МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ ІДГУ

НАУКОВИЙ ПОШУК СТУДЕНТІВ XXI СТ.: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГУМАНІТАРНИХ І СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ НАУК

За матеріалами V Всеукраїнської
науково-практичної конференції
(14 листопада 2019 року)

Ізмаїл – 2019

ББК 72(4Укр)
УДК 001(477)(08)
П 76

Науковий пошук студентів XXI ст.: актуальні питання гуманітарних і соціально-економічних наук / За матеріалами V Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2019. – 412 с.

Редколегія:

Кічук Я.В. *– голова редакційної колегії, доктор педагогічних наук, професор, ректор Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Циганенко Л.Ф. *– заступник голови редакційної колегії, доктор історичних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Кічук Н.В. *– член редакційної колегії, доктор педагогічних наук, професор, декан педагогічного факультету Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Шавловська Т.С. *– член редакційної колегії, кандидат філологічних наук, доцент, декан факультету іноземних мов Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Воробйов Я.А. *– член редакційної колегії, кандидат фізико-математичних наук, доцент, декан факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Татаринов І.Є. *– член редакційної колегії, кандидат історичних наук, доцент, декан факультету української філології і соціальних наук Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Градинар Г.І. *– завідувач редакційно-видавничим відділом Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Морошан Н.В. *– голова Товариства молодих вчених, аспірантів та студентів, старший інспектор наукового відділу Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Друкується за ухвалою вченої ради
Ізмаїльського державного гуманітарного університету
(протокол № 04 від 24.12.2019 р.)

UNICHECK

Тексти публікацій були перевірені за допомогою системи пошуку ознак плагіату Unicheck в рамках проекту підтримки наукових університетських видань.

©ІДГУ, 2019
©Автори, 2019

ЗМІСТ

ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Аджер Л. Арт-технологія як засіб соціально-педагогічної підтримки дітей дошкільного віку…….. 9

Бажак К. Система формування змісту дошкільної освіти..... 11

Бондаренко А. Музичний інструмент саксофон. Історія саксофона та його роль в музиці…….. 15

Бороган О. Можливості використання пісочної терапії усоціальній реабілітації дітей з ЗПР……. 17

Бурка Н. Соціально-виховні цінності сучасної української молодої сім'ї……. 20

Бушняк Т. Закономірності та принципи інноваційної діяльності у закладі дошкільної освіти..... 23

Владиченко В. Вода як необхідна складова успішного та ефективного тренування……. 26

Волчанова Г. Формування художньої творчості дітей дошкільного віку……. 28

Горшкова К. Феноменологія поняття «Альтернативна педагогіка» в сучасному педагогічному дискурсі……. 30

Дімброва М. Проблеми впливу сімї на розвиток особистості дошкільника в сучасному світі……. 33

Дімова В. Виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до людини 35

Єребакан Г. Методика комплексного виховання вокально-мовної та емоційно-рухової культури людини у аспекті викладання хорового диригування……... 37

Желдакова В. Інвалідність як суспільна проблема…….. 39

Журавська В. Особливості розвитку музичної культури…… 41

Злаговану О. Проектний метод навчання як засіб розвитку пізнавальної активності учнів…… 43

Іваногло О. Ігрова діяльність як засіб соціалізації для дітей старшого дошкільного віку…….. 45

Карайван Х. Музична терапія як здоров'язбережувальна технологія в роботі з учнями закландів загальної середнньої освіти в умовах НУШ……. 47

Каракаш В. Альтернативні заклади дошкільної освіти у вимірах інноваційної педагогіки…… 49

Карамаврова В. Важливі аспекти харчування спортсменів…… 52

Клопот К. Теоретичні особливості дослідження пізнавальної активності молодших школярів……. 54

Константинова М. Лялькотерапія як метод соціально-психологічної корекції поведінки дітей дошкільного віку…… 57

Корнієнко В. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках природознавства…… 59

Корчаченко А. Природознавство – нестандартна дисципліна для учнів молодших класів закладу загальної середньої освіти…… 61

Куба І. Шляхи використання комп'ютера на уроці літературного читання…... 65

Лаврова Є. Особливості педагогічного спілкування вчителя з учнями на уроках музичного мистецтва…… 67

Ланко Г. Особливості розвитку емоційного інтелекту дітей з ментальними порушеннями в реабілітаційному процесі……. 69
Лисенко І. Корекційно-педагогічна робота з розвитку мовлення у дітей з порушенням інтелекту……. 72
Лозова С.-М. Теоретичні особливості т. житні готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності в умовах інклюзії…….. 74
Лютікова М. Використання сучасних психолого-педагогічних технологій для профілактики т. жит у початковій школі…….. 78
Мельниченко О. Педагогічні умови використання творчих завдань у процесі розвитку творчої уяви молодших школярів…… 81
Мельниченко О. Методи розвитку критичного мислення у дітей дошкільного віку…..... 84
Мітєва Т. Дидактичні можливості уроків літературного читання в контексті морального виховання молодших школярів…….. 87
Молчан Ю. Особливості методики вивчення краси та гармонії дитиною…... 90
Моток Н. Сучасний прояв насильства: булінг, мобінг, кібербулінг…….. 93
Моток Х. Інтерактивні технології як засіб формування мотивації учіння молодших школярів……. 95
Нікіта Д. Технологія виявлення, попередження та профілактики конфліктних ситуацій в малих соціальних групах…… 98
Ніколаєв С. Взаємодія вчителя-логопеда з психологом у процесі комплексної реабілітації дітей з особливими потребами…… 101
Олейнікова М. Пленерна практика – важлива ланка в системі мистецької освіти……. 104
Пишненко О. Особливості використання мультимедійних технологій в освітньому просторі…..... 107
Полатайко В. Особливості творчої діяльності дітей молодшого шкільного віку……. 110
Потульська А. Організаційні аспекти використання майбутніми педагогами сучасних інформаційних технологій в інклюзивній початковій школі…….. 113
Сапожник О. Умови розвитку мовлення дошкільників…….. 116
Сивак А. Особливості педагогічної співпраці з батьками учнів – випускників початкової школи……. 119
Семенова В. Деякі аспекти роботи з обдарованими учнями початкової школи в контексті інкюзивного освітнього простору…… 122
Сєдова С. Розвиток творчої індивідуальності дитини молодшого шкільного віку як мета інклюзивної освіти……. 125
Стоянова А. Репродуктивне здоров’я як об’єкт соціального аналізу……. 128
Таку Є. Проектна діяльність – як форма інноваційних методичних технологій навчання……. 131
Терпан О. Особливості прояву агресії в студентському колективі……. 133
Ткаченко І. Особливості естетичного виховання дітей дошкільного віку в інклюзивних групах ЗДО…….. 135
Тутова А. Особливості роботи з обдарованими дітьми…… 138
Федоренко А. Сутність та зміст професійної діяльності керівника

дошкільного навчального закладу…….. 141
Фуфаєв І. Залучення відомих діячів мистецтва до формування музичної культури дітей: міжнародний досвід…….. 144
Чігіна Л. Асистент вчителя інклюзивного класу як суб'єкт соціально-педагогічного патронажу: акценти професійної діяльності…….. 146
Чумакова Я. Основні характеристики управління закладом вищої освіти….. 148
Чурар М. Розвиток креативності дітей молодшого шкільного віку…..... 152
Шошова К. Особливості управлінської діяльності керівника закладу дошкільної освіти…..... 155

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Афанасьєва Н. Шляхи подолання труднощів під час вивчення модальних дієслів…… 159
Баранова М. Специфіка антропонімікону у фентезійній літературі…..... 162
Борисова О. Толерантність в британському мас-медіа…… 164
Боурош В. Планування роботи вчителя англійської мови у процесі формування аналітичної компетенції учнів з використанням мультимедійних засобів навчання…… 167
Бочарникова А. Англійські неологізми як складова частина сучасної мовної картини світу……. 169
Браіла О. Методи діагностики розвитку інноваційного мислення у школярів НУШ…….. 174
Іордан Д. Ефект подвійного пародіювання в оповіданні А. П. Чехова «Драма»……. 177
Іорданова А. Функціонування суспільно-політичної лексики в сучасній англомовній пресі……. 180
Колесниченко Е. Кокні як різновид британського сленгу…….. 183
Корнєєв М. Ігровий сленг як швидкий спосіб передачі інформації…… 186
Куртєва О. Сцени бенкетувань у епічній поемі «Одіссея» Гомера…… 187
Македонська П. Семіотика як наука про знакові системи…….. 190
Мілєєва К. Характерні риси діалогічного мовлення…… 192
Нікітенко А. Графон – феномен сучасного мовного простору художнього твору…… 196
Ніколаєва Г. Особливості стилю французьких рекламних текстів…… 198
Патлатюк Ю. Особливості кольорової символіки в англійській лінгвокультурі…… 201
Пашали І. Використання синергетичного підходу щодо формування компетенції у читанні…….. 204
Перегняк І. Роль військової термінології в освітньому просторі за сучасних умов державотворення……. 207
Потапенко Н. Специфіка використання неологізмів з негативним значенням у трагедіях В. Шекспіра…… 211
Рідванов С. Радянський терор в поезії М. Волошина…..... 213
Стріжак І. Актуалізація поняття «наречена» в пареміологічних одиницях англійської мови…… 218
Тяка А. Назва як парадоксальний компонент роману М.П. Шишкіна «Взяття

Ізмаїла»…… 221
Фетова О. Футурологічні передбачення у науковій фантастиці Г. Уеллса…… 223
Хлопіна В. Шляхи оновлення терміносистеми «освіта» в сучасній англійській мові……. 226
Чепой К. Німецька фаустіана: проблеми вивчення…….. 229
Шаповал А. Особливості німецьких фразеологізмів-параформ……. 232
Шишман А. Образи европейських країн очима Генріха Гейне……. 236
Янцос Н. Зв'язок літератури і музики в естетичних теоріях німецьких романтиків…….. 239

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Буружиу В. Удосконалення кадрової політики освітніх установ…… 242
Вєтрова Н. Фандрейзинг у закладі освіти: найтиповіші помилки та шляхи до проведення успішної кампанії……. 244
Деркач Л. Брендинг як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємства……. 247
Димченко А. Управління товарними запасами підприємства роздрібної торгівлі…….. 250
Димченко К. Стан та перспективи розвитку гірськолижного туризму…….. 253
Дмитрієва М. Електроні журнали й щоденники як сучасний засіб контролю якості освітніх послуг…….. 256
Іваненко О. Соціально-психологічні методи управління…… 260
Калінку В. Особливості стратегії виходу українських підприємств на зовнішні ринки…….. 263
Караконстантин Я. Електронні дидактичні матеріали в професійній діяльності вчителя…… 266
Карликова Д. Краудфандинг – як сучасний інструмент у фінансуванні інновацій…… 268
Кожухар Т. Можлиості цифрових комунікацій у процесі здійснення професійної діяльності сучасних документознавців……. 272
Кримський Д. Актуальні проблеми екологічної ситуації в Одеській області, їх вплив на розвиток туристичної діяльності в регіоні…….. 275
Лабунець О. Сучасні підходи до організації методичної роботи у закладах загальної середньої освіти…… 278
Младінова О. Використання статистичних методів в плануванні асортименту продукції на підприємстві…… 281
Односум О. Підвищення іміджу закладу за допомогою мобільних технологій 284
Печерських І. Особливості сучасного веб-дизайну…… 288
Попазова А. Огляд сучасних мов програмування……. 290
Сікорська Л. Ознаки інноваційно-активних підприємств…….. 293
Сімьонова К. Особливості інноваційної та інвестиційної діяльності українських підприємств в умовах……. 296
Сорока А. Задачи та функції менеджерів при виборі іноземних постачальників…….. 300
Стойнова М. Значення та необхідності інноваційної діяльності для

підприємництва……. 302
Шевченко М. Інтерактивний навчальний плакат як сучасний дидактичний засіб навчання…… 305
Яковенко Д. Дослідження змісту та особливостей дистанційної форми навчання…..... 308

ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ НАУК

Анисимова Є. Розвиток та корекція самооцінки у студентів в процесі навчання у вузі…….. 311
Барбан К. Поняття і зміст злочинної організації як однієї з форм співучасті… 313
Брусановська В. Булінг в інтернет-мережі та психологічна характеристика його учасників…….. 315
Гайдут Г. Соціальне й індивідуальне в українській т. житній говірці межиріччя Дністра і Дунаю……. 318
Денисова Я. Лідерство в студентському середовищі…… 321
Дундукова Н. Компетентнісно-діяльнісна парадигма сучасного уроку української літератури як методична система…… 324
Замілацька А. Правовий статус іноземців та осіб без громадянства на території України…….. 327
Зоп Р. Риси західнополіського діалекту в українських говірках межиріччя Дністра і Дунаю……. 329
Константинова М. Раціональне використання та охорона земель сільськогосподарського призначення……. 331
Кравченко Н. Проблеми викладання української мови в полілінгвальному середовищі……. 334
Кравченк Х. Початок колективізації в українському Подунав'ї……. 336
Куртєва Н. Соціальне забезпечення дітей в Україні…… 339
Лазебна С. Містобудівельний розвиток історичних районів міста Болград (1812 – 1912 рр.)…… 342
Македонська Л. Агресивна поведінка серед підлітків: причини та рекомендації щодо подолання……. 345
Маламен Т. Висвітлення подій 1946-1947 рр. на сторінках газети «Сталінець»…….. 347
Маринюк А. Прецедентні феномени як складник ідіостилю американського письменника……. 350
Меліхова Д. Іменникова парадигматика в українських південнобессарабських говірках……. 352
Михайліченко А. Образ «зовнішнього ворога» в радянській пропаганді періоду розрядки (на матеріалах регіональної преси)…… 355
Міщенко В. Друга світова війна у спогадах мешканців Південної Бессарабії.. 359
Ніколаєв Д. Формування основ ціннісних орієнтацій старших підлітків в умовах полусубектного середовища додаткової освіти…….. 361
Попова В. Повсякденне сільське життя в умовах голоду 1946-1947 рр. (на прикладі С. Долинське Ренійського району)…….. 364
Решетникова М. Сексуальна експлуатація жінок як різновид трафікінгу…… 367

Семенов М. Діяльність органів самоврядування м. Рені на початку XX т..... 370
Тарасенко В. Спогади мешканців с. Саф'яни про голодомор 1932-1933 рр… 374
Терзі О. Професія нотаріус : поняття та особливості…… 376
Титаренко В. Архетип долі у структурі авторського тексту татарбунарської поетеси Галини Лисої…… 378
Титаренко Л. Тематична диференціація сленгу фікрайтерів…….. 381
Тополенко В. Тімаріоти як основа державної та військової системи Османської імперії…… 385
Узун Т. Сковородинівська гіпотеза буття в художньому просторі поезії київських неокласиків……... 388
Усатенко І. Тілесність як простір мистецької самоідентичності ізмаїльської поетеси Таміли Кібкало…… 391
Флоря А. Особливості регулювання праці жінок в Україні……. 395
Фучеджи Є. Законодавча основа релігійної політики Російської імперії щодо німців-протестантів Південної Бессарабії (XIX – поч. XX ст.)…… 397
Чепой О. Прихована історія: голод 1946-1947 рр. у с. Утконосівка Ізмаїльського району……. 400
Чолак Н. Бесарабські німці: історія і сьогодення……. 402
Чорна Т. Інтеграція як базовий принцип конструювання інновацій на уроці української літератури……... 406
Шеремет А. Архітектура німецьких колоністів в Південній Бессарабії……. 409

ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

АРТ-ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Людмила Аждер
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – к.пед.н. Паньків Г. С.

Арт-технологія – це навчання інтелектуальної діяльності засобами художньої творчості. Загалом, це педагогіка виховання за самими звичайними загальноосвітніми програмами. Арт-технологія заснована на діяльнісному підході та відповідає стандартам нової освіти.

Арт-технологія найбільш давня природна форма зміни емоційного стану, якою багато людей користуються (усвідомлено чи ні), щоб зняти психічну напругу, заспокоїтися, зосередитися.

Арт-технології реалізуються за допомогою ігрових прийомів навчання з використанням прийомів художньої виразності. Гра є прийомом який сприяє всебічному розвитку особистості. Образотворча діяльність, є міцним засобом зближення дітей, розвитку креативності, подолання пасивності, а також викликає позитивні емоції, створюють необхідний фон для успішного засвоєння знань.

Використання арт-технологій в освіті дозволяє вирішити наступні задачі:

- Виховання. Діти вчаться коректному спілкуванню, бережному відношенню з однолітками. Даний спосіб побудови занять забезпечує засвоєння етики поведінки. Разом з тим відбувається більш глибше розуміння себе, особистісного внутрішнього світу (думок, почуттів, бажань).
- Розвиток. Дякуючи використанню різноманітних форм художньої експресії складаються умови, при яких кожна дитина переживає успіх в той чи іншій діяльності. Розвивається почуття власної гідності, самоповаги.
- Корекція. Робоча атмосфера, групові форми роботи сприяють корекції міжособистісних стосунків.
- Актуалізація та розвиток творчих здібностей дошкільників.
- Підвищення самооцінки та самопізнання.
- Розвиток емоційно-морального потенціалу, комунікативних навичок, соціальної підтримки та взаємної довіри.
- Формування вміння вирішувати внутрішні та групові проблеми, виражати власні емоції, та вирішувати конфліктні ситуації, зняття напруги, релаксація.

Найперші прийоми арт-терапії з’явилися дуже давно. Ще здавна люди виявили цілющі властивості символів та художніх образів. Символи отримували магічні значення та використовувались в ритуальних діях. У 19 столітті французькі психіатри намагалися тлумачити малюнки душевнохворих та проводити взаємозв’язок з внутрішнім станом пацієнтів. Арт-терапія в дитячому садочку – це шлях до психологічного здоров’я дитини. Різноманітні заняття мистецтвом сприяють розвитку творчих здібностей дитини, формуванню у неї правильного світогляду та позитивного світосприйняття. У процесі дитячої творчості, яка використається в дитячому садку, розкриває внутрішній світ дитини. Арт-терапія більш направлена на сам процес творення, ніж на кінцевий результат.

Методи арт-терапії не мають вікових обмежень. Арт-терапія може здійснюватися як у індивідуальній, так і у груповій формі.

В наш час встановлено, що на становлення дитячої мови великий вплив надає розвиток дрібної моторики пальців рук. Формування мовних зон кори головного мозку здійснюється під впливом імпульсів від рук, а точніше від пальців.

В цілому ряді досліджень та методичних розробок продемонстровані різні аспекти розвиваючого потенціалу малювання, ліплення, аплікації та інших видів.

Арт-технології розробляються на основі комплексу провідних ідей: ідеї гуманізму, креативності, інтегративності та рефлективності, задаючи орієнтацію для практичної діяльності арт-педагога. Крім того, вони реалізуються в процесі невербального спілкування, що важливо та цінно для тих дітей, які не розташовані до відкритого спілкування, через те, що не дуже добре розмовляють, не завжди можуть словами виразити свої внутрішні переживання.

Завдяки використанню арт-технологій, кожна дитина робить особистісні відкриття, виходить за рамки звичного, захоплюється, створюючи унікальні художні образи; узагальнює естетичні уявлення про оточуючий світ; зможе знайти нових друзів, зняти стресове навантаження, скоротити адаптивний період вимушеної зміни місця проживання; вибудувати доброзичливі стосунки з ровесниками та дорослими; відновити фізичне здоров'я, покращити душевне та духовне самопочуття.

В арт-педагогіці навчання технологічним прийомам розглядається як засіб досягнення педагогічних задач. Освоєння художніх прийомів та технологій роботи художніми матеріалами здійснюється через дослідження можливостей цих матеріалів, іноді через гру з ними, через несподівані комбінації та змішування технік. Вміння справлятися з художніми матеріалами веде до більшої свободи, дає новий імпульс розвитку, стимулює самовираження. Художні матеріали в реалізації арт-технологій можна класифікувати на:

- Графічні;
- Живописні;
- Імітаційні.

Виділяють наступні арт-технології:

- терапія образотворчого мистецтва, приклад див. додаток А;
- імаго терапія;
- музикотерапія ;
- терапія казкою;
- книготерапія;
- фототерапія;
- лялько терапія;
- ігрова терапія;
- пісочна терапія;
- ароматерапія;
- сміхотерапія;
- кольоротерапія.

Слід зазначити, що багато арт-техніки дуже схожа на нетрадиційні технології роботи з дітьми в сучасних дитячих садочках. Це так і є. З однією лише різницею: педагог не вчить дітей малювати чи ліпити в той чи іншій техніці. Адже сам процес арт-технології, крім задоволення, вчить висловлювати свої хвилювання як можна більш спонтанно та довільності [3, с. 12]. А саме:

1. Тісто пластика.
2. Малювання піском.
3. Малювання пальцями, долоньками.
4. Штрихування, каракулі.

Таким чином, можна впевнено сказати, що арт-технології мають великий потенціал для створення позитивного клімату в суспільстві.

Арт-педагогика в цілому та Арт-технології, мають багато спільного в функції корекції, діагностики, профілактики засобами мистецтва та художньої діяльності, а також порушень соціальної, психологічної, професіональної адаптації дітей.

1. Белозорова Л. А. (2011). *Арт-терапия как средство психокоррекции нарушений эмоциональных состояний детей-дошкольников:* Курск. 29 с.

2. Дмитрова І. В.(2002). *Корекція художнього сприймання розумово відсталих підлітків засобами образотворчого мистецтва*: автореф. дис. … канд. пед. наук : К., 19 с.

3. Копытин А. И. (2010). *Системная арт-терапия: теоретическое обоснование, методология применения, лечебно-реабилитационные и дестигматизирующие эффекты*. С-Пб. 28 с.

4. Куненко Л. О. (1999). *Корекційна спрямованість музично-естетичної діяльності сліпих молодших школярів у позаурочний час*. К. 21 с.

5. Ленів З.В. (2010). *Корекція порушень усного мовлення у дітей старшого дошкільного віку засобами арт-терапії*: автореф. дис. … канд. пед. наук: К. 21 с.

СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Катерина Бажак
магістрантка
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – к.п.н, доц. Житомирська Т. М.

Серйозна проблема системи дошкільної освіти – в сучасному динамічному світі часто «готові» знання не мають особливого значення і не є достатніми для успішної соціальної реалізації майбутнього вихователя. Вони не дозволяють бути реальними для творчості і самостійного прийняття рішень в практичних ситуаціях [1].

В останні роки спостерігається тенденція до успішної реалізації освітніх європейських систем, в яких змінюється логіка відносин керівник-вихователь, на відміну від українського дитячого садку, де поки що, продовжує діяти модель, що керівник є абсолютно мудрим і завжди правим, і вихователь – тільки підлеглий, без права голосу [2]. Ці «керівницькі» відносини не допускають розвиток ініціативи і винахідливості вихователя. У сучасному світі ІТ-дитячого садку, керівник більше не є єдиним джерелом інформації. Це визначає нову роль керівника ЗДО і вихователя як партнерів і консультантів в процесі виховання дитини [4].

Заходи, які повинні бути прийняті в процесі виховання, пов'язані з орієнтацією дошкільної освіти викликати думки і незалежність, формування практичних навичок і розвитку особистості.

Зміст дошкільної освіти, навчальні програми оновлення необхідно для того, щоб створити умови для заохочення незалежного мислення і створення практичних навичок у дитини.

Зміст дошкільної освіти повинен адекватно описувати знання і навички, які мають набути через дошкільну освіту і навчальні програми, повинно бути підкреслено важливість іноземної мови та комп'ютерного виховання, виховання в області інформаційних технологій і наявності модулів для ранньої профорієнтації. Навчальний план з урахуванням нової освітньої структури повинен збалансувати час освіти, синхронізуючи його з обсягом освітнього контенту в різних освітніх та виховних предметів. Він оновлює список дошкільної освіти і виховання та розвитку державних освітніх вимог для отримання кваліфікації вихователями за окремими професіями. [3]

Керівника ЗДО дошкільних навчальних закладів, для зміни пріоритетів, соціально прийнятним і відповідно до соціально-економічних реалій, необхідно провести публічне обговорення з активною участю вихователів з різних предметів, батьків, громадських організацій та роботодавців.

Рекомендації зі зміни точки зору оформлення підручників і навчальних посібників (перш за все засіб, за допомогою якого дитина, через вихователя отримує, свого роду, основи предметних знань):

Створення нових вимог до змісту підручників - відповідно до змісту дошкільної освіти, навчальних програми і віку дітей ***Ошибка! Источник ссылки не найден.***.

- Удосконалення системи оцінки і затвердження підручників, ідентифікаційний номер затверджених підручників з одного предмета для кожної оцінки групи і відповідності підручників до державних освітніх вимог, що реалізуються за широкої участі вихователів у культурній та освітній сфері.

- Безкоштовні підручники для дітей дошкільного віку - розробка додаткових вимог до змісту й розташування безкоштовних підручників для використання більш ніж на один навчальний рік.

Одна з найбільших проблем нашого часу є масовий вплив нових інформаційних і комунікаційних технологій (ІТ) у всіх сферах суспільного життя. Дитячий садок не може залишитися осторонь від цього процесу, необхідно ввести ІТ більш серйозно в управління українським дитячим садком. У зв'язку з цим, представники держави вже зробили перші кроки через Національну стратегію щодо впровадження ІТ в закладах дошкільної освіти України [3]. Для того, щоб в дитячому садку впровадилися сучасні методи й засоби, керівники закладів повинні: забезпечити високошвидкісний доступ в Інтернет в кожному будинку дитячого садку, підтримувати, постійно розвивати і збагачувати національний освітній портал (допомога в сучасному шляху процесу виховання в дитячому садку - електронні навчальні курси для майбутніх вихователів, тощо, тести, тематичні форуми, широкий спектр інформації, пошукові системи і постійний зворотний зв'язок з керівником і вихователем), мультимедіа **Ошибка! Источник ссылки не найден.**.

Багато країн допускають, що оволодіння базовими навичками і концепцій у сфері ІТ в рамках сутності дошкільної освіти, знаходиться поряд з написанням, читання і арифметикою. Оволодівши навичками, з використанням ІТ керівники, вихователі, батьки й самі діти, будуть забезпечені засобами, за допомогою яких успішно працюватимуть в суспільстві, заснованому на знаннях і протягом усього життя [5].

В сучасній українській дошкільній освіті намагаються запустити одночасно кілька паралельних інноваційних підходів [4]:

- вивчення ІТ в якості окремого предмета;
- інтеграція ІТ в сфері дошкільної освіти;
- трансформації дошкільної освіти на основі ІТ.

ІТ в сфері дошкільної освіти прагнуть дійти до кожної дитини. Процес рішення проблем, формулювання ідей і критичного мислення за допомогою використання ІТ дуже важливі в сьогоднішньому і майбутньому світі. Майбутнє поширюється не в окремих технологіях, але в здатності людей розуміти, використовувати і ефективно управляти.

Ця інноваційна технологія дозволяє керівнику вихователям:

- мати можливість користувачів ІТ;
- шукати, аналізувати і оцінювати інформацію критично;
- використовував продуктивні засоби творчо і ефективно;
- бути поінформованим і відповідальним;
- мати здатність вирішувати проблеми і приймати рішення.

Використовуючи потенціал ІТ для цілей в процесі виховання для створення умов у відповідних випадках дитини до використання ІТ для вирішення проблем інших суб'єктів 4.

Зміцнюючи виховну роль української дошкільної освіти, матиме можливість внести свій внесок у формування почуття приналежності дітей до дитячого садку в Україні. Це, в свою чергу, сприятиме підвищенню престижу дитячого садку як провідної ланки освіти.

Освітня і виховна роль дитячого садка та твердне в дитячих звичках зв'язку, як правило, приймають іноземні поведінкові моделі і формує основу понять добра і зла. Дошкільна освіта є дуже важливим етапом у формуванні позитивного ставлення до дитячого садку і створення мотивації для виховання, особливо для дітей, що живуть в

умовах, коли дошкільна освіта не сприймається як цінність. Процес виховання в дитячому садку повинен знайти своє продовження в шкільній освіті **Ошибка! Источник ссылки не найден.**.

Реструктуризація дошкільного життя передбачає побудову системи символів, ритуалів і традицій, зміцнення у дитини почуття приналежності до свого дитячого садку, і, таким чином, підвищити їх мотивацію до активної участі в різних формах виховної та позавиховної діяльності.

Діти повинні мати можливість висловити свою позицію з ключових питань, пов'язаних з управлінням і розвитком дитячого садку і активно брати участь в різних формах дитячого самоврядування. Таким чином, дитячий садок буде навчати відповідальності й відданості громадянина України, які можуть стверджувати своє становище в суспільстві, особливо при використанні інноваційних технологій вихователями та керівником закладу дошкільної освіти. Позакласна інноваційна діяльність керівника ЗДО та вихователів привертає природно уяву, здібності та інтереси дітей, і, безсумнівно, буде сприяти їх фізичному, інтелектуальному і особистісному розвитку **Ошибка! Источник ссылки не найден.**.

Оцінка якості дошкільної освіти

Якість дошкільної освіти в України часто є предметом обговорення. На жаль, ці дискусії в основному викликані плутаниною в галузі дошкільної освіти або негативних результатах. Вони більш, як реакція громадськості на те, що відбувається в освіті, ніж обговорення того, що повинно бути в українській дошкільній освіті, і що можна очікувати від того, як вона може розвиватися, щоб задовольнити потреби освіти, виховання та знань в України **Ошибка! Источник ссылки не найден.**.

Існуюча система - це внутрішньої оцінки знань і умінь дитини, що використовують в основному традиційні і неефективні методи. Вимога дитини відтворити те, що хоче вихователь і те, що написано в підручниках, можливість впливу суб'єктивних факторів при проведенні оцінки, та не заохочувати дитину щоб показати свої справжні здібності і знання. Відсутність національної системи зовнішньої оцінки, що не можуть дати висновок про якість виховання в дитячих садках.

Необхідно створити ефективну систему внутрішньої оцінки за допомогою тесту і впровадження системи національної стандартизованої зовнішньої оцінки. Контролюючи якість дошкільної освіти, необхідно впровадити інформування громадськості про стан системи дошкільної освіти, що може поставити нові вимоги до нього, до вихователів, та до керівників закладів дошкільної освіти.

Порівнюючи продуктивність дітей однієї групи або різних груп в різних дитячих садках можна знайти спільне в поточному стані дошкільної освіти і відстежувати тенденції в його розвитку. Результати розвитку дитини будуть критерієм для визначення оплати праці вихователів та керівників закладу дошкільної освіти. За допомогою елементів управління якістю дошкільної освіти, керівники, вихователі, діти і батьки можуть отримати реальне уявлення про рівень підготовки і творять необхідні умови для рівності всіх дітей, що там виховуються **Ошибка! Источник ссылки не найден.**.

У 2018/2019 навчальному році почався пілотний проект впровадження тестів у українському дитячому садку в якості ведучої форми поточного інспектування освіти керівників ЗДО та вихователів. Перевага тестового іспиту є здатність об'єктивно оцінювати знання і потенціал керівника ЗДО. Створення системи зовнішньої оцінки включає в себе оцінку знань і умінь керівника ЗДО та вихователя за допомогою національних стандартизованих іспитів. Використання тестів в якості оцінки рівня вихователя вимагає створення і безперервного збагачення банків питань з різних предметів і електронних курсів навчання майбутніх вихователів ЗДО [4; 5].

Це завдання пропонують департамент національної дошкільної освіти, яка містить приклади кілька версій тестів в електронних навчальних курсах, з яким вихователі зможуть відпрацювати свої тести для того, щоб наростити і збагатити свої власні знання.

Тривожна тенденція скорочення числа дітей-дошкільників в України

Наразі, це проблема в державі, щодо обов'язкового дошкільного виховання, тобто є діти, що не охоплені системою дошкільної освіти або згодом випадають з неї. Найбільшим з них є частка дітей з малозабезпечених сімей, або з сімей, де превалює матеріальне забезпечення (ті, що мають власних гувернанток та часних одноосібних вихователів), – таким дітям, згодом, важко інтегруватися в суспільство та в колектив початкової школи. Високий відсоток тих, хто не ходить в дитячі садки через сімейні причини (34,7%) всієї дошкільної освіти. Цей факт пояснює місце дошкільної освіти в цінності сім'ї, низький економічний статус (безробіття, відсутність засобів для виховання, використання дітей в якості робочої сили і т.д.) [4].

Великий відсоток дітей, що випадають з-за відсутності мотивації до виховання. Можливі причини це відбувається із-за труднощів у використанні освітнього контенту або академічного стилю традиційної пасивної моделі виховання і відсутність інтерактивного навчального підходу, який не стимулює активність дитини і не мотивує інтерес його батьків до виховання. [3]/ Протягом 2016-/2019 років в нашій державі було введено систему заходів, щоб тримати дітей обов'язкового дошкільного віку та реінтеграції тих, хто вже вибули з дітей дошкільного віку [4].

Заходи щодо скорочення числа дітей, що покинули заклади дошкільної освіти, можуть бути згруповані таким чином [5]:

- Зміна освітньої структури для забезпечення рівного доступу до дошкільної освіти.
- Нова освітня структура дає: використання одного і того ж принципу дошкільної освіти мінімуму для всіх типів закладів дошкільної освіти; формулу дошкільної освіти до динаміки ринку праці;
- Можливість для дитини з різними здібностями, потребами та інтересами інтеграції в систему дошкільної освіти; підвищення мотивації дитини;
- Активні соціальні заходи – безкоштовний доступ та навчальних посібників для дітей з початкових груп дитячого садку, включення дітей обов'язкового дошкільного віку, до всіх соціальних груп та отримання пільг для дітей в дитячому садку;
- Соціалізація дітей, для яких українська мова не є рідною. Додаткове виховання в українській мові це спеціалізована методика, яка враховує їх потреби і проблеми дітей і приміщення їх в інтегрованому середовищі;
- Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами вимагає сприятливих умов для їх виховання (доступна фізична середовище, індивідуальні програм, надання спеціальних підручників, матеріалів і устаткування і підготовкою виховательських кадрів для роботи з цими дітьми).

Всі перераховані заходи повинні здійснюватися одночасно з заходами щодо підвищення мотивації та інтересу дітей до дитячого садку, цілеспрямовану роботу з дітьми та надання психологічної підтримки, при необхідності.

1. Гончаренко С. (2001) *Гуманізація і гуманітаризація освіти.* Шлях освіти. № 2. С. 2-6; № 3. С. 2-8.
2. Корсакова О.К., Трубачова С.Е. (2003) *Зміст сучасної шкільної освіти: Дидактичний аспект*. К.: ФАДА, ЛТД. 56 с.
3. Паламарчук В.Ф. (2000) *Як виростити інтелектуала: посіб. для вихователів і керівників дитячих садків.* Ін-т педагогіки АПН України. Т.: Навч. книга. Богдан. 151 с.
4. *Leonardo Project PP-166038 I*Teach* (Innovative Teacher) URL: http://i-teach.fmi.uni-sofia.bg
5. Moursund, D.G. (2006). *Computers in Education for Talented and Gifted Students.* A Book for Elementary and Middle School Teachers URL: http://darkwing.uoregon.edu/~moursund/Books/TAG/TAG.html

МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ САКСОФОН. ІСТОРІЯ САКСОФОНА ТА ЙОГО РОЛЬ В МУЗИЦІ

Анастасія Бондаренко
студентка 3 курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Бухнієва О.А.

Саксофон є одним з найбільш унікальних і універсальних духових інструментів всіх часів. Хоча спочатку він представлявся як класичний і військовий інструмент, з тих пір він проник практично в будь-який музичний жанр світу: від поп-музики і року до джазу, класики і авангарду. Саксофон може звучати гладко і душно або хрипко і душевно. Ви можете знайти, що це плавно вписується в будь-який ансамбль, будь то джаз біг-бенд або оркестр, або ви можете знайти його попереду, граючи соло в рок-групі або джазовому квартеті. Навіть сьогодні музиканти в усьому світі розширюють межі того, що може робити саксофон, і в які типи музики він може бути включений.

Серед різновидів сучасної музичної творчості камерно-інструментальне виконавство на саксофоні є таким, що активно розвивається, оскільки пов'язане, з одного боку, з постійним удосконаленням конструкції інструмента, розширенням кількості й зростанням якості мистецьких творів для камерно-інструментальних складів сучасних українських композиторів, з другого – зі значно пожвавленою конкурсно-фестивальною та концертною діяльністю митців.

Причина такої модифікації інструмента криється в тенденції до оновлення виконавсько-виражальних можливостей інструментів та виконавської техніки духових інструментів за рахунок введення нових прийомів гри і особливих ігрових ефектів, яка яскраво простежується у музичному дискурсі другої половини XX століття. Цей процес безпосередньо пов'язаний з пошуками композиторів у сфері нових, багато в чому незвичних темброво-звукових можливостей музичної тканини, що найбільш якісно втілилися в сольних та камерно-інструментальних творах. Виразна темброво-звукова палітра приваблює сучасного композитора як з метою експерименту, так і зі спробою відобразити широку гаму художньо-філософських узагальнень епохи. Цей взаємозумовлений процес – з одного боку, темброво-звуковий експеримент, а з другого – зумовлене ним постійне розширення виконавсько-виражальних можливостей саксофона у лоні камерно-інструментальної культури – спонукав авторів дослідження до наукової аналітики на прикладі камерно-інструментальної творчості сучасних українських композиторів.

Хто винайшов саксофон?

Саксофон це всього лише кілька інструментів, широко використовуваних сьогодні, які, як відомо, були винайдені однією людиною. Його звуть Адольф Сакс: саме тому цей інструмент називають саксофоном.

Історія говорить нам про те, що Адольф Сакс (1814-1894) був дизайнером музичних інструментів, які народилися в Бельгії. Адольф Сакс умів грати на багатьох духових інструментах. Його ідея полягала в тому, щоб створити інструмент, який би поєднував в собі кращі якості духового інструменту і в 1840-х роках він задумав саксофон. Цей винахід було запатентовано в Парижі в 1846 році.

У Франції тоді існувало Міністерство війни, якому підпорядковувалися всі військові духові оркестри. І ось воно оголосило конкурс на винахід нового музичного інструмента, який повинен був відповідати всім вимогам духової гри: витримувати температуру від 25 С до –30 С (при нижчій помпи просто замерзають), щоб можна було виконувати марші в будь-яку погоду, а також мати потужний звук і легку філігранну техніку гри. Чого бракує трубі? Має сильний звук і три клапани. Як на них можна виконати «Політ джмеля»

Рімского-Корсакова? Дуже важко. На кларнеті грають усіма пальцями, він має хроматичну гаму, тільки от потужного звуку не видає. Це дерев'яний інструмент, який на морозі тріскається. Перед Саксом постало завдання створити інструмент із потужним трубним звуком і філігранною технікою виконання.

Майстер довго не знав, як його наректи. Свою роль у цьому відіграв композитор Гектор Берліоз. Він перший 1843 року написав у французький журнал Debuts велику статтю, у якій назвав саксофон інструментом майбутнього. «Основна група саксофонів (сопрано, альт, тенор, баритон) може замінити цілі групи у струнному симфонічному оркестрі», – зазначив він [1, с. 47].

Саксофон являє собою духовий інструмент з конічним отвором, що означає, що він починається з одного діаметра і стає все ширше і ширше, коли ви досягаєте нижнього кінця інструменту. Циліндричний інструмент, такий як кларнет, навпаки, залишається однаковим діаметром по всій довжині інструменту. Як відомо, інструменти з конічним отвором мають більш теплі і м'які тональні якості, ніж їх циліндричні аналоги. Зазвичай зроблені з латуні, вони іноді виготовлялися з срібла і золота, навіть з пластика.

Клавіатура складається з металевих кнопок (або клавіш), прикріплених до шкіряних накладок, які при натисканні на кришку стратегічно розміщують тонові отвори. Натискання різних комбінацій цих клавіш призводить до різних висот, а іноді навіть до звукових ефектів, таким як гарчання і вереск. У саксофоні також використовуються мундштук і одиночний язичок, який схожий на кларнет, але має різні кути, що призводить до зовсім іншого амбушюра, ніж кларнет, при цьому амбушур являє собою сукупність м'язів навколо, включаючи губи, які ми використовуємо, щоб обернути навколо мундштука і створити звук.

Сучасні прийоми гри на саксофоні:

Слеп тон – це клацання, яке відбувається при взаємодії мови і тростини. Мова прилипає до тростини, створюючи між ними вакуум і різко при направленні повітря в саксофон відстає від тростини, створюючи цей цікавий звук.

Мультіфонік – прийом, який дозволяє розщепити ноти на кілька звуків. Виповнюється за допомогою різних аплікатури і зміни струменя повітря.

Чверть тони – прийом, який допомагає знизити або підвищити ноту на чверть тони. Здійснюється за допомогою аплікатурою. Саксофон привернув увагу композитора саме завдяки своїм багатим темброво-колористичним забарвленням і можливістю експериментувати зі звукозображальними прийомами.

«Концерт для саксофона з камерним оркестром» – видатна робота композитора Володимира Рунчака в рамках саксофонної музики. Складається з чотирьох частин. Вперше виконаний в 1989 р. за участю камерного оркестру Ф.Лущенка, соліст – Ю. Василевич. Періодично виконується в концертних залах Києва, Одеси, Львова, за участю солістів Артема Голоднюка та Євгенія Калюжного. У концерті використано багато glissando та кілька акордових дисонансів в заключних тактах.

«Гліссандо (glissando) – спосіб послідовного заповнення інтервалу проміжними звуками» [2, с. 12]. Виконується за допомогою аплікатурних або губних маніпуляцій. Гліссандо бувають висхідними або низхідними, хроматичними або гармонічними, губними або аплікатурними. Найпоширеніші різновиди: fell of (виконується від основного тону вниз ad lib.), flip (інтервал між двома нотами заповнюється за допомогою верхнього допоміжного звуку), doit (гліссандо від основного тону вверх ad. lib). Цей прийом більш характерний для джазової музики, проте дедалі частіше використовується і в академічній.

Якщо саксофон зазвичай зроблений з латуні, чому він вважається духовим інструментом?

Це все про те, як проводиться звук! При використанні мідних інструментів, таких як труба або тромбон, звук лунає з-за того, що губи гравця вібрують проти мундштука, а ноти змінюються натисканням на клапани. Саксофон, як і багато інші дерев'яні духові інструменти, використовує очерет для направлення повітря в інструмент. Саме це повітря

створює звук, і ноти змінюються натисканням клавіш, щоб відкривати і закривати отвори. Хочете побачити самі? Спробуйте подихати повітрям в трубу, і ви побачите, що нічого не відбувається. До речі, ще одним прикладом дерев'яного духового інструменту, яка не зроблений з дерева, є флейта [3, с. 24].

Чому я обрала саме цей інструмент?

Я прийшла в музичну школу на флейту. Через 3 роки мені захотілося опанувати новим інструментом. І я взяла саксофон і ні краплі не пошкодувала про це. Зараз я не уявляю свого життя без цього музичного інструменту. Я закінчила дитячу школу мистецтв імені Малаховського, але все одно продовжую там навчатися. Завдяки своїм навичкам мене взяли в міський духовий оркестр. Пізніше запросили грати ще в один оркестр. Ми вже їздили в Одесу виступати, і це неймовірні почуття і емоції.

Саксофон – інструмент унікальний у багатьох відношеннях.

Перш за все, унікальний його тембр, відгуки про який демонструють одностайність оцінок багатьох видатних музикантів минулого і сучасності. Знавець інструментів симфонічного оркестру, майстер оркестровки і автор фундаментального «Великого трактату про сучасну інструментування і оркестровці» Г. Берліоз в працях 1842-1843 років писав, що за своєю природою звучання саксофон непорівнянний ні з одним з інструментів: «Саксофон – це інструмент з повним, приємно вібруючим, величезним за силою і добре піддається пом'якшення звуком. <...> Характер звучання саксофона абсолютно незвичайний і не схожий ні на один з тембрів, які можна почути в сучасному оркестрі <...>

Завдяки наявності тростини саксофон може легко посилювати або послаблювати звучання. У верхньому регістрі він відтворює хвилюючі і вібруючі звуки, які можна було б успішно використовувати для посилення мелодійної виразності. Ймовірно, цей інструмент ніколи не буде придатний для гри швидких пасажів і складних арпеджіо – але інструменти низького регістра і не призначені для легких переходів. Тому, чим шкодувати про це, краще радіти тому, що неможливо буде зловживати саксофоном і порушувати величний характер його звучання»[1, с. 16-17].

1. Берлиоз Г. (1972). *Большой трактат о современной инструментовке и оркестровке* : в 2-х т., М. : Музыка, Т. 1. 306 с.

2. Вискова И. (2009). *Пути расширения выразительных возможностей деревянных духовых инструментов в музыке второй половины XX века:* автореф. дис. … канд. искусствовед.: 17.00.02. Моск. гос. консерватория им. П. И. Чайковского. Москва. 25 с

3. Lindeman H. (1934). *Method.* Studious. Mills Music. Inc. New York. 49 p.

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПІСОЧНОЇ ТЕРАПІЇ У СОЦІАЛЬНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ЗПР

Ольга Бороган
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Замашкіна О.Д.

«Гра – є універсальною сферою дитячого «Я», яка містить в собі самовизначення, самовираження, самоперевірку, самореалізацію», – стверджує М. Монтессорі [1, с. 43].

«Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається живильний потік уявлень, понять. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості і зацікавленості дитини», – наголошує В. Сухомлинський [4, с. 99].

«Якби мене попросили назвати універсальний, на віки, ігровий осередок, то я б, ні на секунду не сумніваючись, сказала б «Пісок», – зазначає Є. Трифонова [2, с. 298].

«Батьком» ігор з піском або «sandplay» вважають К. Юнга, який розробив метод «активної уяви», що і стало теоретичною основою «пісочної терапії». Розвиток пісочних ігор розпочалося в 20-х роках, «світовим тестом» Ш. Бюлера, який успішно використали ключем діагностики в дитячій психіатрії [2, с. 278].

Дана технологія дозволяє «особливій» дитині висловлювати емоції та почуття, розвивати дрібну моторику, та формувати навички спілкування з ровесниками. Крім того, «пісочна терапія дозволяє виявити творчий потенціал дитини, розвиває фантазію, творче мислення», як зазначає Н. Сасович [4, с. 101].

Так звану, «нову терапію» розробила у 1929 році психотерапевт М. Ловенфельд. Запроваджений нею метод «побудови світу» став дуже популярним і називався «Гра в дитинстві» [1, с. 44]. Саме Д. Калфф ввела поняття «пісочна терапія». Вона наголошує, що «під час застосування «пісочної терапії» – формується самоусвідомлення дитини» [2, с. 278].

Пісочна терапія – засіб зняття душевної напруги та його втілення на алегоричному рівні за допомогою піску.Мета терапії – сформувати у малюка прийняття власного «Я», навчити любити себе, довіряти оточуючим.

На сьогодні втіленням у життя пісочної терапії займаються: О. Паппе, О. Федій, Р. Амман, Е. Клопотова, Н. Саковіч, та інші.

За твердженням О. Паппе, – «пісочна терапія дозволяє розкривати особистість кожної дитини, вирішувати її психологічні проблеми, формувати змогу усвідомлення своїх бажань, та їх реалізація» [3, с. 77].

На сьогодні, виховання в освітніх закладах розвивається в області інтелекту дитини. Про емоції було забуто, що негативно відбилося на чутливій та духовній сфері дітей. Для всебічного розвитку дитячої індивідуальності, педагоги стали застосовувати терапію з піском.

Порівняно нова технологія формує у індивіда здатність пізнання навколишнього світу та самовираження. Це не просто «копання в пісочниці», а використання для цього різноманітних розвиваючих пристосувань: кубики, фігурки, маленькі автомобілі, намистинки, камінці, монетки, листочки дерев. Саме «пісочниця» є надійним посередником для формування контакту с дитиною. За допомогою пісочних картин, малюк, який ще не вміє говорити, з легкістю зможе відобразити свій настрій, радість, хвилювання, відчуття. Т. Зінкевич-Евстигнеєва та Т. Грабенко зазначають: «у дітей, які проходять дану терапію, стимулюються нервові закінчення, формуються тактильні відчуття, які розміщені на кінчиках пальців» [2, с. 279].

Значення деяких символів у пісочній терапії, розкриває Н. Сакович, яка відзначає, що:

- «люди – дуже часто ними являютьсяжиттєві індивіди, які є авторитетами, що якимось чином впливають на малюка. Фігурки людей розкривають межіунікальностіпацієнта, та інші;
- пісок – це земля;
- вода – знак емоційного та безсвідомого, очищення думок та почуттів» [4, с. 107].

Вчені А. Колупаєва і Л. Савчук зауважують, що програма пісочної терапії впливає на вирішення наступних проблем дитячого розвитку:

- «зменшення надмірної рухової активності, імпульсивності, тривожності, агресії;
- зняття м’язового та емоційного стресу;
- сприяння усуненню будь-яких комплексів у спілкуванні з іншими;
- розвиток впевненості в собі, творче самовираження, адекватної самооцінки, особистісного потенціалу, тактильних відчуттів і моторики;
- формування відповідальності за власні дії, а також гуманного відношення до інших людей;

- підтримка після психологічного стресу, або травми;
- пристосування до нестабільних умов оточуючого світу» [3, с. 77].

Для даної терапії розроблена величезна кількість методів та технологій, які дають дітям можливість всесторонньо розвиватися. Наприклад, найефективнішими вважаємо наступні:

- *«Хованки».* Для побудови власного світу, малюку необхідно «зарити» фігурку в пісок. Потім, дитині треба віднайти її, та розповісти, чому саме ця іграшка була захована. Внаслідок гри виявляються страхи підсвідомого характеру, добре розвивається логічне мислення.
- *«Тематично зорієнтований світ».* Малюку треба обрати одну із запропонованих тем, наприклад: «Я та мої друзі», «Моя родина», «Моя школа». Хвилювання, відображені активними фігурами у центрі пісочниці, є надійним інструментом для розпізнання переживань та почуттів «маленької людини».
- *«Історія».* Малюку необхідно розмістити вподобаного персонажа у центр пісочниці і додавати до нього по одній іграшці. При цьому необхідно вигадати казку в образі дійових осіб. Через історичну призму та емоції більшість якостей дитини стають помітними психологу [4, с. 105].
- *«Візерунки на піску».* За допомогою пальчиків, долонь, рук, малюку потрібно побудувати деякі об'єкти на піщаній поверхні. Після побудови він повинен розказати про ці фігури: «що бачить перед собою», «які емоції відчуває». Даний метод розвиває впевненість та соціальну енергійність дитини.
- *«Піщана злива».* Завдяки, своїм пальчикам, дитина формує невеликий струмок дощу, пізніше треба набрати в долоню як можна більше піщинок. Внаслідок застосування гри, у дітей зменшується прояв агресії, душевної напруги, страхи, проявляється дитяча причетність до сцен, дій чи подій [1, с. 45].
- *«Казки на піску»* – основна мета – встановлення рівноваги в емоційному стані дітей, поширення словникового запасу, формування гостроти сприймань, сенсорних відчуттів, уяви. Наприклад, дітям необхідно створити хмаринку і сонечко з картону. Можуть знадобитися шаблони у вигляді квітів, фігурки кроликів, палички для малювання. Участь у занятті може приймати не більше трьох дітей. Вчитель показує дітям малюнок сонечка і ставить запитання: «хто до них сьогодні приходив в гості?». Діти відповідають, що «сонечко». Далі вихователь продовжує свою розповідь у вигляді сюжету казки. Можна брати будь-які сюжети, варіації подій, постановок.

Пізніше дітям пропонують помацати всі фігури і висловити свої відчуття при контактуванні з ними. Казка триває тільки в тому напрямку, в якому діти відчувають все що відбувається навколо них не вербально і тактильно. «Казки на піску» занурюють малюка у творчий осередок, налаштовують на участь у обговоренні, формують психологічні почуття дитини, дає шанс жити всебічно розвиненим та цілісним індивідом суспільства [2, с. 284].

Пісочна терапія також сприяє: підвищенню точності тонких диференційованих рухів рук; збагаченню сенсорного досвіду дитини; самомасажу піщинами.

«Особлива» дитина в процесі пісочної гри має можливість висловити свої найглибші емоційні переживання, він звільняється від страхів і пережите не розвивається в психічну травму. Маніпулюючи іграшками, дитина може показати більш адекватно і детально, ніж висловити в словах, як він ставиться до себе, до своєї родини, до подій у своєму житті, до оточуючих людей. І головне, що у маленького клієнта немає відчуття, що психолог його «допитує», адже у грі, діалог фахівця з дитиною носить «довірливий і м'який характер» [4, с. 103].

Отже, як констатує А. Колупаєва, – «Спираючись на прийоми роботи в педагогічній пісочниці, педагог може зробити традиційну методику по розширенню словарного запасу, розвитку зв`язного мовлення, формуванню фонематичного слуху і сприйняття у дітей з ЗПР більш цікавою, захоплюючою, більш продуктивною» [3, с. 75].

Практика показує: використання пісочної терапії дає позитивні результати – у дітей із затримкою психічного розвитку значно зростає інтерес до занять, вони відчувають себе більш успішними; зростає пізнавальна, мовна активність, поведінкові порушення неврологічного характеру, нормалізується емоційний фон,що в свою чергу відкриває нові перспективи для «особливих» дітей з різними стартовими можливостями [2, с. 280].

Занурюючи руки в пісок, людина переноситься подумки на багато років назад, коли вільна творчість і пізнання світу були для нього абсолютною нормою, а гра з формочками – найважливішим заняттям. Відступає тривога, пропадають симптоми хронічного стресу, підвищується настрій і впевненість в собі. Живий пісок сприяє внутрішньому розслабленню і активізації творчого начала.

Відтак, пісочна терапія рекомендована всім дітям без жодних виключень, але найбільш корисним та ефективним цей метод може стати для дітей, у яких очевидні невміння виражати своїх відчуттів і сімейні проблеми, психологічні бар'єри комунікації.

1. Дмитренко К. А., Коновалова М. В., Семиволос О. П. (2018). *Працюємо з «особливою» дитиною у «звичайній» школі*. Х.: Видавнича група «Основа». 120 с.

2. Зінкевич-Евстигнеєва Т.Д., Грабенко Т.М. (2010). *«Чудеса на піску». Практикум з песочної терапії*. СПб.: «Речь». С. 277-335.

3. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. (2011). *Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання*. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. К.: Видавнича група «АТОПОЛ». 274 с.

4. Сасович Н.А. (2006). *Технологія гри в пісок. Ігри на мостику*. СПб.: «Речь». 176 с.

СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНІ ЦІННОСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДОЇ СІМ'Ї

Наталія Бурка
студентка IV курсу педагогічного факультету
Ізмаїльського державного гуманітарного університету
Науковий керівник – доц. Фурдуй С.Б.

В українському житті сім'я завжди виконувала вкрай важливу для соціума функцію. Так, зокрема, про її роль можна знайти багато свідоцтв у літературі, де відомі письменники писали про українську родину як про незламний інститут традицій, виховання та розвитку суспільства.

У родині визначаються межі особистості, розвивається її внутрішній світ, відбувається поступове входження в культуру соціуму. Людина в сім'ї отримує основи свідомості і характеру, тут формуються її погляди і установки, моральні і вольові якості, поняття про свої обов'язки перед суспільством, світоглядні переконання і соціальна спрямованість.

Трансформаційні процеси, що протікають в сучасному українському суспільстві, з неминучістю приводять до переосмислення соціальної цінності ролі сім'ї як сукупності найважливіших форм буття людини. Як зазначає ряд авторів, стає очевидним вплив на сім'ю таких характерних тенденцій сучасності, як індивідуалістичні орієнтації, багатоваріантність вільного суб'єктивного вибору, соціокультурний плюралізм тощо.

Сім'я фактично стає перехрестям больових проблем соціального буття часу. Демографи, психологи, соціологи різних наукових напрямків, що вивчають питання сім'ї, відзначають, наприклад, вплив негативних трансформацій в родині на динаміку народонаселення, на формування деструктивних типів поведінки, на моральний стан суспільства[1, с. 23-24].

Однак відсутні системні соціально-філософські, культурологічні та філософсько-антропологічні дослідження, присвячені найбільш суттєвим змінам природи і структури

сім'ї, механізмам її функціонування в контексті загально-цивілізаційних і глобалізаційних процесів.

Сім'я у всьому різноманітті її змісту і функціонально-буттєвій специфіці повинна стати самостійним об'єктом соціально-філософскої рефлексії. Не можна не погодитися з думкою дослідників, які розглядають сім'ю як діалектичний синтез безлічі компонентів фізичного, фізіологічного, психологічного, емоційного, духовного і соціального змісту. Варіанти подібного синтезу породжують різні класифікації типів сімейного буття, що не виражаються в понятійних категоріях, заснованих на кількісно-структурних умовах, якими сім'я традиційно характеризується як соціальний інститут.

Сім'я є необхідним елементом становлення цивілізації, специфічною формою її розвитку, так як виступає в якості суб'єкта культурного розвитку. У ній створюються специфічні сімейні цінності, необхідні для розвитку духовної культури.

При цьому духовно-ідеологічна сторона сім'ї не вичерпується лише правовими, морально-психологічними, політичними і естетичними поглядами і відносинами. Вона охоплює педагогічно-виховну діяльність, пов'язану з практичною реалізацією важливої функції сім'ї – соціалізації.

Передача соціального досвіду нащадкам є особистісно-формуючею стороною діяльності сім'ї та позначає її найважливіше соціальне значення як особливої форми буття людини.

Своєю багатосторонньою діяльністю сім'я прямо або побічно сприяє стабільності суспільного ладу. Таким чином вона задовольняє основні потреби суспільства. В силу цього в ній завжди присутній певний громадський інтерес. У той же час сім'я не функціонує виключно для реалізації суспільно-значущих функцій, вона наповнює їх глибокою особистісною цінністю для кожної людини. Саме особистісна мотивація індивіда надає родині особливу соціальну цінність як унікальній історіко-культурній формі реалізації внутрішніх прагнень індивіда.

Звернення до феномену сім'ї з позиції її функціонування як найважливішої умови соціально-ціннісного буття людини диктується тим, що традиційні підходи до вивчення сім'ї через призму оцінок індивідів або аналізу функцій сім'ї не дають переконливих пояснень тим розходженням, які відзначаються між високим індивідуальним і суспільним статусом сім'ї та кризовими явищами в її розвитку [4, с. 148].

В даний час зміни соціокультурних умов різко поглиблюють протиріччя між сімейними і поза сімейними відносинами, які нерідко визначаються як «ціннісна криза сім'ї». Дослідники вважають [5, с. 130], що в силу стабільності та спадкоємності традицій і соціальних ролей саме традиційна сім'я виконує завдання соціалізації найбільш успішно. З іншого боку, в традиційній сім'ї «замість» окремого члена якщо і не ігнорується зовсім, то допускається лише в межах, визначених моральними нормами даної сім'ї і тієї соціальної групи, до якої сім'я себе зараховує.

У цьому випадку ми маємо справу з «забороною» на самореалізацію, на вільний розвиток. Заборона – це посилений символ такого становища всередині сімейних відносин, при якому будь-яка людина має рахувати кожен свій крок, звіряти за статутом її рідної сім'ї, що вступає в протиріччя з сучасними тенденціями індивідуалізації.

У той же час для сучасних сімейних відносин характерна тенденція інноваційної поведінки, заміщення традиційних етичних принципів прагматичними підставами сімейної взаємодії, такими як вигода, розрахунок, конкуренція, Останні створюють ліберально-демократичну матрицю функціонування сім'ї та міжособистісної взаємодії в ній. Формування соціально та суспільно значущих зразків сімейної поведінки відбувається не тільки під впливом соціалізуючої ролі сімейного буття, а й тієї суспільної ролі, яку індивід виконує в сім'ї та за її межами [3, с. 151]. Чим вищий соціальний, суспільний і сімейний статуси особистості, тим виразніше проявляються індивідуалістично-орієнтовані зразки сімейного поведінки.

Крім того, криза сучасної сім'ї тісно пов'язана з співвіднесенням різних форм буття людини. У зовнішньому соціальному бутті відбувається самообмеження людини. Людина заганяє себе, свою неповторну індивідуальність в задану стандартну форму, в якій її об'єктивно може прийняти соціальний механізм. Суспільство –це обмежена форма соціального буття. На противагу цьому сімейне буття є буття вільне. Іншими словами, соціум – область необхідності, сім'я – область свободи.

Вплив сім'ї на суспільний розвиток носить опосередкований характер, як, втім, і зворотний вплив. Взаємодія сім'ї і суспільства встановлюється за посередництва держави, формуються партнерські відносини, виробляються принципи і правила взаємної відповідальності сторін, формуються механізми реалізації відповідних прав і обов'язків. Суспільство через державу виробляє і реалізує спеціальну політику щодо забезпечення самодостатності сім'ї [2, с. 57].

У цивілізованому суспільстві сімейна політика повинна носити опосередкований, регулятивно-нормативний характер, інакше порушується автономність сім'ї як соціального інституту і суспільство отримує певні переваги для себе на шкоду суб'єктам сімейного буття.

Ця теза повною мірою підтвердився в ході еволюції форм буття української родини. Крайня абсолютизація суспільних цінностей на противагу особистій свободі індивіда закріпила якусь усереднену модель сім'ї. Її буттєвий простір як соціального інституту штучно звузився виключно до тих форм буття, які схвалювалися державою і суспільством.

Але діалектика взаємовідносин сім'ї та держави передбачає, перш за все, розвиток принципу індивідуальності, активності і самостійності особистості. При цьому однаково видається неможливою абсолютизація як індивідуальності особистості, так і колективності. Тільки діалектична єдність особистого і колективного як взаємодоповнюючих цінностей забезпечить оптимальні умови розвитку окремої особистості і всіх суб'єктів сімейного буття.

У подібній подвійності громадської та індивідуальної значущості сім'ї як цілісного об'єкта міститься, однак, деяка суперечність. З одного боку, має місце прагнення держави через сімейну політику зберегти принцип патерналізму, що певною мірою перешкоджає встановленню паритетних відносин сім'ї з інститутами поза сімейного буттєвого простору. З іншого – заохочення в суспільстві індивідуалізму, автономії особистості в сімейному бутті веде до зниження соціально-ціннісного звучання сім'ї як унікальної культурно-історичної спільності.

Таким чином, останні десятиліття для української родини – це період оновлення якісних характеристик її змісту, новий етап в розвитку індивідуально-ціннісних і нормативних підстав існування, що формується на основі діалектичної єдності громадського й індивідуального. Демократичні зміни привнесли в життя принципово іншу систему координат: тріада співпідпорядкованості «суспільство – сім'я – індивід» перекинулася в конструкцію «індивід – сім'я – суспільство». Тут сім'я зберігає своє значення в якості інтегруючого посередника між індивідуальним і суспільним буттям, що демонструє свою життєстійкість і адаптивність до потреб забезпечення індивідуальності, самодостатності і життєвого буття людини.

1. Тоффлер Елвін (2000). *Третя хвиля*. К. : Вид. дім «Всесвіт». 480 с.
2. Хамитов Н. (2006). *Философия. Бытие. Человек. Мир* : курс лекцій. К. : КНТ, Центр учебной литературы. 456 с.
3. Хамитов Назип (2010). *Одиночество женское и мужское*: научно-популярное издание. К.: Аттика. 224 с.
4. Цюркало Т.І. (2009). *Дослідження інституту сім'ї в лоні соціально-філософського знання*. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка. № 2 (26). С. 148-152.

5. Черниш Н. (1998). *Соціологія* : курс лекцій. [2-е вид.]. Львів : Вид-во Львівської Богословської Академії. 362 с.

ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ПРИНЦИПИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Тетяна Бушняк
магістрантка
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – к.п.н, доц. Житомирська Т. М.

Про рівень розвитку тієї або іншої галузі науки свідчить не тільки наявність специфічного об'єкта дослідження, розробленість понятійного апарату, наявність систематизованих емпіричних фактів, а й системи законів та закономірностей, що визначають функціонування. Теорія управління закладом дошкільної освіти є порівняно молодою галуззю наукового знання, так як вона досягла рівня узагальнення і систематизації теоретичних і емпіричних положень і фактів тільки в середині 80-х років XX ст., тому актуальною є увага до законів, закономірностей та принципів як вихідних положень інноваційної діяльності [1, с.187].

Одним із перших учених, які намагалися виявити закономірності процесу управління й керівництва школою, був Ю. А. Конаржевський. Під час свого дослідження він сформулював і розкрив такі закономірності:

- наукове управління школою може бути забезпечене за умови його високого аналітичного рівня;
- чим вищий рівень доцільності інноваційної діяльності, тим ефективніші її результати;
- чим вищий рівень безперервності управлінських впливів, тим вища ефективність результатів управління;
- безупинний характер управління можна реалізувати не інакше, як через відносно замкнуті процеси, іменовані управлінськими циклами;
- чим стабільніший ритм управління, тим вища організованість управлінської системи й ефективніша її діяльність;
- взаємозалежне й узгоджене функціонування системи у цілому забезпечується дотриманням найважливіших пропорцій у діяльності та структурі керуючої та керованої підсистем; управління може бути ефективним тільки в тому разі, якщо керуюча підсистема здатна виконувати усі види діяльності, необхідні для управління такою системою [2, с. 52].

Аналіз названих закономірностей показує, що вони характеризують процесуально-технологічні зв'язки, що є в управлінській діяльності.

Дещо з більш широких позицій розглядає закономірності управління навчально-виховною роботою Бондар В.І. Він сформулював такі закономірності:

- чим вищий рівень соціально-економічного розвитку суспільства, тим більші вимоги до підготовки дітей у навчальному закладі, тим більша потреба в ефективному управлінні цілісним педагогічним процесом;
- чим вищий рівень структурно-функціональних зв'язків і залежностей між суб'єктом і об'єктом управління, тим ефективніше функціонування системи управління;
- ефективність управління навчально-виховною роботою визначається впливом зовнішніх і внутрішніх умов, у яких відбувається процес управління;
- висока ефективність управління і розвитку дітей досягається, якщо суб'єкти управління спираються на систему постійно повторюваних замкнутих циклів;

- чим вищий рівень забезпечення суб'єкта управління інформацією, тим вища ефективність управління і функціонування навчально-виховної роботи;
- якщо структура суб'єкта управління детермінована цілями функціонування, змістом, структурою об'єкта, то підвищується якість управлінського процесу;
- зміст і методи управління навчально-виховною роботою обумовлені змістом і методами соціального управління й змістом і методами організації педагогічного процесу в навчальному закладі; чим вищий рівень фахової компетентності керівників навчального закладу, тим ефективніше управління [3, с. 21].

Наведені закономірності свідчать про те, що автор визначає закономірні зв’язки між педагогічним процесом і управлінням, між пов'язаними зі школою системами і управлінням, а також зв’язки всередині процесу управління.

Чотири закономірності управління школою виділяють Б.І.Коротяєв, P.Dale, D.Ballotti:

- чим повніше забезпечує керівник школи взаємодію змістовної, процесуальної й організаційної сторін діяльності педагогічного колективу, тим ефективніше керівництво і вищі результати діяльності колективу;
- якщо в діяльності керівника школи взаємодіють єдиноначальність і колегіальність, то результати керівництва збігаються з очікуваними;
- керівництво школою буде ефективним, якщо в діяльності керівника школи взаємодіють прямий і зворотний зв'язок;
- чим повніше забезпечує керівник школи взаємодію школи, сім'ї, громадськості, тим ефективніше його управління загальним процесом виховання і навчання дітей [4, с. 132].

Перша з наведених закономірностей установлює зв'язок педагогічного й управлінського процесів, а інші характеризують процесуальні особливості управління.

Цікавим є підхід до визначення закономірностей управління В.С.Пікельної. Вона виділяє такі закономірності управління школою:

- єдності управління школою;
- сполучення централізму і децентралізму;
- співвідношення керуючої і керованої систем; впливу загальних функцій управління на кінцевий результат [5, с. 73].

Своєрідність такого підходу полягає в тому, що автор намагається об'єднати в єдиних закономірностях стійкі зв’язки, які є у загальнодержавних і внутрішкільних механізмах управління. Такі закономірності дійсно існують, але подібний погляд на цю проблему швидше соціологічний, ніж педагогічний.

Аналіз наведених думок щодо сутності управління дає змогу зазначити, що, як правило, системою, в якій виявляються закономірності, називається процес управління школою. У науковців – це управління навчально- виховною роботою. Зрозуміло, що управління школою, внутрішкільне управління, управління навчально-виховною роботою – це різні системи. Як зазначалось, управління школою здійснюється за допомогою державних і внутрішкільних механізмів, а внутрішкільне управління набагато ширше за управління навчально-виховною роботою [3; 5].

Разом з тим, запропоновані закономірності управління і керівництва школою по суті є закономірностями управління закладом дошкільної освіти.

Викладене дає можливість зазначити значний ступінь розбіжності думок вчених у визначенні закономірностей і, навіть, предметної області їх виявлення.

З проблемою закономірностей найтісніше пов’язана проблема принципів управління закладом дошкільної освіти, тому що соціальні закони реалізуються через свідому діяльність людей. Ланкою, що поєднує закономірності та діяльність, є принципи управління – фундаментальні положення, вихідні вимоги до його здійснення. Принципи управління відображають закономірності управління закладом дошкільної освіти. Реалізація вимог принципів дає змогу здійснювати управління відповідно до його законів.

Аналіз номенклатури і сутності сформульованих у школознавчих роботах принципів управління дає можливість зробити кілька висновків (Додаток А). Як правило, розробка принципів управління закладом дошкільної освіти не була пов'язана з розробкою закономірностей управління. Винятком із цього правила є робота В.І.Бондаря, у якій закономірності та принципи управління розроблені як цілісна система [3, с.142].

Низка принципів, що мають ідеологічне спрямування, застаріли і втратили актуальність. Деякі з запропонованих принципів мають вузький, локальний характер і відіграють роль окремих вимог, а не фундаментальних положень – принципів (діловитості, колективізму тощо).

Номенклатура принципів управління закладом дошкільної освіти включає близько 30 найменувань. Тільки сім спільних принципів згадуються у більшості авторів, що свідчить не тільки про значну різноманітність поглядів науковців, а й про недостатній рівень розробки цієї проблеми [6,с.122].

У процесі виявлення системи закономірностей і принципів управління закладом дошкільної освіти можна використати низку положень:

- обґрунтувати систему закономірностей і принципів можна тільки на основі детального дослідження сутності управління закладом дошкільної освіти, створення його концепції;
- управління є цілісною системою, і тому можуть бути розроблені закономірні зв’язки і принципи, що зумовлюють внутрішній технологічний бік цього процесу;
- управління є однією з підсистем навчального закладу, і тому можуть бути виділені закономірні зв’язки і принципи управління з іншими підсистемами навчального закладу;
- одним із найважливіших завдань управління закладом дошкільної освіти є забезпечення його взаємозв’язку із зовнішнім середовищем, а тому можуть бути виділені закономірності, принципи та особливості цих взаємозв'язків;
- система закономірностей і принципів управління закладом дошкільної освіти буде більш цілісною, повною, якщо аналізувати наявні в управлінні суперечності та недоліки, оскільки вони частіше за все зумовлені тим, що не враховувалися ті чи інші закономірні зв’язки [6].

Під закономірностями інноваційної діяльності В. І. Бондар розуміє стійку залежність, зв’язок між процесом управління і зовнішніми щодо нього суспільними системами й умовами, а також зв’язок і залежність між компонентами процесу управління і процесами викладання та навчання [33, с. 139]. До цих положень слід додати також те, що є стійкі залежності зв’язку між компонентами процесу управління.

Навчальний заклад є відкритою системою, яка відчуває на собі різнопланові впливи мікро- і макросередовища. Характер цих впливів залежить від інтенсивності та спрямованості соціально-економічних, політичних процесів, що відбуваються в суспільстві, а також від розробленості у навчальному закладі засобів взаємодії із середовищем, зміни цілей і змісту своєї діяльності залежно від змін середовища [6,с.68].

1. Калініна Л. (2010) *Культура як цивілізаційний феномен в управлінні закладом дошкільної освіти*. Освіта і управління. № 2-3. С. 70-78.
2. Perkins, D., Salomon, G. *Transfer of Learning* http://learnweb.harvard.edu/alps/thinking/docs/traencyn.htm
3. Бондар В. (2007) *Управління розвитком конкурентоспроможності вчителя в процесі професійної підготовки*. Освіта і управління. № 3-4. С. 44-52.
4. Dale, P., Ballotti, D. (1997) *An approach to teaching problem solving in the classroom.* In College Student Journal, vol. 31, issue 1, p. 76-80.
5. Пикельная В.С. (1990) *Теоретические основы управления (школоведческий аспект).* М.: Высш. шк. 175 с.
6. Пісоцька, Л. С. (2007) *Управління персоналом як одна із умов управління розвитком дошкільної освіти*. Педагогічний дискурс. № 1. С. 103-109.

ВОДА ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА УСПІШНОГО ТА ЕФЕКТИВНОГО ТРЕНУВАННЯ

Вікторія Владиченко
студентка IV курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Баштавенко О.А.

Вода є невід'ємною частиною нашого повсякденного життя. Кожен день людина використовує велику кількість її для різних своїх потреб. Одна із потреб:для життєдіяльності нашого організму. Але основним є підтримання, завдяки воді, гомеостазу. Тобто зберігати сталість свого внутрішнього стану за рахунок балансу води в організмі.

Але чи все так чудово як нам здається? Чи дійсно вода приносить стільки користі,скільки про неї говорять? Важливість її використання для нашого організму, це ті основні питання, на які треба мати правильну відповідь,адже це стосується нашого здоров'я.

Отже, спрямуємо наш фокус на воду з усіх її кутів. Ми подивимося,чому стільки уваги потребує ця речовина.

Ми звикли, що вода – це просто рідина, яка необхідна, щоб підтримувати наш водний баланс в організмі та не можемо уявити собі наш побут без неї.

На перший погляд – це всього лише 2 атоми водню і 1 атом кисню. Але, не зважаючи на це, вчені продовжують вивчати цю молекулу, роблячи нові і нові відкриття.

Є певні факти, найвідоміші для всіх:

1. Наш організм складається з води більш ніж на 70%;

2. Вода існує в трьох агрегатних станах, за певних умов може замерзати при плюсовій температурі.

3. Існує приблизно 1500 різновидів води:наприклад-тала, ґрунтова і т.д.;

Але є і такі,що можуть нас здивувати:

1. Практично кожна людина знає формулу води (H2O). Однак такої чистої води в природі просто не існує, тому що в ній міститься дуже багато різних домішок;

2. Вченим вдалося довести, що вода має здатність запам'ятовувати;

3. В Алжирі існує озеро,воду якого можна використовувати в якості письмового чорнила.

Це лише маленька кількість фактів, які можна прочитати стосовно води,але навіть така інформація змушує замислитись,що це не проста рідина і щось в ній сховано щось дуже цікаве [2, с.273-280].

Є певний факт про те, що вода має заряд: або позитивний, або негативний.

Вода з позитивним зарядом сприятливо впливає на роботу організму,покращує обмін речовин. Максимальний заряд,на думку вчених,вода отримує в 3:00 ранку.

Вода з негативним зарядом має протилежну дію. Найнесприятливішу дію має вода з 8 до 9 ранку і з 12.40 до 15 години. Тому, вживання води зранку,натщесерце для доброго самопочуття необхідно здійснювати до 8 утра.

Щодо її хімічних властивостей води,то вже згадувалось про її здатність запам'ятовувати. Вчені працюють над тим,щоб віднайти правильний «алфавіт» для розшифрування інформації,яка може бути закладена в цій речовині. Цікавими є експерименти дії на воду слів,які говорить людина. Наприклад,було доведено,що на різні слова за інтонацією та змістом вода реагувала по-різному.

Напрямом нашого дослідження було вивчення впливу води на організм спортсмена. Знайти відповіді на питання: чому кожен тренер наголошує на необхідності

дотримуватися водного режиму, як зберегти водний баланс організму і яким чином це впливає на спортивну діяльність?

Чим загрожує порушення, або зниження кількості води в організмі?

1.Серйозно погіршується здоров'я і настрій.

2.Недостача водиведе до зниження і припинення метаболізму.

3.Посилюється апетит.

4.З'являються зміни шкірного покриву.

Це лише невелика кількість змін, які виникають в організмі.

Вода і спорт безперервно пов'язані між собою. Під час будь-якого заняття фізичною активністю організм втрачає вологу. Для того,щоб поновити цю втрату,спортсмену необхідно поповнюватипевну кількість рідини. Важливо забезпечити своєчасненадходження води в організм, інакше втома настане набагато раніше.

Багато сучасних дослідників вивчали питання щодо правильного питного режиму спортсменів під час тренувань. Розглянемо декілька досліджень.

Іспанські фахівці з Університету Кастил'ї-ла-Манча(UCLM) в своїх дослідженнях показали,що 91% професійних спортсменів відчувають зневоднення після тренувань. Тому робиться наголос,що необхідним пити воду під час тренування – це важлива складова для здоров'я. Вцілому кількість води потрібно регулювати залежно від відчуттів [4].

Гастроентеролог, лікар вищої категорії Галина Незговорова,у своїх дослідженнях робила акцент на тому,що «..Норма вживання води для здорової людини – 30 мілілітрів на кілограм нормальної маси тіла, причому враховується не лише чиста вода, а всі рідини, які вживаються. На день людині потрібно вжити 2-2,5 літра рідини, з них літр-півтора має бути чиста вода». Але і тут вона запевнила,що треба відштовхуватися від потреб свого організму [5].

Виникає питання: чи є якась альтернатива для води.Газована вода, чай або модні ізотоніки – це зовсім невдалі варіанти. Гази,що містяться в напоях,можуть визвати здуття живота.Краще віддавати перевагу чистій воді з багатим мінеральнім складом.

Важливо,щоб вода була чистою! Це допоможе спортсмену швидше втамувати спрагу та наповнити організм необхідною силою та енергією для подальшої роботи.Якщо вода буде з домішками,тоце може суттєво вплинути на біохімію м'язів [1, с. 202-205].

Також важливо знати деякі аспекти щодо якості вживання води.

По-перше, вода повинна відповідати санітарним нормам. По-друге,важливимє час прийому води-кожні 10-20 хв. занять.Справа у тому,що наші м'язи на 80% складаються з води,тому при інтенсивних тренуваннях вони починають зневоднюються,що призводить до погіршення самопочуття і більш низькому результату.Трете, враховувати, що організм засвоює саме охолоджену воду [3,с.81-85] .

Також треба пам'ятати,що для кожної людини, а особливо спортсмена є своя кількість води. Важливо керуватися індивідуальними особливостями.

Правильне вживання рідини під час інтенсивних фізичних занять допомагає організму самостійно регулювати хімічні та біологічні процеси,які залежать від водного балансу. Це особливо важливо для спортсменів – початківців,організм яких ще не готовий до великих загрузок і може повести себе непередбачувано.

Таким чином, вода, це рідина, яка має велику користь для людини,при умові правильного її використовування та здійснює несумнівний вплив на фізичну працездатність.

1. Абдуллаев А. К., Ребар И. В., Нестеров А. С. (2014). *Процессы восстановления водного баланса спортсмена*. Фізичне виховання та спорт у контексті державної програми розвитку фізичної культури в Україні: досвід, проблеми, перспективи. Житóмир. С. 202-205

2. Стрикаленко Т. В., Ляпина Е. В. (2014). *Вода для жизни в стратегии управления здоровьем*. Наукові праці. 2 (45). С. 273-80.

3. Тищенко В. П. (2011). *Коррекция водного баланса в спорте*. Физическое воспитание студентов. №5. С. 81-85.

4. *Як і скільки пити води під час тренувань: експертна точка зору*. URL: http://mavpabasket.com/news.php?bl=1&pid=18&view=6592

5. *Коли, як і скільки: гастроентеролог розповіла про правильне пиття води*. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2525551-koli-ak-i-skilki-gastroenterolog-rozpovila-pro-pravilne-pitta-vodi.html

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ганна Волчанова
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – проф. Рашидов С.Ф.

Розвиток особистісного потенціалу, його реалізація призводить до збагачення всього суспільства. Тому особлива роль у становленні та розвитку в будь-якому віці, починаючи з дошкільного віку, норм морального, естетичного ставлення до навколишнього середовища, належить багатовіковим традиціям української народної творчості, закладеним у народну музику, казки, мистецтву, різні ігри тощо [1].

Отже, актуальність проблеми залучення підростаючого покоління до художньо естетичним і моральним цінностям на основі комплексного, інтегрованого принципу в естетичному вихованні дітей, в якому народна художня творчість є засобом гуманізації педагогічного процесу, що створює сприятливе середовище для кожної дитини і забезпечує його духовний розвиток.

Національна психолого-педагогічна наука визначає естетичне виховання, по-перше, як розвиток здатності сприймати, відчувати, розуміти красу в житті та мистецтві і, по-друге, як виховання бажання брати участь у перетворенні світу за законами краси, а також та прихильність до художньої діяльності, розвиток мистецької майстерності (Л. Я. Венгер, Л. С. Виготський, Т. С. Комаров, Н. П. Сакулена тощо) [3].

В естетичному вихованні до вирішальних факторів належать риси навколишньої дійсності (природа, побут, робота, суспільне життя) та мистецтва (музика, література, театр, твори художньо-декоративної творчості).

Вчені називають естетичне виховання через мистецтво «художньою освітою». Дошкільну діяльність можна назвати мистецькою, якщо вона безпосередньо пов’язана з різними видами мистецтва. Оскільки це лише витоки зрілих видів мистецтва, тобто його початкові прояви, вони одягнені в конкретні форми і доступні дитині. До них належать театральні ігри, художня та словесна творчість, гра музики, образотворче мистецтво та декоративна діяльність, усі ці види мистецтва діють як самостійно, так і у їх тісному взаємозв’язку, представляючи синтетичну художню діяльність.

Слід зазначити, що діти самі можуть знайти спосіб організувати свою художню практику.

По-перше, я вибираю основний вид діяльності для їхнього віку – гру. Але гра набуває, на думку А. Н. Леонтьєва [3, с. 43], до естетичного характеру, так як дітей.

Разом з тим, Н. Ветлугіна [2, с. 33], вказує, шляхи, якими діти можуть засвоїти мистецький досвід, йдуть у різних напрямках. Однією з них є репродукція, в основі якої лежить активне засвоєння дитиною раніше розроблених поведінкових методів і способів дії. Це спосіб розвитку навчання. В центрі іншого способу – творча обробка, створення нових образів, дій. Це спосіб творчості.

Навчання та творчість специфічні за своїми мотивами, результатами та методами лідерства, але між ними встановлюються значні зв’язки. Тільки тоді, коли навчання має

виховний характер, можна розвивати творчість. Творчість також активізує процес навчання.

Описуючи завдання естетичного виховання дітей дошкільного віку, дослідники поділяють їх на чотири групи, кожна з яких має конкретну спрямованість.

Завдання першої групи спрямовані на формування естетичної чутливості, накопичення фону естетичних доказів, бажання розвивати естетичну емоційність, чуйність, інтерес.

Завдання другої групи – розширити обсяг естетичних знань, стимулюючи дітей до прояву суджень та естетичних оцінок. Педагогічна діяльність має на меті знати правильне визначення прекрасного та потворного, комічного та трагічного у реальному житті та мистецтві, сприяючи усвідомленому розумінню краси. В даному процесі задіяні різноманітні стандарти: емоційні, сенсорні, мистецтвознавчі.

До завдань третьої групи належать ті, що сприяють активному впровадженню естетичної діяльності: розвиток художньо-естетичного сприйняття; формування первинних умінь і навичок художньої діяльності; виховання повинно активно та творчо впроваджувати елементи краси у життя, природу, у власному аспекті, у стосунки з іншими людьми.

Концепція лідера в галузі естетичного виховання дітей дошкільного віку

- це концепція Т. С. Комарової [3, с. 25], в якій представлені принципи інтегрованої взаємодії різних видів мистецтва та художньої діяльності:

- тісний зв’язок між народним та класичним мистецтвом;
- Активне впровадження народної творчості у навчальну діяльність ДОУ;
- заохочення дітей до участі в різних видах творчих мистецьких заходів;
- створення сприятливого емоційного середовища для виконання мистецької діяльності;
- врахування індивідуальних здібностей кожної дитини з урахуванням її уподобань, інтересів рівня художньої діяльності, поєднання групової та індивідуальної роботи;
- створення мистецького середовища дошкільного навчального закладу з максимальним використанням художніх виробів для дітей;
- позитивне ставлення до різних форм мистецтва та творчої діяльності дітей, у якій би формі вони не з’являлися;
- широкомасштабне використання методів стимулювання в роботі з дітьми, включаючи гру.

Однак є ряд невирішених питань. До сих пір не визначений характер взаємозв’язку між процесами естетичного виховання молодших школярів та механізмами взаємодії видів мистецтва. Не розроблено модель і педагогічні умови естетичного виховання молодших школярів на основі взаємодії видів мистецтва в освітньому процесі школи.

Як і раніше, завдання естетичного виховання дітей вирішуються ізольовано на уроках образотворчого мистецтва, музики, літератури без наскрізного розгляду окремих проблем художнього пізнання, недостатньо використовуються нові технології поліхудожнього та інтегрованого підходів до естетичного розвитку особистості в школі.

1. Агарагимова В. К., Явбатырова Б. Г. (2012). *Социализация детей-сирот средствами народного искусства Дагестана*. Известия Дагестанского государственного педагогического университета. Психолого-педагогические науки. С. 11-15.
2. Ветлугина Н.І. (1963). *Музыкальный букварь*. М.: Музгиз. 1963. С. 112
3. Комарова Т. С. (2005). *Дети в мире творчества*. Книга для педагогов дошк.учреждений. М.: Мнемозина. 160 с.
4. Леонтьев А. Н. (2005). *Психическое развитие ребенка в дошкольномвозрасте*. Вопросы психологии ребенка дошкольного возраста. М. 177 с.

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ПОНЯТТЯ «АЛЬТЕРНАТИВНА ПЕДАГОГІКА» В СУЧАСНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Катерина Горшкова
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Іванова Д.Г.

Кардинальна зміна соціально-економічних умов життя сучасного суспільства, відкритість науково-освітнього простору, активне оновлення методологічних основ педагогічної науки, плюралізація її теоретичних концепцій значно актуалізують проблему методологічного самовизначення дослідників-педагогів. У значній мірі це відноситься до актуальної сучасної проблеми – розвитку теорії і практики впровадження інклюзивної освіти (зокрема як складової альтернативної педагогіки) [1, с.59].

Сучасний дискурс альтернативної педагогіки в нашій країні і за кордоном розвивається на різних рівнях: політичному, науковому та організаційно-практичному. Активне становлення і розвиток вітчизняної педагогіки інтеграції (інклюзивної педагогіки) відбувається на тлі наявності багаторічного практичного досвіду та теоретико-методологічних досліджень у сфері спільного виховання і навчання дітей з різними можливостями і потребами.

Як відомо, жодна з існуючих нині гуманітарних теорій, концепцій не може вважатися універсальною. Сучасне психолого-педагогічне знання є політеоретичним, та не абсолютним у своїх домаганнях на істину. За своєю суттю воно ймовірнісне, оскільки має сенс тільки в співвідношенні з певним соціокультурним та історичним контекстом. У зв'язкуз цим в якості важливої характеристики сучасних гуманітарних досліджень виступає свобода вибору засобів теоретичного уявлення соціальної, педагогічної реальності. Єдина, загальна наукова концепція призводить до збіднення наявного розмаїття соціального досвіду, до виключення різних можливостей його опису і пояснення. У пропонованій статті маємо на меті дати характеристику організаційно-практичної реальності альтернативної педагогіки [2, с.22-29].

На кожному етапі свого історичного розвитку педагогіка являє собою різноманіття співіснуючих концепцій, частина з яких виступають як альтернативні або доповнюючи один одного способи опису і проектування педагогічної дійсності. Педагогічні концепції мають свої культурологічні підстави (варіативні за своєю природою на рівні релігійних, національних, політичних особливостей, регіональної специфіки, характеру стратифікації суспільства, традиції сімейних устроїв), детерміновані особистою спрямованістю їх авторів, їх філософськими, антропологічними та психологічними перевагами. При цьому кожен суспільно-історичний період характеризується певним набором типових для педагогічної науки критеріїв постановки мети, вибору засобів їх здійснення, оцінки результатів функціонування педагогічної системи.

Серед них слід виділити: критерій взаємовідносин того хто навчає й тих хто навчається (рівність – імперативність); критерій теоретичного осмислення засобів досягнення педагогічних цілей (творчість – догматизм); критерій практичного підходу до організації педагогічного процесу (свобода – регламентація); критерій змістовності навчальної діяльності (спеціалізація – глобалізм/фундаменталізм; академічність – прагматизм); критерій організації життєвого простору (створення/перетворення – використання/присутність) [3].

Існує певна закономірність у тому, що кожен історичний період характеризується певним домінуючим типом функціонування педагогічних систем, які, будучи ланкою

ширшого соціуму, несуть на собі відбиток його сутнісних відносин. Разом з тим педагогічна система окремого освітнього закладу, володіючи власним життям, може вловлювати тенденції розвитку, що пов'язані зі зміною в суспільній свідомості і перетворенням ціннісного ставлення до людини, її освіти та змінювати існуючу традицію.

Таким чином, будь-яка соціальна спільнота в тій чи іншій мірі може характеризуватися наявністю традиційних (формалізованих) і альтернативних педагогічних систем. При цьому слід наголосити, що поняття педагогічної альтернативи надзвичайно гнучке, рухливе: те, що представляється альтернативним в певний період, може через деякий час втратити ознаки альтернативності і, адаптуючись до суспільної реальності і частково змінюючи її, стати нормативним явищем. Існує нерозривний діалектичний зв'язок між нормативною педагогікою як відображенням логіки яка склалася, та ситуації, яка встановилася й альтернативною педагогікою як відображенням логіки перспектив формуючих ситуацій. Педагогічна альтернатива зароджується в надрах офіційної педагогіки: іноді як її логічне продовження, але частіше за все як протест проти усталених засад і новий шлях вирішення проблем, нездійсненний в рамках старих структур [3, с. 373-389].

Тому, як вважає В. Крижко, не слід розглядати альтернативну педагогіку як замкнену область у педагогічній теорії і практиці. Загальнонаукове значення слова «альтернатива» визначається через «необхідність вибору однієї з двох або кількох взаємовиключних можливостей; кожна з можливостей виключає одна одну».Педагогічне наповнення цього терміну розкривається як нове, відмінне від офіційно існуючого бачення проблеми, засноване на:

– осмисленні соціальної потреби в новій якості освіти людини;

– своєрідному науковому розумінні психології людини, особливостей її індивідуального розвитку;

– припущенні щодо можливості конструювання оригінальної освітньої системи, адекватної віковим та індивідуальним закономірностям розвитку людини;

– потребі реалізувати педагогічний задум в авторській концепції та практичній взаємодії з педагогами та вихованцями [4, с.44].

Зауважимо, що існує важливе припущення: оскільки педагогічна альтернатива є конструктивною, творчою соціальною діяльністю, її навряд чи можна розглядати крізь призму положень про маргінальні процеси та стани. Принциповим тут є те, що в межах висунутої педагогічної альтернативи розроблена програма завжди виступає як ще не досягнута, перспективна мета, як нова оригінальна система, в деякому сенсі «утопічна», що конструюється поза або всупереч вже діючих систем [5].

На різних етапах соціальної історії педагогічна альтернатива набувала різного ступеню теоретичного і практичного прояву. На думку В. Андрущенко, вона формується на гранях епох. «Сплески» альтернативного навчання і виховання спостерігалися: в епоху Відродження; в епоху Просвітництва; на початку і в останній чверті XX століття. Імовірність прояву педагогічної альтернативи зростає в ті моменти історії, коли чітко проступають незбалансованість соціального існування людини та її внутрішнього світу, коли назріває потреба в новому осмисленні і перетворенні різноманітних відносин людини з навколишнім світом. Тим самим, рух педагогічної альтернативи можна уявити як ціннісну, духовну еволюцію або революцію, оскільки для нього характерна переоцінка цінностей освіти за рахунок конверсії існуючих педагогічних традицій, їх суб'єктивної, авторської інтерпретації [6, с.32].

Вивчення педагогічної альтернативи передбачає виявлення особливостей цього соціально-педагогічного явища на різних рівнях дійсності, що охоплюють: педагогічну теорію як систему педагогічних ідей; педагогічну свідомість як подієве осмислення практики виховання; педагогічну практику як усвідомлену дію суб'єктів освітнього процесу; педагогічні звичаї як неусвідомлені практичні дії, стереотипи взаємодії і відносин учнів і педагогів в освітньому процесі.

Найбільш загальними ознаками і показниками альтернативності педагогічної дійсності можна визнати наступні характеристики, виділені І.Рамзегером: виникнення в результаті приватної ініціативи (рух «знизу»), функціональна самостійність, опозиція інституційній системі освіти, вільний доступ для вихованців, добровільний вибір форм і змісту навчання, саморегулювання спільної життєдіяльності.

Беручи за основу саме таке розуміння альтернативності в педагогічній дійсності, можна відзначити, що в основі педагогічної альтернативи лежать переконання і знання про здатність людини до саморозвитку, про свободу як умову самоактуалізації, які постійно розвиваються, орієнтовані на гуманітарні цінності; ці знання виникають як результат перетворення стереотипних соціальних відносин і поглядів. Тим самим, можна позначити, що альтернативним в педагогіці можна вважати той напрямок, концепцію або проєкт, які:

а) не є офіційною (домінуючою) доктриною педагогічної дійсності в певних історичних і соціокультурних умовах даного суспільства;

б) не збігаються з офіційною (домінуючою) доктриною або суперечать їй;

в) не перебувають у прямій залежності від органів державного управління.

Тому педагогічна альтернатива є одним із багатьох можливих шляхів розвитку педагогічної дійсності; виникає і існує як природний результат розвитку соціальної практики, наукового пошуку і накопичення професійного досвіду, що часто передбачає ломку стереотипних соціальних відносин і поглядів; містить творчий початок і передбачає опору на певний педагогічний досвід, практику, експеримент; передбачає можливість вибору способу організації та отримання освіти (зокрема, між створюваним підходом і офіційною доктриною); виключає обмеження доступу до освіти за будь-якими інваріантними характеристиками (стать, раса, нація, релігія); як результат всього вказаного вище, педагогічна альтернатива є тим механізмом, умовою і засобом, в яке втілюється протидія і заперечення будь-якої монополії в сфері освіти як соціальної практики.

Отже, подібне визначення сутності педагогічної альтернативи дозволяє розглядати її в українській педагогічній дійсності крізь призму теорії інноватики та педагогічного проєктування, які активно розробляються останнім часом у вітчизняній освітній теорії та практиці. Звернення до положень саме вказаних теорій обумовлено тим, що педагогічна альтернатива була скільки-небудь значимим явищем педагогічної дійсності, а стала актуальною лише в ході децентралізації системи освіти та демократизації суспільного життя в роки перебудови, що породили широку хвилю експериментальної роботи і необмеженого педагогічного пошуку в сфері загальної освіти. І якщо інноватика дозволяє відстежити і оцінити зовнішні характеристики соціально-педагогічних змін, то теорія педагогічного проєктування розкриває внутрішні механізми цих явищ.

1. Эпштейн М. М. *Альтернативное образование есть, его не может не быть (к попытке описания явления)*. Инклюзивная педагогика. URL: http://alteredu.ru/new/bloq/archives/185

2. Сметанський М. І. (2012). *Сутнісні характеристики альтернативи як педагогічного поняття*. Педагогіка і психологія. № 1. С. 22-29.

3. Вітер Д.В. (2011). *Тенденції інтеграційних процесів у сучасному світовому просторі: теоретичні моделі альтернативного розвитку*. Філософія інтеграції: Монографія. 544 с.

4. Крижко В. В. (2005). *Антологія аксіологічної парадигми управління освітою*. Навч. посібник. К.: Освіта України. 440 с.

5. Śliwerski B. (2009). *Teoretyczne podstawy edukacji alternatywnej*. Kraków : «Impuls». 334 s.

6. Андрущенка В., Передборської І. (2009). *Філософія освіти*: Навчальний посібник. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 329 с.

ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ СІМЇ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Марина Дімброва
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – проф. Рашидов С.Ф.

Проблема виховання дитини в сім'ї та її вплив на формування особистості в сучасному світі залишається актуальною, і навіть більше, її вирішення є ще доречнішим ніж у минулі роки та століття. Адже, як відомо на сучасному етапі істотно змінився інститут родини, відношення до шлюбу, а отже дещо по іншому протікає процес становлення та розвитку особистості дошкільника.

Які ж основні ознаки характеризують повністю сформовану особистість? На мою думку, це по-перше, сформований багатий світогляд та визначені життєві цінності; по-друге, бажання та вміння висловлювати власну думку та поважати іншу; по-третє, розвинутий духовний світ та збагачення моральних якостей; і останнє та мабуть, найголовніше – це наявність індивідуальних особливостей, які відрізнятимуть особистість від інших.

Зачатки всіх цих перерахованих ознак формуються та розвиваються саме в родинному колі, серед батьківської уваги, любові, піклування та правильного виховання. Звісно, проходячи свій життєвий шлях, на становлення особистості впливають різноманітні чинники та соціальні фактори, але саме сім'я дає початок цьому важливому процесу і залишає за собою чималий відбиток у дорослому житті.

Багато відомих педагогів відмічають, що найбільший вплив на розвиток духовного світу дитини має матір, яка є найважливішою людиною в дитячому віці і саме матері найлегше відчути і зрозуміти внутрішній стан її малюка. Завдяки їй дитина в немовлячому віці задовольняє свої життєво необхідні потреби, адже саме мати забезпечує тепло, ласку, турботу, годує своїм молоком, схвалює рішення чи дії дитини та пишається успішними результатами [5, с. 130].

Від того, наскільки у матері розвинена здатність виявляти любов та розуміння до малюка, залежить його психічне здоров'я та соціальна адаптація до навколишнього світу. Чимало дитячих травм виникають у разі виникнення якихось сімейних конфліктів, непорозумінь, гучних сварок між членами родини, насильницьких проявів у вихованні, розлучені батьків, або навіть, смерті когось із близьких. Останній тип родинних відносин під назвою «Співробітництво» характеризується спільними зусиллями батьків і дітей у формуванні особистості. Такі родини мають спільну мету і йдуть до її досягнення всі разом, тобто стають справжнім згуртованим колективом [3, с. 78].

Всі ці психологічні травми, які отримує людина в дитячому віці, виникають саме під час перебування її в родині і такі випадки досить негативно впливають на становлення особистості, залишають чималий відбиток у житті вже дорослої людини. Наслідками таких травм є виникнення різноманітних комплексів, відчуття провини, образи, сорому та інших негативних почуттів.

Формування особистості дитини дошкільного віку включає в себе два основних процеси. Перший із них характеризується тим, що малюк, як тільки з'явившись на світ, починає своє життя з поступового ознайомлення з довкіллям, з людьми, які його оточують; вчиться розуміти навколишнє середовище; все це спонукає його виробити певні мотиви поведінки, під дією яких дитина формулює свої вчинки. Під час другого процесу становлення особистості у дошкільника формуються воля та почуття, завдяки їм мотиви поведінки дитини набувають дієвості. Правильність формування гармонійної особистості

залежить від того, які виховні позиції оберуть батьки під час сімейного виховання. Виховні позиції характеризують відношення батьків до своєї дитини на емоційному рівні.

Сучасна педагогіка виділяє кілька видів таких батьківських відношень. Перший тип характеризується надмірною поступливістю батьків щодо вчинків їхніх малюків; другий тип – це неправильне розуміння особистості дитини; застосовуючи третій стиль відношень, мама з татом постійно поводяться з дитиною як з немовлям; четвертий тип – це неправильне розуміння рівня соціальної адаптації, зрілості дошкільника; п'ятий стиль відношень характеризується тим, що батьки не здатні керувати своїми дітьми, їхньою поведінкою; шостий тип – це віддаленість мами з татом від свого малюка на духовному рівні.

Серед стилів родинних відношень можна виділити авторитарний та демократичний. Авторитарний стиль говорить сам за себе; за таких відношень батьки зовсім не зважають на індивідуальні особливості їхньої дитини, на її душевні поривання та власну думку, вони бажають тримати постійний контроль і владу над дитиною, а також хочуть, щоб малюк беззаперечно підкорявся їхнім вимогам. Звісно, в таких родинах діти досить слухняні та дисципліновані, але це тільки тому, що вони бояться, в разі невиконання батьківського наказу, покарання, яке завдасть їм фізичного чи душевного болю. Дошкільники, які виховуються в авторитарному стилі зазвичай мало активні та не самостійні.

Демократичний стиль повністю протилежний авторитарному. В таких родинах батьки прислуховуються до стану душі дитини, до її почуттів та бажань, враховують індивідуальні властивості малюка; сімейна атмосфера наповнена любов'ю, взаємоповагою та піклуванням.

Батьки, застосовуючи демократичний стиль виховання, намагаються зрозуміти свою дитину, дають їй змогу проявляти власну ініціативу у вирішенні посильних для неї питань та проблем. Дитина, вихована у дусі демократичного стилю, свідомо формує свою правильну поведінку, завжди цікавиться станом речей у навколишньому світі та у справах своєї родини; у спілкуванні з іншими такі діти досить вільно та розкуто себе почувають, не бояться висловлювати власну думку. Як правило, батьки не застосовують якісь надмірні покарання, для того, щоб дитина зрозуміла неправильність своїх вчинків достатньо осуду з боку сім'ї, або ж погляду засмучених мами з татом.

Будь-яке сімейне виховання сприяє соціалізації дошкільника, на результати якої впливають деякі ознаки родини, а саме її соціальний статус, забезпеченість матеріальними ресурсами, рівень освіченості батьків, їхнє відношення до оточуючих людей та довкілля, відносини між членами сім'ї, стиль життя та багато іншого.

Сім'я – це маленька складова великого суспільства, але для дитини дошкільного віку це цілий світ, який вчить її жити, формує соціальні установки та правила, спрямовує до вірного шляху. Родина впливає на дитину з таким же величезним масштабом як і суспільство загалом, адже всі життєві цінності малюк усвідомлює через сім'ю, починає вчитися пізнавати довкілля і спілкуватися з іншими людьми саме завдяки їй.

Батьки, виховуючи своїх малюків, мають в першу чергу виховувати себе, навчаючи їх якимось правилам поведінки чи розповідаючи про моральні цінності, мають показувати власний приклад, матір і батько повинні бути для своїх дітей зразком для наслідування. Це необхідно для того, щоб у процесі виховання теоретичні знання поєднувалися з практичними уміннями, адже саме родина зіштовхує малюка з першим життєвим досвідом, самоаналізом власних дій та вирішенням найперших проблем.

1. Арнаутова Є.П. (2002). *Плануємо роботу з сім'єю*. Управління ДНЗ. № 4. 66 с.
2. Гончарова Т.М. (2002). *Неблагополучні сім'ї та робота з ними.* Народна освіта. № 6. С. 98.
3. Лісіна М.И. (2006). *Сім'я та формування особистості.* М. 180 с.

4. Макаренкова І.В. (2004). *Соціальна дезадаптація дітей та підлітків (психолого-педагогічні основи корекційно-профілактичної роботи)*. М.: АРГУС. 267 с.

5. Шадриков В.Д. (2009). *Від індивіда до індивідуальності: Вступ до психології.* М.: Вид-во «Інститут психології РАН». 656 с.

ВИХОВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЛЮДИНИ

Валентина Дімова
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Звєкова В.К.

В умовах швидкого економічного зростання, розвитку інформаційних технологій, розширення контактів між представниками різних національностей у різних сферах суспільного життя, збільшення міграції, що триває, проникнення засобів масової інформації у життя людини стає все більш очевидним формування стійкої орієнтації людині про міжкультурні цінності. Дотримуючись цих тенденцій, сучасна школа має на меті підготувати до життя людину з міжкультурними ціннісними орієнтаціями.

Ми вважаємо, що ці властивості можуть повністю визначити цінності, які інтерпретуються в епоху глобалізації як міжкультурні, і які повинні займати важливе місце в аксіосфері сучасного індивіда. Слід також зазначити, що наша спрямованість на міжкультурні цінності розуміється нами як міжкультурні ціннісні орієнтації.

З цього можна зробити висновок, що сучасна школа повинна базуватися на її міжкультурному підході як одному із її концептуальних сфер.

Сучасні соціальні зміни в Україні відкривають суспільству можливість досягти цілей та завдань розвитку, визначити систему цінностей, яка впливає на всі аспекти суспільства. Тому успішний розвиток особистості залежатиме від визначення системи цінностей, за якою піде освіта учнів у сучасній школі. Ось деякі з них слід керуватися [3].

1. Українськими цінностями завжди були патріотизм, колективізм, соборність, широта душі та взаємодопомога. Виховання духовності в нашій країні традиційно займало ключове місце, оскільки вона визначила спрямованість зусиль та зміст людського життя, що виявляється у бажанні людини сіяти розумну, добру, вічну розум. Тому важливо правильно визначити духовні цінності та ідеали, до яких має прагнути молоде покоління.

2. Формування культурних цінностей в учнів повинно здійснюватися шляхом вивчення мов, фольклору, декоративно-прикладного мистецтва, національної музики, літератури, поезії, спорту, звичаїв, популярної філософії, перспективи, шляхом практичного розвитку ремесел та ремесел.

3. Вивчення культурних потреб молоді вимагає також обов’язкового розкриття змісту моральних потреб. Це найскладніша категорія, яку важко емпірично закріпити і виявляється в ідеологічних концепціях та ідеологічній культурі особистості.

4. Інтелектуальні та освітні цінності молоді слід враховувати насамперед, враховуючи їх розумовий та творчий потенціал. Освіта займає особливе місце серед життєвих цінностей молоді. В умовах зміни українського життя питання про цінність освіти посилюється. Для чого потрібні шкільні знання, які дають освіту в коледжі? Добре відомо, що багатьом випускникам потрібно працювати за фахом, оскільки знайти роботу нелегко.

Сьогодні, коли нікому не гарантується робота за фахом, значення вищої освіти як такої зростає, тому орієнтація старшокласників на навчання повинна змінюватися.

5. Інновації, реалізовані в школі, повинні створити нову модель інтересу до навчання, засновану на розвитку культурних здібностей дітей до взаємодії з природою, людьми, з собою не в далекому майбутньому, а в повсякденному житті учня.

Тоді можна сподіватися, що діти навчаться не лише заради здобуття професії, а насамперед, постійно вдосконалюватися і таким чином вони завжди будуть підходити час.

6. У молоді завжди існує тісний і прямий зв'язок з майбутнім суспільства, саме тому необхідно пройти курс на підвищення відповідальності та незалежності, наділення можливостей молоді, адже життєві цінності сьогоднішньої молоді визначають нас «завтра».

Цінність породжується не людиною, а суспільством. Компанія встановлює критерії відбору, впроваджує єдину систему цінностей. Особистість повинна чітко розуміти, що є найціннішим у житті, до чого нам слід врешті прагнути і як цього досягти. Цінності не вигадуються людьми і не є чимось контурним. Вони повністю залежать від об'єктивних обставин та умов. Вони стають ефективними лише тоді, коли повністю зрозуміли і навмисно використовуються людьми. Цінності є стрижнем культури суспільства, об'єднуючою ланкою всіх галузей духовного виробництва, усіх форм суспільної свідомості.

Основним фактором планування майбутнього молодого покоління є вивчення досвіду та досягнень у галузі народної педагогіки, а також духовної моралі у проблемах виховання та формування духовно-моральних цінностей сім'ї.

Використання практичного досвіду внутрішньої та зарубіжної педагогіки, інноваційних педагогічних технологій в умовах сьогодення є запорукою успішного вирішення цієї проблеми.

У різні часи філософи, педагоги та мислителі досліджували проблему формування системи ціннісних орієнтацій особистості. Ці вчені приділяють особливу увагу духовним цінностям, які дозволять їм виховувати підростаюче покоління на основі моральності та духовності.

Твори А. Макаренка, Ю. Азарова, Ш. Амонашвілі, А. Мудрик, А. Бойко, І. Марченко, В. Сухомлинський, С. А. та інші вчені розкривають педагогічний аспект формування духовно-моральних цінностей сім'ї молодого покоління. Одним з найважливіших аспектів педагогічної діяльності є виховання дітей у сім'ї.

У своїй праці видатний професор В. Сухомлинський підкреслював, що зміцнення сім'ї – одна з найважливіших соціальних проблем сучасності, від її вирішення залежить моральний характер молоді та майбутній розвиток нашого суспільства. «Усі шкільні проблеми стикаються з сім'єю, і всі труднощі, що виникають у складному процесі навчання в школі, повертаються до сім'ї». «Сім'я – джерело води, яка живить глибоку річку нашої країни. Моральне здоров'я сім'ї базується на педагогічній мудрості школи», – відмічав Сухомлинський [5, с. 34].

В останні роки, в умовах сучасного соціального розвитку, сім'я зазнала глобальних змін, що вплинули на її соціально-педагогічні функції. Цей процес обумовлений загальними тенденціями розвитку сучасного суспільства, які спричинили багато проблем у вихованні сім'ї. Молоде покоління не в змозі відповідально підійти до проблем створення сім'ї та виконання батьківських функцій, що, безперечно, пов'язане з спотворенням моральних уявлень про шлюб та сім'ю.

Сучасний розвиток суспільства сприяє руйнуванню традиційного сприйняття суспільного значення материнства та батьківства та дитинства, що пов'язане з верховенством матеріальних цінностей, що підсилюють духовні цінності. Вивчення ціннісних орієнтацій молодого покоління дає можливість оцінити реальний ступінь залучення молоді до суспільних відносин, проаналізувати можливості їх адаптації, прослідкувати за інноваційними резервами, відповідальними за майбутній розвиток сучасного суспільства.

Давні традиції наших предків, що мають великий потенціал християнської релігії, використовувались у всі часи народною педагогікою для духовного розвитку поколінь, емоційного вдосконалення людини та її людського ставлення до інших. У сучасному світі релігія з її заповідями та емоційним впливом на людину все частіше використовується як виховний чинник формування та розвитку сімейних цінностей. Перший і найважливіший вихователь нового покоління – це не хто інший, як сім'я.

У сім'ї відбувається початкове формування духовного багатства особистості, прищеплюються основні інтереси та потреби, що сприяє подальшому розвитку думок про навколишню дійсність та особисте майбутнє людини.

Важливим фактором тут є атмосфера, в якій формується особистість у дитинстві та юності. Сучасні умови розвитку суспільства призвели до розвитку кризи в сімейному вихованні наступного покоління.

Отже, дошкільний вік є інтенсивним періодом для виховання ціннісного ставлення до людини, а визначені нами структурні компоненти у навчально-виховному процесі навчальної ланки освіти виявляються у динамічному взаємозв'язку, що зумовлює характер і сутність виховання ціннісного ставлення до людини у дошкільнят.

1. Акутина С. П. (1973). *Формирование в старшеклассников семейных духовно-нравственных ценностей во взаимодействии семьи и школы*: дис.... д-ра пед. наук: 13.00.01. Н. Новгород. М.: Просвещение. 336 с.
2. Бех І.Д. (2008). *Виховання особистості*: Підручник. К.: Либідь. 848 с.
3. Киричок В. А. (2004). *Гуманне ставлення до дитини: методичний посібник*: для вчителів. К.: Інфодрук. 56 с.
4. Савченко О.Я. (2009). *Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів і методистів початкового навчання*. 2-ге вид., переробл. М. 226 с.
5. Сухомлинський В.О. (1977). *Про деякі питання морального виховання*. Вибрані твори в 5-ти т. К. Т.4. 638 с.

МЕТОДИКА КОМПЛЕКСНОГО ВИХОВАННЯ ВОКАЛЬНО-МОВНОЇ ТА ЕМОЦІЙНО-РУХОВОЇ КУЛЬТУРИ ЛЮДИНИ У АСПЕКТІ ВИКЛАДАННЯ ХОРОВОГО ДИРИГУВАННЯ

Ганна Єребакан
студентка ІІІ курсу відділення «Музичне мистецтво»
КЗ «Білгород-Дністровський педагогічний коледж»
Науковий керівник – викл. Удич О. А.

Актуальність вибору методики при навчанні майбутніх хорових диригентів зумовлена специфікою їх діяльності та компетенцій. Перед тим як працювати з голосами інших, студент-диригент сам має пройти методичну школу роботи над своїм голосом з позиції поєднання теорії та практики. З цієї точки зору пропонуємо розібрати методикукомплексного виховання вокально-мовної та емоційно-рухової культури людини, яка розроблена педагогом, музикантом, вченим Дмитром Єрофеєвічем Огородновим.

Ефективність нової прогресивної методики перевірена багаторічною практикою як самого автора, так і його учнів та наслідувачів з різними хоровими і вокальними колективами.

Своїм принциповим завданням цей метод ставить насамперед (особливо на початку навчання) дбайливе виховання голосу кожного учня, поступове виявлення та збагачення його природнього тембру та на цій основі – комплексний розвиток всіх музичних та всіх творчих здібностей людини та оздоровлення її.

Ця методика не тільки «ставить голос», та виховує вокальні навички на основі академічної «манери» співу, але й одночасно розвиває всі основні музичні здібності

людини, включно творчі: навички диригування, імпровізація (перш за все голосом), навички художнього читання та здібність до більш повноцінного сприйняття художнього слова.

На сьогодні дослідним шляхом доведено, що методика Д.Є.Огородного сприяє розвитку уваги та пам'яті, руховій активності, розумінню краси музики та мови. Володіння останньою особливо важливе для хорових диригентів, тому що він постійно використовує у професійній діяльності взаємозв'язок між співом та говорінням, що потребує витривалості та виразності одночасно.

Пошук наукових основ музичної творчості та співацького процесу був органічним для Дмитра Єрофеєвича завдяки його відданості музиці в поєднанні з суворою технічною освітою [2].

Працюючи в інтернаті Дмитро Єрофеєвич вів саме музику та організовував музичні руханки – вся школа кожного дня збиралась на одній з перерв (8-10 хвилин) та співала вправи. Наприкінці пісеньку [4].

Від теоретика вокалу Яковлєва та практика-хормейстера Каменського бере за основу диференціювання голосних по складності та ефективності впливання на голос. Голосний «У» – самий простий, тому він став основним у майбутній схемі-алгоритмі. Вокалізація голосних пов'язана з диханням.

Центральне місце методики – схема-алгоритм – народилась в один прекрасний момент евристично. Діти були з пониженими здібностями та підвищеним хуліганством. Одного разу марно вимагаючи від учнів правильного виконання вправи, Дмитро Єрофеєвич схопив крейду та намалював на дошці алгоритм і клас заспівав як треба. Проявився зв'язок між зором та голосом. Звідси пішла ідея пов'язування різних нервово-м'язових систем у єдиному, комплексному процесі.

Використовується три основних інструменти:

1) голосовий апарат;
2) руки, особливо кисті;
3) зір, очі.

Алгоритм згодом став переносним, в різних варіантах, з'явилися різні кольори, все з часом оптимізувалося.

Розвиток метода йшов по шляху все більшої деталізації. На думку автора, робота з голосом прямо пов'язана з пластикою жесту. А далі по принципу зворотнього зв'язку зовнішній жест вже формує внутрішнє відчуття ладу та чуття музичної форми. Таким чином виникає художнє тактування – робота з словами антонімами, де задача максимально спрощена. В її реалізації досягається високий рівень технологічний та художній задач [3]. Саме таку рухово-голосову майстерність важливо дати хормейстеру.

В ладо-вокальних жестах поєднуються наукові положення з області психології, фізіології, акустики, вокальної науки як і во всіх інших видах роботи.

Гарно співати – значить вимовляти слова в співі так само органічно, як і при говорінні. Мовні вправи повинні здійснюватися по законам музичної творчості. Тому до роботи залучені вірші. За допомагаю художнього читання голос виховується так само, як і на романсах [5].

В колективну хорову роботу Д.Є.Огороднов включив шість видів художніх музичних рухів: художнє тактування, робота по алгоритму, ладо-вокальні жести – дидактичні методи; декламація з жестикуляцією, допоміжні рухи при вокальній роботі над музичним твором, пошук виразних рухів під час слухання музики – творчі методи. На основі цього комплексу для студентів, які навчаються диригуванню, можна складати практичні композиції для розучування, поглиблення їх уявлень про зв'язок музики, голосовидобування та духовності [1].

Серед його учнів та випускників є велика кількість хорових диригентів. Система виховання музикантів, співаків, людей творчого напряму, яка розроблена

Д.Є.Огродновим, зараз використовується в Україні, Росії, с країнах Європи, Америки, Австралії та ін.

Головна ідея роботи Д.Є.Огородного: спів є повноцінним, самостійним музичним мисленням, живим процесом «відтворення в часі художніх сенсів та образів по законам музичної форми». А формується весь складний комплекс музичних здібностей за допомогою активної роботи рук – як би другого артикуляційного апарату, або «другого головного мозку» [1]. Проаналізовані компоненти методики доцільно творчо використовувати в комплексній та системній підготовці майбутніх хорових диригентів.

1. Бигус А.Н. (2018). *Методика Д. Е. Огородного в обучении дирижеров хоровиков в классе вокала.* Педагогика и психология образования. №1. С. 57-63.
2. *Биография автора.* URL: http://www.ogorodnov.info/biography/
3. *Дмитрий Ерофеевич Огороднов и его методика «Комплексного воспитания вокально-речевой и эмоционально-двигательной культуры человека и оздоровления его».* URL: http://www.vidova.ru/ogorodnov.html
4. *Методика комплексного воспитания вокально-речевой и эмоционально-двигательной культуры человека.* URL: http://www.ogorodnov.info/
5. Огороднов Д.Е. (1989) *Музыкально-певческое воспитание детей в общеобразовательной школе.* К.: Муз.Україна. 165 с.

ІНВАЛІДНІСТЬ ЯК СУСПІЛЬНА ПРОБЛЕМА

Валентина Желдакова
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Замашкіна О.Д.

Сучасна соціальна політика щодо людей з інвалідністю орієнтована на їх інтеграцію в суспільство, що передбачає реалізацію цілого комплексу економічних, соціальних і правових заходів. Однак будь-які реформи будуть приречені на провал, якщо самі люди з інвалідністю не будуть прагнути до соціальної мобільності і більшої інтегрованості в суспільство, а будуть діяти в рамках патерналістської моделі інвалідності, що передбачає «реципієнтну», соціально-залежну позицію інваліда в суспільстві. У зв’язку з цим вивчення факторів соціального самопочуття людей з інвалідністю, що формує їх поведінкові установки і впливає на вибір стратегії інтеграції в суспільстві, представляє особливу актуальність.

Зміни, які відбуваються в сучасному українському суспільстві політичні, економічні, соціальні і духовні – викликають необхідність переосмислення звичних поглядів і установок на проблему інвалідів. Історія розвитку підходів до вирішення проблем інвалідів та інвалідності пройшла довгий шлях: від ідей з невежливого ставлення і неприязні до розуміння необхідності інтеграції інвалідів у суспільство. На наш погляд, проблема інвалідів передбачає суттєві зміни в теоретико-методологічних та практичних підходах до ідеології реабілітаційного процесу. На сучасному етапі необхідною умовою ефективності проведеної державної соціальної політики служить соціологічний аналіз особливостей способу життя інвалідів, виявлення основних факторів індивідуальної та групової інтеграції інвалідів у суспільство.

Загальною основою взаємовідносин суспільства та інвалідів повинно стати поняття «соціальної незалежності» інваліда, під яким мається на увазі не стільки пристосування або компенсація тих чи інших видів наявної у людини соціальної недостатності, скільки активне, творче її подолання та досягнення максимально можливого рівня особистісної самоактуалізації та самореалізації.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, даними Конвенції про права інвалідів наголошено, що кожен десятий житель Землі – інвалід. Щорічно 20 млн. чоловік отримують каліцтва [3].

У світі відзначається стійка тенденція до збільшення частки інвалідів у структурі населення. Чисельність інвалідів щороку збільшується в середньому на 10 відсотків.

Інвалідність – це проблема не однієї людини, а всього суспільства в цілому. Саме тому її рішення є одним із пріоритетних напрямів соціальної політики. Вивчення проблем інвалідів має бути спрямоване на виявлення існуючих бар'єрів, які не дозволяють інвалідам брати активну участь у житті суспільства.

Очевидна теоретична і практична значимість вивчення проблем, пов'язана з соціалізацією і адаптацією, соціальним самопочуттям, забезпеченням соціального захисту інвалідів. Без всебічного і глибокого аналізу цієї проблеми неможливо вибудувати систему ефективних заходів щодо поліпшення життя інвалідів, а також виробити правові норми, що дозволяють інвалідам успішно інтегруватися в суспільство.

Соціальне самопочуття людини з інвалідністю – це соціально-психологічний стан, який є відображенням рівня її інтегрованості в суспільство, його усвідомлення і оцінки себе, своїх можливостей, перспектив задоволення життєво важливих потреб. З метою вивчення реального соціального самопочуття людей з інвалідністю автором було проведено емпіричне соціологічне дослідження з використанням наступних методів збору емпіричних даних: анкетне опитування, пряме індивідуальне стандартизоване інтерв'ювання і включене спостереження.

Вивчення соціального самопочуття людей з інвалідністю,під час нашого дослідження, проводилося відповідно до наступних критеріїв соціального самопочуття, розроблених автором:

1. Особистісно-оцінюючий (даний критерій дозволив визначити емоційно-оціночне ставлення людини з інвалідністю до її соціального стану в суспільстві, рівню задоволеності різними сторонами життя і перспективам реалізації потреб, а також її оцінки зовнішніх умов свого існування і «включеності» в суспільство).

2. Поведінковий (даний критерій визначає реальні прояви соціального самопочуття людини з інвалідністю як соціально-психологічного стану, що відображає його активність, спрямовану на забезпечення оптимальної самореалізації та існування в соціумі. Поведінковий критерій дозволяє з'ясувати, які реальні вчинки людини з інвалідністю, що вживаються ним в процесі інтеграції в суспільство і реалізації своєї життєвої програми).

3. Ідентифікаційно-світоглядний (цей критерій показує самоусвідомлення та самосприйняття людини з інвалідністю, визначає його вибір оптимальної моделі відносин із суспільством (моделі інвалідності), його розуміння того, яким має бути його власна поведінка в реалізації стратегії інтеграції в суспільство).

Громадські організації інвалідів впливають на соціальне самопочуття людей з інвалідністю. Якщо їх робота буде грамотно організована в даному напрямку, то вони зможуть сприяти формування здоров'я соціального самопочуття людей з інвалідністю і, як результат, впливати на вибір ними соціальної моделі інвалідності, сприяти їх більшому прагненню до соціальної мобільності та соціальної інтеграції.

1. Софій Н.З., Найда Ю.М. (2007). *Концептуальні аспекти інклюзивної освіти*. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник. К.:. 128 с.

2. Колупаєва А.А. (2007). *Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи*. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади: монографія. К.: Педагогічна думка. 458 с.

3. *Конвенція про права інвалідів*. Резолюція Генеральної асамблеї ООН № 61/106, прийнята на шістдесят першій сесії ГА ООН 2006 р. (Конвенцію ратифіковано законом України № 1767-VI від 16.12.2009).

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Вікторія Журавська
магістрантка
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – к.п.н, доц. Сироткіна Ж. Є.

Поточні виклики, з якими стикаються вихователі дошкільних навчальних закладів, пов'язані з їх професійною реалізацією, що створює потребу в достатньо широкій, базовій основі, гарантуючи можливі наступні кроки до більш вузької музичної спеціалізації, а також можливість мобільності та адаптації до різних потреб освітньої та виховної діяльності.

У цьому сенсі це логічно, виправдано і необхідно вивести в авангарді такої наукової галузі, в якій знаходиться вивчення музичної культури на різних університетських гуманітарних спеціальностях [1].

Позиція в перспективі часу, вирішення проблеми формування музичної культури є вирішальною двома способами [2]:

1. У більш вузькому сенсі вивчення музичної культури вихованців – дошкільників, сприяло б підвищенню якості професійних знань та навичок та компетентності вихователів. Сама суть музичного мистецтва – його універсальний вплив та потенціал, виражений у різноманітності функцій: соціальна, естетична, навчальна, пізнавальна, інформативна, комунікативна, гедоністична, сугестивна, компенсаторна – відноситься до різних галузей, пов'язаних з літературою, театром, філософією, психологією, педагогікою тощо. У цьому сенсі загальна конструкція відповідного фахівця-вихователя повинна передбачати вивчення проблеми формування музичної культури вихователя, або, кажучи іншим способом, відстежувати відносини між людиною та людина-музика-культура.

2. Ширші та довші за реалізацією та ефектом вивчення музичної культури дошкільників – один із необхідних кроків на шляху подолання духовної кризи та девальвації цінностей. Це спосіб створити освічених вихователів, які гарантують зберігання та передачу в часі музично-культурної традиції та пам'яті. Уточнення і розмежування специфіки вивчення музики у галузі професійної музичної освіти, та музичної культура різних гуманітарних спеціальностей – майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти потребує певного уточнення [3].

Вивчення музичної культури та музичного мистецтва є однією із фундаментальних дисциплін з усіх спеціальностей, пов'язаних із різними галузями музикознавства: історико-теоретичної, філософсько-естетичної, педагогіки музичної освіти, виконавського мистецтва тощо. Це цілком природно, адже крім основних знань про музично-історичний процес, це наукова дисципліна, яка надає величезні можливості для інтегративності та складності інформації в педагогічній діяльності. Ці характеристики музичного мистецтва, як наукової, так і загальної дисципліни забезпечують умови вільної, творчої трансформації сучасних тенденцій та зразків у музичну науку, загалом, та їх прогнози в галузі освіти.

Ця сутність виходить за рамки спеціалізованої професійної музичної освіти та зосереджується на необхідності вивчення музичної культури різних гуманітарних спеціальностей у вищих навчальних закладах України. Послідовність міркувань відображає авторське бачення проблеми та його прагнення викликати ту саму проблему роздумів та дискусії, які в кінцевому рахунку призвели б до присутності навчальної

дисципліни – «Музичне мистецтво» у навчальній програмі при навчанні на бакалавраті з педагогічних спеціальностей у закладі вищої освіти [2].

Наголосимо, що музика – це абстрактне мистецтво. Музичний образ сприймається дитиною через вплив конкретних засобів вираження та композиційних принципів. Вони вибудовують настрій. Слідом за ним розвиток, де дитина реагує рухами або усно. Коли звучить «Маленька нічна музика» – Частина 1 В. А. Моцарта, слухається урочистий, святковий характер маршу. Інструменти почуття, мелодія, сприймається виразним ритмом, помірним темпом, зміна динаміки тощо.

Для того, щоб сприймати компоненти музичного вираження, дитині слід слідкувати за музикою. Музичний образ розвивається з часом. Бути зрозумілим – значить вести облік темпу роботи. І навпаки - у повільному роздумі під час прослуховування швидкого треку процес сприйняття музики не виконується. Тому, щоб прийняти твір, дитина повинна стежити за музикою в біговому темпі. Вважаємо, що дитина повинна навчитися мислити музичними засобами у більш швидкому темпі [1].

Особливістю музичного сприйняття дітей є те, що мелодія завжди вперше лунає, бо вона яскрава, виразна, коротка, вміє співати. Але мелодія окрім кроків, руху, має ще тембр, темп, ритм, динаміку, метр, штрихи. Вони сприймаються як загальний вираз - настрій.

Визначаючи настрій у творі, дитина називає деякі засоби вираження. Наприклад: музика швидка і радісна; музика ніжна, спокійна, плавна. Вплив на це має і настрій, і виразні засоби, деякі з них який (темп, динаміку, метрум, тембр) він може назвати. Так, підсумок ролі виражальних засобів як причини заданого настрою досягається за допомогою вихователя дошкільного навчального закладу. Під час сприйняття або після нього діти реагують усно та в русі.

Словесна відповідь включає:

- визначення настрою відповідними словами - вираження у творі;
- визначення більш важливих засобів вираження (зазвичай темп, динаміка, штрихи, тембр);
- зв’язок – узагальнення між виразними засобами та настроєм.

Рухова реакція включає:

- виконання відповідних рухів (вальс, марш, хор, рукостискання);
- відповідає на такт:
- вимірює рухи, визначає жанр;
- виконує відповідний ритмічний супровід.

Слуховий апарат необхідний для завершення процесу сприйняття, витриманої уваги, музичної пам’яті (пам'ятати основну мелодію та відстежувати розвиток у подальшому порівнянні старих з новими враженнями).

Виконання пісні вимагає відповідного темпу, штрихів, пунктуальності й інтонації, чіткої дикції, правильного дихання. Все це необхідно для досягнення певної виразності. Це означає, що під час виконання пісні у швидкому темпі дітям потрібно думати про удари, інтонацію, дикцію, дихання. Це найлегше досягається імітаційно.

Якщо вчитель має добру інтонацію, дихання, дикцію, діти співатимуть, наслідуючи його. У масовій практиці було доведено, що кожна дитина після багаторазових виступів, може призвести до виразності, тобто «Художної обробки». Прагнення до вдосконалення роботи є важливим у процесі навчання музики - кожен раз, коли дитина досягає дещо більш точного – точної інтонації, динамічних нюансів, дихання в кінці фрази, чітка дикція. Лише тоді розвивається ефект співочої діяльності.

Вплив музики на дитину реалізується з часом сприйняття та виконання музичних завдань [3].

Сприйняття та виконання – два основні напрямки музичної освіти. Завдяки працездатності дитини, виявляється ступінь їхнього музичного розвитку. Освоюючи музичну виразність, вона може знайти її у прослуховуваному творі. Але слухати і

виконувати – це неможливе без залучення музичного слуху, музичної пам'яті, уваги, тобто. відсутність звичок слухати чи виконувати.

У процесі навчання позитивний музичний вплив досягається важко. Якщо в кожному класі діти роблять ті саме помилки, оскільки музична освіта не керується професійно, то музикальний ефект дуже малий. Тому вихователі дитячого садка повинні мати мінімум професійних навичок для керівництва успішною музичною діяльністю дітей в закладах дошкільної освіти

Висновки:

1. Музичне мистецтво має багатогранний вплив на дитину дошкільного віку.

2. Сприйняття та виконання музичного твору позитивно впливає на увагу, пам'ять та мислення дитини.

3. Усі описані музичні компоненти, діючи одночасно, також позитивно впливають на поведінку дитини.

4. Сприйняття та виконання музики є терапевтичними ефектом - дитина відчуває радість під час виконання пісні чи прослуховування жанру.

5. Багатовимірний позитивний вплив на дитину: музикою можна займатися лише після професійного керівництва керівником-музикантом відповідною діяльністю, та маючи відповідний рівень музичної культури.

1. Алиев Ю. (1979) *Опыт музыкального воспитания в селе и в городе*. Музыкальное воспитание в школе. Вып. 14. Сборник статей. Москва : Музика. С. 65-68.

2. *Особливості музичної культури XIX ст. та її характеристика*. URL: http://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/11649/

3. *Музичний розвиток дошкільнят.* URL: https://dnzcentr.jimdo.com/%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%81%

ПРОЕКТНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ

Ольга Злаговану
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Пенькова С. Д.

Міністерство освіти України провідною ціллю освіти визначає становлення особистості учнів. Ні для кого не є таємницею, що саме початкова школа вважається важливим часом в процесі соціального, психологічного та фізичного становлення дитини. За цей час молодшому школяру необхідно не лише тільки опанувати навчальну програму, але і «навчитися вчитися». Здійснення даної мети вимагає нових методів навчання, які готові забезпечувати функціональну, самостійну і діяльну позицію учнів. Одним з таких засобів вважається проектна діяльність.

Мета статті – уточнити педагогічну сутність поняття «проект» як методу навчання, висвітлити метод проектної діяльності та визначити доцільність його використання в контексті розвитку пізнавальних інтересів учнів.

Е.С.Палат розглядає поняття «проект» як метод і як педагогічну технологію та дає йому таке визначення: «В основі методу проектів лежить становлення пізнавальних інтересів учнів, умінь самостійно здобувати та використовувати знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, становлення критичного мислення». У разі якщо ж говорити про метод проектів як про педагогічну технологію, «то дана розробка має на меті впровадження сукупності дослідницьких, пошукових, проблемних методів ...» [1, с. 36].

Стосовно початкової школи, А.В. Горячев дає таке визначення проекту: «спеціально розроблений вчителем і автономно виконуваний дітьми комплекс дій, що завершується створенням креативних робіт» [2, с. 272].

Метою проектної діяльності в початковій школі вважається створення креативного продукту, який дозволяє вирішити ряд завдань: розширити систему образів та уявлень про досліджуваний предмет і явище, становлення пізнавальних здібностей, становлення здібностей демонстрації.

Зазначимо, що діапазон використання проектної діяльності є достатньо широким. Ефективною і цікавою дана робота є саме на уроках літературного читання, адже вона може володіти безмежними можливостями: від навчання (виявляти й формулювати проблематику твору) до організації різноманітних видів роботи та форм демонстрації. Підґрунтям проекту можуть вважатися будь-які твори, що присвячені темі проекту, певний твір та прочитане на уроці. Текст художнього твору має бути спрямований не лише тільки на характеристику героїв, визначення теми та ідеї твору, а й на виявлення проблематики твору, кола завдань, які мають бути вирішені в проектній роботі учня, групи дітей або ж класу.

Також ґрунтом проектної роботи може вважатися не конкретний художній твір, а риса спільного героя або ж героїв фольклорних творів і літературних казок, прочитаних на уроці літературного читання. Так, наприклад, в темі «Сторінками історії України» учні дізнаються про історію своєї країни та певних видатних осіб. А в темі «Про нас самих» можливо дослідити художні твори, що зачіпають моральну проблематику. Тема масового проекту «Мій надійний друг – пес» дає можливість підняти моральну проблему, що стосується ставлення до собак. В процесі даної роботи, виявляється сенс собак в житті людини, їх «професії», ставлення однокласників до собак, оформлюються інструкції з догляду за собаками. Також формується прототип собаки в художніх творах (малюнках, віршах, виробах, аплікаціях тощо) [3].

В роботі над проектом можна виділити наступні етапи:

1 етап – розробка проектного доручення. Завдання етапу – визначення теми, уточнення цілей, вибір робочих груп і розподіл їх ролей, визначення джерел інформації, постановка задач, вибір критеріїв оцінки підсумків.

2 етап – розробка плану. Завдання етапу – збір і уточнення інформації. Учні самостійно працюють з інформацією персонально, в групах і парах, аналізують і синтезують ідеї. Вчитель дивиться і консультує.

3 етап – оцінка підсумків. Завдання етапу – виконання проектних завдань. Учні беруть участь в підготовці до подання матеріалу на уроці-презентації.

4 етап – захист проекту (урок-презентація). Завдання етапу – колективний захист проекту. Учні виступають перед однокласниками та журі.

Слід зауважити, що можливостей створення проекту на уроках літературного читання велика кількість. Наприклад, «Яка вона, зима?», «Прислів’я і приказки», «Дитячі журнали», «Пори року» тощо. Вчитель має можливість обрати тему і тривалість реалізації проекту, орієнтуючись на інтереси та особливості свого класу, а ще на навчальну програму. Робота над проектною роботою – це один з методів входження учня в соціальну діяльність, в якій дитина навчається визначати межі власної самостійності та відповідальності. Проектна робота розвиває пізнавальні інтереси та пізнавальну самостійність учнів.

Таким чином, пріоритетною метою шкільної освіти стає становлення можливостей учня самостійно визначати навчальні цілі, проектувати шляхи їх реалізації, тримати під контролем і розцінювати власні заслуги, інакше кажучи – формування вміння навчатися. Учень сам зобов'язаний стати «архітектором і будівельником» освітнього процесу. Досягнення цієї мети стає можливим лише завдяки формуванню системи універсальних навчальних дій у контексті нашого дослідження. Отже, перспективи подальшого наукового пошуку ми пов’язуємо з поглибленим вивченням проблеми розвитку

пізнавальних інтересів та з розробкою нових засобів і методів розвитку самостійності й пізнавальної активності молодших школярів на уроках літературного читання.

1. Палат Е.С. (2000). *Сучасні інформаційні технології в освіті*. М .: Академія. 205 с.
2. Горячев А.В., Шафрін Ю.А. (2001). *Практикум з інформаційних технологій.* М .: БІНОМ. 272 с.
3. Феоктистова В.Ф. (2012). *Дослідницька та проектна діяльність молодших школярів*. Волгоград: Учитель. 163 с.

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Олена Іваногло
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – проф. Рашидов С.Ф.

Ігрова діяльність як засіб соціалізації дошкільника дозволяє розширити соціальний кругозір життя дитини, створити великий простір прояву його індивідуальності як повноти самореалізації, свободи поведінки та діяльності в соціальному просторі. Різноманіття можливостей ігрової діяльності проявляється в активізації пізнавальних здібностей, корекції недоліків особистісного розвитку, формуванні вміння орієнтуватися в соціальній дійсності та інтелектуально освоювати всю систему людських відносин.

У старшому дошкільному віці збагачується сюжетно-рольова гра, спостерігається різноманітність тематики ігор, ролей, ігрових дій, що вводяться та реалізовуються через ігрові правила. В даному віці конструкторська гра починає перетворюватися в трудову діяльність. У таких іграх діти засвоюють елементарні трудові вміння й навички, пізнають фізичні властивості предметів, у них активно розвивається практичне мислення. У дитини з'являється й розвивається здатність планувати свої дії, удосконалюються ручні рухи і розумові операції, уява й уявлення [4, с. 12].

Сюжетно-рольова гра за класифікацією відноситься до творчих ігор, тобто при даному виді ігрової діяльності у дитини є величезний арсенал творчих можливостей, повна свобода вибору дій, що може вирішити результат гри. Існують також і види даного типу ігрової діяльності: діалогічні, режисерські, театралізовані. Всі вони мають свою специфіку.

Змістом гри стають відносини між людьми, тому хід гри необхідно направити так, щоб діти могли створювати моделі цих відносин. У грі багато дій, які передають рольові відносини дитини до інших учасників гри. Роль у грі не тільки називається, присутнє розгорнуте рольове мовлення, звернене до інших учасників гри. При цьому дитина звертається від імені ігрового персонажа. Таким чином, через мовлення розкривається сутність рольових відносин. Дії у грі згорнуті, короткі, одна дію змінюється іншою, утворюючи динамічний довгий сюжет. І найголовніше, суспільні сюжети займають у грі основне місце.

Застосовуючи в роботі зі старшими дошкільниками даний вид ігрових технологій, вихователі тим самим сприяють не тільки прищепленню дітям соціального досвіду, але й їх подальшій соціальній інтеграції в соціумі. Завдяки сюжетно-рольовій грі у дітей розвиваються уявлення про соціальний устрій і взаємини дорослих.

В інтересах теми нашої магістерської роботи слід виділити ті характерні особливості саме сюжетно-рольової гри, які властиві при її використанні для дітей старшого дошкільного віку:

1. Свобода. Гра – це вид діяльності, який ніколи не може будуватися на примусі, обов'язковості. Дитина приходить у гру відповідно до своєї волі, мети, а не за зовнішнім примусом або обмеженням.

2. Творчість. Гра вимагає не повторення вже відомого, а вибору з безлічі варіантів найбільш вдалого, оптимального. Це характеризує творчу діяльність, яка супроводжується пізнавальним інтересом та є стимулятором активності особистості. Творчість сприяє самовираженню, дає можливість дитині показати свою самоцінність та індивідуальність. Гра – умова прояву дитиною креативності, свободи, безпеки.

3. Діяльність. Гра для дітей старшого дошкільного віку є специфічним видом діяльності. Мета її не в результаті, а в самому процесі. Цей вид діяльності регулюється двома цілями: мета в об'єкті, пов'язана з перетворенням навколишнього світу, і мета в суб'єкті, пов'язана з перетворенням самого суб'єкта діяльності. Будь-які види гри моделюють проблемні життєві ситуації; створюють умови для взаємодії та взаємодопомоги; відкривають простір для фантазії, імпровізації; сприяють більш ефективному прояву тих позитивних якостей, які не знаходять застосування в повсякденному житті.

4. Спілкування. Воно становить основу ігрового взаємодії. Сюжетно-рольова гра передається через спілкування, організовується ним, функціонує в ньому. У такій діяльності в учнів накопичується досвід спілкування, яке ґрунтується на взаємодії, співпраці та співтворчості вихователя і того, хто виховується. Все це допомагає дітям встановити правильні стосунки, справедливо розв'язувати питання. Спілкування допомагає старшому дошкільнику ставити інтереси іншої людини вище своїх власних, співвідносити свої дії з діями оточуючих, з поставленими завданнями, подіями, ситуаціями.

5. Відносини. Цій якості притаманні вибірковість, установка на оцінку (позитивну, негативну або що виражає байдужість), схильність і готовність до певного способу дій. У процесі ігрової діяльності та ігрового спілкування вони є сполучною ланкою. Головна їх функція – перенесення центру орієнтації дитини з предметного середовища на особистість суб'єкта. Відносини олюднюють ігрову діяльність, надають їй перетворювального характеру. В ігровій діяльності у дітей старшого дошкільного віку складаються і розвиваються якості, як-от: симпатія, товариство, дружба, щирість, відвертість та ін. Поза грою ці якості стають основою для розвитку інших якостей.

6. Емоційність. Будь-яка гра дітей проходить з емоційним підйомом, що збуджує у них прагнення до уяви, здатність до наслідування, копіювання поведінки. В емоційному тлі гри проявляється рівень її моральної, психологічної культури, насиченість духовного життя.

7. Кооперативність, яка представляє собою позитивну взаємозалежність, індивідуальну відповідальність, стимулювання успіху один одного. В ігровій діяльності розвивається інтерес один до одного, симпатії, товариські зв'язки. Все це об'єднує дітей і створює великі можливості для формування колективістських відносин.

8. Комплексність. Педагогічно організована гра виконує двоєдину комплексність: першу – в організації виховного процесу, другу – у формуванні особистості. Гра може бути носієм змісту, виступати засобом, методом, формою роботи з дітьми та є власне діяльністю дітей старшого дошкільного віку. Гра комплексно впливає на розвиток особистості дитини, розвиває інтелектуальні, духовні, моральні, естетичні, трудові якості, формує особистість в цілому. Гра і є практикою розвитку. Дитина грає тому, що розвивається, і розвивається, тому що грає [5, с. 492].

Отже, саме через ігрову діяльність відбувається освоєння дітьми соціального досвіду, вдосконалення комунікативних навичок і навичок побудови взаємин з однолітками. Вдалий підбір ігор при складанні програми їх проведення забезпечить ефективність соціальної адаптації дітей старшого дошкільного віку, а більш широке застосування ігрових технологій сприятиме більш успішній соціалізації дітей у суспільстві.

1. Выготский Л. С. (2013) *Вопросы детской психологи.* СПб. : СОЮЗ. 235 с.

2. Кагарлицька О. (2010) *Соціальна адаптація дітей дошкільного віку засобами ігрової діяльності*. Вісник інституту розвитку дитини : зб. наук. пр. № 7. С. 14-21.

3. Попова А. Д. (2015) *Социализация детей старшего дошкольного возраста в игровой деятельности*. Молодой ученый. № 1. С. 477-479. URLhttps://moluch.ru/archive/81/14557/ (дата обращения: 12.10.2019).

4. Пятница Т. В. (2011) *Социализация дошкольников через игру*: Пособие для педагогов дошкольного учреждения. Мозырь: ООО ИД «Белый ветер».67 с.

5. Рубинштейн С. Л. (2009) *Основы общей психологии.* СПб.: Питер. 713 с.

6. Шишов С. Е. (2001) *Компетентностный подход к образованию как необходимость*. Мир образования – образование в мире. № 4. С. 8-19.

МУЗИЧНА ТЕРАПІЯ ЯК ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА ТЕХНОЛОГІЯ В РОБОТІ З УЧНЯМИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НУШ

Христина Карайван
студентка ІІ курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Банкул Л. Д.

Як відомо, вчитель – це людина, яка передає свої знання та набутий досвід, є творцем майбутнього наших дітей та гарантом міцних знань, а це, в свою чергу, тісно пов'язано з культурою здоров'я. Тому в наш час набуває актуальності проблема методичної підготовки вчителя до застосування здоров'язберігаючих технологій. Це дає підстави вважати проблему підтримування та зміцнення здоров'я підростаючого покоління професійно важливою для педагогічного колективу Нової української школи. Проаналізувавши певну наукову літературу, виявили, що у роботах І. Зязюна, Н. Ничкало, В. Бобрицької, Н. Кравчука, В. Кременя, Ю. Бойчука висвітлені концепції здоров'язберігаючих технологій, розроблені різні методики щодо підвищення IQ, за допомогою музичних творів видатних композиторів-класиків. Основним призначенням уроків музичного мистецтва в загальноосвітній школі є духовне виховання, прищеплення певних моральних якостей, заняття музикою розвивають логічне та структурне мислення, виховують силу волі, привчають до дисципліни та сприяють розвитку навичок спілкування. Вище перераховані фактори закладають фундамент для розвитку та особистісного становлення творчості індивіда. Важливо, що від способу життя родини, залежить здоров'я школярів. Варто зазначити, що сьогодні в школах складна навчальна програма і це може спровокувати серйозні проблеми зі здоров'ям (як фізичним так і психічним).

Здоров'язбережувальні технології – це сукупність засобів, навичок та методів, пов'язаних з досягненням фізичного і психічного благополуччя та створення сприятливих умов в освітньому середовищі для навчання школярів [1, с. 9-10]. Таким чином, вважаємо, що практичне застосування здоров'язбережувальних технологій потребує кардинальних перетворень навчального процесу Нової української школи. Глибоко вивчивши це питання, виділемо такі властивості здоров'язбережувального середовища:

- урахування стану здоров'я школярів;
- формування паритету фізичного стану підростаючого покоління;
- кооперація коучів зі школярами;
- дотримання всіх гігієнічних вимог;
- правильний розподіл часу та чергування видів діяльності;
- вирішення особистісних проблем дітей в навчанні через вдосконалення оздоровчої та позаурочної діяльностей;
- справедливе оцінювання якості виконаної учнем усіх видів самостійної роботи;

- створення іноваційних освітніх технологій, які сприяють підвищенню загального стану здоров'я учнів.

Дужість підростаючого покоління закладається в сім'ї, бо це головний покажчик здорового способу життя. Дорослі повинні прищеплювати дітям певні норми поведінки, здатність бачити прекрасне навіть у дрібницях та все це підтверджувати на особистому прикладі.

Окрім того, завдяки багатьом екологічним катастрофам, у світі значно погіршилася екологія, постійно зростаючий потік інформації – все це серйозно впливає на психологічний стан школярів. Внаслідок цього виникають проблеми в розвитку емоційної сфери дітей. Агресія, дратівливість перешкоджають гармонійному розвитку особистості дитини. Саме тому вчитель повинен застосовувати музикотерапію на своїх уроках. В Новій українській школі дуже важливо заохочувати дітей, мотивувати їх до навчання, на кожному уроці привносити щось веселе та цікаве. Школа має стати школяра місцем душевного спокою та храмом знань.

Керуючись науковим доробком видатного педагога В.О. Сухомлинського, ми прийшли до висновку, що найважливіше призначення вчителя – це піклування про своїх вихованців. Від психологічного здоров'я та бадьорості дітей залежить все їхнє подальше життя, погляди, віра в свої можливості [2, с. 65].

На наш погляд обрана тема: «Музична терапія як здоров'язбережувальна технологія в роботі з учнями закладів загальної середньої освіти в умовах НУШ» є актуальною на сьогодення.

Провідні вчені Європи, проводячи різні дослідження, дійшли до переконання: деякі мелодії можуть запобігти багатьом хворобам. Композиції В. Моцарта покращують самопочуття дітей. Його симфонії музикознавці радять слухати з народження. Релігійна музика дарує спокій, впливає на моральне виховання, розвиток естетичних почуттів, виховує почуття прекрасного.

Застосування вчителем музичного мистецтва засобів та методів музикотерапії благотворно впливає на розвиток психічного здоров'я дітей.

Доведено багатьма лабороторними дослідженнями, що музика благотворно впливає на обмін речовин, імунну та серцеву системи. Завдяки музиці людина більше пізнає свій внутрішній світ, краще розуміє оточуючих та контролює свій емоційний стан [3, с. 75]. Щоб музичний твір сприятливо впливав на весь організм, перед прослуховуванням треба правильно налаштувати школярів. Одним з підвидів музикотерапії є вокалотерапія, яка сприяє підвищенню активності головного мозку, очищенню дихальної системи та впливає на загальний стан здоров'я дітей. Через наукову підтвердженність ефективності цього методу, вчителі активно використовують вокалотерапію у своїй професійній діяльності. В сучасній школі величезну увагу приділяють розвитку дитячих голосів. А.І.Попов зазначав, що діти, які мають слабку опору та голос, найчастіше хворіють інфекційними захворюваннями. Виконання розспівувать А.І.Попова позитивно позначаються на всьому організмі. Значні голосові тембрації при вокальних вправах, дають спроможність тренувати м'язи та покращувати загальний фон емоційного стану [4, с. 79].

Таким чином, використання здоров'язберігаючих технологій на уроках музичного мистецтва в Новій українській школі вирішує головне завдання для сприятливого навчання – це створення умов для повноцінного збереження здоров'я школярів. Величезний вплив музики на психічний стан школяра має здоров'язміцнюючий потенціал, який сприяє засвоєнню рівню знань та формує естетичне виховання. Зазначимо, що вчителі Нової української школи повинні бути професійно компетентними та доглядати за здоров'ям своїх вихованців [5, с. 103]. Підсумовуючи все сказане, можемо зробити такі висновки:

1. Здоров'язбережувальні технології – це великий потенціал продуктивності і якості освіти в нашій країні.

2.Очікуванний результат їх застосування – формування правильного ставлення учнів до свого здоров'я як до основного фактору успішного майбутнього.

1. Беседа Н. А. (2012) *Підготовка вчителя до застосувавння здоров'язбережувальних технологій у системі методичної роботи загальноосвітнього навчального закладу:* автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». К. 21 с.

2. Беседа Н. А. (2015) *Вивчення мотиваційного компоненту готовності вчителів ЗНЗ до застосування здоров'язбережувальних технологій.*Педагогічний процес: теорія і практика: зб. наук. пр. К. № 5-6 (50-51). С.102-107.

3. Бобрицька В. І. (2006) *Формування здорового способу життя у май бутніх учителів:* монографія. Полтава: ТОВ «Поліграфічний центр «Скайтек». 432 с.

4. Дудко С. Г. (2015) *Дидактичні засади формування здоров'язбережувального навчального середовища початкової школи:*дис. канд. пед. наук : 13.00.09. К., 258 с.

5. Способин И. *Музыкальная форма*. М.: Музыка. 261 с.

6. Печерська Е.П. (2001) *Уроки музики в початкових класах*: навч. посіб. К.: Либідь, 270 с.

АЛЬТЕРНАТИВНІ ЗАКЛАДИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ВИМІРАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Валентина Каракаш
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Іванова Д.Г.

Перетворення в системі дошкільної освіти висувають нові вимоги до сучасного дошкільного закладу, які необхідно здійснити, насамперед, з метою більш повного задоволення запитів батьків та інтересів дітей. У нормативних документах, а саме в Законі України «Про дошкільну освіту» [1], Коментарі до «Базового компонента дошкільної освіти в Україні» [2, с. 4-19], «Національній стратегії розвитку освіти в Україні», Концепції Нової української школи визначено як одну із пріоритетних цілей забезпечення інноваційного характеру освітньої діяльності, використання сучасних технологій навчання і виховання в освітньому процесі.

В умовах розвитку дошкільної освіти XXI століття все більше набуває популярності впровадження новацій – нетрадиційних технік, методик, прийомів; заклади дошкільної освіти впроваджують їх незалежно від типів і форм власності, розуміючи важливість і невідкладність інноватизації освітніх послуг.

У науковій педагогічній літературі поняття «інновація» розкривається як нововведення і вживається у таких розуміннях: як прийом інноваційної діяльності; нові дії у професійній діяльності педагога, спрямовані на розв'язання значущих проблем навчання і виховання з позицій особистісно-орієнтованої освіти; зміни в освітній практиці; комплексний процес створення, розповсюдження та використання нового практичного засобу в галузі техніки, технології, педагогіки, наукових досліджень [3].

Альтернативний заклад дошкільної освіти виступає як один із елементів інноваційної педагогіки. Синонімами до слова «альтернативний» в даному розумінні є «нетрадиційний», «незвичайний» і «нестандартний».

Заклад дошкільної освіти інноваційного, альтернативного типу це:

- **центр розвитку дитини** – дошкільний заклад із здійсненням психофізичного розвитку, корекції і оздоровлення дітей.

По – перше, відрізняються від традиційних дошкільних установ і опікуються в першу чергу дітьми, які навчаються вдома

По – друге, активно співпрацюють з громадськістю, родинами, іншими навчальними установами.

Також центр можна створити на базі ЗДО. Такі центри охоплюють дітей, які потребують реабілітації й оздоровлення після тривалої та/або важкої хвороби. На сьогоднішній день у більшості дитячих садків функціонують масажні, фізіотерапевтичні кабінети, у деяких закладах є басейни, кімнати релаксації. Дитині цікаво перебувати між однолітками, їй на користь ігри на свіжому повітрі, оздоровчі процедури.

Центр раннього розвитку дітей дошкільного віку може здійснювати підготовку дитини до школи за відповідною навчально-розвивальною програмою.

Навчально-розвивальна програма включає ігри, вправи, спрямовані на: гармонійний розвиток читання і письма («друкування» літер, слів, речень, цифр, малювання, штрихування геометричних форм); знайомство з математичними знаками; набуття знань про довкілля та місцевість, де вона мешкає; ознайомлення з явищами природи; засвоєння відомостей про тваринний та рослинний світ; соціальне оточення.

Центри розвитку дитини можуть існувати як самостійні заклади або ж відкриваються при освітніх закладах. Основне мета – надання діагностичної, методичної та консультативної допомоги сім'ям, що виховують дітей дошкільного віку удома.

- **дитячий садок – початкова школа –** освітній заклад, що забезпечує наступність, реалізацію загальноосвітніх програм дошкільної початкової загальної освіти;

Під наступністю між дошкільної та початкової ланками освіти ми розуміємо зв'язок між явищами у процесі розвитку пізнання дітьми довкілля, закріплюючи, розширюючи й ускладнюючи знання, опираючись на змістовне забезпечення кожної ланки та вікові й індивідуально-психологічні особливості дітей у процесі навчання. Отже, визначимо змістовний аспект наступності між закладом дошкільної освіти та початковою школою. За А. Богуш, це обізнаність вчителів перших класів зі змістом Базового компоненту дошкільної освіти, тобто державним стандартом дошкільної освіти, базовою, варіативними і тематичними програмами розвитку, виховання і навчання дітей; методиками навчально-виховної роботи в закладі освіти.

Для забезпечення наступності ЗДО і початкової школи потрібно створити відповідні педагогічні умови, а саме:

- гармонійність переходу та взаємозв'язку в завданнях і змісті програмно-навчального матеріалу (поступове розширення, ускладнення і поглиблення тих знань, умінь і навичок, які були засвоєні на попередньому етапі навчання);
- забезпечення взаємозв'язку ігрової і навчальної діяльності;
- узгодження форм, методів і засобів організації навчально-виховної роботи ЗДО і початкової ланки освіти;
- єдності методичного забезпечення щодо різних видів діяльності дітей старших груп і першого класу школи;
- розробка дієвої стратегії співпраці ЗДО, початкової школи, сім'ї і громадськості;
- підвищення рівня професійно-педагогічної компетентності педагогів обох ланок навчання.

- **авторський дошкільний заклад** забезпечує реалізацію ідей видатних педагогів (Р. Штайнер, М. Монтессорі, Ш. Амонашвілі).

Альтернативні заклади дошкільної освіти виникають, зазвичай, на противагу державним офіційним навчальним закладам. Вони відрізняються своєю метою і змістом. Концептуальні ідеї виховання , які запропонувала М. Монтессорі, використовують у своїй практиці не лише в Німеччині, Нідерландах, Бельгії, США, Італії, Англії, Франції, але й в Україні.

З 1992 р. у Києві розпочала свою роботу «Школа Монтессорі - від 3 до 7». Головна мета концепції М. Монтессорі, якою вчитель, вихователь керуються, – «Допоможіть мені це зробити самому». Відповідно до цього ключового принципу педагогіки, вихователі насамперед спостерігають за дітьми. Робота педагога в школі Монтессорі значно відрізняється від роботи у традиційних закладах освіти. Головне їх завдання – розвивати, розкривати духовний світ малюка. Педагог, не має значення, чи то вчитель, чи то

вихователь, не вимагає від дітей виконання тієї чи іншої дії, а спонукає дитину до пізнавальної діяльності, і запрошує її до відкриття своєї сторінки у Всесвіті.

У «школі Монтессорі – від 3 до 7» чимале значення приділяли організації розвиваючого середовища, в якому було створено кілька зон комфорту для дітей, а саме: математичну, сенсорного розвитку, вправ у повсякденному житті, рідної мови, космосу. Для ознайомлення дітей використовують різноманітний дидактичний матеріал: рухова абетка, рожева вежа, шведська стінка, гойдалка, музичні інструменти, саморобні книжки з малюнками і словами, кубики, картки із буквами і цифрами та ін. [4].

У закладі освіти вчителі і вихователі чітко дотримуються трьох суттєвих положень технології М. Монтессорі:

- виховання має бути вільним;
- виховання має бути індивідуальним;
- виховання має спиратися на дані спостережень за дитиною.

На сьогоднішній день в Україні втілюються не лише концептуальні ідеї М. Монтессорі, плідно працюють вальдорфські школи, як заклади альтернативної освіти. Автором вальдорфської педагогічної системи є австрійський педагогтафілософ **Рудольф Штайнер, який розробив концептуальні положення цієї системи ще у 19 столітті, але й досі вони є інноваційними.**

Вперше у 1993 році.на теренах України в Одесі було засновано вальдорфську школу «Сходинки». Головною метою установи є виховання дитини, гармонійної, усебічно розвиненої особистості, яка здатна здійснювати усвідомлений вибір і брати відповідальність за власні вчинки. А головною рисою – виховання без примусу. У центрі вальдорфського дитячого садка-школи є дитина, її різнобарвний внутрішній світ. Працюють педагоги за такими провідними ідеями та принципами розвитку дитини:

1. Створення доброзичливої атмосфери, яка сприяє розвитку кожного вихованця.
2. Дітей виховують через наслідування і особистий приклад.
3. Різноманітна ігрова діяльність.
4. Створення ігрового простору, який сприяє розвитку вільної гри.
5. Створення здорового ритму життя.
6. Діти займаються різними видами мистецтва та праце терапією.

Ці положення використовуються у кожному вальдорфському ЗДО, і є основою програми виховання дітей, варіанти якої прописано в різноманітних методичних, наукових посібниках та рекомендаціях [5]. Розпорядок дня, режим побудовані за принципом вдих – видих. Вдих, у свою чергу – засвоєння нової інформації, а видих – самостійні заняття. Протягом всього дня ці дві форми роботи з дітьми чергуються. У таких садках ти не знайдеш іграшки які можна придбати в магазині. І навіть пластик чи якусь електронну техніку, яка під забороною. Тут тільки природні матеріали: глина, дерево, тканина, солома. Саме вони стимулюють здатність дитини до творчості, уяви, креативності, фантазії.

Отже, вивчивши нормативно-правову базу в галузі дошкільної освіти, а також основи педагогічної інноватики, альтернативні методики навчання і виховання дітей дошкільного віку, можемо зробити висновок, що альтернативний заклад дошкільної освіти у вимірах інноваційної педагогіки – це заклад освіти, діяльність якого спрямована на всебічний, гармонійний розвиток дитини, забезпечення психічного та фізичного здоров'я дітей, розкриття творчих нахилів; заклад спроможний здійснювати повноцінну підготовку дитини до вступу до школи.

1. *Закон України «Про дошкільну освіту»*. Основні зміни відповідно до Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VII

2. (2012) *Базовий компонент дошкільної освіти*. Дошкільне виховання. №7.

3. Дичківська І. М. (2012) *Інноваційні педагогічні технології*: Підручник. 2-е вид. допов. К.: Академвидав. 352 с.

4. Грядовкіна Ж. А. (2011) *Методика Марії Монтессорі на допомогу у впровадженні нової програми.*Вихователь-методист дошкільного закладу. №8.

5. ГончаренкоА. М., ДятленкоН. М. (2014) *Стежина*. Комплексна альтернативна освітня програма для дошкільних навчальних закладів, що працюють за вальдорфською педагогікою. К.: ТОВ НВП «Інтерсервіс». 220 с.

ВАЖЛИВІ АСПЕКТИ ХАРЧУВАННЯ СПОРТСМЕНІВ

Валентина Карамаврова
студентка IV курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Баштовенко О.А.

Досягнення високих спортивних результатів в даний час неможливо без великих фізичних навантажень. Спортсмени піддаються цим навантаженням під час тренувального і змагального процесу.

Харчування спортсмена має кардинально відрізнятися від харчування звичайної людини, так як важкі навантаження і вельми специфічні вимоги до функціональності організму потребують ретельного підбору складу раціону.

Провідні фахівці Олімпійського руху вважають, що саме раціональне харчування може багато дати спортсмену:

- «паливо» для тренувальних процесів і виступів на найвищому рівні;
оптимізація ефектів тренувального процесу;
- поліпшення відновлення як між тренувальними заняттями, так і між змаганнями;
- досягнення та підтримання ідеальної маси тіла і його пропорцій;
- надання переваг багатьох корисних для зміцнення здоров'я компонентів їжі;
- зниження ризику отримання травм, перетренованості, стомлення і хвороби;
- впевненість у високій готовності до конкурентної боротьби;
- послідовне досягнення високого рівня виступів [5, с. 223].

Спортивні єдиноборства вимагають постійних, високоінтенсивних фізичних навантажень. Вимагають розвитку м'язів, збільшення їх сили і швидкості атаки, а також суворого контролю за масою тіла, особливо в легких вагових категоріях. Раціон харчування повинен забезпечувати спортсменів пластичними речовинами, в першу чергу повноцінними правильними білками, а також вітамінами і мінеральними речовинами, що поліпшують обмін речовин в мозку і відновлюють його функціональність. При заняттях єдиноборствами пред'являються особливі вимоги по раціону харчування, що відновлюють їх фізичні навантаження. У одноборця повинна бути збалансована дієта, яка повністю покриває витрачену енергію тренування, і прискорює її відновлення [6, с. 128]. Їжа повинна бути легко засвоювана, а продукти різноманітні, вміст білка великий, через швидку зміну м'язової тканини при швидкісно-силових навантаженнях. Відсоток білка в збалансованому раціоні має дорівнювати близько 30-40% від загальної калорійності. В ролі основного джерела енергії, використовуються вуглеводи. Їх кількість повинна бути близько 45-55% від загальної калорійності. Жири в раціоні повинні бути обмежені, проте не можна їх прибирати зовсім. Вони беруть участь в синтезі гормонів, всмоктуванні продуктів розпаду білків, і інших метаболічних процесах. Рекомендовано переважно використовувати жири рослинного походження, риб'ячий жир. Загальна кількість їх повинна дорівнювати близько 15% від загальної калорійності [2, с. 382].

Плавання потребує високого розвитку витривалості. При циклічних видах спорту висока потреба в енергії забезпечується переважно за рахунок вуглеводів. Збільшення їх частки в раціонах по калорійності має бути переважно за рахунок зменшення частки жиру [3, с 158]. Їжа повинна бути забезпечена повноцінними тваринними білками. Також потрібні глікоген, глюкоза, повноцінні білки, вітаміни і мінеральні речовини. В цілому

відсоток вуглеводів в збалансованому раціоні повинен становити близько 65-70% від загальної калорійності. Білки повинні складати близько 15-20% від загальної калорійності. Жири повинні складати не більше 15% від загальної калорійності [4, с. 144].

Ігрові види спорту вимагають великого фізичного і нервово-психічного навантаження. У спортсменів – ігровиків спостерігається велика втрата енергії, погіршення обмінних процесів в головному мозку. Це обумовлено тим, що спортсмени ігрових видів спорту повинні швидко перемикатися, в короткий проміжок часу приймати швидке і результативне рішення. Раціон харчування повинен відновлювати витрати енергії, покращувати обмінні процеси і психоемоційний стан спортсмена. Необхідно адекватне забезпечення вітамінами і мінеральними речовинами, антиоксидантами і адаптогенами рослинного походження. Вуглеводи повинні складати близько 55% від загальної калорійності. Білки повинні складати близько 15-18% від загальної калорійності. Жири повинні складати 27-30% від загальної калорійності [1, с. 37].

Цілий комплекс завдань здатні вирішити питання харчування: як загального, так і особистого плану.

До загальних питань фахівці відносять:

• питання, які відносяться до розкриття гомеостазу (підтримання сталості внутрішнього середовища організму). Термогенез / теплопродукція, регуляторні механізми, теж дуже важливі в цьому аспекті;

• питання, які відносяться до розкриття пластичної функції – забезпечення енергією біологічних процесів структурних перетворень систем організму, в тому числі переміщень тіла і його частин у просторі (забезпечення біомеханіки), скоротливої функції серцевого м’яза, дихальних м’язів, травних процесів з обов’язковим транспортом поживних речовин і їх участі в найважливіших біохімічних реакціях. Це необхідність як базального метаболізму, так і механічної роботи.

Особистими є завдання, які пов’язані з подоланням зовнішніх впливів, які супроводжують наш спосіб життя і професійну діяльність. Стосовно до спорту виділяють основні:

- відновлення після навантажень (фізичних, психоемоційних, а також факторів навколишнього середовища – високі / низькі температури, високогір’я; зайва інсоляція);

- запобігання функціональних порушень.

Найбільш важлива з них – це забезпечення післянавантажного відновлення, і в першу чергу це поширюється на заповненні недостачі енергії, т. т. на ресинтез м’язового глікогену [7, с. 56].

Таким чином, незважаючи на простоту питання про харчування спортсменів, вивчення думки багатьох авторів привело нас до висновку про важливість харчування у вирішенні комплексу найскладніших завдань, забезпеченні процесів рухової функціональної, відновлювальної та професійної діяльності.

1. Парастаев С. А. (2018) *Питание спортсменов*. Рекомендации для практического применения (на примере футбола). М. 126 с.

2. Полиевский С.А. (2005) *Основы индивидуального и коллективного питания спортсменов*. М. 382 с.

3. Пшендин А.И. (2003) Рациональное питание спортсменов. Для любителей и профессионало. СПб.: Олимп, 158 с.

4. Калинський М.І., Пшендін А.І. (1985) *Раціональне харчування спортсменів*. К.: Здоров’я,. – 128 с.

5. СмульскогоВ.Л., МоногароваВ.Д., Булатовой М.М. (1996) *Питание в системе подготовки спортсменов*. К.: Олимпийская литература,. – 223 с.

6. Скальный А.В., Орджоникидзе З.Г., Катулин А.Н. (2005) *Питание в спорте: макро- и микроэлементы*. М.: Издательский дом «Городец». 144 с.

7. Смолянский Б.Л., Шибаева Л.С. (1982) *Питание спортсменов*. К.: Здоров'я. 56 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Карина Клопот
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Звекова В. К.

З точки зору демократизації та національного розвитку системи освіти початкова школа повинна забезпечити високий рівень наукового та всебічного розвитку кожного учня як особистості. У зв'язку з цим головне завдання сучасної школи – підвищення ефективності навчально-виховного процесу з метою заохочення комплексного і гармонійного розвитку особистості, її інформативного та інтелектуального зростання. Один з сучасних напрямів вітчизняної системи освіти є розвиток пізнавальних інтересів, здібностей, нахилів і звичок учнів у вивченні окремих предметів. На сучасному етапі стає необхідним створити сприятливі умови для пізнавальної діяльності учнів початкової школи, які б сприяли формуванню потреби дитини отримувати знання. Перш за все початкова школа ставить завдання навчити дітей вчитися, щоб прищепити інтерес до знань, бажання збагачуватися ними.

Однією з центральних проблем сучасної педагогіки є утримання в навчанні проблем, які хвилюють саму дитину, формування і розвиток дитини як суб'єкта навчально-пізнавальної діяльності, як суб'єкта мислення.

В основі науково-технічного і соціального прогресу лежить активність особистості, що пред'являє специфічні вимоги до навчання і виховання. Поняття «активності» Н. Бібік визначає наступним чином: «Поняття «активність» приблизно однаково часто застосовується в психології для позначення трьох неоднакових явищ:

1) певної, конкретної діяльності індивіда;
2) стану, протилежного пасивності;
3) для позначення ініціативності або явища, протилежного реактивності» [1, с.34].

У психології активність виступає в співвіднесенні з діяльністю, виявляючись як динамічна умова її становлення, реалізації та видозміни, як властивість її власного руху.

З точки зору науки педагогіки активність особистості розглядається так: активність особистості (від латинського асйуш – діяльний), діяльне ставлення людини до світу, здатність людини виробляти суспільно значущі перетворення матеріального і духовного середовища на основі освоєння суспільно-історичного досвіду людства; проявляється у творчій діяльності, вольових актах, спілкуванні. Інтегральна характеристика активної особистості – активна життєва позиція людини, що виражається в його принциповості, послідовності у відстоюванні своїх поглядів, єдність слова і справи.

«Пізнавальної активністю називають всі види активного ставлення до навчання як до пізнання; наявність сенсу, значущості для дитини вчення як пізнання; всі види пізнавальних мотивів (прагнення до нових знань, до способів їх придбання, прагнення до самоосвіти); мети, що реалізують ці пізнавальні мотиви, які обслуговують їхні емоції»[2, с.27].

Процес пізнання є особливою формою активної діяльності людини, тісно пов'язаний з метою і самою діяльністю людини. Тому засвоєння знань учнями пов'язано з активною, цілеспрямованою пізнавальною і практичною діяльністю. Принцип самодіяльності учнів в навчальному процесі є одним з принципів організації і проведення навчального процесу і визначає його потребо-мотиваційну сторону. Самодіяльність проявляється тоді, коли учні беруть безпосередню участь в цілепокладання своєї діяльності, коли зовнішні цілі навчання стають їх власними, особистими цілями, тобто учні стають повноправними суб'єктами навчального процесу. При цьому домінуючими

мотивами навчальної діяльності школярів, в тому числі і початкової школи, стають мотиви пізнання навколишнього світу, власного вдосконалення, розвитку. Адже ще І. Васильченко писав, що «досягнення хорошої якості знань і навичок в початкових класах не супроводжується суттєвими успіхами в розвитку учнів» [2, с. 28].

Висунення поняття «пізнавальна активність» передувало вивчення пізнавальної діяльності, предметом якої є інформація, на яку спрямована увага дитини. Пізнавальна активність – це стан, що передує діяльності і породжує її. Перед психологами та педагогами стоїть питання: як допомогти дитині підвищити рівень пізнавальної активності? І чи можна взагалі цілеспрямовано її змінити?

До недавніх пір вчені були зайняті в основному проблемою рівня активності, властивою індивіду, і лише деякі роботи вказували на можливість якісних змін активності дітей. Для цього в учня повинні формуватися мотиви, потреби тієї чи іншої діяльності. Тут можна погодитися з Л. Данилова: «управляти діями людини на відміну від дій машини можна тільки за допомогою управління мотивами» [4, с. 18].

Значним фактором навчання, визначальним мотив навчально-пізнавальної діяльності школяра, є пізнавальний інтерес.

Завдяки інтересу, як знання, так і процес їх придбання можуть стати рушійною силою розвитку інтелекту. Інтерес, сприяючи формуванню вольових якостей особистості, зміцнює її активну, творчу життєву позицію.

Вирішення цієї проблеми полягає в тому, що кожен урок в початковій школі має сприяти розвитку освітніх інтересів у дітей. Пізнавальний інтерес є раціональним засобом для успішного навчання, необхідною умовою для досягнення позитивного впливу на особистість дитини, найбільш важливим мотивом пізнавальної діяльності людини. Пізнавальна діяльність, в свою чергу, спонукає учня до пошуку істини, сприяє освоєнню досвіду пошукової активності в атмосфері загального піднесення.

Пізнавальний інтерес починається з елементарної зацікавленості. Потім він може перерости в звичку до систематичної роботи. Але ця звичка може бути сформована тільки за наявності системи впливу на школяра в школі, позашкільних центрах, сім'ї всіма можливими засобами.

Навчання є одним з видів пізнавальної діяльності та забезпечує відображення в свідомості дитини явищ реальної дійсності, розширення і оновлення знань та ідей про явища і закони навколишнього світу. Дидактична сутність навчання полягає в тому, що це відбувається під час декількох видів діяльності: викладання і навчання. Іншими словами, з одного боку вчитель допомагає зрозуміти щось конкретне, з іншого – учень, засвоюючи матеріал, навчається. Наявність двох процесів (навчання і вчення) – не означає, що вони взаємозамінні. Учитель виступає як організатор навчальних заходів, він спрямовує діяльність учнів таким чином, щоб останні були активними учасниками, а не пасивними спостерігачами або виконавцями, учень вступає в різні форми взаємодії з учителем та іншими суб'єктами процесу навчання. Пізнавальний інтерес починається з елементарної зацікавленості. Потім він може перерости в звичку до систематичної роботи. Але ця звичка може бути сформована тільки за наявності системи впливу на школяра в школі, позашкільних центрах, сім'ї всіма можливими засобами.

Важливим аспектом нашого дослідження є теорія когнітивного розвитку Ж. Піаже. Вчений вважав, що інтелектуальний розвиток людини має стадіальний характер. Теорія когнітивного розвитку – теорія про природу і розвитку людського інтелекту. Ж. Піаже вважав, що власне дитинство грає важливу і активну роль в розумовому розвитку особистості, і що основний спосіб навчити дитину – забезпечити її пізнавальну активність. Теорія інтелектуального розвитку, в першу чергу, спирається на сприйняття, адаптацію і маніпуляцію предметів і навколишнього середовища дітей. Даная теорія відома як стадиальная, але, насправді, мова йде про саму природу пізнання, яке люди поступово набувають і використовують його. За Ж. Піаже, когнітивний розвиток – прогресивна реорганізація психічних процесів, в результаті їх біологічного дозрівання. Відповідно,

вчений вважав, що діти, створюють ідеальну модель навколишнього світу і потім вносять корективи в неї відповідно до існуючих реалій [4].

Крім того, Ж. Піаже стверджував, що когнітивний розвиток – центр людської особистості, і мовленнєвий розвиток дитини залежить від знання і розуміння, придбаного ним в результаті пізнавального розвитку. Найбільшого поширення набули ранні роботи Ж. Піаже. У них, він розкрив необхідні умови, які повинні створити батьки для розвитку схильностей своїх дітей. В результаті роботи вченого були відкриті дитиноцентриські класи, суть навчання в яких зводилося до прямого впливу на учня під час навчання. Як вже було сказано, по Ж. Піаже, когнітивний розвиток особистості проходить три стадії.

Беручи до уваги той факт, що наш теоретичний аналіз стосується дітей молодшого шкільного віку (7-11 років), то, на наш погляд, докладніше варто зупиниться на характеристиці підперіодів конкретних операцій когнітивного розвитку особистості. Даний етап характеризується використанням логіки. На цьому етапі, розумові процеси дитини стають більш зрілими і «дорослими». Молодші школярі починають вирішувати поставлені завдання більш логічно. Вчений підкреслює також, що в цей період, у дітей не розвинене гіпотетичне мислення, і вони можуть вирішувати тільки конкретні проблеми, виконувати тільки завдання з конкретними предметами. Діти в цій стадії зазвичай відчувають труднощі з встановленням причинно-наслідкових зв’язків. Таким чином, ключовими питаннями на даній стадії є розвиток логічного мислення і усунення дитячого егоцентризму. Ігрова діяльність є основною для дітей молодшого шкільного віку, цей факт пояснюється їх віковими і психофізіологічними особливостями. Використовуючи на уроках у початковій школі дидактичні ігри учитель таким чином забезпечує більш якісне і стійке засвоєння навчального матеріалу з того чи іншого предмету. Беручи до уваги тему нашого дослідження далі розглянемо сутність дидактичних ігор, їх класифікацію та особливості на уроках в початковій школі [5].

Наукові дослідження філософів, антропологів, соціологів і психологів дають підстави для безлічі наукових теорій сутності навчальної гри. Про важливість гри для розвитку дитини в своїх роботах писали багато вчених. Вони визначали дидактичну гру як основний засіб інтелектуального і психічного розвитку дитини. Автор називав гру джерелом задоволення і задоволення бажань дитини. У Л. Виготського немає чіткої класифікації ігрової діяльності, а тільки підкреслено, що кожна пропонована дитині гра повинна відповідати ситуації і потребам дитини [3, с.98].

В. Лозова, в свою чергу, підкреслює, що ігрова діяльність є основною для дитини. Педагог стверджує, що особливостями гри є:

- гра дозволяє дитині уникнути рамок реальності, що сковує його уяву і творчий потенціал;
- в грі немає об’єктивних причин для негативних емоцій.

Якщо говорити про роль ігрової діяльності в початковій школі (адже з надходженням дитини в школу, основною його діяльністю стає навчальна), то гра може використовуватися як заохочення учнів за добре виконане завдання [5, с.33].

На думку Л. Романенко, дидактична гра – спосіб організації навчального процесу, в ході якого реалізуються конкретні цілі [6]. Для гри характерні правила, управління і кінцевий результат.

Отже, важливу роль та місце у розвитку пізнавальної активності молодших школярів відіграє дидактична гра. Освітні ігри педагог може використовувати на уроках з метою пояснення, доказу та закріплення знань учнів. Ігри також можна використовувати і після уроків, особливо це цінно для засвоєння і розширення знань дітей молодшого шкільного віку, які вони отримують на уроках у початковій школі (організація різноманітних походів і екскурсій, відвідування музеїв). Якісно організовані ігри здатні активізувати пізнавальну діяльність учнів, сфокусувати і утримувати їх увагу та інтерес протягом більш тривалої дії ніж під час звичайного уроку. При цьому гра повинна відповідати інтересам і потребам учнів, вирішувати поставлені освітні завдання.

1. Бібік Н. М. (2014*) Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи:* монографія. К.: Педагогічна думка. 346 с.

2. Васильченко І. В. (2001) *Організація системи соціального виховання учнів*. Педагогіка і психологія. № 2. С. 27-30.

3. Выготский Л. С. (1991) *Педагогическая психология*. М.: Педагогика. 980 с.

4. Данилова Л. В. (2002) *Розвивати пізнавальну активність учнів*. Рідна школа. № 6. С. 18-20.

5. Лозова В. І. (1997) *Теоретичні основи виховання і навчання*: навчальний посібник. Харків: ХДПУ. 338 с.

6. Романенко Л. З. (2019) *Навчальна гра як засіб активізації пізнавальної діяльності на уроках у початкових класах*. URL: http://www.slideshare.net/tatyana6221310/ss-29723650

ЛЯЛЬКОТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Марія Константинова
студентка 4 курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Фурдуй С. Б.

Сьогодні актуальним стає питання формування та підтримка психічного здоров'я, а також формування гармонійних стосунків між дітьми дошкільного заладу. Зараз багато дітей відчувають труднощі у спілкуванні, наявні дитячі страхи, зростає агресія та тривожність. Для гармонізації колективних, сімейних стосунків та корекції поведінки дітей спочатку необхідно визначити першопричину, а не її зовнішні прояви. З цією метою Лялька - широко застосовувана як терапія у корекційно-виховній роботі з дітьми.

Цю проблему досліджують такі науковці: Зінкевич-Євстигнєєва Т.Д., Шишова Т.Л.,Федій О.А, Татаринцева А. Медведєва І.Я., Мішагіна О.М., Трофімова А.Н. та інші.

Лялькотерапія - це розділ арт-терапії, який використовує ляльку як основний метод психокорекційного впливу, її використовують як проміжний об'єкт взаємодії дитини з дорослим. Ідентифікуючи себе певним чином, дитина в умовах умовної ситуації проектує свій внутрішній світ і переживає справжні почуття [4, с. 15].

Походження лялькової терапії можна знайти в психодрамі Морено. У 1940 році Якоб Леві Морено заснував Інститут соціометрії та психодрами у США. Він вирішив відтворити ті самі ситуації в клініці, які найбільше травмували його пацієнтів, і тому він створив спеціальний лікувальний театр, який він назвав психодрамою. Лікарі разом із пацієнтами та їх близькими написали відносно прості сценарії та влаштували спільну презентацію. Аудиторія складалася з пацієнтів, родичів та медичного персоналу. Лялькотерапія стала популярна як у зарубіжній, так і у внутрішній практиці корекційної роботи [1, с. 130].

Гра - важливий етап у розвитку кожної повноцінні особисості. Тому пряме спілкування з ляльками розглядається як спосіб психологічної допомоги та корекції поведінки дитини та є дуже ефективним методом.

Ведучи розмови з предметом, дитина його оживляє і надає йому особливі властивості де обов'язково зберігається конфеденційність, за допомогою ляльки гра стає веселою, таким чином можна досягти відмінних результатів. Насправді метод лялькової терапії допомагає зняти стрес, стимулює розвиток дитини і навіть коригує поведінку в певних випадках. З одного боку, дитина через ляльку відчуває відповідальність за свої вчинки, знаходить вираження своїх емоцій, почуттях, з іншого боку, дорослий опосередковано виробляє виховний ефект, який не сприймається як настанова чи наказ і не викликає опору у дітей [4, с. 21].

Коли дитина грається з лялькою, вона створює власну реальність, імітуючи ситуації навколо себе. А оскільки гра – це найприродніший процес для малої дитини, використання їх як методу психологічної допомоги та корекції - це, мабуть, один із найм'якших, але найефективніших способів.

Кожна психологічна методика спрямована на досягнення конкретних цілей: виправлення поведінки, усунення скутості, стресу, визначення соціальної ролі, допомога в самовдосконаленні тощо. Безперечним плюсом лялькової терапії є те, що цей метод досить мінливий, тому може стати ключем до вирішення цілого кола проблем у навчанні та поведінці дітей [3,с.74] .

На думку науковця Фаустова І.В [5, с.47] лялькова терапія вирішує проблеми: «по-перше, лялькова терапія допомагає встановити емоційний контакт з дитиною або між дітьми (якщо методику застосовують у групі). Крім того, дуже часто за допомогою нього психолог чи педагоги можуть об’єднати дитячий колектив або допомогти в його природному формуванні. По-друге, приватна розмова з лялькою, або спільне створення іграшки, яка потім «оживає» - це допомогає зняти емоційні негаразди. По-третє, сприяє розвитку уваги, художнього сприйняття, довгострокової та короткочасної пам’яті. По-четверте, лялькова терапія нескінченно різноманітна, це означає, що вона в себе може включати виховну функцію. Фахівець можете збагатити дитину інформацією про навколишній світ. По-п’яте, психологічні ігри допомагають соціальній адаптації. Це важливо в дитячому садку, чи інших установах, де дитина проводить час у колективі.

Якщо говорити про методологію взагалі, то психолог разом з дитиною розігрують історією ляльок, яка допомагає зрозуміти причини стресу, відхилення в поведінці та інші реалії повсякденного життя. Оскільки це насамперед мистецька техніка, спосіб проведення занять може змінюватись залежно від особливостей конкретного характеру малюка. Наприклад, це може бути ляльковий театр, коли дитина дивиться на ситуацію збоку і самостійно або за допомогою фахівця робить правильні висновки, які впливають на подальшу поведінку в повсякденному житті. Або приватна розмова на певну тему за допомогою однієї чи декількох ляльок. Іноді дитині простіше поділитися секретом не з мамою чи татом, а з м’якою іграшкою. Під час розмови дитина розповідає про найважливіше, це дозволяє з’ясувати справжні причини стресу, скутості та інші психологічні проблеми, які можуть виникнути в будь-якому віці.

Слід зазначити, що в цьому виді арт-терапії можуть використовуватися різні ляльки: окремі персонажі зі світу мультфільму, улюблена дитяча іграшка, театральні (маріонетки, ляльки-рукавиці, ростові і пальчикові) та інші. Досвідчений фахівець може легко визначити, що використовувати в процесі лялькової терапії, оскільки, як відомо, кожен пацієнт індивідуальний.

Наприклад, пальчикові (можна намалювати на пальцях, зробити їх з шапок, паперу або кульок) можна виготовити з дитиною і використовувати для швидкого діагностування емоційного стану. Ще один варіант - картонні плоскі ляльки. Обличчя паперових героїв можуть змінюватися залежно від емоційного стану, така «театральність» як техніка допомагає дітям у формуванні особистості.

Мета лялькової терапії - допомогти усунути хворобливі переживання, зміцнити психічне здоров’я, поліпшити соціальну адаптацію, розвинути самосвідомість, вирішити конфлікти у колективній творчій діяльності.

Науковець Татаринцева А. [4, с. 46] виділяє такі функції лялькової терапії:

1. комунікативна - встановлення емоційного контакту, об’єднання дітей у колектив;
2. релаксаційна - зняття емоційного напруження;
3. виховна - психокорекція прояву особистості в ігрових моделях життєвих ситуацій;
4. розвивальна - розвиток психічних процесів (пам’ять, увага, сприйняття), рухових навичок;
5. навчально-збагачуюча адання інформації про світ.

Звичайно, лялькову терапію можна використовувати як застосований метод психологічної підтримки для виявлення проблем, які потребують вирішення. Однак якщо говорити про лялькову терапію як про складне явище корекції поведінки у дитячій психології то маємо розглянуту етапи[6, с. 38].

Науковці Медведєва І.Я., Шишова Т.Л., [2, с.143] підкреслюють кілька етапів: «перший етап - виготовлення іграшок. Якщо під час терапії фахівець використовує ляльки, які він може зробити з дитиною (пальчикові ,із паперу, малюнки на долонях тощо), то в процесі спільної творчості можна налагодити контакт з дитиною. Дитина починає довіряти психологу, тому буде легше відкриватися в майбутньому незнайомцям. Це особливо важливо при роботі з дітьми дошкільного віку. Другий етап - «оживлення» іграшки. У цей момент можна запитати дитину про його ляльку: хто вона, що вона сказала, чому вона схожа на це, що любить, з ким дружить. Відповіді на запитання допоможуть вам зрозуміти особистість маленького співрозмовника, розкрити його особливості та знайти місця, що впливають на поведінку. Третя стадія - це пряма терапія».

Отже, для сучасної дитини лялька - це насамперед мила іграшка, яка може стати символічним партнером для гри. Дитина переживає з нею події свого власного та чужого життя в доступних для її розуміння емоційних та моральних проявах. Лялька або м'яка іграшка – це заміна справжньому другові, який все розуміє і не вміє гніватися. Тому потреба в такій іграшці виникає у більшості дітей.

Таким чином, технологія лялькової терапії виражається в посиленні емоційного напруження, яке дитина постійно переживає, до такої міри, що може перейти в нову форму – розслаблення, катарсис. Діти досягають емоційної стабільності та саморегуляції завдяки лялькової терапії.

1. Зінкевич-Євстигнєєва Т.Д., Грабенко Т.М. практикум з креативної терапії.—СПб.: ТЦ «СФЕРА», 2001.—400с.
2. Медведєва І.Я., Шишова Т.Л., Діти, ляльки і ми.М., 2011. — 256с.
3. Медведєва І.Я., Шишова Т.Л., Книга для важких батьків.М.: Роман-газета, 2004.—180с.
4. Татаринцева А. Лялькотерапія в роботі психолога, педагога і логопеда. СПб.: Речь, 2006, с. 102
5. Фаустова І.В. Метод лялькотерапії в роботі з дошкільнятами / Управління ДОУ, 2008. — 100с.
6. Федій О.А. Естетотерапія. Навчальний посібник.—К.: Центр учбової літератури,2007.—256с.

ВИКОРИСТАННЯ КРАЄЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

Вікторія Корнієнко

магістрантка педагогічного факультету

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Науковий керівник – доц. Граматик Н. В.

Сьогодні спостерігається підвищений інтерес до вивчення рідного краю. У сучасних умовах знання учнів про малу батьківщину є ключовою компетенцією. Це обумовлено гуманізацією освіти, орієнтацією на формування моральних сторін особистості учнів, бажанням молодших школярів повніше пізнати навколишній світ. У Державному стандарті початкової освіти до ключових компетентностей належать «компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, що передбачають формування допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи в

групі спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження; екологічна компетентність, що передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства» [1]. Краєзнавчі компетентності долучають дітей до соціальних норм, навколишньої природи, традицій сім'ї, суспільства, держави з урахуванням етнокультурної ситуації. Вони об'єднують навчання та виховання в цілісний освітній процес на основі духовно-моральних цінностей суспільства.

Краєзнавство – важливий засіб зв'язку школи з життям, знайомства з культурними традиціями, рідною природою, історією, мистецтвом, економікою. У захоплюючих формах навчання пошукового і дослідницького характеру через походи, експедиції, екскурсії краєзнавство дозволяє залучити учнів до сумлінної суспільно корисної праці.

Актуальність даного питання полягає в тому, що на даний час спостерігається підвищений інтерес до вивчення рідного краю. Краєзнавчий матеріал на уроках природознавства в початковій школі сприяє вихованню та духовному становленню учня як особистості, людини і громадянина.

Краєзнавство необхідно в школі, оскільки через нього йде виховання і духовне становлення учнів. Завдяки краєзнавству вони вчаться цікавитися життям свого краю, усвідомлювати проблеми оточуючого їх світу і самостійно намагатися знаходити шляхи їх розв'язання.

Отже, основна мета краєзнавства – формування знань, умінь і ціннісних орієнтацій, відповідних культурі поведінки в нашій країні та регіоні, розвиток творчих здібностей, виховання поваги до культури та історії рідного краю. Вивчення краєзнавства в школі, особливо в початковій, виховує гордість за свою країну і свій край.

Краєзнавчий принцип навчання передбачає: широке залучення краєзнавчого матеріалу: вивчення природи, праці людей в тій місцевості, де живе дитина. Принцип дозволяє впливати на духовний розвиток дітей; вести вивчення природи в процесі безпосереднього спілкування з нею; реалізовувати такі дидактичні принципи, як перехід від близького до далекого, від відомого до невідомого; враховувати національні особливості.

Широке залучення краєзнавчого матеріалу забезпечує тісний зв'язок шкільного навчання з життям, розвиває самостійність учнів, зміцнює їх інтерес до пізнання навколишнього світу, сприяє активному формуванню свідомого і дієвого ставлення до явищ оточуючого світу [2].

Для чого ж слід вивчати свій край? Що вивчати? Як викладати краєзнавчий матеріал? Мета краєзнавчої освіти визначається, перш за все, віковими пізнавальними можливостями. Основні завдання краєзнавства – формування любові до родини, дому, вулиці, рідного м. Кілія та інтересу до минулого й сучасного Одещини; виховання почуття гордості за своїх земляків, відповідальності за все, що відбувається в місті, причетності до цього.

На жаль, ми ще невміло використовуємо поєднання програмного та краєзнавчого матеріалу з метою формування в учнів загальнолюдських цінностей, уявлень про цілісність світу, природи, людини.

Навчаючи молодших школярів природознавству, необхідно намагатися на кожному уроці використовувати краєзнавчий матеріал. Це допомагає проводити уроки більш змістовно, цікаво. Включення краєзнавчого матеріалу до змісту освіти сприяє формуванню мотиваційних основ навчання, пізнавально-комунікативній діяльності школярів, формує в них спостережливість до навколишніх явищ, вносить конкретність у навчальний процес.

К.Д. Ушинський рекомендував починати знайомити дітей зі світом з вивчення природи рідного краю, виховувати у дітей «інстинкт місцевості». Він справедливо вважав

природу важливим чинником виховання дитини та називав її одним із «могутніх агентів у вихованні людини» [3, с. 251]. Краєзнавчий матеріал допомагає краще зрозуміти взаємозв'язок усіх процесів та явищ в навколишньому світі, він несе в собі первинну інформацію про природу та стереотипи етносу, що вироблялися у процесі адаптації людей до природи і були спрямовані на збереження рівноваги в її відносинах із суспільством.

У початковій школі учні вперше потрапляють в світ знань про природу. Подальше їх ставлення до природи багато в чому залежатиме від того, наскільки міцним виявиться фундамент початкових знань про неї, наскільки буде виховане почуття любові до природи, бажання зрозуміти і краще пізнати її.

Серед засобів пізнання природи провідне місце належить безпосередньому цілеспрямованому спілкуванню учнів з природою під час екскурсій і походів.

Екскурсія – це шлях до пізнання навколишньої дійсності. Вивчення рідного краю, його природних багатств, трудової діяльності людей розкриває великі можливості для освіти й виховання. Уроки природознавства протягом першого місяця в 3 класі ми проводимо у вигляді екскурсій в шкільному дворі та парку. Продовжуємо розвивати інтерес учнів до природи, спостережень, вчимося порівнювати факти, явища та робити висновки. За темами екскурсій намагаємося дібрати вірші місцевих авторів, які діти вчать напам'ять, щоб у ході заняття вони могли їх прочитати. Вірші допомагають учнями дати поетичний опис природи, в образній формі узагальнити спостереження.

На екскурсіях, що проводяться в місті, дітей потрібно вчити підмічати й бачити в парках, скверах дерева, квіти, чагарники; спостерігати за особливостями та відтінками пелюстків, листя, як набухають і розпускаються бруньки чи починають жовтіти листочки, як зацвітають квіти та дозріває насіння. Дитина може вибрати у найближчому оточенні дерево, що їй видається привабливим, та спостерігати за його змінами в різні сезони. Школярі можуть облаштувати годівницю і підгодовувати птахів взимку. Необхідно навчати дітей доброті через співпереживання всьому живому.

Таким чином, основна мета краєзнавства – формування знань, умінь і ціннісних орієнтацій, розвиток творчих здібностей, виховання поваги до культури та історії рідного краю в учні початкової школи. Вивчення краєзнавства в школі, особливо в початковій, виховує гордість за свою країну і свій край, прагнення бути кращим. Пізнання навколишнього світу як частини Батьківщини відповідає принципу «від часткового до загального». Місцевий матеріал доступний учням для освоєння, що дозволяє на конкретних прикладах пояснити їм досягнення всього людства, розкрити спадкоємність в культурних традиціях і визначити місце свого краю у вітчизняній і світовій історії.

1. *Державний стандарт початкової освіти*. URL:https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/ pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti (дата звернення: 07.11.2019)

2. Ижогина Е. Ю. (2019) *Использование краеведческого материала на уроках окружающего мира в начальной школе*. Школьная педагогіка. № 1. С. 3-7. URL: https://moluch.ru/th/2/archive/116/3845/ (дата звернення: 07.11.2019)

3. Ушинский К. Д. (1948-1952). *Собрание Сочинений* в 11 т. М.-Л. Т.2. С. 251-253.

ПРИРОДОЗНАВСТВО – НЕСТАНДАРТНА ДИСЦИПЛІНА ДЛЯ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анастасія Корчаченко
магістрантка факультету педагогіки
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – к. пед. н. Граматик Н. В.

Перед вчителями початкової школи стоїть не легке завдання, вони повинні не лише домогтися, аби діти засвоїли стандартні природничі знання, а й могли вільно

оперувати ними, використовувати у повсякденному житті, у творчій самореалізації та кращого поглиблення свого пізнавального досвіду. Щоб навіть за межами школи дитина могла екологічно мислити та розвиватися. Тому важко уявити, на скільки вчитель повинен бути творчо розвиненим, завжди бути у пошуках нових засобів, методів та форм навчання [5].

З приходом малюка в школу настає новий етап в розвитку різних форм його спілкування. Маленький учень потрапляє в атмосферу навчання, тоді як дошкільником цілий день проводив у забаві та грі. І спілкування діток рівномірно отримує зовсім новий зміст, тому що для цього виникають нові умови: виникає потреба освоювати нову інформацію та використовувати її при виробленні нових діянь і умінь[2, с. 37].

Змінюється час і стандартні форми навчання вже давно поступаються новим, сучасним методам виховання та навчання. Вчитель вже не стільки старається дати якомога більше навчального матеріалу, як намагається викликати бажання та потребу учня самому пізнавати та досліджувати. Тобто завдання сучасного вчителя – це не просто навчити дітей заучувати якість цілісні поняття, його завдання полягає в тому, щоб навчити дітей розуміти сутність саме цього поняття, навчити застосовувати набуті знання в практиці, навчити поєднувати поняття з різних галузей, а головне прищепити жагу до саморозвитку. Крім цього, приділяється велика увага розвитку духовності, яка орієнтує у навколишньому світі[5].

Нестандартнізаняття в середньому навчальному закладі, як і завжди посідають важливе місце. Цей факт пов’язаний з віковими особливостями дітей, ігровоюбазоюцих уроків, унікальністю їх організації. При організації занять ця модель є постійно продуктивною, адже в ній презентовані не лише ігрові елементи, унікальна подача інформації, завантаженість дітей не лише при підготовці уроків, але і в організації самих уроків через різні моделі колективної й групової діяльності. Вправи, котрі учні отримують на нестандартних уроках, безперечно допомагають їм існувати в атмосфері креативного пошуку [1, с. 23].

Вчителі завжди в пошуку методу активізації уроку, постійно хочуть позбавитися одноманіття форм навчального процесу і підготовки зворотного зв’язку. Мабуть, не треба пояснювати, що ніхто не хоче скасовувати традиційний урок, адже він є основною моделлю навчально процесу і виховання учнів. Під час нетрадиційного заняття, потрібно застосовувати унікальні методи для активізації діяльності всіх дітей. Такого плану діяльність активізує цікавість до занять, також підвищує процес запам’ятовування, розвиває творчу логіку, матеріал засвоюється набагато швидше. Якщо порівнювати простий урок і нестандартний, то нетрадиційне заняття активізує пізнавальні процеси, розвиває творчу динамічність та ініціативну самостійність учнів. Навчання на ньому орієнтоване на збільшення знань дітей, розвиток працьовитості, необхідних у житті здібностей та умінь [4].

Заняття з природознавства дає велику кількість можливостей для виховання дітей нового ставлення до природи, побудованого на гуманізмі. Аби природоохоронне виховання не було безплідним, потрібен розвиток екологічної самосвідомості. Екологічно розвинений індивід, розуміючи яку школу природі дають ті чи інші дії, створює свій власний підхід до цих діянь і ставить собі на меті вирішити для себе питання про їх правомірність. якщо особистість екологічно усвідомлена, то в такому випадку норми та принципи екологічних дій матимуть під собою тверду основу, і будуть переконанням даної особи. І чим швидше настане робота з екологічного навчання школярів, тим більше стане її педагогічна віддача і результат. Молодші школярі зобов’язані осмислити сутність природного навчання. Дітки – наше майбутнє, і вони зобов’язані берегти середу для прийдешніх поколінь [3, с. 156-158].

Фундамент дбайливого ставлення до природи потрібно навіювати у початковій школі. Молодший шкільний вік більш значущий крок у розвитку природної культури особистості. Тому дітки ніби особливо сприйнятливі до доброї справи, більш допитливі.

В цей час коли дитина починає пірнати в світ знань, потрібно закладати любов до прекрасного, до живого [3, с. 234].

Екологічне виховання підноситься на новий рівень і саме воно постає одним з основних завдань початкової школи. Предмет «Природознавство» розкриває суть та спрямовує педагогічний процес на формування в учнів поважного ставлення до природи та виховує в дітей екологічну культуру. Відомі педагоги до сих пір розглядають питання, щодо ефективності засвоєння основ та цілей екологічного виховання та екологічної культури загалом. Є припущення, що головною умовою становлення та формування екологічної культури є саме зв'язок теоретичних природничих знань з практичною діяльністю дітей поза межами школи, тобто у природному середовищі [5].

Екологічна освіта повинна продовжуватися в усі періоди життя людини. Здійснюється екологічна освіта завдяки міжпредметним зв'язкам. Велику роль відіграє предмет «Природознавство». Зміст даного предмета дозволяє сформувати в діток прості природні та природоохоронні уявлення і думки, виробити окремі природні уміння і навички, допомогти відкрити зв'язок між неживою і живою природою, а особливо природою і людиною. Природознавство – це захоплюючий та потрібний предмет, який роз'яснює школярам, як існувати в злагоді з природою. Методів дослідження даної дисципліни велика кількість і один з них – це застосування захоплюючих та барвистих матеріалів. Відеоуроки як раз належать до цього виду матеріалів, які можуть допомогти стрімко освоїти потрібний матеріал [1, с. 24-25].

Застосування відеоуроків – це хороший спосіб продемонструвати на прикладі явища природи. Подібним способом легше зафіксувати матеріал, і знання стануть більш ґрунтовні та продуктивні. В даний період все, що належить до відеоуроків, є результативним. За допомогою відеоуроків можна продемонструвати, як скласти гербарій або здійснити будь-яку іншу роботу з природознавства, що дає можливість краще опанувати потрібний матеріал. Форми організації навчально-виховного процесу – це зовнішнє зображення узгодженої співпраці вчителя і дітей, яка виникає у відповідній черговості і у певному режимі. Беручи до уваги специфіку еколого-виховного процесу розпізнають наступні форми природного навчання [5].

Еколого-психологічний тренінг – це групова модель екологічного виховання, базована на методології соціально-психологічного тренінгу, націлена на коригування екологічної свідомості індивіда. Як спосіб в екологічному вихованні можливе застосування комплексних вправ та компонентів тренінгу, які ціленаправленно підбирає вчитель за певною специфікою та умовами яких потребують його слухачі. Найефективнішими вправами тренінгу за своєю спрямованістю є співпереживання та усвідомлення себе у природі, а найголовніше готовність та спроможність розв'язання глобальних екологічних проблем [4].

Усний журнал – один з моделей численної художньо-пропагандистської роботи зі збереження природи. Його організація будується на динамічності, активності й самодіяльності групи з моменту виникнення задуму. Не потрібно створювати журнал по типу набіру коротеньких лекцій, доповідей або монтаж з віршиків та пісень. Якщо кожна сторінка журналу буде представлена окремим жанром, то це буде надзвичайно зручно [1, с. 23].

Взаємодія учасників даного заходу, сутність виконання зобов'язані виглядати сумарно імпровізацією. Однією з моделей екологічного виховання, яка направлена на вивчення природи і уявлення її законів, є еколого-туристичні подорожі. В період подорожі формуються відповідні умови для дітей, які намагаються правильніше зрозуміти свій регіон, досліджувати його незвичайність, усвідомити красу природи, але також для школярів, які в стінах середнього навчального закладу ніяк не мають можливості показати свою унікальність та незвичайні особливості свого характеру [1, с. 25].

Екологічні акції – дієва модель екологічного виховання. Акція здатна мати епізодичний або постійний характер. Подібні заходи формують активну життєву позицію дитини, з цієї причини треба проводити їх, починаючи з першого класу школи. Щорічними стали такі всеукраїнські акції: «Допоможи природі», «Перше цвітіння», «Квітка року» та інші [4].

Тиждень екології. До підготовки його проведення слід приступати завчасно, приблизно за місяць. За цей період слід скласти план заходів та подій, створити сценарії природоохоронних вікторин, різних проектів та ігор. Неодмінно спільно з дітьми потрібно розподілити ролі або зони діяльності, за які вони будуть нести відповідальність. Переважно таку роботу слід проводити так, щоб ініціаторами ідей були діти, а педагог лише направляв в їхні ідеї у правильному русі [1, с. 24].

Творча «терапія» – відображення індивідом навколишнього довкілля та емоцій, викликаних ним, знаряддями мистецтва. Досить обширно можуть бути застосовані ресурси образотворчого мистецтва, виліплювання (пластилін або глина), моделювання природними матеріалами, мистецтво. Раціонально застосовувати творчу «терапію» в своїй структурі екопсихологічного тренінгу вже після вправ на емпатію (співпереживання) та ідентифікацію з природними предметами. В структурі уроку творча «терапія» успішно поєднується на будь-якому етапі його залежно від інформації, яку подає вчитель [1, с. 24].

Імітаційне моделювання – моделювання та демонстрування природних ресурсів і частин екологічної реальності за допомогою відображення утвореної моделі завдяки особистісної включеності у неї. На базі міждисциплінарного підходу до вирішення екологічних проблем рядом вчених було винайдено та апробовано імітаційні природоохоронні види ігор, націлені на прогнузування предметного змісту екологічної роботи [5].

Одним з найбільш результативних способів екологічного виховання є різноманітні екологічні ігри. У період проведення ігор створюється уважне відношення до природи. Ігри та розваги на екологічну тему активізують зацікавленість дітей до важливих проблем навколишнього середовища і надають заняттям яскравого емоційного забарвлення [3, с. 203].

Екологічні екскурсії − один з моделей вивчення об’єкта екології. Спільно із цим їх можливо аналізувати як заняття у живій природі. Виконують подібні поїздки з різною ціллю і в різних біогеоценозах: у лісі, саду, на лугах та озерах. Предметами дослідження при цьому є рослинний і тваринний світи, абіотичні умови екологічного середовища. У період екскурсії діти вчаться споглядати за предметами і явищами, досліджувати їх.

Екологічний вечір – традиційна модель екологічного навчання. Готуючи план вечора, до нього можна ввести компоненти народознавства або цілком присвятити захід обрядам, які конкретно об’єднані згідно своєму змісту з природою. Безпосередньо подібна модель сприяє розвитку національної свідомості майбутнього уродженця нашої країни. Отримуючи конкретну систему знань на уроках «Природознавство» діти однозначно засвоюють норми і принципи природоохоронної поведінки в природі, так як за допомогою екологічної освіти формується відповідальні відносини до природи [3, с. 137].

З метою підвищення активізації творчої роботи дітей на уроках застосовують різноманітні види дидактичного матеріалу, такі як різні вікторини, повчальні ігри, цікаві загадки та ін. Урок природознавства слід починати з фенологічних спостережень, тобто запитати яке число сьогодні і який день тижня. Обов’язково запитати який стан неба і чи були опади та ін. Також можна запитати, чи помітили щось люди, коли спостерігали за погодою. В кінці уроку діти по черзі розповідають примети та прислів’я про будь-яку пору року. Таким чином діти навчаються спостерігати за явищами з метою осмислення потреби збереження природного балансу [2, с. 38-39].

1. Жуганова О. (2009) *Нестандартні уроки з природознавства*. Початкова школа. № 2.-3. С. 23-25.
2. Кальчук М. (2008) *Педагогіка В. О. Сухомлинського – педагогіка XXI ст.* Початкова школа. № 9. С. 37-40.
3. Ліннік О.О. (2010) *Методика викладання освітньої галузі «Людина і світ»*. К.: Видавничій Дім «Слово». 248 с.
4. *Нестандартні уроки та їх використання при вивченні природознавства*. URL: https://revolution.allbest.ru/pedagogics/00683299_0.html
5. *Види нестандартних уроків у практиці роботи вчителя початкової школи*. URL: https://vseosvita.ua/library/vidi-nestandartnih-urokiv-u-praktici-roboti-vcitela-pocatkovoi-skoli-64864.html

ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРА НА УРОЦІ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Ірина Куба
магістантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Пенькова С.Д.

Інформатизація освіти, в тому числі початкової її ланки має пріоритетне значення через пошук інноваційних технологій оптимізації пізнавальної діяльності всіх здобувачів освіти. Загальновідомо, що комп'ютер є потужним і багатофункціональним засобом, який може використовуватися на всіх предметах початкового навчання, типах та етапах дидактичної структури уроків. У статті розкриваються завдання уроків літературного читання як одного з провіднихзасобів розвитку особистості молодших школярів. Вказується, що у підготовці до уроку літературного читання, вчитель повинен чітко визначити його зміст і структуру, дібрати основні види роботи з текстом, серед яких доцільним та дієвим є застосування комп'ютера.

Питання використання інформаційно-комунікаційних технологій знаходилися у полі зору багатьох науковців і вчителів-практиків (М. Жалдак, О. Ляшенко, Н. Морзе, Л. Пономаренко,С. Сисоєва та ін). За результатами досліджень [2] можна узагальнити, що використання ІКТ надає можливість інтенсифікувати процес навчання, поглибити засвоєння змісту, забезпечити пізнавальну активність й особистісний розвиток учнів молодшого шкільного віку [4, с. 10].

Навчальний предмет «Літературне читання» є одним із предметів, під час якого здійснюється процес навчання, з одного боку, а з іншого – читання є засобом навчання. Його основною метою є формування читацької компетентності молодших школярів, яка є базовою складовою комунікативної і пізнавальної компетентності, ознайомлення учнів з дитячою літературою як мистецтвом слова, підготовка їх до систематичного вивчення курсу літератури в основній школі [1, с. 71]. Посиленої роботи вимагає технічна сторона читання молодших школярів, адже відомо, що формування повноцінної читацької навички знаходиться в умовах різноманітності сучасних інформаційних засобів на досить слабкому рівні. Важливо скорегувати вплив комунікаційно-інформаційних засобів у позитивний бік. Уміння учнів початкової школи працювати з художніми та науково-пізнавальними текстами є одним із провідних серед предметних компетенцій уроку літературного читання. Способи забезпечення завдань формування правильного, свідомого, виразного і швидкого читання розвивають у подальшому потяг до самостійного читання, обумовлюють розуміння головної думки та ідеї твору.

Встановлено, що читання є основною формою засвоєння найрізноманітнішої змістової та емоційної інформації, особливим засобом розумового і духовного розвитку особистості молодшого школяра. Предмету «Літературне читання» у 2-4 класах належить

провідна роль у становленні наукової картини світу, громадянському й моральномувихованні.

Незаперечний вплив читання на формування естетичних смаків, самовиховання та саморозвиток учнівської молоді. У процесі читання формується пізнавальний інтерес до книги як засобу навчання, пізнання навколишнього,мотивації до опанування літературної мови та культури мовлення.

У підготовчій роботідо уроку літературного читання учитель визначає триєдину мету, зміст і обсяг нового навчального матеріалу при ознайомленні з новим твором, установлює основні лінії зв'язку з раніше вивченими літературними текстами, добирає види робіт для цілісного фактичного та композиційного аналізу. Відповідно до дидактичної структури уроку встановлює основні методи і прийоми навчальної роботи з урахуванням рівня підготовки учнів, розподіляє час на окремі види роботи, добирає і готує необхідні наочні засоби.

Науковцями доведено суттєве зниження рівня читацьких навичок у початковій і старшій школі. Вагомими причинами втрати пізнавального інтересу до читання є: несформованість загальнопізнавальних умінь, невміння самостійно здобувати знання, долати труднощі пізнавальної діяльності тощо. Викликає труднощі й обсяг та складність навчального матеріалу, що підлягає вивченню й осмисленню, тоді як закріплення його, як правило, не передбачено навчальною програмою. Разом із тим, учителі початкової школи часто організовують пізнавальну діяльність без опори на бажання й мотиви учнів, допускають одноманітність у типології уроків. «Відсутність швидкої зміни подій, яскравих вражень і нових зустрічей та необхідність тривалий час сидіти і майже не говорити – усе це робить шкільне життя нудним і невеселим; застарілість матеріальних засобів навчання (прилади, наочність) і відсутність нових; традиційна структура, де переважають пасивні форми роботи учнів, практично повторюється на кожному уроці з усіх предметів [4, с. 10]. Натомість як сучасний засіб унаочнення уроку літературного читання комп'ютерні презентації дають змогу вчителю зацікавити молодших школярів цікавими подіями життєвого та творчого шляху видатних українських письменників і поетів класичної доби й сучасних авторів: Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка, Ярослава Стельмаха, Ганни Чубач та ін. Монографічний принцип побудови сучасних підручників з літературного читання для 2-4 класів забезпечує ознайомлення дитини молодшого шкільного віку з найпростішими і найдоступнішими жанрами літератури. Первинне сприймання невідомого тексту може бути реалізоване у виконанні майстрів художнього слова через використання комп'ютера. Зокрема досить ефективним, як показав наш локальний педагогічний досвід, є прийом порівняння тексту і фрагменту кінофільму чи мультфільму при ознайомленні з українськими народними казками тощо.

Загальновідомо, що в сучасному інформаційному суспільстві активне використання комп'ютерних технологій стало найважливішим чинником освітнього процесу, навіть у початковій школі. Але не завжди використання ІКТ у процесіпочаткового навчання є доцільним і вмотивованим. Поряд із традиційними засобами навчальної діяльності завдяки використанню ІКТ освітнє середовище можна доповнити відео й звуком, що має вагомий вплив на емоційну сферу молодшого школяра. Методично доцільне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у практику вивчення предметів початкової школи сприяє підвищенню пізнавальної активності й інтересу до навчання, активізації розумових процесів. Так, на думку М.М. Проць, «…молодші школярі вже готові до роботи з ІКТ: вони знають, що таке комп'ютер, здебільшого вміють ним користуватися, у них відсутній психологічний бар'єр» [3, с. 524]. У свою чергу застосування ІКТ дозволяє учителю заощадити час і максимально ефективно підготуватися до пояснення нового матеріалу, зробити його більш жвавим і захоплюючим. Комплексне застосування аудіовізуальних засобів дозволяє моделювати різні навчальні ситуації, створювати презентації при поясненні нової виучуваної теми, чим підсилюється мотивація учнівської діяльності при ознойомленні з новим виучуваним твором. Відчутна

новизна роботи з комп'ютером у класі, можливість регулювати подачу навчальних завдань за ступенем складності позитивно позначаються на мотивації й забезпеченні літературознавчої пропедевтики. «Сполучаючи в собі можливості телевізора, відеомагнітофона, книги, калькулятора, будучи універсальною іграшкою, сучасний комп'ютер разом із тим є для дитини тим рівноправним партнером, здатним дуже тонко реагувати на її дії та запити, якого їй так бракує» [там само, с. 525].Водночас, поруч із позитивними аспектами використання комп'ютерів у навчанні молодших школярів є й негативні фактори: йдеться про небезпечний вплив комп'ютерів на психіку дитини. За педагогічними спостереженнями наголошується на прагненнішколярів до створення власного світу, відході від реальної дійсності, зменшенні читацької діяльності. До негативних наслідків варто віднести соматичні порушення, швидку стомлюваність у навчальній роботі. Необхідно, щоб учитель дотримувався гігієнічних норм у роботі з комп'ютером, тому до його застосування на уроці слід підходити виважено.

Отже, є всі підстави стверджувати, що використання комп'ютера у навчальній діяльності молодшого школяра на уроці літературного читання є методично виправданим засобом оптимального сприймання ними особливостейхудожніх творів, підвищення пізнавального інтересу до ознайомлення з кращими надбаннями української та зарубіжної літератури за умови врахування вчителем педагогічних умов його застосування.

1. (2012) *Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи.* К.: Видавничий дім «Освіта». 392 с.

2. Пономаренко Л.В. (2010) *Використання інформаційних технологій у практиці роботи початкової школи.* Харків: Видавнича група «Основа». 156 с.

3. Проць М.М. (2013) *Особливості проведення уроків літературного читання у початковій школі з використанням комп'ютера.* Рідне слово в етнокультурному вимірі. С. 522-526

4. Фурс Г.О. (2009) *Інноваційні педагогічні процеси у початкових класах як шлях до якісної освіти.* Початкове навчання та виховання. №16-18. С. 10-15.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ВЧИТЕЛЯ З УЧНЯМИ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Єлизавета Лаврова
студентка ІІІ курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – Чеботар Л.І.

Музичне мистецтво є могутнім засобом виховання духовного потенціалу особистості. Видатний педагог В.Сухомлинський зазначав: «мистецтво – це час і простір,в якому живе краса людського духу. Як гімнастика виправляє тіло, так мистецтво виправляє душу» [1, с. 544]. Школа сьогодні має сприяти оволодінню учнями естетичними основами музичного мистецтва, які закладаються в процесі занять музикою шляхом спілкування школярів з учителем. Від вмілого проведення уроків залежить вирішення завдань музично-естетичного виховання підростаючого покоління.

Роль вчителя музики у формуванні музичної культури підростаючого покоління є вельми значною. Часто ставлення до предмету опосередковується ставлення до вчителя, тому від останнього потрібна наявність певних особистісних якостей, для яких поряд з професійними знаннями великого значення набувають комунікативні здібності.

Для вчителя музики педагогічне спілкування-багатогранна,широка форма взаємодії: формування в учнів умінь безпосереднього спілкування з музикою,осягнення її змісту через музичне сприймання,розкриття художнього образу музичного твору шляхом музично-педагогічного аналізу тощо.

Важливу функцію виконують такі особистісно-комунікативні засоби, як емоційно-естетична чуттєвість і сприйнятливість, міміка, пантоміміка, мова. У цього контексті слід

звернути увагу на роль мови як важливого і невід'ємного «інструменту» педагога. Слово вчителя про музику є ніби продовженням самої музики і тому забарвлюється в ті тони і фарби, які притаманні її емоційно-образному змісту. Мова педагога покликана передбачати і підкреслювати особливості змісту музики.

Музично-педагогічне спілкування виступає як система з певними функціями. Перша з них – інформаційно-комунікативна, яка охоплює процеси прийому й передачі інформації школярами і вчителем на уроці. Цей «обмін інформацією» здійснюється у художньо-комунікативній формі, на основі особливих міжособистісних відносин.

Друга – регулятивна функція, яка забезпечує управління емоційно-естетичними та іншими процесами в ході художнього спілкування з музикою і коригування дій при здійсненні спільної діяльності вчителя та учнів.

Педагогічна комунікація розгортається на фоні відношень до особистості і до музики. Педагоги-музиканти серед компонентів педагогічного спілкування виділяють і специфічний естетичний компонент, який забезпечує взаємозв'язок між музичним мистецтвом та особистістю; естетичні достоїнства самого художнього твору, що накладають свій відбиток на комунікативний процес; музичну мову, потребуючу якісно іншого вербального відтворення; особливу естетичну цінність музичного мистецтва, що найбільш яскраво проявляється у педагогічній комунікації.

«Досить важливим компонентом художньо-педагогічного спілкування на уроці музики є творча взаємодія, готовність учня до співпраці. Творча взаємодія – це єдність та спільність інтересів, бажань та прагнень. Майстерність учителя проявляється в умінні розкрити красу композиторського задуму, залучити учнів до спільного обговорення,активного емоційного висловлювання, обґрунтованості аналітичних висновків»[2, с. 146].

Структурними елементами музично-педагогічного спілкування ми визначили наступні: емоційний, змістовний і творчий. Емоційний елемент служить тією підставою,завдяки якій приводиться в дію механізм музично-педагогічного спілкування: потреба емоційно, відкрито виражати перед учнями свої думки і почуття, прагнення досягти в ході спілкування духовно-особистісного контакту з музикою і учнями,прояв цілеспрямованості у вирішенні художніх завдань тощо.

Змістовний елемент пов'язаний із завданнями художньо-комунікативного плану, які пов'язані із створенням ситуації естетичної комунікації на уроках музичного мистецтва. Найважливішою тут є художньо-естетична спрямованість, що зумовлюється особливостями художньої взаємодії вчителя та учнів з музикою.

Наступний структурний елемент – творчий. Він протікає в різних видах музично-творчої діяльності: спів, гра на музичному інструменті, диригування,рух під музику тощо, і, по суті сам виступає в ролі специфічної форми музично-педагогічного спілкування.

Отже, педагогічне спілкування на уроках музичного мистецтва полягає у встановлення суб'єктно-суб'єктних відносин, співтворчості педагога і учня, художнього осмислення естетичних ідей, емоцій і почуттів. Сила впливу викладача на учня є надзвичайно важливим фактором музичного навчання та виховання.

1. Сухомлинський В. О. (1977) *Вибрані твори*: у 5 т. К.: Рад. шк. Т.3. 670 с.

2. Кожевнікова Л. (2013) *Формування навичок художньо-педагогічного спілкування у майбутніх учителів музики.* Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди». Педагогіка. Психологія. Філософія. Вип.28(1). С. 143-147.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ З МЕНТАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В РЕАБІЛІТАЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ

Ганна Ланко
магістрантка педагогічного факультету,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Іванова Д.Г.

З кожним роком негативні тенденції щодо стану здоров'я дітей зростають. Останнім часом збільшується кількість дітей з порушеннями психофізичного розвитку, які неодмінно впливають на формування емоційного інтелекту особистості, що виступає основою для розвитку всіх інших психічних процесів (мовлення, мислення, уяви, уваги та ін.). Наразі проблема розвитку емоційного інтелекту дітей з особливими освітніми потребами є актуальною, але недостатньо дослідженою і вимагає більш ретельного як теоретичного, так і практичного вивчення всіх її аспектів.

Емоційно-особистісна сфера – складний феномен психічного існування та розвитку дитини, особливо дитини з ментальними порушеннями. Тому психолого-педагогічна корекція емоційно-особистісної сфери дітей з вадами розумового розвитку – важливий напрям корекційно-розвиткової роботи відділення комплексної реабілітації (м. Болград) КУ «Одеського обласного центру реабілітації змішаного типу для інвалідів і дітей-інвалідів «Стратегія життя». Фахівці відділення ставлять перед собою комплексні завдання, спрямовані на розвиток емоційної сфери вихованців: формування у «особливих» дітей уявлення про себе, свої здібності та навколишній світ; вміння об'єктивно оцінювати і застосовувати власні емоційно-вольові якості; формування комунікативних навичок та взаємовідносин з оточуючим світом; успішна соціалізація кожного вихованця. Саме комплексна реалізація цих завдань надає поштовх до позитивного розвитку емоційного інтелекту кожної дитини.

Процес мінімізації відхилень в емоційній сфері дітей з ментальними порушеннями важкий і тривалий. Однак систематична комплексна робота в цьому напрямку дає позитивні зрушення. У своїй практиці ми дотримуємось моделі емоційного інтелекту Манойлової М.А., яка охоплює 3 основні структурні компоненти емоційного інтелекту: інтелект, емоції і воля. Зміст цієї моделі складається з міжособистісних та внутрішньо особистісних аспектів, що мають свої складові. Результатом розвитку емоційного інтелекту стає особистість, що усвідомлює свої емоції і вміє ними керувати, яка вміє добре розбиратися також і в емоціях інших людей [1, с. 23-26].

Розвиваючи дитячі емоції, створюючи умови для отримання якомога більших емоційно позитивних переживань дитиною в колективних іграх, спілкуванні, творчості, навчаючи дитину регулювати свою поведінку під впливом емоцій, знаходити оптимальний вихід із конфліктних ситуацій можна досягти того, що дитина з часом буде отримувати задоволення від спілкування з однолітками та дорослими. Згодом позитивні навички спілкування стануть звичкою, підвищиться віра дитини у свої сили, вона навчиться приймати і визначати свою рівність з оточуючими.

Реалізація вищезазначених досягнень є можливою за допомогою різних видів арт-терапії. Практика свідчить що успішно проводити арттерапевтичні заняття можна як у груповому режимі, так і в індивідуальному. До комплексу реабілітаційної діяльності фахівців Болградського відділення входить корекційно-розвиткова робота з дітьми від 7 до 12 років. Це діти в основному з вадами опорно-рухового апарату та з ментальними порушеннями, внаслідок чого їм притаманна емоційна нестійкість та недостатньо розвинений емоційний інтелект. Головна наша мета - допомогти дитині почати пізнавати

себе і знизити рівень тривожності та покращити емоційний стан. Діяльність, спрямовану на розвиток емоційного інтелекту вихованців, будуємо за наступними принципами: добровільної участі дитини у виконанні завдань; творчого співробітництва; саморозкриття; індивідуального підходу; коректної педагогічної оцінки; доброзичливої атмосфери в колективі. Важливою є вербальна оцінка дій і результатів діяльності дитини, виявлення зацікавленості й поважного ставлення до неї й до того, що вона зробила.

Пріоритетне місце в системі реабілітаційної роботи з дітьми, які мають порушення емоційного інтелекту, займають казкотерапія та лялькотерапія, які забезпечують важливі реабілітаційні ефекти: можливість самопізнання, самовираження; виховання позитивних якостей; поліпшення психоемоційного стану; подолання труднощів у спілкуванні; розвиток творчого потенціалу; пізнання світу тощо. У ході творчої роботи дитина відволікається від внутрішніх проблем і занурюється у світ створених художніх образів і процесу самовираження. Перед початком арттерапевтичних занять бажано створити позитивний емоційний настрій, заспокоїти дитину, зацікавити спільною діяльністю.

Розглянемо особливості корекційно-розвиткової роботи за допомогою казкотерапії та лялькотерапії. Казкотерапія – термін, сутність якого полягає у «лікування казками». Казка служить для дитини посередником між реальністю і внутрішнім світом, вона не тільки вчить дітей переживати, радіти, співчувати, а й спонукає їх до мовного контакту, забезпечує широкі можливості для самовираження, самопізнання. Вона відіграє важливу роль в корекції і компенсації важких аномалій розвитку дитини, сприяє підготовці дітей з особливими потребами до життя і праці. Вирішуючи казкові конфлікти, дитина пом’якшує своє внутрішнє психологічне напруження, набуває віру в себе і почуття захищеності, а також навчається певним моделям поведінки у суспільстві. «Подорожуючи» за мотивами казок, діти пробуджують фантазію і образне мислення, звільняються від стереотипів. Систематичне використання вправ на вираження і прояв різних емоцій дозволяє покращити й активізувати виразні засоби (пластику, міміку і мову) дитини. Для повноцінного розвитку особистості важлива підтримка її емоційної сфери, розвиток почуттів, відтак казка є одним із найбільш дієвих способів розвитку емоцій дитини.

Слід наголосити, що у реабілітаційному процесі для реалізації поставлених цілей під час занять з казкотерапії застосовуються різноманітні форми та методи: читання, а також відео перегляди казкових сюжетів; складання нового сюжету; програвання казки; малювання сюжетів, героїв; бесіди, обговорення. Важливе місце належить правильному використанню дидактичного матеріалу, що охоплює демонстраційні (картинки для розвитку мислення, зв'язного мовлення, тематичні плакати, піктограми, книжки-саморобки, ілюстрації, книги,електронні картки, відеоматеріали, слайд-презентації і т.д.) та роздавальні (альбоми, олівці, літературні розмальовки, пазли, ляльки, іграшки, предмети і атрибути з літературних сюжетів, картки і т.д.) дидактичні засоби.

Зазвичай використовується така структура корекційно-розвиткового заняття з елементами казкотерапії:

1. Ритуал «входу» в казку (настрій на спільну роботу, наприклад, будь-яка «об’єднуюча» вправа).
2. Повторення (згадати минулий досвід, минуле заняття).
3. Розширення (розширити уявлення дитини про що-небудь, розповідь, малювання або показ казки).
4. Закріплення (придбання нового досвіду через гру, символічні подорожі).
5. Інтеграція (зв’язати новий досвід з реальним життям).
6. Резюмування (узагальнити набутий досвід, зв'язати його з вже наявним).
7. Ритуал «виходу» з казки (закріпити новий досвід, підготувати дитину до взаємодії в звичній соціальному середовищі, визначення емоційного стану).

Казкотерапія несе в собі наступні реабілітаційні ефекти: психокорекція емоційно-вольових порушень; подолання невпевненості в собі і набуття вільного досвіду

спілкування за допомогою програвання казкових сюжетів; розвиток уваги, мислення, мовлення, пам'яті, дрібної моторики; формування творчого потенціалу дитини під час складання нового сюжету, інсценування.

Натомість, лялькотерапія – це метод корекційної роботи з дітьми за допомогою ляльок, який покликаний допомогти дитині з різноманітними психологічними труднощами. Гра є її мовою, а іграшки – словами [2, с. 230-232]. Це своєрідна школа соціальних відносин, оскільки на заняттях з лялькотерапії створюються умови, коли кожна дитина може говорити за допомогою ляльок про сокровенне, важливе для неї. При цьому спеціальна підготовка і талант значення не мають. Важливий безпосередньо процес творчості, а також особливості внутрішнього світу дитини.

Цілком поділяємо думку дослідників (О.П. Глоба та ін.), які вважають, що психолого-педагогічний супровід дітей з ментальними порушеннями виступає як комплексна технологія, особлива культура підтримки і допомоги дитині у вирішенні завдань емоційно-особистісного розвитку, виховання, соціалізації [3]. Під час здійснення супроводу активно використовується метод лялькотерапії, який базується на трьох ключових поняттях: «гра» - «лялька» - «ляльковий театр». Технологія роботи з ляльками складається з таких етапів: виготовлення ляльок; знайомство з лялькою і її можливостями, а також розповідь про неї; обігравання сюжетів, показ міні-вистав.

У корекційній роботі використовуються різні форми і методи проведення занять: розминки, вправи; виготовлення ляльок, декорацій; бесіди, обговорення сюжетів, характерів ляльок; заняття, спрямовані на розвиток фантазії (придумування сюжету); сюжетно-рольові та розвиваючі ігри, показ міні-вистав. Практика свідчить, що лялькотерапія допомагає досягти значних реабілітаційних результатів, зокрема: комунікативного (встановлення емоційного контакту, об'єднання дітей в колектив); релаксаційного (зняття емоційної напруги); виховного (психокорекція проявів особистості в ігрових моделях життєвих ситуацій); розвивального (розвиток психічних процесів (пам’яті, уваги, сприйняття і т. д.), моторики); навчального (збагачення інформацією про навколишній світ).

Таким чином, здійснюючи корекційно-розвиткову роботу, важливо допомогти дитині навчитися керувати своїми бажаннями, вміти ставити цілі і жити в гармонії з собою і навколишнім світом. Саме у *процесі реабілітаційного психолого-педагогічного супроводу створюються умови для самостійного, творчого освоєння дитиною системи відносин зі світом і з собою з урахуванням її актуальних досягнень.*

1. Дерев’янко С. П. (2015) Теоретико-методологічні аспекти цілеспрямованого розвитку емоційного інтелекту. Науковий вісник Херсонського державного університету. Вип 1. Т.1. С. 23–26.

2. Лисенкова І.П. (2018) Арт-терапія як засіб створення інклюзивного освітнього середовища для успішної інтеграції осіб з особливими освітніми потребами. Сучасні технології розвитку людини в інтегрованому суспільстві: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 15 травня 2018 року). Миколаїв: Поліграфічне підприємство СПД Румянцева Г.В., 2018. С. 230-232.

3. Глоба О.П. (2011) Регіональне реабілітаційне середовище як фактор соціалізації дітей і молоді з обмеженими психофізичними можливостями: [монографія]. Краматорськ: ДДМА, 348 с.

КОРЕКЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ІНТЕЛЕКТУ

Інна Лисенко
студентка ІІ курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – к.пед.н. Мондич О.В.

Протягом тривалого часу порушення інтелекту, розумова відсталість, інтелектуальна інвалідність були закритою темою, і не обговорювалися на відповідному рівні. Батьки дітей з різними інтелектуальними відхиленнями замовчували цю проблему, тим самим не даючи можливість їм соціалізуватися.

В сучасному світі, завдяки медичним можливостям, були з'ясовані основні причини народження дітей з порушеннями інтелекту. До них відносяться: генетичні порушення, важка вагітність, краснуха, перенесена під час вагітності. Не менш важливу роль відіграє вік батьків. Зокрема, після 35 років майбутні батьки повинні перебувати на особливо пильному обліку. Після 40 років ризик народження аномальної дитини є дуже високим. Зарубіжна статистика вказує: якщо мати народжує після 40 років, то на 10 дітей – 7-8 можуть бути з різними відхиленнями.

В тісному зв'язку у дітей з інтелектуальними порушеннями знаходиться глибоке недорозвинення мови. Ступінь цього явища найчастіше відповідає рівню загального психічного недорозвинення.

Аби на належному рівні пристосувати дитину до нормального життя, необхідним є проведення корекційно-педагогічної роботи з розвитку мовлення. Це дає можливість дитині самостійно висловлювати свої думки, почуття та переживання, відстоювати права та бути рівноправним членом суспільства.

Мета дослідження полягає у вивченні сутності корекційно-педагогічної роботи з розвитку мовлення у дітей з порушенням інтелекту.

Однією з основних характеристик загального розвитку дитини є формування і розвиток мови. Деякі особливості цього процесу на різних етапах дають нам можливість простежити своєрідність відхилень і аномалій, характерних для мовного розвитку дітей з порушенням інтелекту.

Розумовою відсталістю називається необоротне, стійке порушення пізнавальної діяльності, а також поведінкової та емоційно-вольової сфер. Серед осіб з порушенням інтелекту, більшість мають діагноз олігофренія.

Мова дітей з порушенням інтелекту часто є маловиразною, монотонною, позбавленою тонких і складних емоційних відтінків, в одних випадках буває сповільненою, в інших – прискореною. В дітей з інтелектуальними порушеннями спостерігається бідність словникового запасу, неточність вживання слів, труднощі актуалізації словника, пасивний словник переважає над активним, відбувається порушення процесу організації семантичних полів. Діти з порушенням інтелекту не знають багатьох назв предметів та їх частин, в мові переважають іменники з конкретним значенням, немає слів, що носять узагальнюючий характер, мало прикметників, прислівників, спостерігаються заміни слів за семантичною подібністю. Пасивний словник значно ширший за активний, при цьому він насилу актуалізується. При цьому, щоб його активізувати потрібно задати пряме запитання [1, с. 27].

Серед дітей з порушенням інтелекту спостерігається 40-60% порушень фонетичної сторони мови. У таких дітей, як і у дітей в нормі, частіше порушуються артикуляторно-складні звуки – це свистячі, шиплячі, [р] і [л]. Один і той же звук дитина з порушенням інтелекту в одному випадку може вимовити правильно, а в іншому спотворити або повністю пропустити.

Логопедична робота з дітьми, котрі мають порушенням інтелекту, обумовлена певними аспектами. З одного боку це психопатологічні особливості, а саме – характер порушення вищої нервової діяльності дитини з порушенням інтелекту, перш за все – це зниження рівня аналітико-синтетичної діяльності. З іншого боку особливу роль відіграють особливості мовного розвитку і структурі мовного дефекту.

Можна виділити наступні особливості логопедичної роботи з дітьми, які мають порушенням інтелекту:

– весь процес логопедичної роботи має бути спрямований на формування розумових операцій синтезу, аналізу, порівняння, узагальнення, абстрагування;

– в процесі диференціації звуків необхідна робота з аналізу звукової структури слова, по визначенням місця звуків в слові;

– логопедичну роботу для дітей з порушенням інтелекту слід проводити над мовною системою в цілому. На кожному логопедичному занятті ставляться завдання корекції порушень не тільки фонетико-фонематичної, але й лексико-граматичної сторони мовлення;

– слід ґрунтуватися на принципі поетапного формування розумових дій [2, с. 35].

Найважливіше значення має диференційований підхід, що передбачає врахування особливостей вищої нервової діяльності (наприклад, переважання процесу гальмування або процесу збудження): працездатність дитини, її психічні особливості, рівень не сформованості мовлення, особливість моторного розвитку, механізми мовних розладів, їх симптоматика і т. п.

Зміст логопедичної роботи має відповідати програмам предметів читання, письма, розвитку мови, мовлення. В її процесі здійснюється корекція порушень мовлення, формується практичний рівень засвоєння мови, закріплюються правильні мовні навички [3, с. 37].

Логопедичні заняття, в залежності від конкретних етапів і завдань корекції мовлення, поділяються на наступні типи:

I. Заняття по формуванню лексико-граматичної сторони мовлення:

– граматичної будови;

– словникового запасу.

Головні завдання цих занять є:

– розширення і уточнення словникового запасу;

– розвиток розуміння мовлення;

– формування узагальнюючих понять;

– формування практичних навичок словозміни і словотворення;

– вміння використовувати поширені, прості та деякі складні речення.

II. Заняття по формуванню звукової сторони мовлення:

– розвиток сприймання і фонематичного слуху;

– формування правильної вимови звуків;

– контроль за виразністю мовлення;

– формування навички вимови слів різної звуко-складової структури;

– підготовка до засвоєння елементарних навичок звукового синтезу та аналізу.

III. Заняття з розвитку зв’язного мовлення, головним завданням яких є навчити дитину власному (самостійному) мовленню [4, с. 78].

У розумово відсталих дітей корекція мовленнєвих порушень є складним і тривалим процесом, що складається з кількох етапів.

1. Підготовчий етап: розвиток дрібної моторики, розвиток ритму, розвиток дихання, розвиток голосу і мовленнєвого дихання, розвиток артикуляційної моторики, розвиток уваги та слухового сприймання).

2. Етап постановки звуку (розвиток сприйняття мовлення, формування фонематичного аналізу, розвиток артикуляційної моторики, постановка звуку).

3. Етап автоматизації звуку.

4. Етап диференціації звуків.

5. Етап корекції порушень лексико-граматичної сторони мовлення (розвиток лексики, формування граматичної будови мовлення, розвиток навичок словотвору і словозміни, розвиток зв'язного мовлення).

Таким чином, можемо зазначити, що у дітей, котрі мають порушення інтелекту, можна домогтися позитивної динаміки розвитку мовлення за умови комплексного, системного підходу. Готовність дітей даної категорії до навчання у школі, запорука освоєння ними читання та грамоти. Тому розвиток мовлення, що включає вміння розрізняти звуки і чітко їх вимовляти, правильно будувати речення, володіти апаратом артикуляції – це завдання, які стоять перед виховним закладом і які вирішуються за умови вмілого використання ефективних принципів корекційної логопедичної роботи.

1. Дуброва І.М., Лощених В.П., Шмалько Л.П. (2013) *Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю.* К.: МОН. 261 с.

2. Грибова О.Е. (2014) *Становление текстовой компетенции у детей с недоразвитием речи*. М.: Ленанд. 320 с.

3. Коноваленко С.В. (2012) *Развитие психо-физиологической базы речи у детей дошкольного возраста с нарушениями развития.* СПб.: Детство Пресс. 112 с.

4. Рібцун Ю. В. (2013) *Корекційна робота з розвитку мовлення дітей з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: програмно-методичний комплекс*. К.: Кафедра. 284 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМПАТИЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Софія-Михайлина Лозова
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – к.пед.н. Холостенко Ю.В.

З розвитком суспільства, освіти та тенденціями розвитку особистості підростаючого покоління, питання інклюзивного навчання набувають всезростаючого попиту. Важливою є роль вчителя в процесі розвитку та становлення інклюзивного навчання. Актуальним є розвиток особистості педагога. Розвиток педагога повинен відбуватися всесторонньо з максимальною розгорнутістю його особистісних якостей та характеристик. До таких якостей науковці відносять емпатійність. Це питання було висвітлено такими вченими, як: Н. Дятленко, О. Мартинчук, М. Маруненко, Н. Софій.

Виникнувши в області психології, емпатія стає самостійною характеристикою професійної підготовки майбутнього вчителя, особливо в світлі гуманізації освітнього процесу. Звернення сучасних педагогів до проблем комунікації, в якій на перший план починають висуватися емпатійні і партисипативні компоненти, дає можливість зробити висновок про те, що емпатія і партисипація повинні бути більш детально розглянуті в профессійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя; крім того, необхідно створити модель емпатійної підготовки, яка буде застосовуватися в масовій практиці. Складність полягає в тому, що педагогічна емпатія має глибокі психологічні корені, що накладає певний відбиток на підходи до її дослідження.

Організовуючи емпатійну підготовку майбутнього вчителя, ми керуємося моделлю, яка передбачає озброєння студентів знаннями закономірностей педагогічної емпатії, вироблення емпатичних умінь і навичок, необхідних для самостійного здійснення педагогічної діяльності, їх актуалізацію. Отже, в системі емпатійної підготовки майбутнього вчителя можна виділити такі компоненти, як методологічна, теоретична, методична та практична підготовки. Теоретична підготовка розглядається нами як наукові інтереси і широкий кругозір, як оволодіння фундаментальними знаннями і їх практичне

застосування студентами. Результатом теоретичної підготовки майбутніх вчителів є компетентність, що включає в себе знання основ наук, вміння і навички наукового і психолого-педагогічного мислення, педагогічну спрямованіст. У нашому випадку теоретична підготовка передбачає озброєння студентів знаннями педагогічної емпатії. До сутнісних характеристик емпатійної підготовки О. Мартинчук відносить, перш за все, знання про емпатії, її функції, види, фази емпатійного відгуку [1, с. 43].

Емпатія традиційно розуміється як уміння поставити себе на місце іншого і подивитися на світ його очима. Проте, ні в зарубіжній, ні у вітчизняній літературі немає загальновизнаного розуміння даного терміну.

Так, емпатія трактується як емоційне знання про почуття іншого, підсвідомий феномен, що допомагає зрозуміти іншого, розділити його почуття, не будучи при цьому залученим, тобто, граючи роль стороннього спостерігача; здатність переживати і страждати разом з іншою людиною, тобто, всередині об'єкта, і в цьому випадку процес ідентифікації здійснюється на підставі якостей суб'єкта, вкладених всередину об'єкта; прийняття ролі іншого, розуміння його почуттів, думок і установок; засіб пізнання світу, який представляється як світ без переслідування особистих інтересів і упереджених думок, світ, важко пізнаваний, оскільки, якщо людина не переживає, не розпізнає і не розуміє всієї широти можливого людського досвіду в самому собі, то йому буде важко розпізнавати ці стани в інших людях; як універсальна потреба розвитку. Науковцями, зокрема Н. Дятленко, Н. Софій, О. Мартинчук, Ю. Найда, емпатія розглядається, крім того, як унікальний інструмент, який використовується для аналітичного процесу, який об'єднує суб'єкт і об'єкт емпатії, аналітика і аналізує; трактується як самоемпатія, яка дає можливість людині увійти в власний життєвий світ і зробити це на такому рівні, який включає загострене сприйняття емоцій, безперервне формування смислів і здатність інтерпретувати досвід в рефлексивної формі [2, с. 25].

Модернізація вітчизняної освіти задає нові орієнтири до підготовки фахівців для системи загальної освіти, що працюють в умовах інклюзивної практики. Особлива роль відводиться початковій шкільній ступені освіти. Аналіз теоретико-експериментальних досліджень, освітньої практики останніх років показує, що головними учасниками освітнього процесу стають педагоги, саме вони здійснюють навчання, виховання і супровід учнів з ОВЗ, з координуючою роллю фахівців супроводу: психолога і дефектолога. Необхідною, як і в дошкільній практиці є визначення організаційно-технологічних, змістовних основ і розробка психолого-педагогічного інструментарію супроводу дітей, які забезпечують успішну інтеграцію. Для розвитку дитини, що має ОВЗ, на думку О. Мартинчук, І. Маруненко, К. Луцько, необхідне створення умов, при яких він міг би освоювати процеси, пов'язані з адаптацією і подальшою соціалізацією в навчальній і позанавчальної діяльності. Це організація дитячої діяльності і спеціальне створення середовища в школі, побудованого на єдності всіх учасників освітнього процесу, а також «визначення варіантів їх розвитку, вибір освітнього маршруту» [3, с.36], створення психологічної допомоги, підтримки і забезпечення з метою подолання бар'єрів, що виникають на шляху розвитку дитини. Реалізація даного підходу можлива на основі врахування таких положень: органічної єдності психофізіологічного і соціального чинників розвитку дітей з обмеженими можливостями здоров'я (ОВЗ) і інвалідністю; провідну роль соціального фактору в організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії в виховно-освітньому процесі. Психологічний супровід, на думку А. Смолюк, П. Бойчук, в умовах інклюзії повинен починатися якомога раніше і проходити з урахуванням сензитивних періодів розвитку учнів, з урахуванням якісних вікових психічних новоутворень через організацію провідних видів дитячої діяльності [4, с.12].

На сучасному етапі розвитку освіти виникла необхідність в осмисленні і реалізації нових змістовних і ціннісних змін: неможливо розвивати сучасну освіту, не зачіпаючи процеси реалізації інклюзії. Освітні відносини, розвиток яких припускають принципи інклюзії, самі по собі є соціально-психологічними ресурсами розвитку всіх учасників

освітнього процесу. Професійна діяльність педагога в системі інклюзивної початкової освіти може бути результативною, якщо в процесі майбутньої професійної підготовки будуть створені умови для формування професійної готовності майбутніх педагогів до організації та реалізації спільного навчання, до побудови соціальних систем розподіленої діяльності, яка передбачає наявність засобів оволодіння учителем дефектологічними знаннями, власною поведінкою і діями.

Структура психологічної готовності майбутніх педагогів початкової освіти, на думку О. Шурина, розуміє під собою наявність таких компонентів:

- мотиваційно-ціннісний компонент, який передбачає формування нової цінності – переходу від натурального ставлення до дитини до опосередкованого соціокультурного відношенню до неї;

- діяльнісний компонент, що передбачає наявність у майбутнього педагога здатності не тільки аналізувати свою професійну діяльність, а й створювати нові зразки інклюзивної практики: проектувати індивідуальну траєкторію розвитку вчення і створювати нові способи навчальних комунікацій, нові форми навчальної взаємодії на уроці;

- рефлексивно-оцінний компонент, який передбачає наявність у майбутніх педагогів уміння аналізувати освітні результати освоєння освітньої програми, найважливішим з яких є індивідуальний успіх і прогрес кожного учня в умовах спільного навчання, виховання і розвитку [5, с.129].

Прагнення зробити наше сучасна освіта все більш інклюзивним вимагає підготовки вчителя, здатного не тільки аналізувати свою професійну діяльність, а й створювати нові зразки педагогічної практики/

Інклюзивна практика вимагає умінь:

- аналізувати освітні результати освоєння освітньої програми;

- проектувати індивідуальну траєкторію розвитку учня;

- створювати нові способи навчальних комунікацій, нові форми навчального співробітництва на уроці;

- розвивати у педагога дослідницьку позицію в професійній діяльності

На нашу думку, це стає неможливим без спеціальної підготовки майбутніх педагогів. Відповідно до вимог професійного стандарту педагога, як зазначає О. Шурин, вчитель повинен «уміти спілкуватися з дітьми, визнаючи їх гідність, розуміючи і приймаючи їх; вміти проектувати і створювати ситуації і події, що розвивають емоційно-ціннісну сферу дитини (культуру переживань і ціннісні орієнтації дитини); вміти будувати виховну діяльність з урахуванням культурних відмінностей дітей, статевовікових та індивідуальних особливостей, підтримувати в дитячому колективі ділову доброзичливу атмосферу»[6, с.87], також педагог повинен брати участь в розробці навчальних планів, адаптованих і індивідуальних програм розвитку і супроводу дітей. Тому на етапі професійної підготовки у вищій школі акцент робиться на створення лекційних курсів, спрямованих на ознайомлення і психолого-педагогічна освіта студентів:

- про особливості вікового і загального психічного розвитку дітей молодшого шкільного віку з ОМЗ і інвалідністю в залежності від специфіки інтеграції дітей з різних нозологічних груп;

- про особливості дизонтогенезу;

- про зони актуального і перспективного розвитку в означений період навчання, виховання і розвитку;

- про особливості міждисциплінарної та колегіальної взаємодії фахівців супроводу (дефектолог, логопед, психолог, соціальний педагог, тьютер, батьки і/або законні представники, вихователі та адміністрація в процесі соціалізації дітей в освітній організації).

Також на ранньому етапі профілізації студентів організовуються різні види практик:

- стаціонарна практика (в рамках клінічної бази практик ВНЗ. Передбачається включення студентів в загальноосвітні організації, організації корекційної та інтернатної спрямованості, діяльність психолого-медико-педагогічної комісії (ПМПК) і ресурсних центрів тощо);

- виїзна практика (яка передбачає академічну мобільність студентів в рамках мережевої взаємодії ВНЗ і освітніх організацій регіональної та міжрегіональної спрямованості в умовах інклюзивної освітньої практики).

Отже, вітчизняні та зарубіжні психологи і педагоги розглядають емпатію:

- як психологічний процес, в основі якого лежить раціонально-емоційно-інтуїтивне відображення іншого, процес, спрямований на моделювання внутрішнього світу переживань сприйманого людини, що характеризується динамічністю, процесуальністю і фазовим характером;

- спосіб навчання дитини альтруїстичної поведінки, коли задоволення педагога від поведінки дитини виступає як підкріплення для дитини, оскільки дитина розділяє це задоволення; підкріпленням виявляється результат вчинку, а емпатія – засобом для засвоєння схвалюючої поведінки;

- поведінкова здатність, яка проявляється в допомогаючій, сприяючій, альтруїстичній поведінці у відповідь на переживання іншої людини;

- психічна, емпатична реакція на стимул, представлена у вигляді емпатичних реакції у відповідь на поведінку групи або емпатичних реакції на адресу конкретної особистості;

- соціально-психологічна властивість особистості, що представляє сукупність соціально-психологічних здібностей індивіда, за допомогою яких ця властивість розкривається як об’єкту, так і суб’єкт емпатії. В ряд таких здібностей входять здатність емоційного реагування на переживання іншого і подумки перенісши себе до тями і дії іншого; здатність використовувати способи взаємодії, що полегшують страждання іншої людини.

Наведені вище визначення дозволяють зробити нам висновок, що поняття «емпатія» тісно пов’язане з актуальним на сучасному етапі розвитку освітнього процесу поняттям «толерантність». Толерантність виступає і як об’єктивний результат взаємодії багатополюсного людського світу, його передумова, і як фактор його просування до цілісності і співпраці. Крім того, вона є однією з ключових характеристик демократичної політичної культури, припускаючи свідому установку на необхідність багатьох точок зору і на недостатність будь-якої окремої точки зору, що характерно для гуманістичного спрямування, що характеризує зміст сучасної освіти.

1. Мартинчук О. В. (2018) *Підготовка фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі* : Монографія. К. : Центр учбової літератури. 430 с.

2. Дятленко Н. М., Софій Н. З., Мартинчук О. В., Найда Ю. М. (2015) *Асистент вчителя в інклюзивному класі* : Навч.-метод. посіб. К. : ТОВ Видавничий дім «Плеяди». 250 с.

3. Мартинчук О. В., Маруненко І. М., Луцько К. В. (2017) *Спеціальна педагогіка* : Навч. посібник. Київ.: Київ. унт імені Бориса Грінченка. 364 с

4. Смолюк А. І., Бойчук П. М. (2003) *Підготовка майбутнього вчителя: правничо-професійний аспект* : моногр. Луцьк : Вид-во «Волинська обласна друкарня». 126 с

5. Шурин О. І. (2009) *До питання формування педагогічної культури майбутніх вчителів у процесі фахової підготовки.*Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Рівне. Вип. 42. С. 129-131

6. Шурин О. І. (2011) *До питання формування професійно-педагогічної культури майбутніх учителів у процесі фахової підготовки.*Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 16 «Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики». Київ. Вип. 14 (24). С. 87-90.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПРОФІЛАКТИКИ БУЛІНГУ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Марія Лютікова
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – проф. Рашидов С. Ф.

Сьогодні в закладах освіти Україні, як і в багатьох інших країнах світу, серед школярів набуло поширення таке соціальне явище як булінг. Поряд з булінгом з'явилися нові форми прояву насилля такі як мобінг, кібербулінг, інтернет-тролінг тощо. Різні прояви цькування періодично транслюються в засобах масової інформації у зв'язку з випадками жорстокого прояву у формі фізичних і психологічних трав.

Поширення явища булінгу та інших видів цькування стали причиною прийняття у 2018 році Верховною радою України закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу», в якому визначається поняття булінгу як «моральне, або фізичне насильство, агресія, у будь-якій формі, або будь-які інші дії, вчинені з метою викликати страх, тривогу, підпорядкувати особу своїм інтересам, що мають ознаки свідомого жорстокого ставлення». Крім того, законом встановлюється адміністративна відповідальність за прояви булінгу, окреслюється коло відповідальних, до яких накладається відповідальність [5].

Українські вчені проблему булінгу почали досліджували на початку XXI століття (А. Король, О. Кочемировська, Н. Лесько, І. Г. Лубенець, Н.О.Прібиткова, О. Ожийова, В. Теремко та інші). Так, психолог В.Теремко зазначає, що «булінг нищить людське – притлумлює жертву й доруйновує агресора. Серед багатьох його причин – фізіологічно збурена підліткова нестриманість й мовчання ще не розкритої, слабоголосої душі» [7].

Вчені зазначають, що, якщо не звертати увагу на агресивні дії й поведінку кривдника, то це може позитивно закріпитися у його постійній манері поведінки й прогресування його участі в бійках, злодійства, вандалізму тощо. У відношенні до учнів, до яких застосовуються цькування, то у них можуть розвитися такі психосоматичні симптоми як порушення сну, апетиту, слабість, загостриться соціальна відчуженість, замкнутість, тривожність, що може призвести до більш серйозних психічних захворювань та суїциду [7].

Саме тому важливо розробити й ефективно проводжувати у школі програму протидії насильству в школі, якою б були б охоплені як учні, так і вчителі. Розпочинати впроваджувати у дію конкретні й профілактичні дії доцільно, починаючи з початкової школи.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що у допомогу вчителю в проведенні роботи з профілактики булінгу є багато різних методів і форм. У нашій роботі під час проведення профілактичної роботи з булінгу ми використовували прийоми та методи, розкриті у роботах В. Л. Андрєєнкової, К. Б. Левченко, М. М. Матвійчук [1], К. В. Хабрат, О. В. Дудко, Н. М. Кулакової, О. Р. Волович [8], Р. М. Силко [6] й авторські.

Зауважимо, що у молодшому шкільному віці, особливо у 1-му класі, не у всіх дітей повною мірою розвинені комунікативні й соціальні навички, моральні норми й поняття у них перебувають ще у стадії формування, тому часто учні початкових класів намагаються завоювати популярність і лідерство, вдаючись навіть до агресивних дій у відношенні до інших.

Ефективними методами профілактики цькування у початкових класах називають обговорення важливих питань засобами мистецтва. Казкотерапія, мультитерапія, арттерапія – це технології роботи саме у початкових класах, особливо у 1-2-х. Для 3-4 класів можна вводити більше бесід інформаційного характеру, тому що вони вже підготовлені до сприйняття подібної інформації.

Казкотерапія – це ефективний спосіб виховання дітей, тому що за допомогою історії з вигаданими героями можна домогтися більшого, ніж системою покарань і заохочень [4]. Казки легко використовувати у будь-яких умовах, у тому числі на уроках.

У нашому дослідженні для профілактики булінгу у початкових класах ми використовували авторську й народну казки.

Особливості роботи над авторською казкою, наприклад В.О.Сухомлинського, С.Лірника, Е. Заржицької та інших, полягає у створенні «казкової» проблеми, яка призиває дитину шукати альтернативні виходи героя казки з ситуації, яка склалася. Герой авторської казки має усвідомити свої помилки й відчути бажання змінитися на краще, застосовуючи різні заходи, підказані казкою. Зміст казки не пропонує готових відповідей, однак пропонує знайти вихід, виходячи зі світовідчуття дитини.

Народна казка – це унікальна народна творчість, яка пов'язує багато поколінь, прокладаючи стежку між минулим і сьогоденням, підіймає загальнолюдські проблеми, які актуальні для всіх віків, часів і поколінь. Головна мета народної казки – розкрити у творчій й близькій для дітей формі поняття про мораль, совість, добро й зло, навчити мудрості. Приклад народних казок: «Цап та Баран», «Коза-дереза», «Кривенька Качечка», «Івасик-Телесик», «Іван-Побван», «Котигорошко» та інші.

Отже, казкотерапія – це вдумлива виховна робота, яка цікава дітям. Після прочитання або розповіді казки доцільно її обговорити й проаналізувати, знайти суть історії, прив'язати події з ідентичними ситуаціями у реальному житті («Чому герой так вчинив?», «Чому плаче Царівна-Несміяна?»). Можна розробити різні подієві варіації поведінки героїв, що призводять до різноманітних наслідків. За мотивами казок доцільно застосувати такі творчі методи як малювання, створення ляльок, гра з піском, постановка тощо.

Ігротерапія також є ефективним методом впливу на дітей, тому що саме для цієї категорії дітей ігрова діяльність є природною. При цьому вчені зазначають, що головним мотивом ігор є не маніпуляції з предметами, а спілкування дітей один з одним, спільна діяльність, спрямована на досягнення цілей, що сприятиме розвитку згуртованості колективу [8].

Ігрова діяльність як провідна діяльність дітей початкової школи дозволяє ненав'язливо визначити психічний розвиток учнів, виявити наявність труднощів у спілкуванні, виступає адекватним засобом для подолання скутості й напруженості окремих учнів, корегуванню відхилень в емоційному вибуху в інших.

Іграми й ігровими ситуаціями доцільно доповнювати проведення уроків, виховних годин про дружбу, про моральні якості, заходів, спрямованих на реалізацію соціально значущих для дітей колективних творчих справ або колективних проєктів.

У нашому дослідженні ми використовували ігри на зниження рівня тривожності, для управління гнівом, на саморегуляцію й самоконтроль, уміння володіти собою в різних ситуаціях. За видами переважали сюжетно-ролеві ігри («Біла ворона», «Два барани», «Маленька примара», «Злі мильні бульки», «Настрій і хода»), колективні рухомі ігри («Пілот й диспетчер», «Добра тварина», «Потяг», «Дракон», «Сліпий і поводир») й ігрові ситуації («Тух-тибі-дух», «Ображалки», «Мішечок для крику», «Аркуш гніву», «Рубка дров», «Не хочу хвалитися, але я…», «Я очима інших Я») та інші.

При проведенні гри педагог має змогу проводити спостереження за учнями, їх взаєминами, емоційним станом кожної дитини, виявляти тих, хто поводиться себе не правильно. Зупинка гри під час порушення правил певним учнем і обговорення наслідків його поведінки на результати колективної роботи його команди, сприятиме вихованню в учнів відповідальності за загальні результати, формує правильну самооцінку, взаємовідносин учнів, привчає учнів долати труднощі.

Універсальним засобом розвитку дитини у сучасному візуально насиченому світі є мультерапія, тому що виразні засоби мультиплікації природні для дитячого віку, слугують стимуляторами їх творчої активності й розкутості мислення. У процесі

перегляду мультфільмів у дітей формуються поняття про добро й зло, правила й еталони гарної й поганої поведінки, уміння розпізнавати почуття й емоції [6].

Правильний підбір матеріалу дозволяє працювати з дитячими страхами, тривожністю, самосприйняттям. Діти ідентифікують себе з персонажами, разом переживають. Тому доцільно добирати матеріал для перегляду, в якому чітко представлена проблема, яка, у нашому випадку, пов'язана з цькуванням іншого.

У цей час існує достатня кількість мультфільмів, які мають повчальний характер, в основі яких покладене розв'язання життєвих проблем. Наприклад, «Чуня», «Нехочуха», «Зайка Хвалько», «Мій друг парасолька» та інші. Схема заняття з використанням мультфільмів виглядає наступним чином:

– мотивування дітей на роботу, активізація уваги;
– постановка проблеми – з чим ми будемо працювати;
– перегляд мультфільму;
– обговорення проблеми через образи, представлені в мультфільмі;
– творча робота, наприклад, придумати інший кінець до мультику;
– ігрова діяльність за темою мультику;
– рефлексія.

В рамках нашої експериментальної роботи були проведено також серія занять-тренінгів у класах початкової школи. На подібних заняттях проводилася комплексна робота із використанням вищезазначених прийомів.

Заняття-тренінги проводилися за темами, наприклад, на

– зниження рівня агресивності, неконтрольованого почуття гніву;
– формування навичок адекватного й безпечного вираження гніву;
– зниження рівня тривожності в молодших школярів;
– підвищення рівня самооцінки молодших школярів;
– розвиток почуття емпатії, здатності розуміти свої почуття, переживання, стани й інтереси інших дітей;
– розвиток комунікативних якостей,
– оптимізація міжособистісних відносин, підвищення групової згуртованості.

Ще одним з ефективних методів профілактики булінгу серед учнів є колективна творча діяльність. На реалізацію цієї програми у діяльність шкільного колективу доцільно включати заходи просоціальної колективної діяльності, наприклад, виконання колективних творчих справ, волонтерство, проєкти, турбота про людей, тварин, різні види шефства й т.п.).

В рамках профілактичної програми експериментального дослідження були проведені певні заходи у рамках всеукраїнської програми з розвитку соціальних навичок у курсі «Основи здоров'я» (автори Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. та інші) [2]. Такими заходами стали колективні проєкти «Мій край – легенда», «Історія однієї фотографії», «Шкільна соціальна реклама», інсценування за сюжетами казок, конкурс ввічливості. Інші приклади ефективних заходів з протидії булінгу у початкових класах можна знайти на сторінках освітнього електронного ресурсу видання «Вчимося жити разом» [3].

В результаті проведеного експерименту було виявлено, що максимальний плив від бесід і ігрових завдань відбувається, якщо обговорення теми стає продовженням шкільного дня. Для цього не обов'язково готувати велику за часом бесіду. Короткі, але систематичні розмови з дітьми набагато ефективніші.

Наприклад, під час виховної години у 3-В класі спочатку учням запропонували проглянути мультик «Чорний кіт», а потім вчитель провів бесіду за сюжетом мультфільму. Після в процесі гри «Я дуже хороший» проведена робота над формуванням позитивної самооцінки. На уроці «Основи здоров'я» на тему «Як залагодити конфлікт?» вчилися шукати правильні рішення у конфліктних ситуаціях.

Таким чином, система взаємин у школі є неодмінною частиною соціального розвитку дитини. Позитивних зрушень у зменшенні проявів булінгу у шкільному середовищі можна досягнути, якщо і адміністрація, і вчителі приділятиме увагу діагностики причин булінгу в кожному колективі, створенню сприятливого та безпечного навчального середовища, підвищенню обізнаності учнів про булінг, розробці та впровадженню антибулінгових програм, допомоги учням здобути навички міжособистісного спілкування, вміння відстоювати свою точку зору, вирішувати конфлікти мирним шляхом, домовлятись та будувати свою поведінку на засадах толерантності.

Застосування у навчально-виховній роботі казкотерапії, мульттерапії, ігротерапії, колективної творчої діяльності дозволить налагодити взаємодію між дітьми, навчить дітей бути дружніми, сприятиме формуванню в учнів навичок конструктивного реагування в ситуаціях емоційної напруги, допомагати один одному тощо.

1. Андрєєнкова В.Л. (2018) *Комплект освітніх програм «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації».* К. 140 с.

2. Воронцова Т. В. (2017) *Вчимося жити разом: Програма з розвитку соціальних навичок учнів початкової школи у курсі «Основи здоров'я»*. К.: Вид-во «Алатон». 32 с.

3. *Вчимося жити разом: портал превентивної педагогіки.*URL: autta.org.ua/ua/Vprovadj2017/resourse/pochatkova (дата звернення: 10.05.2019).

4. Данилюк І. В. (2019) *Казкотерапія як метод психологічного впливу на особистість*,Психологічний часопис. Т. 5. № 6. С. 161-173.

5. *Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу»* від 18.12.2018 № 2657-VIII.URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19 (дата звернення: 11.03.2019).

6. Силко Р. М. (2014) *Мульт-терапія як технологія виховання дітей. Активна мульт-терапія.* Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Вип. 120. С. 188-190.

7. Теремко В. *Булінг у літературі: думка видавця, письменника та психолога.* URL:: https://glavcom.ua/country/society/buling-u-literaturi-dumka-vidavcya-pismennika-ta-psihologa-585068.html (дата звернення 11.04.2019 р.)

8. Хабрат К.В. *Профілактична програма «Модель профілактики булінгу в дитячому середовищі».* URL:naurok.com.ua/profilaktichna-programa-model-profilaktiki-bulingu-v-navchalnomu-zakladi-74480.html (дата звернення: 11.03.2019).

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Оксана Мельниченко
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – к. пед. н. Сич Ю. І.

Аналіз ключових компонентів Нової української школи засвідчує, що головною метою початкової школи є розвиток особистості дитини, зокрема, розвиток її творчих здібностей та творчої уяви. Саме в молодшому шкільному віці закладаються основи творчої діяльності, що є фундаментом для самоактуалізації і подальшого саморозвитку учнів. Проблемі розвитку самостійності, свободи і творчої ініціативи особистості в умовах реформування вітчизняної освіти приділяється особлива увага. З цих позицій актуалізується необхідність активного пошуку найбільш ефективних засобів розвитку творчого потенціалу людини на всіх етапах її життєвого шляху.

Сьогодні існує безліч різних педагогічних умов стимулювання творчого мислення як одного з основних компонентів креативності. У педагогічній науці склалося досить широке уявлення про творчість. Однак, незважаючи на різноманіття підходів і глибину

вивчення питань творчості, проблема формування творчої активності дитини досі продовжує залишатися дуже актуальною.

Більшість нині існуючих програм і моделей навчання й розвитку дітей переважно орієнтовані на когнітивний та інтелектуальний розвиток школярів. Під творчим потенціалом творчої освіти ми розуміємо такі умови освітнього процесу, які можуть бути приведені в дію і використані для забезпечення успішності розвитку креативності у дітей молодшого шкільного віку.

Якщо дитина відчуває себе в гармонії з внутрішнім і зовнішнім світом, вона відчуває позитивні почуття і хоче їх продовжити. Радість і відчуття щастя, а також задоволеність творчістю виступають головними мотиваторами людської особистості. Необхідною ж умовою для діяльності молодшого школяра є творча уява. Будь-який шкільний предмет вимагає ефективної роботи цієї психічної функції. Ось чому важливо цілеспрямовано розвивати творчу уяву на уроках та в позаурочний час [1, с.19].

Сучасні діти дуже активні, заповзятливі, тому традиційні методи навчання та виховання уже не діють ефективно. З точки зору вітчизняних психологів, всі психічні функції виникають і розвиваються в процесі діяльності. Тому необхідною умовою формування та вдосконалення будь-якого психічного процесу (в тому числі й уяви) є включення суб'єкта в активні форми діяльності [2, с.38]. Такими формами діяльності можуть виступати творчі завдання, які стимулюють пізнавальну діяльність учнів, викликають у них позитивні емоції в процесі навчальної діяльності. Тому, використання на уроках в початковій школі творчих завдань нового типу, що моделюють сам творчий процес, стає необхідністю [3, с.27].

Важливість застосування сучасних творчих завдань на уроках в початковій школі зумовлено тим, що вони можуть дати повштох для розвитку творчих здібностей з самого раннього віку; їх завдання-сходинки завжди створюють умови, що випереджають розвиток здібностей; піднімаючись, кожен раз до своєї «стелі», дитина розвивається найбільш успішно; розвиваючі творчі завдання можуть бути дуже різними за своїм змістом, а, крім того, будь-які творчі завдання не терплять примусу і створюють атмосферу вільної і радісної творчості; в процесі роботи над творчими завданнями зі своїми учнями, вчителі дають можливість дітям самим міркувати і приймати рішення, надаючи допомогу в ненав'язливій, доброзичливій формі [4, с.34]. Саме завдяки цьому, розвиваючі творчі завдання створюють своєрідний мікроклімат для розвитку творчих сторін інтелекту та творчої уяви в учнів початкових класів.

До основних педагогічних умов використання творчих завдань у процесі розвитку творчих здібностей та творчої уяви молодших школярів відносяться:

- уміння оточити учня на уроці таким середовищем і такою системою відносин, які стимулювали б найрізноманітнішу його творчу діяльність, при цьому, розвиваючи те, що в відповідний момент здатне ефективно розвиватися;
- створення умов в процесі заняття, які забезпечують заздалегідь з випередженням розвиток творчих здібностей, стимулюючи роботу відповідного відділу мозку;
- успішний розвиток творчих здібностей учнів випливає з самого характеру творчого процесу уроку, який вимагає максимального напруження сил;
- учневі на уроці треба надавати велику свободу у виборі діяльності, у чергуванні справ, в виборі способу роботи, в тривалості занять;
- ненав'язлива, доброзичлива, розумна допомога вчителя – п'ята умова успішного розвитку творчих можливостей учнів початкових класів на уроках.

Педагог потребує розробки та пошуку нових інноваційних способів і методів викладання, спрямованих на мотивування учнів на самостійне вивчення предмета. Основне завдання вчителя – підштовхнути учня до такого саморозвитку, створити певні умови і мотивацію до виконання певних завдань. Величезну допомогу в цьому може надати методика розвитку творчої уяви і творчих здібностей. Щоб у школяра розвивалося творче мислення необхідно, щоб він відчув здивування, цікавість і зміг задовольнити

потреби в знаннях. Тільки через подолання труднощів, рішення проблем, дитина може увійти в світ творчості. А в наш час тільки творча людина, яка має нестандартне мислення, може досягти успіху.

Інноваційний пошук нових методів і форм діяльності призводить педагогів до розуміння того, що провідне місце серед педагогічних умов розвитку творчої уяви належить сьогодні проектній діяльності (методу проектів). Проектна діяльність учнів – це діяльність, спрямована на постановку певного завдання і практичне її виконання в рамках встановленого часу з урахуванням певних ресурсів.

В освіті розрізняють певні види проектів: дослідницькі, творчі, пригодницько-ігрові, інформаційні та практико-орієнтовані. Всі види проектів позитивно впливають на розвиток творчої уяви. Застосування методу проектів має багато переваг. По-перше, метод проектів сприяє успішній соціалізації школярів. По-друге, на всіх етапах виконання проекту йде активізація творчої уяви учнів. І, по-третє, обираючи проблему дослідження і вирішуючи конкретні завдання, школярі виходять зі своїх інтересів й ступеня підготовленості. Це забезпечує кожному власну траєкторію навчання і самонавчання, дозволяє диференціювати й індивідуалізувати освітній процес [5, с.24].

Проектна діяльність може здійснюватися в урочний і позаурочний час; вона може бути короткострокова і довгострокова. Завдяки включенню учнів в проектну діяльність, підвищується рівень розвитку творчої уяви; відбувається поєднання теорії та практики; розвивається активність дітей, яка приводить їх до більшої самостійності; розвивається почуття особистої самостійності. Виходячи з цього, важливе завдання вчителя – регулярно включати молодших школярів в проектну діяльність та підбирати проекти, враховуючи вікові особливості дітей, їх переваги та інтереси.

Зазначимо, що розвиток творчих здібностей є запорукою успішної пізнавальної діяльності. Це, в свою чергу, є основою розвитку не тільки розумової й освітньої діяльності, а й особистості в цілому. Розвиваючи творчі здібності та мотивуючи учнів на самостійне вивчення матеріалу за допомогою нестандартних уроків та творчих методів навчання, педагог впливає на розвиток учня на рівні особистісного зростання. Таким чином, розвиток творчих здібностей крім підвищення ефективності освітнього процесу розширює кругозір, розвиває фантазію, підвищує вмотивованість учнів вивчати предмет та культуру іншомовних країн, і тим самим покращує знання іноземної мови [5, с.32].

Розвиток творчих здібностей, в тому числі творчої уяви – це найбільш актуальна проблема в Україні, та й, мабуть, в усьому світі. Наша традиційна освіта – фактологічна, тобто вона передбачає передачу учням готових знань, в результаті чого дитина отримує суму знань, умінь і навичок. В результаті ми виховуємо людину з споживчою психологією, що послаблює внутрішню мотивацію дитини і призводить до незатребуваності потенціалу особистості.

Отже, основні педагогічні умови розвитку творчої уяви молодших школярів та основна мета вчителя початкової школи – організувати навчання таким чином, щоб максимально задіяти не тільки пам’ять учня, а й його думку. Оскільки ми хочемо виховати творчу особистість, то для нас найважливішим завданням є підтримання в учнів стійкої мотивації до творчості. Успішно вирішити це завдання допоможе активне використання в роботі з молодшими школярами різноманітних ігор, творчих завдань, завдань розвиваючого характеру, організація і проведення колективних творчих справ та інших сучасних форм роботи в установах додаткової освіти дітей.

1. КрилевецьМ.П. (2009) *Методи і прийоми розвитку інтелектуальних і творчих здібностей учнів початкових класів.* Методичний посібник. Упорядник. Полтава: ПОІППО. 92 с.

2. Доценко С.О. (2018) *Розвиток творчих здібностей учнів початкової школи у процесі вивчення предметів природничо-математичного циклу* (теоретичні та методологічні засади) : монографія. Харк. нац. пед. ун-т імені Г.С. Сковороди. Харків: Мітра. 380 с.

3. Рудницька О.П. (2002) *Педагогіка: загальна та мистецька*: навч. посібник. К.: ТОВ «Інртерпроф». 270 с.
4. Сисоєва С.О. (2006) *Основи педагогічної творчості*: Підручник. К.: Міленіум. 344 с.
5. Роменець В. А. (2011) *Психологія творчості*. К. Вища школа. 248 с.

МЕТОДИ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Оксана Мельниченко
магістрантка
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Шевчук А.С.

Методи розвитку мислення у дітей дошкільного віку допомагають дитині дізнатися про навколишній світ, запам'ятати все, що його оточує, і зробити деякі висновки. Розвивати типи мислення необхідно за допомогою певних методів і правил [1].

Як розвивати критичне мислення?

Критичне мислення – це головний «фільтр», який дозволяє прийти до найбільш логічних висновків при вирішенні будь-яких проблем. Тому необхідно включити цей фактор у методику розвитку мислення у дітей дошкільного віку.

Починати розвивати критичне мислення потрібно з самого раннього віку. Для цього потрібно «робити все правильно» у знаннях про дитячий садок у дитячому садку. Сьогодні дітям доводиться засвоювати величезну кількість знань, і все це знання навколишнього середовища хаотично в головах. Для розвитку цього типу мислення необхідно виконувати ігрові завдання. Малюк повинен спробувати, щоб відрізнити різницю між дією та міркуваннями. Наприклад, ви розповідаєте йому історію, перш ніж попередити дитину, що якщо він бачить з ним щось не так, нехай він скаже, що цього не відбувається. Чим більше дитина, тим складніша ситуація в казці. З такою спокійною і життєрадісною формою ви вчите свою дитину розрізняти можливе і неможливе і заохочуєте його розвивати критичне усвідомлення [2]

Допоміжні прийоми з використанням фотографій. Наприклад, на малюнку зображено неіснуючу тварину, ви повинні запитати у дитини, що тут зробив творець. Пам’ятайте, що для дошкільного віку не важко відрізнити нематеріальне від істотного.

Як розвивати уяву?

Візуальне мислення починає формуватися у дітей дошкільного віку. У цьому віці дитина насолоджується малюванням, ліпленням пластиліну та дизайном. Вони постійно постають перед завданнями малюка, які вимагають від вас уявити щось у своєму розумі, щоб допомогти вам ефективно розвивати такий тип мислення.

Ви йдете з дитиною на прогулянку, не забутьте показати йому квіти, тварин, дерева. Розмова про дії тварин (стрибки, біг). Зверніть увагу на вміння розрізняти кольори, форми, розміри. Пограйте з дитиною у казки.

У віці 3-4 років застосуйте метод розвитку образного мислення за малюнками. Ваша мета – навчити дитину створювати образи у своєму розумі. Для цього беремо і малюємо на паперовому колі і малюємо від нього лінію. Після запитання дитини – що це? Дитина має повне право висувати свої асоціації, навіть якщо вона навіть не торкається повітряної кулі на малюнку. Якщо у вас двоє дітей, оголосіть конкурс, в якому здебільшого будуть іменні асоціації. По мірі дорослішання постарайтеся ускладнити завдання. Наприклад, ми малюємо частину малюнка і просимо дитину закінчити пропущену частину.

Також у дошкільному віці можна запропонувати більш складну вправу, яка формує геометричні зображення. Для цього намалюйте коло з лівого боку паперу, намалюйте 3

частини цього кола праворуч, врахувавши, що один із них є зайвим. Потім ми надаємо дитині можливість знайти 2 правильні частини, що складають коло. Це завдання можна виконати з іншими фігурами [2].

Як розвивати логічне мислення у дітей?

Розвиток цього типу мислення за допомогою спеціальної методики допоможе дитині, переймаючи його в першому класі, повільно читати і розуміти читання, а також, у його віці, розуміти перші елементи математики.

Перша база в цій області повинна бути невидимою для дитини і мати ігрову форму чи розмову. Наприклад, чому трава мокра, який мед тощо. У разі, якщо дитина виконає свою відповідь, він повністю приєднується до гри.

Коли малюк вже впевнений у висновках, він пропонує йому вирішити життєві ситуації. Наприклад, ви повинні піти по хліб, а на вулиці дощить, що будете робити? Зрештою, похваліть дитину за правильне логічне мислення та попросіть усіх інших це виправдати [3]

Якщо дошкільник знайомий з вирішенням найпростіших арифметичних прикладів (одне число більше чи менше другого), для наочності покажіть це у вигляді предметів: "У мене 5 олівців, я взяв 3, лишилось 2, чи це мало?

Розвиток мислення у дітей.

Розвиток мислення у дітей нерозривно пов'язане з практичною діяльністю крихти. Психічна діяльність вважається специфічною структурою людських знань. Ось чому кожна дитина після народження продовжує дізнаватися про те, що відбувається навколо, навколишнє середовище, природу речей та природу явищ, шукати стосунків між ними. Після дорослішання, дитина вчиться думати, уявляти, фантазувати, мислити і правильно висловлювати свої особисті думки. Тому завданням крихти у дорослому середовищі є виховання, заохочення їх формування та самостійної розумової діяльності. Для того, щоб це завдання стало реальністю, дорослі повинні розуміти, що є особливості в розвитку мислення у дітей [4].

Перш за все, це триступеневий розвиток мислення у дітей шкільного віку. Перший - візуальне мислення, яке поступово перетворюється від ефективного до образного. На третьому етапі організовується словесне мислення. Іншими словами, на початковому етапі виконує лише примітивні завдання (поворот, разворот). Наступний етап позначений появою конкретного предметного мислення, при якому дитині не потрібно використовувати кнопки для зображення дій. Заключна фаза розвиває здатність мислити логічно та абстрактно, тобто. використовуючи слова.

Розвиток мислення у дітей дошкільного віку.

У дошкільній ланці, функція думки базується на ідеях. Їх розумова діяльність стає надзвичайно творчою, виходить за межі, де сприймаються подій і значно розширюються межі знань завдяки їх здатності виконувати різні операції через уявлення та образи.

Перетворення, що відбуваються в розумовій діяльності крихти, в першу чергу пов'язані з встановленням все тісніших зв’язків між розумовими операціями та розвитком мовлення. Такі взаємозв’язки призводять до глибокого процесу мислення, до трансформації зв’язку між практичним та інтелектуальним функціонуванням, коли функція планування починає виконувати мовлення та гніватися при розумових операціях.

Особливості розвитку мислення у дітей.

Операції з мисленням називають типом теоретичної діяльності та практичної маніпуляції, яка охоплює дії та прийоми науково-орієнтованого, трансформативного характеру та когнітивної спрямованості.

Психічна діяльність – це найвищий рівень сприйняття дійсності людиною. Чуттєвою основою мислення є почуття та уявлення. Завдяки чуттям, які є єдиними каналами взаємозв’язку індивіда з навколишнім середовищем, інформація

надходить у мозок. Його вміст обробляється мозком. Мислення формується на основі сприйняття та почуттів [4].

Психічна діяльність нерозривно пов'язана з мовленнєвими елементами, особливо з мовленнєвими слуховими та мовленнєво-розмовними механізмами. Крім того, розумові операції сильно пов'язані з практичним маніпулюванням людьми. Оскільки будь-яка маніпуляція вимагає від людей думки, вони повинні враховувати умови операцій, планування та моніторингу. Завдяки діяльності індивід має певні завдання. Тому основною умовою виникнення мислення є наявність практичної діяльності.

Таким чином, мисленневі процеси – це специфічна функція мозку, результат його аналітичних та синтетичних операцій. Мислення забезпечується функціонуванням двох сигнальних систем, але головну роль відіграє друга сигнальна система.

Специфічною особливістю мислячої функції є її посередництво, яке полягає в опосередкованому пізнанні того, що неможливо зрозуміти безпосередньо. Це означає, що суб'єкти сприймають одні властивості через інших, невідомі через друга. Функції мислення завжди засновані на інформації, отриманій за допомогою сенсорного досвіду, та на раніше отриманій теоретичній інформації. Непрямі знання – опосередковане розуміння. Наступною якістю розумової діяльності стане підсумок. Резюме як розуміння загального та головного у подіях та об’єктах дійсності можливе завдяки взаємозв’язку всіх властивостей таких подій чи об’єктів. Спільне існує і виражається виключно в конкретному [2].

У дошкільному віці триває формування ефективної форми психічної функції. Він не зникає, а покращується і стрибає на більш високій сходинці. На дошкільному етапі ефективному вирішенню завдання передує його розумове вирішення, подане у словесній формі. В результаті змінюється характер дій, які виробляє дитина. Трирічна дитина розуміє лише кінцеву мету, яку треба досягти. При цьому діти не помічають умов для вирішення поставленого завдання. Як наслідок, їх дії є нестабільними. Удосконалення завдання робить їх маніпулювання більш проблематичним і вимогливим.

Дорослі дошкільнята вже здійснюють діяльність виконавчого характеру, оскільки завдання вирішується подумки дитиною, тобто. перед тим, як розпочати дії, які вони вирішують усно. Згідно змін, що відбуваються, змінюється і сутність процесу розумової діяльності. Ефективне мислення стає словесним, плановим, критичним. Але в той же час ефективна форма психічної хірургії не нахиляється і не застигає, вона залишається на зберіганні і під час протистояння новим розумовим завданням дитина знову стає ефективним методом їх вирішення.

Такі перетворення в процесі розумових операцій зумовлені [4]:

- збільшенням кількості операцій, які виконуються крихтами, засвоюючи глибший і різноманітніший досвід дорослих;
- зростаючою потребою в адекватних можливостях для дитини, щоб спонукати його шукати та вирішувати більш різноманітні завдання та виконувати складні завдання;
- зростаючою цінністю мови.

Оскільки гра - це переважна діяльність дошкільного віку, вона може знайти ресурси, які допомагають здійснювати правильне вікове мислення у дошкільнят.

Ближче до кінця дошкільного періоду формування візуальної операції мислення досягає більш високого ступеня і починає розвиватися логічне мислення, що сприяє формуванню здатності крихти розрізняти істотні характеристики та істотні властивості предметів реальності, народженню здатності до порівняння, узагальнення та класифікації. Формування цього типу мислення відбувається активно у віковому діапазоні від півроку до п’яти років.

При вирішенні завдань з непрямим результатом діти п’яти-чотирьох років починають переходити від зовнішніх операцій до об’єктів до операцій із зображеннями цих предметів, вироблених у свідомості. Таким чином розвивається розумова-образна психічна функція, або розвиток образного мислення відбувається у дітей. Під час

візуальної операції візуальні образи порівнюються, в результаті чого завдання вирішується.

Здатність вирішувати проблеми психологічно виникає через те, що сприйняття, яке застосовують діти, стає узагальненим.

У п'ятирічних дітей починає формуватися логічно-абстрактне мислення, яке складається з виконання операцій за допомогою абстракцій - категорій, які не зустрічаються в природі. Активна логіка мислення - найскладніша. Виконує операції, які використовують не конкретні зображення, а через складні абстрактні поняття, які виражаються словами. У дітей дошкільного віку виникають лише передумови розвитку цієї форми розумової діяльності.

Психофізіологічні характеристики вікової групи від 5 до 6 років дозволяють їм брати активну участь у всіх формах праці, організованих та керованих дорослими, що забезпечує найбільш ефективне та всебічне виховання та розвиток мислення у дітей дошкільного віку [1].

Крім того, народжується логічно-словесне мислення дітей, що передбачає вміння виконувати слова зі словом і розуміти логіку міркування.

Розвиток логічного мислення у дітей дошкільного віку породжує як мінімум два періоди. Дитина засвоює словесні значення, пов'язані з предметами, або пояснює дії з ними, вчаться їх використовувати для вирішення проблем протягом першого періоду. Під час другого періоду дитина розуміє систему понять, які вказують на правила логіки міркувань та відносин.

1. McDade, SA (1995) *Приклад педагогіки для просування критичного мислення*. Навчальна психологія. 22 (1), 9-10.
2. Strohm, SM, & Baukus, RA (1995) *Стратегії розвитку навичок критичного мислення.* Вихователь журналістики та масової комунікації, 50 (1), 55-62.
3. Вашуленко М. (2011) *Підготовка майбутніх вихователів до формування мовно-мовленнєвої компетентності дошкільників*. Початкова школа. №6. С.27-31.
4. Вейд С. (1995) *Використання писемності для розвитку та оцінки критичного мислення.* Навчання психології. 22 (1), 24-28.

ДИДАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ УРОКІВ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ В КОНТЕКСТІ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Тетяна Мітєва
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Пенькова С.Д.

Література сьогодні і як факт існування духовно-морального життя суспільства, і як шкільний предмет, залишається, може бути, єдиною опорою, чистим джерелом, що духовне життя людей. Але моральні цінності не переходять з книг в душу читача автоматично – моральне почуття розвивається, моральні цінності формуються, і особливо інтенсивно в дитячому та юнацькому віці. Значить, саме в школі ми повинні пробудити, а потім і сформувати у дітей інтерес і любов до читання, розвинути здатність до сприйняття краси, ємності художнього слова, його морального потенціалу.

Діти, які приходять сьогодні в світ, потрапляють не в таку, яка виховує, а отупляючу, не в облагороджувальну юну душу, а в калічить дитину соціальну ситуацію. Особливо великий і страшний внесок в цей процес вносять ЗМІ і TV, в яких розтиражовані картинки агресії, насильства, вбивств, стверджується можливість не шкодувати слабких і не допомагати їм, а зневажати їх і викидати спочатку з гри, а потім і з життя. А адже телебачення сьогодні багато в чому формує картину світу сучасної дитини. Соціологи стверджують, що на першому місці в системі пріоритетів сучасних дітей стоять

телебачення і гри на комп'ютері. Наші діти знають про систему соціальних норм, але вважають, що вони діяли давно.

Останнім часом популярною стає ідея не простого виховання дітей, а виховання через мистецтво, через літературу. Зростає розуміння батьками і громадськістю ролі читання дітьми художньої літератури, головна мета якої, як сказав наш головний Поет, – «почуття добрі лірою пробуджувати». Але рішення цих проблем сьогодні ускладнюється тим, що на читання художньої літератури діти свого вільного часу витрачають найменше. У віці 7-17 років багато хто взагалі нічого не читають, крім того, що задають у школі, отже, на уроки літературного читання вся надія.

Моральне виховання – це внутрішнє прийняття особистістю моральних норм і правил, а результат його – це перетворення цих норм в особисті. Це процес тривалий, і система моральних переконань складається в юності, але моральні уявлення та поняття людини формуються з самого раннього дитинства, і перш за все, звичайно, в сім'ї, а потім – в школі. У практиці шкільного життя маленька людина стверджується в правильності або, навпаки, в неправильності того, йому його вчили в сім'ї, і тоді під впливом виховання змінює свої колишні погляди.

Найважливішим компонентом при формуванні моральних переконань є почуття, емоція. Саме емоція, як кажуть психологи, є пусковим моментом, «що запускає» роботу уяви у художника. Адже саме те, що вразило уяву, намагається відобразити художник в образі. І читач сприймає саме вразив його художній образ. Але також як і почуття, емоційне прийняття моральних цінностей, важливо втілення знання моральної норми у вчинку. Вчинок завжди вище знання і емоції, навіть словесної.

У книгах зображуються справжні герої, люди, здатні на вчинок, люди, здатні на вчинок, цілі яких завжди шляхетні, які рятують, допомагають, захищають, стоять за праве діло, – такі, як билинні богатирі і хлопчики з розповідей Железникова і Крапівіна. Діти, читаючи книги про цих моральних героях, співпереживаючи їм, бажаючи їм наслідувати, сприймають вічні моральні цінності «старої правди». І тому найпростіший, «дитячий», шлях сприйняття моральних цінностей дітьми – це читання книг.Але просто так, без зусиль з нашого боку, з боку дорослих людей –батьків, вихователів, вчителів – моральний потенціал художнього твору не перейде в душу учня-читача.

Процес морального виховання на уроках і поза уроком проходить по одним і тим же підставах і в одній і тій же логіці. Головні складові цього процесу, що визначають його результативність, – це включення розуму, почуттів і волі для вчинку, уяви та інтуїції в процес самостійного аналізу дітьми художніх творів. Починається ця робота в підручнику першого класу буквально з другого уроку, коли навчилися складати склади в слова, дітей ми вчимо читати художній текст.Уже читаючи «Лисицю патрикеевна» К.Д. Ушинського ми показуємо дітям при аналізі цього твору, що письменник словами може намалювати картину, яку можна уявити собі. А далі, в залежності від віку учня ускладнюється робота по формуванню навичок аналізу, літературному та моральному розвитку учнів, оскільки переважна більшість літературних завдань, які діти будуть вирішувати на уроках з моральним змістом.

Вся ця робота ведеться в системі. Всі чотири роки навчання в початковій школі готують учнів до поглибленого вивчення літератури в середніх класах, а потім вже в старших.

Побудована вертикаль викладання літератури з 1 по 11 класи дозволяє реалізувати принципи спадкоємності і перспективності не тільки літературної освіти, а й морального розвитку дітей. Так, поступово заглиблюючись, формуються моральні уявлення дітей 1-4-х класів при вивченні літератури.Неодмінною умовою успішності і результативності виховного процесу є не тільки осмислення і емоційне прийняття моральної норми, а й втілення зрозумілого і прийнятого у вчинку або в серії вчинків. Ще великий Л.Н. Толстой, який був мудрим педагогом, говорив: «Якщо ви хочете виховати добрих людей, нехай вони і роблять добрі справи, а ви їх за це хвалите». Тому, завершальним моментом є

моральна діяльність дітей, яка має моральний зміст, спрямована на допомогу іншій людині, турботу про слабких, про природу, тварин.

«Будь-яка людська душа вимагає діяльності, і кожному за цієї діяльності, яку дає їй вихователь і навколишнє середовище і яку вона сама для себе знайде, – такий напрямок і прийме її розвиток», – говорив російський педагог К. Д. Ушинський. Тому для ефективного і дійсного виховання мало уроку, неможливо тільки сидіти за партами – необхідно виходити за рамки уроку, за межі класу. Тому виховна діяльність учнів повинна бути ще ціннісно-орієнтованої.

Форми організації ціннісно-орієнтованої моральної діяльності учнів можуть застосовувати в своїй роботі всі вчителі, оскільки гра, всілякі театралізації, проекти – все це загальноприйняті, призабуті, але дуже затребувані сьогодні форми саме виховної роботи.

Серйозні навчальні завдання можна вирішити за допомогою дидактичних ігор. Наприклад, підсумковий урок по російських народних казок з цікавими завданнями, іграми і рольовими перетвореннями.Розминка:

1. «Казкова географія»

Команди відповідають на питання:

1. Де стоїть хатинка на курячих ніжках?
2. На який річці бився Іван – селянський син зі зміями-чудовиськами?
3. Які річки течуть по казковій країні?
4. Які у них берега? І т.д.

2. «Чий це транспорт?»

(Наприклад, гуси-лебеді, ступа, килим-літак і т.д.)

3. «Перехресне перестрілка». Команди відповідають на питання, які придумали будинку. (Не менше 5 питань на певну тему)

4. Лото «Ідеальна пара». Обом командам даються однакові набори карток, на яких написані визначаються слова і постійні епітети. Треба зібрати лото, підібравши до слова постійний епітет.

5. «Бюро знахідок». Треба розшукати власників речей, які надійшли в бюро знахідок (скалочкой, коса, ріпа, пшеничні колоски, сокиру і т.д.).

6. Гра «Дізнайтеся героя казки за описом і уявіть його». Команді дається цитата з казки, де йдеться про дії героя. Треба згадати будь-який інший епізод з його участю і представити героя в будь-якому жанрі: інсценування, пантомімі, балеті.

7. Гра «Допоможи казковому персонажу одягнутися». Кожній команді видається однаковий набір виготовлених з паперу нарядів для намальованих ляльок. Перша команда повинна одягнути Пасербицю і Івана-царевича, а друга команда – Василину Прекрасну і Івана-дурочка. Все, що надівається, треба назвати. Завдання дається на час.Ці ігрові заняття проводяться в початкових класах після вивчення російських міфів.

Але самої грандіозної грою є гра в «справжній спектакль», де відбувається рольове перевтілення, формується відповідальність за спільну справу, виникає можливість дати кожному учневі роботу до душі і під силу. Діти дуже люблять інсценувати, тому в школі повинен бути театр. Вони, як справжні актори, грають ролі, входять в образи героїв, і цей рівень входження – найглибший, найдієвіший в виховному значенні. А найголовніше укладено в тому, що творчість – це «вираження себе».

Дуже популярні у дітей всілякі творчі проекти, такі, як створення діафільмів, збірників улюблених казок або віршів, кросвордів, коміксів, ілюстрацій до досліджуваних творів, макетів декорацій до вистав. У кожного вчителя початкової школи є безліч творчих справ, організовуючи які, він вчить своїх хлопців робити спільну цікаве всім справу, бути відповідальними, будувати свої відносини з товаришами по людським законам доброти, турботи, взаємодопомоги. Творчий характер цих загальних справ розвиває здібності закладені природою в кожну дитину, робить його в майбутньому не

тільки споживачем культурних цінностей, а й творцем їх, закладає фундамент самовиховання на великих моральних людських правилах і цінностях.

1. Аверіна Н.Г. (2005) *Про духовно-моральному вихованні молодших школярів*. Початкова школа. №11. С. 68-71.

2. Бабаян А.В. (2005) *Про моральність і моральному вихованні.* Педагогіка. №2. С. 67-68.

3. Баранов С. П. (1987) *Педагогіка.* М .: Просвещение. 368 с.

4. Божович Л.І. (2005) *Про моральному розвитку й вихованні дітей*. Питання психології. М .: Просвещение.

5. Бондаревська Є.В. (2008) *Моральне виховання учнів в умовах реалізації шкільної реформи*: Учеб. посібник. Ростов-на-Дону: РГПІ. 361 с.

6. Бондирев Н.І. (2011) *Моральне виховання школярів*. М: Просвітництво. 210 с.

7. Бордовская Н.В. (2010) *Педагогіка.* Підручник для вузів. СПб .: Пітер. 298 с.

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ВИВЧЕННЯ КРАСИ ТА ГАРМОНІЇ ДИТИНОЮ /Марія Монтессорі/

Юлія Молчан
магістрантка
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – к.п.н., доц. Шевчук А.С.

Одним важливим моментом сприятливого середовища є його краса та гармонія. М.Монтессорі (1988) наголошує, що навколишнє середовище повинно бути комфортним, щоб заохотити дітей бути активними. Вона також розуміє, що матеріали, заходи та заходи повинні змусити дитину працювати з ними, а тому всі інші прикраси в классах дуже вибагливі, щоб не відволікати увагу дитини. Ця простота також допомагає дитині самостійно діяти в навколишньому середовищі не тільки шляхом вибору матеріалів та занять, але й прибирання після сніданку, прибирання штатива після фарбування, сушіння столу, якщо щось пролилося тощо. Здатність дитини сприяти піклуванню про навколишнє середовище вважається одним з головних факторів свободи з обов'язками та створення згуртованої соціальної одиниці [1].

Гармонія довкілля представлена організацією заняття, а також змістовною спокійною атмосферою, в якій діти займаються вільно обраною діяльністю, що відповідає їх потребам. Це одна з головних відмінностей між класом Монтессорі та іншими дитячими садами – спокій кімнати часто коментують відвідувачі, які запитують учителів, як вони цього досягають. Незалежність, яка сприяє діяльності, лежить в основі цієї гармонії; якщо діти справді вільні у виборі того, що їм потрібно робити, і не спонукають щось робити лише тому, що дорослі так вирішили, вони набагато частіше займаються, концентруються і, відповідно, задоволені результатом їх діяльність. Взагалі, клас Монтессорі схожий на гудіння вулика; не тихо, але не шумно і хаотично;

Краса довкілля символізує відданість учителів та повагу довірених їм дітей. Дорослі відповідають за те, щоб матеріали були у відмінній формі та їх власна поведінка була ввічливою та вихованою. Насправді, клас три-шестирічних дітей справді повинен бути Дитячим домом: місцем, де вони почувають себе комфортно, невимушено і вдома, щоб вони могли відкрити свою справжню природу (Монтессорі, 1988) [2].

Позитивні наслідки сприятливого оточення

Монтессорі спостерігала за дітьми в класі, працюючи окремо або в малих групах; деяким було швидше, а іншим потрібно було довше повторювати діяльність кілька разів, всі дотримуючись власного ритму. Зважаючи на те, що сьогодні в класі в Англії можуть бути 2-, 3- та 4-річні діти, ми повинні визнати, що будь-який графік ранкових занять був

би неприйнятним, оскільки це порушило б природний ритм будь-якої дитини. Усі ранкові заняття, які тривають зазвичай три години, називаються Монтессорі "робочими циклами". Протягом цього часу діти займаються різними заходами, і, якщо їх не переривають графіки та заняття дорослих, діти мають можливість відкрити для себе свій природний фон та чутливі періоди. Чудово спостерігати, як діти вранці заходять у школи Монтессорі. Як тільки вони розлучаються з батьками і заходять до кімнати, вони вибирають якийсь матеріал. Для деяких це перше завдання завжди може бути однаковим; це може бути малюнок, пазл, книга чи щось написати. Це може тривати протягом одного-двох тижнів, можливо, навіть місяць, а потім раптово змінитися, відображаючи зростаючі потреби дитини або його чутливі періоди. Зазвичай ця діяльність допомагає дітям «потрапити в розпорядок дня». відображаючи зростаючі потреби дитини або його чутливі періоди. Зазвичай ця діяльність допомагає дітям «потрапити в розпорядок дня». відображаючи зростаючі потреби дитини або його чутливі періоди. Зазвичай ця діяльність допомагає дітям «потрапити в розпорядок дня» [3].

Потім дитина займається іншими видами діяльності, дотримуючись того самого шаблону – роблять свідомий вибір, беруть матеріал, пересуваються до обраного місця, обробляють його, повертають на приладну панель / коробку і повертають на полицю. Це називається "цикл активності". Вранці може бути багато циклів активності, діти будуть робити деякі з них поодинці, інші з друзями, а інші з дорослими в середині. З настанням ранку дитина зазвичай займається однією або двома видами діяльності, які безумовно змушують його зосередитися, і можуть бути періоди, коли дитина просто ходить і може важко вибрати, що робити.

Монтессорі (1991) вважає, що важливо дати дітям час, щоб знайти те, що їм потрібно. Це застерігає дорослих не перебивати свою дитину в період «помилкової втоми» (час, коли вони обирають свою наступну діяльність). Дитина повинна вміти вибирати лише те, щоб мати можливість вибору діяльності, яка відповідає його індивідуальним потребам, допомагати йому займатися та концентруватися на тому, що він робить. Монтессорі (1988) говорить про дитину, яка демонструє свою вільну волю [2].

Ці періоди зосередженої роботи змішуються з періодами пошуку і описуються Монтессорі як «крива робочого процесу». Ретельне спостереження за дітьми може довести, що кожна дитина має унікальну «криву робочого процесу». Чим більш концентрована і адаптована дитина, тим довші періоди роботи і тим коротша помилкова втома. Монтессорі застерігає вчителів не переривати помилкову втому, оскільки це знижує здатність дітей робити власний вибір. Вчитель, який боїться втратити контроль над класом / іншими словами, який не довіряє дітям / замінює вільну волю дітей своїми рішеннями зробити щось із групою чи запропонувати сніданок чи виїзд, щоб нав’язати свої ідеї замість індивідуального ритму окремих дітей. Крива робочого процесу – ідеальний інструмент для відстеження руху дозвілля. хто не довіряє дітям / замінює вільну волю дітей своїми власними рішеннями зробити щось із групою або пропонує сніданок або виїзд, щоб нав’язати свої ідеї замість індивідуального ритму окремих дітей. Крива робочого процесу – ідеальний інструмент для відстеження руху дозвілля тим, хто не повірює дітям / замінює вільну волю дітей своїми власними рішеннями зробити щось із групою або пропонує сніданок або виїзд, щоб нав’язати свої ідеї замість індивідуального ритму окремих дітей. Крива робочого процесу – ідеальний інструмент для відстеження руху дозвілля.

Дитина, яка підтримується робочим циклом і свободою в межах у сприятливому середовищі, поступово стає здатною здійснювати певну кількість самоконтролю. Спочатку повертаючи матеріали на своє місце, згодом – думаючи про інших, прибираючи стіл після сніданку, щоб інші діти могли ним користуватися; і нарешті – здобувши достатній контроль, щоб поділитися діяльністю з іншою дитиною або мати можливість сказати: «пограйте з цим зараз, я зачекаю вас». Цей процес дозрівання потребує часу і його можна порівняти з походами в гори, вгору і вниз, на кілька днів легші за інші.

Поступово через деякий час у дитини розвивається самодисципліна, відчуваючи багатство оточення, співчуття, щедрість, впевненість і повагу з боку дорослих та однолітків, маючи час та можливість познайомитись із собою. Дитину з цими якостями Монтессорі називає «нормалізованою дитиною». Вона використовує цей термін, хоча він має компрометоване значення в сучасному контексті для опису дитини, яка слідує нормальному ходу розвитку, дитини, яка розвивалася фізично, яка змогла розвиватися як особистість і яка мала багато можливостей самостійного навчання, а також користь бути частиною групи та встановити люблячі та турботливі стосунки вдома та в дитячому садку [3].

Істина та природа

Важливо, щоб матеріали та заходи, доступні дітям на полиці, відображали зростаючі потреби дитини, що розвивається, а також їх інтереси. Вони також повинні бути реальними і тривимірними моделями, а не двовимірними фотографіями. Наприклад, якщо ми говоримо про мідії, рослини, скелети або стетоскопи, найкраще, щоб ці предмети були фактично присутніми в аудиторії, щоб діти могли вивчити їх через свої почуття та збагатити свій словниковий запас. Такий підхід був також запропонований досвідом з перших рук, Що має значення для дітей, як частиною багатих можливостей навчання, пропонованих дітям за лісовими навчальними програмами, які зараз практикуються багатьма Монтессорі та іншими дитячими садами та початковими школами Сполученого Королівства [4]..

Щоб навести інший приклад, сенсорні матеріали Монтессорі включають вибір тривимірних (таких як куб, конус та піраміда) та плоских фігур (таких як трикутник, квадрат або коло), все з дерева, які дитина може використовувати для вивчення та сприйняття властивостей цих цифр. Ці матеріали служать трампліном для вивчення предметів побуту, які також мають ці властивості, як у класі, так і вдома або в ширшому навколишньому світі.

Оскільки вчитель є охоронцем навколишнього середовища, він повинен дбати про те, щоб у класі відображалася природа, знаходячи способи включити в кімнату свіжі квіти, створюючи можливості для спостереження за природою всередині та зовні, а також переконуючись у тому, що природне середовище таблиця відображає не лише сезон, а й інтереси дітей; що вона жвава і приваблива. Природний стіл (іноді його називають таблицею проектів) також повинен дозволяти дітям робити свій внесок у життя в класі. Їм слід надати можливість досліджувати природу через садівництво та прогулянки по природі, а «клас на відкритому повітрі» повинен пропонувати заходи як частину навчальної програми.

1. Борисова З., Семернікова Р. (1996) *Спадщину Марії Монтессорі – сучасним дошкільним закладам.* Дошкільне виховання. №6. С. 14-15.

2. Дичківська І. (2006) *М. М. Монтессорі : теорія і технологія*. Київ : Видавничий дім «Слово». 304 с.

3. Дичківська І.М. Поніманська Т.І. (1999) *Вправи у соціальній поведінці дітей за системою М. Монтессорі: навч. посібник для студ*. Рівне : Рівненський держ. пед. ін-т. 57 с.

4. Жебровский Б. (2005) *Українська модель школи Марії Монтесорі*. Початкова школа. №5. С. 42-44.

СУЧАСНИЙ ПРОЯВ НАСИЛЬСТВА: БУЛІНГ, МОБІНГ, КІБЕРБУЛІНГ

Настя Моток
магістрантка педагогічного факультету,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет,
Науковий керівник – доц. Фурдуй С.Б.

Проблема насильства – це велика платформа, досліджувана в світовій психології, соціології, кримінології, медицини, педагогіки, філософії та інших областях наукового знання. Перші роботи, присвячені проблемі насильства, стали з'являтися у пресі з 1905 року. Перші дослідження проводилися скандинавськими вченими (Д. Олвеус, Е. Роланд, П. Хайнеманн) і потім вченими з Великобританії (Д. Лейн, В. Орто та ін.) велике увагу даній проблемі приділяється за кордоном, де існує безліч добре зарекомендували себе ефективних програми запобігання булінг.

Аналіз наукових джерел показав, що більшість вчених погоджуються з тим, що булінг проявляється не тільки у фізичній агресії, а й у вербальній: обзивання, поширення чуток, соціальне відторгнення і ізоляція. При цьому, дослідження показують, що хлопчики більш схильні до фізичної агресії, в той час серед дівчат більш поширена вербальна, стверджують Бардл Д. Фарінгтон.

Сьогодні ж, на думку вченого Король А. [1, с. 42] система правосуддя стала ще сильнішою й без осудною, але навіть через такі чіткі закони й установки в суспільстві, не дають повний захист людям, які страждають від агресії та насильства в свою сторону, а ті, хто скоює таке незаконне діяння напевно не розуміє ступінь відповідальності за свої дії перед законом. Велика кількість злочинів легкої тяжкості (фізичне розправа, моральне приниження та психологічний тиск) не супроводжуються покаранням, тому що потерпілі через свій страх бути знову ображеними не можуть поскаржитися на своїх кривдників, а люди зробивши протидію до іншої людини й залишившись без покарання продовжують це робити.

Сучасною назвою агресії, насильства є «булінг» з англійської tobully – задиратися, що означає образи, цькування й фізичне переслідування в навчальному закладі, між дітьми, іноді цькування учнями вчителя, та ще рідше вчителем учнів. Науковець Руллан Е. [4, с.203] зазначає: «прояви булінгу не спочатку помічають в навчальному закладі, тому що він являється скритним проявом, та більшість жертв цього терміну не скаржаться на кривдників, а навпаки намагаються забути або змиритися з такими образами. Працівникам навчальних закладів не легко контролювати процес зародження булінгу, іноді про його прояви вони дізнаються після випадків в яких дитина вже постраждала, в неї наявні зміни в поведінці, майже ні з ким не спілкується й іноді має синці на тілі, що свідчать про прояви фізичного насилля».

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) Україна посідає четверту сходинку серед країн Європи за рівнем проявів агресії підлітків. На першому місці – Росія, на другому – Албанія, на третьому – Білорусь [5].

Від проявів булінгу страждають не тільки жертви але і агресори, кожен з них переживає емоційне перевантаження, яке не дає змогу нормально аналізувати свої дії, та дії інших людей. Це може бути причиною психологічних негараздів, які підштовхують дитину до скоєння поганих намірів до іншої дитини, їм складно зупинитися та припинити знущання над іншими, тому допомога спеціалістів має бути не лише до жертви, але й до агресорів, що не менш її потребують.

Також, існує таке поняття як «мобінг», що означає цькування й агресивне ставлення до людини на роботі, агресором мобінгу може бути працедавець або колеги по праці, що через особисту неприязнь або заздрощі намагаєтьсь знущатися над людиною майже до її звільнення. Працедавець частіше знущається над всім колективом й намагається показати свою владу над робітниками, через свої психічні розлади. Також

працедавці знущаються й над декількома робітниками, що призводить до їхніх постійних стресів та сривів, а якщо це бачать всі інші співробітники й не підтримують в таку тяжку мить, це взагалі заважає нормальній роботі, та частіше люди вимушені звільнитися.

Ларченко Н. [2, с.22] стверджує: «мобінг це насильство в трудовому колективі, яке несе загрозу нормальної працездатності особистості й заважає її розвитку, та тим паче кар'єрному зросту, який служить стимулом досягнення успіхів в роботі. Якщо через прояви мобінгу занепадає праця людини, то може занепасти сама особистість, тому що для більшості людей, робота є найважливішим етапом життя й кожен намагається зберегти своє робоче місце та реалізуватися саме в цьому напрямку».

Врегулювати ситуацію мобінгудержава намагається у законопроекті № 7005 «Про внесення змін до деяких законів України (щодо попередження мобінгу)», зареєстрованому у Верховній Раді України 25 липня 2017 р. ч. 1 ст. 172 КК України «Грубе порушення законодавство про працю» у такій редакції: «Систематичне порушення прав працівника, шляхом застосування психологічного насилля та інших елементів мобінгу, а також незаконне звільнення працівника з роботи з особистих мотивів чи у зв'язку з повідомленням ним про порушення вимог Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» іншою особою, а також інше грубе порушення законодавства про працю».

Правоохоронні органи надають допомогу жертвам переслідування мобінгу, які поскаржилися на працедавця або колег. Спочатку проводиться розслідування та виявлення проявів мобінгу до потерпілого, потім виявляють мобера, який провокує інших колег до переслідування на знущання над колегою. Після цього назначається покарання, та частіше за внутрішньо трудовими особливостями, наприклад, звільненням або штрафом.

Ще одним, не менш тяжким за своєю жорстокістю є термін «кібербуліінг» – це сучасний термін, який набув поширення зі стрімкою появою мобільних телефонів, ноутбуків та інтернету, що проявляються в агресії та насильстві на відстані, в соціальних мережах, чатах, форумах, загальних об'єднаннях в мережах, в яких є учасники майже всього навчального закладу або з місця праці [3].

Кібербулінг, це булінг, який переноситься в віртуальну сіть, та супроводжується не фізичним, а моральним та психічним тиском. В інтернеті кожна людина може бути анонімною, й знущатися над іншою без прояву себе в реальному житті. В інтернеті діють такі ж стосунки як «агресор - жертва», тому така агресія й ненависть приносять шкоду людині, а іноді й більше ніж в реальності, людина не може поскаржитися та припинити такі знущання в свою сторону, не знає кому пред'явити звинувачення й не в змозі припинити їх в інернеті. Такі знущання можуть тривати дуже довго та виходити з різних джерел. Не рідко буває так, що переслідування в інтернеті може здійснювати людина з близького оточення в реальному житті, причин таких дій безліч як заздрість, неприязнь, не спроможність сказати це відкрито [5].

Найдьонова Л. А. [3, с.28] стверджує, що агресором кіербулінгу може бути незнайомець, який переслідує свої погані цілі та йде на все аби досягти їх, вони можуть турбувати в різний час, супроводжуватися знущаннями, погрозами, залякуваннями. Такі знущання приводять до нервових зривів, постійного страху та небажанням жити, через це виникають спроби суїциду.

Кібербулінг супроводжується «тролінгом» – розміщення в інтернеті фото або відео, різних провокаційних повідомлень, які привертають інтерес до жертви та постійно акцентують на цьому увагу. На сьогоднішній день людей, які займаються тролінгом по відношенню до інших, називають сучасним терміном «хейтер».

Щоб захистити дитину або дорослу людину від кібербулінгу, треба спочатку відволікти її іншим заняттям та забезпечити реальним спілкуванням, звернутися до поліції та повідомити про переслідування в мережі інтернет. Надати усю інформацію, погрози та

повідомлення, які були надіслані, підписати дозвіл на використання особистих паролів та ініціалів.

На момент розслідування обмежити дитину гаджетами та інтернетом для поліпшення її емоційного та психологічного стану за допомогою психолога або соціального педагога.

Отже, булінг, мобінг та кібербулінг являються проявами поганої поведінки особистості з агресією, насильством, знущаннями, які проявляються по різному, але несуть спільну ціль – нашкодити комусь й робити нестерпним навчання, роботу, або проводження часу в інтернеті чи телефоні. Через такі терміни агресори проявляють свій негатив щодо жертви та намагаються постійно її зачіпати своїми агресивними намірами, дуже часто це супроводжується фізичним насиллям, що може тривати довгий час. Робітники шкіл та батьки мають слідкувати за життям дітей й забезпечувати їм захист та вчити як захистити себе самостійно.

1. Король А. (2009). *Причини та наслідки явища булінгу*. Відновне правосуддя в Україні. № 1-2 (13). С. 84-93.

2. Ларченко Н. (2015). *Мобінг чи психологічне насилля в трудовому колективі*. К. 25 с.

3. Найдьонова Л.А. (2011). *Кібербулінг або агресія в Інтернеті: способи розпізнання і захист дитини : [методичні рекомендації]*. Вип. 4. К. 34 с.

4. Руланн Е. (2012). *Як зупинити травлю в школі: Психологія мобінгу*. К. 264 с.

5. *Український інститут дослідження екстремізму. Дослідження «Стоп шкільний терор. Профілактика та протидія булінгу»*. URL: http://uire.org.ua/wpcontent/uploads/2017/11/Doslidzhennya-buling.pdf.

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Христина Моток
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – к. пед. н. Сич Ю. І.

Сьогодні у сучасній школі діють нові стандарти та вимоги щодо навчання й виховання школярів початкових класів. Сучасний учитель повинен завжди удосконалювати методи навчання та самоудосконалюватися, адже в наш час вже неможливо будувати навчальний процес традиційним способом, коли вчитель є головним, а учні мовчки сприймають інформацію, слухають пояснення, відповідають на запитання та отримують оцінку знань та навичок, які набули в процесі навчання. Однією з основних методичних інновацій є інтерактивне навчання, застосування якого значно підвищує рівень знань молодших школярів. Необхідно використовувати способи співнавчання, взаємонавчання, де вчитель та учень є рівноправними учасниками навчального процесу та легко знаходять спільну мову.

Метою інтерактивного навчання є створення комфортних умов навчання, при яких учень відчуває свою успішність, свою інтелектуальну досконалість, що робить продуктивним сам освітній процес. Суть такого навчання полягає у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це базується на співпраці, взаємонавчанні: вчитель – учень, учень – учень. При цьому вчитель і учень – рівноправні, рівнозначні суб'єкти навчання. Інтерактивна взаємодія виключає домінування одного учасника навчального процесу над іншим, однієї думки над іншою [1, с. 7].

Виникнення інтерактивних методів у навчанні відбулося ще в стародавні часи.

Платон пропонував залучати дітей до навчання ще з раннього віку використовуючи при цьому бесіди, казки та ігри. Сократ шляхом запитань та відповідей підводив своїх учнів до знаходження «істини». Інтерактивне навчання вже давно з'явилося і в історії освіти України. В. Сухомлинський (1918-1970) закликав спеціальними заходами і прийомами підтримати бажання учнів бути першовідкривачами нового та нестандартного. Це стало підґрунтям для виникнення теорії та практики розвивального навчання. Наприкінці XX ст. інтерактивні технології набули поширення в теорії та практиці американської школи, де їх використовують при викладанні різних предметів від молодшого шкільного віку до старшого.

Зазначимо, що інтерактивні технології – це організація засвоєння знань та формування певних вмінь та навичок учня через сукупність особливим способом організованих навчально-пізнавальних дій. В процесі цих технологій частіше беруться реальні життєві ситуації і проблеми, для того, щоб спільно дійти до їх розв'язання. Вчитель застосовує рольові ігри. Вони найбільше формують уміння та навички, створюють атмосферу творчої взаємодії та співробітництва. Інтерактивні технології навчання також розвивають критичне мислення та читацьку культуру, творчі здібності, виховують розумне ставлення до думки інших учасників навчального процесу. Відбувається розширення пізнавальних можливостей в учнів, зростає розвиток внутрішньої мотивації до вивчення предметів. Саме за допомогою таких технологій учні застосовують усі рівні розвитку пізнання (розуміння, знання та оцінку). Школярі добре засвоюють навчальний матеріал, зростає інтерес отримати нові знання. В інтерактивному навчанні вчитель виступає організатором та лідером, консультує та мотивує учнів співпрацювати та знаходити спільні рішення. На уроках, де використовуються інтерактивні технології, діти з легкістю розповідають про свої думки, і навіть зауваження сприймають спокійно та швидко виправляють свої помилки.

Відмітимо, що усі учні є активними та здібними учасниками навчального процесу, а важливість здобутих знань набагато легше усвідомлювати саме в атмосфері довіри, взаємодопомоги та взаємоповаги. Так дітям легше робити нові відкриття. Ці технології допомагають вчителю якомога більше стимулювати пізнавальну діяльність молодших школярів та заохочувати їх до навчання, а також допомагає формувати стійкий пізнавальний інтерес.

У початковій школі найбільш значущим етапом усього педагогічного процесу є мотиваційний етап. Мета етапу мотивації – це виклик інтересу до тем, які обговорюються на уроках та фокусування уваги на проблемні ситуації. Мотивація є своєрідною паузою для дітей, насамперед вона допомагає усвідомити, що учні зараз почнуть вже новий матеріал і будуть виконувати нові завдання. У дітей виникає внутрішня мотивація до навчання, тому що тепер вони мають змогу самостійно приймати якісь важливі рішення у процесі навчання, розвивати свої комунікативні навички та розширювати пізнавальні можливості. А найголовніше, що діти вчаться спілкуватися між собою, одне одному допомагати, підтримувати та розуміти, що успіх кожного учня гарантує загальний успіх у навчанні. Навчання учнів потрібно суб'єктивно налаштувати на власну зацікавленість кожної дитини та процес навчання [2, с. 18].

Навчальний процес повинен розвивати радість пізнання. Коли дитина зацікавиться матеріалом, у неї виникне бажання дізнатися про нього більше, з цікавістю навчатися. Діти повинні засвоїти не тільки певну суму знань, а й навчитися спостерігати, порівнювати, виявляти зв'язок між поняттями теми, міркувати. Досягти цього можна лише використовуючи різноманітні форми навчання. Початкова школа відіграє дуже важливу роль, тому треба розвивати творчі здібності у молодших школярів. Інноваційні технології значною мірою підвищують ефективність навчального процесу, це сприяє високому інтелектуальному розвитку учнів та забезпечує можливість думати, творити, оволодіти навичками саморозвитку. На уроках потрібно створювати такі умови взаємодії, які психологічно мотивують потребу висловлюватися щиро, дають змогу створювати

навчальне середовище, в якому теорія і практика засвоюються одночасно. Це надає змогу учням розвивати світогляд, логічне мислення, формувати характер, виявляти і реалізувати індивідуальні можливості.

В початковій школі у молодших школярів формується розгорнута навчальна діяльність шляхом оволодіння організаційними, пізнавальними і контрольно-оцінними навичками та уміннями, а також особистий досвід культури та поведінки в соціальному, природному оточенні. Тому, учні починають шукати зв'язок між новими та вже отриманими знаннями; формують свої власні ідеї та думки; навчаються співробітництву; приймають самостійні рішення.

О. Пометун та Л. Пироженко об'єднали форми інтерактивного навчання залежно від мети уроку та навчальної діяльності учнів, і розподілили інтерактивні технології на чотири групи: технології кооперативного навчання (діти працюють в парах або в малих групах); технології колективно-групового навчання (наприклад у грі мікрофон); технології ситуативного моделювання (драматизація, або імітація); технології опрацювання дискусійних питань (проведення дискусії с дітьми, дебати) [3].

Аналіз та вивчення науково-методичної літератури показав, що найбільш ефективними інтерактивними технологіями у формуванні мотивації учіння молодших школярів є такі технології як-от: при фронтальній формі роботи: «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Ажурна пилка», «Незакінчене речення», «Асоціативний кущ»; при кооперативній формі роботи: робота в парах («Обличчям до обличчя», «Один-удвох-усі разом»), робота в малих групах, «Карусель», «Акваріум»; інтерактивні ігри: «Рольова гра», «Імітаційні ігри», «Драматизація»; технології навчання у дискусії: «Прес», «Обери позицію», «Зміни позицію», «Дискусія». Стосовно технології ситуативного моделювання, то вона дозволяє проводити нестандартні уроки, а саме: урок-дискусію, урок-подорож, урок-казку, урок-змагання, інтегровані уроки тощо.

Інтерактивні форми навчання можна використовувати в цілому, або ж взявши елементи, які більш відповідають певному класу. Інтерактивні методи дають змогу створювати навчальне середовище, в якому теорія і практика засвоюються одночасно, а це надає змогу учням формувати характер, розвивати світогляд, логічне мислення, зв'язне мовлення; формувати критичне мислення; виявляти і реалізувати індивідуальні можливості.

Отже, сучасний вчитель повинен творчо підходити до навчального процесу, вдосконалювати свої знання та вміння, проводити заняття, які захоплюватимуть учнів і сприятимуть кращому засвоєнню матеріалу, розвитку їх здібностей і бажання вдосконалити свої вміння та знання. Завдання кожного вчителя – створити такі умови, за яких діти матимуть схильність до нового, нестандартного, до бажання самостійно вирішувати поставлені завдання та рухатися до поставленої мети. За допомогою інтерактивних технологій, що охоплюють чітко спланований результат навчання, окремі інтерактивні методи і прийоми, які стимулюють процес пізнання, а також умови й процедури можна досягти запланованих результатів. Використання інтерактивних методів на уроках дає можливість доповнити уроки різноманітною інформацією, а різні види діяльності заохочують молодших школярів до роботи, підвищують їх мотивацію учіння, а отже, підвищується продуктивність та ефективність уроків. Таким чином, інтерактивні технології є дуже ефективним засобом формування мотивації учіння молодших школярів.

1. Комар О. (2004) *Інтерактивні технології – технології співпраці*. Початкова школа. №9. С. 5-7.

2. Давиденко В. (2004) *Використання інтерактивних прийомів навчання на уроках у 1 класі.* №1. С. 17-18.

3. Пометун О.І., Пироженко Л. В. (2004) *Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання*. К.: Видавництво А.С.К. 192 с.

ТЕХНОЛОГІЯ ВИЯВЛЕННЯ, ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКИ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ В МАЛИХ СОЦІАЛЬНИХ ГРУПАХ

Діана Нікіта
студентка IV курсу відділення «Початкова освіта»
КЗ« Білгород-Дністровський педагогічний коледж»
Науковий керівник – Косякова С.С.

Конфлікти виявляються в діяльності всіх соціальних інститутів, соціальних груп, у взаєминах між людьми. За словами американського психолога Б. Вуп «життя – процес вирішення нескінченної кількості конфліктів. Людина не може уникнути їх. Вона може вирішити брати участь у виробленні рішень або залишити це іншим». Тому керівнику та й кожній культурній людині необхідно мати елементарні уявлення про конфлікти, способах поведінки при їх виникненні [4, с.67].

Проблема шкільних конфліктів особливо актуальна в нашідні, коли в школах часто можназустрітибійки і словесні перепалки дітей.

Конфлікт – зіткнення протилежно спрямованих інтересів, цілей, поглядів сприймається людиною як значуща йому психологічна проблема та потребує свого вирішення і викликає активність [1, с.238].

Найчастіше в школах конфлікти, суперечності між учнями виникають в малих соціальних групах – класах, тому соціальному педагогу необхідно вчасно діагностувати проблему.

Мала група – це нечисленна за складом група, члени якої об'єднані спільною соціальною діяльністю і знаходяться в безпосередньому особистому спілкуванні, що є основою для виникнення емоційних відносин, групових норм і групових процесів [2, с. 71].

Основні відмінні ознаки: прямий контакт між індивідами, що входять до складу групи; безпосередню взаємодію і взаємовплив членів групи; наявність загальної мети і загальної діяльності, яка перетворюється на ідентифікацію; ідентичність з точки зору інших людей; спільність моралі, навичок, звичаїв; деяка тривалість існування в просторі і в часі; нечисленність за складом [1, с.115].

До найважливіших негативних функцій конфлікту належать:

1) погіршення соціального клімату, зниження продуктивності праці, звільнення частини працівників з метою розв'язання соціального конфлікту;

2) неадекватне сприйняття і нерозуміння конфліктуючими сторонами один одного;

3) зменшення співробітництва між конфліктуючими сторонами в ході конфлікту;

4) дух конфронтації, що затягує людей в боротьбу і змушує їх прагнути більше до перемоги у щоб то не стало;

5) матеріальній емоційнівитратина вирішення конфлікту.

Головними позитивними функціями конфлікту є:

1) конфлікт не дає сформованій системі відносин застигнути, окостеніти, він штовхає її до зміни і розвитку, відкриває дорогу інноваціям;

2) виконує інформаційну та сполучну роль;

3)сприяє структуруванню соціальних груп;

4) знімає «синдром покірності», стимулює активність людей;

5)стимулює розвиток особистості, зростання у людей почуття відповідальності [5, с.11].

Шкільні конфлікти мають свою специфіку, так як за їх розв'язання в повній мірі відповідає учитель. Саме він повинен знайти коректне вирішення ситуації: адже навчальний заклад, у якому перебуває дитина – модель суспільства, де учні засвоюють соціальні норми та відносини [4, с.84].

Основною ланкою при розв'язанні педагогічних ситуацій є проведення її психологічного аналізу. У цьому випадку вчитель може розкрити причини ситуації, не допустити її переходу у тривалий конфлікт, тобто якоюсь мірою навчитись володіти ситуацією, використовуючи її пізнавальні та виховні функції. Проведення аналізу знизить кількість помилок, які допускає вчитель, негайно застосовуючи заходи впливу на учня в ході виниклої ситуації. Основною метою психологічного аналізу ситуації є створення достатньої інформаційної основи для прийняття психологічно обґрунтованого рішення виниклої ситуації, тому що кваплива реакція вчителя, як правило, викликає імпульсивну відповідь учня, призводить до обміну «словесними ударами», а ситуація стає конфліктною. Грамотно проведений психологічнийаналіздопоможевчителюзнайти не тількиваріантирозв'язання, а й можливі шляхи попередженнячипогашенняконфлікту [18, с. 52].

Отже, учителеві необхідно вміти орієнтуватися в ситуації конфлікту і приймати ефективні рішення , для цього йому потрібно знати і уміти:

- правильно запобігти конфлікту, який руйнує оптимальну систему управління та організації відносин між людьми; адекватно вести себе в конфлікті, щоб знизити його руйнівну і посилити гармонізуючу дію; захистити особистість конфліктанта; [1, с.22].

Кожному педагогові необхідно виробити свій власний стиль взаємодії з учнем у процесі вирішення конфлікту [3, с.28]. Враховуючи вище сказане разом з соціальним педагогом школи та класними керівниками було вирішено провести дослідження з використанням різних форм та методів роботи по зниженню та подоланню конфліктних ситуацій в малих соціальних групах.

Дослідження проводилися на базі Білгород-Дністровського КЗ «НВК «ДНЗ-ЗОШ Іст.» імені С.О. Морозової» в 2-А та в 2-Б класах. Для експерименту було обрано дві групи респондентів. Всього в експерименті приймало участь 48 дітей. Вік дітей складав 7-8 років. 2-А був експериментальною групою, 2-Б контрольною. Експериментальний група складалась з 25 осіб.

Основною метою даного дослідження є виявлення дітей та груп дітей з проявами конфліктних ситуацій для їх зниження та подолання . Втілення та реалізація різних форм та методів роботи, які б сприяли зниженню показників конфліктної поведінки у дітей, навчити вирішувати життєві складні ситуації, вміти долати конфлікту поведінку і вміти вчасно вийти з конфліктної ситуації.

Перед тим, як розпочати експеримент потрібно було визначитися з класом учні якого потребують необхідної допомоги. Для цього було вирішено провести з класними керівниками та соціальним педагогом бесіди, які дали змогу визначити які проблеми існують в класі. Після проведення бесіди було виявлено, що В 2-А і в 2-Б були найбільш загострені конфліктні ситуації.

Для виявлення рівня конфліктності серед дітей було вирішено провести такі форми дослідження та методи роботи: анкетування, соціометрія.

Соціометричне дослідження.

Мета: Вимірювання рівня згуртованості – роз'єднаності в групі. Визначення «соціометричних статусів» – співвідношення рівняавторитетності кожного члена групи за принципом симпатії – антипатії до йогоперсони з боку групи.

Після опрацювання бланків було отримано такі результати:

Контрольна група – ділові зв'язки: 2 лідера, 7 бажані, 3 неприйняті, 3 ізольовані; емоційні зв'язки: 2 лідери, 4 бажані, 8 неприйняті, 1 ізольований.

Експериментальна група – ділові зв'язки: 4 лідера, 6 учнів бажані, 5 неприйняті, 5 ізольовані; емоційні зв'язки: 3 лідери, 7 бажані, 5 неприйняті, 5 ізольовані.

Анкетування « Мій клас»..

Мета: визначення рівня згуртованості класу.

Після проведення анкетування були зроблені такі висновки :

Учні 2-Б класу та 2-А класу не згуртовані, виникають часто суперечки, класи поділені на малі групи, деяким учням не подобається навчатися у своєму класі, часто б'ються, багато сваряться. У 2-х класах підвищений рівень агресії, але в 2-А класі більш виявлена агресія тому, що більшість дітей-хлопчики, які вважають за потрібне використовувати фізичну силу при захисті.

На основі аналізу було вирішено провести такі форми роботи: година спілкування, арт-терапевчична вправа, бесіда, тренінг, які сприяли би зменшенню рівня агресивності і конфліктності учнів.

1. Година спілкування: «Оминаємо гострі кути» .

Мета: ознайомити учнів з класифікацією, причинами виникнення, шляхами подолання та правилами поведінки в конфліктних ситуаціях.

Під час години спілкування було використано музику з мультфільму про дружбу, повітряні кульки, для показу як поводиться людина у конфліктній ситуації, відеохарактеристика кожної тваринки. Після проведення години спілкування діти стали більш дружнішими, почали посміхатися, зблизились між собою.

2. Бесіда «Дружба найцінніший скарб».

Мета: дати можливість учням самостійно аналізувати типові життєві ситуації; роз'яснити правила попередження конфлікту та виходу з нього; навчити використовувати набуті навички; розвивати вміння порозуміння в колективі; виховувати поважне ставлення один до одного, вміння цінувати дружбу, допомагати друзям.

Під час бесіди було використано мультфільм «Просто так». Багато дітей проявили активність, зацікавленість, інтерес, бажання допомагати іншим, зменшилися суперечки між учнями, знизилась напруженість, навчилися долати суперечки мирним шляхом, зникла зажатість учнів, діти стали більш веселішими, знайшли спільні інтереси, в класі панувала доброзичлива атмосфера, багато учнів позитивно відгукувались про бесіду.

3. Арт-терапевтична вправа «Океан»

Мета: сприяти налагодженню відносин учнів; зняти емоційну напругу та рівень агресивності учнів за допомогою малювання; виявити в дітей творчі здібності, здатність фантазувати, перевірити як працює дрібна моторика рук, визначити поведінку під час заняття творчістю.

Робота була проведена на уроці образотворчого мистецтва. Діти виконували роботу фарбами. Були обрані лише світлі кольори, які позитивно впливають на настрій. Роботу виконували під супровід класичної музики.

Під час виконання роботи деякі учні поводили себе неадекватно. Їх поведінка заважала роботі класу і підтримуванні дисципліни. Серед учнів були діти, які вели себе пасивно і замкнуто. Було задано додаткове завдання, яке мало перевірити здатність дітей до абстрактного мислення і фантазування. Але основна маса класу вирішила не вигадувати, а просто змалювати готовий малюнок. Ця робота сприяла покращенню настрою учнів, зменшенню рівня конфліктності та агресії учнів, діти отримали позитивні емоції. Після закінчення цього заходу багато учнів посміхались, були спокійними, ділилися своїми враженнями один з одним.

4. Тренінг «Вчимося бути добрими людьми».

Мета:формувати у дітей почуття доброти, сприяти зменшенню рівня конфліктності учнів, любові до навколишнього середовища, допомогти дітям усвідомити, що чуйного, доброзичливого ставлення потребують не лише люди, а й весь оточуючий світ; розвивати потребу робити добро, не чекати винагороди; виховувати в учнів доброту, порядність, бажання підтримувати ближнього у скрутну хвилину.

Всі учні приймали активну участь, були зацікавлені, проявляли інтерес, бажання допомагати іншим, зменшилися суперечки між учнями, знизилась напруженість, навчилися долати суперечки мирним шляхом, зникла зажатість учнів діти стали більш

веселішими, уважнішими один до одного, знайшли спільні інтереси, в класі панувала доброзичлива атмосфера. Проведена робота допомогла зацікавити дітей, наповнити думки добрими намірами на майбутнє та розвинути почуття колективізму.

З метою перевірки ефективності роботи на кінцеве дослідження було проведено повторне анкетування «Мій клас». В результаті даних можна зробити висновок, що проведена робота була ефективна і дала змогу зменшити рівень конфліктності в малих групах.

За результатами експерименту можна зробити висновок, щодіти стали більш добрими і спокійними, рівень агресивної поведінки зменшився, рівень конфліктності знизився.

В процесі дослідження особливу увагу було приділено способам запобігання конфліктним ситуаціям, їх аналізу та шляхам розв'язання конфліктів. Психологи, соціальні педагоги й батьки звертають увагу на те, що сьогодні конфлікти в житті молодших школярів все частіше стають нормою поведінки й вливають на розвиток їх особистісних якостей та формування індивідуального стилю міжособистісних взаємовідносин, зокрема з батьками. Зростання проявів конфліктності в молодшому шкільному віці обумовлена тим, що вступ до школи, перехід від сімейного виховання до системи шкільного навчання і виховання є важливим і складним процесом, який суттєво змінює соціальну ситуацію розвитку дитини й додає нових суперечностей у її спілкуванні з оточуючими.

Прикладів конфліктів у школі безліч. В основному, сварки між учнями виникають найчастіше через спроби самоствердження за рахунок насмішок над іншими, фізично і психологічно більш слабкими дітьми. До того діти зараз дужежорстокі і якщо в однокласниковівідмічено-відмінність, ценеодміннопризводить до глузуваннь. Сперечання з учителем викликанібажаннямвиділитися і завоювати авторитет середіншихучнів. Виннимбуває і сам педагог, без увагивідноситься до відстаючих дітей в класіабонадмірно хвалить успішних.

Для профілактики та подолання конфліктів таку роботу рекомендовано проводити вчителям початкових класів, соціальним педагогам та психологам, адже за результатами анкетувань та соціометрії багато дітей виправляють свою поведінку.

1.Джелалі В. О. (2006) *Психологія вирішення конфліктів*: Навчальний посібник. Харків-Київ: Р. И. Ф. 320 с.

2.Галаган В. Я., Орлов В. Ф., Отич О. М. (2008) *Конфліктологія:* Конспект лекцій. Для підготовки магістрів усіх форм навчання. К.: ДЕТУТ. 293 с.

3.Крысько В. Г. (2004) *Социальная психология: словарь-справочник.* Минск: Харвест. 688 с.

4.Москаленко В. В. (2005) *Соціальна психологія:* Підручник. К.: Центр навч. літератури. 624 с.

5.Орбан-Лембрик Л. Е. (2004) *Соціальна психологія*: Підручник: У 2-х кн. Кн.1: Соціальна психологія особистості і спілкування. К.: Либідь. 574 с.

ВЗАЄМОДІЯ ВЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА З ПСИХОЛОГОМ У ПРОЦЕСІ КОМПЛЕКСНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Сергій Ніколаєв
аспірант педагогічного факультету,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – проф. Біла О. О.

Співпраця вчителя-логопеда та педагога-психолога передбачає взаємодію в процесі корекційно-розвиткової освітньої діяльності, стимулюючої мовне, пізнавальне і особистісний розвиток дитини. Як підкреслює практика, така діяльність виступає цілісною системою, що інтегрує діагностичну, корекційно-розвиткову та профілактичну функції [2, с. 22].

Підкреслимо, що саме логопед виступає організатором і координатором корекційних впливів. Такий фахівець надає, насамперед, необхідну логопедичну допомогу.

Професійна діяльність психолога переважно спрямована на розвиток когнітивних процесів, що безпосередньо пов'язані з промовою дитини.

Звідси, постає актуальним питання конкретизації основних напрямків взаємодії таких фахівців. Саме розподіл між ними відповідної відповідальності дозволить більш чітко визначити загальні та приватні задачі учасників корекційно-розвиткового процесу.

Метою організованої спільної роботи психолога і логопеда виступає, передусім, надання комплексної психолого-педагогічної допомоги вихованцям, які мають різноманітні мовні порушення.

Взаємодія фахівців із вихованцями відділення соціальної та психолого-педагогічної реабілітації відбувається у форматі спільно визначених приватних (специфічних) завдань. Зокрема, конкретизуємо основні завдання роботи логопеда. До таких завдань належать: обстеження вихованців і виявлення серед них саме таких категорій, які потребують профілактичної та корекційної мовної допомоги; вивчення рівня мовного, пізнавального розвитку особистості дитини; вивчення індивідуальних особливостей вихованців, які потребують логопедичної допомоги; визначення основних напрямків і змісту роботи з кожним вихованцем; систематичне проведення профілактичної та корекційно-мовної роботи з вихованцем згідно зі спеціально створеної для нього індивідуальної програми; оцінка результатів допомоги різним цільовим групам вихованців; визначення ступеня мовної готовності вихованців; проведення просвітницької та пропедевтичної роботи з педагогами, батьками та особами, які їх замінюють і вихованцями, які мають мовні порушення; здійснення контролю за якістю мовної роботи з вихованцями, які мають мовні розлади.

Щодо окреслення основних завдань роботи психолога, то вони декілька відрізняються від специфічних повноважень логопеда. Зокрема, психологи переважно зорієнтовані на: створення комфортного простору для психологічної підтримки вихованців із порушеннями мови; розвиток пам'яті, уваги, мислення, просторового орієнтування дитини; розвиток у дитини загальної та дрібної моторики; розвиток слухової уваги та фонематичного слуху в дитини; розвиток зорово-моторної координації у вихованця; розвиток довільності та навичок самоконтролю, вольових якостей у дітей; активізація відпрацьованої лексики у дітей; зняття тривожності у вихованців (клієнтів) при негативному настрої на логопедичні заняття; забезпечення психологічної готовності до шкільного навчання; підвищення психологічної культури батьків і педагогів.

Незважаючи на закономірні відмінності у функціональних обов'язках соціономістів, у самому змісті задач фахової діяльності вчителя-логопеда та педагога-психолога логічно поєднуються структурні компоненти корекційно-розвиткового процесу. Звідси слід звернути увагу на основні етапи їхньої взаємодії.

Модель взаємодії вчителя-логопеда та педагога-психолога дозволяє, по-перше, враховувати не тільки мовні, а й індивідуально-типологічні особливості вихованців, а також їх компенсаторні можливості; по-друге, чітко сформулювати об'єктивний висновок і, по-третє, окреслити індивідуальні та групові програми корекційної роботи на довгострокову перспективу.

Саме узгодженість дій логопеда і психолога дозволяє ефективно скорегувати наявні порушення розвитку мови. Це сприяє пошуку додаткового ресурсу для допомоги дитині в питаннях успішної адаптації в дошкільному довкіллі, продуктивно розвиватися та навчатися.

Взаємодоповнюваність роботи вчителя-логопеда та педагога-психолога, їх тісна співпраця за різними напрямками роботи, є підгрунтям для забезпечення результативної роботи відділення соціально психолого-педагогічної реабілітації. Саме дотримання принципів наступності та перспективності логопедичних і психологічних занять дозволяє

фахівцям досягти більш ефективних результатів корекційно-розвиткового навчання учнів. Такі корекційні заняття є частиною навчально-виховного процесу, під час якого у вихованців (клієнтів) відбувається розвиток пам'яті, уваги, мислення, корекція порушень усного та писемного мовлення.

Учитель-логопед спільно з педагогом-психологом враховує індивідуальні особливості вихованців і викладає матеріал на доступному для них рівні. При цьому враховується й диференційований підхід. Всі корекційні заняття моделюються за індивідуальним планом і втілюються у формі занять. Навчальне та розвиткове навантаження поєднується із хвилинами фізичної активності дітей.

Хоча педагог-психолог і вчитель-логопед й вирішують декілька різні завдання, водночас шляхи та способи досягнення результативності щодо успішного розвитку дитини виявляються у них спільними.

Для психолога одним із провідних видів діяльності виступає корекція відставань у розвитку психічних функцій. Водночас, для логопеда провідним видом діяльності постає активізація функціонального потенціалу дитини. Корекція порушень у розвитку мови звичайно є прерогативою логопеда, але найважливішим завданням психолога виступає активізація мовленнєвої діяльності дитини.

Якщо логопед досліджує особливості вербалізації та невербальні засоби, які застосовує дитина у процесі комунікації (міміку, пантоміміку), то психолог робить особливий акцент на вивчення сприйняття дитиною графічного зображення емоції, самоусвідомлення емоції, розуміння свого емоційного стану. Також він вивчає й соціальні емоції вихованців.

Результати діагностики різних порушень мови у вихованців демонструють, що респонденти із загальним недорозвиненням мови найбільш часто вживають так звані повсякденні слова і вирази. Емоційна лексика використовується ними вибірково і фрагментарно. У зв'язку з цим виникла необхідність уведення в логопедичну роботу комплексу методичних прийомів із формування емоційної системоутворювальної складової лексики в осіб із загальним недорозвиненням мови. У такому ракурсі до найважливіших цілей роботи вчителя-логопеда слід віднести надання допомоги вихованцям, які мають порушення в розвитку писемного та усного мовлення, а також які зазнають труднощів у спілкуванні та навчанні. Не менш значущими виступають й гармонійний розвиток особистості та формування позитивних особистісних якостей у вихованців.

Проектування професійної діяльності розпочинається заздалегідь, ще до комплектування логопедичної групи. У таку групу поступово (згідно із зверненнями) входять діти, які мають різноманітні мовні дефекти. Тому вже на цьому етапі фахівці володіють необхідними відомостями про особистісні особливості розвитку дітей, які претендують в логопедичну групу. Це постає можливим через те, що раніше вже була здійснена діагностика певного вікового етапу життя вихованців.

Водночас, діти, які мають мовні дефекти, поглиблено обстежуються не тільки вчителем-логопедом, а й педагогом-психологом за методиками М. М. Семаго, а також М. М. Павлова, Л. Г. Руденко [4, с. 118].

Наступна комплексна робота зазначених фахівців інтегрує кілька напрямків:

1. Організація спеціальної роботи з вихованцями, які мають мовні порушення.

2. Добір і застосування необхідних методів і форми додаткової роботи з педагогами.

3. Психолого-педагогічна робота з батьками вихованців.

Презентуємо перелік передбачуваних результатів роботи з батьками: підвищення педагогічної компетентності батьків (як наслідок систематичного проведення індивідуальних і групових бесід, консультацій тощо); постійний зв'язок із батьками внаслідок спільної роботи із комплексом зошитів для домашніх завдань (у такий спосіб батьки виступають активними учасниками корекційно-розвиткової роботи).

Представлений комплексний підхід взаємодії вчителя-логопеда та педагога-психолога дозволяє:

1. Враховувати не тільки мовні, а й індивідуально-типологічні особливості дітей, а також їхні компенсаторні можливості;

2. Чітко сформулювати об'єктивний висновок щодо реального розвитку дитини;

3. Намітити індивідуальні та групові програми корекційної роботи з вихованцем на довгострокову перспективу;

4. Сприяти зростанню компетентності батьків вихованців у галузі корекційної педагогіки.

Узгодженість дій логопеда і психолога дозволяє ефективно скорегувати наявні порушення розвитку мови. Така робота відбувається у наступних організаційних формах їхньої взаємодії: проведення й обговорення результатів психолого-педагогічної діагностики (логопед обстежує мовленнєві процеси особистості, у тому разі й їх емоційні складові, психолог – пізнавальні процеси, зокрема, рівні розвитку пізнавальної сфери); впровадження програм корекційно-розвиткових занять (зокрема, на заняттях із психологом використовуються прийоми щодо активізації психічних процесів, вивчення та збагачення прояву емоційних станів, доступних віку, а на заняттях логопеда активізується мовний фон висловлювань вихованців); спільне проведення інтегрованих занять із вихованцями; організація батьківських зборів, тренінгів і консультацій для батьків, презентація різноманітной стендовой інформації для членів родини (що висвітлює різноманітні питання у галузі психології та мовного розвитку дитини).

Таким чином, у результаті організованої взаємодії вчителя-логопеда та педагога-психолога щодо комплексного супроводу вихованців із мовними порушеннями, відбувається: цілісна організація корекційно-розвиткового освітнього простору; продуктивна професійна взаємодія фахівців у педагогічному процесі; систематичне оновлення організаційних форм і змісту корекційно-розвиткової роботи з вихованцями; прояв творчих здібностей педагогів у професійній діяльності; орієнтир на еталонну модель особистості, адаптовану до гармонійної взаємодії із зовнішнім довкіллям.

1. Байда Л. Ю., Павлова Е. Б., ІвановаО. Л., Кукуруза Г. В. (2017). *Формування політики раннього втручання.* Тренінговий модуль. К. 62 с.

2. Доброва-Крол Н. (2014) *Раннє втручання: Ключові аспекти та міжнародний досвід.* Київ: Міжнародний дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ). 48 с.

3. (2003) *Навчально-реабілітаційний центр «Джерело». Опис програми реабілітації.* Львів. 36 с.

4. Кравцова А.М., Кукуруза А. В. (2013) *Раннє втручання: міждисциплінарна допомога дітям з порушеннями розвитку та їх сім'ям:* Посібник для фахівців. Харків. 208 с.

ПЛЕНЕРНА ПРАКТИКА – ВАЖЛИВА ЛАНКА В СИСТЕМІ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Марія Олейнікова
студентка Архітектурно-художнього інституту
Одеська державна академія будівництва та архітектури
Науковий керівник – ст. викл. Коншина О.

Розвиток технологій XXI століття в різних сферах світової спільноти активно впливає на людину, суспільство і культуру. Суспільство характеризує себе не просто накопиченням та надбанням нових знань, але й розвиває індивідуальні можливості для максимальної свободи самовираження людини, для формування нових професій, які гідно оплачуються і мають попит на ринку праці. Медицина, юриспруденція, педагогіка та деякі

інші сфери людської діяльності споконвіку вважаються фундаментальними в житті суспільства. У це коло професій входить, звичайно, й архітектура.

Професія архітектора характеризується, як правило, високим ступенем професіоналізму, динамізмом, ефективністю і креативністю. Це одна з найдавніших професій на землі. Слово «архітектор» походить від грецького слова αρχιτεχτων – будівельник. Ще в 1-3 столітті н. е. з необхідністю будівництва фортифікаційних споруд, мостів, доріг у Римській імперії з'являється нова професія – архітектор-містобудівник. Відкриваються нові приватні школи, які набирали учнів для навчання останніх архітектурному ремеслу.

Про історію архітектури можна говорити дуже багато і плідно, але мета нашої статті полягає в сучасному погляді на роль та вплив пленерного живопису на формування нинішньої архітектури та дизайну. Вміння аналізувати реальний архітектурний об'єкт, прочитувати закладену в ньому архітектурну ідею, бачити, за допомогою яких композиційних прийомів вона втілена, – важлива частина професії архітектора.

Про роль пленеру в архітектурній діяльності говорять багато фахівців-архітекторів. Це роботи таких учених, як І. Араухо, М. Волков, О. Дроздов, Фернандо Ромеро та інші. Так, Л.А.Маслова зазначає: «Основним завданням у пленерній практиці слід зробити не відпрацювання вміння зображати архітектуру, а графічний аналіз самої архітектури. Тільки підкріплені знаннями, розумінням сенсу зображення є найбільш корисними для студентів і найбільш інформативними для глядачів» [4, с.3].

При підготовці архітектора пленер передбачає певні цілі та завдання, серед яких найбільш важливими є такі:

• розвиток у майбутніх фахівців просторової уяви, вміння адекватно сприймати простір і форму, орієнтуватися у візуальних сигналах та оцінювати візуальну інформацію, що надходить ззовні;

• розвивати візуально-естетичну культуру, тобто вчитися бачити пропорцію і гармонію;

• здатність майбутнього архітектора до творчості сприймати навколишній світ образно і гармонійно.

Сьогодні колористика, передача кольору і форма є одними з основних умов у проектуванні об'єктів у сучасному світі архітектури. Отже, кожен архітектор-дизайнер при створенні власного проекту повинен уміти відчувати композиційну, пластичну і кольоротональну гармонію. Неоціненний внесок у набуття колористичних навичок вносить саме робота студента на пленері.

Для розширення меж образного сприйняття студента-архітектора і для розуміння колірної гармонії до освітньої програми багатьох вищих будівельних установ входить пленерний живопис. Так, художньо-ознайомлювальна практика для студентів Одеської державної Академії будівництва та архітектури 2 курсу денної форми навчання освітнього ступеня бакалавр за навчальним планом проводиться на кафедрі рисунка, живопису та архітектурної графіки і триває три тижні.

Основою метою художньо-ознайомлювальної практики є формування умінь зображати архітектурні форми та простори з натури. Студенти Одеської державної академії будівництва та архітектури мають прекрасну можливість навчатися виявляти правильні гармонійні відносини в природі, використовувати колір в архітектурній композиції, виявляти характерні риси архітектурного пейзажу та розвивати основні професійні компетентності, якими повинен володіти майбутній архітектор.

Зображуючи пам'ятники архітектури м. Одеси, знамениті дворики, вулиці, мости й панорами міста, студенти розвивають свою просторову уяву, відпрацьовують уміння чітко й лаконічно сприймати форму об'єкта. Продемонструємо декілька робіт пленеру, які передають всю ту незвичайну колористику Одеської унікальності:

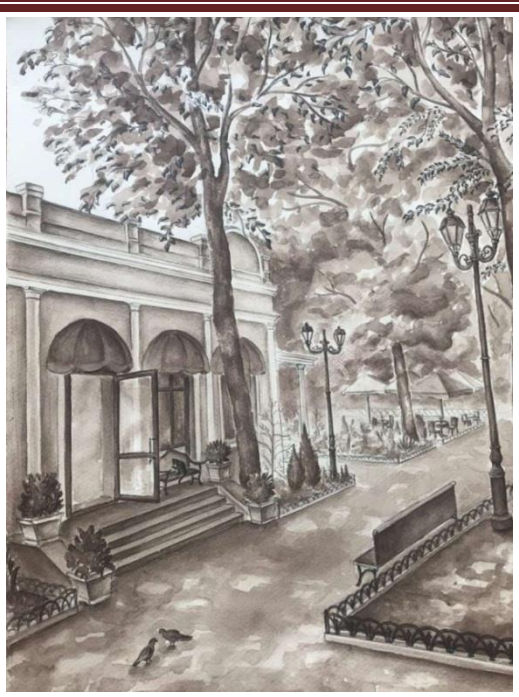

Мал. 1. *Горсад м. Одеса (Марія Олейнікова)*

Мал. 2. *Одеський дворик (Марія Олейнікова)*

Індивідуальне сприйняття навколишнього світу наштовхує на різні шляхи в зображенні й вирішенні образів. Практикуючись на відкритому повітрі, студенти отримують можливість навчитися наочно сприймати втілення архітектурних ідей в реальне життя, яке оточує кожного з нас. Останнє допомагає в подальшому осмислювати архітектуру як реальне життєве явище. Уміння аналізувати реальний архітектурний об’єкт, прочитувати закладену в ньому архітектурну ідею, бачити, за допомогою яких композиційних прийомів вона втілена, є важливою складовою професії архітектора.

Варто відзначити, що крім формування колористичних навичок, пленерний живопис дисциплінує і загартовує характер майбутніх архітекторів-дизайнерів, тримає в постійній напрузі, оскільки пленер вимагає роботи на граничній швидкості, тим самим формуючи важливу навичку – швидко приймати рішення у створенні образів. Під час пленеру студенти повністю працюють на підсвідомо-чуттєвому рівні, знаходяться в пошуку художніх рішень і найголовніше – напрацьовують неоціненний досвід.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що роль пленерної практики в підготовці майбутнього архітектора величезна. При створенні гармонійних, художніх і

функціонально-креативних проектів необхідні не тільки наукові, графічні та розрахункові навички, а й художні. Бо XXI століття – це століття нової генерації архітекторів, які будуть чутливими до змін у суспільстві, будуть соціальними модераторами й активістами, що відчувають найменші зміни, як у промисловій індустрії, так і в сучасному суспільстві.

1. Амелина И. В. (2014) *Роль пленэра в процессе обучения студентов*. Самара. URL: https://cyberleninka.ru/article/v/rol-plenera-v-protsesse-obucheniya-studentov
2. Бархин Б. Г.(1996) *Искусство, наука, техника в архитектурном образовании*. Москва.
3. Бенэм Рейнер. (1980) *Взгляд на своременную архитектуру*. Эпоха мастеров. Москва.
4. Маслова Л. А. (2017) *Пленэр для архитекторов*. Уфа. URL: https://docplayer.ru/77050387-Plener-dlya-arhitektorov.html#show_full_text

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Олена Пишненко
магістрантка
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Житомирська Т. М.

Сьогодні в навчально-виховному процесі ЗДО відбувається інтенсивне впровадження нових методів, засобів, форм навчання, перехід до більш активної методики навчання, за допомогою яких активізується пізнавальна діяльність майбутніх вчителі в процесі навчання, розвивається інтерес до дисциплін, що вивчають, виникають вміння та навички до використання вже набутих знань в майбутній професійній діяльності. Це неможливо без використання нових технологій та методик навчання, які спрямовані на виявлення особистісного потенціалу студентів.

Одним з найперспективніших напрямків інформатизації освіти є впровадження та застосування мультимедійних технологій, які дозволяють не тільки поліпшувати пізнавальний рівень майбутніх вихователів , а також покращювати їх інформаційну культуру. Застосування мультимедійних технологій визначає зміну змісту, методів і форм організації навчального процесу. Результативність застосування мультимедійних технологій напряму залежить від навчальних умов, які б сприяли максимальній взаємодії викладача та студента, та сприяли формуванню потрібних знань умінь та навичок.

Для того, щоб вирішити поставлене перед нами завдання, ми повинні розкрити сутність вихідних понять, які стосуються нашого питання. Виходячи з предмету нашого дослідження, ми ознайомимося з такими дефініціями:

«технологія», «педагогічна технологія», «інформаційна технологія», «інформаційно-комунікаційна технологія», «засоби інформаційно-комуніуаційних технологій (засоби ІКТ)».

В педагогічній науці термін «технологія» з’явився відносно нещодавно і використовується в складі таких понять «педагогічна технологія», «навчальна технологія» та «освітня технологія». Ми будемо детально розглядати поняття

«технологія» та «педагогічна технологія», для того щоб з’ясувати зміст навчальної технології.

Т. Назарова, зазначає, що поняття «технологія» розвивалась одночасно з педагогікою, тому трансформувався в нові поняття: освітні, навчальні та педагогічні технології. Це є рівне «педагогічної технології», які мають відповідні цілі, завдання та зміст [4, с. 23].

В словниках поняття «технологія» зазначається, як: 1) від грецького – сукупність

способів обробки під час виробництва та їх опис [1, с. 1448];

2) сукупність способів переробки інформації, створення виробів та процесів, що їх супроводжують [129, с. 573].

Як зазначає Н. Остапенко, технологія навчання орієнтована на об'єднання сучасних активних методів та засобів навчання у певний комплекс з максимальним рівнем залучення людських ресурсів, а особливо встановлення навчально-ділових стосунків між викладачем та студентом на основі співробітництва та партнерства [101].

В. Оніщук в своїх дослідженнях розкриває поняття технології навчання, як технологію, що має охоплювати інформацію про методи та прийоми викладання, зміст, характеристику й послідовність навчальних операцій, способи педагогічного керування пізнавальною діяльністю [104].

Ми розуміємо технологію навчання, як певну категорію, що має свої певні складові, такі як мета навчання, зміст навчання, засоби педагогічної взаємодії, організація навчального процесу, рівень професійної підготовки майбутнього вихователя .

Поняття «педагогічна технологія» почали вживати, ще в 20-х роках XX століття в працях вітчизняних вчених С. Шацького, В. Бехтєрєва, Є. Павлова. Вже тоді, ці поняття розумілися по різному, його визначали їх як сукупність прийомів і засобів, які були спрямовані на забезпечення ефективної навчальної діяльності, що за своєю організацією схожа на виробничу технологію.

Найпоширеніше поняття «педагогічної технології» належит В. Беспальку, він розуміє «педагогічну технологію» – як проект певної педагогічної системи, яку реалізується на практиці, це основа техніки реалізації навчально-виховного процесу, це не стала схема, в яку відрили навчально-педагогічний процес, а результат ґрунтовної роботи, з певними оцінками та висновками, що визначають ефективність процесу навчання й виховання. В сучасній педагогіці, досі не має єдиної точки зору науковців, на визначення та класифікацію поняття «педагогічних технологій».

Проте М. Кларін поняття «педагогічної технології», розуміє, як сукупність особистісних, методичних та інструментальних засобів, які застосовуються для досягнення потрібної мети [65, с. 40]. «Педагогічну технологію» Б. Лихачов розглядає, як сукупність психолого-педагогічних постанов, що визначають спеціальний набір і поєднання форм, методів і засобів, прийомів навчання, виховних засобів, організаційно-методичний інструментарій педагогічного процесу [82]. Н. Тализіна передає зміст педагогічної технології через найбільш раціональні способи досягнення навчальної мети. Проте навчальний процес, вона розглядає комплексом, як сукупність, який не можна аналізувати лише окремі компоненти. Комплексне використання сучасних методів навчання, технічних засобів навчання є головною частиною сучасної технології навчання [139, с. 125].

Педагогічні технології мають змістову (мету та зміст навчання, виховання) та процесуальну (засоби, способи, дії досягнення педагогічної мети) частини. Т. Назарова називає педагогічною ту технологію, яка являє собою

«знання, що включають методи, засоби навчання, теорію їх використання для досягнення мети навчання» [4, с. 24].

С. Бондар зазначає сім критеріїв класифікації педагогічної технології: за характером цілеспрямованості педагогічного процесу; новизни; змісту педагогічного процесу; взаємодії між учителем та учнем, між викладачем та студентом; за особливостями операційно-діяльнісного компонента педагогічного процесу; за способом оцінювання навчальних досягнень; за рівнем застосування в педагогічному процесі [10, с. 159].

Поняття «технологія навчання» є близькою до поняття «педагогічна технологія». Технологія навчання показує шлях засвоєння певного навчального матеріалу в межах однієї конкретної дисципліни, теми, питання. Методика навчання – це сукупність методів, прийомів, засобів та форм навчання, для їх використання, методика не потребує логічного

обґрунтування, а технологія навчання вимагає логіку та послідовність під час використання прийомів, засобів, методів,спільних дій між викладачем та студентом для досягнення потрібного результату. Інакше кажучи, технологія відрізняється від методики певним алгоритмом [5, с. 50].

На наш погляд, більш дорочним поняттям «педагогічної технології» надає Б. Лихачов, він розуміє це поняття, як комплекс спеціальних форм, методів, засобів, прийомів навчання, вихованих засобів.

Наступне поняття, яке ми розкриємо це інформаційна технологія. У великому тлумачному словнику сучасної української мови надають таке поняття: «Інформаційна технологія» – цілеспрямована організована

сукупність інформаційних процесів із використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування» [1, с. 403].

На думку М. Кадемії «інформаційна технологія» це практична область інформатики; комплекс методів, засобів способів автоматизованого збору, обробки, зберігання та передачі інформації для отримання певних результатів. Використання інформаційної технології здійснюється за рахунок комп'ютера. Інформаційна технологія має певні особливості: здійснення можливостей сучасних програмно-апаратних та технічних засобів, що працюють на основі мікропроцесорної та обчислювальної техніки, засоби і пристрої передачі, відтворення інформації; використання спеціальних моделей для представлення знань в електронній формі; забезпечення прямого доступу до ділового режиму під час використання мов програмування і засобів штучного інтелекту; забезпечення простоту використання комп'ютера [3, с. 62]. Також М.Кадамія у своїх дослідженнях зазначає, що «інформаційна технологія – це система наукових та інженерних знань, а також методів і засобів, які застосовуються для створення, збору, обробки, передачі інформації у певному предметному середовищі. Інформаційні технології це комплекс методів і технічних засобів для зберігання, створення обробки, передачі та використання інформації» [3, с. 79].

Л. Шилова вважає, що «інформаційні технології - це процес, який застосовує комплекс методів та засобів оброблення та передачі інформації про стан об'єкту або певного явища [3, с. 187]. Проте Т. Крамаренко розуміє це поняття, як технологію обробки інформації за допомогою комп'ютера та різних засобів. [6, с. 3].

Детальне пояснення досліджуваного нами поняття, ми знаходимо у О. Гудирєва, він розглядає це поняття як, систему взаємозалежних елементів: сучасних інформаційних методів та засобів ціле направленого пошуку інформації, створення, збирання, зберігання, опрацювання, передачі та

використання набутої інформації та знань, спрямована на удосконалення навчального процесу [2, с. 28]. Дуже схожі поняття ми знаходимо в працях В. Беспалька, Є. Полата, І. Роберта.

М. Фіцула надає своє поняття «інформаційних технології навчання», він зазначає, що «інформаційні технології навчання – це методологія і технологія навчально-виховного процесу з використанням сучасних інформаційних технологій [6; с. 159].

Після аналізу науково-педагогічної літератури, ми прийшли до висновку, що інформаційні технологію ототожнюються з процесами накопичення та опрацювання інформації за допомогою комп'ютера, та її використання для покращення навчального процесу.

Проаналізувавши наукову літературу, ми виокремили завдання інформаційних технологій:

– поселення всіх етапів навчально-виховного процесу, покращення його ефективності та якості;

– формування відкритої системи освіти, що забезпечує майбутнім спеціалістам,

власний шлях самоосвіти;

– системне об'єднання різних галузей знань;

– розвиток творчих здібностей;

– розвиток експериментально-дослідницької роботи та культури навчальної діяльності;

– розвиток інформаційної культури;

– підготовка спеціалістів з інформатики та користувачів, що користаються засобами інформаційних технологій [3].

1. Бусел В. Т. (2002) *Великий тлумачний словник сучасної української* мови. Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун». 1440 с.
2. Гудирева О. М. (2003) *Вплив нових інформаційних технологій навчання на активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів.* Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання.. Вип. 6. С. 25-36.
3. Кадемія М. Ю. (2009) *Інформаційно-комунікаційні технології навчання : термінологічний словник*. Львів : Вид-во «СПОЛОМ». 260 с.
4. Назарова Т. С. (1997) *Педагогическая технология: новый этап эволюции*?. Педагогика.. № 3. С. 20-27.
5. П'янковська І. В. (2010) *«Компетенція» та «компетентність» як провідні поняття компетентнісного підходу.* Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Психологія і педагогіка.. № 15. С. 202-211.
6. Фіцула М. М. (2006) *Педагогіка вищої школи:* Навч. Посіб Київ : «Академвидав». 352 с.

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вікторія Полатайко
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Наукоий керівник – доц. Богданець-Білоскаленко Н. І.

Творчі здібності в повсякденному розумінні часто прирівнюють до знань, та навчання дитини. Ось чому увага приділяється навчанню саме знань учнів. Тому про його творчий потенціал судять про його здатність аналізувати та синтезувати в процесі мислення, узагальнювати вивчений матеріал, ставити матеріал у контекст, застосовувати теоретичні дані на практиці, прогнозувати та оцінити результати навчальних дій.

Проте ознаками творчості є здатність продумувати нові ідеї, оригінальністю, інтуїцією та поєднанням розширеної розумової діяльності та творчої уяви. Це протиріччя диктує необхідність розробки навчальних та творчих завдань для учнів [6, с. 49].

Поняття творчого потенціалу особистості нерозривно пов'язане зі змістом творчої діяльності особистості. Найважливіші з них наступні. По-перше, існування проблеми, протиріччя, що вимагає активної діяльності людини для її вирішення. По-друге, процес творчої діяльності або його продукт повинен відрізнятися новизною та оригінальністю. По-третє, результат творчості повинен бути осмисленим соціально та особисто. Це означає, що воно може бути цінним як для суспільства загалом, так і для особистого розвитку людини, яка бере участь у творчій діяльності [6, с. 51-52].

Нарешті, творчість передбачає прогресивність, тобто орієнтацію на корисність результату, на його соціальний характер. Окрім згаданих вище характеристик, характеристик творчої діяльності, вчені наголошують на важливості об'єктивних умов творчості (соціальних, матеріальних) та суб'єктивних передумов (знань, умінь, мотивації, здібностей людини тощо) дуже важлива у поєднанні.

Зрозуміло, що здійснення такої діяльності передбачає наявність в особистості набору певних психологічних якостей, які можна назвати її творчим потенціалом.

Як правило виділяються три основні групи таких якостей, а саме:

а) фізіологічні особливості;

б) пізнавальні якості;

в) специфічні особистісні характеристики [6, с. 51-52].

Фізіологічні (або психофізіологічні) особливості розглядаються у більшості досліджень як природні передумови розвитку творчої особистості.

До цієї групи належить насамперед працездатність нервової системи, підвищені фізичні навантаження. Вважається, що здатність до творчої діяльності, яка потребує значного споживання енергії, виявляється насамперед у фізично сильних осіб [2, с. 43].

Друга група якостей творчої особистості є найбільш вивченою в сучасній психології. Вони реалізуються в пізнавальній діяльності, забезпечують засвоєння та обробку нової інформації.

Давайте докладніше розглянемо компоненти, що належать до цієї групи:

1. Учні повинні бути в курсі мети знань, деталей та нюансів, які можуть надати важливу додаткову інформацію. Здатність зосереджуватися на творчості в довгостроковій перспективі, що є запорукою успіху на основі глибокого розвитку дитини, структури її мислення та умов діяльності.

Підвищена чутливість до нового, здатність передавати нові знання про емоційне забарвлення, проявляти естетичні почуття в процесі пізнання. Так, у творчого учня є фрази «красиве завдання», «смішний малюнок» тощо.

2. Гарна пам’ять, що вважається запорукою ефективного творчого мислення, оскільки забезпечує безперебійний «доступ» до інформації, що підлягає подальшій розумовій обробці. Звичайно, багато видів пам’яті можуть яскраво проявлятися в тій, яка забезпечує успішне досягнення спеціальних здібностей дитини і спрямована на здійснення конкретної діяльності: зорової, спортивної, технічно розвинутої тощо.

3. Інтелектуальні прояви творчої особистості, що вивчаються в психолого-педагогічній літературі, досить широкі. Серед них найважливішими є самостійність рефлексії, яка проявляється головним чином у здатності учня виявляти проблему під час пізнавального процесу та спрямовувати свої зусилля на її вирішення.

Крім того, творча особистість демонструє також гнучкість мисленнєвих процесів, що передбачає визначення різних варіантів вирішення проблеми виховання. Оригінальність і нетиповий процес мислення дитини, наділеної його творчістю, реалізуються з метою вийти за рамки вже відомого, виправданого, передбаченого загальноприйнятими правилами чи вимогами. До значних характеристик творчого мислення належать оригінальність та інтуїція [3, с. 15].

4. Розвинув творчу уяву для створення нових образів, вміння моделювати нові оригінальні предмети та ситуації.

Конкретні особистісні характеристики творчої дитини, в першу чергу, такі:

• гостре почуття справедливості, спроба оцінити явища з етичної точки зору.

• Ускладнення спілкування з однолітками через нерозуміння однолітків інтересів та досвіду обдарованої дитини.

Дуже часто це є додатком до його бажання спілкуватися зі старшими дітьми, яких більше турбують важкі проблеми і здатні поділити погляди обдарованого школяра.

• Схильність дитини критикувати поведінку інших та вчення (резонанс). Особливо це стосується тих областей, де вона найбільш успішна. Вчені відзначають, що ці критики є досить жорсткими та безкомпромісними через відсутність добре розвинених навичок спілкування серед інших дітей молодшого шкільного віку.

• Непередбачуваність і деяка нестабільність емоцій, оскільки учень реагує не тільки на інтелектуальну діяльність, але і на емоційну діяльність.

• Конкретні мотиваційні події, спрямовані не в першу чергу на репродуктивну діяльність з бажаним результатом, а на пошук оригінального нового рішення, не побоюватись нерозуміння чи осуду з боку інших.

• Здатність самокритикуватися та діяти з метою стати краще. Дуже часто це межує з своєрідним комплексом неповноцінності, який полягає в незахищеності та незадоволеності дитини по відношенню до себе [7, с. 90].

Однією з головних причин цього явища є відсутність нормального спілкування серед однолітків, це створює певні перешкоди для успіху, дитини як «творця», дитина не може усвідомлювати відсутність навичок та зусиль для їх подолання.

Таким чином, модель творчої особистості охоплює не лише сферу знань, але й інші сфери усього життя дитини. Як ми говорили в попередніх розділах, дитина молодшого шкільного віку переживає чутливий період для розвитку спеціальних здібностей. Сучасна психологічна наука стверджує, що діти цього віку мають специфічну і образну думку, емоційне сприйняття дійсності та активне ставлення до неї. Відсутність життєвого досвіду компенсується фантазією, яка яскраво проявляється у формулюванні слів для дітей: при написанні оповідань, віршів.

Образне мислення, відсутність стереотипів, естетичне сприйняття та готовність діяти також характерні для молодших школярів. Часто брак творчого потенціалу потім стає перешкодою у старших класах школи, коли виникає потреба у вирішенні нестандартних завдань, інтерпретації матеріалів із першоджерел.

У початковій школі основна увага приділяється розуму, думці та пам’яті, хоча саме молодші школярі чутливіші до рис мистецтва для розвитку уяви та творчих здібностей [4, с. 135].

Проблема розвитку уяви є актуальною, зокрема, тому, що цей психічний процес є невід’ємною частиною кожної форми творчої діяльності людини, її поведінки в цілому.

Уява – це не тільки необхідна умова ефективного засвоєння учнями нового навчального матеріалу, але й для творчого поводження з наявними у дітей знаннями, це сприяє розвитку особистості, тобто це значною мірою визначає ефективність навчальної діяльності в школі.

На думку дослідників, творчість має відбуватися безпосередньо під впливом мікросередовища, яке повинно відповідати наступним вимогам:

- не регламентованість поведінки;
- предметно-інформаційне збагачення;
- наявність взірців креативної поведінки [1, с. 39].

На думку вчених, мікросередовище може мати вирішальний вплив на такі аспекти творчості дитини, як: мотиваційний, когнітивний, поведінковий.

При дослідженні зарубіжних видань з проблеми розвитку творчих здібностей найчастішаа характеристика дітей-творців: висока чутливість до субсенсорних стимулів, здатність сприймати неточності, відхилення, незвичні та унікальні властивості дитини до побутового об’єкта, здатність помічати взаємозв’язок між характеристиками, які формально не мають, здатність сприймати глобально, виявляти суттєве, важливе, здатність бачити потенціал, як те, що ще не проявилося [2, с. 43].

Серед особистих якостей дітей-творців дослідники виділяють прагнення до домінування, ризику, незалежності та порушення порядку.

Ми бачимо динаміку творчого потенціалу дитини молодшого шкільного віку в організації, управлінні осмисленою інформаційною діяльністю через багаторівневу та розгалужену диспозиційну систему, що проектується назовні за допомогою стратегій та рефлексивних заходів.

Таким чином, можна сказати, що концепція стратегічної організації свідомості є концептуальною. Однією з нагальних проблем психології творчості є проблема виявлення способів активізації цих глибоких структур психічного світу дитини, відповідальних за перетворення класичних, типових і універсальних психічних структур у творчі,

оригінальні структури. Нестандартні схеми, тобто відповідальні за нестандартні та інноваційні «відповіді» психіки про світ [3, с. 25].

Загальний висновок. Вчитель повинен пам'ятати, що дитина молодшого шкільного віку вже здатна до самооцінки, або до розвитку її до низької чи високої. Оцінюючи себе та своїх однолітків, молодий школяр узагальнює думку інших, аналізує та порівнює його з власною.

Особливу роль у вихованні дітей відіграє школа і вчитель. Педагог завдяки своїй навчальній та позакласній діяльності повинен закласти основи національної свідомості та творчості: підказати методи, якими користується учень для оволодіння необхідними знаннями, вміннями та навичками.

Основне завдання вчителів – вміти дивитись на світ очима дітей, намагатися зрозуміти їх поведінку, їхні почуття і, зрештою, допомогти їм досягти повноти вдосконалення та самореалізації.

Успіх освіти значною мірою залежить від сприйняття дитиною своїх здібностей, а не самих цих здібностей.

За таких обставин дитина усвідомлює, що може досягти успіху в певних видах творчої діяльності (ліплення, живопис, спів) виключно завдяки своїм благодійним діянням. Моральна поведінка дитини будується з неминучим врахуванням її можливих наслідків для інших людей.

Крім того, дорослі повинні розуміти, що творчі здібності дітей знаходять своє відображення в конструкторських іграх, музичній та художній творчості. Дитина має внутрішнє та особисте життя спочатку в когнітивній галузі, потім у емоційно-мотиваційній сферах, які вчитель повинен передати батькам чи законним опікунам дитини.

1. Абрамова Г.С. (2005) *Вікова психологія.* М.: Академічний проект: Альма Матер. 240 с.
2. Ліпкіна А. І. *Педагогічна оцінка та її вплив на формування особистості невстигаючого школяра*. Психологічні проблеми неуспішності школярів. М. 441 с.
3. Матюхіна М. В. (2000) *Психологія молодшого школяра.* М.: Просвещение. С. 24-28
4. Першина Л.А. (2004) *Вікова психологія*. М.: Академічний проект. С. 350
5. Сидоренко О. Б. (2013) *Самооцінка як фактор психічного здоров'я та емоційного благополуччя молодшого школяра.* Актуальні проблеми збереження психологічного здоров'я підростаючого покоління : матеріали Всеукраїнських психолого-педагогічних Демиденківських читань. Бердянськ : БДПУ. С. 43-45.
6. Ярмаченхо М.Д (2009) *Педагогічна діяльність і творча спадщина А.С. Макаренка*: Книга для учителя. К. С. 129

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ МАЙБУТНІМИ ПЕДАГОГАМИ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Альона Потульська
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – проф. Біла О.О.

Організація результативного освітнього процесу в сучасній початковій школі інклюзивного типу обумовлює осмислення нових підходів до підготовки фахівців соціономічної сфери. Зокрема, як зафіксовано в Концепції Нової української школи (2016 р.) пріоритетним аспектом у навчально-виховному процесі закладу початкової освіти виступає готовність здорових учнів й учнів з особливими освітніми потребами до оволодіння різноманітними засобами пізнавальної діяльності [1]. Серед таких засобів визначальне місце сьогодні належить широкому спектру електронних пристроїв. Саме

технічні засоби навчання, що адаптовані до викових особливостей учнів початкової школи, дозволяють вирішити низку завдань освітнього процесу, а саме: добрати відповідний електронний ресурс, що дозволить значно покращити дизайн уроку і, одночасно, полегшити сам процес засвоєння нової теми учнями з особливими освітніми потребами; інтегрувати різноманітні види навчальної діяльності дітей у межах уроку; оволодіти різними комп'ютерними технологіями, що закріплюють у школярів автоматичні вміння відбирати (актуалізувати) отриману інформацію з різних електронних носіїв для подальшого вивчення та самоосвіти; виробити в учнів вміння та навички критично мислити; здійснити тестовий контроль знань з викоританням електронних форм. Для реалізації таких освітніх цілей виникає необхідність у застосуванні в професійній діяльності майбутніх учителів широкого різноманіття інформаційно-комунікативних технологій.

Як зазначає В.Ю. Биков, базовими для діяльності майбутніх педагогів у початковій школі є наступні цілі використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ):засвоєння практичних способів роботи з інформацією (пошук, аналіз, перетворення, передача, зберігання інформації, її використання в навчальній роботі та повсякденному житті; оволодіння вміннями використовувати комп'ютерну техніку для роботи з інформацією в навчальній діяльності та повсякденному житті; формування початкової комп'ютерної грамотності та елементів інформаційної культури; виховання інтересу до інформаційної та комунікаційної діяльності, етичних норм роботи з інформацією, дбайливого ставлення до технічних пристроїв [2, с.22].Цілком зрозуміло, що добір ІКТ у контекст уроку інклюзивної початкової школи суттєво впливає на практичне опрацювання в учнів вмінь в орієнтації у різноманітному інформаційному потоці довколишнього світу; застосовувати низку автоматичних способів роботи з новою інформацією й іншими джерелами; обмінюватися новинами, результатами навчально-пошукової діяльності в онлайн-режимі як з учителями та спеціальними педагогами, так і з батьками та друзями.

Конретизуємо низку організаційних аспектів застосування технічних засобів на уроках. Зокрема, використання комп'ютерної техніки логічно включати на початку уроку з метою втілення його організаційного етапу (привітання, налаштування на вивчення нової теми). Це дає можливість для розширення та урізноманітнення інформації, яку необхідно подати протягом уроку. На етапі актуалізації знань молодших школярів за допомогою термінових вправ на електронних пристроях активізується увага учнів, що підсилює їх мотивацію; інтенсивно розвиваються пізнавальні процеси, мислення, уява та фантазія. При цьому не менш значущим в організації роботи за допомогоюб інформаційних технологій виступає дозування інформації за об'ємом і терміном подачі. Тобто відібрана вчителем інформація презентується у відповідний час.

Організація роботи учнів за сучасною технологією «перегорнутий клас» дозволяє використати такий електронний ресурс, що активізує їх пізнавальну діяльність. У такому форматі інтерактивного навчання сам учень постає суб'єктом навчальної діяльності. Він вчиться активно управляти своїм процесом навчання.

Підкреслимо, що не менш значущим організаційним аспектом використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках виступає вміння майбутнього вчителя логічно поєднати різні сенсорні сигнали впливу на учнів. Такі сигнали спроможні одночасно віддзеркалити текстовий, аудіо- та відео-ресурс до нової теми. За таких обставин ретельна підготовка студентів, які проходять педагогічну практику в інклюзивних школах, має бути спрямована на підготовку методичного кластеру презентацій. Ідеться про такі, що виступають не лише опорними на етапі роботи над новою темою, а й такі, що виступають стимулами для організації пізнавальної діяльності проектних груп учнів. Як підкреслюється у нормативно-правових джерелах, майбутній вчитель, як організатор навчального процесу, має також можливість використати «окремі слайди як роздатковий матеріал; здійснити контроль за засвоєнням нових знань і систематизацію вивченого матеріалу; розвинути креативні здібності учнів» [3]. У

дидактичному кластері майбутніх учителів, зорієнтованих на успішну підготовку до педагогічної практики в початковій школі, мають місце наступні джерела: методичний комплекс презентацій нових тем уроків; презентаційний матеріал до організації дитячих досліджень і проектів; електронні ігри для молодших школярів тощо; опорна інформація для роботи дітей і батьків з ресурсами Інтернету в звичайному режимі та в дистанційному (в бібліотеці та дома для виконання домашніх завдань, творчих прав, тестів); банк авторських навчальних програм і сертифікованих тренажерів; програмне забезпечення для роботи з інтерактивною дошкою в інклюзивному класі; добір та застосування авторського Інтернет-ресурсу досвідчених фахівців соціономічної сфери (як джерела педагогічного досвіду) на етапі організації позаурочній діяльності з учнями молодшого шкільного віку тощо.

Слід зауважити, що використання студентами ресурсу електронних тренажерів в інклюзивних класах постане можливим за умови дотримання суттєво важливих дидактичних правил. Зокрема, застосування тренажера з орфографії дозволяє в доступній формі прокоментувати учням з особливими освітніми потребами окремі орфографічні правила не лише уроці, а і для наступного опрацювання в домашніх умовах. Усі вправи такого тренажера розміщено в Інтернет-мережі, або на класному (домашньому) планшеті (за умови спеціального дозволу для користувачів). Використання такого тренажера дозволяє спростити процес відстеження всіх помилок (бо він здійснюється автоматично), їх виправлення (що здійснюється зміною кольору, дадаванням звукового фону тощо). У свою чергую, результати такої роботи систематизуються у формі зручної таблиці. Така таблиця виступає індикатором щодо успішності навчання учнів на даному уроці, орієнтиром для покращення наступної діяльності майбутнього вчителя, додатковою інформацією для батьків молодших школярів тощо.

Серед основних переваг щодо застосування орфографічних тренажерів Н. Ф. Виноградова робить наголос на те, що в такий спосібдіти спроможні відпрацьовувати в три рази більше слів, ніж при роботі в зошиті; робота над помилками здійснується у форматі її попередження (тобто «прив'язана до моменту виникнення самої помилки»); у випадку, якщо помилка все ж таки трапляється, час на її виправлення не відкладається, дія учня відбувається за принципом «помилка виникла–виправлено». Підкреслимо, що у ресурсну спроможність тренажера з орфографії включено йогоавтоматичне запам'ятовування саме тих слів, у яких учень припустив помилки. У наступних електронних вправах для дитини буде створено банк додаткових слів для онлайн-тренування, поки помилка не буде виправлена. У такий спосіб відбувається реалізація навчального процесу молодших школярів за індивідуальною освітньою траєкторією [4].

Організаційний ресурс ІКТ є доцільним не тільки на етапі його впровадження на уроках початкової школи, а й у позаурочній діяльності з молодшими школярами. Зокрема, з метою формування низки універсальних навчальних дійучнів, їхніх комунікативних здібностей учені рекомендують використовувати раціональну програму для створення і редагування відео MovieMaker [5, с. 11]. Так, організація позакласної діяльності дітей зі створення мультиплікації за казкою може бути здійснена за наступними етапами: 1 етап – задумказки (співпраця з метою пошуку / збору інформації, коли учні складають казки й обирають ту, що буде основою для мультфільму); 2 етап – виготовлення персонажів і декорацій різних матеріалів (діти набувають вміння встановлювати робочі відносини, вміння взаємодіяти один з одним); 3 етап – виконання фотослайдів (виконання фотообразів героїв, коли діти приймають спільні рішення з вибору найкращого образу); 4 етап – використання програми «Звукозапис» для озвучення епізодів; 5 етапі – монтаж казки на комп'ютері за допомогою програми Movie; Maker. 6 етап – демонстрація дитячої казки в класі.

Звернемо увагу на наступний сервіс для організації позаурочній діяльності молодших школярів – ThingLink. Такий сервіс призначено для створення інтерактивного

зображення, що перетворює звичайні малюнки в інтерактивні об'єкти через фіксацію на обрану частину ілюстрації спеціальних позначень. Такі позначення дозволяють користувачам детально дізнатися про різні частини зображення через різнокольорове коло або невеличку іконку. У таке позначення додається інформація у вигляді тексту, посилання на веб-сторінку або на відео з YouTube тощо. У такому сервісі присутня додаткова можливість для вчителя й учня щодо оновлення власного аккаунта з метою його поширення до освітнього (тобто існує можливість для створення онлайн-групи для учнів). При цьому реєстрація в сервісі не потрібна. Конкретизуємо низку завдань, які доцільно запропонувати учням для виконання на такому сервісі: скласти список літератури для читання з посиланнями на електронну бібліотеку; створити інтерактивний портрет письменника (поета, вченого) з посиланнями на його біографію, перелік творів або наукові дослідження (для вчених) [6, с. 11].

Таким чином, врахування майбутніми вчителями організаційних аспектів щодо застосування сучасних інформаційних технологій в інклюзивній школі дозволяє значно розширити їхні дидактичні можливості на уроках і в позаурочний час [7]. За таких обставин здійснюється впровадження в освітній процес особистісно-орієнтованих технологій освіти дітей з особливими потребами.

1.*Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи.* URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf

2. Биков В. Ю. (2009) *Моделі організаційних систем відкритої освіти.* К. : Атіка. 684 с.

3. *Влаштування і обладнання кабінетів комп'ютерної техніки в навчальних закладах та режим праці учнів на персональних комп'ютерах.* URL: https://dnaop.com/html/40933/doc-%D0%94%D0%A1%D0%B0%D0%9D%D0%9F%D1%96%D0%9D_5.5.6.009-98

4.Виноградова Н. Ф. *(*2004) *Все про молодшого школяра*: Книга для батьків про те, як виховувати і навчати дітей. К. : Вища школа. 400 с.

5.Кирпичов В. І. (2002) *Фізіологія та гігієна молодшого школяра* : пос. для вчителя. К. : Гуманит. изд. центр Вища школа. 144 с.

6. Лаврентьєва Г. П. (2009) *Психолого-ергономічні вимоги до застосування електронних засобів навчання*. Інформаційні технології і засоби навчання. Вип. 5(13). С. 11-21.

7. Біла О., Потульська А. (2019) *Застосування сучасних інформаційних техно-логій у проектній діяльності молодших школярів*. Інтернаціоналізація освіти: шляхи вдосконалення та розвитку: Матеріали І Міжнародної науково-практичної. Луцький НТУ. Луцьк. 12-13 квітня 2019 року. С. 150-154.

УМОВИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Ольга Сапожник
магістрантка
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Сиротич Н.Б.

На судження багатьох дослідників, розвиток мовлення дитини почитається з першого року життя. У цьому віці мовлення починає розвиватися. Якщо раніше дитина просто кричала, то зараз він намагається видавати окремі звуки, склади , Вам потрібно поговорити з ним. Дитина навчиться говорити швидше, якщо батьки читатимуть, співати та розмовляти з ним.

Перші емоційні прояви вже помітні. За один рік малюк навчиться насолоджуватися, сердитися і дивуватися. Мати стане об'єктом перших реакцій, оскільки він її бачить найчастіше.

До кінця першого року малюк пишається словником 8-15 слів. Звичайно, всі вони дуже прості. Для дитини активне запам'ятовування мовлення розпочнеться лише в 19-20 місяців. Це час, коли діти починають розмовляти, лапати, міняти склади місцями [1].

Поки розвиток мовлення відбувається повільно. Все частіше малюка привертають кричали і бурмочуть увагу. Батькам не потрібно довго трахатися з дитиною. Для того, щоб засвоїти слова, він повинен їх почути. Заміна нормальних виразів деякими спрощеними та зменшувальними не зовсім коректна.

Перш за все, він засвоює голосні звуки. Наприклад, [a], [e], [s]. Потім складаються склади – легко сказати трохи [ма-ма] чи [тато-па], [ба-ба], [давати]. Запропонуйте йому дізнатися більше з цих простих слів.

Тонка моторика ще не розвинена. До 1 року даруйте дитині різноманітні навчальні іграшки. Ви навіть можете зробити їх самостійно. Такі прості іграшки дуже ефективні. До першого року вся дитина працює над дитиною , він все ще не може забрати предмет двома пальцями, хоча дуже старається [2].

ЕМОЦІЇ

До 3-4 місяців діти починають посміхатися. Ця дія стає все більш усвідомленою. Посмішка виникає при погляді мами, улюбленої іграшки, інших родичів. Чим частіше дитина бачить людину, тим щасливіший він. Поява коханої бабусі може викликати радісні крики, сміх. Дитина всім тілом показує, що задоволений: він починає активно розставляти ноги, махаючи руками.

Якщо він нещасний, боїться, тоді починається плач. Малюк робить захисні рухи, рухає ручками вперед. Звичайно, таких ситуацій значно менше.

Маленькі діти дуже раді – все нове їх дивує. З 6-7 місяців дитина мерзне від задоволення. Його очі широкі, рот відкритий, а все тіло залишається нерухомим. Це реакція є позитивною і означає, що крихітку щось дуже сподобалось або вразило.

Всі ці реакції свідчать про те, що дитина розвивається нормально. Його мозок адаптується, виникають емоції різної інтенсивності. Хоча він може бути спокійним тривалий час. Тут немає нічого дивного чи небезпечного. Дитина просто відпочиває або не вважає ваші дії цікавими.

Аномалії розвитк/

Якщо щось піде не так, батьки можуть помітити зміни у поведінці або стані дитини. Деякі симптоми можуть бути передвісником серйозних порушень розвитку. У цьому випадку прислухайтеся до поради лікаря. Деякі вроджені або набуті захворювання піддаються лікуванню, особливо в ранньому віці.

Відразу після народження

Деякі події видно на другий або третій день після народження:

Ці симптоми у дитини можуть вказувати на вроджені проблеми з нервовою системою. Це особливо небезпечно, якщо була травма при народженні. Дитину слід ретельно оглянути , можливо, ці зміни є тимчасовими, і при правильному лікуванні їх можна повністю усунути.

2-3 місяці

Якщо такі зміни відбудуться через 2-3 місяці, то необхідно звернутися до педіатра. Якщо раніше все було нормально і жодних проблем не спостерігалося, проблема може бути в нестачі вітамінів.

4-5 місяців

Ненормальна поведінка дитини в цьому віці:

- відсутність інтересу до частин тіла (не дивлячись на ручки, ноги);
- відсутність інтересу до нових людей, речей;
- дитина мовчить або постійно кричить.

Це може бути пов’язано з родовою травмою або вродженими порушеннями нервової системи. Для дитини такий стан вважається надзвичайно небезпечним. Психічні розлади також можуть початися.

6 місяців

З 6 місяців до 1 року небезпечними вважаються такі події:

Швидше за все, ці симптоми вже проявлялися раніше. Батькам не потрібно чекати, коли вона "піде сама". Зазвичай кожен із симптомів досить небезпечний для нормального розвитку крихти. Найкраще знову відвідати лікаря, щоб уточнити, що означає та чи інша поведінка дитини.

Найбільш нормальна поведінка – це коли дитина активна, життєрадісна. Він цікавиться всіма, думає, торкається. Протягом 2-3 місяців спостерігається емоційна реакція на присутність близьких людей. Надмірний спокій, відсутність емоцій або бажання рухатися повинні насторожити батьків [3].

Вікові норми психічного розвитку дітей
від народження до семи років

Більшість труднощів у спілкуванні та вихованні дитини виникає з батьками через некомпетентність батьків або недостатню обізнаність із віком та стандартами розвитку дитини. Дуже часто батьки очікують, що дитина буде недоступною для її віку та, навпаки, зменшити її вимоги до дитини у сферах поведінки, догляду за собою та навичок спілкування. Дорослі повинні чітко орієнтуватися у віці дитинства та нових можливостей, набуття психіки, яке має відбуватися на кожному етапі розвитку дитини.

Таким чином, раннє народження від народження до 3 років відрізняється єдністю фізичного та психічного розвитку та швидким ростом та розвитком дитини. Ранній вік поділяється на два етапи: народження до року та рік до трьох років.

Протягом першого року життя органи чуття активно розвиваються в процесі догляду та спілкування, з перших місяців життя дитина вибирає близького дорослого, фокусує погляд і вуха і нарешті реагує на дорослу усмішкою, звуками та рухом. Ця реакція, яку називають «реабілітаційним комплексом», повинна відбутися на 3-му місяці життя. Це умова і необхідна умова розвитку спілкування дитини та дорослого. Дитина поступово вчиться хапати і утримувати предмети в міру розвитку руки [2].

До 6-місячного віку дитина повинна взяти, утримати предмет, зосередитись на ньому та виконувати прості дії з предметом, досліджуючи його, що є умовою формування мислення.

З 6 місяців дитина опановує самостійні рухи в горизонтальному положенні, вчиться сидіти, стояти і ходити. Дитина продовжує опановувати навколишній світ, він вже маніпулює предметами і реагує на дорослу людину не лише як на об'єкт оточення, але як на партнера пізнавальної діяльності.

До кінця першого року життя дитина повинна активно вивчати предмети та простір та демонструвати потребу в діловому спілкуванні з дорослим у процесі цього дослідження. Перший досвід предмета формується у дитини, формується уявлення про властивості предмета, розташованого в просторі. У цьому віці малюк повинен розуміти звернену до нього промову і говорити прості слова, іноді складаються зі складу.

Починаючи з 1 року до 3 років, дитина опановує свої власні рухи: ходьба, біг, сходження, метання та інше. Дитина не тільки активно рухається, але і вчиться регулювати власний рух, наслідуючи дорослому. Ось чому важливо постійно привертати увагу малюка до мети та ходу дій: «Ми будемо катати м’яч. Покладіть м’яч перед собою, як я, і тепер натискайте на м’яч так само сильно, як і я». Дитина переходить від дослідження предметів до гри на об'єкті: спочатку він вчиться відкривати та закривати банку, розуміє, що її можна використовувати як контейнер, потім поєднує цю банку з горщиком за властивостями та, нарешті, використовує банку в грі як горщик. Зараз мова дитини стає самостійною та активною. На тлі посиленого мовлення народжується спілкування з однолітками [1].

Основним набуттям особистості в кінці раннього віку є усвідомлення дитиною про себе як самостійного суб’єкта, своїх особистих дій та особистого бажання.

З цього моменту (3 роки) починається дошкільний вік. Цей перехідний період отримав назву «трирічної кризи». Зазвичай цей вік супроводжується впертістю, настроями, агресією, різкими змінами в настрої та поведінці дитини. Така картина є

результатом конфлікту між природним прагненням дитини до незалежності та незалежності та обмеженням цього бажання з боку дорослих.

Дошкільне дитинство (від 3 до 7 років) характеризується розвитком різних видів діяльності дітей: гри, ведення домашнього господарства, наочності, роботи тощо. Рівень розвитку дитини повинен визначатися не лише його вміннями в певній діяльності, а й його зацікавленість результатом та його здатність його досягти [2].

5-річна дитина може прекрасно знати, як пов'язувати взуття самостійно, але цього не потрібно робити. Відсутність потреби дошкільнят проявляти свої вміння або розвивати їх є показником незрілості, що перешкоджатиме подальшому її розвитку. Здатність дитини підпорядковувати свою поведінку цілі, керувати своїми діями формується протягом усього дошкільного віку. Лише сім років дитина здатна виконувати як своє власне завдання, так і завдання дорослого, не відволікаючись, зберігаючи інтерес, контролюючи себе під час оцінки своїх результатів. Часто батьки очікують цього від дітей у віці від 5 або навіть 4 років [3].

Значним придбанням дошкільного віку є наочне мислення дитини, що робить можливим навчання. Щоб зрозуміти, що легкі об'єкти не тонуть, 6-річній дитині не потрібно кидати їх у воду, у нього є поняття легкі та важкі, поняття властивостей води, він може робити самостійні висновки. До семи років діти добре знайомі з поняттями, символами та знаками, мислення стає логічним. У них є свій світогляд, перші етичні норми, нова соціальна позиція та бажання бути дорослим. До кінця дошкільного дитинства дитина має передумови для нового виду діяльності – навчального. Пам'ятайте, що розвиток дитини здійснюється поступово і послідовно і на кожному етапі дитина повинна досягти певних результатів.

1. Богуш А. М. (2011) *Дошкільна лінгводидактика : Теорія і методика виховання рідної мови в дошкільних навчальних закладах.* К. : Видавничий дім «Слово»,. 704 с.

2. Богуш А. М. (2004) *Мовленнєвий розвиток дошкільників від народження до семи років* : Монографія. К. : Вид. дім «Слово». 376 с.

3. Бєлєнька Г. В. (2016) *Дитина : Програма розвитку дітей дошкільного віку*. К. 304 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПІВПРАЦІ З БАТЬКАМИ УЧНІВ – ВИПУСКНИКІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Альона Сивак
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – проф. Біла О.О.

Аспект педагогіки партнерства між усіма учасниками освітнього процесу набуває великого значення в останні десятиріччя. Педагогіка партнерства ґрунтується на принципах гуманізму і творчого підходу до розвитку особистості. Її метою є розвиток нового гуманного суспільства.

Через це, саме школа зорієнтована на працю на засадах педагогіки партнерства, в основі якої лежить спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнями та батьками. Ці суб'єкти об'єднанні спільними цілями та прагненнями. Вони безсумнівно є рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за ефективний результат.

У сучасних сім'ях діти молодшого шкільного віку набувають перший досвід спілкування. Як наголошує дослідник М. Довбуш перші комунікативні уроки батьків для дітей дозволять набути потрібні життєві вміння. Саме батьки є першими вихователями, які зацікавлюють молодшого школяра в щирому пізнанні довкілля, збагачують його

смаки, здібності, стимулюють умотивованість у розширенні власних знань, виховують працьовитість [2, с. 4].

Майбутній школяр «починається» з позитивного ставлення до школи, бажання вчитися, прагнення до здобуття знань. Така спрямованість особистості відіграє суттєве значення у поширенні уявлень дітей про справжнє шкільне життя.

Провідним завданням щодо організації навчально-виховної роботи з дітьми виступає налаштування творчої співпраці між школою та родиною. Суттєву роль у цьому зв'язку відіграє володіння батьками високою моральною культурою. Про основні особливості взаємодії школи із сучасними батьками молодших школярів було зазначено в Законі України «Про освіту» [3, с.5]. Зокрема, у ньому зафіксовано, що на батьків покладено таку ж саму відповідальність за виховання і розвиток дитини, як і на школу.

Отже, найважливіша роль у вихованні та навчанні школярів належить спільним діям між освітнім закладом і родиною, ефективність яких залежить від особливостей організації роботи з батьками у школі.

Фото 1 – 2. Фрагмент позакласного заняття та результати спільної творчої діяльності молодших школярів із батьками (тема «Краса навколо нас», техніка «вітраж» - гуаш, скло, Шевченківський ЗЗСО І – ІІІ ст. №1)

ФОТО 3 - 4. Фрагменти спільних майстер-класів для молодших школярів з батьками у відкритому освітньому просторі в рамках програми шкільного гуртка з декоративно-ужиткового мистецтва (тема «Світ наших захоплень)

Не зважаючи на презентовані еталони гармонійної взаємодії школи та родини, не можна не враховувати й зворотню ситуацію. Ідеться про відсутність узгодженості між школою та сім'єю. За таких обставин ускладнюється поведінка дітей. Звідси постає очевидним, що лише за умови співдружності вчителя та сім'ї можна забезпечити єдність вимог і виховних впливів. Як підкреслював у свій час Я. А. Коменський, «є діти з гострим розумом і допитливі, але дикі і вперті. Таких зазвичай ненавидять у школах і майже завжди вважають безнадійними, між іншим з них зазвичай виходять великі люди, якщо тільки виховувати їх належним чином» [4, с.6].

Сім'я і школа у перспективі мають створити оптимальний освітній простір для повноцінного розвитку особистості школяра. Їхня співпраця є важливою в навчально-виховній роботі. Зокрема, значно актуалізується процес «створення атмосфери доброзичливості та взаєморозуміння, з опорою на народні й сучасні педагогічні надбання, національну і світову культуру, вселюдські й національні моральні цінності» [3, с. 4].

У своїх працях великий педагог В.О. Сухомлинський порівнював думку дитини з ніжною трояндою, що не може квітнути без сонця. І бажання вчитися в емоційному забарвленні думки, у почутті радісної схвильованості в дитині триває довго [5 , с.7].

Основною умовою щодо розвитку творчого мислення у молодших школярів є створення атмосфери, яка сприяє появі нових ідей і думок. Перший ступінь на шляху створення такої атмосфери – розвиток почуття психологічної захищеності в дітей.

Батькам і вчителям варто пам'ятати, що критичні висловлювання на адресу дітей і створення в них відчуття, що їхні пропозиції неприйнятні або марні, – це найперший засіб пригнічення їхніх творчих здібностей. До думок, висловлювань дітей дорослим вихователям слід ставитися з повагою. Більше того, потрібно заохочувати дітей у їхніх спробах братися за складні задачі, стимулюючи тим самим їхню мотивацію і наполегливість.

Конкретизуємо організаційні форми спільної взаємодії вчителя із батьками. До таких форм, насамперед, належать:

настановча батьківська конференція (на початку навчального року);

індивідуальні зустрічі з батьками «віч-на-віч» (можуть здійснюватися у вигляді круглого столу, тематичної дискусії, обміну досвідом батьківства);

психолого-педагогічні тренінги;

інтерв'ю педагогів із більш досвідченими батьками;

батьківські зустрічі за кавою («Родинні гостини»);

презентації та їх публічне представлення;

батьківський клуб для залучення більшої кількості батьків в активне обговорення питань щодо виховання та навчання дітей;

організація диспутів і дискусій з актуальних проблем виховання;

організація вечорів відповідей і запитань із залученням психологів, юристів, медичних працівників та інших фахівців;

тематичні конференції за участі педагогів і батьків, а також представників науки, культури та громадських організацій;

відкриті заняття для батьків, Дні відкритих дверей;

залучення батьків до організації та проведення гурткових і факультативних занять; батьківські школи за інтересами;

піклувальні ради;

ініціативні товариства сприяння та піклувальні комісії.

Не менш значущим аспектом в організації співпраці школи та родини виступає планування спільної діяльності батьків і дітей у шкільному освітньому просторі. До низки таких заходів доцільно віднести наступні:

1) спільне оформлення класних кімнат, благоустрій й озеленення шкільного подвір'я;

2) організація ярмарки-розпродажі сімейних саморобних сувенірів;

3) влаштування творчих виставок «Світ захоплень сім'ї»;

4) спільне створення та захист презентацій сімейних родоводів і традицій, створення музеїв сім'ї;

5) організація шкільних конкурсів для дітей і батьків («Сім'я-ерудит», «Тато, мама, я - спортивна сім'я», «Музична сім'я»; сімейних альбомів маленьких господинь і господарів);

6) спільне святкування сімейних свят та залучення членів сімей у творчі фестивалі (День бабусь і дідусів, День матері, День взаїмної подяки тощо);

7) проведення спільних олімпіад, засідань наукових та професійних товариств учнів;

8) організація різноманітних свят творчості, конкурсів знавців, КВК;

9) випуск газет, створення веб-сторінок і журналів;

10) участь у сімейних походах, вечорах, турнірах, змаганнях тощо;

11) проведення спектаклів, засідань домашніх клубів вихідного дня;

Отже, успішний розвиток дітей молодшого шкільного віку в значній мірі залежить від дружньої та погодженої виховної роботи школи і сім'ї. Цю істину повинні добре засвоїти не тільки вчителі, а й батьки. Так само як і діти, батьки мають жити своєю школою, регулярно відвідувати батьківські збори, обмінюватися своїми думками та спостереженнями з різними педагогами. Особливо це стосується батьків учнів особливими освітніми потребами. Школа ж повинна прагнути до об'єднання зусиль щодо успішного навчання, виховання та розвитку школярів. Тому що не тільки освітній заклад допомагає сім'ї у вихованні дітей, а й батьки мають налаштуватися на допомогу школі.

Педагогічний колектив володіє значним психолого-педагогічним потенціалом, завдяки якому всі його учасники спроможні надати батькам суттєву допомогу у вихованні дітей,сприяти покращенню внутрішньосімейного мікроклімату, встановленню адекватних взаємин між дорослими та дітьми. Недостатність відповідних знань у значної кількості дорослих членів сімей, невміння (а то й небажання) деяких батьків пізнати свою дитину, її вікові та індивідуальні особливості негативно позначаються на її розвитку, формуванні ціннісних орієнтацій.

1. Косяк Л. Естетичні інтереси молодших школярів: деякі підходи до вирішення проблеми // Педагогіка толерантності. - 1999. - №2. - С.57-61.

2. Довбуш М. Парна і групова робота / М. Довбуш // Початкова освіта. – 2010. – №15 (квітень).– С. 2–4.

3. Мартиненко С. Педагогічна взаємодія вчителя початкових класів і батьків / С. Мартиненко // Початкова школа – 2010.– №1.– С. 20–22.

4.Закон України «Про освіту» // 1060-12//– С. 3–5.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ ІНКЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Валерія Семенова
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Граматик Н.В.

З другої половини минулого століття у високорозвинених країнах світу реалізується політика інклюзії в цілому, інклюзивного навчання, зокрема. Відповідно до цього створюються умови для забезпечення рівного доступу до освітніх послуг, створення індивідуальних сприятливих умов для саморозвитку і самореалізації кожної особистості,

незалежно від стану здоров'я, здібностей і можливостей, соціального стану та інших відмінностей.

В останні роки в Україні, яка приєдналася до відповідних міжнародних актів, також вирішується проблема організації інклюзивного простору на різних рівнях. У державі було прийнято ряд документів, які формують законодавчу базу для реалізації інклюзивного підходу в освіті: Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (1991); наказ МОН України «Про створення умов для забезпечення права на освіту осіб з інвалідністю» (2005); «Концепція розвитку інклюзивної освіти» (2010); Загальнодержавна програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2016 року» та інші. Однак, в освітній сфері є ще багато невирішених питань і проблем. Тому, в «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» серед основних викликів і ризиків у розвитку освіти визначені обмеженість доступу до якісної освіти окремих категорій населення, в тому числі і обдарованої учнівської молоді.

У науковому світі проблема освіти дітей з особливими потребами має міждисциплінарний статус, і є об'єктом досліджень фахівців в області психології, соціальної, інклюзивної та корекційної педагогіки (Е. Андрєєва, О. Акімова, В. Андрущенко, О. Безпалько, В. Бондар, Т. Ілляшенко, Дж. Ендрюс, Дж. Джонсон, Л. Коваль, А. Колупаєва, В. Ляхов, Д. Люпарт, М. Малофєєв, Л. Міщик, Н. Сабат, Т. Сак, Л. Савчук, В. М. Синьов, К. Рейсвейк, П. Таланчук. та ін.). Вчені приділяють багато уваги різним аспектам інклюзивної освіти, проте деякі питання залишаються дискусійними і недостатньо розробленими.

Обдарованість – це системна характеристика психіки, яка розвивається протягом життя, визначає можливість досягнення людиною більш високих, неабияких результатів в одному або декількох видах діяльності порівняно з іншими людьми [1, с. 141].

Варто відзначити, що діти разом з обдарованістю можуть володіти і деякими порушеннями здоров'я. Дж. Галехер таких дітей назвав **«двічі особливими»**. Він вважає, що приблизно 2% дітей з особливими потребами є обдарованими дітьми. Це діти – інваліди з труднощами в навчанні, з порушеннями слуху та мовлення, діти з фізичними каліцтвами, з проблемами з промовою і проблемами в емоційному плані [2, с. 30].

Найбільш часто зустрічаються обдаровані і талановиті діти серед *«двічі особливих дітей»* це:

- ✓ діти – аутисти;
- ✓ діти з симптомом Аспергера;
- ✓ діти з ознаками гіпрелексії;
- ✓ діти з соціальними, емоційними і проблемами в поведінці;
- ✓ діти з синдромом дефіциту уваги і гіперактивністю;
- ✓ діти нездатні до читання;
- ✓ діти з синдромом діспраксії.

Дуже часто дитина проявляє свої здібності в одній або декількох галузях, і саме цим учням необхідна допомога, щоб розвивати свої навички в інших галузях освіти. Інвалідність може приховувати обдарованість дитини і навпаки. Оскільки обдарованість часто пов'язується з академічними успіхами дитини і шкільними досягненнями, то дітей з обмеженими можливостями часто буває важко ідентифікувати такими.

Дж. Вітмор зазначає фактори, що перешкоджають визначенню обдарованості у дітей з обмеженими можливостями, а саме:

- у обдарованих учнів з проблемами в навчанні – низька продуктивність в школі (вони не вміють писати, читати, записувати);
- у дітей з церебральним паралічем і глухотою – відсутність навичок комунікації;
- у дітей з порушеннями рухових функцій – часто уповільнене письмо, в результаті чого дитина відволікається від завдання, а вчитель вважає це неуважністю;

▪ у дітей з проблемами емоційного характеру – некерована поведінка (агресивність, замкнутість, запальність, небажання спілкуватися) [3, с. 94].

Труднощі виникають також і під час тестування подібної дитини, оскільки саме таким дітям часто неможливо виконати звичайний тест. Тому часто такі діти не охоплені програмами для обдарованих і талановитих дітей. А якщо такі діти здобувають освіту в спеціалізованих школах, таких як для глухих або сліпих дітей, то їх обдарованість і таланти губляться на тлі діючої навчальної програми. Дослідження групи вчених дітей з обмеженими можливостями показали характерні особливі риси, які можуть дозволити вчителям розкрити обдарованість дитини.

Найбільш загальну характеристику **обдарованих дітей з обмеженими фізичними можливостями** представляє С. Віллард-Холд : розвиток у них компенсаторних навичок; творчість в пошуку альтернативних способів спілкування і вирішення завдань; вражаючий багаж знань; розширені академічні знання і навички; відмінна пам’ять; виняткові навички у вирішенні проблем; швидке розуміння ідеї; прагнення до довгострокових цілей; велика зрілість в порівнянні з віком ровесників; гарне почуття гумору; завзятість, терпіння; мотивація в досягненні мети; цікавість, заглибленість у себе; самокритика і перфекціонізм; когнітивний розвиток таких дітей не може бути заснований на їх безпосередньому досвіді; можливі труднощі з абстрактним мисленням; можливі обмежені досягнення в зв’язку з темпами роботи [4, с. 157].

Таким чином, розглядаючи проблеми обдарованості в межах інклюзивного підходу дає можливість аргументувати, що обдарована особистість відноситься до категорії інших (нетипових дітей), дуже відрізняється від однолітків у своєму розвитку, своєму світосприйнятті, своїй поведінці, що обумовлює особливі потреби і створення умов для їх задоволення.

Таким учням необхідно створити умови для реалізації індивідуальної програми навчання. Ті, що навчаються відчувають освітню потребу в індивідуальному педагогічному супроводі, який виражається в навчанні за індивідуальними програмами і більшій можливості взаємодіяти з педагогом індивідуально [5, с. 48].

В якості ключових рекомендацій для педагогів із супроводу обдарованих учнів можна позначити наступне:

➢ Особливої уваги потребує робота з сім'єю обдарованого школяра, тому що вона надає велику роль в його розвитку. Необхідно вибудовувати відносини з сім’єю, виховуючи в ній союзника у розвитку здібностей учня, пропонувати різні види просвітницької роботи.

➢ Необхідно організувати спеціальну підготовку педагогів з розвитку їх професійних компетентностей в галузі роботи з обдарованими учнями. Багато учнів, що визначили себе в групу «обдаровані» не цілком задоволені урахуванням їх здібностей і талантів. Слід більше уваги приділяти діагностиці виявлення обдарованості, відстеження динаміки розвитку здібностей школярів. Необхідно диференціювати процес навчання, розширювати можливості різних завдань, розширювати проектну і дослідницьку діяльність, створювати умови для того, щоб вести навчання на різних рівнях складності і створювати ситуації вибору різних форм і видів завдань.

➢ Також, необхідно враховувати великий позитивний настрій обдарованих учнів та учнів групи «норма» на командну роботу, що має сприяти відповідній організації освітнього процесу, збільшенні ролі педагогічних технологій, в основі яких, лежить спільна діяльність учнів.

➢ Знаходження в групі, підтримання свого соціального статусу для обдарованих дітей має неабияке значення. Для вирішення проблем пов’язаних з труднощами в управлінні поведінкою і емоціями серед учнів педагогам необхідні знання для організації занять з етики та культури поведінки, психологічні тренінги. Необхідно створити умови в школі для реалізації варіативних освітніх маршрутів учнів, тому що вони висловлюють свої прохання на індивідуалізацію процесу навчання [6, с. 203].

Отже, обдаровані діти відрізняються особливою вразливістю і надчутливістю. Така дитина схильна замислюватися і міркувати на складні філософські теми, чим викликає подив і нерозуміння серед однолітків. Неприйняття оточуючих призводить її до замкнутості і егоцентризму. У зв'язку з комунікативними труднощами обдарованим дітям складно працювати в команді. А в зв'язку зі своїми прагненнями до нових пізнань і допитливістю він користується підвищеною увагою вчителів. Така поведінка призводить до складнощів у відносинах з однокласниками. Більш того, обдарована дитина любить займатися тільки цікавою для нього діяльністю. Решта шкільних предметів, в яких він не відчуває потреби, уникає. Виникає складна ситуація: при виражених успіхах в одному напрямку дитина може мати низьку успішність у інших. В такому випадку важливо розширювати діапазон інтересів дитини. Завдання батьків і педагогів полягає в тому, щоб зацікавити дитину займатися не тільки улюбленими предметами, а й іншими уроками, які передбачені навчальним планом. Також на користь підуть заняття фізичною культурою. В силу своєї замкнутості обдарована дитина відчуває труднощі у відносинах з однолітками, результатом чого може бути серйозна психологічна травма. Батьки і педагоги повинні залучати дітей до участі в ранках, конкурсах, змаганнях та інших заходах, щоб учень не віддалявся від класу. При виявленні в поведінці дитини негативних рис характеру (істеричності, зверхності дитячої агресії і ін.) необхідна розмова з фахівцем – психологом. І не потрібно забувати про те, що труднощі можуть виникати не тільки у обдарованих дітей, а й у їхніх батьків, що мають вплив і на наслідки розвитку і становлення дитини, і на можливостях побудови відносин.

Отже, при роботі з обдарованими учнями педагоги мають ставити перед собою і виконувати важливі завдання – це виявлення дітей з «особливими освітніми потребами», розвивати їх освітні і творчі здібності, враховуючи індивідуальні особливості розвитку дитини. У своїй роботі необхідно орієнтуватися на організацію успіху дитини в навчальній і творчій діяльності, шляхом опори на його позитивні, сильні якості.

1. Антонюк Л. (2008) *Діагностика обдарованих дітей і підлітків – важливе завдання педагогічного колективу навчального закладу*. Нова пед. Думка. № 1. С. 140-146.
2. Балацинова А. Д. (2010) *Дитяча обдарованість як психолого-педагогічна проблема*. Педагогіка і психологія: зб. наук. пр. Вип. 26. С. 28-35.
3. Теслюк В. (2013) *Обдарована дитина: розпізнати, зрозуміти,підтримати.* ШБІЦ. Інформаційне забезпечення навчального процесу. №10. С. 91-98.
4. Колупаєва А. А.,Савчук Л. О. (2011) *Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання.* Видання доповнене та перероблене : наук.-метод. посібн. К. : Видавнича група «АТОПОЛ». С. 274.
5. Заброцька С. Г. (2007) *Обдарованість – риса тільки обраних*. Обдарована дитина. №5. С. 48.
6. Колупаєва А. А., Таранченко О. М., Білозерська І. О. (2012) *Основи інклюзивної освіти*: навч.-метод. посіб. К. : А. С. К. 308с.

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ДИТИНИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК МЕТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Світлана Сєдова
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – проф. Кічук Н.В.

Нині не втрачають актуальності положення класичної педагогіки (Я. Коменський, К. Ушинський, В. Сухомлинський та ін.) відносно важливості «навчання дитини із захопленням», «переможної освіти», «дитиноцентрованого освітнього процесу»; йдеться про принципове значення бажання самої дитини вчитися [1].

Натомість і сучасні науковці (Н. Бібік, О. Савченко, С. Скворцова та ін.) і практики, зокрема початкової школи єдині у висновку відносно зниження інтересу до навчання у значної частки молодших школярів. Саморефлексія досвіду управлінської діяльності школою першого ступеня переконує: у сучасній школі вчителі стикаються з тим, що у дитини зовсім не виникає бажання вчитися і навіть ходити в школу. Постають питання такого змісту: як зацікавити учня в навчанні, виявити потреби, допомогти, направити, підказати? Як переконує творчий досвід педагогів, учня можна мотивувати, якщо його діяльність сама по собі буде носити творчий характер, пов'язаний з відкриттям нового [2].

Це вимагає зміни векторів педагогічних зусиль від змісту освіти на практичну і творчу діяльність; причому на таку, яка вже зараз актуальна для дитини і відповідає його життєвим потребам та інтересам. Адже ж дитина повинна бачити кінцевий результат і розуміти, що знання чи вміння, отримане ним, дійсно необхідно. В нашій практиці вищезазначене видалось за можливе досягти через урахування науково встановленої істини про те, що важливішою властивістю особистості є її власна активна діяльність, що розвиває творчі здібності. Отож, педагогічно можливо «вивести» дитину з строгих рамок класу, оточити її атмосферою довіри, вільного спілкування та співпраці [3]. І коли учень перебуває у такому середовищі, він реально відчує свободу, котра допоможе йому розкритися, тобто проявити інтерес, висловити свої творчі думки, тощо.

В цьому випадку слід зауважити на тому, що важлива особистість самого вчителя, професійна майстерність, яка має вирішальний вплив на розвиток творчого учня. Справді, дитині потрібна професійна майстерність вчителя, який помітив вияв творчої індивідуальності учня, який здатний компетентно сприяти розкриттю у найрізноманітніших видах діяльності.

Ми виходили з того, що принципово підтримати в дитини молодшого віку стану радості від усвідомлення особистих результатів, прагнення до постійного розвитку, удосконалення шляхом самореалізації та відкриття для себе нових горизонтів. Обрана мета, відповіді на питання, самостійне здобуття нових знань та вмінь сприяють інтелектуальному та творчому розвитку особистості.

Зауважимо на тому, що Нову українську школу неможливо уявити без розвитку інклюзивної освіти. А це додає нові акценти в окреслену проблему. Так, в організації освітнього середовища відбулися зміни, які зумовлюють потребу вирішення педагогічних завдань, одним з яких є забезпечення комплексної допомоги дітям з особливими освітніми потребами. Отож нині загострюється необхідність складання і впровадження моделі інклюзивної освіти, яка може відповідати культурним нормам суспільства, міжнародним правилам та вимогам українського законодавства.

За цих умов ще більшої ваги набуває роль вчителя як провідника ідей дитиноцентризму, демократичності, гуманізму, як здатним збагачувати когнітивно-пізнавальні, культурно-комунікаційні й творчо-розвивальні позитиви інклюзії [4]. Так, коли дитина з особливими потребами потрапляє в звичайний клас, їй треба адаптуватися до нормальних життєвих ситуацій, позбутися почуття ізольованості, а вчителям і учням школи навчитися толерантності, спілкуванню разом. Навчитися приймати і визнавати гідність людини.

Відомо, що спілкування – одна з важливіших потреб людини. Ми знаємо, що діти, які живуть наодинці, відчувають себе самотніми, навіть самий старанний учень, який знаходився на домашньому навчанні, прагне потрапити до школи, щоб знайти друзів-однодумців, встановити позитивні стосунки, придбати досвід. Але це тільки бажання. Отож постає нагальною потреба в зусиллях з обох сторін, щоб ця взаємодія відбулася. Тільки знаходячись поряд зі своїми однолітками, діти з особливими потребами зможуть спостерігати за відповіддю на уроці, виконанням класної роботи, декламуванням віршів, стосунками між однолітками [5]. В свою чергу тільки спілкуючись із дітьми з особливими освітніми потребами, учень зможе перейнятися емоціями, розтопити серце, допомогти написати, зібрати рюкзак, перевезти на наступний поверх візочок. Тобто всі ці вчинки з

часом стануть нормою життя для обох сторін. Всі ті дії сформують мотиви до навчальної діяльності, до співпраці, забезпечують умови успішної соціальної, психологічної, фізичної адаптації та життєдіяльності. Всі ці дії спрямовані на почуття відповідальності за товаришів, які потребують не лише допомоги, а, насамперед, прийняття і визнання. У своїй дослідницькій діяльності нами враховано ідеї, що містять досвід учителів Японії. А саме: в початковій школі Японії на першому поверсі розташовано картинну галерею; жодна дитина не уявляє свого існування без милування красою образотворчого мистецтва [6]. Отож кроком до розв'язання вище окреслених проблемних питань нами розцінювалось використання ресурсів музейної педагогіки в двох аспектах:

Розвиток творчої індивідуальності молодшого школяра та вдосконалення інклюзивно-розвивального середовища.

Деталізуємо шляхи реалізації у загальноосвітній школі №1 м. Ізмаїла комплексної програми «Музейна педагогіка» на базі картинної галереї міста. Основним і конструктивним шляхом визнано спільне виконання одного «проекту» всім класом, або виконання своїх завдань декількома групами (діти переходять від однієї зали до другої, третьої, спілкуючись один з одним; спочатку знайомляться з новою експозицією, потім вивчають нове поняття – «портрет», «пейзаж «і т.д., отримують індивідуально – творчі завдання). У такий спосіб розвиваються комунікації, обговорюються ідеї, розподіляються ролі, проявляється їх власна творча активність. Наприклад, при «створенні спільної картини» спочатку обговорюється сюжет, персонажі і їх розташування, хтось малює фон, хтось виконує окремі деталі з паперу, хтось з пластиліну, хтось збирає і склеює з деталей цілу композицію. Кожний усвідомлює, що, успіх залежить від саме його участі у колективній справі (під музичний супровід вони малюють, займаються ліпленням, ікебаною, співають улюблені пісні, а закінчуються незвичайні уроки кінофільмами з мистецтва або улюбленими мультфільмами). Отже, розмаїття видів діяльності дозволяє дітям розвивати свої художні, музичні і літературні здібності, фантазію і майстерність. Спільна творчість вимагає розподіляти обов'язки, домовлятися один з одним, брати на себе відповідальність, проявити ініціативу або, навпаки, відмовлятися від чогось, дає можливість вибрати позицію лідера, або підлеглого. Ми спостерігали на практиці, що такий підхід дозволяє всім дітям в безпечних умовах (під керівництвом педагога або психолога) отримати досвід ділового співробітництва, спробувати себе в різних ролях і навчитися виробляти стратегії поведінки, тобто проявляти себе і взаємодіяти, залишаючись різними. При цьому треба пам'ятати, що заняття образотворчою діяльністю лиш тоді збагачують учня естетикою, коли вони несуть йому радість. Згідно з програмою в галереї створено клуб «У світі прекрасного», який діти відвідують з великим задоволенням. Їх приваблює тепла атмосфера живої музики, поезії, образотворчого мистецтва. В клубі проводяться заняття на теми: «Майстри народних промислів Придунайського краю», «Український рушник. Символіка», «Український живопис»,«Гутне скло майстрів України», «Майстри декоративно-прикладного мистецтва України і Придунайського краю» та ін.

Вивчення та узагальнення досвіду, що склався, дозволяють стверджувати: віднайдено досить успішний шлях для розв'язання двоєдиного завдання: стимулювання пізнавальної активності молодшого школяра через вияв творчої індивідуальності та збагачення інклюзивно-розвивального середовища сучасної початкової ланки освіти. При цьому, як переконує практика, використовуються педагогічні ресурси синтезу мистецтв.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у розробці технології соціального партнерства із сім'єю дитини задля розвитку її творчих можливостей в умовах інклюзивної освіти.

1. Сухомлинський В. О. (1979). *Серце віддаю дітям.* Київ: Рад. шк. С. 228.

2. Выготский Л. С.(1997). *Воображение и творчество в детском возрасте.* Москва: Союз. 96 с.

3.Бібік Н.М. (1998) *Формування пізнавальних інтересів молодших школярів*: монографія. Київ: Ін-т педагогіки АПН України. С. 199.

4. Колупаєва А.А. (2009). *Інклюзивна освіта: реалії та перспективи*: монографія. Київ: Самміт-Книга. С.272.

5.Порошенко М.А. (2019). *Інклюзивна освіта*: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агенство Україна». С. 300.

6.Шикула А.А. (2016). *Особистісно-зорієнтована концепція музейної освіти сучасної зарубіжної педагогіки.*Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського №5 (112)

РЕПРОДУКТИВНЕ ЗДОРОВ'Я ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

Аліна Стоянова
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльського державного гуманітарного університету
Науковий керівник – доц. Фурдуй С. Б.

Поняття «репродуктивне здоров'я» все частіше привертає увагу дослідників різних наукових галузей: медицини, соціології, демографії, психології та ін. Особливий інтерес для даної роботи є розгляд даного поняття у рамках соціального підходу, тому має сенс визначити, в рамках якої дисципліни відбувається вивчення репродуктивного здоров'я [3, с. 51].

Категорія «здоров'я» в історії гуманітарних наук розглядається в індивідуальному і суспільному розумінні. В даний час відомо безліч різних визначень терміна здоров'я, але більшість цих визначень стосуються індивідуального здоров'я. Вичерпних визначень в науці не напрацьовано. Більш того, останні формулювання ВООЗ розширюють проблемні поля, зокрема, указівкою на важливість складових здоров'я (соціальних і духовних). Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) визначає здоров'я як «стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів». Слід зауважити, що поняття «здоров'я» є дещо умовним та об'єктивно встановлюється за сукупністю антропометричних, клінічних, фізіологічних і біохімічних показників, що визначаються із урахуванням статевого та вікового факторів, а також кліматичних та географічних умов [2, с. 115].

Важливою складовою поняття «здоров'я» є репродуктивне здоров'я. Під репродуктивним здоров'ям, у відповідності з рекомендаціями Програми дій Міжнародної конференції з питань народонаселення і розвитку (Каїр, 1994), також розуміється стан повного фізичного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність захворювань репродуктивної системи, порушення її функцій і/або процесів у ній. Таким чином, репродуктивне здоров'я означає можливість задоволеного та безпечного сексуального життя, здатність до відтворення (народження дітей) і можливість вирішувати, коли і як часто це робити. Це передбачає право чоловіків та жінок на інформацію та доступ до безпечних, ефективних, доступних за ціною та прийнятних методів планування сім'ї та/або до інших, обраних ними методів регулювання народжуваності, які не суперечать закону. Це означає також і право доступу до відповідних послуг в галузі охорони здоров'я, що дозволяє жінці безпечно перенести вагітність та пологи, і забезпечує найкращу можливість народити здорову дитину. Поняття «репродуктивне здоров'я» включає в себе і «сексуальне здоров'я» – стан, що дозволяє людині повною мірою відчувати статевий потяг і реалізовувати його, отримуючи при цьому задоволення [3, с. 51].

У сучасній гуманітарній науці можна виділити кілька основних напрямків, в рамках яких прийнято розглядати феномен здоров'я, в тому числі і репродуктивного. Нормо-центричний підхід характерний для медичного дискурсу, в якому здоров'я розглядається як сукупність середньостатистичних норм сприйняття, мислення,

емоційного реагування та поведінки в поєднанні з певними нормальними показниками соматичного стану здоров'я [6, с. 121].

При цьому розглядається якийсь оптимальний рівень функціонування якогось середнього організму і психіки, і відхилення від норми розглядається як розвиток хвороби.

Інший підхід, який отримав назву «пато-центричний», розглядає здоров'я як загалом, так і конкретно репродуктивне, як «нульовий ступінь хвороби».

Здоров'я в даному випадку представляє якусь абстракцію, що передбачає якусь помірну вираженість патологічних рис особистості.

Здоров'я в рамках феноменологічного та екзистенційного прибутків розглядається як специфічний спосіб індивідуального буття в світі, що не зводиться до будь-яких схем і пояснювальних моделей. При цьому проблеми здоров'я, хвороби так само являють собою фундаментальні аспекти або їх варіації унікального, індивідуального способу буття, які включаються в суб'єктивну картину світу і вивчаються в її контексті.

Варто відзначити також акмеологічну та аксіологічну інтерпретацію репродуктивного здоров'я. У першому випадку, здоров'я є основною умовою актуалізації можливостей людської природи, а в другому виступає як універсальна цінність, яка співвідноситься з основними ціннісними орієнтаціями особистості. При цьому переважання тих чи інших цінностей, їх переоцінка і криза розглядаються як фактори, що впливають на репродуктивне здоров'я і визначають його.

Для становлення соціології здоров'я велике значення мали погляди М. Вебера, який заклав основи для вивчення способу життя, розуміється ним як поведінка в житті і життєві шанси. Перше поняття характеризує вибір індивідом способу поведінки, друге – означає індивідуальну імовірність реалізувати свої інтереси, потреби, які зумовлені належністю до того чи іншого класу. М. Вебер розумів спосіб життя як зв'язок між шансами та індивідуальними виборами. Під життєвими шансами розуміється приналежність до соціальної групи, вік, стать, національність і т. п.

Стосовно репродуктивного здоров'я вибір включає в себе прийняття рішення про куріння, вживання алкоголю, використання контрацептивів, виборі партнера і т. д. Поведінку, таким чином, як результат виборів і шансів може мати як позитивні, так і негативні наслідки для репродуктивного здоров'я. Даний підхід дозволяє типологізувати поведінку в сфері здоров'я по впливу на його стан на позитивний і негативний. Однак все-таки більш актуальними є такі теоретичні підходи, як функціоналізм і символічний інтеракціонізм, які багато в чому додали форму соціології здоров'я і хвороби.

В наукових дослідженнях і практичній діяльності нерідко розглядаються лише окремі грані громадського здоров'я. Репродуктивне здоров'я [7] як категорія громадського здоров'я є одним з основних критеріїв ефективності соціальної і економічної міжвідомчої політики держави, фактором національної безпеки. Погіршується стан соматичного здоров'я населення і зростання патології органів репродуктивної системи у поєднанні з демографічною кризою пояснюють підвищену увагу багатьох дослідників до репродуктивного здоров'я. Соціальна зумовленість процесів репродукції пояснює залучення до вирішення проблем репродуктивного здоров'я наукової спільноти на всьому пострадянському просторі, зокрема соціологів [7]. Проблеми репродуктивного здоров'я дітей та молоді активно обговорюються також соціальними педагогами та психологами.

Негативна динаміка стану репродуктивного здоров'я підлітків і молоді різко знижує перспективи реалізації населенням своїх репродуктивних функцій і пов'язаного з цим відтворення майбутніх поколінь: збільшується частота жіночого і чоловічого безпліддя, ростуть показники невиношування вагітності, скорочується число нормальних пологів, зростає число недоношених дітей, підвищується захворюваність новонароджених.

В умовах демографічної кризи вирішення проблем репродуктивного здоров'я молоді не може обмежуватися рамками системи охорони здоров'я і має стати однією з

першорядних завдань національної політики. Міжнародне співтовариство протягом останніх п'ятнадцяти років активно привертає увагу національних урядів до питань репродуктивного здоров'я підлітків та молоді. Однак існуюча в даний час ситуація з вирішенням завдань, нерозривно пов'язаних з проблемами репродуктивного здоров'я підлітків і молоді, далека від принципів, що декларуються в міжнародних і національних документах [4, с. 37]:

1. Не розроблені виразні принципи і програми статевого виховання.

2. Не вирішені питання якісного використання всіх видів освіти (інформації, освіти, комунікації).

3. Відсутній системний підхід до створення нових організаційних форм і методів роботи. У більшості випадків вони просуваються лише громадськими та міжнародними організаціями, не завжди отримуючи підтримку з боку державних інститутів.

4. Не забезпечується високий рівень послуг з репродуктивного здоров'я. Поняття про якісне обслуговування базується лише на стандартах оцінки діяльності лікувальних установ, без урахування потреб самих підлітків.

5. Відсутня реальна міжвідомча та міждисциплінарна взаємодія. Роз'єднаність дій організацій, що працюють з підлітками та молоддю, знижує можливості надання соціальної підтримки, погіршуючи перспективи збереження репродуктивного здоров'я молодих людей.

Вирішення проблем репродуктивного здоров'я підлітків та молоді неможливе без розробки та впровадження комплексних національних, регіональних та місцевих освітніх програм. Молодим сім'ям надається матеріальна підтримка. Але подібні акції проходять не так часто, щоб допомогти всім, кому необхідно. Сім'ї потрібно багато більше, ніж одноразові виплати. Батькам необхідні постійна робота з заробітною платою, яку б не «з'їли» комунальні платежі, медицина та освіта. Потрібно житло, в якому у дитини буде власна кімната з усім необхідним для розвитку. Тобто для стимулювання репродуктивної функції в сучасних умовах необхідні соціальна підтримка зі сторони держави, стабільний економічний і політичний розвиток країни, орієнтування суспільства на виховання здорового, фізично і духовно розвиненого потомства [5, с. 129].

Констатуючи, що на сьогоднішній день студенти, що вступають у шлюб, в більшості випадків є непідготовленими до складнощів самостійного сімейного життя, слід підкреслити необхідність організації спеціальної підготовки їх до труднощів сімейного життя. Студентська молодь не відмовляється від шлюбу в загальноприйнятому розумінні цього поняття, але відмовляється своєчасно і офіційно реєструвати свій шлюб. А це впливає на її репродуктивну поведінку.

Таким чином, вивчення репродуктивного здоров'я є актуальним питанням для сучасній дійсності. Однак його повноцінне розуміння і осмислення як соціального феномену неможливе без урахування розглянутих соціологічних теорій.

1. Верміненко Ю. В. (2008) *Соціологічна інтерпретація здоров'я.* Соціальні проблеми. №1. С. 25.

2. Гарєєва І. А. (2009) *Роль соціальних детермінантів в громадськомуздоров'ї.* Управління. № 2. С. 115.

3. Дмитрієва Є. В. (2003) *Від соціології медицини до соціології здоров'я*. Соціологія. №11 С. 51.

4. Кір'янова Н. В. (2011) *Репродуктивна поведінка студентської молоді.* Соціальна філософія.. № 5. С. 37-39.

5. Ласточкіна М. А. (2014) *Репродуктивний потенціал населення*. Регіон: Економіка та соціологія. № 2. С. 129-136.

6. Мертон Р. К. (2006) *Соціальна теорія і соціальна структура*. К.: Академія. 873 с.

7. *Репродуктивне і сексуальне здоров'я.* URL: http://www.mednovosti.by/journal.aspx?article=79

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФОРМА ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Єлизавета Таку
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – к. пед. н. Ю.В. Холостенко

Як виховати «дорослого» вчителя професіонала? Як допомогти вчителю уникнути методичних помилок у використанні сучасних освітніх технологій? Відповідаючи на ці питання, ми стикаємося з витратами педагогічної освіти: розбіжністю між соціальним замовленням (компетентнісний підходом) і непідготовленістю вузів до його реалізації (неузгодженість підсистем, розрив між досягненнями педагогічної науки і практики викладання). Названі протиріччя оголили проблеми використання освітніх технологій, серед яких ми виділяємо і проектну діяльність. Метод проекту – це інноваційна технологія навчання, при якій учні здобувають нові знання в процесі поетапного, самостійного / під керівництвом вчителя планування, розробки, виконання та продукування ускладнюються завдань / аспектів проблеми, її микротем. Кожен дослідник привносить щось своє / нове / творче в розробку і реалізацію методики проектної діяльності. Об'єднує дослідників збіг етапів підготовки проекту, їх чотири: 1) організаційно-підготовчий (формування груп, вибір теми та ін.); 2) планування (складання плану, тез та ін.); 3) технологічний (робота в групах над пошуком фактів, що підтверджують або спростовують гіпотезу і ін.); 4) заключний (оформлення результатів, громадська презентація з опонуванням з боку всіх присутніх, обговорення, саморефлексія і ін.), висування нових проблем. Розглянувши накопичений досвід у вивченні проектної діяльності, ми прийшли до висновку, що сама технологія (процес діяльності) дає можливість для вдосконалення методики її проведення, тому пропонуємо своє розуміння. В процесі створення будь-якого проекту необхідно використовувати шість етапів. Перший етап – підготовчий включає формування творчих груп (груп за інтересами / за вибором вчителя); вибір теми, визначення задуму проекту; визначення цілей, завдань і ресурсів; виділення микротем, складання тез. На даному етапі учні діляться на групи, самостійно вибирають тему, виділяють в ній мікротеми, складають тези і т.п. Учитель проводить організаційну роботу, бере участь в обговоренні тем і микротем, допомагає в складанні тез, консультує, коригує. Другий етап – реалізація проекту підрозділяється на вибір методів дослідження, самостійну роботу учнів над мікротеми / завданнями проекту; проміжне обговорення досягнутих результатів; вибір жанру, стилю, типу мовлення; оформлення отриманого творчого продукту / тексту. Учні виявляють причинно-наслідкові зв'язки в явищі / тексті / предмет дослідження; шукають докази, наводять приклади, зіставляють варіанти вирішення проблеми, структурують знайдений матеріал, приймають рішення, виступають перед учителем (індивідуально, в міні-групах). Учитель спрямовує учнів, підказує необхідну і важливу інформацію, консультує, координує, дає поради. Третій етап – «тиха презентація» в міні-групі. Учні представляють свої презентації / тексти різних жанрів / покази / вироби / таблиці / схеми і т.п. Учитель проводить «тиху» перевірку, редагує, уточнює і деталізує, вказуючи на недоліки. Відсутність цього етапу відразу відчувається при захисті проекту: немає чіткості, презентація не відповідає вимогам, не співвіднесена з їх вимовляють текстом. Четвертий етап – публічний захист («гучна» презентація). Учні представляють кінцевий результат своєї роботи і захищають його в різних формах і жанрах. Учитель виступає в ролі експерта, оцінює представлений проект, виступи учнів. П'ятий етап – рефлексія. Учні аналізують свій виступ, роль в процесі створення проекту. Учитель підводить підсумки заняття, коментує і оцінює роботу учнів, намагаючись виділити всіх, щоб діти зрозуміли свої удачі / невдачі, взяли свої / інші перемоги. Шостий етап – підсумок проекту. Ми пропонуємо завершувати проектну діяльність складанням «тематичного портфоліо». Учні під керівництвом вчителя / самостійно представляють оформлений продукт проекту (на

паперовому носії) у вигляді тексту різних жанрів (есе, замітка, слово, наукове повідомлення, випуск номера газети / журналу, вироби, моделі та ін.) За вибором учня). Висування нових проблем, гіпотез, проектів.

Тема проекту: «Риторичні жанри дискусії» (час для підготовки 2-3 тижні).

Мета проекту: 1) навчальна – підготувати виступ в жанрі слова / творчого звіту / програмою мови; риторичний аналіз виступу однокурсника; 2) практична – розкрити смислову і комунікативно-мовленнєву специфіку обраного риторичного жанру; 3) виховна – створити позитивну мотиваційну базу для використання цього жанру в професійній діяльності.

Алгоритм роботи авторів проекту над риторичним текстом:

1. Визнач свій цільовий намір.
2. Уяви ситуацію спілкування і адресата мовлення.
3. Визнач задум (інформацію, яку хочеш передати, щоб реалізувати мету).
4. Виділи основну тезу (думка, яку хочеш передати, щоб реалізувати мету).
5. Вибери жанр. Розкрій його смислове, комунікативну і риторичну специфіку.
6. Підбираючи докази, приклади, факти, цитати, пам’ятай про тип мовлення і композиції; про «законі краю»; про прийоми розгортання думки; особливості риторичного жанру; про те, як передати своє ставлення до предмета мовлення / адресату; про риторичні прийоми (активізації уваги, впливу, популяризації).
7. «Говори не їм, а з ними».
8. Прикрашаючи свій текст, пам'ятай про роль вступу, укладення.
9. Подумай, як будеш говорити тексту.
10. Рефлексуй!

Цілі роботи учнів в міні-групі: обговорення вибору риторичного жанру, способів презентації проектів з урахуванням ораторського досвіду; бажано, щоб були представлені різні риторичні жанри; короткий аналіз тез. Завдання роботи опонентів (учнів з інших міні-груп): аудиторія повинна задавати питання (обов’язково), на які виступає необхідно відповісти; аудиторія оцінює виступ, при цьому традиційна позначка «відмінно», «добре», «задовільно» не ставиться, робиться риторичний аналіз виступу.

Відзначається активність, захопленість, оригінальність подачі і оформлення матеріалу кожною групою. В ході проекту формування правописної грамотності учнів мотивується грамотністю функціональної.

Коментуючи запропоновану технологію, відзначаємо, що звернення до проектної діяльності не просто надає учням максимальні можливості для вдосконалення комунікативних умінь – комунікативного досвіду – комунікативної компетенції, а й формує методичну компетенцію вчителя.

Практичний досвід автора і аналіз основних напрямків і проблем сучасної освіти переконує в наступному, саме проектна діяльність дає можливість розвивати особистість засобами предмета; методичну компетентність сучасного учня необхідно формувати на основі єдності класичної освіти і сучасних педагогічних технологій.

1. Полат Е.С. (2005) *Нові педагогічні та інформаційні технології в системі освіти*. М. С. 272.

2. Кукушин В.С. (2004) *Педагогічні технології*: навч. посібник для студ. пед. спеціальностей. М. С. 320.

3. Лебедєва Л.І., Іванова Є.В. (2002) *Метод проектів в продуктивному навчанні*. Шкільні технології. № 5. С. 116-120.

4. Бобіенко О.М. (2006) *Ключові компетенції професіонала: проблеми розвитку і оцінки*. Казань: Вид-во КазГУ ім. В.І. Ульянова-Леніна. С. 146.

5. Позднєєва С.І., Кузнєцова Т.В. (2006) *Проектна діяльність в практиці вчителя початкової школи.* Вісник ТГПУ. Сер. Педагогіка. С. 65-66.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ АГРЕСІЇ В СТУДЕНТСЬКОМУ КОЛЕКТИВІ

Оксана Терпан
студентка І курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – Ільїн О.І.

У наш час проблема агресивності людей стоїть дуже гостро. Цього висновку можливо дійти лише увімкнувши новини на телебаченні. Агресія та агресивна поведінка у студентському колективі заважає роботі колективу загалом і кожного студента окремо. Звідусіль лунають заголовки: «учень вчинив напад на вчителя і однолітків», «студент вбив викладача», «стрільба у школі» та інші.

Що ж спонукає студентів до таких вчинків? Вони не можуть справитися зі своєю агресією. Погана оцінка, чи погані відносини з викладачами та однолітками, неприємні ситуації в університеті – усе це призводить до дратівливого стану людини. Хтось може справитися з цим станом, а хтось ні. Саме в тих, хто не може справитися з викликами зовнішнього світу, можливо спостерігати агресію.

«Агресія (лат. aggressio – напад) – інстинктивна індивідуальна поведінка людини, спрямована на пошкодження або зруйнування. У випадку, якщо агресія виявляється в найбільш екстремальній і соціально неприпустимій формі, вона переростає у насильство [2]. А вже агресивність – це риса характеру, що виражається у ворожому ставленні людини до інших людей, тварин, навколишнього середовища.

Дійсно, агресивність людини може бути спрямованою на будь-що і на будь-кого. Агресивні люди – непередбачувані. Будь який подразник може стати вирішальним, який дасть поштовх людині до якоїсь дії. І дуже добре якщо ця дія не закінчиться насильством чи навіть вбивством.

Треба зазначити що агресія заважає міжособистісним стосункам, тому питання агресії в наш час стоїть дуже гостро.

Чому ж можна спостерігати агресивність у студентському колективі? По-перше агресивність може бути зумовлена типом темпераменту. Тобто, якщо людина холерик, а відомо, що холерики є людьми с високо лабільною психікою, які схильні до агресії, вона не зможе зберігати спокій у стресових ситуаціях, а з цього і може вийти агресивна поведінка до оточуючих. По-друге агресивність може бути викликана іншими біологічними причинами, наприклад, спадковістю. По-третє агресія може бути зумовлена певними психічними порушеннями, чи розладами. Наприклад маніакальний синдром.

Також агресія може бути вихована у дитині, якщо вона з народження бачить приклади агресії від батьків, у фільмах, чи якщо дитину б'ють батьки, або за якоюсь причини ображають у дитячому колективі.

Всі ці причини можуть призвести до прояву агресії у людини. Важливо уважно слідкувати за своїм психічним станом та за станом оточуючих, адже це стосується кожного з нас, ми усі можемо стати жертвою агресії з боку іншої людини. Людська агресія може ставати причиною численних конфліктів, і звичайно що ми повинні ефективно боротися з агресією і не допускати її у наше життя.

Проводилися різноманітні експерименти, у яких доводилося, що чоловіки більш схильні до агресії аніж жінки.

Агресія може бути двох видів: гетероаресія та аутоагресія. Гетероагресія – це агресія яка спрямована на зовнішній світ. А аутоагресія спрямована на самого себе. При аутоагресії в людини відсутній елементарний інстинкт, який властивий будь-якій живій істоті. Йдеться про інстинкт самозбереження, бо при агресії цього виду людина може і хоче причинити собі шкоду, нерідко навіть вбити себе. У людини з аутоагресією можна спостерігати невпевненість у собі, замкнутість, знижена самооцінка, небажання до життя, схильність приймати усе близько до серця.

Гетероагресія зустрічається дуже часто. До неї схильні люди із нестійкою психікою, люди запальні, які не можуть спокійно реагувати на подразник. Такі люди можуть становити небезпеку суспільства, тварин та навколишнього середовища.

Агресія також може мати різні прояви:

- Фізична агресія, тобто застосування фізичної сили проти іншої людини
- Непряма агресія. Це наприклад насмішки, глузування, плітки направлені на іншу людину, або агресія ні на кого не спрямована (бажання бити посуд, кричати, хлопати дверми)
- Дратівливість – прояви грубості, запальності, при найменшому подразнику.
- Негативізм – невизнання авторитетів, керівників, лідерів. Людина може бути пасивно проти, або відкрито протестувати
- Образа – це відчуття за яким йде і ненависть і агресія
- Вербальна агресія – вираження поганих емоцій, погроз, проклять у розмові.
- Підозра – недовіра до людей, впевненість у тому, що люди збираються зашкодити
- Докори сумління – визнання людиною що вона погана, що вона вчинила неправильно.

Все це впливає на поведінку людини, і вона поводить себе агресивно.

Як запобігти агресії? Якщо ви спостерігаєте прояви агресії у собі чи у інших людях, то звичайно треба звернутися до спеціалістів, які підберуть особисто для вас методики подолання цих проявів. Або якщо це щось складніше, допоможуть розібратися у собі. Зрозуміти саме причину агресії, та допоможуть її вирішити. Це звичайно психологи та психотерапевти.

Студентська група формується у період вступу до учбового закладу, коли студентів вже розподіляють за групами за спеціальністю. Лише після цього студент повинні зайняти якесь місце у цій групі. Звичайно, кожен член групи працює на себе і заради себе, але також група є вже цілісним організмом, системою яка пов’язана емоційно, пов’язана студентською діяльністю, та спільною справою.

Визначають декілька стадій розвитку студентської групи:

- номінальна група – група яка має лише формальне об’єднання студентів за наказом ректора і списком дирекції (деканату);
- асоціація – об’єднання студентів за міжособистісними відносинами. Це зазвичай групи приятелів, друзів;
- кооперація – коли соціальна адаптація студентів майже завершилася;
- колектив – це вже найвищий рівень розвитку групи. Така група характеризується великою згуртованістю та організованістю.

Тобто студентський колектив це група людей, які впливають діють один на одного та працюють усі разом, як єдина система. В наш час між людьми часто відсутнє живе спілкування. Люди можуть вчитися разом і зовсім не знати що на душі у їх одногрупників. Але потім, коли агресія з боку однолітків вже стає сильною настільки, що не помітити її неможливо, тоді усі дивуються, з якого дива, ще нещодавно тиха та спокійна людина поводить себе неприпустимо у суспільстві. У студентів, які замикаються у собі, немає ніякої підтримки, іноді вони взагалі не звертаються по допомогу, що призводить до подальшого розвитку агресії. Що ж виникає, якщо у цій системі «раптово» з’являється агресивна людина?

Ця людина не лише заважає іншим, а й може дійсно зашкодити комусь із колективу. Наша єдина система під назвою «студентський колектив» дає збій, і вже усі не можуть давати такий самий результат, що і раніше. Можливо навіть, що у відповідь на агресію інші також починають бути агресивними і дратівливими. Бо агресивність мов ланцюжковою реакцією передається іншим. А може бути навпаки, що від агресивної людини усі відвернуться, і тоді вже неминуче щось більш серйозне, аніж сварки. З цього

можна зробити висновок, що за будь-яких обставин агресія у студентському колективі ні до чого гарного не призводить.

Таким чином, людська агресія є причиною багатьох конфліктів і негараздів. А особливо це можна спостерігати у студентському колективі, адже різноманітні стреси кожен день із значною силою діють на студента, і не кожен може справитися з цим. Тому вивчати проблему агресивності у наш час дуже важливо. Ось чому потрібно розуміти природу та причини людської агресії, адже у сучасному світі все частіше зустрічаються жорстокість та агресивність.

1. Райгородский Д. Я. (2009). *Психология и психоанализ характера*. Хрестоматия по психологии и типологии характеров. Самара : Бахрах-М. С. 640.

2. «*Агресія*» – стаття у Wikipedia

ОСОБЛИВОСТІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІНКЛЮЗИВНИХ ГРУПАХ ЗДО

Ірина Ткаченко
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Художньо-естетичний розвиток дитини відіграє важливу роль у вирішенні проблем інклюзивної освіти у закладах дошкільної освіти. Художньо-естетичний розвиток – це шлях, який дозволяє за допомогою образів, уяви, казки і фантазії проникнути в багатий і загадковий внутрішній світ дитини, зробити цей світ зрозумілим і доступним для вихователя. Сьогодні, коли суспільство зіткнулося з проблемою дітей з особливими потребами, виникла необхідність підвищення ефективності вирішення завдань щодо їх соціалізації, комунікації і самореалізації. Соціально-економічні та політичні зміни, які відбуваються в Україні, гуманістичний характер суспільної свідомості змінюють ставлення щодо дітей з особливими потребами. У цілому включення дітей з особливими потребами в загальноосвітній простір є сучасним трендом у сфері освіти, значення якого полягає не тільки в тому, щоб допомогти їм адаптуватися в світі, але й іншим дітям прийняти їх. Цілком зрозуміло, що до дітей з особливими потребами необхідний спеціальний підхід, який полягає в урахуванні їх психофізіологічних особливостей та у виробленні особливих методик їх виховання та навчання. Значення естетичного виховання при цьому полягає в тому, що за його допомогою можливо не тільки розвинути адаптаційні можливості особистості дитини, але й підвищити ефективність навчального та виховного впливу педагога. Саме в процесі художньо-естетичної діяльності створюються умови для успішної діяльності, розвитку творчої активності і самостійності, без яких процес соціалізації дитини з особливими потребами може бути ускладненим [3].

Проблема художньо-естетичного розвитку дитини і способу освоєння світу дитиною через синтез мистецтв і інтеграцію дитячих видів діяльності стала предметом наукової уваги як українських, так і зарубіжних вчених та науковців. Цій проблемі присвячені роботи таких дослідників, О. Бойко, Л. Будяк, Л. Вавіна, М. Захарчук, Т. Ілляшенко, А. Колупаєвої, І. Кузави, В. Ляхова, Л. Міщик, К. Пінюгіна, Н. Сабат, Н. Софій, В. Шахрай, А. Шевцова, М. Чайковського, Є. Ярської-Смирнової та інших. Вивчення літератури дозволяє зробити висновок, що проблема навчання дітей з обмеженими можливостями є актуальною й багатогранною, що зумовлює необхідність її подальшого розроблення, зокрема доцільним бачиться подальше уточнення сутності інклюзивного навчання в закладах ЗДО та використання естетичного виховання з метою підвищення ефективності інклюзивної освіти в ЗДО.

Метою статті єдослідження особливостей естетичного виховання дітей дошкільного віку в інклюзивних групах ЗДО.

Основною метою створення інклюзивного середовища є корекція розвитку дитини з особливими потребами та профілактиці небажаних негативних тенденцій[6]. Важливість інклюзивної освіти в дошкільному віці обумовлена тим, що відхилення у нормальному психологічному розвитку дитини легше всього коректувати у більш молодшому віці, ніж, наприклад, у підлітків. Головний принцип інклюзивної освіти полягає в тому, що «за рахунок структурно-функціональної, змістовної та технологічної модернізації освітньої системи закладу, індивідуального підходу, гуманних стосунків з кожною дитиною, проведення занять у формі ігрової діяльності» освітнє середовище можливо пристосувати до майже будь якої дитини з особливими потребами[5]. Кожна дитина повинна мати право на отримання освіти в інклюзивному закладі і це право не може бути обмеженим.

Необхідність інклюзивного навчання в дошкільному віці обумовлене декількома факторами. По-перше, правильно організоване спільне навчання створює для кожної дитини умови, в яких вона зможе придбати досвід емоційно-оцінних ставлень, взаємодії з іншими дітьми, оволодіти різноманітними способами діяльності. По-друге, спільна діяльність допоможе дитині з особливими потребами «увійти» до колективу, придбати навички активної сумісної діяльності та спілкування, що сприятиме її успішному розвитку. По-третє, в умовах інклюзивної освіти усі учасники навчального процесу придбають навички сприймати кожного таким, яким він є, уникаючи стереотипів [7]. Соціалізація дітей з особливими потребами проходить в спеціальних інклюзивних групах, до яких, зазвичай, входять 1-2 дитини з обмеженими можливостями здоров'я, які відвідують ЗДО в режимі повного перебування з однолітками при супроводі психолога ЗДО та інших вузьких фахівців. В інклюзивних групах створюється можливість для формування різних типів взаємовідносин між дорослими і дітьми, розвитку процесів індивідуалізації відповідно до інтересів і схильностей дитини. Пріоритетним напрямком всієї психолого-педагогічної та коррекційніо-розвиваючої роботи в інклюзивній групі є оволодіння соціально-бажаними формами поведінки дітей, розвиток соціальних взаємодій у вихованців в інклюзивних групах ЗДО [2].

Значущим аспектом розвитку особистості дошкільника є естетичне засвоєння дійсності. Головний естетичний вплив при цьому полягає в розвитку чуттєвої сфери; поглибленні та збагаченні світобачення; стимулюванні пізнання й самопізнання; розвитку емпатії [9].

Художньо-естетичне виховання є обов'язковим елементом формування духовного багатства дитини та важливим засобом передачі накопиченого естетичного досвіду від покоління до покоління. Воно починається зі створення відповідного запасу елементарних естетичних знань і вражень, без яких не можуть виникнути бажання, інтерес до естетично значимих предметів і явищ. Його завдання полягає у формуванні в дитини з особливими потребами таких якостей, які забезпечують їй можливість емоційно переживати й оцінювати художню образність предметів і явищ [8]. При застосуванні естетичного підходу до виховання дітей з особливими потребами у закладах ЗДО важливим аспектом є єдність, цілісність вихованого та розвивального впливу. Таким чином, значення творчої діяльності для підвищення ефективності інклюзивній освіти в ДЗО полягає в комплексному впливі на особистість дитини. Дошкільнятам доступні майже всі види художньої діяльності – складання оповідань, придумування віршів, спів, малювання, ліплення. Своєрідність творчої діяльності дошкільників полягає наївному, безпосередньому відображенні дійсності, в незвичайній щирості, у вірі в правдивість зображуваного, у відсутності турботи про глядачів і слухачів. Уже на цьому етапі відбувається розвиток художніх творчих здібностей дітей, які проявляються у виникненні задуму, у втіленні його в діяльності, в умінні комбінувати свої знання та враження, у щирості при вираженні почуттів і думок. Найбільш яскраво творча діяльність дітей проявляється в грі, яка є важливим засобом соціалізації дітей з особливими потребами.

Обов'язковою умовою ефективності інклюзивної освіти в ЗДО є створення єдиного освітнього простору для здорових дітей і дітей з особливими потребами. Необхідне

створення таких умов, коли діти незалежно від їх фізичних, психічних, інтелектуальних та інших особливостей, були б включені в освітній процес разом зі своїми однолітками в інклюзивних групах, в яких працюють з цими дітьми, враховують їх особливі індивідуальні освітні потреби і надають своїм вихованцям необхідну психолого-педагогічну підтримку[2].

Для вирішення проблем адаптації та соціалізації «особливих» дітей процес художньо-естетичного розвитку повинен бути побудований з опорою на вільну та творчу діяльність дитини. Разом з тим, зазначимо, що традиційна система діагностики можливих досягнень дитини в області художньо-естетичного розвитку не є адекватною даної діяльності. Не враховуються в оцінці індивідуально-особистісні характеристики, суб'єктивний характер зростання досягнень особистості [4]. Отже, важливими умовами підвищення естетичного виховання дітей дошкільного віку є: повага до свободи й гідності дитини; єдність цілісності розвитку і навчання; індивідуалізація і диференціація постановки завдань; інтеграція музики, танцю, мови та гри; робота з усіма почуттями; врахування індивідуальних та вікових особливостей розвитку дітей.

Український педагог Аліксійчук О. С. в дисертаційному дослідженні виділила наступні умови підвищення ефективності естетичного та морального виховання: а) дітей необхідно не лише знайомити з творами, які можуть справити на них естетичних вплив, але й зацікавити, захопити їх такими творами, акцентувати увага на естетичних переживаннях; б) важливим в естетичному вихованні є поетапність в емоційно-образному сприйнятті різних творів та поступове ускладнення застосованих методик; в) діти повинні розуміти моральний та естетичний зміст гри, музичного твору, малюнка, за допомогою якого проходить естетичне виховання [1].

У процесі естетичного виховання дошкільників з особливими потребами вирішуються як освітні, так і виховні завдання: виховання інтересу до предмета, самостійності, працьовитості, акуратності.

Основними завданнями естетичної діяльності дітей з особливими потребами в сфері інклюзивної освіти в ЗДО є:

1. Створення спільності дітей і дорослих (разом ми група), заснованій на повазі і інтересу до особистості кожного члена групи, до її індивідуальних особливостей в ході спільної естетичної діяльності;

2. Формування вміння встановлювати та підтримувати відносини з різними людьми в ході досягнення задач естетичної діяльності (наприклад, спільного малювання);

3. Розвиток комунікативних навичок і культури спілкування, створення позитивного емоційного настрою і формування позитивного відношення до творчої діяльності;

4. Формування вміння підтримувати один одного, емпатії;

5. Розвиток здатності організовувати, планувати власну діяльність, домовлятися з іншими про спільну діяльність, розподіляти ролі та обов'язки;

6. Розвиток умінь і навичок ігрової, пізнавальної, дослідницької діяльності в ході вирішення творчих завдань;

7. Формування навичок саморегуляції і самообслуговування.

Особливість естетичного виховання дітей з особливими потребами у ДЗО полягає в тому, що важливо уникати оцінного ставлення. При творчій роботі відсутня критика в оцінці діяльності дітей, кожен запропонований дитиною варіант виробу або поведінки розглядається та приймається, з дітьми організовується індивідуальна робота. З метою вирішення педагогічних завдань фізичного й особистісному розвитку дітей з особливими потребами засобами естетичного виховання навчальний і виховний процес необхідно організовувати з урахуванням їх вікових, психофізичних особливостей, особистісних якостей та індивідуальних особливостей. В ході роботи необхідно здійснити включення всіх дітей у творчу діяльність, використовуючи такі методи навчання як розповідь, бесіда, пояснення, розглядання готових виробів, як в натуральному вигляді, так і їх зображень, самостійна практична робота дітей, ігрові сюжети і т. д. З цією ж метою в ході занять

можливо використати різні дидактичні ігри. Значним стимулом для дошкільнят є демонстрація їх досягнень, наприклад, через організацію виставки малюнків та творчих робіт, участі дітей в шкільних, міських, обласних, конкурсах в яких часто є переможцями.

Творчий підхід в дитячому садку до дітей з особливими потребами допомагає їм відкривати в собі щось нове, краще розуміти себе, розвивати свої відносини з іншими дітьми і суспільством. Саме творча робота дає можливість повноцінного розкриття і розвитку творчого потенціалу кожного дошкільника, охоплює ті аспекти виховного процесу, де через декоративно-прикладну творчість відбувається формування творчих навичок у дошкільників. У творчій діяльності є можливість врахувати індивідуальні запити школяра і створювати умови для розвитку індивідуальних задатків, інтересів, схильностей учнів, що важливо в умовах інклюзивного освітнього процесу.

Аліксійчук О. С. (2000). *Морально-естетичне виховання молодших школярів засобами української народної музики* : автореф. ... канд. пед наук. Київ, 20 с.

Афанасьева Г. Г. (2015). *Инклюзивное образование в ДОУ*. Сборник материалов Ежегодной международной научно-практической конференции «Воспитание и обучение детей младшего возраста». Вип. 1. С. 15-16.

Галянт И.Г. (2018). *Художественно-эстетическое развитие в решении проблем инклюзивного дошкольного образования*. Научно-методическое обеспечение оценки качества образования. Вып. 2 (5), С. 109-113.

Гогоберидзе А. Г., Деркунская В. А. (2005)*Теория и методика музыкального воспитания детей дошкольного возраста*. М.: Академия. 320 с.

Зубарева Т. Г. (2009). *Компетентностно-оринтированное повышение квалификации специалистов по созданию инклюзивной образовательной среды*: автореф. дисс. … канд. пед. наук. Курск, 24 с.

Кузава І. Б. (2012). *Роль інклюзивного середовища у формуванні особистості дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку.* Педагогічна освіта: теорія і практика. Вип. 11, С. 315-718.

Кузава І. Б. (2013). *Умови організації інклюзивної освіти дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку.*Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. Вип. 10. С 315-318.

Старовойт Л. В. (2015). *Художньо-естетичне виховання дошкільників засобами ліплення.* Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія : Зб. наук. праць. Вип. 43. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД». С. 131-135.

Шелестова Л. В. (2014). *Пізнання світу та естетичний розвиток старших дошкільників засобами образотворчого мистецтва*. Освіта та розвиток обдарованої особистості. Вип. 9-10, С. 49-53.

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

Альона Тутова
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий крівник – доц. Звєкова В. К.

Тема «обдарованості» одна з найстаріших наукових тем. Однак, у порівнянні з попередніми дослідженнями, на сучасному етапі її вивчення можна спостерігати важливу тенденцію зміщення вектору з вивчення обдарованості, як унікального явища та її ідентифікації, на вивчення особливостей і умов, в яких розвивається обдарованість і якісні показники психічного розвитку обдарованої людини: по гармонійному або негармонійному (нерівномірного) типу.

Дуже часто обдарованість залишається неоціненою або навіть непоміченою в ситуаціях, коли дитина недостатньо успішна в навчальній діяльності. Адже більшість вчених (і педагогів) безпосередньо пов’язують обдарованість і шкільну успішність. На нашу думку, обдарованість необхідно розглядати як потенціал, а дитячі досягнення у

навчальній діяльності, як один із проявів цього потенціалу. Такий підхід відрізняється від загальноприйнятого тим, що відбувається зміщення акцентів від відбору до сприяння реалізації можливостей обдарованої особистості. В такому аспекті важливим стає розуміння проблем і труднощів обдарованої дитини в навчальній діяльності, виявлення причин шкільної неуспішності з метою надання психологічної допомоги та підтримки в їх подоланні

В даний час одним із пріоритетних завдань сучасної освіти в умовах економічного і соціального розвитку є формування активної творчої особистості, реалізація потенційного та інтелектуального потенціалу обдарованих дітей. Актуальність роботи з обдарованими дітьми та наявність соціального замовлення сучасного суспільства до розвитку та реалізації індивідуального обдарування зростаючого покоління передбачені законом про освіту і концепцією Нової української школи (НУШ).

Робота з обдарованими дітьми робить пріоритетне завдання виховання і навчання обдарованої дитини, особливо виділивши, що всі наші діти талановиті, і ми повинні цей талант виявити і плекати. Зміст цих документів стало підставою для аналізу наукової літератури, теоретичних концепцій, положень про обдарованість, а також для аналітико-синтетичного перегляду наявного практичного досвіду для визначення загальної стратегії, конкретних видів і форм психолого-педагогічної діяльності з обдарованими школярами в умовах загальноосвітніх шкіл, спрямованих на вирішення ключових проблем обдарованості. Це відноситься до впливу змісту навчання на розвиток здібностей, динаміці розвитку загальних і спеціальних здібностей дитини, визначенню основних напрямів розвитку обдарованих дітей [1, с.18].

Стадія активного дослідження ідеї інтелектуальної обдарованості дітей поширюється на час від початку і до другої половини XX століття. Як в науці, так і в побуті існує велика кількість трактувань поняття інтелекту, проте, незважаючи на це, термін інтелектуальна обдарованість в психології набуває порівняно певний сенс і щільно пов’язаний з розумінням, яке сформувалося в результаті розвитку спеціальної області психології – психометрії. Особливе місце у вивченні цього розділу психології належить французькому вченому А. Біне.

А. Біне розумів, що про інтелект і розумову обдарованість людини слід судити не тільки по тому, що вона зуміє зробити на базі проходження чітким алгоритмом. На думку М. Володарська, А. Настенко, О. Півлаєва ыстинний інтелект виявляється найчастіше в ситуаціях, коли людина самостійно вибирає, набуває і відкриває нові знання, виявляється в здатності до переносу отриманих знань в незнайомій ситуації, під час вирішення нестандартних, складних проблем [2, с.19]. Це з’єднання дару природи і впливу зовнішніх чинників звичайно і знаходиться в полі зору фахівців, що вивчають, вимірюють і оцінюють обдарованість.

Однак дослідження останнього часу повністю відкидають цю точку зору. Справжня обдарованість – не абстрактний божественний або ж генетичний дар, вона невпинно розвивається. Дар існує лише в динаміці, в постійному розвитку і русі, а значить, безперервно змінюється. До числа одних із самих популярних в сучасній психології моделей обдарованості відноситься концепція, розроблена американським вченим Дж. Рензулли [3, с.15].

Багато психологів вважають, що основною характеристикою потенціалу особистості потрібно виділяти саме мотивацію, а не інтелект і не креативність. До сих пір не вщухають суперечки про необхідність виділення цього виду обдарованості [4, с.14].

Деякі дослідники об’єднують поняття «обдарованість» і «творча обдарованість», і вони виступають як синоніми. Таким чином, «творча обдарованість» не розглядається як особливий, самостійний вид обдарованості і характеризує будь-який вид праці. Однак інші фахівці наполягають на відділенні цього поняття від поняття обдарованості, тим самим ставлячи їх на різні рівні.

Резюмуючи, вищесказане, слід підкреслити, що однією з важливих характеристик обдарованої дитини виступають показники її психічного розвитку, які проявляються в більш високому рівні виконання діяльності в конкретній предметній області в порівнянні з віковою і соціальною нормами. Вітчизняні психологи зробили спробу узагальнити наявний стан знань в області психології обдарованості і встановили визначення обдарованості як «системне, що розвивається протягом життя якість психіки, яка визначає можливість досягнення людиною більш високих (незвичайних, неабияких) результатів в одному або декількох видах діяльності порівняно з іншими людьми»[5, с.32].

При цьому особливе значення мають власна активність дитини, а також психологічні механізми саморозвитку особистості, що лежать в основі формування і реалізації індивідуального обдарування [6, с.45]. Таким чином, аналіз розглянутих вище положень показує: більшість дослідників сходяться на думці про те, що обдарованість є якістю психіки, здатної розвиватися і вдосконалюватися протягом життя, проте рівень здібностей багато в чому залежить від вроджених якостей – задатків.

Багато існуючих в даний час традиційні психометричні тести орієнтовані на оцінку результату діяльності або вимірюють інтелектуальну здатність, сформованість конкретних розумових операцій, і тому не придатні для діагностики ознак обдарованості. Аналіз наукової літератури показує, що основними якісними характеристиками обдарованої дитини є вираженість її пізнавальних стилів, таких, як кодування інформації, переробки інформації, постановки і рішення проблем, пізнавального ставлення до світу. На жаль, існуючі в даний час психодіагностичні процедури не виявляють комплексний індивідуально-специфічний характер оцінювання різних сторін поведінки і діяльності обдарованої дитини.

Таким чином, природа обдарованості об’єктивно вимагає розробки об’єктивних методів діагностики, оскільки традиційні психометричні методики, щодо виявлення інтелектуальних здібностей і креативності не коректна по відношенню до особливостей поведінки та якісної своєрідності психічних ресурсів обдарованої дитини. У зв’язку з цим в даний час велика увага приділяється збільшенню засобів діагностичного матеріалу психометричних тестів, які можуть бути використані для опису індивідуальної своєрідності психічної діяльності конкретного обдарованої дитини з точки зору вираженості окремих здібностей, нахилів, емоційних станів, особистісних якостей і для відстеження динаміки конкретних психічного розвитку обдарованих дітей. Все це забезпечить реальну можливість досить достовірно виявити рівень розвитку інтелектуальних особливостей обдарованих дітей. Технологія роботи з обдарованими дітьми має місце в освітніх установах, школах, центрах розвитку дитини, в яких створені найбільш сприятливі умови для виявлення, підтримки та розвитку творчих здібностей дитини.

Ми розглянули, зокрема, особливості психолого-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми, що застосовуються педагогами і психологами в школах, оскільки саме в шкільному періоді життя у дітей яскраво проявляється така якість психіки, як обдарованість. Безумовно, саме шкільний вік – це період становлення здібностей і особистості дитини, це період формування глибоких інтеграційних процесів в психіці дитини. Рівень і широта інтеграції визначають особливості формування і зрілість самого явища – обдарованості. Поступальність цього процесу, його затримка або регрес визначають динаміку розвитку обдарованості.

Аналіз особливостей роботи з обдарованими дітьми в умовах початкової школи дозволяє виділити наступні форми і види психолого-педагогічної діяльності:

1) педагогічна і психологічна діагностика обдарованості і здібностей дитини;

2) складання банку даних;

3) аналіз отриманої інформації;

4) підтримка, розвиток і корекція можливих виникаючих у дитини різноманітних труднощів;

5) організація дослідницьких об'єднань, творчих майстерень.

У сумарному поданні психолого-педагогічна діяльність з обдарованими дітьми в школі включає в себе такі напрями, як:

1) організація адекватного навчання;

2) індивідуальне та групове консультування для учасників освітнього процесу;

3) сприяння в реалізації школярами своїх потенційних можливостей і спеціальних здібностей через розроблені форми позашкільної роботи.

Таким чином, для розкриття внутрішнього потенціалу креативних учнів необхідно використовувати різноманітні напрямки психолого-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку. Залучати їх до відвідування гуртків, до участі в дослідницьких секціях, творчих майстерень та студіях, до самостійного дослідження проблем; використовувати на уроках спеціальні прийоми з розвитку мислення і уяви, систематично і цілеспрямовано застосовувати проблемне навчання, аналіз і знаходження різних варіантів вирішення практичного завдання, вибудовування пізнавальної діяльності в режимі дослідження, публічні доповіді, повідомлення із захистом своєї позиції. Така форма навчання дозволить обдарованій дитині, продовжуючи вчитися разом з однолітками і залишаючись включеним в звичні соціальні взаємини, разом з тим якісно поглиблювати свої знання та виявити свої ресурси в області, що відповідає змісту її обдарованості.

1. Веліканова А. П. (2006) *Обдарована дитина – хто вона*?. Психолог. Листоп. (№ 42). С. 18-21.
2. ВолодарськаМ. О., НастенкоА. І., Півлаєва О. М. (2010) *Робота з обдарованими дітьми*. Х. : Видавнича група «Основа». 190 с.
3. Гільбух Ю. З. (1992) *Розумово обдарована дитина*. Психологія, діагностика, педагогіка. К. : РОВО «Укрвузполіграф». 84 с
4. Сологуб Н. (2012) *Обдаровані діти: психологічні проблеми розвитку навчання і виховання*. Психолог. Січень (№ 2). С. 14-19.
5. Тесленко В. В. (2002) *Проблеми розвитку обдарованості в історії та теорії педагогіки*.Шлях освіти. № 4. С. 32-35.
6. Фіцула М. М. (2000) *Педагогіка.* К. : Академія. 453 с

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Анастасія Федоренко
магістрантка факультету дошкільної освіти
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Житомирська Т.М.

Дошкільна освіта – одна із сфер людської діяльності, яка потребує особливої уваги, який забезпечує реалізацію права дитини на здобуття дошкільної освіти, її фізичний, розумовий і духовний розвиток, соціальну адаптацію та готовність продовжувати освіту, відповідно до нормативних документів, керівництвом яким здійснює його директор (завідувач). Він є ключовою фігурою в процесі управління закладом перед яким стоять завдання щодо забезпечення функціонування та розвитку дошкільного навчального закладу. В ній наявна парадоксальність, що полягає у невідповідності між декларованими на рівні державної влади «пріоритетами» розвитку і реальною її підтримкою (обмеженістю фінансування, відсутність кар'єрних перспектив). Вплив цих умов негативно впливають на професійну діяльність керівника дошкільного навчального закладу та його мотивацію [1].

Світовий розвиток вимагає від керівника дошкільного навчального закладу наукової компетентності, майстерності та постійного вдосконалення. Значну роль у діяльності управлінця відводиться вирішенню адміністративних та господарських питань. Ефективність виконання функціональних обов'язків керівником дошкільного навчального закладу перебуває у прямій залежності від рівня його професіоналізму [2, с.3].

Характерні риси управлінця-професіонала відомі давно. Окрім сукупності традиційних є ще ініціативність, етичність. Довіра до підлеглих, комунікабельність, компетентність, також набувають значення і такі, як уміння орієнтуватися в інформаційному просторі, здатність продукувати, акумулювати, реалізовувати ідеї, критичність та креативність мислення.

Керівник повинен не лише орієнтуватися у нормативно-правових питаннях, але й уміти ухвалити і юридично вірно оформити управлінські рішення, чітко орієнтуватися у питаннях трудових взаємин, охорони праці та безпеки життєдіяльності, правових засадах у роботі з батьками. Успішна діяльність керівника дошкільного навчального закладу характеризується ефективністю взаємодії, досягненнями і особистісним розвитком всіх учасників освітнього процесу та активністю дітей, що відповідає принципам гуманізації [3, с.175].

Питання управління дошкільним навчальним закладом розкриті в роботах таких науковців: А. Богуш, К. Крутій, Л. Артемової, К. Бєлої, Л. Поздняка, Л. Маркової, Т. Колодяжної, З. Плохій, П. Третьякова; проблеми розвитку навчального закладу описано такими вченими як В. Єрошин, В. Лазарєв, А. Лорєнсов, М. Моісєєв та інші; методологію педагогіних досліджень описана в працяях науковців, як І. Аносов, С. Гончаренко, М. Данилов, М. Елькін, В. Кремень, Ю. Конаржевський, В. Маслов, Д. Новіков та інші.

Зробивши аналіз психолого-педагогічної літератури можна стверджувати, що питанню професійної діяльності керівника дошкільного навчального закладу приділено дуже мало уваги. Насамперед звертається увага на управляння загальною середньою освітою. Крім того, необхідність дослідження даного питання зумовлюється й виявленою низкою протиріч між:

- неготовністю керівників до здійснення управління на адаптованих засадах та посиленням ролі самоорганізації діяльності педагогічних колективів дошкільних навчальних закладів;
- необхідністю якісного надання освітніх послуг і чітким визначенням критеріїв оцінки діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу;
- сучасний розвиток вимагає поступового проведення діяльності дошкільних навчальних закладів на засади природного розвитку та недостатньою розробленістю технології адаптації педагогічних колективів до роботи і мінливих умовах оточуючого середовища.

Сучасний стан української держави висуває необхідність формування нового типу керівника дошкільного навчального закладу, який буде поєднувати функції педагога-вихователя, менеджера, практичного психолога. На данний час висуваються важливі вимоги до професійної компетентності та організаторських здібностей керівника дошкільного навчального закладу. Його стратегічний напрямок діяльності передається через уміння визначити перспективу розвитку закладу зурахуванням соціального замовлення суспільства та планувати діяльність колективу для досягнення визначених результатів. Щоб опанувати складне мистецтво керування всіма ланками роботи дошкільного закладу, необхідні час і практика. Професійний керівник повинен уміти своєчасно інформувати педагогічний колектив про нові педагогічні програми і технології, стимулювати педагогів до вивчення особистості кожної дитини та вміти застосовувати на практиці методи і прийоми, що сприяють індивідуальному розвитку дітей [4, с.25].

Вихід на демократичні засади розвитку дошкільного навчального закладу вимагає адекватних змін у роботі з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти, пошуку і введення інноваційних підходів, технологій щодо

формування нового покоління керівників навчальних закладів. Тому, формування та розвиток управлінської компетентності керівника дошкільного навчального закладу - одна з актуальних проблем розвитку сучасної теорії та практики управління освітою.

Важливим стає оновлення підходів до організації дієвої системи підвищення управлінської компетентності керівників навчальних закладів. Це вимагає диференційованого відбору професійно-значущого змісту та організаційно-педагогічних форм, індивідуального консультування, розвитку творчого потенціалу для більш повної професійної самореалізації, професійного та особистісного зростання керівника.

При підготовці керівників дошкільного навчального закладу необхідно звернути увагу на:

1) Забезпечення високого рівня теоретичної і практичної підготовки: поглиблення функціональних знань, відпрацювання навичок і вмінь професійної діяльності, орієнтація на знання нормативно-правових документів про освіту, інструктивно-методичних матеріалів, оволодіння методами управління, проведення педагогічних досліджень, формування організаційних і комунікативних здібностей, спрямування діяльності на розвиток творчого потенціалу, здатності до самоосвіти.

2) Розвиток методичної рефлексії: здатність до постійного самоаналізу, виявлення причин своїх успіхів та невдач, що є обов'язковою умовою професійного самовдосконалення.

Знання, які необхідні для виконання управлінської діяльності: законодавчо-нормативні; директивно-методологічні; загальнотеоретичні й методичні; організаційно-педагогічні; управлінські.

На основі цих знань формуються групи умінь: діагностично-прогностичні, організаційно-регулятивні, контрольно-оціночні.

В основі навчання мають бути проблемний підхід, діалог, зіставлення різних поглядів, дискусії, ділові, рольові ігри, самоосвіта, творчі роботи тощо. Доброзичливе ставлення, культура взаємовідносин і спілкування сприяють формуванню загальної культури, внутрішньому становленню особистості майбутнього керівника. Мотиви усвідомлення мети навчання та інтерес до нього є передумовою результативності. Системний підхід також має велике практичне значення: його використання сприяє підвищенню ефективності засвоєння знань у процесі самоосвіти і підвищення кваліфікації кадрів.

Таким чином необхідно, щоб керівники безперервно професійно розвивалися в системі підвищення кваліфікації через оновлення цілей, змісту, методів і форм навчання, створення оптимальних педагогічних умов, що сприяють удосконаленню професійної компетентності керівників.

1. *Закон України «Про дошкільну освіту» – Указ Президента України від 1 липня 2001 р. № 2628-111.* URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2628-14

2. Богуш А. М. (2003). *Українське дошкілля: його сьогодення і майбуття.* Дитячий садок. 2003. - березень.-С. 2 - 33.

3. Балабанова Л. В. (2011). *Управління персоналом : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.]*. К. : Центр учбової літератури. 468 с.

4. Крутій К., Маковецька Н. В. (1999). *Управління дошкільним закладом освіти: організація контролю та керівництва*. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС. Лтд». 100 с.

5. Крутій К. Л. (2009). *Концепція постійного контролю за якістю дошкільної освіти* Вихователь-методист. №4. С. 35-44

6. Крутій К. (2001). *Планування роботи дошкільного закладу освіти: проблеми, досвід, пропозиції.* Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС.Лтд». 82 с. .

ЗАЛУЧЕННЯ ВІДОМИХ ДІЯЧІВ МИСТЕЦТВА ДО ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Іван Фуфаєв
студент IV курсу педагогічного факультету
Ізмаїльский державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Сироткіна Ж.Є.

«Без музики земля – порожній, недобудований будинок, в якому ніхто не живе»
німецький поет Л. Тік

В життя дитини музика входить через доросле оточення і закладає те, що потім служитиме її моральним стрижнем впродовж усього життя. Це своєрідна «школа почуттів», яка формується завдяки особливій властивості музики –викликати співпереживання слухачів. Прояв музичних здібностей спостерігається, як правило, у дітей, які отримують достатньо багаті музичні враження.

На сучасному етапі в суспільстві аналізується потреба у вихованні самостійної, відповідальної особистості, що має свою точку зору на те чи інше соціальне явище. У процесі формуванню музичної культури людина набуває саме таких якостей.

Аналіз наукової літератури доводить, що проблема музичної культури особистості знаходиться в полі зору філософів, культурологів, соціологів, психологів, педагогів: Б. В. Астаф'єв, К. Д. Ушинський, В. Н. Шацька, С. Т. Шацький, Н. Л. Гродзинська, М. С. Каган та багатьох інших.

Психологічні аспекти розвитку і формування музичної культури у школярів розглядалися в дослідженнях Л.С. Виготського, О.М. Леонтьєва, Г.С. Тарасова тощо.

З позиції системного підходу процес розвитку музичної культури у взаємодії з художньою культурою розглядають в своїх роботах М.С. Каган, К.І. Тищенко, Ю.А. Лукін та ін.

Окремі аспекти музичної культури в рамках уроків музики і світової художньої культури викладені в працях А. Б. Абдуліна, Ю. Б. Алієва, О. А. Апраксиной, Л. В. Горюнова, Д. Б. Кабалевського, Н. А. Терентьевой, Л. М. Предтеченской і ін.

Сучасне розмаїття музичних стилів розширює можливості особистості у виборі індивідуальних шляхів для самоактуалізації і самоствердження. У зв'язку з цим стає актуальною зміна пріоритетів, завдань, змісту музичної освіти, методів формування музичної культури сучасної особистості, які закладаються в дитячому віці.

Нажаль на сьогоднішній день смаки школярів в області музики частіше формуються під впливом засобів масової інформації та спілкування з однолітками. Це призводить до слухання музики сумнівної якості, розрахованої на невибагливий смак завдяки легкості сприйняття.

Отже актуальність проблеми та недостатнє практичне її розкриття зумовило вибір теми та мету статті – дослідити міжнародний досвід формування музичної культури дітей через залучення відомих діячів

У поняття музичної культури, на думку А.І. Катінене, входять різні види музичної діяльності та їх результат – музичний твір, його сприйняття, виконання, а також створена у процесі цієї діяльності музично-естетична свідомість людей (інтереси, потреби, установки, емоції, переживання, почуття, естетичні оцінки, смаки, ідеали, погляди, теорії) [6]. Крім того, в структуру музичної культури суспільства входить діяльність різних установ, пов'язаних із зберіганням і розповсюдженням музичних творів, музичною освітою і вихованням, музикознавчими дослідженнями.

Нам імпонує трактування мистецтвознавця М. М. Гаврюшенко, який вважає, що музична культура – вид художньої культури і частина духовної культури людства [5]. На

думку автора, це – складна система, елементами якої є, з одного боку, види музичної діяльності разом з їх інфраструктурою і музичні цінності, з іншого боку – типи музики, що належать різним епохам і світовим культурам; факторами функціонування та розвитку цієї системи виступають взаємодія елементів і єдність музики з контекстом культури, а призначення характеризується втіленням ціннісних орієнтирів культури і спрямованістю на духовне вдосконалення людини, в тому числі на досягнення його внутрішньої цілісності, єдності з навколишнім світом [4].

Якщо уважно придивитися до того, як входить музика в життя наших дітей, то ми помітимо розмаїття шляхів, форм і відсутність їх взаємозв'язку, послідовності, що призводить до серйозних проблем в музичному розвитку і вихованні підростаючого покоління.

Вважаємо що цей процес має бути цілеспрямованим. Підтвердженням цього ми знаходимо в досвіді інших країн :

- США
- Ізраїль
- Китай.

Наведемо декілька прикладів.

Так, у США були яскраві приклади, коли відомі виконавці приходили на зустріч із дітьми різного віку, співали з ними відомі пісні, або просто мали цікаві розмови про музику, або про музичні інструменти на яких вони грали і пропонували щось зіграти разом з дітьми на різних музичних інструментах. Серед них наприклад були такі відомі діячі музичного мистецтва:

- Рей Чарльз – американський естрадний співак і піаніст. Співав в різних стилях. Нагороджений 17 преміями «Греммі», введений в зали слави рок-н-ролу, джазу, кантрі і блюзу, в зал слави штату Джорджія;
- Луі Амстронг – американський джазовий трубач, вокаліст і керівник ансамблю. Зробив найбільший вплив на розвиток джазу і зробив багато для його популяризації в усьому світі;
- Діззі Гілеспі – джазовий трубач-віртуоз, вокаліст, композитор, аранжувальник, керівник ансамблів і оркестрів, засновник сучасного імпровізаційного джазу. світом [7].

Також в Америці багато років існує дуже відома музична школа BerkleeCollegeofMusic, філіали якої є у різних частинах США та деяких інших країнах. Вони мають постійну практику запрошення найвідоміших музикантів та представників різних музичних стилів до цих шкіл для проведення лекцій та майстер-класів для учнів де розглядуються найактуальніші питання в музиці. Завдяки цій традиції кожного року все більш випускників цієї школи стають відомими професійними виконавцями. Що доказує ефективність таких методів. Також багато з цих лекцій записується на відео і кожен з бажаючих, хто володіє англійською мовою може слухати їх у інтернеті. Тільки серед останніх лекцій мені вдалося знайти виступи таких відомих сучасних музикантів як :

- Маркус Миллер – джазовий музикант, композитор і продюсер. В першу чергу відомий як бас-гітарист;
- Джейкоб Колієр – англійський співак, аранжувальник, композитор, продюсер і мультиінструменталіст;
- Віктор Вутен – американський бас-гітарист-віртуоз.У 2011 році визнаний одним з кращих бас-гітаристів всіх часів згідно з опитуванням, проведеним журналом Rolling Stone.

Гарний приклад цього методу існує в Ізраїлі, де є гурт відомих педагогів по музиці, які окрім роботи у школах та університетах, а також гастролей по всьому Ізраїлю та Європі, за своєю ініціативою відвідують дитячі садки та школи, де знайомлять дітей с музичними інструментами та музикою. Вони грають класичні твори, народну музику та

джаз. До цієї статті буде додано відеоматеріали, де ми можемо бачити дуже гарну реакцію дітей Цікавим фактом є те, що барабанщик з цього гурту родом з нашого міста Ізмаїл.

З власного досвіду можна навести приклад відомого китайського рок-гурту, який постійно має концерти по всій країні. Але їх особливістю є те, що майже кожен тиждень вони відвідували школу або дитячій садок, де грають та проводять урок музики для дітей, розповідають про рок музику та рок культуру, дозволяють торкатися та пробувати грати на їх музичних інструментах, завдяки чому діти набувають великий інтерес до музики.

Отже, врахування вищезазначеного доводить що залучення діячів мистецтва значно сприятиме формуванню особливості, окремих її якостей (самостійність, відповідальність), розвитку музичних здібностей та музичної культури зокрема. Завдяки чому дитина матиме добре уявлення про музику та музичні інструменти, можливо отримає бажання грати фахово або мати хобі у такому вигляді. Також вони зможуть відрізняти різноманітні стилі музики та розуміти яку роль відіграє кожен музикант у гурті або оркестрі.

1. Абдуллін Е.Б. (1983).*Теорія і практика музичного навчання в загальноосвітній школі.* М. 246 с.
2. Апраксина О.А. (1983). *Методика музичного виховання в школі.* М. 221 с.
3. Ветлугіна Н.О. (1979). *Мозаичной розвиток дитини.* М. 451 с.
4. Лобова А.Ф. (2002).*Теорія і методика музичного виховання в початковій школі*: Навчальний посібник. Урал. держ. пед. університет. Єкатеринбург. 354 с.
5. Челишева Т.В. *Супутник вчителя музики*. М., 1993.
6. Школяр Л.В., Красильникова М.С., Критська Е.Д., Усачова В.О., Медушевский В.В. Школяр В.А. (1998). *Теорія і методика музичної освіти дітей*. М. ФЛІНТА НАУКА. 386 с.

АСИСТЕНТ ВЧИТЕЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО КЛАСУ ЯК СУБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПАТРОНАЖУ: АКЦЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Любов Чігіна
студентка IV курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Іванова Д.Г.

Особливості навчання дітей з особливими освітніми потребами – одна з найбільш актуальних та дискусійних проблем сучасної освіти. Нова українська школа має бути школою для всіх. Щоб у кожній школі відбувалася успішна соціалізація дітей з особливостями розвитку, має бути створене універсальне безбар'єрне освітнє середовище [1]. *Організація інклюзивного навчання – тема, з якої Нова українська школа отримує чи не найбільше запитань. Тому мета статті - висвітлити деякі* особливості роботи асистента вчителя інклюзивного класу у сучасній початковій школі.

Посада асистента вчителя в школі з'явилася не так давно. Працюючи асистентом три роки, можу зазначити, що робота асистента має свої особливості. Асистент вчителя повинен забезпечувати соціально-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами. Такі діти знаходяться під наглядом команди супроводу, яка без участі асистента вчителя не може якісно оцінити динаміку розвитку і особливості соціалізації учня [2]. *Разом із вчителем, асистент повинен виконувати навчальні, соціально-адаптаційні та виховні завдання, запроваджувати ефективні форми їх реалізації. Ця людина повинна допомагати дитині з особливими освітніми потребами виконувати навчальні завдання, залучати її до різних видів навчально-пізнавальної діяльності, адаптувати навчальні матеріали, спираючись на індивідуальні особливості*

та життєвий досвід кожного учня. Тобто асистент вчителя повинен стати найкращим другом, помічником для дитини з особливими освітніми потребами.

На початку роботи з учнем з особливостями психофізичного розвитку, асистент повинен в першу чергу провести індивідуальну бесіду з батьками дитини, для того щоб наперед краще усвідомити особливості дитини, обрати правильний підхід для спілкування з дитиною, зрозуміти, на що варто не звертати увагу. Це пов'язано з тим, що тільки батьки зможуть надати достовірну і правдиву інформацію про дитину, так як вивчають її кожного дня з самого народження.

Асистент вчителя повинен вести певну документацію дитини, яка за ним закріплена, а саме: індивідуальний навчальний план, до складу якого входить індивідуальна навчальна програма, інформація про дитину, характеристика учня, рекомендації щодо адаптації та модифікації освітнього середовища для дитини з особливими освітніми потребами, враховуючи перелік спеціальних і додаткових послуг, які зазначені у висновку фахівців інклюзивно-ресурсного центру, журнал обліку дітей інклюзивного класу, журнал спостереження за дитиною. Крім цього, асистент повинен поповнювати портфоліо учня зразками його навчальних та творчих досягнень [3].

Адаптація до умов шкільного навчання включає в себе суттєві зміни у процесі навчання, використання специфічних форм і методів повідомлення навчального матеріалу учням, видозмінювання завдань відповідно до потреб дитини, а модифікація спрямована на зменшення обсягу навчального матеріалу, зниження вимог до участі в роботі, тобто учень може виконувати частину завдання.

Індивідуальна навчальна програма для кожного учня розробляється адміністрацією школи разом з психологом, класним керівником, соціальним педагогом, асистентом вчителя та батьками учня з урахуванням рекомендацій медичних працівників. Перш ніж почати складати індивідуальну навчальну програму для учня з особливими освітніми потребами, асистент повинен провести спостереження за дитиною протягом двох тижнів. Під час цієї роботи складеться певна картина про сильні і слабкіші сторони учня, про його вподобання і схильності і спираючись на це асистент може надати рекомендації команді супроводу. Труднощі пов'язані з необхідністю узгоджувати свою роботу з учителем, планувати сумісну роботу. Але при правильно поставленій меті і систематичній роботі можливо досягти помітних результатів за умови взаєморозуміння між колегами [4].

Одним із найважливіших обов'язків асистента є ведення журналу щоденного обліку роботи, в якому він поурочно записує спостереження за роботою учня, за цими записами можна відстежити прогрес учня, якого він досягнув за певний проміжок часу, динаміку розвитку дитини та актуалізувати цілі і задачі, які необхідно включити до індивідуальної навчальної програми.

Асистент разом із вчителем повинен правильно організувати індивідуальну роботу з учнем не лише на уроці, але і в позаурочний час, щоб дитина розвивалась, соціалізувалась і адаптувалася до сучасного світу відповідно до своїх можливостей та вподобань. Вчителеві та асистенту вчителя інклюзивного класу дуже важливо використовувати такі методи і форми роботи в організації освітнього процесу дитини з особливими освітніми потребами, які б допомогли їй якнайкраще засвоїти необхідний навчальний матеріал [5].

В даній статті ми розглянули особливості роботи асистента вчителя інклюзивного класу. Виділили найактуальніші і дієві форми роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку в умовах закладу загальної середньої освіти. Висвітлили необхідну документацію асистента вчителя.

Практичне здійснення ідеї навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі вимагає цілеспрямованої підготовки у закладах вищої освіти спеціалістів різного профілю. Отже, проблеми інклюзивної освіти і соціального захисту дітей з особливими освітніми потребами набувають загальнонаціонального характеру. Важливо у цій роботі не розгубити накопичений вітчизняний досвід, який склався

історично. Хочеться сподіватися, що не далеко той час, коли діти з особливими освітніми потребами відчують себе потрібними, захищеними й залученими до повноцінного життя в мінливому сучасному суспільстві.

1. (2017) *Наказ МОН України щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг*. Відомості Верховної Ради (ВВР). № 30. ст.322.

2. (2018) *Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти.* Наказ МОН України від 08.06.2018 року № 609.

3. (2019) *Типова програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників для роботи в умовах інклюзивного гнівання в закладах загальної середньої освіти*. Наказ МОН України від 18.10.2019 року № 1310.

4. *Положення про інклюзивно-ресурсний центр*. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 545. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/pologennja.pdf

5. Юхимець І.В. *Інклюзивна освіта. Структури та моделі роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.* Науково-методичний посібник. URL: http://rivneosvita.org.ua/method_kabinet/biblioteka.php/

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Яна Чумакова
магістрант
Інститут професійно-технічної освіти НАПН України
Науковий керівник – к.п.н. Колісник Н.І.

Термін «керівництво навчальним закладом» позначається як механізм організації та забезпечення оптимальних умов для функціонування освіти на всіх рівнях, "мозку" системи. Особливістю управління сучасною освітньою системою є насамперед забезпечення управлінського персоналу певного навчального закладу в умовах демократизації суспільства, перехід на новий рівень функціонування педагогічних макро- та мікросистем [1].

Цього можна досягти лише впровадженням сучасних технологій управління в Національну систему освіти, відповідним науково-методичним забезпеченням, створенням нового ринкового економічного механізму, оновленням цільових, операційних, технологічних та соціально-психологічних функцій управління.

Керівник освіти – це людина, яка професійно виконує функції педагогічного управління на рівні кожної педагогічної системи - від міністра освіти, його заступників до окремого вчителя.

Керівник навчально-виховного процесу – вчитель, викладач, який виступає у професійній ролі суб’єкта системи управління освітою тих, хто навчає та навчає [2].

Керівник навчально-виховного процесу – керівник навчального закладу (директор, ректор), його заступники, які виконують професійну роль суб’єктів у системі управління освітою працівників освіти. Основними принципами педагогічного управління, якими сьогодні користуються керівники університетів, є принципи централізму та демократії, які давно однобічно розуміються в нашому суспільстві.

Вони є основними факторами, що забезпечують ефективність управлінської діяльності керівника університету як керівника навчального процесу. У цьому випадку демократичний централізм означає поєднання колективних форм керівництва (конференція, педагогічна рада, збори трудового колективу) з постійною співпрацею з громадськими організаціями. З цієї точки зору, ефективне педагогічне управління базується на чіткому розподілі обов'язків між керівником, його заступниками, завідувачами кафедр, головами циклових комісій та викладачами.

Тому єдність принципів демократії та централізму в університеті поєднує в собі роботу всього колективу та колективну форму керівництва, колегіальність і, відповідно, колективну форму керівництва, особисту щоденну відповідальність представників навчального закладу, особливо директора та його заступників. трудові колективні збори) при постійній співпраці з громадськими організаціями [3].

З цієї точки зору, ефективне педагогічне управління базується на чіткому розподілі обов'язків між керівником, його заступниками, завідувачами кафедр, головами циклових комісій та викладачами. Тому єдність принципів демократії та централізму в університеті поєднує в собі роботу всього колективу та колективну форму керівництва, колегіальність і, відповідно, колективну форму керівництва, особисту щоденну відповідальність представників навчального закладу, особливо директора та його заступників. голови циклових комісій та вчителі.

Тому єдність принципів демократії та централізму в університеті поєднує в собі роботу всього колективу та колективну форму керівництва, колегіальність і, відповідно, колективну форму керівництва, особисту щоденну відповідальність представників навчального закладу, особливо директора та його заступників. голови циклових комісій та вчителі. Тому єдність принципів демократії та централізму в університеті поєднує в собі роботу всього колективу та колективну форму керівництва, колегіальність і, відповідно, колективну форму керівництва, особисту щоденну відповідальність представників навчального закладу, особливо директора та його заступників.

Єдність принципів демократії та централізму передбачає наявність в університеті ефективного механізму моніторингу та виконання рішень, прийнятих правоохоронними органами, якісного функціонування кожного відділу навчального закладу, неприйнятності волі та некомпетентності в діяльності керівників, а також обов'язкової прозорість щодо їх управлінської діяльності, що забезпечує можливості для конструктивної критики та самокритики всіх членів педагогічного колективу [4].

В іншому випадку неточність у визначенні обов’язків суб’єктів педагогічної системи управління, відсутність механізму, що гарантує взаємодію провідного персоналу та педагогічних, технічних працівників університету, призведе до втрати відповідальності, меншої дисципліни, поганої якості керівництва. і,

Лідер будь-якого рангу в університетській системі на кожному рівні, рано чи пізно замислюється над тим, як зробити роботу його університету максимально ефективною, щоб досягти максимальної віддачі від кожного члена команди з найменшими витратами. Аналіз численних наукових публікацій, що зараз доступні, дає детальну картину концепції та складності структури портрета сучасного лідера та стилю його керівництва. Звичайно, стиль керівництва та, як результат, ефективність бізнесу значною мірою залежать від особистих якостей лідера, серед яких такі характеристики, як рішучість, рішучість, гнучкість, дипломатичність, здатність генерувати ідеї, новації, попит, оригінальність. , енергія. , винахідливість, наполегливість, інтелект, навчання та виховання здібностей, творення [4].

Слід зазначити, що підвищення якості освіти – першочергове завдання керівника освіти – безпосередньо пов’язане зі здатністю вчителів до інноваційної професійної педагогічної діяльності. Однак на практиці не існує системи їх підготовки та перепідготовки, і документи Болонської декларації не формулюють цю проблему, залишаючи її вирішення спонтанним. Але сьогодні більшість педагогів зіткнулися з проблемою, яку вони не можуть вирішити самостійно. Йдеться про пристосування їх до системи освіти, науки, бізнесу та виробництва, навчитися по-новому та пізнавати нове, а це можливо лише за умови прямої державної підтримки.

Не кожного слід розглядати як об’єкт уваги, але як кінцеву мету, заради якої діяльність управління здійснюється в університеті. Це вимагає, щоб суб’єкти педагогічного управління мали високий рівень психологічної компетентності та культури професійного спілкування, розвинене почуття тактовності та схильності до запобігання

конфліктам, стресових ситуацій, вміння дивитись на окремі явища очима іншої людини та вміння моделювати дії. Ви повинні навчитися неухильно враховувати професійні характеристики формування учнівських, технічних та педагогічних груп.

Гуманізація навчально-виховного процесу включає постійну турботу про здоров'я членів колективу, створення нормальних умов праці та дозвілля, медичне обслуговування, харчування, що вимагає особистої ініціативи керівника як керівника освіти, інноваційних рішень та несподіваних дій на основі високої особистості відповідальність [5].

Звичайно, в управлінні діяльністю навчального закладу важливі принцип юридичного пріоритету та законності, принцип науки та компетентності, принцип інформаційної достатності та принцип аналітичного прогнозування. Ми хотіли би конкретно торкнутися одного з найважливіших принципів – принципу оперативного регулювання, який вимагає чіткої організації роботи кожного члена колективу, розподілу їх функціональних та робочих обов'язків, добре узгоджена система взаємодії всіх елементів управління, наявність резерву якості для керівних посад. Це забезпечує оптимальне виконання рішень наших педагогічних рад, наказів, річних та поточних планів.

Кожному з нас чітко потрібно знати, що, де і коли виконувати, хто відповідає за організацію та результати тієї чи іншої роботи. Заступники директорів кафедр, голови циклових комісій технікуму мають власні способи впливу на колектив у формі підготовки управлінських рішень, розпоряджень, інструкцій, а також у проведенні нарад, бесід, відвідування занять, засідань різних відділів, перевірка трудової дисципліни, дотримання діяльності навчальних, освітніх, фінансових, економічних служб.

Основним напрямком управлінської діяльності керівника освіти незалежно від його рівня є стабільне функціонування повноцінної педагогічної системи: організація роботи учнівських, педагогічних, технічних колективів, ефективність якої визначається багатьма чинниками, а рівень продуктивності праці може бути змінюється навіть протягом дня. Ми говоримо про те, що в галузі функціонування університету, як спеціальної соціально-педагогічної системи, якість навчального процесу спрямована на реалізацію соціального замовлення суспільства і залежить від професійної компетентності, ерудиції, загальної культури та творчого ставлення до роботи головних суб'єкти цього процесу – вихователі [6].

У сучасному контексті організація роботи суб'єктів педагогічного процесу передбачає реальне бажання кожного члена колективу задовольнити свої матеріальні та духовні потреби, економлячи енергію та час, що вимагає від керівника освіти спочатку усвідомити вміння раціонально розподіляти обов'язки та делегування повноважень підлеглим. Стимулювання творчих занять у галузі педагогічної діяльності передбачає постійну орієнтацію колективу навчального закладу на створення експериментальних майданчиків та майстер-класів, пошук та застосування педагогічних нововведень, кращих практик та особистих досягнень національної педагогічної спадщини у власній діяльності.

Створюючи команду однодумців, відданих інтересам перспективного навчального закладу, керівники повинні не зрівняти яскраву індивідуальність окремих членів колективу, а створити умови для творчого розвитку та їх продуктивної самореалізації. У той же час вони зобов'язані забезпечити, щоб кожен член педагогічного колективу визнавав загальну мету та конкретні завдання, що стоять перед університетом, у свою чергу створюючи необхідні умови для роботи на основі об'єктивної оцінки результатів кожного викладача, підтримуючи це з моральним та матеріальним стимулом.

Наступні характеристики в діяльності навчальних закладів слід враховувати при розробці програм використання комп'ютерів та інформаційних технологій в управлінні університетом [3].

1. Керуючи університетом, потрібно вводити, обробляти та передавати велику кількість інформації. Кількість здобувачів та студентів становить десятки тисяч, причому сотні показників враховуються для кожного студента під час його навчання, формуються

документи державних стандартів та фіксуються плати за навчання. Не менш складною є база даних обліку працівників університету, зарплат та обліку матеріальних цінностей тощо.

2. Університет веде складну документацію, видає накази та інструкції щодо прийому та звільнення працівників, зарахування, переведення та відрахування студентів.

3. При організації навчального процесу обробляється велика кількість інформації – навчальні програми та програми, навантаження, навчальні матеріали. Планування занять важко автоматизувати.

До вищезазначеного ми можемо додати потоки інформації, що стосуються досліджень викладачів та аспірантів. Учасниками інформаційного процесу є майже всі студенти та викладачі, більшість працівників університету. Ці користувачі, як правило, вступають у складні відносини один з одним, коли інформація, введена одним користувачем, обробляється іншим, що потім передає її далі вниз по інформаційному ланцюжку [6]:

1) відбіркова комісія вносить інформацію про кандидатів;

2) на підставі рішення комісії відділ кадрів готує накази про зарахування студентів;

3) бухгалтерія приймає навчання від них;

4) служба обслуговування клієнтів контролює навчання та прийом студентів на заняття;

5) декани формують групи студентів, стежать за їх виконанням на всіх етапах навчального процесу.

Така робота виконується не тільки в головному офісі, а й у його філіях. Будь-яка помилка при введенні інформації порушить діяльність наступних служб. Тому інформаційні системи, в яких інформація представлена складними організованими потоками у вигляді розгалужувальних схем, повинні мати адекватні можливості для пошуку та усунення помилок при введенні, передачі, обробці та доповненні інформації. Ці інформаційні схеми утворюють єдину інформаційну мережу, для роботи якої створюються локальні комп'ютерні мережі. Це є найвідповідальнішою відповідальністю за визначення типів взаємодії користувачів у вузлах інформаційної мережі. Це залежить від того, чи буде інформаційна система ефективною, або її використання створить стільки труднощів, що вирішити проблеми буде простіше [5].

З огляду на ці та інші існуючі проблеми, для ефективного використання інформаційних технологій в управлінні вищих навчальних закладів необхідно дотримуватися наступних принципів та підходів [7].

Попереднім кроком у розвитку інформаційних систем є ретельний аналіз інформаційних потоків, технологій їх обробки та використання при розподілі інформаційних ланцюгів та інформаційних мереж. Якщо цей етап погано реалізований, то розвинути інтегровану систему буде неможливо. Другим кроком має бути структурування та уніфікація всієї документації, розробка та прийняття нормативної документації, чіткі та правильні інструкції щодо збору, аналізу та обробки інформації для кожного інформаційного ланцюга та інформаційної мережі в цілому. Будь-яка помилка на цьому етапі не дозволить створити ефективну інформаційну систему [6].

Після реалізації перших етапів можна приступати до розробки концепції створення інформаційної системи, підкреслюючи відповідні блоки, їх взаємодію між собою, вимоги до формату вхідної та вихідної інформації, протоколів обміну, обробки та її використання.

1. Анохін П.К. (1978) *Основні питання загальної теорії функціональних систем.* Вибрані твори. М .: Наука. С. 49-106.

2. Барбарина А. А. (1985) *Середня і спеціальна середня освіта в сучасній Англії.* Київ - Одеса: Вища школа. 127 с.

3. Баскаєв Р.М. (2007) *Про тенденції в освіті та перехід до компетентнісного підходу.* Інновації в освіті. № 1. С. 10-16

4. Буданов, В. Г., Журавльов В. А., Харитонова В. А. *Управління освітніми процесами в сучасних умовах: інновації та моделювання проблем.*

5. Грімблат С.О., Сосін І.К. (2004) *Проблеми оптимізації вищої освіти (модель менеджменту та психології):* Монографія. Харків: Факт. 720 с.

6. Груджинський А.О. (2004) Стратегічне управління університетом: від плану до місії з інновацій. Вища освіта. № 1.

7. Смирнова І. М. (2014) *Електронні освітні ресурси та їх застосування педагогічними працівниками України.* Вища освіта України. № 3(54). Т. 2. Київ, Кіровоград : Пед. преса,. С.145-148.

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Марія Чурар
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – к.пед.н. ХолостенкоЮ. В.

В сучасний час існує багато різних підходів, напрямків і теорій креативності, оскільки відсутнє єдине визначення суті креативності, її структури і механізмів розвитку.

Креативність – це ступінь творчої обдарованості, здатності до творчості, що являє відносно сталу характеристику особистості, несвідома до інтелекту функція цілісної особистості, залежна від цілого комплексу її психологічних характеристик [5].

У психолого-педагогічній літературі поняття «творча діяльність молодших школярів» визначається як продуктивна форма діяльності молодших школярів, спрямована на оволодіння творчим досвідом пізнання, створення, перетворення, використання в новій якості об’єктів матеріальної і духовної культури в процесі освітньої діяльності, організованої у співпраці з педагогом. Дотримуючись позиції дослідників, що окреслюють креативні здібності як окремий фактор, розвиток якого є результатом навчання творчої діяльності молодших школярів, вирізнимо складові творчих (креативних) здібностей молодших школярів: творче мислення, творча уява, застосування методів організації творчої діяльності.

У віці молодшого школяра креативність показує себе більш яскраво, але з часом потреби у виявленні креативності стають меншими, так як зрілість потребує більш жорстких типів поведінки. Для входження в суспільство, для соціалізації дитина має знехтувати своєю унікальністю. Знижується своєрідність вирішення завдань – в 4 роки оригінальність відповідей відзначається у 50% дітей, починаючи ходити до школи число їх зменшується в два рази, і тільки в підлітковому віці знову піднімається до 50%.

За словами Л.С. Виготського, уява забезпечує прагнення дитини: створення образу заключного результату його діяльності; виготовлення програми поведінки в ситуації невизначеності, створення образів, які заміняють діяльність; створення образів предметів, які можна описати. Спільно зі зниженням здатності школяра фантазувати збіднюється особистість, зменшуються можливості творчого мислення, гине зацікавленість об’єктами мистецтва, науки [4].

Креативність в дитячому віці в різні вікові періоди розвивається і змінюється нерівномірно. Сензитивним етапом для креативності є дошкільний і молодший шкільний вік, при цьому на вік 8 років припадає пік її розвитку.

Творчість і творчу уяву дитини в віці молодшого школяра особливо яскраво проявляється і розвивається в грі і малюнку, конкретизуючи в цілеспрямованому ігровому або художньому задумі.

Важливим моментом у розвитку творчих здібностей у дітей виступає комплексність, тобто одночасне вдосконалення кількох взаємодоповнюючих один одного

здібностей, при цьому «багатоплановість і різноманітність» видів діяльності, в які одночасно включається дитина, виступає як одна з найважливіших умов комплексного і різнобічного розвитку її здібностей [1, с.62].

Перехід до навчання в школі є основним чинником, що створює особистість дитини і поволі перебудовує його пізнавальні інтереси. Масштаб творчих завдань, які дитина визначає на початку навчання в школі, занадто великий, але зміст у них однаковий: під час їх розв'язання виявляється досвід творчості, трапляється новий шлях або виникає щось нове. Тут потрібні такі якості розуму, як пильність, майстерність зіставляти предмети та аналізувати їх, поєднувати, виявляти контакт все те, що в результаті являють творчі здібності.

У молодших школярів, необхідно виявляти і розвивати інтелектуально-творчі задатки. Ефективні розвиваючі ігри та комплекс методів фантазування (з вигадуванням казок) і розвитку творчої уяви. Необхідно пробудити до життя ту спрямованість до самореалізації і самоактуалізації, яка закладена в кожному і може стати джерелом гармонії особистості.

З одного боку, креативність розглядають як одну з основних сторін психіки, з іншого боку як здатність центральної нервової системи створювати суб'єктивну модель світу за допомогою сенсорних, когнітивних і афективних систем з метою максимально гнучкої адаптації індивіда до навколишнього середовища.

У психолого-педагогічній літературі поняття креативність найчастіше пов'язується з поняттям творчість і розглядається як особистісна характеристика [4].

Поняття «творчість» передбачає не тільки особливий психічний процес, але також результат організованого сприйняття, переробки і відтворення різних сторін об'єктивної реальності.

Таким чином, творчість являє собою якісну характеристику діяльності, а креативність являє собою сукупність індивідуальних психологічних характеристик творчої особистості.

Говорячи про творчу діяльність, зазвичай мається на увазі певний продукт даної діяльності, наприклад, вірш або самостійна ідея. Однак в нашому суспільстві прийнято продукти творчості називати творчістю. Таким чином, термін «творчість» виходить за межі сфери особистості і переходить на результати діяльності особистості.

Але якщо стосовно творчості такі переходи можливі, то щодо терміна «креативність» подібний перехід неможливий. Оскільки кажучи про креативність, мається на увазі процес суб'єктивного пізнання індивідом феноменальною і смислової сутності навколишнього світу, об'єктивної реальності. Результатом креативного процесу є саме формування особистості, створення людської індивідуальної психіки. Даний процес залежить як від біологічних, так і від соціальних факторів, тому поняття «креативність» і «творчість» не тотожні.

З боку науки, креативність можна розглянути як складне, багатопланове явище, що проявляється в різноманітті теоретичних і експериментальних шляхів її вивчення. За час від перших спроб вивчення творчих здібностей до теперішнього часу дослідниками створена велика детальна картина феноменології креативності.

Дослідження креативності можна поділити на дві частини. Першу складають дослідження, які ґрунтуються на концепції креативності як універсальної пізнавальної творчої здібності. Представники даного напрямку вивчають взаємозв'язки між креативністю, інтелектом, когнітивними здібностями і реальними досягненнями[2, с.7].

Продукти, що створюються креативністю, вельми різноманітні за своєю природою, оскільки вимагають різних розумових процесів, творчого підходу, нестандартного мислення, будь то відкриття хімічного процесу, створення музики або поеми і т.д.

Креативність включає в себе здатність породжувати незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних схем, нестандартно вирішувати проблемні ситуації, знаходити

оригінальні рішення проблем, що виникають. Вона являє собою прийняття оригінального, нового, неповторного рішення.

Таким чином, ми можемо сказати, що креативність не є одиничною здатністю, вона являє собою комплекс особливостей інтелекту і якостей особистості, а також загальну життєву позицію людини. Креативність – комплекс інтелектуальних і особистісних характеристик, які дозволяють людині продуктивно діяти в ситуаціях новизни, невизначеності, неповноти вихідних даних і відсутності чіткого алгоритму вирішення проблем [3, с.206].

Ми розглядаємо креативність як комплекс інтелектуальних і особистісних характеристик. Креативність властива кожному від народження.

Період навчання в початковій школі є найважливішим в залученні до творчості. Психічна діяльність дитини, пізнає навколишній світ, носить креативний характер, але її не називають творчої. Діяльність дитини, котра винаходить з товаришами нову гру, дитячі малюнки, самостійне знаходження рішення проблеми, називається творчістю, оскільки в даному випадку має місце оригінальний результат креативної та творчої діяльності, які збігаються в цьому випадку за смисловим змістом.

У молодшому шкільному віці відбувається перебудова системи відносин з дійсністю, зміна провідного виду діяльності, інтенсивний інтелектуальний розвиток. Використання креативного потенціалу дитини, стимулювання креативності, створюють можливість для підвищення ефективності його діяльності, підвищення успішності навчання.

Креативність безперервно розвивається. Розвиток здійснюється разом з розвитком особистості та інтелекту. Розвиток креативності тісно пов’язане з розвитком уяви дитини. Уява, в першу чергу, залежить від досвіду, проте досвід дитини складається і росте поступово, він відрізняється глибокою своєрідністю в порівнянні з досвідом дорослого. Крім цього, у дитини зовсім інше ставлення до середовища, в якій він росте і розвивається, середа своїми традиціями і впливами стимулює і спрямовує процес творчості у дитини [5].

Креативність є характеристикою особистості, що свідчить про здатність особистості до творчості. До основних критеріїв прояву креативності у дітей можна відности:

- оригінальність виконання дітьми творчих завдань;
- використання такого реструктурування образів, при якому образи одних об’єктів застосовуються в якості деталей для побудови інших.

Дитина не винаходить мовних і моральних норм, наукових понять і прийомів праці, тобто не створює нічого нового. Однак освоїти створене людством він може тільки зусиллям і працею власної думки, власної уяви. Дитині належить відкрити те, що вже існує, відтворити деякі суттєві риси їх творчого пошуку, який привів до створення всієї системи предметів культури.

Коли дитина починає навчання в школі, відбувається втрата дитячої безпосередності. У цей момент креативність жевріє взагалі, а на певний період переходить у латентний стан. Причиною такого явища є вплив середовища. Навчальна діяльність вимагає від дитини більш високого рівня довільності, самоконтролю, засвоєння норм, правил, наслідування зразком, виконання по більшою мірою репродуктивної діяльності. Можна пов’язати існування «латентної» форми креативності з засвоєнням і накопиченням зразків і стереотипів мислення і поведінки, що є відправною точкою для їх подолання, а зниження креативності в молодшому шкільному віці не з впливом середовища, а зі зміною самої структури змісту феномена.

Таким чином період молодшого шкільного віку є найбільш важливим у розвитку дитини, оскільки відбувається інтенсивний інтелектуальний розвиток, формування навчальної діяльності, мотивів навчання, перебудова відносин з дійсністю, він є сприятливим для розвитку творчих здібностей.

В період розвитку дитини від молодшого до середнього шкільного віку посилюється взаємовплив уваги і інтелекту.Саме тому в цей період особливо важливо стимулювати розвиток творчого, нешаблонного мислення, так як розвиток креативності відбувається безпосереднього в творчій діяльності.

1. Костюк Г.С. (2003) *Здібності і їх розвиток у дітей*.К: Знання. С.62
2. Моляко В. О. (2010) *Актуальні соціально-психологічні аспекти проблеми обдарованості.* Обдарована дитина. № 4. С.7-8.
3. Шапар В.Б. (2005) *Сучасний тлумачний психологічний словник*. Харків : Прапор. 640 с.
4. *Развитие креативности младших школьников в педагогическом процессе*.URL:http://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-01/dissertaciya-razvitie-kreativnosti-mladshih-shkolnikov-v-pedagogicheskom-protsesse
5. *Розвиток творчих здібностей дитини.*URL:https://psihol.jimdo.com/на-допомогу-педагогам/розвиток-креативних-здібностей/

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Катерина Шошова
магістрантка
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Житомирська Т.М.

Керівник закладу дошкільної освіти має постійно удосконалювати свої знання та уміння при прийнятті управлінських рішень та вирішення проблем, щоденних робочих питань з особливим підходом. Оскільки діти мають певні психофізичні порушення розвитку не завжди розуміють, що від них вимагають під час уроків, на виховних годинах. Керівник в першу чергу має працювати над своїм саморозвитком, щоб надавати приклад своїм колегам для ефективної та результативної роботи всього колективу [1].

Саморозвиток керівника – це процес усвідомленого розвитку себе як керівника й особистості, що уключає самостійне вдосконалення своїх знань, умінь, особистісних і функціональних якостей, компетенцій, які забезпечують ефективність професійної діяльності. На жаль, ми маємо констатувати, що професійний саморозвиток є нетиповим явищем, тому що не всі керівники володіють якостями, необхідними для цілеспрямованої праці над собою.

Процес усвідомленого професійного розвитку містить такі складові: духовний, інтелектуальний розвиток, професійне зростання, збереження фізичного стану здоров’я.
Для професійного саморозвитку необхідні такі якості [2]:

- внутрішня мотивація на професійні завдання, досягнення високих результатів у професійній діяльності керівника закладу дошкільної освіти, мотивація на свій розвиток;
- особиста здатність до саморозвитку;
- розуміння змісту та методичних основ саморозвитку.

Ефективність саморозвитку керівника залежить і від зовнішніх факторів [3]:

- організаційних та соціально-психологічних умов професійної діяльності, зокрема від корпоративної культури закладу;
- методичного забезпечення умов професійного розвитку;
- доступності для керівника сучасних інформаційних систем, а також підготовленості його до роботи з ними.

Треба пам’ятати, що не може бути саморозвитку без прагнення виконувати свої службові функції ефективно та якісно.

Рівень активності професійного розвитку визначається структурою мотивів трудової діяльності керівника. Якщо в цій структурі внутрішні мотиви займають

домінуючі позиції або, деякі з них являються провідними мотивами, то це забезпечує мотивування керівника на саморозвиток. Формування мотивів та зміни структури мотивації професійної діяльності – процес складний та довготривалий.

Тому неможливо швидко сформувати в керівника мотивованість на саморозвиток, якщо вона відсутня в структурі його мотивів.

Наявність цієї мотивації є однією з головних професійних якостей керівника, здатного самостійно зробити кар'єру та досягти успіху у процесі професійного зростання. Розвиток особистості керівника зумовлюється різноманітністю видів його діяльності та взаємодії з іншими людьми.

Але найбільш активним він є тоді, коли професіоналізм доповнюється цілеспрямованим саморозвитком.

Здібностями до саморозвитку, як і мотивованістю на нього, володіють далеко не всі керівники. Однак здібність до саморозвитку можна сформувати та розвинути досить швидко.

Основу здібностей до саморозвитку складають уміння [4]:

- бачити власні недоліки та помилки в роботі;
- аналізувати їх причини;
- об'єктивно оцінювати наслідки своєї діяльності: вагому увагу приділяти як успішним рішенням і надбанням у роботі, так і негативним наслідкам та подіям.

Наявність мотивації та здібності до саморозвитку засвідчує, що керівник уже не потребує зовнішнього керівництво своїм професійним зростанням. Він здатен самостійно реалізувати свій внутрішній потенціал професійного розвитку.

Лише компетентний у цих питаннях керівник зможе оцінювати реальні можливості й обирати правильний напрям свого розвитку. Можливості відображаються в завданнях розвитку, котрі керівник ставить перед собою. Завдання можуть бути реальними або нереальними. Реальні завдання відповідають реальним досягненням. Потрібно пам'ятати, що неадекватне оцінювання своїх професійних та особистих якостей – шлях до неврозу, а не до успіху в кар'єрі та професійного зростання.

Керівникові закладу дошкільної освіти повинні бути властиві такі компетентності [5]:

1. Здатність вирішувати типові професійні завдання. Керівник повинен бути символом успіху. Тому потрібно прагнути демонструвати більш високий рівень особистого благополуччя, ніж у інших працівників. Свої особисті проблеми йому доведеться ховати від сторонніх очей, щоб не уславитися
«шевцем без чобіт».
2. Тверда впевненість у власній правоті. Якщо вже підлеглі страждають від сумнівів (що, коли і як треба робити), то керівник своїх сумнівів демонструвати не повинен. Саме його вірою в успіх колектив і повинен міцніти. Природно, лідер теж може сумніватися у прийнятих рішеннях, але він не повинен зізнаватися в цьому перед підлеглими!
3. Системне мислення. Керівникові потрібно хоча б на рівні здорового глузду вміти схоплювати велику кількість значущих для життєдіяльності
групи елементів і чинників, а також зв'язків між ними. Розуміння ділових і психологічних взаємин вихователів колективу між собою і з навколишнім світом неминуче робить керівника стратегом.
4. Психологічний інтелект. Оскільки для керівника головним об'єктом керівництво є група, йому необхідно добре розуміти всіх колег. Правильно розподілити обов'язки відповідно до здібностей кожного, визначити винуватця внутрішнього конфлікту, усунути загрозу розколу групи через видалення з неї потенційних бунтівників.

Основна складова формули будь-якого успіху, на мій погляд, – це прагнення «працювати, працювати і працювати», наступна – бажання «учитися, учитися і вчитися». І

остання складова – це стимулювання ініціативи [1].

Але якщо говорити про формулу особистого успіху як керівника, то, головне для керівника – працювати в команді. Тому ми, як для керівників, зробила ставку на фахівців нової формації, які системно мислять, уміють прогнозувати та прораховувати очікувані результати та володіють аналітичними і проектними здібностями. Зміни в соціально-економічних відносинах нашого суспільства не можуть не торкнутися систематичності освіти України, у тому числі й такої її сфери, як сутність та зміст професійної діяльності керівника закладу.

Якість освіти і якість керівництво – дві головні систематизуючі ідеї, які регламентовані державними нормативними документами. У свою чергу, це вимагає від керівника створення нової моделі систематичності керівництво, яка була б відкритою і демократичною [1].

Виходячи із завдань освіти, завдань державної політики, конкретних потреб і запитів населення, самої закладу дошкільної освіти й кожної дитини, потрібно визначати місію закладу дошкільної освіти , мету й завдання своєї роботи.

З огляду на це, роботу з кадрами розглядаємо як ключову. Її головною складовою є розвиток людських ресурсів, підвищення ефективності роботи на основі комплексного, безперервного, різнобічного розвитку особистості. Сучасна модель керівництво складається із чотирьох блоків [2]:

- Персонал організації (система керівництво, що базується на штатному розкладі).
- Ретельний облік компетентностей та здібностей працівників.
- Стиль та культура ділових міжособистісних взаємин співробітників.
- Довгострокова мета розвитку (місія) закладу дошкільної освіти .

Також важливим є професійний зріст вихователя, що включає в себе такі напрямки:

Перший напрям – розвиток наявних позитивних якостей, цілеспрямоване їх удосконалення. Це найбільш легке завдання, виконання котрого не вимагає професійної допомоги консультантів. Для нього потрібне критичне та помірковане ставлення до власних сил, навички самовиховання.

Другий напрям-формування вмінь та знань, котрих немає в керівника, але які вкрай необхідні для професійної діяльності на високому рівні. Це дуже нелегке завдання, яке без допомоги консультантів, колег, що володіють більш значущим та розгалуженим досвідом у роботі відповідного спрямування, виконати дуже складно. Однак організаційні зусилля в цьому напрямі саморозвитку можуть дати найбільш помітний результат.

Третій напрям – інтелектуальний розвиток, постійне поповнення та оновлення знань, зростання особистісної конкурентної спроможності, формування навичок здорового способу життя.

Організаційна культура закладу у вигляді усталених традицій, норм і ціннісних орієнтацій може стимулювати й підтримувати ініціативу керівника щодо самовдосконалення, а може, навпаки, повністю блокувати її. Тому дуже важливим є створення інноваційної організаційної культури в закладі.

Домінуючий стиль керівництва організацією відіграє виключно важливу роль у розв’язанні проблеми самовдосконалення керівника та його підлеглих. Якщо керівник стимулює участь працівників у обговоренні проблем організації, підтримує ініціативу, демонструє зацікавленість у залученні підлеглих до вирішення актуальних питань, положення не відмовляється від ризику новаторських, нестандартних рішень, адекватно реагує на критичні
зауваження, то саме за таких умов складається сприятливе морально- психологічне поле для саморозвитку всіх працівників колективу [3].

Для саморозвитку кожному керівникові необхідно мати достатньо вільного часу, доступ до джерел інформації, методичну забезпеченість процесу самовдосконалення.

Створення умов і ресурсів для саморозвитку керівника потребує значних

фінансових затрат. Тому необхідно передбачати їх під час складання кошторису витрат та прибутків закладу. Адже заклад, у якому керівник прагне до самовдосконалення, найефективнішого виконання своїх функціональних обов'язків та на особистому прикладі стимулює саморозвиток співробітників, це заклад із великим потенціалом.

1. Берднікова С. Г. (2005) *Управлінська модель поєднання організації творчої праці вихователів, контролю за процесом та моніторингу.* Керівництво закладом дошкільної освіти. № 16-18.

2. Григораш В.В., Касьянова О.М., Мармаза О.1. (2003) *Керівництво закладом дошкільної освіти:* Навчально-методичний посібник. Х.: Ранок,.

3. Гриньова М., Штепа О. (2013) *Модель менеджера освіти*. Підр. для директора. № 7-8. Суми. 64-71с.

4. Гришина І. В. (2006) *Професійна компетентність керівника закладу дошкільної освіти.* Харків: Основа.

5. Дроб'язко П.І. (1998) *Функції, форми і методи діяльності керівника закладу дошкільної освіти та їх модернізація в сучасних умовах.* Директор закладу дошкільної освіти. №32.

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МОДАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ

Ніка Афанасьєва
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Олейнікова Г.О.

Навчання іноземних мов завжди мало свою методику та специфіку. Перш за все, це пов'язано з кількістю годин, передбачених навчальним планом для проведення занять, а також із віковими особливостями тих, хто вивчає мову, їх рівнем володіння англійською мовою.

При реалізації комунікативної мети в процесі усного або письмового спілкування часто доводиться використовувати модальні дієслова, оскільки вони демонструють ставлення мовця до подій. У зв'язку з цим стає актуальною проблема вивчення модальних дієслів учнями в закладах середньої освіти.

У тих, хто вивчає англійську мову, часто виникають труднощі зі вживанням модальних дієслів, оскільки вони привносять відтінок пропозиції, дозволу, фізичної або моральної можливості, обов'язку, боргу, необхідності та ін. Внаслідок цього учням необхідно знати правила вживання того чи іншого дієслова або його еквівалента в залежності від мети висловлювання і характеристик самого модального дієслова, що, в свою чергу, завжди є причиною численних помилок.

Модальні дієслова – одна з найскладнішихтем англійської граматики, що вимагає глибокого розуміння їх значень. Тому важливим є і вивчення особливостей навчання модальних дієслів в закладах середньої освіти. Так, до питання методики викладання англійської мови в старших класах закладів середньої освіти у своїх працях зверталися такі вітчизняні вчені-методисти, як С.Ю. Ніколаєва, Л.С. Панова, Л.О. Щепель, А. Н. Щукин, Ю.І. Пассов. Проте недостатня обґрунтованість та систематизованість фактів щодо особливостей організації процесу вивчення модальних дієслів визначили актуальність теми нашого дослідження.

Мета даної статті полягає в окресленні особливостей навчання англійської мови у старшій школі загалом, а також модальних дієслів, як теми, при засвоєнні якої в школярів можуть виникати певні труднощі.

У ході дослідження були поставлені і вирішені наступні завдання: дослідити особливості навчання дітей старшого шкільного віку, виявити, з чим пов'язані труднощі в засвоєнні учнями модальних дієслів, узагальнити та систематизувати принципи та технології навчання, які могли б зробити цей процес легшим для школярів, та таким, який відповідав би їх віковим особливостям та інтересам.

Англійська мова не може бути засвоєна без модальних дієслів, і їх вивченню треба приділити особливу увагу. Модальні дієслова – важлива складова граматики англійської мови. Вони не використовуються самостійно і не позначають певної дії або стану, а відображають лише модальність, тобто висловлюють ставлення мовця до свого власного мовлення.

Мовець може оцінювати дію як можливе, необхідне, дозволене, висловлене, заборонене, наказане, малоймовірне, максимально можливе і т.ін. Залежно від оцінки та структури речення, вживаються такі модальні дієслова і модальні еквіваленти, як: can, could, may, might, must, have to, need, ought to, should, would, shall, will, be able to, have got to, dare. Негативна форма модальних дієслів утворюється з вживання частки not, часто в усному мовленні дієслово та частка not зливаються в скорочену форму [1].

На основі аналізу змісту деяких навчально-методичних комплексів з англійської мови для закладів середньої освіти можна зробити висновок, що в певні моменти вивчення модальних дієслів в учнів старшого етапу навчання виникають труднощі.

Так, перш за все, труднощі при вивченні модальних дієслів на старшому ступені навчання викликані відсутністю модальних дієслів в українській мові. Ця група дієслів вимагає глибокого розуміння значень, які в них вкладають самі носії мови. Тому, ми вважаємо, важливим є вивчення лінгвокраїнознавчого компонента в навчанні англійської мови. Деякі методичні школи (Ю. Пассов, В. Сафонова) вважають лінгвокраїнознавчий підхід першочергово важливим. Він базується на формування соціокультурної компетенції учнів. Таким чином, основна увага приділяється не лише розвитку мовленнєвих умінь, а й розумінню учнями «…правил і соціальних норм поведінки носіїв мови, традицій, історії, культури, та соціальної системи країни, мову якої вивчають» [3, с. 25].

Наприклад, при вивченні різноманітності англійських часів слід пояснювати учням важливість і цінність «часу» для англійців (пунктуальність), при вивченні модальних дієслів можна докладно розповісти про англійську ввічливість, подавати як приклад аналогічні явища з рідної культури. Це, в свою чергу, послужить формуванню більш толерантного ставлення до представників інших культур.

Із метою більш чіткого розуміння особливостей вивчення модальних дієслів на уроках англійської мови в 10-11 класах хочемо звернути увагу на особливості навчання англійської мови у старшій школі загалом. Так, зокрема, до таких особливостей можемо віднести наступні. Основне завдання на уроках англійської мови в старших класах полягає в узагальненні вивченого за всі попередні роки матеріалу, а також в удосконаленні комунікативних та мовленнєвих умінь учнів. Тому прийоми навчання повинні бути максимально наближеними до умов реального життя, і, крім того, мати професійно орієнтоване спрямування, адже старшокласники стоять на порозі вибору майбутньої професії.

Вчителю обов'язково слід звернути увагу на те, що «…у процесі дорослішання почуття самостійності часто переростає у старшокласників у надмірну незалежність і зверхність, які заважають розв'язанню навчальних завдань…» [3, с. 232]. Тому, на нашу думку, доцільним у такому випадку було б створення на уроці ситуацій, якій б спонукали учнів до роздумів, до партнерського обговорення проблемної ситуації, вирішення поставленої задачі шляхом дискусії та обґрунтування власної думки. Допомогти в організації такої ситуації на уроці можуть прийоми інтерактивного навчання.

У контексті інтерактивного навчання знання набувають інших форм. З одного боку, вони представляють собою певну інформацію про навколишній світ. З іншого – особливістю цієї інформації є те, що учень отримує її не у вигляді вже готової системи від педагога, а в процесі власної активності.

Розглянемо можливості деяких методів інтерактивної взаємодії на уроках англійської мови.

«Прийом кейсів» (прийом конкретних ситуацій, англ. case-study, кейс-стаді, кейс-метод, case method) – техніка навчання з використанням опису реальних ситуацій. Учні мають зробити аналіз ситуації, розбір проблемної сутності, знайти імовірні рішення та вибрати з них найкраще. Кейси наближені до реальної ситуації або побудовані на реальному фактичному матеріалі [5, с. 52].

Сутність кейс-прийомів полягає в тому, що учням для обговорення пропонуються ситуації з повсякденного життя. Даний прийом може використовуватися при комунікативно-орієнтованому навчанні, коли учням для обговорення пропонується певна комунікативна ситуація.

Наявність у кейс-прийомі дискусій та суперечок концентрує увагу старшокласників на проблемному питанні, що, в свою чергу активізує їх мисленнєво-мовленнєву

діяльність. Завдання вчителя – бути максимально сконцентрованим та досить емоційним, аби не допустити конфліктних ситуацій в класі.

Наступний інтерактивний прийом – «прийом проектів». Він дає можливість створення творчої атмосфери на уроці, де кожен учень залучений до активного пізнавального процесу на основі методики співпраці.

За числом учасників проектів виділяють групові, парні та особистісні. Найбільш часто в практиці використовуються перші.

Оскільки при використанні технології проектів діяльність часто проходить поза основним навчальним процесом, доцільно, на нашу думку, буде використовувати його при організації позакласної діяльності.

У груповому прийомі проектів наступні принципи та правила:

1) в команді рівні всі члени, лідери відсутні;

2) команди не вступають у змагання;

3) всі члени в команді мають отримувати задоволення, спілкуючись один з одним, бо разом вони виконують завдання;

4) всі проявляють активність та вносять до загальної справи власний досвід;

5) всі члени команди несуть за кінцевий результат відповідальність.

Доцільним при використанні технології проектів при вивчення англійської мови у старшій школі буде заздалегідь поділити учнів на групи та роздати завдання. Таким чином, урок можна організувати через захист власних проектних робіт кожною з груп. Учні з інших груп при цьому можуть коментувати роботу однокласників, долучатися до обговорення проблемних питань та висловлювати власну думу щодо теми дослідження. Таким чином, «технологія проектів» вчить учнів «командній» роботі, відповідально підходити до виконання певного завдання в групі, оцінювати результати власної діяльності та роботу товаришів.

Не менш цікавим та ефективним під час розробки уроків англійської мови у старшій школі, ми вважаємо, є інтерактивний прийом «ПОПН-форула» (позиція – обґрунтування – приклад – наслідок). Він допомагає учням чітко і стисло формулювати і представляти власні думки. ПОПН-формула вчить точно висловлювати власне ставлення до питання, що обговорюється, при цьому не відхиляючись від зазначеної теми.

Такий прийом доречно буде використовувати при організації роботи в малих групах. Так, обговорюючи проблемні питання, та вислуховуючи точки зору співрозмовників, старшокласники можуть не погоджуватися з ними, мати протилежні погляди, але обов’язково доводити це власними аргументами. Для вираження незгоди учні повинні використовувати лексичні кліше, такі, як «I see your point of view, but ..., I can not fully agree with you here, I strongly disagree with you, I think you are absolutely wrong» [4, с. 166].

Наступна інтерактивна технологія «Акваріум». Це вид діалогу, за якого учням пропонується обговорення проблеми перед глядачами. «Акваріум» схожий на прийом «рольової гри» чи вистави, де глядачі виступають в ролі спостерігачів, експертів, критиків та аналітиків [2, с. 33]. Так, вчитель пропонує «акваріумний діалог», завдання акторів – передати емоції, почуття, настрій, особливості характеру певного персонажу; завдання глядачів – помітити ці особливості у грі акторів, зробити певні висновки, висловити власні думки та припущення щодо настрою, який намагалися передати учасник сценки. Емоційні ролі акторам, потай від глядачів, пропонує вчитель, на своєму прикладі показуючи, як можна виразити ту чи іншу емоцію. Таким чином, усі учні можуть бути залучені до процесу обговорення, а вчитель виступає у ролі організатора та керівника.

Отже, як бачимо, з огляду на особливості навчання англійської мови у старшій школі, ми виявили, що найбільш доречним способом подолання труднощів під час вивчення модальних дієслів буде використання інтерактивних прийомів навчання. Інтерактивні технології навчання дають змогу учневі стати активним учасником процесу навчання. Так відбувається взаємодія вчителя і дитини, за якої перший тільки скеровує

дитину у правильному напрямку. Таким чином, учень сам здобуває потрібні знання, а не отримує їх в готовому вигляді від педагога. Дана технологія за допомогою зміщення центру процесу навчання на учня з учителя сприяє розвитку внутрішньої мотивації. Позитивна мотивація є ключем до успішного вивчення англійської мови.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в розробці комплексу вправ та завдань щодо вивчення модальних дієслів на уроках англійської мови в 10-11 класах з урахуванням усіх особливостей навчання старшокласників, описаних вище. Даний комплекс стане у нагоді при подальшому плануванні уроків англійської мови в старшій школі та в написанні планів-конспектів уроків.

1. Бориско Н.Ф. (2001) *Тенденции развития учебно-методических комплексов с учетом новых информационных и коммуникационных технологий*. Іноземні мови. №3. С. 19-21.

2. Панченков А., Пометун О. (2002) *Інтерактивні технології навчання*: Теорія, досвід. Методичний посібник. К.: А.П.Н. 136 с.

3. Панова Л.С. (2010) *Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах.*Підручник. К: Академія. 327 с.

4.Старченков Д.В. (2014) *Интерактивные технологии в обучении иностранным языкам.* Труды БГТУ. № 5. С. 165-167.

5. Щукин А.Н. (2008) *Современные интенсивные методы и технологии обучения иностранным языкам*: учеб. пособие. М.: Филоматис. 188 с.

СПЕЦИФІКА АНТРОПОНІМІКОНУ У ФЕНТЕЗІЙНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Марія Баранова
магістранта факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Дзіковська Л.М.

В 1960-х рр. літературна ономастика виокремилася у самостійну наукову галузь, предметом якої стало вивчення функціонування онімів у художніх текстах. У працях В. Михайлова, І. Сухомлина, Ю. Карпенка, П. Чучки, Є. Отіна досліджуються власні імена та особливості їх функціонування в художній літературі. Художнім антропоніміконом називають корпус власних імен та прізвищ людей, представлених у певних художніх творах. Антропонім надає відомості про його носія, формує загальне враження від персонажа, викликає емоційну реакцію, пов'язаною з репрезентацією художнього образа автором та його ідентифікацією читачем. Конотативна складова антропоніму залежна від ряду екстралінгвістичних компонентів соціального, ідеологічного, морально-етичного та естетичного плану, сукупність яких утворює індивідуальні ознаки та якості персонажу.

Розглядаючи семантику функціонування оцінних антропонімів у художньому тексті, Є. С. Сисоєва відзначає, що літературні власні назви виконують у тексті номінативну, характерологічну, локалізаторську, ідеологічну, експресивну й оцінну функції [5;135].Найважливішою функцією власних назв в художньому тексті за Ю. О. Карпенко є не номінативна, яка «відступає під натиском стилістики. І головну функцію власних назв у художній літературі можна назвати, не мудруючи, стилістичною» [2;34].Експресивна (або стилістична) функція онімів в художньому тексті є облігаторною, бо «саме імпресіоністська цінність та сила впливу ... відіграють домінантну роль у функціонуванні імен у літературі».У художньому тексті оніми зазнають функціональної перебудови.Їх головною функцією стає не стільки номінативна, як ілюзіоністська, що характеризує й інші функції, причому переважання тієї чи іншої функції залежить, перш за все, від жанру твору.

Фентезійна література для дітей потребує всебічного аналізу жанрово-стильових та ідейно-естетичних концептів, а також онімного простору. Даний жанр має глибоке коріння у міфологічних, фольклорних та літературних традиціях різних часів і народів.

Як окремий жанр фентезі виформовується вже на початку XX ст. і як такий чітко усвідомлюється літературною критикою з кінця 20-их років: відомий американський критик Хьюго Гернсбек (1884–1967), автор терміна фентезі (англ. fantasy), у статтях 1926–1928 рр. чітко відмежовує його від наукової фантастики, названої ним sciencefiction.

Попри те, що становлення фентезі як жанру художньої літератури відбулося на початку XX ст., об'єктом активного наукового розгляду воно стало лише на перетині століть. Концептуальні й стильові основи жанру фентезі з'явилися у творчості англійських письменників-романтиків, які акцентували на міфологічних сюжетах, ностальгії за минулим».

Визначення жанру фентезі досить суперечливе. Даний термін, на думку багатьох дослідників, зародився в англомовній літературній традиції. В оригінальному тексті есе Дж. Р. Р. Толкіна «Про чарівні казки» слово fantasy трактовано двояко: 1) як назву літературного жанру; 2) як поняття «фантазія». Словник літературознавчих термінів С. Бєлокурової тлумачить фентезі як різновид фантастики, а британський літературний критик Шейла Егоф писала, що фентезі – це новітній літературний жанр, ціллю якого не є втеча від реальності, а, навпаки, освітлення реальності: фентезі намагається донести до нас інші світи, але демонструє існування незмінних цінностей, що продовжують діяти всюди – у всякому можливому світі. Але беззаперечним є той факт, що джерелом фентезі є міфи і легенди, вигадані світи та істоти, що їх населяють. Такий незабутній вигаданий світ письменники створюють за допомогою насиченого та влучно вжитого антропономікону.

За допомогою власних назв, що функціонують в романі жанру фентезі, у свідомості читача створюється об'ємна картина фантастичного світу. Створюючи власні назви для свого твори письменники користуються антропонімними моделями з реального світу. Оскільки в основу романів жанру фентезі покладені міфи, легенди та інші елементи культури певного історичного періоду, то й власні назви відображають цю історичну епоху, додаючи «реальності» та колориту. Наприклад, Дж. Роулінг у творах про Гаррі Поттера розмежовує світ реальних людей та світ чарівників, саме тому у романі імена виконують роль ідентифікатора: вони чітко вказують чи є їх носій представником реального (Гаррі, Рон, Дадлі) чи фантастичного (Мінерва, Дамблдор) світів.

Система імен, створена автором у художньому тексті відіграє важливу роль у розкритті змісту. Якщо і нашому повсякденному житті імя десемантизовано, то потрапляючи в реальність художнього тексту, воно разом з іншими елементаи тексту дає тачи привід розглядати невипадковість його появи. Імена в художньому тексті утворюють певне антропоніічне поле, без розуміння якого немжливе й пвне розуміння тексту.

Ім'я у художньому тексті, як і будь-який мовний знак, потає як культурний символ, що вимагає нової інтерпритації та розуміння, оскільки є кодом до розуміння всього тексту та задуму автора вцілому.

Останнім часом вчені визначають особливу роль імен у художньому тексті, оскільки у контексті твору ім'я наділяється автором семантичним багатством та набуває набуває нових звязків. Саме тому у текстах жанру фентезі можна виявити використання «характеристичних імен». Наприклад:

Dobby (Доббі) – від англ. «Dobbin» – «робочий кінь». Доббі – це домовий, який звик працювати на господаря, повністю слідувати всім правилам та, навіть сам призначав собі покарання, якщо порушував їх.

Dudley Dursley (Дадлі /Дедлі) – швидше за все, ім'я утворене від dud (порожнє місце) і dude (піжон), – гра над словом «dud» – нікчемна людина; невдаха.

FudgeCornelius (Фадж Корнеліус) – «fudge» (анг.) – 1) «нісенітниця, дурниця» 2) «підробляти, вигадувати». В книзі Корнеліус Фадж – міністр магіїВеликобританії, кавалер Ордену Мерліна першого ступеню.

У Роулінг власні назви є могутнім виразовим та характеристичним засобом. Письменниця чітко вибирає імена для своїх героїв, врховуючи їх особливості та роль у

розкритті сюжету твору. На відміну від батьків, що обираючи ім'я для своєї дитини, ніби «з чистого листа» закладають код його долі та характеру, письменнику необхідно підібрати ім'я вже сформованій особистості. Автор може використовувати вже існуючий антропонімікон, або створити свій власний. Головне – потрібно дуже майстерно і гармонічно поєднати образ персонажу з його ім'ям. Це стосується не лише імен персонажів, а взагалі усього онімного простору художнього тексту.

Власні імена, що функціонують в художньому тексті є важливим елементом форми художнього твору, додатком стилю письменника. Оніми несуть на собі смислове навантаження та створюють асоціативні звязки. Прикладом таких зв'язків в творах Роулінг є наступні імена:

McGonagallMinerva (Макгонегел Мінерва) – у грецькій міфології Мінерва (Афіна), богиня науки (дочка Юпітера), що покровительству вала містм і мирнм занятям жителів. Відома своєю справедливістю, як і професор в книгах Дж. Роулінг.

DumbledoreAlbus (Дамблдор Албус) – з латини це означає «білий, яскравий, з білим волоссям».Розглядаючи ім'я можна згадати, що Британія ще називається Туманним Альбіоном. Отже, ім'я це натяк на англійське походження директора школи.

Таким чином власні імена мають бути чітко підібраними, відповідати стилю, ідеї та меті твору, а також створювати характерний колорит, знання, в якому розкривається авторський задум.

Головна функція літературно-художніх антропонімів – працювати на художній текст (розуміння читачем, адекватне інтерпретування) та на підтекст, адже антропоніми становлять вагому частину художнього твору. Вибір імені для персонажу є важливим та відповідальним етапом, бо воно впливає на ставлення читача до персонажу. У романах Дж. Роулінг «Гаррі Поттер та філософський камінь», «Гаррі Поттер та таємна кімната» власні імена виконують багато різноманітних функцій: номінативну, локалізаційну, соціологічну, оцінну, характеристичну.

1. Калінкін В. М. (1999) *Поетика оніма.* Донецьк: Юго-Восток. 408 с.
2. Карпенко Ю. О. (2008) *Літературна ономастика.* Одеса: Астропринт. 328 с.
3. Михайлов В. М. (2008) *Про функціональну специфікувласних назв в художньому тексті.* Антологія поетонімологічної думки. Т. 1. Донецьк : Юго-Восток. С. 93-95.
4. Насакіна С. В. (2014) *Структура та функціональне навантаження власних назв у рекламних текстах фармацевтичних препаратів*: дис. ...канд. філол. наук: 10.02.15. Одеса. 207 с.
5. Сисоєва Є. С. (2013) *Оцінні антропоніми в англійській мові: монографія*. Донецьк: ДонНУ. 231 с.
6. Bertills Y. *Beyond Identification. Proper Names in Children's Literature Y. Bertills.* URL: http://doria32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/4122/TMP.objres.51.pdf?sequence=2

ТОЛЕРАНТНІСТЬ В БРИТАНСЬКОМУ МАС-МЕДІА

Олена Борисова
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Вдовенко Т.О.

Семантичне поле змістів, що задається поняттям толерантності як у сфері повсякденної мови, так і в окремих сегментах спеціалізованого знання, може бути сформульовано з використанням словників, що визначають стійкі семантичні характеристики цього поняття. Етимологічно слово «толерантність» походить від латинського дієслова *tolero* (нести, переносити, витримувати, терпіти). Деривативний іменник *tolerantia*означає терпіння, терплячістьта витривалість. Звернувшись до сучасного значення цього поняття в повсякденній мові, можемо побачити, що воно майжесхоже зі значенням «терпимість» із характерним останньому відтінком пасивності. Словники

загальновживаної лексики як української (толерантність), так і російської (толерантность), англійської (*tolerance, toleration*), французької (*tolerance*) і німецької мов (*Toleranz*) указують «терпимість» (*Duldsamkeit*) як головний синонімічний еквівалент толерантності [2, с. 28].

Толерантність як цінність закріплена у ряду значних міжнародних документів. Перш за все необхідно зазначити «Декларацію принципів толерантності», яка була ухвалена у 1995 році генеральной конференцієй ЮНЕСКО. У документі йдеться: «Толерантність означає пошану, приймання та безпомилкове розуміння багатого різномаїття культур нашего світу, наших форм самовираження та способів проявлення людської індивідуальності. Їй сприяють знання, відкритість, спілкування та свобода думок, совісті та переконань. Толерантність – це гармонія в різноманітті. Це не тільки моральний борг, але й політична та правова потрібність»[1, с. 12].

У ЗМІ толерантність, перш за все, проявляється не як психологічна установа и не як принцип дії, а як набір дискурсивних практик – способів разповідати о будь-яких дійствах та персонажах, тобто толерантність у сфері коммунікації. Сенс, який у текстах ЗМІ може бути виражений різними мовними засобами і різними способами побудови та оформлення тексту – це толерантне обо інтолерантне відношення до будь-якої особи. Існують деякі язикові засоби, які можна вважати стійкими маркерами толерантних або інтолерантних сенсів. Перш за все, це засоби для вираження оцінки. Існує багато текстів, в котрих поняв тільки загальний сенс, але не окремі слова дозволяють судити про толерантність позиції автора або ЗМІ в цілому. Особиста позиція автора, редакційна політика і позиція засновників органу ЗМІ, політика держави, закріплена у відповідних законодавчих актах – це все, щ впливає на степінь толерантності журналістських текстів. Слід відзначити, що зміст текстів ЗМІ не дає можливості впевненно робити висновок о том, який образ думок тих, хто створює тексти, а також о впливу текстів на адресатів.

ЗМІ виступають одним з головних критеріїв соціалізації, що здатне охопити не одне покоління, але й усе населення країни. Це робить ЗМІ найбільш привабливим для держави інструментом розповсюдження концептів, цінностей. По мірі того, як змінювалась роль держави у формулюванні основних британських цінностей, змінювалось і поведінка ЗМІ по водношенню до того, що можно, необхідно та чи можливо формулювати національні цінності, які б об’єднали громадянську націю британців.

«Індепендент» протягом розглянутих років дотримувалася однієї політики, негативно ставлячись до самої ідеї формулювання «британських цінностей», особливо на державному рівні. У 2005 і 2011 рр. «Індепендент» спочатку критикувала саму спробу сформулювати цінності, бачачи в цьому політику нав’язування, а потім критикувала вже запропонований державою список цінностей, заявляючи, що в «британських цінностях немає нічого британського». Варто відзначити, що в 2011 р, коли була опублікована «Стратегія запобігання тероризму», газета нейтрально висловилася з приводу цього документа.

Проте, не дивлячись на неприязнь до ідеї про сформульованих «британських цінностях», з матеріалів видання все ж можливо отримати ряд концептів, які визначаються газетою як британські цінності. Серед них «Толерантність» (2005), «Прагнення допомогти слабшому» (2011) та «Англійська мова» (2014 року).

Політика «Гардіан» значно відрізняється від політики «Індепендент», хоча видання також протягом аналізованого періоду дотримувалося швидше негативного ставлення до формулювання і використання терміна «британські цінності» державою, істотні відмінності спостерігаються і в матеріалах різних років в самій «Гардіан».

У 2005 р найбільш обговорюване питання в матеріалах видання, що потрапили у вибірку, – визначення британських, яке дає ключ до того, що можна розуміти як «основні британські цінності». Видання визнає, що формулювання таких цінностей не тільки можливо, але важливо і необхідно, проте політики в ході передвиборчих перегонів

активно використовують цей концепт в своїх цілях, зраджуючи при цьому самі цінності, про які вони говорять. Так, «Гардіан» негативно ставиться до дій держави в цьому питанні, але не до самої ідеї формулювання британських цінностей.

У зв'язку з цим не дивно, що журналісти «Гардіан» і самі активно намагаються знайти відповідь на питання, що таке «основні британські цінності». У 2005 р в цей список увійшли поняття різного порядку, серед яких: культура як спільне творіння, здатність до цивілізованого діалогу, система охорони здоров'я (*NHS*), різноманітність в суспільстві, толерантність, відкритість, інтернаціоналізм, демократія, свобода, громадянський обов'язок, публічний простір, (майбутня і необхідна) письмово закріплена Конституція, історія, (новий) мову громадянства, повагу до закону. Основні елементи британської ідентичності зводилися до «Великої хартії вольностей», Шекспіру і «Бліц» (Битва за Британію).

У 2011році ставлення «Гардіан» до політики держави залишається критичним. У Девіді Кемероні, що прийшов до влади в коаліції з ліберал-демократами, бачать неоконсерватора і пишуть про звинувачення на адресу прем'єр-міністра, який нібито надихає своєю політикою рух націоналістів (*English Defense League*). Незадоволені журналісти «Гардіан» і тим, що концепт «основні британські цінності», активно розробляється консерваторами, які перебувають при владі в цей період, протиставляється лейбористської політиці мультикультуралізму. «Гардіан» прирівнює «основні британські цінності» як інструмент політики державної безпеки до інструменту політики страху.

У той же час, на відміну від «Індепендент», «Гардіан» визнає, що об'єднують цінності британцям потрібні, і продовжує формулювати свої варіанти, серед яких: рівність статей, демократія, інтеграція, англійська мова, покора закону, монархія, здатність до компромісу і дискусії, взаємоповага, порядність, прозорість і чесність.

У 2014 р, коли на перший план виходить тема освіти, «Гардіан» закінчує розмову про «британських цінностях» як поняття без чіткого визначення, але пише виключно про «основних британських цінностях» як спеціальному терміні, запропонованому державою. Ставлення до нього в матеріалах видання негативне, «основні британські цінності» називають не тільки марними, але навіть небезпечними. У більшості матеріалів підкреслюється, що запропоновані державою цінності не можна назвати унікально британськими. А страх британців перед ісламізмом прирівнюється до страху саудитів перед атеїзмом. Щирими британськими цінностями автори матеріалів називають саму британську систему освіти, що сприяє інтеграції мігрантів, яку за допомогою основних «британських цінностей» намагаються змінити, і відкрите правосуддя.

Варто зазначити, що свобода віри – це міжнародна ідея. Закон про права людини випливає з Європейської конвенції з прав людини, і станом на цей рік учні в країнах, що входять у організацію економічного співробітництва та розвитку (*OrganisationforEconomicCo-operationandDevelopment*) будуть перевірені на рівень їх толерантності в рамках щорічного дослідження PISA.

Британію часто називають однією з найбільш толерантних суспільств у світі. Дворічне опитування Євробарометра постійно показує, що порівняно з більшістю країн ЄС вона відкрита для різноманітності. Ультраправа партія історично була слабкою, і політика, яка контролює самовираження людей, як заборона буркі, порівняно рідкісна. Фанатизм все ще не рідкість: починаючи з шкіл, людей іноді ображають через їхні переконання та культуру. Часто виникає питання, як збалансувати толерантність всіх груп. Наприклад, у 2015 році в рекламі Церкви Англії було заборонено відвідувати кінотеатри, бо це може «спричинити правопорушення» для нехристиян. Багатьох обурило те, що вони сприймали як цензуру [7].

Після референдуму широко розповсюджувався сплеск злочинів ненависті по всій країні. Багатьох британців було страшно охоплено ксенофобською риторикою, якою користувалися деякі агітаційні агенти, і ЗМІ переповнені заголовками про «наростаючу нетерпимість». Швидкість злочинів на ґрунті ненависті знову впала, і ще занадто рано

говорити, чи події навколо Брекзіта назавжди змістили ставлення до меншин та іноземців. За останніми даними Євробарометра, принаймні, їх немає [6].

Аналізуючи ЗМІ, можемо зробити висновок, що багато журналістів висвітлюють проблеми, які є в країні. Політичний стан дуже вплинув на рівень толерантності. Адже в рекламах, банерах, газетах переважають лозунги, агітація.

1. Бацевич Ф.С. (2004). *Основи комунікативної лінгвістики: підручник*. К. : Видавничий центр «Академія». С. 344.
2. Гусейнов А.А, Кон И.С. (1989). *Словарь по этике*. М. : Политиздат. С. 448.
3. Сумина Е.С. (2007). *Толерантность* (от феномена до лингвокультурного концепта) : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20. Екатеринбург. 277с.
4. Хомяков М.Б. (2003). *Толерантность и ее границы: размышления по поводу современной англо-американской теории общения*: Коллективная монография. Екатеринбург : Изд-во Уральського ун-та. С. 11-25.
5. Чудинов А.П. (2007). *Политическая лингвистика* : учеб. пособие. 2-е изд. испр. М.: Флинта : Наука. С. 256.
6. *Толерантность*.URL:https://theday.co.uk/briefings/tolerance
7. *The UK has a long way to go before becoming a tolerant multicultural society*.URL:https://www.independent.co.uk/voices/editorials/the-uk-has-a-long-way-to-go-before-becoming-a-tolerant-multicultural-society-a7196021.html

ПЛАНУВАННЯ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ З ВИКОРИСТАННЯМ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ

Валентина Боурош
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Рябушко С.О.

Сьогодні вчителю дуже важливо бути в центрі інформаційного потоку сучасного життя. Стрімко в наше життя увірвалися комп’ютери, а разом з ними можливість швидкого доступу до будь-якої інформації. Безумовно важливим є професіоналізм учителя в роботі з учнями, досвід і бажання постійно вдосконалюватися. Однак сьогодні вже важко не помітити величезних переваг використання інформаційних технологій на уроці та під час підготовки до нього.

Щоб зацікавити учнів вивченням англійської мови, потрібно організувати такий навчальний процес, який би викликав високу мотивацію і забезпечив їх активність на уроці. Комп’ютерні технології підходять для вирішення цієї мети краще ніж будь-що інше. Потужний стимул мотивації – а це вже великий відсоток успішного навчання.

Вчитель може застосовувати комп’ютер для оптимізації навчання, підвищення ефективності та об’єктивності навчального процесу при значній економії часу, для організації колективної роботи і для роботи з навчальними матеріалами (пошук, аналіз, відбір, оформлення, створення); проводити відбір матеріалів для навчання (складати лексичні та граматичні вправи, тести), а також аналізувати тексти й повністю навчальні посібники.

Таким чином, для вчителя застосування мультимедійних засобів навчання забезпечує можливість постійного вдосконалення навчальних матеріалів, оперативного контролю за навчальним процесом, впровадження нових організаційних форм навчання.

На думку Шарко В. Д., використання інформаційно-комунікативних технологій дозволяє вчителю:

- забезпечити позитивну мотивацію навчання;

- проводити уроки на високому естетичному й емоційному рівні (відео, анімація);
- забезпечити високий ступінь диференціації навчання (майже індивідуалізацію);
- підвищити обсяг роботи, що виконується на уроках в 1,5 - 2 рази;
- удосконалити контроль знань;
- раціонально організувати навчальний процес, підвищити ефективність уроку;
- формувати навички дослідницької діяльності;
- забезпечити доступ до різних довідкових систем, електронних бібліотек, певних інформаційних ресурсів [1, с. 35-36].

Що стосується результативності, то ті учні, які систематично працюють з комп'ютерними навчальними програмами, займаються проектною діяльністю, підвищили свою якість знань. Учні проявляють стійкий інтерес до вивчення англійської мови, беруть участь в конкурсах, олімпіадах і показують хороші результати.

Варто підкреслити, що використання мультимедійних засобів навчання в практиці вчителя для формування аналітичної компетенції здійснюється в наступних напрямках:

Інформаційні об'єкти мультимедійного додатку.

Варіативність використання інформаційних об'єктів мультимедійного застосування на навчальному занятті з АМ забезпечується надмірністю запропонованого матеріалу. Учитель може скомпонувати урок, додаючи різну кількість мультимедійних засобів навчання в потрібній послідовності. Додатки можуть бути використані не тільки для вивчення нового, але й для повторення, самостійної роботи учнів, при виконанні творчих завдань.

Практичні об'єкти мультимедійного додатку.

Ці об'єкти можна використовувати на етапі закріплення знань як в класно – урочній системі, так і при самостійній роботі, при організації проблемного навчання на етапі вивчення нового, а також для фронтальної перевірки знань. Як правило, після автоматичної перевірки йде коментування правильності виконання завдання. У деяких модулях передбачені підказки та певні запитання.

Контрольні об'єкти мультимедійного додатку.

Методи контролю знань реалізовані за допомогою контролюючих об'єктів. Учитель може скомпонувати варіанти з тестових і контрольних завдань, зібраних у мультимедійному додатку.

Використання мультимедійних додатків з додатковою функцією контролю дає можливість для самостійної роботи. Цьому ж сприяє наявність різних рівнів складності завдань і додаткового матеріалу.

Під час уроку АМ з використанням мультимедійних засобів навчання вчитель може застосовувати такі способи, як-от:

- демонстрації підібраних заздалегідь матеріалів, коментування учнями;
- пояснення в інтерактивному режимі (виконання практичних завдань, текстів);
- виконання учнями практичних завдань (як фронтально, так й індивідуально) [2, с. 60-61].

Вивчення можливостей педагогічних методів та технологій, використання мультимедійних додатків в практиці вчителя англійської мови дає нам можливість відокремити різні методи та класифікації:

I. За методами навчання:

- *словесний метод навчання:* діяльність вчителя полягає в постановці основного питання, актуалізації знань за допомогою інформаційних та практичних об'єктів, перевірці знань з використанням контрольних додатків;

- *наочний метод навчання:* діяльність вчителя полягає в розкриті основного питання, що підлягає вивченню, висуненню гіпотези на підставі демонстрації матеріалів інформаційних додатків, що включають статичний і динамічний ілюстративний ряд

(малюнки, фотографії, анімації, відео фрагменти). Об'єкти різного типу можуть використовуватися для підтвердження або спростування висунутих гіпотез, докази вирішення поставлених питань. Доцільно використовувати різні методичні прийоми, зміст яких визначається специфікою розв'язуваних навчальних завдань;

- *практичний метод навчання:*діяльність педагога полягає у вирішені основного питання, що визначає мету практичного завдання, на основі отримання даних з інтерактивних демонстрацій додатків. Доцільна постановка проблемних питань, використання різних організаційних форм побудови навчальної діяльності;

ІІ. За характером пізнавальної діяльності учнів:

- *пояснювально-ілюстративний метод навчання:* діяльність вчителя полягає в повідомленні навчального матеріалу з використанням традиційних джерел інформації й мультимедійних засобів навчання;
- *репродуктивний метод навчання:* діяльність вчителя полягає в колекціонуванні додатків для навчального заняття, при необхідності – розробці власних матеріалів; організація роботи учнів, спрямована на набуття навичок виконання навчальних дій, пов'язаних з навчальною темою.
- *проблемний метод навчання:* діяльність вчителя полягає в формулюванні проблемних завдань, їх класифікації, формулюванні гіпотез, способів перевірки з використанням об'єктів програми.
- *частково-пошуковий, евристичний метод навчання:* діяльність вчителя полягає в описі явищ, фактів, подій; постановці проблеми; демонстрації способів проведення доказів, збору додаткових фактів, отриманні висновків; формулюванні сукупності взаємопов'язаних питань, що призводять до вирішення проблеми.
- *дослідницький метод навчання:* діяльність вчителя полягає в розробці та постановці дослідних завдань [3, с. 157-160].

Отже, наявність великої інформаційної бази мультимедійних засобів навчання дає вчителю можливість показати різноманітні способи проведення уроків англійської мови. Учитель отримує можливість більш чітко й точно відпрацювати навички роботи з великим обсягом інформації, розвинути інформаційно-комунікаційні навички, побудувати власні траєкторії у вивченні предмета. Розширена дидактична база мультимедійних додатків створює додаткові можливості використання частково-пошукового методу і активізації мислення учнів, сприяє розвитку особистісно-орієнтованого навчання.

1. Копил І. П. (2005) *До проблеми застосування сучасних інформаційних технологій при вивчені іноземних мов*, Вип.28, К. : КНЛУ, С. 30-38.
2. Сисоєва С. О. (2005) *Сучасні аспекти професійної підготовки вчителя*, Педагогіка і психологія, № 4(49), С. 60-66.
3. Шарко В. Д. (2006) *Сучасний урок. Технологічний аспект*, К, 218 с.

АНГЛІЙСЬКІ НЕОЛОГІЗМИ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА СУЧАСНОЇ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Ангеліна Бочарникова
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Четверікова О. Р.

Мова представляє собою живе динамічне явище, якому, насамперед, відповідає найрухоміший компонент – лексика, котра знаходиться під впливом екстралінгвістичних факторів, тобто підпорядковується змінам в соціальній, культурній, економічній та інших сферах життя суспільства.

Процес оновлення лексики відбувається постійно, але інколи, цей розвиток проходить доволі бурхливо. Таким періодом в історії розвитку лексики стала друга половина XX століття, коли в Європі відбулися радикальні зміни, які можна охарактеризувати як політичні, економічні, наукові та технічні. Всі ці трансформації спровокували виникнення великої кількості неологізмів, які позначилися на кількісному зростанні словникового складу англійської мови.

XXI століття позначається стрімким розвитком інформаційних технологій, під впливом яких межі між країнами «зникають» й неологізми починають вільно «емігрувати» з однієї країни в іншу за допомогою Інтернету та поширюватися на інші галузі суспільного життя. Таким чином, неологізми стають спільними явищем для всіх мов, через що, виникає потреба в детальному їх вивченні як складової частини сучасної мовної картини світу.

Поняття «мовна картина світу» виникло на основі ідей відомого німецького філолога Вільгельма фон Гумбольдта, та сам термін ввів в науку німецький мовознавець Лео Вайсгербер. На думку Вільгельма фон Гумбольдта мовна картина світу – це рухома, динамічна сутність, яка постійно змінюється, так як утворюється з мовних втручань у дійсність. Одиницею мовної картини світу є мовленнєвий акт [1, с. 48]. Згодом, це поняття знайшло своє відображення і в працях українських лінгвістів. Так, І. О. Голубовська зазначає, що мовна картина світу – це виражене етносом засобами певної мови світовідчуття і світорозуміння, вербалізована інтерпретація мовним соціумом навколишнього світу і себе самого в цьому світі [2, с. 29]. На думку польського лінгвіста Г. Вежбицької мовна картина світу включає в себе історично сформовану, в повсякденній свідомості певного мовного колективу, й відображену в мові, сукупність уявлень про світ [3, с. 35].

Отже, мовна картина світу розкривається через мовну структуру, насамперед, через лексико-семантичну систему мовних одиниць, що й дозволяє нам інтерпретувати неологізми як невід'ємну частину сучасної мовної картини світу. Адже, зараз, в англійській мові відбувається справжній «неологічний бум» [4, с. 233]. Так, за словами укладача чотиритомного додатку до словника сучасної англійської мови, Р. Берчфілда, у сучасній англійські мові щороку з'являється приблизно 800 неологізмів. Окрім того, сьогодні можна відверто говорити про те, що англійська мова з мови яка приймає нові слова, перетворилася на мову яка дає, це пов'язано з тим, що англійська мова в кінці XX ст. отримала статус міжнародної мови спілкування. Це й надихає вчених до активного вивчення неологізмів, причин їх появи, способів творення. сфер функціонування та пошуків нових наукових напрямків досліджень.

Неологізми широко досліджуються у вітчизняній та зарубіжній лингвістиці (О. С. Кубрякова, А. А. Уфимцева, В. І. Заботкіна, А. В. Янков, V. Adams, L. Bauer, H. Marchand). Окремо вивчаються проблеми англійського словотвору за семантичними, функціональними, етимологічними ознаками (І. В. Андрусяк, А. Е. Левицький). Наукові праці висвітлюють роль окремих способів словотвору в збагаченні словникового складу сучасної англійської мови (І. П. Гусак, М. М. Полюжин, J. Aitchison, D. Crystal, P. McFedries, M. Quinion). Здійснено ґрунтовні дослідження, що стосуються питання розвитку словникового складу англійської мови кінця XX – початку XXI (Ю. А. Зацний) та визначення особливостей структурної організації, функціонування й розвитку системи словотвору сучасної англійської мови як об'єкта синергетичної парадигми (С. М. Єнікєєва) [5, с. 138].

Аналіз наукових наробок з дослідження неологізмів дає можливість стверджувати, що сьогодні, зроблено вже багато задля формування та поглиблення загальних концепцій. Проте ціла ланка запитань все ще не знайшла достовірних відповідей. Вони враховують в себе такі питання як-от: визначення статусу неологізмів та чинників, що зумовлюють їх виникнення, виявлення їх функцій у мові та мовленні, вивчення ролі неологізмів в успішному спілкуванні тощо. Тим паче, що зі стрімким розвитком всіх галузей соціуму,

наукові пошуки на ниві неологізмів мають концентруватися не лише на зазначених завданнях та проблемах, а й досліджувати неологізми в кожній окремій сфері суспільного життя. Так, перспективним є вивчення кібернеологізмів, які виникають на ниві кібернетики – науки, що вивчає керування складними динамічними системами, збором, переробкою та передачею інформації в технічних комплексах та живих організмах. Адже, поки що, існує небагато ґрунтовних досліджень за цією темою, хоча все помітніше стає вплив кібернеологізмів на розвиток мовної картини світу та словниковий склад носіїв мови [6, с. 201].

Актуальним, також, є дослідження неологізмів у сфері анімації, а саме способів перекладу зазначених лексичних одиниць на українську мову, але цією темою, як і кібернеологізмами, займаються поодинокі вчені, наприклад О. М. Бондаренко, зосереджуючи свою увагу на анімаційному серіалі «Сімпсони», намагається знайти доцільні засоби перекладу вжитих неологізмів [7, с. 87].

На ниві фразеології, під випливом екстралінгвістичних факторів, утворюються неофразеологізми – слова чи словосполучення, які створюються чи трансформуються з відомих фразеологізмів та ще не зареєстровані лексикографами [8, с. 288]. Дослідження цієї лексичної одиниці знаходиться на тому ж етапі, що й дві попередні сфери функціонування неологізмів. Саме це все й вимагає від сучасних лінгвістів негайних досліджень, задля отримання ґрунтовних праць згідно зазначених аспектів.

Вже довгий час питання про те, що називати «неологізмом» і яке значення вкладати в цей термін залишаться без одностайної відповіді. Існує декілька підходів до визначення цього поняття. Так, наприклад, В. Г. Гак під неологізмами розуміє слова, які з'являються в мові за рахунок її власних ресурсів, до яких відноситься утворення нових слів, надання нового значення вже існуючим словам та словосполученням [9, с. 220-221]. В. С. Віноградов визначає неологізми як нові слова чи значення, що закріплюються в мові й номінують нові предмети думки [10, с. 121]. І. В. Арнольд до неологізмів відносить, по-перше, будь-яке нове слово чи стійкий вираз, який створений за відповідними продуктивними мовними моделями певної мови, по-друге, слово зі зміненим значенням вже існуючих лексем, й, врешті-решт, слово, запозичене з іншої мови й яке сприймається носіями певної мови як нове [11, с. 232]. Та, найзмістовніше визначення надає український лінгвіст О. О. Селіванова зазначаючи, що неологізми – це слова чи сполуки слів, використанні мовою в певний момент на позначення нового або вже наявного поняття в новому значенні, що усвідомлюються як такі носіями мови [12, с. 417]. Ю. А. Зацний, в свою чергу, акцентує увагу на тому, що визначення неологізмів як слів або зворотів, що створені для позначення нового, раніше невідомого, поняття, не можна вважати вичерпним, оскільки таке визначення включає далеко не всі різновиди інновацій [13].

Базуючись на вище наведених визначення неологізму ми можемо зробити висновок, що це поняття є відносним. Адже, наприклад слово, яке п'ятдесят років тому вважалося неологізмом, зараз не відповідає встановленим критеріям. Тому правильніше стверджувати, що неологізм – це новостворена лексична одиниця, яка, ще, не стала загальновживаною й знаходиться на етапі входження в загальне використання [14, с. 166].

У зарубіжних та вітчизняних дослідженнях панує класифікація неологізмів за логіко-семантичними ознаками та способами словотворення. Також неологізми класифікують згідно з їхнім шляхом проникнення у мову. Серед них вирізняють власні імена, ініціали, наукові новотвори та запозичення. Ю. А. Зацний класифікує неологізми на: «лексичні (нові слова); фразеологічні (нові стійкі словосполучення); семантичні (нові лексикосемантичні варіанти слів або стійких словосполучень). В окрему категорію виділяють також словотворчі інновації, що матеріально втілюються у нових словотворчих елементах» [15, с. 6].

Основними способами творення морфологічних неологізмів є афіксація, словоскладання, конверсія, абревіація, телескопія [16, с. 127].

Афіксація є одним з продуктивніших способів словотворення. Процес утворення нових слів відбувається за допомогою префіксів та суфіксів, які додають тематичну конотацію до звичайного слова. Наприклад, похідні іменники з суфіксом *–er*: *up-since-dawner* – «жайворонок», людина, яка рано прокидається. Іменник *«up-since-dawner»* утворено від словосполучення *«upsincedawn»*, де *dawn* – «світанок» до якого додається суфікс діяча *«-er»*.

В цю групу також входять іменники, утворенні від дієслів. Наприклад, *player* – гравець; *cleaner* –прибиральник і т.п.

Існують неологізми утворенні за моделлю *V+ing* від дієслівних похідних основ за допомогою афіксації. Наприклад, *calling* – покликання.

Багаточисленні іменники-неологізми, утворенні від дієслівних похідних основ за допомогою наступних суфіксів: *-age, -ment, -action, -acy, -ance, -nic,-ry, -ation, -ee (-ie), etc.* Наприклад,*frustration* – розлад*; advertisement* – реклама, оголошення.

Словоскладання передбачає утворення нових слів шляхом поєднання двох вільних кореневих основ (*doomwatch, airhead, databaseetc.*) чи кореневої та похідної основ (*beta-blocker, panda-crossing*).

Конверсія – це спосіб словотворення, за допомогою якого нове слово, переходить з однієї частини мови в іншу, без будь-яких змін в зовнішній формі. Наприклад,*eye(n)* –око переходить в *toeye (v)*– роздивлятися.

Абревіація (скорочення) також представляє собою продуктивний спосіб словотворення в сучасній англійській мові. Наприклад, *LAN – local area network; NBA – National Basketball Agency; EC – European Community.*

Телескопія (злиття) є одним з найпопулярніших способів словотворення останніх десятиліть. Основою такого новоутворення є злиття повної основи одного слова зі скороченою основою іншого, або поєднання скорочених основ двох слів [17, с. 54]. Наприклад, *digiverse*(digital+universe); *actorvist* (actor+activist); *illegrant* (illegal+immigrant); *Frenglish* (French+English) тощо.

Після виникнення лексичної одиниці завдяки одному з вище зазначених способів словотворення, слово проходить декілька стадій соціалізації та лексикалізації. В першу чергу слово сприймається посередниками, які розповсюджують його. Це, як правило, викладачі університетів, шкільні вчителі, працівники ЗМІ. Далі слово фіксується в періодичних виданнях. Наступна стадія соціалізації – прийняття слова широким колом носіїв мови. За нею йде процес лексикалізації, а за ним – отримання навичок адекватного використання нового слова, тобто придбання комунікативно-прагматичної компетенції носіями мови. Ці стадії є спільними для всіх сфер життєдіяльності людини в яких активно функціонують неологізми, але кількісно виділяються п’ять тематичних груп.

Найбільшу групу неологізмів складають лексичні одиниці, які пов’язанні з новими, особливо комп’ютерними технологіями, з невеликою кількістю торгівельних знаків, що закріпилися на ринку, та з назвами нових направлень у модній індустрії та дизайні. Наприклад, *dotcom* (компанія, яка використовує Інтернет для продажу своїх товарів та послуг); *cryptocurrency* (цифрова валюта, яка перевіряється за допомогою криптографії); *lookbook* (набір фотографій, на яких видно як виглядають різні види одягу й які використовуються для реклами цього одягу).

Окремою групою виділяються неологізми суспільної тематики. До неї входять, наприклад, такі слова, як: *dollarization*(процес, під час якого інша країна, не США, встановлює долар як єдину або додаткову валюту*);ageism*(несправедливі чи образливі дії, по відношенню до людей похилого віку).

Часто вживаними є неологізми пов’язані з дозвіллям, спортом, мистецтвом та літературою. Наприклад, *gorge-walking*(вид спорту, який передбачає подорож струмками чи річками, що протікають долинами, ходьбу, плавання); *micro-fiction*(літературний стиль, який передбачає написання коротких оповідей, які складаються менш ніж 300 слів); *selfie* (власноруч зроблена фотографія для використання в соціальних мережах) та інші.

Окремо виокремлено неологізми, які не пов'язанні з комп'ютерними технологіями, але мають власні спеціальні терміни. Наприклад, *transgenic*(рослина чи тварина, яка містить гени з іншої рослини чи тварини, які були введені штучним шляхом) та інші.

Також активно досліджується неологізми у галузі політики та екології. Наприклад, *Brexit*(вихід Великобританії зі складу Європейського Союзу); *globalwarming*(поступове підвищення температури Землі).

Окрім того, що неологізми номінують нові явища та предмети, вони увиразнюють людське мовлення, додають експресивної оцінки предмету про, особливо це стосується літератури, для якої звичним явищем стали авторські неологізми. Адже не маючи потрібного слова, яке б відповідало задуму письменника, вони створюють нові слова за існуючими в мові структурами. До того ж, неологізми слугують характеристикою певної соціальної групи, адже люди які працюють у сфері комп'ютерних технологій мають в своєму словниковому запасі велику кількість кібернеологізмів, які є не зрозумілими, наприклад, для дизайнерів одягу й навпаки. Отже, таким чином формується своєрідний сленг. Вживання неологізмів виявляє вікові розбіжності.

Рекламні компанії вміло користуються неологізмами задля привернення уваги своїх потенційних споживачів й стають однією з платформ на якій неологізми знаходять можливість для розповсюдження серед носіїв мови.

Неологізми є нестабільним явищем, адже частина з них швидко перестає сприйматися носіями мови як щось нове й входить в активний вжиток, а друга частина забувається й зникає.

Подальше вивчення нових неологізмів дозволяє відобразити життя носіїв мови таким, яким воно є сьогодні у різних ситуаціях, сферах життя та текстах.

1. Гумбольдт В. (1985) *Язык ифилософия культуры.*М.: Прогресс. 451 с.
2. Голубовська І. О. (2004) *Етнічні особливості мовних картин світу*. К.: Логос. 284 с.
3. Вежбицкая А. (2000) *Языковая картина мира как особый способ репрезентации образа мира в сознании человека*. Вопросы языкознания. № 6. С. 33-38.
4. Полухина П. А. (2013) *Роль неологизмов в обучении английскому языку*. Известия Петербургского университета путей сообщения. №2 (35). С. 232-236.
5. Малярчук О. В. (2015) *Особливості творення неологізмів-телескопізмів у сучасній англійській мові (на матеріалі лексикографічних джерел).* Науковий вісник Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка. Філологічні науки (мовознавство). № 3. С. 137-140.
6. Ясінська О. В. (2013) *Кібернеологізми як об'єкт мовної картини світу*. Science and Education a New Dimension: Philology. № 1 (2). С. 201-203.
7. Бондаренко О. М. (2018) *Особливості перекладу неологізмів анімаційного серіалу «Сімпсони».*Науковий вісник Херсонського державного університету. Перекладознавство та міжкультурна комунікація. № 3. С. 86-90.
8. Шихіляєва М. А. (2018) *Фразеологічні інновації та новотворення (на матеріалі сучасної англійської мови).* Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис». № 3. С. 287-291.
9. Гак В. Г. (1989) *Сравнительная типология французского и русского языков*. М.: Просвещение. 288 с.
10. Виноградов В. С. (2001) *Введение в переводоведение*. М.: ИОСО РАО. 221 с.
11. Арнольд И. В. (1973) *Лексикология современного английского языка*. М.: Высшая школа. 320 с.
12. Селіванова О. О. (2006)*Сучасна лінгвістична термінологічна енциклопедія*. Полтава: Довкілля. 417с.
13. Зацний Ю. А. (1998) Розвиток словникового складу сучасної англійської мови:монографія. Запоріжжя:Запорізький державний університет. 431 с.
14. Козаченко І. В. (2016) *Особливості перекладу неологізмів англійської мови.*Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Філологічні науки. № 25 (2). С. 166-167.

15. Зацний Ю. А. (2008) *Інновації у словниковому складі англійської мови початку XXI століття: англо-український словник*. Вінниця: Нова Книга. С. 5-68.

16. Бондаренко О. М. (2010) *Англійські неологізми: нове у використанні способів утворення.*Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. № 1. С. 127-131.

17. Омельченко Л. Ф. (2003) *Телескопійні слова сучасної англійської мови та їх структурно-семантична характеристика.* Збірник Львівського університету. Іноземна філологія. Вип. 15. С. 15-54.

МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО МИСЛЕННЯ У ШКОЛЯРІВ НУШ

Олена Браіла
магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – проф. Гуменникова Т. Р.

Проблема розвитку інноваційного мислення молодших школярів Нової української школи в останній час стає першочерговим завданням для педагогів та щодня набуває подальшої актуальності. Вищезазначене обумовлене тим, що суспільству 21 століття потрібні креативні фахівці, які здатні системно й конструктивно мислити, швидко знаходити потрібну інформацію, приймати креативні рішення, створювати нові ідеї в різних галузях знань [5, с. 33].

Нова українська школа має на меті розвиток інноваційного мислення керуючись наступним:

по-перше, кожна дитина, ще навчаючись в новій українській школі, повинна усвідомити свою неповторність та креативність, повірити у власний творчий потенціал та сформувати в собі впевненість до спроби бути інноваційним;

по-друге, освітнє середовище нової української школи має бути наповнене інноваційними технологіями, які будуть розвивати інноваційне мислення дитини;

по-третє, педагоги, які працюють в початковій школі, повинні мати розвинене інноваційне мислення та чітко усвідомлювати інноваційність педагогічної праці. Метою такої праці є допомога учням ефективно працювати з проблемами та цілями, розширювати та поглиблювати розуміння себе та заохочувати відкритість до нових ідей [6, с. 79]. Саме тому розвиток інноваційного мислення вчителів та її вихованців є викликом Новій українській школі [7].

Питання вивчення шляхів розвитку інноваційного мислення молодшого школяра, як освітня інновація стала предметом досліджень вчених-педагогів порівняно недавно. Це зумовлено тим, що поглядивчених стосовно формування інноваційного мислення школярів початкових класів протягом останніх років були досить суперечливими. Вивченням розвитку інноваційного мислення займалися такі відомі науковці, як Ю. А. Абросимова, Л. Даниленко, В. П. Делія, А. І. Ільницка, Н.В. Кічук, А. Г. Ковалев, А. Г. Ковалев, В. Кремень, В. Н. Мясищев, В. Паламарчук, Ю. П. Саламатов, А. П. Усольцева, Т. Н. Шамало та ін. Вивченням означеної проблеми в зарубіжних країнах здійснили наступні вчені Дж. Брунер, А. Валлон, Р. Гайсон,Дж. Гілфорд, У. Джемс, Б. Інельдер, Б. Санто, Е. Торренс, Й. Шумпетер.

Термін «інновація» походить від латинського слова «innovation», що перекладається як оновлення. Вперше цей термінбув використаний австрійським економістом і соціологом Й. Шумпете[9]. Вважається, що термін «інноваційне мислення» ввів В. П. Делія на Всесвітньому філософському конгресі в 1993 році. Згідно з ним, під інноваційним мисленням в найзагальнішому вигляді слід розуміти «розвиваюче мислення, що спроваджує зовсім нові результати» [4, с. 95].

Під терміном «інноваційне мислення», в самому широкому сенсі слова розуміється мислення, яке характеризується збільшенням нового знання у вигляді інновацій та нововведень; це мислення, що виводить людину за звичний обсяг наявних знань, за межі традиційних способів вирішення проблемних ситуацій, стереотипів, установок, звичаїв [8, с. 92].

За останні роки число трактувань інноваційного мислення помітно збільшилася. Так, його визначають і як «творчість, в результаті якого людиною успішно вирішується нове завдання, раніше ніколи їм не вирішуване, створюється, впроваджується і просувається новий творчий продукт», і як «мислення, спрямоване на забезпечення інноваційної діяльності, що здійснюється на інструментальному та когнітивному рівнях»,і як «творче мислення, спрямоване в реальному інноваційному продукті».Інноваційне мислення включає в собі:креативність, критичне мислення, кооперація та комунікативні навички[1, с. 206].

На сучасному етапі розвитку науки особливу увагу приділяється дослідженню пізнавальних молодших школярів. Проте психодіагностичних методик, спрямованих на дослідження інноваційного мислення, як показує аналіз теоретичних і емпіричних джерел, не так багато: від простого психолого-педагогічного (і навіть батьківського) спостереження до спеціально розроблених, стандартизованих і валідизованих тестових методик, а також ігрових, навчальних і тренінгових завдань.

Саме тому ми поставили перед собою мету оцінити розвиток інноваційного мислення у школярів Для діагностики рівня розвитку інноваційного мислення дітей молодшого шкільного віку було використано таку методику як «Тест творчого мислення» (Е. П. Торренса) [3, с. 27] також ми використали методику «Особистісна готовність до змін» [2] яка дає змогу виявити чи відкриті до змін НУШ. Крім того, нас зацікавило таке питання: у кого рівень розвитку інноваційного мислення є вищим, у школярів НУШ чи в учнів з традиційним методом навчання. Були опитані 24 особи (12 учнів другого класу НУШ та 12 учнів третього класу із традиційним методом навчання). Вік респондентів – від 7 до 9 років. Дослідження проводилося в першу половину дня, враховуючи, що в другій половині дня зазвичай спостерігається втомленість, що може відбиватися на результатах.

Для діагностики розвитку творчого мислення дітей молодшого шкільного віку ми, використовували методику «Тест творчого мислення»(Е. П. Торренса). Дану методику ми використали для порівняння другого класу НУШ та третього класу, щоб виявити у кого рівень розвитку творчого мислення є вищим.

Отже, в ході діагностики були отриманні наступні результати, лише у однієї особи (2-го та 3-го класу) творче мислення має відмінний рівень розвитку (8%), у 1 особи3-го класу(8%) та у 2 осіб 2-го класу НУШ (17%) показник творчого мислення є вищим за норму, у 17% (по дві особи 3-го та 2-го класу) респондентів показник творчого мислення є трохи вищим за норму.У більшості респондентів 2-го класу НУШ 33%, що становить 4 особи показник творчого мислення знаходиться у межах норми, а у школярів 3-го даний показник виявив 17% (2 особи). В учнів НУШ 17% досліджуваних (2 особи) у яких показник творчого мислення є трохи нижчим за норму, в учнів 3-го класу даний показник виявив 25%.

Виявлено 8% (1 особа) у 2-му класі та 25% (3 особи) учнів 3-го класу уяких показник творчого мислення нижче норми.За даною методикою жоден респондент (0 %) не виявив нижчий рівень розвитку творчого мислення, цей факт можна пояснити тим, що дітимолодшого шкільного віку мають задатки творчого мисленя.

Таким чином, результати діагностикизасвідчили, що рівень розвитку творчого мислення учнів НУШ є вищим ніж у учнів 3-го класу з традиційним навчанням.

Аналіз результатів дослідження за проведеною методикою «Особистісна готовність до змін»виявив, що більшість респондентів 50% респондентів (6 осіб) учнів НУШ виявили високий рівень готовності до змін, у учнів 3 класу даний показник виявив 33%. 42%

досліджуваних другого та третього класу (5 осіб) у яких рівень готовності до змін знаходиться у межах норми. Низькийрівень готовності до змін значно відрізняється у представників других (8%) та третіх (25%) класах.

Таким чином, результати діагностики виявили що всі учні відкриті до змін, але у учнів НУШ досліджений показник є вищим.

Отже, проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки. Інноваційне мислення орієнтоване насамперед на створення чогось нового, відмінного від традиційного і шаблонного, стандартного продукту, а також на модернізацію вже існуючих ідей і підходів до вирішення проблемних ситуацій.

Таким чином, головне завдання НУШ – не вкласти в людину максимум знань, а навчити її оперативно отримувати інформацію, яка потрібна їй у кожній конкретній ситуації, виховати її з інноваційним типом мислення, інноваційним типом культури, здатною діяти креативно. Відповідно, навчання та виховання повинно бути максимально наближеним до здібностей і особливостей конкретної дитини. Зусилля сьогоднішніх вчителів школи повинні зосереджуватися у напрямку розвитку мислення школярів, мотивації до навчання, збільшення інтересу до пізнання, формулювання гнучкості мислення кожного із учнів, заохочувати експериментальну роботу молодших школярів, готовність здійснювати помилки, отримуючи новій досвід, заохочувати до виявлення особистих ідей та почуттів.

1. Абросимова Ю.А. (2015) *Тренинг развития инновационного мышления РИМ*: учебное пособие, Саратов.: Изд. Техно-Декор, 256 с.

2. Бондарчук О. І. (2014) *Методика дослідження особливостей психологічної готовності керівників освітніх організацій до діяльності в умовах змін*, К., 148 с.

3. Головко Н. О., Ґудзь Т. А., Онопрієнко Н. В., Потурайко Л. В., *Творчий потенціал молодшого школяра: Збірник вправ для розвитку дивергентного мислення*, 27 с.

4. Грановская Р. М. (2010) Элементы практической психологии, Москва: Речь, 655 с

5. Гуменникова Т. Р. (2011) *Теоретико-методичні засади підготовки майбутнього педагога до особистісно орієнтованого виховання молодших школярів в умовах ступеневої освіти:* автореф. дис ... д-ра пед. наук, Київ : б. в., 36 с.

6. Гуменникова Т.Р. (2004) *Студент у силовому полі особистісно-зорієнтованої педагогіки*, Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Серія 16, Творча особистість учителя : проблеми теорії і практики : научное издание, Київ : НПУ, Вип. 1(11), С. 79-90

7. Гуменникова Т. Р. (2008) *Розвиток нового педагогічного мислення майбутнього педагога у підготовці до особистісно орієнтованого виховання молодших школярів виховання*, Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць, Вип. 9., К., С. 18-28.

8. Делия В.П. (2005) *Инновационное мышление государственных служащих как потенциал развития общества*, Актуальные вопросы обеспечения парламентской деятельности: отечественный и зарубежный опыт, М., С. 91-102

9. Тарасова И. В. (2013) *Социально-психологическая детерминация инновационного мышления руководителей учреждений культурной сферы* : диссертация ... кандидата психологических наук : 19.00.05, М. гос. обл. ун-т, М., 240 с.

ЕФЕКТ ПОДВІЙНОГО ПАРОДІЮВАННЯ В ОПОВІДАННІ А.П. ЧЕХОВА «ДРАМА»

Дарія Іордан
студентка IV курсу факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Кискін О.М.

Антон Павлович Чехов – це не лише геніальний письменник і драматург кінця XIX – початку XX століть, а й іронічний пародист, чиї оповідання стали уособленням невдоволення творчою манерою письменників, яка не відповідала новим мистецьким запитанням перехідної доби.

Дослідження оповідання «Драма» (1887 р.) є важливим для розуміння впливу чеховської сатиричної традиції на подальший історико-літературний процес [4]. Аналіз цієї мініатюри може бути використаним в якості матеріалу для послідовного вивчення творчого доробку письменника в школі. Твір може стати для учнів своєрідним містком у послідовному вивченні творчості А.П. Чехова від оповідань в середній школі до п'єс в старшій.

Надзвичайно чуйний до життєвої несправедливості, А.П. Чехов обирає найбільш доступний йому спосіб боротьби з моральними і соціальними вадами – спосіб художньої насмішки над потворністю життя. Способами втілення невдоволення письменника стали гумор і сатира. В гумористичних і сатиричних творах він майстерно застосовує прийом пародіювання.

«Драма» – це трагікомічне оповідання про письменника Павла Васильовича та шанувальницю його таланту – бариню Мурашкіну, яка на схилі віку написала драму в п'яти діях і наполегливо вимагає критичної оцінки свого твору. Письменник, змучений майже до нестями графоманським витвором барині, не витримує та вбиває її, схопивши зі столу прес-пап'є. Присяжні його виправдали. Прямими цитатами із рукопису драми, продекламованими дамою, а також переказом фабули, в оповіданні А.П. Чехова фрагментарно відтворюється драматичний твір Мурашкіної.

Таким чином, при написанні твору А.П. Чехов вдається до використання неординарного композиційного прийому – розповідь в оповіданні. За умови використання такого прийому стає можливим явище подвійного пародіювання. Текст оповідання, створений Антоном Павловичем – це зовнішній текст. Драматичний твір Мурашкіної, головної героїні – внутрішній. Згідно з такою двоплановою побудовою тексту, стає необхідним почерговий аналіз зовнішнього і внутрішнього текстів.

В основу сюжету оповідання «Драма» російський письменник поклав ситуацію із власного життєвого досвіду. За три роки до написання твору в листі від 19 листопада 1884 року, А.П. Чехов пише, що письменниця і співробітниця багатьох петербурзьких і московських журналів Є.Я. Політковська наносила йому візит із проханням рекомендувати її редактору журналу «Осколки» – М.О. Лейкіну. Письменниця просиділа в А.П. Чехова, який назвав її візит «потерей времени», півтори години [6, с. 133]. Тому він вирішив надіслати її оповідання редактору із специфічною рекомендацією, яка більшою мірою походить на глузування. Із листа від 26 листопада того ж року стає зрозумілим, що автор «Драми» відіслав оповідання Є.Я. Політковської, взагалі не читаючи. З огляду на це, бариня Мурашкіна була наділена рисами Є.Я. Політковської.

Дама (Мурашкіна), яка написала драматичний твір, вже вп'яте приходить до письменника Павла Васильовича, щоб він дав оцінку її твору, адже вона збирається надіслати свою драму до цензури. До зустрічі із головним героєм письменниця «напечатала разновременно три детских рассказа» і «много переводила» [5, с. 224]. Особливий інтерес представляє своєрідність мовлення барині: його пафосність, сентенціозність, надмірна образність і метафоричність. Наприклад, «сама не чужда авторства», «…моя капля меда есть в улье…», «разрешилась от бремени драмой» тощо [4,

с. 224, 226]. Можливо, саме це А.П. Чехов мав на увазі під «мордемондією», засуджуючи Є.Я. Політковську [6, с. 133].

Павло Васильович любив лише свої статті, а коли йому приносили чужі твори, неабияк лякався, але ніяк не міг відмовити через те, що «был в душе тряпкой» [4, с. 226]. А.П. Чехов так само не відмовив Є.Я. Політковській, хоча його явно дратувала ситуація, заручником якої йому довелося стати.

Другою завуальованою пародією є п'єса Мурашкіної в п'яти діях, в якій автор зовнішнього тексту висміяв творчу манеру деяких тогочасних письменників, особливо драматургів.

Знайомий з 1886 року з А.П. Чеховим, письменник-белетрист О.С. Лазарєв одним із перших розпізнав в драматичному творі Мурашкіної творчу манеру російського драматурга В.В. Білібіна: «…предостерегает (А.П. Чехов) от подражания Билибину сентиментально-игриво старушечьим тоном (в рассказе «Драма»)» [3, с. 110-111]. Незадовго до цього А.П. Чехов робить зауваження О.С. Лазарєву щодо якості його творчого доробку: «Надо быть мужественным, сильным, а Вы в описаниях медового месяца и т.п. вдаетесь в сантиментально-игриво-старушечий тон, свойственный Билибину» [5, с. 38-40]. Тобто об'єктом пародії в оповіданні виступає творча манера не лише В.В. Білібіна, а й О.С. Лазарєва.

Відомий англійський дослідник і перекладач творів А.П. Чехова, Харві Пітчер в книзі «The Comic Stories of Anton Chekhov» (1999 р.) зазначає, що в оповіданні «Драма» поєднуються пародія на клішовану п'єсу, потенційно серйозна тема прірви, яка розділяє двох персонажів, і незвичайний кульмінаційний момент, який відразу набуває комічної розв'язки: «It combine saparody of cliché-ridden play, the potentially serious the me of the abyss that separates the two characters, andabizarreclimax that is immediately over taken by acomictwist» [9, с. 5]. Виходячи з цього, можна зробити припущення, що не лише стиль В.В. Білібіна і О.С. Лазарєва висміюються в «Драмі». А.П. Чехов відзначує недоліки в сучасній йому літературі: банальність сюжетів, клішованість, сентенціозність, традиційність, а отже і застарілість літературних мотивів та прийомів. Новизна і оригінальність – це найважливіші риси художньої прози для письменника, тому підґрунтям його творчого шляху стало відштовхування від того, що вже зустрічалося, що вже було описано і обіграно. З цієї причини автор «Драми» обирає прийом пародіювання.

Спеціаліст з російської літератури XIX століття К.Ф. Аполлоніо разом із істориком літератури Р.Є. Лапушиним в книзі «Chekhov'sLetters: Biography, Context, Poetics» (2018 р.) вбачають в драматичному творі Мурашкіної «aparody of aplaywith socialagenda», тобто пародію на п'єсу з соціальною проблемою [8, с. 104-105]. Для того, щоб переконатися в цьому, треба проаналізувати особливості композиції та сюжет внутрішнього твору.

Композиційно п'єса Мурашкіною складається із п'яти дій, що є типовою схемою для традиційної драматургії та театрального репертуару другої половини XIX століття. Відсутність афіші, яку компенсує наявність великої частки монологічної викладової форми – наступна особливість драми. Можливо, побічно вказуючи на брак певних композиційних елементів, А.П. Чехов у такий спосіб іронічно викриває неспроможність конкуренції написаного Мурашкіною – з драматичними творами в їх розумінні російським письменником.

Драматургія 70-х і першої половини 80-х років продовжувала тенденції 60-х років. Як і раніше центральною фігурою театру був письменник-драматург О.М. Островський, який здебільшого переспівував старі мотиви. Інші літератори, які були його послідовниками, працювали в жанрі побутової соціально-психологічної драми і успадкували погляд знаного драматурга на провідну роль дидактичної функції в художній творчості.

На сюжетному рівні в оповіданні Мурашкіної помітно вирізнено соціально-побутову сутність драматичного конфлікту. П'єса головної героїні починається з діалогу

лакея та покоївки про те, що бариня Ганна Сергіївна збудувала школу та лікарню в селі. Батько барині, барин-генерал, виступає проти її благодійної діяльності та збирається видати її заміж за багатого камер-юнкера, але дівчина потайки закохана в Валентина Івановича, сина бідного вчителя. Хоча в думках і словах Валентина спочатку простежується нігілістичний настрій («Валентин прошел все науки, но не верует ни в дружбу, ни в любовь, не знает цели в жизни и жаждет смерти…» [4, с. 227]), він все-таки закохується в Ганну Сергіївну. Остання фабульна сцена, представлена Мурашкіною, являє собою появу барона та станового з понятими, яким Валентин здається. Але дівчина не погоджується із таким наслідком подій: вона освідчується хлопцю в коханні в присутності свідків і хоче, щоб вони забрали її разом із ним. «*Барон*. Анна Сергеевна, вы забываете, что губите этим своего отца…» – остання репліка внутрішнього тексту [4, с. 229].

Такий сюжет із вузькосімейним конфліктом, що поступово переростає із побутового в соціальний, є тривіальним вибором драматургів часів А.П. Чехова. Приналежність Ганни Сергіївни до вищих прошарків населення, а Валентина Івановича до нижчих, породжує проблему мезальянсу. Провідною стає тема майнової і соціальної нерівності як перепона до оформлення шлюбу. «…любовные объяснения, измены жен и мужей, вдовьи, сиротские и всякие другие слезы давно уже описаны», – наголошує А.П. Чехов, вказуючи на застарілість кола певних тем, що в черговий раз доводить правильність припущення щодо наявності пародії як способу вираження невдоволення літературними зразками [7, с. 188].

Біографічні деталі, якими дама Мурашкіна обдарувала своїх героїв, можна зіставити із подробицями життя її самої. Всіх своїх героїв вона наділила здатністю виражати думки через банальні сентенції. Наприклад, в монолозі покоївки присутнє прислів'я («…ученье – свет, а неученье – тьма…» [4, с. 227]), в думках барина-генерала («…спасение народа заключается в круглом невежестве…» [4, с. 227]) – натяк на вислів Платона. Сама Мурашкіна вимовляє таку фразу: «…моя капля меда есть в улье…» [4, с. 224], яка нагадує байку І.А. Крилова «Орел и пчела» (1811), в якій бджілка наприкінці каже, дивлячись на стільники: «…в них и моего хоть капля меду есть» [2]. Така особливість драми як сентенціозність є завуальованою підказкою на об'єкт пародіювання. А.П. Чехов у такий спосіб парафразує художню особливість творів О.М. Островського.

Так в художньо-драматичному доробку О.М. Островського переважає повчальність, яка знаходить своє втілення в назвах. За своєю побудовою назви драматичних творів подібні до прислів'їв (наприклад, «Не в свои сани не садись» (1852 р.), «Правда – хорошо, а счастье лучше» (1876 р.), «Сердце не камень» (1879 р.) тощо). Тяжіння до народної мудрості і моралізування в драматичних творах – це ті своєрідні характеристики, які російський письменник-пародист висміяв, наділивши ними творчість Мурашкіної.

Радянський літературознавець О.А. Анікст в книзі «Теория драмы в России от Пушкина до Чехова» (1972 р.) зазначає, що погляди А.П. Чехова на значення літератури докорінно відрізнялися від поглядів попередників і сучасників: «Его литературно-эстетические взгляды противоположны тем стремлениям к учительству, к непосредственному воздействию на общество, которые были свойственны едва ли не большинству его предшественников и современников» [1, с. 553]. Автор оповідання «Драма» відстоював об'єктивність літератури і тому мету художньої творчості вбачав в правильній постановці запитання, а не у моралізаторській відповіді. Саме в драматичному творі Мурашкіної було відображено критичний погляд на сучасну російському письменнику драматургію за допомогою пародіювання усталених на сцені зразків драми з їх характерними рисами.

Отже, крайнє невдоволення російського літератора творчою манерою драматургів-сучасників спричинило звернення письменника до використання композиційного прийому текст в тексті, а точніше – пародія в пародії. Для досягнення посилюючого читацьке сприйняття сатиричного ефекту А.П. Чехов використовує прийом пародіювання в

оповіданні «Драма» на двох рівнях. Об'єктом першої пародії стає реальна життєва ситуація, другої – творча манера письменників, драматургів останньої третини XIX століття.

1. Аникст А.А. (1972) *Теория драмы в России от Пушкина до Чехова*.М. : Наука. 642 с. URL: http://www.theatre-library.ru/contest/drama_theory

2. Крылов И.А. (1946) *Полное собрание сочинений*. Т. 3. М.: ОГИЗ.URL:https://ilibrary.ru/text/2175/p.36/index.html

3. *Чехов в неизданной переписке современников*. М.: Научная цифровая библиотека PORTALUS.RU. URL:https://portalus.ru/modules/shkola/rus_readme.php?subaction=showfull&id=1296045835&archive=008&start_from=&ucat=&

4. Чехов А.П. (1974) *Драма Полное собрание сочинений и писем*: В 30 т. Сочинения: В 18 т. АН СССР. Ин-т мировой лит. им. А.М. Горького. М. : Наука, С. 224-229.

5. Чехов А.П. *Письмо Лазареву (Грузинскому) А. С.* Полное собрание сочинений и писем: В 30 т. М.: Наука, 1974-1983.URL:http://chehov-lit.ru/chehov/letters/1888-1889/letter-509.htm

6. Чехов А.П. *Письмо Лейкину Н. А.,* Полное собрание сочинений и писем: В 30 т. Письма: В 12 т. АН СССР. Ин-т мировой лит. им. А.М. Горького. М.: Наука, 1974-1983.URL: http://chehov-lit.ru/chehov/letters/1875-1886/letter-093.htm

7. Чехов А. П. *Письмо Чехову Ал. П.,* 11 апреля 1889 г. Москва. Полное собрание сочинений и писем: В 30 т. АН СССР. Ин-т мировой лит. им. А.М. Горького. М.: Наука, 1974-1983. URL: http://chehov-lit.ru/chehov/letters/1888-1889/letter-632.htm

8. Apollonio, C. and Lapushin R. Chekhov's Letters: Biography, Context, Poetics Lexington Books, Lanham-Boulder-New York-London, 2018, 368 p. (in English) URL:https://books.google.com.ua/books?id=-ORvDwAAQBAJ&pg=PA105&dq=Drama+1887+parody&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKEwjFkemLnZPiAhUtmIsKHXKCDQgQ6AEIKTAA#v=onepage&q=Drama%201887%20parody&f=false

9. Pitcher H. The Comic Stories of Anton Chekhov Ivan R. Dee, Chicago, 1999, 224 p. (in English).: https://books.google.com.ua/books?id=3Q-4AQAAQBAJ&pg=PA5&dq=%22Drama%22+1887+parody+chekhov&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKEwjHlIXOnpPiAhXnwosKHT-pB_sQ6AEIPzAD#v=onepage&q=%22Drama%22%201887%20parody%20chekhov&f=false

ФУНКЦІОНУВАННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ В СУЧАСНІЙ АНГЛОМОВНІЙ ПРЕСІ

Анастасія Іорданова
студентка V курсу факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Вдовенко Т.О.

Згідно з видатним англійським соціологом Г. Спенсером суспільство – це живий організм, який знаходиться в стані постійного розвитку і на якого безпосередньо впливають політичні події. Політика відіграє чи не найважливішу роль у розвитку суспільства: висловлюючи найбільш значущі інтереси груп та індивідів, вона забезпечує цілісність суспільства, вирішує конфлікти та задовольняє потреби різних соціальних суб'єктів [7, с. 20]. Таким чином, доречно підкреслити зв'язок суспільства та політики, які виступають як єдине ціле. Яскравим й актуальним прикладом цього взаємовідношення є політичний процес Брексит – вихід Великобританії з Євросоюзу, який розпочався в 2016 році та спричинив у суспільстві ряд бурхливих протестів. Такий хід справ не дивний, адже

від політичної ситуації в країни, а в даному випадку йдеться про майбутнє економіки Великобританії, безпосередньо залежить якість життя суспільства.

Саме преса покликана відобразити всі перипетії симбіозу суспільства та політики, передаючи різноманітну інформацію в доступному виді широким верствам населення з різних точок країни. Проблема, що розглядається в даній статті, має справу з газетним стилем, який реалізує факти за допомогою, в більшій мірі, соціально-політичної лексики. Газетний стиль має дві важливі функції: інформаційна та волюнтативна. Інформаційною функцією текстів цього стилю є те, що їхні автори прагнуть інформувати найширше коло читачів, про значущі та актуальні для суспільства проблеми і про погляди самих авторів на них. В основі волюнтативної функції знаходиться не стільки віщання, скільки прагнення вплинути на читачів з метою їхнього переконання.

За останні десятиліття відбувається політичний бум, який призводить сукупність певних умов, які ведуть до формування полярних оцінок в суспільстві: перехідний стан соціуму, модернізація економіки, ідеології і політики, процес самовизначення держави та пошук їм стратегічних партнерів у світі. Майже кожного дня в світі з'являються певні соціально-політичні реалії, які мають свої найменування – *неологізми*. В свою чергу, неологізми – це нові слова або словосполучення, які з'являються в мові в результаті соціально-політичних змін, розвитку науки й техніки для позначення раніше невідомого явища, а також для вираження нового поняття [2, с. 126]. Все це викликало великий інтерес лінгвістів додосліджень соціально-політичного словника, який обумовлює актуальність вивчення цього пласту лексичного складу мови.Лексика – це такий рівень мовної системи, що найбільш чутливий до змін в житті суспільства. Вона безпосередньо звернена до дійсності, тому дуже динамічна й сильно змінює свій склад під впливом зовнішніх факторів. Що стосується вивчення суспільно-політичної лексики, то в центрі уваги мовознавців знаходиться проблема її становлення та збагачення протягом певних історичних етапів, а також семантичний аналіз одиниць даного пласту лексики.

Під суспільно-політичною лексикою мається на увазі та частина словникового складу мови, яка не тільки позначає поняття суспільно-політичного життя, але й в своєму вживанні виявляє соціальні та ідеологічні особливості [3, с. 137]. І хоча сьогодні даний пласт лексики англійської мови постійно оновлюється новими лексичними одиницями, проте досі в лінгвістичній літературі немає однозначного тлумачення поняття «суспільно-політична лексика», тому науковці по-різному його трактують. Мовознавець А.А. Бурячок трактує суспільно-політичну термінологію як особливий пласт термінологічної лексики, який посідає між функціонально-обмеженими терміносистемами, які позбавлені емоційно-експресивного забарвлення та загальновживаною літературною лексикою, з якою вона постійно взаємодіє [6, с. 47]. Згідно В.В Акуленко суспільно-політичні терміни висловлюють точні наукові поняття суспільно-політичного життя, а сама суспільно-політична лексика використовується в спеціальному вживанні та передає загальнонародні поняття про явища соціально-політичного життя [6, с. 53].

Цікавим фактом э те, що сама ж Т.Б.Крючкова вважає, що слід відрізняти суспільно-політичну лексику від суспільно-політичної термінології, вважаючи, що це – різні поняття [5, с. 66]. Інші лінгвісти вважають, що суспільно-політична термінологія – це особливий пласт термінологічної лексики, який займає проміжне місце між функціонально обмеженими терміносистеми, позбавленими емоційно-експресивного забарвлення, і загальновживаною літературною лексикою, з якої вона постійно взаємодіє [1, с. 39]. Враховуючи це, можна помітити, що грань між суспільно-політичною лексикою та суспільно-політичною термінологією є вельми нечіткою внаслідок того, що цей шар лексики загальновживаний.

Політика – це область діяльності, яка займається справами, що стосуються відносин між націями та соціальними групами, а її ядром є проблема завоювання, утримання та використання державної влади, участь у державних справах [4, с. 6]. Політична система суспільства включає, поряд з державою, партії, церкву, організації та

рухи, що переслідують політичні цілі. Таким чином, ядро суспільно-політичної лексики є вельми широким і складним, а його кордони умовні, оскільки мова – це жива, рухома матерія. Саме суспільно-політичний словник швидко реагує на зміни, що відбуваються у світі, яка знаходить своє відображення в лексичному шарі газетно-публіцистичного стилю – стилі газет і журналів, реклами та новин.

Газетна і журнальна публіцистика виступають ефективним засобом повідомлення про найсвіжіші новини в короткий термін, а також швидким впливом на масову аудиторію з метою її політичної, ідеологічної та соціальної орієнтації та управління. Серед більшої кількості дорослих людей газети є надійними джерелами, які відображають їхні актуальні інтереси та потреби, а саме те, що пов'язано зі злочинами, податками, діяльністю місцевого самоврядування тощо. До основних видань англомовної преси, що містять в собі соціально-політичну лексику, відносяться *TheGuardian, Times, TheDailyTelegraph, TheIndependent, TheWashingtonPost, TheDailyMail.* У перерахованих виданнях можна знайти суспільно-політичну лексику, яка ділиться на такі категорії: політика, держава, суспільство, економіка, право, соціальні питання, культура тощо.

Провівши детальний огляд перерахованих англомовних видань,суспільно-політичну лексику можна розділити на групи за сферами її вживання:

1. ***Адміністративно-політичні терміни***. Сюди відносяться номенклатурні найменування осіб (чиновників), відомств, органів, політичних партій, рухів, ідеологічних течій та їх учасників, а також термінів діловодства.

Номенклатурні найменування:

а) ***осіб***: *a leader, a head, a speaker, a president, a prime-minister, an ambassador*та ін.;

б) ***відомство, органи***: *a parliament, a government, an organization, an embassy* та ін.;

в) ***терміни діловодства****: an agreement, an order, an appeal, a decree* та ін.;

г) ***найменування політичних партій, рухів, ідеологічних течій і їх членів*** *(учасників)*: *a party, elections, feminism, sexism, terrorism, democratic, extremist, liberal, republican*та ін.;

2. Терміни права, які позначають правову сторону життя суспільства, тісно пов'язані з юриспруденцією та мають обмежену рамками правових наук сферу вживання: *a right, a law, a constitution, crime, a court, Green Card, legitimate, legal*та ін.;

3. Економічні терміни, що вживаються в суспільно-політичному дискурсі: *a business, a brand, a grant, leasing, default, investment, inflation, an entrepreneur, a debt* та ін.;

4. Релігійні терміни, які виражають морально-етичні, духовні поняття: а *confession, a belief, an abortion, indulgence, a gospel, profane, Christianity, Islam* та ін.;

5. Етнографічні терміни, що описують матеріальну та духовну культуру народів, особливості їхнього побуту та звичаїв: *marriage, genocide, diaspora, discrimination, migration, cosmopolitism, race, separation, urbanization* та ін.;

6. Військові терміни, які пов'язані з озброєними силами та військовою справою. Незважаючи на те, що зараз XXI століття, в газетах часто публікуються статті на воєнну тематику і ми виділили найбільш вживані терміни: *military, army, headquarters, attack, defense, weapon, enemy* та ін.

Отже, суспільно-політична лексика формується як результат практичної діяльності людства та розвитку закономірностей суспільних відносин. Даний пласт словника належить одній лексико-семантичній підсистемі мови, яка обслуговує засоби масової комунікації. Також можна назвати наступні риси суспільно-політичної лексики: відображення понять і явищ суспільно-політичного життя, які на певний час стають соціально значущими; соціально-оцінний характер; висока ступінь ідеологізованості; широке використання в англомовній публіцистиці.

У статті була здійснена спроба охарактеризувати англійську суспільно-політичну лексику та класифікувати її. Ми спробували розподілити цю лексику за шістьма сферами вживання: сфера адміністративно-політичних термінів, сфери правових, економічних, релігійних, етнографічних та військових термінів. Однак цих сфер може бути більше. У статті ми обмежилися характеристикою лише незначної частини лексики, а саме тих сфер,

які найбільш часто зустрічаються впресі. Дана проблема підлягає подальшому та більш глибокому дослідженню.

1. Авербух К.Я. (1986)*Терминологическая вариативность: теоретический и прикладной аспекты*. Вопросы языкознания. №6. С. 38-49.
2. Алексеева И.С. (2004)*Введение в переводоведение.* М.: Академия. С. 352.
3. Алпатов В.М. (2005)*История лингвистических учений*: Учебное пособие. 4-е изд., испр. и доп. М.: Языки русской культуры. С. 368.
4. Горлач М.І., Кремень В.Г. (2009) *Політологія: наука про політику*: підручник для студ. вищ. навч. закл. К.: Центр учбової літератури. С. 840.
5. Казарина С.Г. (1998) *Типологические исследования в терминоведении*. Филологические науки. № 2. С. 66-73.
6. Крючкова Т.Б. (1989)*Особенности формирования и развития общественно-политической лексики и терминологии*. М.: Наука. С. 151.
7. Мухаев Р.Т. (2007)*Политология:* учеб. для студентов вузов.3-е изд., перераб. и доп. М.: ЮНИТИ-ДАНА. С. 495.

КОКНІ ЯК РІЗНОВИД БРИТАНСЬКОГО СЛЕНГУ

Емілія Колесниченко
магістрнтка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковийкерівник – доц.Сорока Т.В.

Сьогодні англійська мова набула свого розвитку. Вона багата на різноманітні сленги та діалекти. Сленг – це особливі слова, які вживаються у конкретному віці, або в конкретній ситуації чи компанії. Вони з’являються в конкретній мові, розвиваються, а потім зникають з вжитку.Проте завжди треба пам’ятати, де можна вживати сленг, а де ні.Сленгові вирази завжди емоційно забарвлені та звучать здебільше іронічно. В англійській мові дуже багато різних слентів, лінгвісти стверджують, що сленги займають майже третину мови. Сленг відіграє для мови дуже важливу роль, саме він виділяє її різноманітність, розвиненість та відрізняє від інших мов. Здебільшого сленг дає можливість спілкуватися не стандартними виразами, що надає комунікації експресивності. Існує декілька засобів утворення сленгу, такі як деривація, римованість та запозичення слів з іншої мови. Відомо, що фундаментом для англійської мови є Лондонський діалект, який увібрав в себе елементи ряду інших соціальних і територіальних варіацій, один з яких є кокні. Навідмінність від стандартної мови, якою пишуть книги, розмовляють по радіо та телебаченню, кокні є одним з найвідоміших видів діалекту.

Соціально-територіальний діалект кокні має глибоку історичну цінність.Поява і розвиток кокні пов’язано з формуванням національної літературної мови на базі діалекту Лондона. Існуючи між південевим та центральними діалектами, лондонський діалект зберігав їхні риси ще до XIVст., коли на зміну рисам південного діалекту їм прийшли східноцентральні. Цей процес зумовленно появою більш освіченого населення у районі Лондона.

Кокні один з видів британского сленгу, таку назву мали жителі Лондону з середнього або низчого шару населення.

Походження слова «кокні» і досі невідомо, проте існує декілька припущень. Сленг кокні з’явився в 1840 році в районі Лонднського Іст-Енді.Одна з версій, що воно виникло від іменника «яйце», або «куряче яйце».Мешканці низчої Англії погано харчувалися і їли лише курячі яйця.Також так називали людей, котрі никуди не виходили з свого «рідного гнізда». За іншою версією кокні – це корінний мешканець Лондона, який жив біля церкви

Сант-Мері. Як правило, це були бідні люди, мешканці трущоб, робітники, торговці та грабіжники. Вчені лінгвісти і досі не розуміють для чого з'явився цей сленг. Завдякі особливому типу вираження думки, кокні ніхто не розумів і вони з легкістю могли заплутати поліцію. Носії мови виділяють 3 види кокні: 1) classic – класичний; 2) modern – сучасний – лексичні одиниці, які складають і входять у вжитоксучасні носії мови кокні; 3) mockney – фальшивий кокні – видозміненийкокні, наслідування кокні людиною з середнього або верхнього середнього класу в Англії.

Сучасний сленг кокні, який розробляється сьогодні, прагне римувати слова з іменами знаменитостей і відомих людей: *AlCapone –telephone,AlanMinter –printer, CalvinKlein –wine, ConanDoyle –boil, CondoleezzaRice –price, BarackObama – farmer(Charmer, pajamas), BradPitt –fit, BritneySpears –ears (beers, tears), BruceLee –key, GeorgeBush –mush, JackieChan –plan (can).*Основне правило створення слів-друге слово в парі звучить майже ідентично зашифрованого: наприклад, *«frog and toad»* означає *«road»*.

В деяких випадках, коли пари добре відомі, друге слово можна і опустити: *Iwaswalkingalongthefrog.*Більшість лексичних одиниць, використованісучасними кокні, не носять історичного характеру, а вживаются в якості мовної гри. Головним комунікативним завданням мовця, що використовує мовну гру, є навмисне відсторонення від слова, словесна рефлексія і в свідомості адресанта, і в свідомості адресата мови.Ритмування мови, в свою чергу, допомагає досягати ефекту обігравання за допомогою фонетичного подібності опорного слова і дериватів. З системно-мовноїточки зору, мовна гра розглядається як аномалія – «явище, яке порушуєбудь-які сформульовані правила або інтуїтивно відчуваються закономірності,Запрограмоване мовноїю грою відхилення від стереотипу сприйняття, освіти ів використання мовних одиниць.[1, с.15]

Для кокні характерна неправильність вимови та римованність, саме тому інколи кокні називають римованим сленгом. Виділяють такі особливості вимови кокні, наприклад пропуск звука [h] в таких словах як *half-alf*, вимова звуку[0] як [f] наприклад faasnd-thousand. В граматиці також є деякі особливості, наприклад кокні буде використовувати aint замість isn't. Також характерно подвійне заперечення, наприклад *Idon'tknownothing.* У прислівнику суфікс ly буде опускатися. Заміна присвійних займенників на займенники першої особи, наприклад замість mycatкокні скаже mecat. Лексика кокні також має чисельність особливостей. Як ми вже сказали, кокні базується на вимові слів у риму. Наприклад замість *feet*буде p*lates of meat, road-frog and toad, stairs-apples and pairs, believe-Adam and eve* та інші.

Сленг кокні настільки хитро вироблений, що людина, яка його не знає, не здатна зрозуміти навіть простий вираз. Дуже популярний серед кокні вираз *«butchers and hook»*, що означає *look,«Take a butchers from that !» – look at!* Також l*et's go for a Rubby*, що означає *curry*.[2, с.65]

Таким чином, феномен кокні зумовленно використанням виразів замість окремих слів, або ціла чи скорочення усім відомих фраз, ім'я відомої людини, чи назва якось предмету, який римується с словом, що закодовано в цій фразі.

Завдяки таким знаменитим у Великобританії телевізійнимпрограмами, як «Steptoe and Son», «Minder», «Porridge», «Only Fools andHorses», кокні придбав певну популярність в англомовномусвіті. З 1980-х рр. в Великобританії почався різкий ріст популярностірімованого сленгу, що супроводжувався появою численнихнових прикладів в повсякденній розмовній мові робилисяспроби на національному рівні переглянути стиль мови, який використовується

10підлітками та молодими людьми, що прагнули виділитися іпідкреслити свою індивідуальність шляхом винаходу нових ідіоматичних виразів.

Римований сленг кокні постійно розвивається, його можна почутина телебаченні, побачити в рекламі і в Інтернеті. Однак, бурхливого розвиткуримованого сленгу кокні не спостерігається. Сучасний сленг кокнімає тенденцію тільки римувати слова з іменами відомих людей.Прикладами є вираження *«Jimi Hendrix» (музикант), «Trevor*

Sinclair»(Футболіст), «Uncle Ted» (політик), «Britney Spears» (співачка), «Becks andPosh»(футболіст і співачка). З'являється дуже мало виразів звикористанням інших слів. Єдине такий вислів, яке частозастосовується в мові, це «Wind and Kite», що означає «website». Крім того серед англомовних актерів стало популярно використання у вимові фальшивого акценту кокні, який прийнято називати мокні від англ mock- глузувати з когось. Типова фраза цього сленгу – це Loaf of bread, в буквальному перекладіщо означає «буханець хліба», звучить зрозуміло, але тим не менш збиває зтолку, так як означає голову. Проте, російський вислів «хліб усьомуголова» дуже близьке за змістом даної англійській фразі. «Rarely using hisloaf of bread» означає, що та чи інша людина зовсім втратив голову.

Крім того, той факт, що слово-рима нерідко пропускається так само може збити з пантелику. Якщо дана фраза буде виголошена кокні, вона буде виглядати так: He rarely uses his loaf. При цьому, людина не знайомий з римованим сленгом буде не в змозі зрозуміти, що це означає, оскільки, рима тут може бути не одна. Наступним прикладом може послужити «rabbit and pork», в значенні talk, хоча нерідко вживається тільки *«rabbit»*. Аось*apples and pairs (абопросто apples)*означає stairs. Цікаво, що*Aristotle*значить*Bottle, a Alligator – Later.* Типовими фонетичними особливостями кокні також є такі риси, наприклад sвимовляється невиразно в поєднанні «st», вимовляється [w] замість [v] і навпаки; пропускзвуку [h] (наприклад, «not 'alf» замість *«nothalf»*); використання «is not» замість *«is not»* або*«Amnot»*; вимова звуку [θ] як [f] (наприклад, *«faas'nd»* замість *«thousand»)* і [ð] як (v)(Наприклад, «bover» замість «*bother»*); перетворення [aʊ] в [æ:] (наприклад, «down»вимовляється як [dæ:n]); використання губно-зубного [ʋ], на слух нагадує[W] замість [r] (*«weally»* замість «really»); вимова «темного» l як гласного (*Millwall* як[Mı owɔ :]); пропуск звуку [t] на кінці слова ([ʃ ui] замість [ʃ aı t]); використаннягортаннj] змички замість [t] між голосними або сонантов (якщо другий з нихненаголошений): *bottle* = «бо'л»[3, с.90]

Отже, слід зазначити, що діалект Лондонського Іст-Енду кокні збагачений особливостями, які забарвляють просто мову та надають їй експресивності. Сленгом кокні користувалися мешканці східної частини Лондону, це були жебраки, робітники та працівники різних фабрик. Зпочатку цей сленг з'явився, щоб поліція не підслухала розмову та не здогадалася про плани грабіжників чи інших злочинців. Потім сленг почав поступово розвиватися і дійшов до вжитку в телебаченні, або фільми. Деякі актери навмисно імітували сленг кокні у кіно, щоб найкраще передати атмосферу. Завдяки римованості, цей сленг звучить досі мелодично і сприймається на слух, проте дізнатися про що йдется у розмові досить складно. Діалекти і сленги є особливістю англійської мови, які відрізняють її від інших.Діалекти і сленги звичайно з'являються у процесі злиття населення різних верств. Поява діалектів і сленгів може свідчити, що англійська мова розвивається та розширюється. Тема сленгу кокні і досить не визначена, тому цьмоу діалекту слід і далі призначити увагу у подальших лінгвістичних дослідженнях.

1.Арнольд І. В.(1959) *Лексикология сучасної англійскої мови*. М.: Высшая школа. 318 с

2.Бубенникова О. А. (2004) *Соціально-територіальний діалект кокні*. М. 113 с.

3.Жлуктенко Ю. А. (1998) *Теоретична фонетика*. Київ: Вища школа. 168 с.

ІГРОВИЙ СЛЕНГ ЯК ШВИДКИЙ СПОСІБ ПЕРЕДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ

Микита Корнєєв
студент ІІІ курсу факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Олейнікова Г. О.

Ще здавна люди додавали до повсякденної мови нові слова, фрази та образи. Така форма мовлення створювалась задля її пожвавлення та придання їй нових відтінків. Постійне використання незвичайних слів та конструкцій посприяло створенню такого мовного явища як сленг.

Сленг – це спосіб спрощення незрозумілих наукових термінів словами, які доступні для більшості людей. Він присутній у всіх сферах людської діяльності та змінюється відповідно до часу та простору. На сьогодні сленг грає далеко не останню роль у нашому житті, він прогресує та стає все більш популярним.

Формування сленгу відбувається у певному колі людей, які зв'язані між собою спільними інтересами, темами спілкування або спільною діяльністю. Створені вирази часто перетворюються в унікальні культурні явища та ідіоми, що допомагають більш детально передавати сутність та зміст образів або предметів. Нерідко сленговими одиницями стають запозичені слова з інших мов або інших верств населення. Мета даної статі полягає в детермінації сленгових понять у сучасній англійській та українській мові.

В нашому дослідженні ми приділяємо увагу геймерському співтовариству, а саме їх сленгу як способу швидкої передачі інформації під час гри. Утворення ігрових слів пов'язують з появленням масових онлайн-ігор, де геймери використовують текстові та голосові чати задля передачі інформації. Популярні онлайн-ігри часто передбачають активну взаємодію між гравцем та членами його команди, тобто розуміння ігрового процесу та злагоджена командна робота є найчастіше ключовим фактором для перемоги. З появленням кіберспортивних команд до сленгу також перекочували поняття з інших видів спорту. Прикладом є слова *teammate* або *teamplay*, де перше позначає напарника або члена команди (також можна казати *mate*),а друге – ту саму злагоджену командну гру.

Основою утворення сленгових одиниць є англійська мова. Слова утворюються від дієслів та іменників. Прикладом є дієслово *rush*, що позначає поспіх: «*Stay on your position! Do not rush!*». Це слово може нести як позитивний характер дії так і навпаки. Це може бути користувач, який досягає результату раніше за інших і є лідером, або це гравець, який діє необдумано та поспішаючи. Учасника, що часто виконує подібну дію, називають *rusher*. Щодо новачків існує також поняття яке позначає рівень досвіду. Слово *noob*, що утворилося від слів *newbie* або *new boy*, позначає відсутність знань або досвіду у цій грі або сфері. «*Help me, I'm noob*». Це слово може також носити негативний характер.

Антонімом до попереднього слова є слово *Pro*, що є скороченням слова *professional*. «*He is a real pro»*. Це слово додається до людини яка має певні навички, що вказують на майстерність у справі.

Проводячи аналіз взаємодії гравців, можна спостерігати за таким явищем як ігровий етикет, де учасники вітають один одного та бажають успіхів в грі. Для привітання використовують таке скорочення на початку гри: «*GL HF*», де *GL* – це *good luck* та *HF* – *have fun.* Деякі з гравців можуть покинути матч або бути відсутніми на певний період гри. Таких учасників називають «*AFK*», що позначає *away from the keyboard.* У текстовому чаті можно побачити такий месседж «w8 pls he's *AFK*». де вже відомий нам тіммейт просить зачекати на гравця. Розшифровується ця фраза так: *waitpleaseheisaway from the keyboard*. Закінчується гра також певними словами. Якщо гравець задоволен грою, то він може написати «*GG WP*» (*good game well played*) або просто GG. Якщо ж гра не вдалася, то «*BG*» (*bad game*).

Геймерському сленгу притаманне скорочення, що є певними сигналами дій для інших гравців. Аналізуючи форми утворення таких повідомлень можна помітити, що дуже

часто слова скорочуються до однієї або двох букв. Так, наприклад, скорочення *b* позначатиме слова *back*, яке повідомляє про необхідність відступити. До цієї категорії також входять скорочення *mb* що позначає *maybe* та *re*, шо позначає слово *returned*. Останнім називають гравця, що повернувся до гри.

У ході дослідження ми також виявили скороченні форми слів, які виконують функцію емоційного забарвлення. Таким чином учасники ігрового процесу повідомляють свою реакцію на певну дію або ситуацію. Скорочення *LOL*говорить про сміх або посмішку, але воно може бути використано як у позитивному так і у негативному відтінку. Це може бути позитивна реакція на гарний жарт, але й це може бути висміювання вчинку. Розшифровується це скорочення як*Laugh(ing) outloud.* Абревіатура *ROFL* є схожим повідомленням і використовується у таких самих випадках. Повна назва цього скорочення – *Rolling On the Floor*. Цікавим є те, що ці скорочення існують самостійно і не мають потреби у додаванні інших членів речення.

Таким чином, вище зазначений матеріал демонструє той факт, що ігровий сленг є універсальноючастиною геймерського співтовариства. Скорочення та фрази є унікальною мовою, завдяки розумінню якої учасник отримує змогу швидко зорієнтуватися у грі та активно приймати участь у обговорюванні ігрового процесу.

1. *Сленг*. URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B3
2. *OMG! LOL: InternetSlangAddedtoOxfordEnglishDictionary*. URL:http://www.pcworld.com/article/223432/OMG_LOL_Internet_Slang_Added_To_Oxford_English_Dictionary.html
3. *On some aspects of internet slang.*URL:http://ysu.am/files/Liana%20BARSEGHYAN.pdf

СЦЕНИ БЕНКЕТУВАНЬ У ЕПІЧНІЙ ПОЕМІ «ОДІССЕЯ» ГОМЕРА

Олена Куртєва
магістрнтка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Кискін О.М.

Протягом лише кількох століть формувалась елінська культура, але зафіксовані здобутки давніх греків дозволяють цілком впевнено говорити про феномен «грецького дива». Знаходячись у пошуку причин виникнення цього явища дослідники з дуже невеликою вірогідністю дійдуть до спільного висновку. Будь-яка велика, у всіх сенсах, цивілізація завжди могла визначатися такою, чи то за великою кількістю «плюсів» географічного положення, чи за виключною генетичною обдарованістю, чи за вдалим «схрещуванням» певних племен. Так чи інакше, будь-яка епоха має потребу у своїх героях і тут Кліо люб’язно їх надає. До початку нашого століття поеми «Іліада» і «Одіссея» були єдиним джерелом для вивчення подій у Греції XI-IX ст. до н.е. Та саме ці твори, за авторством Гомера, по-перше, дають змогу простежити еволюцію грецького суспільства від первіснообщинного устрою до утворення полісного ладу, по-друге, виступають цінним джерелом інформації про культурний та психологічний устрій давньої цивілізації. Звертаючись до, с першого погляду незначних, культурологічних деталей, формуючи цілісну картину уявлень та світосприйняття греків, можно реконструювати неповторний фундамент європейської культури.

Щоб зрозуміти давнього грека у поемі Гомера «Одіссея» потрібно вивчити його життєвий шлях та період становлення. Тип способу мислення греків найбільш вдало можна прослідити через поняття міфу. А точніше, як грек перейшов від колективного до індивідуального мислення. Саме цей процес переходу образного розуміння світу, метафор, аналогій уяви колективного переплітається з логічним мисленням [1, ст.136].Цей

процес є досить емоційним та відбувається у піднесеному стані, що породжує благородні оспівування, створення мислення складними образами, ідеями та додаванням неповторних деталей, які створюють цілісну індивідуальну картину в уявленні читача. При цьому твір повинен виконувати і іншу роль – спокушати читача. В цьому і відображається майстерність Гомера, як знавця слова. Ніщо не відображає менталітет та психологічний уклад древніх греків краще, ніж процеси трапез та бенкетувань. Цей образ має історичне коріння та вживався у кожній епохі без виключень. Найбільш цікавою ідея втілення процесу трапези та образу їжі є звичайно у творчості російських класиків, дослідженням якої займалися Капкан В.М. у дисертації «Феномен гастрономической культуры: специфика форм репрезентации (на примере форм XIX-XX в.)», О. Джумайло у своїх статтях, серед яких «Еда как искусство», Биков Д. у своїх лекціях «Символика еды в мировой литературе» також звертає увагу на причини актуальності проблеми вживання їжі та страв у літературі, виділяє її функції [2, ст. 7].Серед вчених, що займалися вивченням теми бенкетувань у греків: С. Ошеров, А.Н. Якушев, Д. Бородін, слід виокремити, що їх роботи більше звертаються до алкогольних традицій греків. Тому в даному дослідженні головною метою є виокремлення метафорики їжі у поемі, її роль у організаціїї сюжету та впливу на психологічний портрет героїв. У «Символіці їжі у світовій літературі» автор Биков Д.Л. відзначує важливість опису процесу приготування та вживання їжі, як рис професіональності автора, адже цим він може викликати дуже протилежні відчуття, тому що сам процес поглинання їжі це включення в уяву певних рецепторів, які набагато складніше активувати ніж, наприклад, будь-які особисті спогади читача (розмова з другом, відтворення його зовнішності). Їжа, її приготування, опис сніданків, вечерь та святкових застіль знаходяться у центрі уваги автора, оскільки дозволяють краще дослідити психологічний тип літературного персонажу. Інформацію про розвиток культури споживання їжі у Давній Греції, перш за все, знаходять у п’єсах Аристофана.

Зараз вчені можуть впевнено говорити про вплив того, що ми вживаємо, на наш організм, крім того, психологи також підтверджують цей вплив на емоції, думки, вчинки та характер людини. Зараз процес приготування та вживання їжі докорінно відрізняється від першочергового змісту. Але раніше їжа та все, що з нею повязане, переважали у повсякденному житті людей, оскільки це було основою виживання. Саме тому опис бенкетувань у поемі «Одісея» має не тільки сюжетне значення, а й функціонально-описове, тобто автор загострює увагу на трапезі саме як на художньому засобі, який має свій підтекст та психологічний портрет героя.

Отже, слід проаналізувати основні сцени бенкетувать, щоб виділити функції їжі як художнього засобу. У першій пісні зневага Афіни до женихів виражається головним чином через те, що вони «...убивають у нього цілі отари овець і повільних волів круторогих»[Од.,I,90]:

В дім наш унадившись, день вони в день учащають до нього,
Ріжуть нещадно воли в нас, і вівці, й годовані кози,
П’ють наші вина іскристі, без міри й без краю справляють!
Учти свої, – витрат не злічити! Немає-бо в домі
Мужа, як був Одіссей, щоб нещастя оте відвернути[Од.,II,55].

Бенкет, який протягом цілої поеми не припиняється, вживається як засіб не тільки впевнити читача, що конфлікт триває, а й виразити скорботу сина та матері за Одіссеєм. Таким чином головним бенкетом, який відбувається впродовж сюжету є перебування женихів Пенелопи у царстві Одіссея. Отари овець, волів, «чистого, солодкого» вина є символом щастя для персонажів. Навіть свинопас, у котрого переховувався Одіссей, вважається цілком задовільною життям людиною, оскільки він може розділити з Одессеєм хліб та вино. Нещастя починають переслідувати героїв тільки тоді, коли у них немає доступу до м’яса та священного напою. Звідси негативна конотація дій женихів Пенелопи, вони не приходять зі своєми волами, служницями, бочками вин, а здатні лише забрати те,

що не належить ім. Справжніх прибічників Одіссея можна помітити по тому, як вони поводять себе на бенкеті у його царстві; не переслідуючи мету якомога більше з'їсти чи випити, вони хочуть захистити Телемаха. Інші два бенкети, що відбуваються у Менелая та потім у Алкіноя виконують функцію відображення гостинності греків та поваги не залежно від стану добробуту господаря. Таким чином, впровадження сцен бенкетувань допомагають вибудувати сюжетну лінію. Описуючи страви, кількість вбитих тварин та смак вин, треба звернути увагу, що цінність полягає саме в опису їжі, її наявності, а не те, як її поглинають головні, саме позитивні, герої. Тобто їжа виступає лише засобом спокуси, гастрономічною подією, яка відображує традиції давніх греків. Підкреслюючи простоту страв та наявність майже лише одного напою(вина), автор вбачає красу саме в цьому. Коли Гомер констатує красу героїв та богів, він звертається до простих, але величних епітетів, якими описують самі вишукані страви або найсолодше вино аристократів. Вино, як готовий продукт, представляє у поемі найбільш важливе стилістичне значення. Воно присутнє майже у кожній пісні та створює виклик існуючій системі соціальних ролей.

Критикуючи неадекватний стан Одиссея, який перебував у образі жебрака, Антиной вважає, що він напився та принижує його:

Ти ось сидиш, і їси безборонно, і наші розмови
Й бесіди слухаєш тут. Адже досі ніхто із чужинців,
А з жебраків особливо, не слухав ще наші розмови.
Медосолодким вином одурманений ти. Воно шкодить
Кожному, хто його п'є на всю пельку, не знаючи міри [Од.,XXI,290].

Сам Гомер шанує смак вина та у головного героя вино асоціюється з поверненням на батьківщину:

В глиняних амфорах, в ряд опертих о мури, стареє
Чисте вино зберігалось – солодкий напій божественний,
Днини чекаючи тої, коли Одіссей, у блуканнях
Горя зазнавши багато, усе ж би вернувся додому[Од.,II,340].

У інших героїв «чистий напій» є супутником суму та сердечних пісень(Пенелопа):

Сядь, заспівай нам одну з них, а гості послухають, мовчки
Чаші хиляючи. Тільки свою припини сумовиту
Пісню, вона-бо мені у грудях скорботою любе
Сповнює серце, – горе спіткало мене безутішне.
В вічному смутку спогадую голову я найдорожчу
Мужа, що слава його всю Елладу окрила і Аргос[Од.,I,335-340].

Також слід звернути увагу, що оспівування вина ніколи не відбувається з вуст жіночої статі, жінка у Гомера не залучена до надмірного прославляння алкогольного напою, але при цій умовній «забороні», гомерівська жінка володіла майстерністю «чарування» за допомоги різних напоїв та отрут:

В келихи й чаші з вином, що пили вони, вкинула раптом
Зілля, що й біль погамує, і горе дозволить забути.
Хто його вип'є, хоч трохи в кратеру з вином домішавши,
Той цілий день на лице й однієї не зронить сльозини,
Хоч би умер навіть батько у нього чи матінка рідна,
Хоч би упрост перед ним і брата чи любого сина
Гострою міддю убили й на власні це очі він бачив. [Од.,IV,220].

В цілому, відношення до алкоголю займало цілком скромне місце у свідомості давніх греків [3, ст. 175]. Вживання алкоголю не створювало гострої ситуації у суспільстві, в ньому не вбачали джерела поетичного натхнення та не відчували залежності. Тобто герої зверталися до нього тільки у смутку або у великій радості, сам напій не був першопричиною бенкетування. Навіть набридливих женихів Пенелопи Гомер не описує з помутнінням розуму та рисами алкогольного сп'яніння.

Отже, найбільш значимим художнім засобом, що відображує психологічний портрет головних героїв поеми «Одіссея» та особливості соціально-комунікативного устрою є вино(розбавлене водою, виноградним соком, з додаванням зілля). Окремі страви, в більшості своїй м'ясо волів та кіз, уособлюють водночас простоту та вишуканість самих греків. Також живі тварини, в особливості баран у воемі використовується у якості подарунка, а теля у якості жертви. Таким чином, серед головних функцій, які виконують трапези та страви у поемі: символічна та психологічна характеристика героїв. Перспективним у даній галузі можна вважати дослідження окремих концептів страв у порівнянні з іншими авторами різних епох для більш детального розгляду ролі їжі у світовій літературі.

1. Кессіді Ф.Х. (2003) *О греческом чуде и менталитете древних греков.* Философия и общество. С. 136. URL:https://cyberleninka.ru/article/n/o-grecheskom-chude-i-mentalitete-drevnih-grekov
2. Биков Д.Л. (2016) *Сборник лекций для чтения: Символика еды в мировой литературе*. Лекторій «Прямая речь». С. 7
3. Ловчев В.М. (2012) *У истоков европейской алкогольной и безалкогольной традиций (алкоголь и другие психоактивные вещества в гомеровской Греции, XI-VIII в. до. н.є.).* Вісник Казанського технологічного університету. С. 175. URL:https://cyberleninka.ru/article/n/u-istokov-evropeyskoy-alkogolnoy-i-bezalkogolnoy-traditsiy-alkogol-i-drugie-psihoaktivnye-veschestva-v-gomerovskoy-gretsii-xi-viii-vv-do-n-e
4. Гомер. (2002) *Одіссея.*Харків: Фоліо,574 с. URL:http://ae-lib.org.ua/texts/homer__odyssey__ua.htm#04

СЕМІОТИКА ЯК НАУКА ПРО ЗНАКОВІ СИСТЕМИ

Поліна Македонська
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Олейнікова Г. О.

Наші дії і думки – те, що ми робимо автоматично – часто регулюється складним набором культурних повідомлень і умовностей, і залежать від нашої здатності інстинктивно і миттєво тлумачити їх. Наприклад, коли ми бачимо різні кольори світлофора, ми розуміємо як на них реагувати. Ми знаємо це, навіть не замислюючись. Але це знак, який був встановлений культурною угодою протягом тривалого періоду часу та якому ми навчилися ще в дитинстві, і для розуміння його сенсу потрібно чимало неусвідомлених культурних знань. Саме такі знання та процеси розглядає семіотика.

Семіотика – досить складне та багатогранне поняття, вонознаходить свої об'єкти всюди – в мові, математиці, художній літературі, в архітектурі, плануванні квартири, в організації сім'ї, в процесах підсвідомого, в спілкуванні тварин, в житті рослин тощо. Але всюди її безпосереднім предметом є інформаційна система, а основний складник такої системи – це знак. Серед літературознавців до сих пір існує безліч дискусій на тему семіотики, визначення знаків та їх функцій. Ця тема розкривається у творах багатьох вітчизняних науковців. Йдеться про Карамишеву Н., Соломоника А., Усманову А., Уфімцеву А. та інших.

Мета даної наукової статті полягає у визначенні сутності терміну «семіотика» в загальному розумінні, аналізі історичних передумови розвитку цього поняття та його особливостей.

Семіотика – досить молода наукова дисципліні. Вона сформувалася лише у XX ст.,однак основи поняття «семіотика» були викладені ще представниками античної та середньовічної думки. Основні принципи були закладені дещо пізніше – у XIX ст. американським філософом Чарльзом Сандерсом Пірсом. Що взагалі означає це поняття?

Термін «семіотика» пішов від грецького «semion» – знак. Тобто, це наука, що вивчає створення та функціонування різних знакових систем, в яких закріплюється та передається інформація. Будь-яке явище чи процес, розглянутий з точки зору їх знакового втілення, можуть стати предметом аналізу цієї дисципліни. В полі зору семіотики знаходяться природні та штучні мови, усі різновиди візуальних знакових систем та різноманітні системи сигналізації в природі і суспільстві [4].

Як було зазначено вище, семіотика як наукова теорія почала розвиватися в кінці XIX століття, однак поступово у неї виявляються все більш глибоке коріння, яке можна побачити в навчаннях Аристотеля, Філона Олександрійського, стоїків, Августина Блаженного, в логічних навчаннях схоластики, в філософії Т. Гоббса, Дж. Локка і інших. Семіотичний підхід до вивчення знакових систем по суті проявився в логіко-математичних роботах Г. В. Лейбніца в кінці XVII століття, що передбачив своєю концепцією «універсального обчислення» принципи математичної логіки і власне семіотики.

Основні принципи семіотики були сформульовані Ч. Пірсом, який прагнув до створення логічної науки, яка пояснює процес придбання наукових знань, які представляють реальність. Науковець також ввів сам термін «семіотика» для позначення науки про знакові системи.

Як зазначає Н. Карамишева, знак – це певний емпіричний матеріальний об’єкт, який сприймається на чуттєвому рівні і виступає у процесі спілкування і мислення людей представником якогось іншого об’єкта. Знак представляє не тільки об’єкт (предмет, явище, процес, дію, подію), але й окремі властивості об’єктів і відношення між ними [1, с. 14].

Ч. Пірс поділив знаки на 3 категорії: індекси, ікони, символи. До першої категорії «індекси» відносяться знаки, запозичені нами з реального життя. Наприклад, ми бачимо дим та розуміємо, що він свідчить про горіння, яке ми не бачимо. Моряки після довгого плавання бачать птахів, та розуміють, що неподалік знаходиться суша.

До категорії «ікони» відносяться не природні предмети, а їх зображення. Змістом цієї категорії знаків є те, що вони чимось нагадують нам прототип реальності. Прикладами іконічних знаків можуть бути фотографії, малюнки, відбитки пальців, відображення у дзеркалі, копії документів тощо.

Категорія «символи» вважається найскладнішою, адже вона знаменувала революцію в людському мисленні. Люди навчилися самостійно створювати знаки та розуміти їх. Символи – це знаки, що фізично не зв’язані з об’єктами, які вони позначають, але їхні значення встановлюються, як правило, за умовною згодою. Через це вони набувають статусу умовного позначення і загальноприйнятого правила. Знаки – символи – це конкретний предмет чи образ, що має свій особистий зміст і відображає дещо загальне, абстрактне (ідею, гіпотезу, концепцію, поняття). Такі знаки узагальнено, абстрактно відображають предмети та їхні властивості, а також явище через свій особистий зміст, і встановлюють певні відношення схожості, подібності між різними предметами та явищами. Наприклад, знаком –символом української культури є Т.Шевченко, червона калина, вишита сорочка,бандура та ін[2].

У мистецтві дуже часто образ реальних живих істот або вигаданих персонажів постає як знак-символ абстрактних властивостей – таланту, сміливості, хитрощів, розуму, скупості і т.д. Наприклад, Шерлок Холмс – символ славетного детектива, носія високого рівня логічного мислення.

Основними функціями знакових систем є функція передачі повідомлень, або позначання сенсу та функція спілкування, тобто забезпечення розуміння смислу читачем (адресатом) та спонукання його до певних дій. У відповідності до цього вирізняють три розділи семіотики, які можемо спостерігати на *мал. 1*.

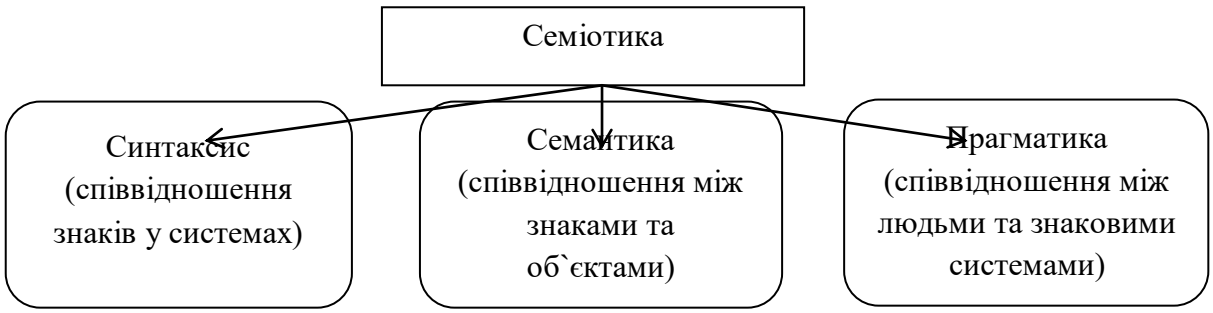

Мал.1. *Розділи семіотики*

З представленого рисунка можемо відзначити, що, вивчаючи знакові системи, фахівці використовують наступні підходи: синтактиксично-семантичний та прагматичний.

В синтаксично-семантичному підході в якості основної функції знакових систем розглядається їх здатність висловлювати певний зміст або репрезентувати об'єкти реальності. Тому основне завдання семіотики – описати структури знакових виразів і їх семантичні властивості. Одним з напрямків, що розвиваються в межах такого підходу досліджень, є опис або створення формальних мов із заданим синтаксисом і областю інтерпретації.

Другий підхід позначає, що основна функція знаків як системи полягає в забезпеченні комунікації в співтоваристві. Тому основним завданням семіотики вважається дослідження діяльності суб'єктів, які продукують і інтерпретують знаки. Вважаючи прагматичний аспект головним для семіотичних досліджень, Ч. Пірс стверджував, що будь-який об'єкт стає знаком не лише завдяки своїм фізичним властивостям, а внаслідок знакового вживання цього об'єкта в співтоваристві [3, 21-22].

Отже, семіотика є ключовим інструментом, що гарантує однозначне розуміння людиною певного значення (наприклад, частини повідомлення). Ця наука відіграє помітну роль в методології гуманітарних наук, оскільки будь-які культурні феномени – від повсякденного мислення до мистецтва і філософії – неминуче закріплені в знаках і являють собою знакові механізми, чиє призначення можна і потрібно експлікувати і раціонально пояснити. На відміну від інших гуманітарних дисциплін, семіотику цікавить не пошук значення, але спосіб репрезентації.

1. Карамишева Н .В. (2011) *Логіка (теоретична і прикладна):* навч. посіб. К.: Знання.
2. Соломоник А. (2010) *Мова як знакова система*. Вид. 2-е. М.: Книжковий дім «Ліброком».
3. Уфимцева А. А. *Семантический аспект языковых знаков*. Принципы и методы семантических исследований. М.
4. Финн. В. К., Гутнер. Г. Б., Усманова А. Р.(2019) *Семиотика*. Гуманитарная энциклопедия: Концепты. Центр гуманитарных технологий. URL: https://gtmarket.ru/concepts/6925

ХАРАКТЕРНІ РИСИ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

Ксенія Мілєєва
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. ВдовенкоТ. О.

І.В. Романюк досліджував діалог як засіб комунікації представляє динамічну структуру, що розкриває дослідження своєрідних мовних висловлювань в англійському діалогічному мовленні на основі художнього твору. Сам діалог розглянуто як

найважливіша частина художнього твору, як тип усного розмовного мовлення, де розкриваються його функції та особливості. Він є найважливішою частиною художнього твору, що стосується сучасної прози; загалом діалогічна мова є головним засобом непрямої характеристики дійових осіб. Письменники намагаються детально відтворити певні факти про героїв через його власне мовлення і мовлення оточуючих. Створюючи діалог у художньому творі, письменник має добирати такі мовні засоби, котрі допоможуть йому розкрити характер героя. Адже він має на меті сприяти відновленню певних характеристик його співрозмовників. Цілий ряд певних ознак персонажів, неоднакове співвідношення цих ознак вагомо впливають на вибір мовних засобів у процесі мовленнєвого спілкування. На героїв під час розмови впливають багато різнобічних характеристик, серед них: психологічні та інтелектуальні. Відтворюючи діалог між героями, письменник має влучно передати мовлення дійових осіб, за допомогою котрих читачі отримують можливість зрозуміти різноманітні риси героїв. Найголовніша функція діалогу в англомовній художній прозі проявляється у спілкуванні героїв, які і формують художній твір [26, с. 466-467].

На думку В.А. Кухаренко, найважливішим завданням є не лише ввести читача в іншій внутрішній світ, а намагатися зробити цей світ доступним для іншої людини. Мислення і мова вважаються тісно зв'язаними між собою компонентами, процесами, а внутрішнє мовлення займає проміжне положення у цій ланці. Як правило, вибір автором виду внутрішнього мовлення, аби мати змогу зобразити розумовий процес внутрішнього світу дійових осіб, багато в чому обумовлений не лише жанром оповідання, а ще й емоційним станом [14, с. 466-467].

І.С. Шевченко розрізнив розмовний і літературний діалог. Він же виділив, що в лінгвістичних особливостях діалогу переважають еліптичність мови, використання спрощених синтаксичних конструкцій, кліше, тощо. Дослідник вказав і певні особливості діалогу:

- наявність комунікантів: мовця і адресата, котрі мають можливість бути і колективними;
- переважна важкість лінійного розгортання;
- об'єднання за певною темою, за допомогою якої визначається розміри діалогічного мовлення;
- суттєво переважується спонтанне мовлення;
- імпліцитність мовного вираження діалогічного мовлення;
- ситуативна прив'язаність;
- здійснення швидкого обміну репліками між співрозмовниками майже без попереднього обмірковування;
- переважання лаконічності реплік;
- аби краще мовці мали можливість сприйняти діалог слід приділяти увагу інтонації, тощо, адже це має великий вплив на семантику слів;
- зорове сприйняття співрозмовників: особливу роль відіграють міміка, жести, тощо [34, с. 23-25].

Розмовне мовлення, на думку В. П. Сидоренко, у неофіційному спілкуванні обирає усну форму спонтанного діалогічного мовлення. Розмовне мовлення відрізняється від діалектів та ненормативної лексики не тільки тим, що у ньому не відображається жаргонна, просторічна лексика, а ще й тим, що в неї існують певні моделі синтаксичних, інтонаційних конструкцій. При цьому головною характерною рисою для розмовного мовлення є тематична обмеженість, а саме – побутове спілкування. В діалогічному ж мовленні присутні неофіційність, спонтанність, невимушеність [33, с. 223].

Характеризуючи найголовніші риси розмовного мовлення, А.Я. Вознесенська визначає:

- спирання на позамовну ситуацію;
- висока ступінь активності лінгвістичних особливостей;

- переважання усної діалогічної форми;
- неофіційна сфера використання в побутових умовах;
- необмежена кількість співрозмовників;
- високий рівень емоційності [7, с. 33].

О.М. Резнеченко встановив, що розмовне мовлення в англомовній прозі не може являтися головним чинником, адже слід розглядати і письмову форму. Розмовне мовлення характеризується реакцією двох комунікантів, котрим слід визначити ситуацію спілкування, висловлюваннями співрозмовників. В розмовному мовленні переважають невимушеність спілкування та живий обмін враженнями. У розмовному мовленні переважає діалогічний характер, а монологічне мовлення не існує взагалі. Межа між діалогічним, монологічним мовленням тонка – під час спілкування монолог переходить в діалог або навпаки.

До розмовних діалогів слід відносити мовні твори, що виникають у побутовому житті, спілкуванні. Розмовне мовлення найчастіше реалізується у діалогах прозової літератури. Проте існує проблема діалогізації, яка зв'язана із зіставленням художнього діалогу з діалогом усного розмовного мовлення. Вчений надав порівняльну характеристику розмовним, художнім діалогам:

- усний розмовний діалог – втілення розмовного стилю, а художній діалог є реалізацією художнього стилю. Безперечно, сам розмовний діалог існує в усній, а художній діалог - у письмовій формі;
- усні розмовні діалоги є первинними виявами діалогічного мовлення, оскільки вони пов'язані з канонічною ситуацією у сфері спілкування, проте художній діалог має лише змодельовану особливість, адже з'єднується із неканонічною ситуацією у сфері спілкування;
- розмовний діалог – одномірний, адже сам він породжується у такій послідовності: адресант – адресат. Водночас художній діалог є багатомірним: персонаж – персонаж, автор – персонаж;
- естетична функція для художніх діалогів – найголовніша риса [29, с. 237-238].

Будагов Р.О. досліджував певні відмінні риси, які існують в художньому діалозі: в художньому діалозі існує певна тривалість, не притаманна розмовному діалогу; автор завчасно продумує діалог, хоча це не існує у спонтанному мовленні; художній діалог розвиває певну дію, усі складові частини взаємопов'язані. Також, дослідник виділив такі типи діалогу:

- діалог, який представляє одностороннє розпитування: запитання – повідомлення – спонукання;
- діалог–домовленість, відображається наступним чином: повідомлення – спонукання – згода;
- діалог − обмін враженнями надає запитання і повідомлення;
- діалог – обговорення надає змогу висловити власні враження: повідомлення [5, с.157].

Відповідно до основних комунікативних цілей спілкування І. В. Романюк виділив такі типи діалогів як:

- інформативний, де є можливість надати відповідь на запитання;
- у прескриптивному діалозі можемо виразити прохання, надати обіцянку чи відмовити. [27, с. 465].

Павленко Л.В. вважає, що діалогічне мовлення у прозі – це аналог усного розмовного мовлення. Переважно під час створення діалогу так чи інакше беруть участь одиниці усіх мовних рівнів. Найрозповсюдженішими є лексико-фразеологічні, синтаксичні характеристики справжньої мови. Основним елементом діалогу являється діалогічна єдність, яка включає в себе репліку-стимул, репліку-реакцію. Для них характерні структурна, семантична взаємопов'язаність. Встановлення тема-рематичних відносин між репліками – визначальний фактор для створення діалогічного тексту, адже

без цього неможливе повноцінне функціонування. У результаті постійного чергування реплік співрозмовників завжди складається «кругообіг мовлення», який переважно здійснюється двома чи більшою кількістю комунікантів. Завдяки взаємодії співрозмовники намагаються впізнати прагматичні інтенції, аби мати змогу адекватно реагувати на репліки один одного. Важливою відмінністю є використання героями певних функціональних стилів мовлення. Репліка співрозмовників діалогу – це реакція на інші репліки.

Для діалогу характерні складні внутрішні структурно-семантичні та комунікативно-прагматичні відносини. Під кількісною ознакою розуміється темп, пауза, невпевненість, що виникає через недостатній об'єм лексики, також враховується кількість реплік. Якісні ознаки містять у собі чистоту мовлення, а саме – правильна граматична відтвореність мовлення; перевага надається структурованій різноманітності реплік, використанню різних типів діалогу відповідно до певної ситуації спілкування, соціальному рангу співрозмовників. Відомо, що на функціональному рівні діалогічність вважається первинною властивістю мови. Одиниці мовленнєвого спілкування завжди зв'язані один з одним. Проте, мовленнєва діяльність являється сумісною діяльністю співрозмовників процесу спілкування, отож діалог включається до поняття про комунікативну особливість мови як суспільного явища. Реактивність є найголовнішою об'єктивною причиною важкості оволодіння діалогічним мовленням, адже саме їй притаманне непередбачуваність мовлення, відсутність суспільних навичок процесу спілкування, залежність від іншого мовця при виборі певної послідовності висловлювання мовних, мовленнєвих засобів його організації [19, с. 111-113].

Отже, діалогічне мовлення – це особливий вид мовленнєвої діяльності, котрий завжди характеризується наявністю двох чи більше співрозмовників, підвищенням активністю співрозмовників щодо вираження власного відношення до певних явищ чи подій, зростанням великою кількістю емоцій. Метою діалогічного мовлення є визначення мотиву говоріння: вмотивованість – спонукання до процесу спілкування; зверненість – здійснюється контакт мовців, який передбачає зоровий, мовленнєвий взаємозв'язок; завдяки емоційній забарвленості – емоції комунікантів можуть проявлятися в структурі реплік, а також інтонації; спонтанність відіграють важливу роль, адже діалог неможливо спланувати.

Було обґрунтовано, що діалогічне мовлення – вмотивована жива взаємодія осіб, спрямована на здійснення певної настанови, що сповивається на основі зворотного зв'язку в певних типах мовленнєвої діяльності, а також спілкування між великою кількістю співрозмовників, які проявляють власну активність.

Основною формою такого спілкування є мовленнєва поведінка, а зміст – мовленнєва діяльність співрозмовників. Процес спілкування у діалозі завжди проявляє певні труднощі, багатогранність: обмін власними переживаннями, інше.

Діалогічне спілкування виконує цілий перечень функцій: регулювання взаємної діяльності, формування свідомості особи, сприяння його самовизначенні. Основна риса діалогічного мовлення – двосторонній характер, де передбачається мінімум два учасника спілкування.

За таких обставин, діалог – це основна сфера здійснення комунікативної функції мови, яка розглядається як з позиції мовця, так і з позиції слухача. Діалог – функціональний тип мовлення, за допомогою котрого здійснюється певний тип тексту.

Діалогічне мовлення впливає на процес навчання англійської мови. Було встановлено, що діалогічне мовлення – процес мовленнєвого взаємозв'язку двох чи декількох мовців. Також можемо зробити висновок, що діалог – складна мовна діяльність, під час якої мовлення однієї особи залежить від мовної поведінки іншої людини

1. Будагов Р.А. (1984) *Писатели о языке и язык писателей*. М.: Добросвет. 366 с.

2. Вознесенська А.Я. (2017) *Текст як одиниця художньої комунікації*. Харків: Нова Книга. 33 с.

3.Кухаренко В.А. (2004) *Інтерпретація тексту*: Навчальний посібник для студентів старших курсів факультетів англійської мови. Вінниця: Нова Книга.260с.

4.Романюк І. В. (2007) *Діалог як текстова організація.* Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. Харків. Вип. 22. С. 135-140.

5.Резнеченко О.М. (2015) *Лингвостилістичні засоби номінування персонажів у літературному тексті і їх значення для художнього сенсу оповідання*. Київ: Вища школа. 237 с.

6. Сидоренко В.П. (2015) *Закономірності розвитку англомовного діалогу в художній прозі.*Харків: Кальварія. 223 с.

7.Шевченко І.С. (2005) *Дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність.*Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. Харків: Константа,. С. 21-28.

ГРАФОН – ФЕНОМЕН СУЧАСНОГО МОВНОГО ПРОСТОРУ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

Анастасія Нікітенко
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Олейнікова Г.О.

Сучасна лінгвістика бере до уваги дослідження кожного рівня мови та представлені ними засоби та прийоми мовленнєвої виразності. Перший пласт мови – фонетичний, представляє наступні стилістичні засоби: асонанс, алітерація, графони, імітація звуків (звуконаслідування). Дані стилістичні прийоми найчастіше використовуються в такому літературному роді, як лірика. Завдяки ним поети створюють певний звуковий фон та настрій твору.

Другий у мовній ієрархії рівень – лексичний. Саме тут слово стає ключовою стилістичною одиницею. Лексичні засоби багатогранні – епітети, метафора, метонімія, які, в свою чергу, мають власні класифікації, типи та види. Вони допомагають мовцю створити додаткове семантичне навантаження на все існуючі поняття, створити нові образи та видозмінити їх. Письменники вдаються до їх використання під час створення персонажу, його домінуючого образу. В літературному творі будь-яка мовна одиниця починає набувати стилістичної важливості та значущості, стає об’єктом художньої виразності. Саме завдяки таким стилістично забарвленим одиницям, автор здатен виразити своє ставлення до героя твору та безпосередньо сформувати свій авторський стиль.

Певні стилістичні фігури відіграють особливу роль для покращення художнього мовлення. Серед них інверсія, еліпсис, епіфора, анафора, градація, їх підвиди та ін.. Отож, стилістичні засоби, які представлені на синтаксичному рівні мовної організації є важливим та суттєвим засобом досягнення виразності та експресивності.

В межах мовної системи читачі здатні встановити певні зв’язки та співвідношення між звуковою організацією, між словами, словосполученнями та на рівні речень. Фонетичний пласт мови та представлені на даному рівні стилістичні фігури є поширеним засобом актуалізації та характеристики персонажа. Незважаючи на це, графон, як потужний засіб впливу на читача, залишається мало досліджуваним та відносно новим об’єктом у стилістиці англійської мови. Саме це зумовлює актуальність даного дослідження.

Мета даної роботи полягає у вивченні особливостей функціонування фонографічних стилізацій на позначення мовленнєвих аномалій, спричинених територіальними, соціальними, фізіологічними, емоційними, віковими характеристиками мовця. Автори англомовної художньої літератури часто вдаються до використання графонів. Дослідники даного явища (Кухаренко В. А., Мороховський А. Н., Єрмоленко С.

Я.) встановили, що в англомовному художньому дискурсі одним із типових засобів виділення мовлення героїв є графон, який у структурному формальному аспекті представляє собою деформацію/порушення графічної форми плану вираження лексеми з метою достовірної (або наближеної до реальності) імітації особливостей вимови. Натомість в українській літературній традиції графон використовується в обмеженому діапазоні, переважно через мінімальну розбіжність між графічним та фонетичним аспектами, планами вираження лексеми [2, с. 25].

Більшість вчених стверджують, що графон – один із найбільш поширених засобів актуалізації та характеристики персонажа. З точки зору комунікативної лінгвістики, яка охоплює собою знання про мову на різних її рівнях (фонетичні, граматичні аспекти мови, сполучуваність мовних одиниць, знання принципів мовленнєвого спілкування, різноманітність текстової організації, знання про адресата, ситуацію), то з її позиції графон слугує засобом економії та природної реалізації особливостей характеру, світосприйняття героя і є найкращим прийомом досягнення ефекту достовірності,автентичності викладу [1, с. 37].

Розглянемо суттєві характеристики графону у філологічному аспекті. Найбільш поширеним терміном на позначення анормативного правопису в науковому просторі виступає «графон», (від давньогрецького *grapho* – «малювати», «писати» та *phone* – «звук», «голос»). Вперше термін «графон» був зафіксований у словнику-довіднику під редакцією лінгвіста В.А. Кухаренко у 1988 році. Вона детермінує графон наступним чином: «… графічна фіксація індивідуальних особливостей вимови, що створює ефект автентичності й достовірності позначення індивідуальних чи діалектних порушень фонетичної норми» [3, с. 21].

Графон – досить маловивчене явище в лінгвістиці. Цей стилістичний прийом вивчається низкою дослідників, але при цьому помітне оперування різними термінами. Така тенденція ще один раз вказує на складний та неоднозначний характер використання графонів. Розбіжність у дефініціях зумовлена відсутністю чіткого лінгвістичного статусу і, як наслідок, розмитістю типологічних меж прийому. Розглянемо декілька трактувань даного поняття вітчизняними та зарубіжними вченими-лінгвістами.

Український мовознавець Мороховський О. М. визначає графон наступним чином: «графіко-фонетичний стилістичний засіб, в основі якого лежить графічне відхилення від нормативного написання.» Вчений, пояснюючи суть графону, оперує такими поняттями, як «фонема» та «графема» [5, с. 159]. З цього слідує, що мовознавець відносить графон до графіко-фонетичного рівня. Графон деформує план вираження лексеми, видозмінює її.

Медведєва А. О. характеризує графон як певне відхилення від стандартів та норм графіки та орфографії, але із значущим характером [4, с. 48]. Лінгвіст стверджує, що таким чином фонографічна стилізація, деформація плану вираження знаків мови зосереджує увагу читача на певних особливостях характеру, походження, соціального статусу та індивідуальних особливостей героїв. Багатокомпонентність та різноплановість вираження зумовлює виникнення фонетико-графічно деформованих лексем.

Варто звернути увагу на дослідження зарубіжних лінгвістів. Дж. Ліч стверджує на нерозривний зв’язок сутності графона із поняттям «девіації». Певні порушення, відхилення від стандартів та норм мови мають великий емоційний та естетичний вплив на сприймання читачами художнього твору. Автор відносить графон до фонологічних девіацій. Такі відхилення породжують нові значення у вже існуючих виразах та словах [6, с. 192].

План вираження мовного знаку має дихотомічний характер. Тут важко виокремити, яка зі сторін, графічна чи фонетична, є домінантними. В залежності від авторської мети різняться пріоритетні сторони вираження графону. Якщо письменник чи поет прагне схарактеризувати та привернути читацьку увагу до особливостей вимови персонажа, його територіального походження, то автор звертається до фонетичних особливостей. Щоб

достовірно зобразити емоції, переживання письменники частіше звертаються до графічної складової.

Незвичне використання за своєю формою графонів дозволяє увиразнити мовленнєвий портрет літературного героя і тим самим вивести його на передній край рецепції читача. Графон стає анормативною оказіональною мовною формою репрезентації аномалій індивідуального мовлення, територіального та соціального відношення героя твору, відображенням його емоційного стану. Розглянемо приклад із новели американського письменника Дж. Лондона «Гра». Герой твору від сильного напруження та хвилювання починає затинатися та наче не може вчасно підібрати потрібні йому слова: *Iunderstandtheessenceofyourw-w-words. But if he… he… st… st… starts fight, won't… can't you st… stop him?* [7, с. 37]. Завдяки влучному комплексному поєднанню як фонетичних, так і графічних особливостей графону Джек Лондон передає емоційний стан хлопчика. Дефісація та багаторазовість повторення приголосного звуку [w] дозволяють читачам яскраво представити образ героя у конкретний час реалізації мовленнєвого акту.

Наступний приклад яскраво ілюструє читачам, що мовець – німець за походженням: *«Ter Frenchman is mat-put he is goot as for noting to trink: he is trunk mit joy.»* Навмисне вживання автором вкраплень з німецької мови (*trink* замість *drink, mit*, а не *with*) та фонетична деформація сталих лексем англійської мови із превалюванням глухих приголосних над дзвінкими, що є особливістю німецької фонетичної системи (*goot* замість *good, noting* замість *nothing*) [7,с. 73].

Таким чином, автори часто вдаються до навмисної деформації певних компонентів під час написання твору. Графони виступають засобом пояснення та розгортання територіальної чи соціальної приналежності героя твору.

1. Бацевич Ф.С. (2004)*Основи комунікативної лінгвістики: підручник*. Київ: Академія. С. 37.

2. Єрмоленко С.Я. (1999) *Нариси з української словесності* (стилістика та культура мови). Київ: Довіра. С. 25

3. Кухаренко В.А. (2002) *Интерпретация текста*: Учебник для студентов филологических специальностей. 3-е изд., испр. Одесса: Латстар. С. 21.

4. Медведєва А.О. (2014) *Стратегії відтворення фонографічних стилізацій діалектної вимови літературних персонажів.* Філологічні науки в умовах сучасних трансформаційних процесів: VII Міжнар. наук.-практ. конф., 26–27 вересня 2014 р.: тези доп. Львів. С. 48.

5. Мороховский О.Н. (1984) *Стилистика английского языка* К.: Вища школа. С. 159.

6. Leech G.A. (1969) *Linguistic Guide to English Poetry*. London: Longman. P. 192.

7. London J. (2011) *The Game: The original edition.* London: Official Publisher Page. P. 37, 73.

ОСОБЛИВОСТІ СТИЛЮ ФРАНЦУЗЬКИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ

Ганна Ніколаєва
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц.Стародєдова Л.В.

У сучасному інформаційному суспільстві стає актуальним вивчення рекламних текстів не тільки фахівцями з маркетингу, а й лінгвістами. Реклама – це унікальне соціокультурне явище: її формування обумовлене соціальними, психологічними, лінгвістичними факторами, особливостями «естетичної свідомості» соціуму і його культурними традиціями. Стиль рекламного тексту – поняття багатогранне, багатокомпонентне. Він формується за допомогою різноманітних засобів, що створюють необхідні умови для закріплення реклами в свідомості реципієнта [3, с. 23].

Актуальність теми статті визначається осмисленням того факту, що за останні десятиліття, у зв'язку з бурхливими економічними процесами, рекламні тексти набули

статусу одного з основних засобів міжкультурного спілкування. Важливе місце у світовому просторі займає французька реклама, яка відрізняється витонченістю і створює обличчя європейського креативу. У французькій мові естетична функція відіграє велику роль.Для французької реклами більш важливо створити гарний настрій і психологічно сприятливий фон, ніж описати конкретні характеристики товару.

Мета статті: виявити та проаналізувати характерні особливості стилю французьких рекламних тестів та навести приклади їх використання.

Об'єкт дослідження – французькірекламні тексти.

Предмет дослідження – особливості стилю французьких рекламних тестів.

Завдання дослідження:

- визначити зміст поняття «стиль реклами»;
- навести приклади різних стилів французьких рекламних текстів.

Рекламні тексти є об'єктом дослідження багатьох вчених. Загальному лінгвістичному опису рекламних текстів присвячені праці О. І. Зелінської («Лінгвальна характеристика українського рекламного тексту, «Викладання іноземних мов в умовах інформаційної цивілізації»), Г. Г. Почепцова («Символы в политической *рекламе»*), В. В. Зірки «Заимствование в рекламе: мода и информативность», М. М. Кохтєва («Реклама: искусство слова»), Ю. С. Бернадської («Текс в рекламе», «Основы рекламы»), О.В. Медведєвої («Рекламная коммуникация»), Д. Е. Розенталя («Слово о рекламе»). Дослідженням певного аспекту реклами займалися Ю. О. Сорокін у праці «Психолингвистические аспекты воздействия рекламных текстов», Є. Ф. Тарасов у праці «Влияние рекламных текстов на языковое сознание современного подростка: экспериментальное исследование»).

Під стилем ми розуміємо користування мовними засобами для досягнення особливих цілей (додаткових до основної мети – повідомлення інформації). Такими додатковими цілями можуть бути: вплив на уяву слухача і викликання у нього естетичних переживань; полегшення його розуміння того, що було сказано; вплив на його волю і т.д. Всі ці додаткові цілі передбачають усвідомлене чи неусвідомлене пристосування до них звичайних мовних засобів.

Н. Г. Кохтєв і Д. Е. Розенталь пов'язують стиль із функціями, які виконує мова як явище соціальне. Найважливішими соціальними функціями мови є:

- спілкування
- повідомлення
- вплив

Відповідно до названих функцій мови виділяються такі стилі:

- розмовний (функція спілкування)
- науковий (функція повідомлення)
- офіціально-діловий (функція повідомлення)
- публіцистичний (функція повідомлення і впливу)
- літературно-художній (естетична функція і функція впливу) [2, с. 91].

Стиль реклами поєднує в собі риси публіцистичного, наукового, розмовного і ділового стилів. Таке поєднання є природним і випливає із самої сутності реклами, з її основних функцій – повідомлення і впливу. Таким чином, в рекламі, розрахований на спеціалістів використовуються елементи наукового або ділового стилів, в рекламі товарів масового споживання доречні елементи розмовного стилю [5, с. 127]. Приклад останньої яскраво проілюструє рекламні повідомлення лінії фарб для волосся OpenColor від торгової марки L'Oréal, у якому поєднуються розмовний і публіцистичний стилі:

OpenColor

Прощавайте неприродні відтінки!

Хай живе іскрометний блиск!

OpenColor – це м'яке стійке фарбування. OpenColor – це абсолютно нова генерація в технології фарб від L'Oréal. OpenColor містить у собі менше аміаку і дозволяє досягнути точнісінько бажаного результату – кольору, що іскриться відтінками, на відміну від неприродного кольору, якого ми всі так бажаємо уникнути.

OpenColor – це також фарба для тих, хто фарбує волосся вперше. На 100% природне і блискуче волосся, завдяки розсіювачу світла, що міститься у фарбі і надає яскравість і сонячний блиск.

І все це без ефекту відрослих коренів. Більше того, OpenColor з екстрактами зеленого чаю і алое вера забезпечує найбільш інтенсивний догляд за волоссям.

OpenColor

Фарбуватися вдома стало просто і легко!

Завдяки новій текстурі фарби (прозоре желе), OpenColor забезпечує легке нанесення і не тече. А що може бути краще для фарбування?

А ще приваблює дивовижний та свіжий аромат чорної смородини OpenColor від L'Oréal[8].

Стиль інтегрує, уніфікує засоби, що складають рекламний текст і, в той же час диференціює його, відрізняючи від інших. Стиль рекламного тексту виявляється при відборі елементів-складників як на рівні лінгвістичної структури, так і на рівні змісту.

Вибір стилю реклами обумовлений її прагматичною і соціальною орієнтацією.

Мета реклами – всіма засобами впливати на прагматичну сферу споживачів реклами. Для цього використовуються різноманітні стилістичні прийоми, мета яких – активізувати інтерес адресата [1, с. 14].

Часто в рекламі можна побачити прийом детермінації, коли стилістично маркірований фрагмент/елемент вживається на фоні стилістично-нейтральних одиниць і визначає стилістичну забарвленість всього рекламного тексту, як у прикладі рекламного повідомлення від HUNDAI:

Attention, vous allez aimer

Si vous voulez **emballer** les filles 109 900 F	Si vous voulez être une fille **emballée** 52 900 F

Увага, Вам сподобається

Якщо Ви хочете **обкрутити** дівчат… 109 900 F	Якщо Ви хочете стати дівчиною, яку бажають обкрутити … 52 900 F

В цьому прикладі одиниця з розмовної теми «emballer» (залицятись, обкручувати) створює вільну атмосферу спілкування і довіри. Єдиний маркірований елемент даного рекламного тексту свідчить про його приналежність до розмовного стилю.

Інтердепенденція – використання в тексті двох чи багатьох стилістично маркованих одиниць, але одного стилістичного плану, що й надає тексту однотипної конотації. За допомогою цього прийому може досягатися розмовно-просторічна, піднесено-урочиста, опоетизована конотація [4, с. 82].

Прийом констеляції – це використання стилістично маркованих одиниць, що належать до різних стилістичних планів. У результаті найчастіше виникає конотація якісно нового третього стилістичного плану. Як правило, прийомом констеляції створюються гумористичні тексти [4, с. 84].

У художніх текстах прийом комутації використовується, з одного боку, для того щоб передати ситуацію живого спілкування, а з іншого щоб у внутрішніх монологах і діалогах відобразити думки й переживання героїв, «оживити» їхні особистості. «Я» ніби розпадається на кілька «я», що, спілкуючись між собою, суперечать одне одному, переконують у чомусь, а чимось поступаються. Тут повідомлювальна функція мовця поєднується з експресивною слухача. Прийом комутації використовується у публіцистичному стилі, в політичній та іншій рекламі [7, с. 174]. І, здавалося б, у спокійних текстах типу «Для білої шкіри я обираю світло-бежевий коректор під очі від La roche-Posay» [9] звучить закличне: «Ти купуй продукцію французької фірми «La roche-Posay». Прийом комутації можна розуміти як втручання мовця засобами мови у свідомість слухача, нав'язування йому своєї думки, своїх смаків і свого вибору: «ти» як «я», а «я» обираю «La roche-Posay», отже, і ти обирай «La roche-Posay».

Повна ефективність досягається комбінуванням мовних і немовних засобів. У сфері мовної номінації компактність засобів вираження досягається по-різному: шляхом використання широкого набору складних слів, абревіатур, термінологічної лексики і професіоналізмів. Дієвість реклами пов'язана із загальною проблемою масової комунікації – мовною компресією, яка викликана необхідністю представити в стислому вигляді потік інформації, що надходить в умовах науково-технічного прогресу, і збільшення, тим самим, його обсягу.

Принцип економії мови, крім лінгвістичного, набуває ще й економічне значення, оскільки рекламодавець зобов'язаний оплачувати розміщувану рекламу, а видавець – економити друковану площу в своїх виданнях.

Таким чином, мова реклами розглядається в системі функціональних стилів. Ми чітко бачимо зв'язок між мовою, суспільством, співвідношення зовнішніх і внутрішніх факторів у розвитку мови.Підкреслюючи провідну роль лексичного оформлення рекламного оголошення, окремі дослідники вважають, що реклама – це особливий тип слововживання.

1. Алексеева И. С. (2008) *Текст и перевод. Вопросы теории* : монография. М. : Междунар. Отношения. 14 с.

2. Кохтев Н. Н. (1991) *Стилистика рекламы* : учеб.-метод. пособ. для студентов фак. и отд-ний журналистики гос. ун-тов. М. : Изд-во МГУ. 91 с.

3.Ткаченко Н.В., Ткаченко О.Н. (2009) *Креативная реклама. Технологии проектирования*: учебное пособие. ЮНИТИ-ДАНА. 23 с.

4.Потоцкая Н.П. (1974) *Стилистика современного французского языка*. (Теоретический курс).М., «Высшая школа». 84 с.

5. Розенталь Д. Э. (1981) *Язык рекламных текстов* : учеб. пособ. М. : Высш. Школа. 127 с.

6. DyerG. (1982) *AdvertisingAsCommunication*. London : Methuem,. 230 p.

7. Firth J. R. (1957) *Modes of Meaning*.Papers in linguistics 1934–1951. London ; New York ; Toronto : Oxford University Press,. P. 174-202.

8. URL: https://www.beaute-test.com/open_color_l_oreal.php.

9. URL: https://www.ru.laroche-posay.ua.

ОСОБЛИВОСТІ КОЛЬОРОВОЇ СИМВОЛІКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ

Юлія Патлатюк
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Олейнікова Г.О.

Колір є унікальним феноменом, а також відмінною рисою кожної культури. Він володіє двостороннім характером, так як може бути не тільки об'єктивною властивістю деяких явищ і предметів, а й суб'єктивно сприймаємим знаком, вплив якого проявляється індивідуально у кожної людини.

Стаття присвячена розгляду особливостей кольорової символіки в англійській лінгвокультурі.

Актуальність теми пояснюється орієнтацією сучасної лінгвістики на дослідження енергетичного ядра слова, його впливу на підсвідомість читача. Інтерес до позначень кольору не зникає багато десятиліть (від «Вчення про кольори» Й.В. Гете [4] до фахових міждисциплінарних досліджень «Колір, смисл, схожість. Аспекти психолінгвістичного аналізу» Ревекки Фрумкіної [2], «Психологія кольору: теорія і практика кольору» Бориса Базими [1] тощо), які становили теоретико-методологічну базу нашого дослідження.

Символіка та семантика кольору – це приховане значення, яке надається різноманітним кольорам та їх відтінкам для вираження і передачі певних концептів, ідей, настроїв і почуттів. Кольорозначення виконують функцію формування зображення і художнього образу. Кількість таких символів вельми обмежена, отже, найбільш часто використовуються основні кольори та їх похідні. Кольорова символіка поділяється на три види: власне колір, поєднання кольорів (кілька кольорів в символічній єдності) і символіка кольорових форм.

Кольорову гаму можна віднести до однієї з ключових ознак національної картини світу, за допомогою якої в навколишньої дійсності тієї чи іншої культури відображаються пізнавальні, естетичні та моральні компоненти, а також національні, історичні, релігійні та інші особливості етнічних груп і народів. Кольори, перш за все, сприймаються як характеристики об’єктів і живих істот. Однак у мистецтві та літературі вони можуть мати особливе приховане значення. [4]

Символіка кольору є не просто однозначним елементом тексту, а більш глибоким відображенням змісту. Колористика спирається на особливості психіки людини, на життєвий досвід, в основі якого лежать національні, релігійні та естетичні погляди. Як відмічає Ревекка Фрумкіна, для ясного розуміння і усвідомлення підтексту вживання тих чи інших кольорів необхідно розглядати репрезентацію кольору в просторовому, часовому та культурному аспектах [2]. Колоративна лексика має великі потенційні можливості, адже вона викликає стійкі асоціації у людини, які найбільш ярко відображають культурні відмінності певного етносу.

Поняття «колір» відіграє велику роль в літературі англійської мови. Колористика стає невід’ємним інструментом авторського стиля та головним засобом створення художніх образів. Основну функція вживання кольорових символів – відображення й передача ідеї, вираження почуттів шляхом заміни тих чи інших понять позначеннями кольору для більш виразного і ґрунтовного наповнення творів, а також збагачення літературної мови.

Англійська мова має широкий спектр кольорів з великою кількістю відтінків, але згідно з дослідженням Бориса Базими можна виділити основні, які найчастіше використовуються та є базою для створення похідних. [1]

Чорний колір ще з давніх давен асоціювався з темрявою, злом, смутком («*blackmood*»/«поганий, сумний настрій», «*blackhumour*»/«чорний гумор»). Безсумнівно, це демонструє імпліцитний спосіб позначення чорного кольору через найменування предметів, характеристика яких закріплена в культурних традиціях. [3] В англійській мові в більшій мірі значення чорного кольору дорівнюється до значення «дуже поганий» («*blackday*»/ «поганий день»), але й є інші словосполучення, де чорний колір втрачає початкову семантику «*blackasacoal*»/«чорний як вугілля», «*blackasraven’swing*»/«чорний як ворон». Потрібно зазначити, що в англійській лінгвокультурі чорний колір також пов’язують з незаконністю: «чорна бухгалтерія»/ «blackeconomy», «чорний ринок»/ «blackmarket», «шантаж»/ «blackmail».

Контрастуючи із чорним, білий колір насамперед є ототожненням чистоти, невинності та миру в англійській мові («*whitedove*»/ «білий голуб, символ миру»). Але інколи простежуються відтінки негативної семантики хвороб, брехні та ліцемірства, марності: «*whiteasasheet», «whitesepuchler*», «*whiteelephant», «whitelie*». Це

кольоропозначення також можливо розглядати як сталу метафору, яка історично закріпилась в мові: «*whitecollars*» – «офісні працівники». Така назва виникла через одяг працівників – біла сорочка, галстук, костюм.

Розглядаючи червоний колір, потрібно сказати, що слово «red» має два переклада: червоний та рижий («*redfox*»/«рижа лисиця», «*redhair*»/«риже волосся»). Цей колір і його різноманітні відтінки мають суперечливий характер, оскільки можуть містити в собі як позитивну, так і негативну семантику. З одного боку він символізує радість, перемогу, кохання («*rollouttheredcarpet*»/ «святково зустрічати», «*aredletterday*»/ «важливий день»), а з іншого боку може виступати символом небезпеки, агресії, сорому: «*earesarered*»/ «почервоніти від сорому», «*inthered*» / «мати борги», «*aredflag*»/ «сигнал про небезпеку». В англійській, як і в інших мовах, червоний несе в собі значення крові. Наприклад: «to*takesmbred-handed*»/ «застати когось на місці злочину» («з кровавими руками»), «*toseered*»/ «очі почервоніли від злості».

У наш час, синій колір є символом неба та нескінченості, але у Британії так було не завжди. Цей колір був повязан з нечистю, тому що за легендами відьми, чорти з'являлись в синіх шатах. Навіть існувала прикмета, зустрінеш жінку в блакитному фартусі, то з тобою трапиться нещастя. Такий світогляд знайшов своє відображення в наступному фразеологізмі «*BlueMonday*» –найгірший день у році, а вираз «*bluestocking*» є символом невиразності, відсутность жіночності.

Цікавим фактом є те, що в англійській культурі дуже популярним музичним напрямом є блюз. Цю музику можна назвати спокійною, навіть сумною. По-англійськи назва цього стилю – «blues». Ця назва«blues» виниклавід словосполучення blue devils — меланхолія, хандра. Звідси виокремилось ще декілька виразів схожих за сенсом: «*to give someone blue*» («засмутити когось»), «*dark blue*» («пригнічений»), «*to be in the blues*»(«сумувати»), «*blue study*» («тяжкі роздуми»), «*blue devils*» («зневіра, печаль»). Але синій колір, на противагу негативній емоціональній семантиці, вважається кольором мрії, ідеалів, романтики («*blue-skyideas*» – «нездійснена мрія»).

Жовтий колір містить у собі тепло та асоціюється з сонцем і радістю, але в англійській мові здебільшого цей колір символізує трусливість та сором'язливість («*ayellowstreak»* – боягуз, «*yellow-bellied»* – дуже несміливий), юність, недосвідченість, нерішучість («*yellow-belly*» – недосвідчена людина), а також має негативне значення неправдоподібності («*yellow papers»* – жовта преса).

Кольором життя, природи та розквіту, безперечно, є зелений, але інколи в англійській мові його використовують для позначення легкої хворобливості, зважаючи на відтінок шкіри («*green around thegills»*– lookingsick (хворобливо виглядати).

В англійській лінгвокультурі зелений колір часто пов'язують з незрілістю («*as green as grass»*) та недосвідченостю («*to be green»*). Використання такого кольоропозначення у деяких випадках може виражати заздрість та ревнощі («*green-eyed*» – ревнивий, «*green with envy*» – може лопнути від заздрощів).

Отже, ми можемо заключити, що колористика дуже тісно пов'язана з національною специфікою і є засобом вираження менталітету певної країни та нації. Категорія кольору, яка є давньою знаковою системою, містить в собі елементи історичного розвитку країн: релігійні, етичні, культурні особливості. Колір стає не просто характеристикою тих чи інших об'єктів, а відображає більш глибинний сенс концептів та ідей, тобто володіє здатністю передавати морально-етичні норми і оцінки суспільства. Сукупність знань і уявлень про кольори є основою для формування кольорової картини світу різних народів. В англійській лінгвокультурі кольоропозначення мають свою специфіку, яка обумовлена лінгвістичними та екстралінгвістичними факторами. Представлені кольори та їх вжиток в певних виразах та словосполученнях несуть в собі соціокультурну значимість та виступають відображенням ментальності населення.

1. Базыма Б.А. (2007) *Психология цвета: теория и практика.* Москва: Речь. 203 с.
2. Фрумкина Р.М. (1984) *Цвет, смысл, сходство.*Аспекты психолингвистического анализа. М.: Наука. 175 с.
3. Москович В.А. (1960) *Система цветообозначений в современном английском языке*. Вопр. языкознания. № 6. С.83-87.
4. Goethe, JohannWolfgangvon(1810) *ZurFarbenlehre.*Tübingen.

ВИКОРИСТАННЯ СИНЕРГЕТИЧНОГО ПІДХОДУ ЩОДО ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЇ У ЧИТАННІ

Ірина Пашали
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. ОлейніковаГ. О.

Одним з пріоритетних напрямків розвитку сучасної людини є володіння іноземними мовами, зокрема англійською як мовою міжнародного спілкування. Навчання іноземної мови згідно з сучасними вимогами, за Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти, підпорядковується основній меті: розвитку комунікативної компетенції, яка, передбачає здатність вільно спілкуватися з носіями мови з урахуванням культурознавчого аспекту [2,32], що неможливе без уміння орієнтуватися в інформаційному просторі – інформаційна компетенція (ІК), яка є важливою не тільки для успішного складання випускних іспитів (ЗНО), а й для досягнення професійного рівня у будь-якій сфері діяльності. Під ІК слід розуміти здатність учнів працювати з текстом: виділяти головне, розбивати його на логічні частини, трансформувати та узагальнювати текст, а також передавати зміст тексту стисло, зберігаючи авторський задум [4, 2].

Важливим складником комунікативної та інформаційної компетенції є компетенція у читанні (КЧ), а саме – рівень умінь щодо роботи з автентичними текстами різних жанрів та стилів [1, с. 18], рецептивний психолінгвістичний процес розуміння тексту через зорове сприйняття [8, с. 164].

Велика увага приділяється розвитку читацьких умінь на уроці англійської мови, але тематична обмеженість текстів та брак часу не завжди дозволяють повною мірою відпрацювати прийоми та вдосконалити уміння роботи з текстами різних жанрів та стилів. Саме тому, на нашу думку, слід приділяти достатньо уваги урокам домашнього читання. Під «домашнім» читанням розуміємо читання текстів, які не входять до підручника, але є змістовними, цікавими та корисними щодо вдосконалення умінь в читанні. Підручники містять тексти, які є ситуативними, умовно-навчальними, тобто в них міститься інформація, яка розкриває зміст розділу, поглиблює знання учнів з певної теми.

Для домашнього читання вчитель має можливість добирати літературні твори англійських письменників, що, у свою чергу, надає учням широких можливостей ознайомитися зі стилем, живим мовленням, світобаченням носіїв мови. Крім цього, коли учень читає тексти «в оригіналі», розуміє їх та навіть намагається висловити власне ставлення до набутої інформації, він, на наш погляд, усвідомлює важливість вивчення англійської мови і, водночас, має можливість збагатити лексичний запас, розвивати комунікативну компетенцію через використання певних мовних зворотів, кліше. Також, постійне і систематичне домашнє читання стимулює потребу у читанні, мотивує учнів свідомо дізнаватися про нове, розвиває психофізіологічні механізми читання (швидкість, виділення головного, розуміння прочитаного).

Оскільки основна мета нашої наукової роботи полягає в дослідженні тексту як складної системи та в застосуванні синергетичних підходів для аналізу та розуміння прочитаного, вважаємо, що деякі концептуальні поняття синергетики можна вводити при

роботі з текстами на уроках домашнього читання. Звичайно, ми усвідомлюємо, що концепція синергетики не вивчається у закладах середньої освіти, при цьому, вважаємо, що поступове введення дещо незвичних для учнів прийомів аналізу тексту (знаходження гармонійного центру, фрактальна структура) є доречним і виправданим за кількома причинами. По-перше, це значною мірою допоможе учням сприймати текст під іншим кутом зору: це не тільки певна кількість речень для читання, відповіді на питання та отримання оцінки, а міні-енциклопедія нової інформації та *«тренажер»* для розвитку аналітичних навичок критичного мислення. По-друге, учні матимуть змогу побачити картину твору, яка часто залишається прихованою від читача при поверховому читання тексту. Адже переплетіння подій у художньому творі не випадкове, і зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки означає зрозуміти авторський задум. Це, у свою чергу, мотивує учнів, в майбутньому дорослих людей, розвивати в собі зрілого свідомого читача.

Ще одним важливим компонентом синергетичного підходу до вивчення тексту є точки біфуркації – точки рішучого вибору, в яких хаотична в цей момент система обирає подальший хід розвитку. Якщо ці, можливо, складні для учнів шкільного віку, категорії розглянути під іншим кутом (спроектувати на текст), то для виявлення точок біфуркації значною мірою ефективним є прийом *«читання з зупинками»,* як такий, що допомагає сконцентрувати увагу та ніби *«балансувати»* із визначенням «відоме» – «невідоме». Головне в цьому прийомі – вчасно зупинитися для того, щоб зрозуміти: досі була відома інформація, яка підтверджувала хід подій або прогнозування; далі – невідома інформація, яка може суттєво вплинути на ставлення до подій та персонажів. Такий підхід вимагає глибокого розуміння прочитаного, щоб, у разі необхідності, скорегувати свою думку, а іноді змінити своє попереднє ставлення [7, 27]. Більше того, від учнів вимагається неабияка мобілізація своїх знань: при монологічному висловлюванні необхідно використовувати ресурс граматичних навичок. Наприклад, в місці зупинки вчитель пропонує учню спрогнозувати подальший хід подій, при цьому необхідною складовою є використання умовного способу та майбутнього часу дієслів.

Таким чином, можна припустити, що в цих «зупинках» під час читання ми вчимо учнів знаходити точки вибору (точки біфуркації): вдумливий читач постійно аналізує і слідкує за розвитком подій, тому що в деякі моменти сюжетна лінія «ламається» або вказує на можливий у майбутньому несподіваний перебіг подій. На нашу думку, якщо учнів поступово підводити до такого свідомого читання, то це значною мірою полегшить розуміння законів побудови тексту та глибини авторського задуму.

Для розгляду на уроках домашнього читання з англійської мови ми обрали відомий науково-фантастичний роман Р. Хайлайна «Двері в літо», який, відповідно до програми з Зарубіжної літератури, входить до списку творів для додаткового читання [3]. Вважаємо, що цей роман відображає особливості науково-фантастичного жанру та є надзвичайно цікавим з позиції сюжетних ліній та глибинного змісту. Також, читачі мають можливість ознайомитися з твором американської літератури в оригіналі. Зазначений твір, на наш погляд, є важливим для учнів, яким, на порозі дорослого життя, необхідно зрозуміти деякі аспекти сенсу життя як невід'ємної складової щастя. Крім того, як людям, які живуть у 21 столітті і можуть користуватися результатами наукових відкриттів та прогресу, цікаво буде дізнатися, які аспекти сучасного життя вважалися фантастичними для тих, хто жив у 50-ті роки минулого століття.

Розглянемо 1 главу роману Р. Хайнлайна «Двері в літо», для аналізу якої вважаємо доречним застосування модульної моделі уроку, спрямованої на розвиток критичного мислення під час читання і ефективної для застосування синергетичних прийомів.

Ключовими компонентами модульного уроку є *виклик, осмислення та рефлексія.*

На першому (підготовчому) етапі *виклику* педагог визначає цілі, мотивує учнів, стимулює їхній інтерес та активізує набуті знання. Учні пригадують, що їм відомо з теми, а також формулюють питання, на які хотіли би знайти відповіді. Основна роль учителя на цьому етапі – це координація процесу графічного зображення (схеми, малюнки) думок для

подальшої роботи. Доречна парна робота для полегшення обговорення. Учням надається можливість висловлюватися, а учитель приймає абсолютно всі думки та фіксує їх для подальшого використання в роботі [7, 18]. Наприклад, у роботі над змістом заголовку художнього тексту, а також перших рядків тексту, учні намагаються з'ясувати значення слова або вислову, а потім висловлюють припущення щодо причин такого початку – починається процес прогнозування. В ході групової роботи учні мають можливість почути інші думки, а також розвивати власну комунікативну компетенцію. На цьому етапі роботи з текстом доречно вводити поняття фракталу.

Як зазначає Парейон Г, фрактал (від лат. *fractus* – ламаний, термін введений математиком Б. Мандельбротом у 1975 році) це структура, яка складається з подібних собі структур, виявляється незалежно від масштабу та здібна продукувати подібні форми, які утворюють структурну узгодженість та нерівномірність [10, 374]. Так, Кийко Ю. Є. наводить приклад співвідношення заголовку тексту до самого тексту як демонстрацію фрактальності; заголовок – це фрактал всього тексту, найменший квант, в якому зазвичай інформація, закладена в текст, подана в дуже стислому, але подібному стані [5, 118].

На прикладі роману Р. Хайнлайна «Двері в літо» можна продемонструвати роль заголовку як фракталу для розкодування прихованого змісту твору. Образна фраза «двері в літо», яка означає пошук свого щастя, свого літа, свого місця в житті, зустрічається в тексті 8 разів, Саме слово «двері» зустрічається в романі 52 рази. Отже, на наш погляд, можна стверджувати, що у випадку з романом Р. Хайнлайна «Двері в літо» назва твору є фракталом – пусковим механізмом, зашифрованим квантом, квінтесенцією філософського смислу роману. Ефективною формою роботи на цьому етапі вважається складання кластерів.

Кластери (гроно) є не менш цікавим та стимулюючим розумову діяльність видом роботи не тільки на етапі виклику, а й на етапі осмислення та рефлексії. Кластер – це графічний засіб структуризації матеріалу, при якому від центрального кола (основної теми) відходять менші смислові одиниці [7, 23]. Ключовим етапом є презентація кластеру, оскільки учні вчаться основам публічного виступу, що є невід'ємною складовою розвитку комунікативної компетенції.

Під час другого (змістового) етапу *осмислення* проводиться основна робота з досконалого вивчення тексту, причому обов'язковим елементом, крім читання, є дії учнів щодо заповнення таблиць, поміток на полях. Це дає можливість учителю відслідкувати ступінь розуміння та свідомого читання тексту.

На цьому етапі учні шукають відповіді на *«Тонкі» та «товсті»* питання [7, 24], які були поставлені на етапі виклику. Це досить продуктивний вид роботи, оскільки, по-перше, учні розподіляють свої питання у дві групи в залежності від змістового навантаження («тонкі» вимагають простої відповіді – факту, «товсті» передбачають розгорнуту відповідь, яку треба знайти у тексті). По-друге, учні вчаться так формулювати питання, щоб дізнатися сутності явища, а тому, більш глибоко зрозуміти текст.

На етапі осмислення під час розгляду сюжетних ліній та характеристики головних героїв можна також продемонструвати наявність фракталів (ситуацій та сюжетних колізій на початку твору, які є міні-проекцією майбутніх подій у зазначеному романі).

Розгляд художнього твору з точки зору зав'язки, кульмінації, розв'язки є традиційним і набув широкого застосування серед читачів. Виявити ключовий у змістовному плані компонент (кульмінацію) можна також за допомогою гармонійного центру – важливої складової синергетичного підходу. За допомогою формули гармонійного центру (кількість рядків глави помножити на 0, 618 або поділити на 1, 618 [6, 69]), можна знайти речення або міні-текст, які є переламним моментом для розуміння наслідків попередніх дій або причин майбутніх подій у сюжетній лінії.

Найважливішим етапом є *рефлексія,* під час якої учень демонструє набуті знання у вигляді висловлення своєї позиції в дискусії або у створенні власного тексту. Саме на цьому етапі відбувається переосмислення уявлень, набутих у процесі отримання знань,

шляхом аналізу, інтерпретації та творчої переробки. Також, дуже важливо повернутися до попередніх записів на етапі виклику, щоб скорегувати не зовсім точні припущення [7, 17]. Під час рефлексії, на наш погляд, доречно використати фрактальну модель «древо» для узагальнення та систематизації результатів дослідження роману Р. Хайнлайна «Двері в літо».

На прикладі аналізованого твору ми продемонстрували можливість застосування синергетичних прийомів для розкодування авторського задуму, наочного уявлення сюжетних ліній та їхнього переплетіння. Таким чином, читач є не пасивним реципієнтом, а займає активну позицію у трикутнику «автор – твір – читач».

1. Борецька Г.Е.(2012)*Методика формування компетенції у читанні*. Іноземні мови, №3/(71), С.18-27.

2. Гриняєва Н. М., Зуєва І. В. (2018) *Читання як засіб формування мовленнєвої компетенції при вивченні дисципліни «Іноземна мова за проф. спрямуванням»,*ScienceReview, 2(9), Vol.5.February.C.27-33.

3. *Зарубіжна літературапрограма для 10-11 класівзагальноосвітніх навчальних закладів з українською мовоюнавчання* **(**Програму розроблено на підставі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23. 11. 2011 р. № 1392) зі змінами 2017 року.

4. Касьянова Н. Ю.(2016) *Навчання різним видам читання на уроках англійської мови як засіб формування інформаційної компетентності учнів.* Інформаційно-аналітичний центр департаменту освіти Запорізької міської ради. Запоріжжя. 30 с.

5. Кійко Ю. Є.(2015) *Мовна система із фрактальної перспективи*. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. № 16

6. Москальчук Г. Г. (1999) *Структура текста как синергетический процесс*.Барнаул. 296 с.

7. Павлюк Л. М.(2014)*Формування навичок критичного мислення на уроках англійської мови:методичні рекомендації.* Ківерці: відділ освіти Ківерцівської райдержадміністрації, 48с. URL: https://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/49741/

8. Чекаль Г.С., Палій О.А.*Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх закладах*. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Ніжин: вид-во Ніжинського державного університету. 322 с. URL: https://www.twirpx.com/file/691776/

9. HeinleinR. *Door into Summer*URL: https://knigger.org/heinlein/the-door-into-summer/lang/en/

10.PareyonG. (2007) *Fractal theory and language: the form of macrolinguistics*, Form and Symmetry: Art and Science Buenos Aires Congress,.

РОЛЬ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Ігор Перегняк
магістрант факультету іноземних мов
Ізмаїльського державного гуманітарного університету
Науковий керівник – доц. Олейнікова Г.О.

Шлях до європейської інтеграції та вступу до Північно-Атлантичного альянсу є беззаперечним курсом України. Явним підтвердженням цьому стало ухвалення 7 лютого 2019 року Верховною Радою закону «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» [1]. Це фактично означає наміри держави стати у майбутньому повноцінними членами ЄС та НАТО. 18 грудня 2018 року Верховна Рада України у першому читанні ухвалила закон стосовно запровадження в українській армії стандартів НАТО, та вже з 2020 року вони поступово будуть впроваджуватись.

Звісно, такі зміни можуть торкнутись й системи освіти. Зокрема, логічним буде вважати, що їх зазнають не лише програми вищих військових закладів, а й закладів середньої освіти. Наприклад молодь у старших класах розпочинає вивчати предмет «Захист вітчизни», де кардинально має змінитись програма підготовки, що буде вже орієнтована на стандарти НАТО – це нові військові позначки, структурна організація військових формувань, озброєння тощо. Саме випускники є майбутніми військовослужбовцями строкової служби або курсантами вищих військових навчальних закладів. Після закінчення школи вони мають бути готовими до виконання завдань вже в оновлених умовах. Важливим фактором, що має стати у нагоді майбутньому військовослужбовцю – це знання ключових назв (термінології) та абревіацій на англійській мові, що використовуються у службі арміями країн-членів НАТО. Це надасть змогу у майбутньому на спільних навчаннях чи інших заходах розуміти колег з цих країн. Тому необхідним є внесення змін і до предмету «Англійська мова». Аналізуючи шкільну програму з цього предмету, можна дійти до висновку, що військовій тематиці на сьогоднішній день взагалі не приділяється увага. Враховуючи специфіку англійської мови у військовій сфері, зазначимо, що в ній у значній мірі використовуються спеціальна термінологія та абревіатурні скорочення.

Випускники шкіл мають опанувати не лише загальну лексику, а й військову термінологію. Це дасть змогу їм ефективно виконувати покладені завдання під час проходження служби. Цілком зрозуміло, що це можливо лише на основі вдосконалення системи навчання. Майбутній військовослужбовець повинен не тільки адекватно розуміти загальний смисл вихідних текстів різної тематики, а й точно та грамотно перекладати специфічні військові поняття, терміни, скорочення в усному і письмовому мовленні [2, с.7].

Враховуючи те, що у закладах середньої освіти на сьогоднішній день зовсім не приділяється увага вивченню військової термінології нами був розроблений спеціальний глосарій військових термінів та абревіації (*див. таблицю 1*).

Таблиця 1.

Глосарій військових термінів та абревіації

A	
AA = antiaircraft	Зенітний
About, FACE!	Кру-Гом!
Accessories	Аксесуари
Accouterments	Спорядження
Acft	літаючий апарат
Acknowledge/Confirm	Прошу підтвердити прийом! (у радіообміні)
active component	регулярне формування
AD = air defense	ППО
AD GM sys = air defense guided missile system	зенітно-ракетний комплекс
Adversary	Противник
Advise	«Повідомте» (у радіообміні)
Affirmative/Correct	«Так/Вірно/Згоден/Підтверджую» (у радіообміні)
Aggression	агресія
Aggressor	Агресор
air assault	повітряно-штурмовий
air defense (AD)	протиповітряна-оборона
ammunition(ammo)	Боєприпаси
armed forces	Збройні Сили

Armor	Бронетехніка
Army	Армія
artillery (arty)	Артилерія
atomic bomb (A-bomb)	атомна бомба
B	
B = bomber	Бомбардувальник
barracks	Казарма
base	База
battalion	Батальйон
battalion task force	батальйонна тактична група
battery	Батарея
battle dress uniform(BDU)	польова форма
battle dress uniform(BDU)	рід військ
bullet	Куля
C	
C = cargo aircraft	вантажний літак
cal = caliber	калібр
Captain (CPT)	капітан, капітан 1 рангу
cannon	Гармата
cargo	вантаж, вантажний транспорт
cavalry (cav)	Розвідувальний
clandestine	Таємний
CNSDU = Council of National Security and Defense of Ukraine	РНБО
Colonel (COL)	Полковник
column	колона, похідний порядок
D	
DA = Department of the Army	відділ армії
destroyer (DD)	Есмінець
division	Дивізія
fire support	вогнева підтримка
fleet	Флот
G	
G; gnr = gunner	Навідник
gunfire	гарматний вогонь
H	
HE = high explosive	сильно вубохонебезпечно
headgear	головний убір
heavy machine gun(HMG)	станковий кулемет
helicopter(H; hel)	Вертоліт
HF = high frequency	висока частота
higher military educational institution	вищий військовий навчальний заклад
I	
IFV = infantry fighting vehicle	бойова машина піхоти
individual weapon	особиста зброя
M	
main battle tank (MBT)	основний бойовий танк
Major	Майор
man-portable	Переносний

meals ready to eat (MRE)	мухий пайок
mechanized infantry platoon	механізований взвод
military intelligence (MI)	військова розвідка
MP = military police	військовий патруль
N	
NATO = North Atlantic Treaty Organization	НАТО
Navy	військово морські сили
night vision device	прилад нічного бачення
non-commissioned officers (NCOs)	сержантський та старшинський склад
O	
Offense	Наступ
operational mission	оперативно-тактичне завдання
OSCE = Organization for Security and Cooperation in Europe	ОБСЄ
P	
Parade	Парад
personnel training	підготовка особового складу
platoon leader	командир взводу
protective equipment	захисне спорядження
R	
Radar	радіолокаційна станція
radio traffic	Радіообмін
reconnaissance (recon)	розвідка боєм
Regiment	Полк
S	
Seaman	Матрос
Secret	Таємно
service uniform	повсякденна форма одягу
T	
Tactical	тактичний, бойовий
tactical vehicle	бойова машина
Target	Ціль
U	
Unit	військове угруповання (підрозділ, частина, з'єднання, об'єднання)
W	
Warfare	воєнні дії, війна
warrant officer (WO)	ворент-офіцер
Warship	військовий/бойовий корабль
Weapon	Зброя
Z	
zone of action	зона бойових дій

Після успішного засвоєння матеріалу, випускники шкіл зможуть на мінімально-необхідному рівні розуміти колег із інших військових формувань країн НАТО та якісно комонікувати у складі іноземного підрозділу.

Враховуючи важливість процесів, що відбуваються в державі, вважаємо за доцільне ввести у шкільну програму англійської мови для учнів випускних класів тематику, присвячену вивченню військової термінології та абревіатурних скорочень.

1. *Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)»* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19 (дата звернення: 15.07.2019).

2. Балабін В.В., Лісовський В.М., Чернишов О.О. (2008) *Основи військового перекладу:* (англ. мова): підручник. К.: Логос. 587 с.

3. FRY S.A. *Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*. Joint Publication 1-02 (As Amended Through 30 November 2004) (short title: Joint Pub 1-02 or JP 1-02)

4. *The Dictionary of Military Terms Paperback. Skyhorse*. United States Department of Defense Original edition (July 27, 2009)

СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯНЕОЛОГІЗМІВ З НЕГАТИВНИМ ЗНАЧЕННЯМ У ТРАГЕДІЯХ В. ШЕКСПІРА

Наталія Потапенко
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Олейнікова Г.О.

Сприйняття В. Шекспіром трагічного, що сформувалося на ґрунті всієї попередньої художньої практики драматургії, має власні своєрідні ознаки. Народження однієї абсолютної трагічної пристрасті у цілісній особистості, її розвиток, а також трагічний динамізм, що неодмінно зумовлює злочинний, аморальний вчинок героя та подальшу загибель героїчного – прояв справжнього трагізму у творах драматурга [1, с. 123]. Тому видається можливим виділити концептуальний простір трагічного в п'єсах В. Шекспіра, який розкривається у мовному аспекті трагедійної картини світу – це її вираження засобами мовної репрезентації тематичних ліній у контексті трагічного. Такими засобами є авторські неологізми – Shakespeare'scoinages. В їхній семантичній структурі домінує конотативний аспект значення з негативною оцінкою, актуалізація якої посилює драматичне напруження ситуації, викликає у читача почуття співпереживання героєві в його боротьбі зі злом [1, с. 130].

Метою даної статті є аналіз неологізмів з негативним значенням у трагедії В. Шекспіра «Макбет».

Досліджуючи пласт неологізмів, представлених у трагедіях В. Шекспіра, ми помітили часте використання лексичних одиниць з негативним значенням. Для надання такого відтінку словам драматург використовував різні афікси: *un-, -less* та створював свої власні новоутворення. Подібні словоформи насамперед зустрічаються в трагедії «Макбет» і несуть трагічну передачу емоційного стану героя і всіх подій, що відбуваються. Для надання слову негативного змісту драматург використовував негативний префікс un- наприклад: *unmask, unlockunhand, unveiluncape, uncheck, uncoiled, uncuckolded, uncurbable, uncurse, undeeded, unbered.* За підрахунками Д. Крістела, слів, створених за цією моделлю, у В. Шекспіра не менш 309 [2, с. 57]. З наведених прикладів очевидно, що драматург не просто створював слова з негативним змістом, але і з протилежним значенням щодо вже відомих слів, тобто однокореневі і різнокорінні антоніми (пор. *untender–tender, unprofited–profited, unpolluted–pure, unscrached–smooth, unvarnished–polished, untreasure–precious, antipathy–sympathy*) Також активно застосовувався негативний суфікс *–less*: *aidless, featureless, «*my *confineless* harms» («boundless»), «a *staunchless* avarice» («*thatmaynotbeheldback»*)[4, с. 21].

У зв'язку з цим, досліджуючи мовний аспект аналізованої трагедії, ми виявили, що трагічне має у В. Шекспіра одне джерело – зіткнення інтересів людей, що переслідують

цілі, які відповідають особистим характером і бажанням кожного та протиріччя, що виникають з високого розвитку особистості. Шекспірівська трагедія поєднує зображення об'єктивно трагічної зовнішньої ситуації з найглибшими трагічними переживаннями героїв. За допомогою власних новоутворень, яким він додав негативного значення драматург створив приголомшливі картини душевних мук, що терзали людей. Такі трагічні переживання можливі лише для людей, що володіють високим ступенем самосвідомості і гострим почуттям навколишнього їх дійсності, якими і є герої його трагедій [1, с. 142].

Тому, для побудови концептуального простору «трагічного», який проявляється у виділенні неологізмів у аналізованому творі, нам необхідно виділити різні тематичні сфери, які виявляють найважливішу проблему епохи Ренесансу – проблему людської особистості. У трагедії «Макбет» виявлено наступні тематичні сфери: «буття людини» (життя, смерть), «негативні почуття та емоції» (гнів, жах),«негативні дії» (вбивство, помста).

Так, проаналізуємо неологізми з точки зору концептуального простору трагічного.

За даними британського лінгвіста Д. Крістела можна знайти достатньо велику кількість «williamisms» (шекспірівські неологізми), більшість з яких є новими словами, які винайшов В. Шекспір, вони явно пов'язані з темами і діями п'єси [2, с. 75].

Зупинимося докладніше на аналізі певних неологізмів. Розглянемо нову лексичну одиницю, пов'язану з центральною подією у промові Макбета:

If the assassination

Could trammel up the consequence[4, с. 15]

«Assassin» і *«assassinate»* вже використовувалися, і робилися інші спроби знайти іменник для «акту вбивства», наприклад, «*assassinment»*, «*assassinacy»* і «*assassinay»*. Але В. Шекспір з невідомих причин не використав ці слова у трагедії, а винайшов своє. І це його використання, яке залишилося в мові.

Інші слова, пов'язані з вбивством теж були винайдені драматургом. Макбет говорить про Банко і Флінса:

They are*assailable(«open to assault»)*[4, с. 19]

І ми знаходимо два нових дієслова, що відбивають почервоніння крові:

The multitudinous seas incarnadine,

Making the green one red. («dye with incarnadine»)[4, с. 38]

В. Шекспір створив поетичне дієслово «*incarnardine»* від італійського слова «*incarnardino»*, щоб передати червоний колір. «*Incarnadine»* («flesh-coloured, carnation») вже використовувався як прикметник та іменник, але це був перший раз, коли воно використовувалося як дієслово.

В. Шекспір використовує такі неологізми для того, щоб описати дії головного героя. Наприклад, він використовує *«vaulting»*, щоб описати марнославство Макбета:

«... onlyvaultingambition, whicho'erleapsitself»[4, с. 53]

Він описує своє бачення примари Банко як *«unreal* mockery» і його стан свідомості як *self-abuse*(«self-deception», «самообман»). Впевненість Макбета в тому, що йому не може бути завдано шкоди драматург висловлює ще двома новоутвореннями:

As easy mayst thou theintrenchantair («incapable of being cut»)

With thy keen sword impress, as make me bleed...

Let fall thy blade onvulnerablecrests ...(«capable of being wounded»)

Для підкреслення хоробрості Макбета та сили його духу застосовані наступні неологізми:

Andchampionme to the utterance («challenge») [4, с. 82]

Тут *champion* з'являється вперше як дієслово, але не в його сучасному розумінні «захищати». Замість цього у промові Макбета термін використано у значенні «кинути виклик або перемогти»: він насмілюється кинути виклик долі та як чемпіон дійти до переможного кінця.

Варто зазначити, що даний прислівник В. Шекспір використовує тільки у цій трагедії.

We might have met them dareful («full of daring»);

Direness, familiar to my slaughterous thoughts [4, с. 55]

Таким чином, трохи більше половини «williamisms» або шекспірівських неологізмів у п'єсі (32) зустрічаються саме у словах Макбета.

Разом з тим, необхідно зупинитися на вступній промові леді Макбет, у якій також можна знайти декілька цікавих нових лексичних одиниць:

«That no compunctious visitings of nature

Shake my fell purpose («remorseful»)»[4, с. 21]

Звернемо увагу на цей неологізм «*compunctious*», тому що драматург міг використати інше слово «*remorseful*», як у ранніх п'єсах (наприклад, «Генріх VI»). Воно має таке ж значення і підкреслює напруження головної героїні. Але у попередньому рядку вже було вжито «*remorse*» *(Stopuptheaccessandpassagetoremorse...),* тому В. Шекспір вирішив винайти інше слово, яке відображало б сутність сказаного головною героїнею. Пошук в «Історичному тезаурусі Оксфордського словника англійської мови» показує, що альтернативи для «*remorseful*» не існувало – тому він її створив.

Отже, як бачимо з вищенаведених прикладів, більшість неологізмів п'єси мають негативну конотацію. Вони мають відтінки чогось зловісного, загрозливого, неприємного. І це створює саме ту неперевершену атмосферу трагедії, а також дозволяє розкрити авторові внутрішній стан головних героїв.

1. Ніконова В. Г. (2007) *Трагедійна картина світу в поетиці Шекспіра*. Дніпропетровськ : Вид-во ДУЕП. 364 с.

2. Crystal D. (2014) *Words in Time and Place: Exploring Language Through the Historical Thesaurus of the Oxford English Dictionary,* 1st edition.Oxford: Oxford University Press. 304 p.

3. Jonathan P.Lamb. (2017)*Shakespeare in the Marketplace of Words*. Cambridge:Cambridge University Press. 254 p.

4. Shakespeare W. (1911) *Macbeth*. New York: Collins Edition. 170 p.

5. Malless S., McQuain J. (1998) *Coined by Shakespeare*: Words and Meanings First Penned by the Bard. Springfield, Mass.: Merriam-Webster. 288 p.

РАДЯНСЬКИЙ ТЕРОР В ПОЕЗІЇ М. ВОЛОШИНА

Сейджеліл Рідванов

магістрант факультету іноземних мов

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Науковий керівник – проф. Шевчук Т.С.

Максиміліан Волошин (1877-1932) – видатний російський поет Срібного століття відноситься до категорії російських модерністів, які не захопилися революційним романтизмом й не сприйняли радянську владу. Втім, і залишити батьківщину за прикладом багатьох поетів-емігрантів (Д. Мережковський, З. Гіппіус, К. Бальмонт й ін.) він не знайшов в собі сил. Відтак, на його долю випали страшні страждання, пов'язані зі спостереженнями наслідків кривавого радянського терору в Криму, який відбувався впродовж 1920 й до кінця 1921 р. В 2020 р. відбудеться століття з початку тих кривавих подій, тому вважаємо **актуальним** звернення до питання відображення червоного терору в Криму М. Волошиним як поетом-самовидцем з метою віддати данину пам'яті тисячам безвинних жертв, загублених нелюдським режимом та вшанувати пам'ять поета, який не зволікав перед своєю совістю, не служив владі й не боявся викласти на папір свій біль від того, що відбувається у Криму.

Мета статті передбачає звернення до «антирадянських» віршів М. Волошина, присвячених критиці радянської влади. **Завдання** статті передбачають реконструкцію історичних подій 1920-1921 рр., відомих як «червоний терор в Криму». **Методологія** дослідження базується на засадах літературної герменевтики та історико-літературному методі, орієнтованому на відтворення історичного контексту для повнішого розуміння художнього замислу автора.

Теоретико-методологічна база складається з досліджень літературного критика XX ст. в еміграції В'ячеслава Завалишина (США), сучасних російських літератрознавців (Е. Бужор) та істориків (Т. Бикова, В. Зарубін, Ю. Фельшинський, Г.Чернявський й ін.). Так, Є. Бужор у статті «Осмислення російської революції в творчості Максиміліана Волошина» (2012), спираючись на широкий історико-літературний матеріал, доходить висновку про політичний ідеал Волошина як революційну боротьбу за духовні інтереси й необхідності релігійної, а не соціальної революції [2]. На наш погляд, висновок Є. Бужор є неповним і компромісним, адже дослідниця не наводить цитат з антирадянської поезії митця, що формує уявлення про осмислення ним російської жовтневої революції 1917 р. одним із варіантів ліберальних духовних шукань російської інтелігенції початку XX ст.

Наукова новизна цього дослідження полягає у висвітленні постаті М. Волошина постреволюційного періоду як безкомпромісного до радянської влади поета, сильного духом і сповненого презирства до радянського режиму. Добре знаючи, на які духовні і фізичні тортури здатна радянська влада, вірші поета про червоний терор були опубліковані за його згоди вже в 1923 р. в Берліні (збірка «Стихи о терроре») і перевидавалися за кордоном впродовж XX ст. («Пути России». – Берлін, 1946; 1963).

Основний виклад матеріалу. Російський поет М. Волошин є представником символістської течії російського модернізму. Він був добре обізнаний з творчістю провідних російських символістів й до переїзду в Коктебель із захватом відвідував літературні салони Санкт-Петербургу й Москви, багато подорожував Європою. Як енциклопедично освічена і різносторонньо розвинута особистість, він реалізував себе й як перекладач, літературний критик і художник-пейзажист. Перлинами літературної спадщини російського символізму стали його збірники «Вірші. 1900-1910), збірка культурознавчих статей «Лики творчості» (1914). «Волошин, як поет і мистецтвознавець, був людиною двох культур: французької та російської, причому докорінно російської. У його поезії вловлюється вплив Верхарна і французьких парнасців, але в той же час все те, що йде від Заходу, поріднився з російським фольклором, з давньоруської поезією, зі словами і ритмікою розспівів» [5, с. 3].

М. Волошин ставився непримиренно до будь-яких проявів приниження й насильства. Він з болем прийняв події «кривавої неділі» 1915 р. в царській Росії, з жахом осмислив події Першої світової війни, що знайшли відображення в антивоєнній збірці віршів «Anno mundi ardentis 1915», присвяченій трагедії Першої світової війни. Однак вже незабаром М. Волошин зітнеться з гіршим болем і жахом – він стане свідком подій червоного терору в Криму – геноцидом власного народу, у порівнянні з яким події Першої світової війни відійдуть на другий план.

Прояви революційного романтизму та конформізму відсутні в ліриці М. Волошина. Ще 1917 року поет зрозумів (вірш «Мир»):

С Россией кончено… На последях
Ее мы прогалдели, проболтали,
Пролузгали, пропили, проплевали,
Замызгали на грядных прощадях [3].

В 1920 р. радянська влада встановилася і в Криму і щонайперше прийнялася а фізичне знищення «класових ворогів народу» і білогвардійців, що залишилися на півострові після евакуації армії Врангеля. Обіцянки амністії завершилися наймасовішими

вбивствами нової влади. Свідки і дослідники подій тих років (письменник І. Шмельов, редактор «Нового журналу» Роман Гуль, історик С. Мельгунов й ін.) оцінюють кількість розстріляних жертв в 120 000 людей, виходячи з матеріалів союзу лікарів Криму й інших джерел [1, с.21].

До встановлення радянської влади в Криму у вірші «Громадянська війна» (1920) М. Волошин з болем пише про два непримиренних табори, що встановилися в країні внаслідок громадянської війни:

Одни идут освобождать
Москву и вновь ковать стихию,
Другие, разнуздав стихию,
Хотят весь мир пересоздать.
В тех и в других война вдохнула
Гнев, жадность, мрачный хмель разгула [3].

Ліричний герой М. Волошина «всіма силами своєї душі» молиться за одних і за інших і залишається поза інтересами будь-якої політичної групи. Однак, цілком очевидно, що більшовистська мораль та революційна «новомова» аж ніяк не надихали молодого поета («Термінологія», 1921):

«Брали на мушку», «ставили к стенке»,
«Списывали в расход»
Так изменялись из года в год
Быта и речи оттенки.
«Хлопнуть», «угробить», «отправить на шлепку»,
«К Духонину в штаб», «разменять»
Проще и хлеще нельзя передать
Нашу кровавую трепку.
Правду выпытывали из под ногтей,
шею вставляли фугасы,
«Шили погоны», «кроили лампасы»,
«Делали однорогих чертей» [3].

«Вірші про терор» М. Волошина, опубліковані 1923 р. Берліні, є найдраматичнішим циклом в художньому доробку митця. Російський інтелігент, мислитель-гуманіст, блискучий художник-пейзажист опинився на дні людської моралі, яка за проявами своєї жорстокості ще не знала подібних аналогів та масштабів. «Той, хто вчитувався в вірші Максиміліана Волошина, – пише В. Завалишин, – зрозуміє, відчує, що апологетичним одам поетів, які прославляють революцію, він протиставив апокаліптичне бачення світу, підірваного революцією. Волошин – поет революційних катастроф і соціальних потрясінь. Навряд чи російська пореволюційна поезія знає іншого майстра, який би так відчув трагедію і апокаліптичність російської революції і прийняв близько до серця страждання і горе, яке вона несе окремим людям, Росії, всьому людству» [5, с. 4].

У вірші «Терор» (1921) М. Волошин описує розстріли людей як буденну справу червоноармійців. Короткі одно- та двослівні фрази підкреслюють неймовірну для сприйняття нормальної людини, фантасмагоричну «ділову» атмосферу при скоєнні вбивств:

Собирались на работу ночью. Читали
Донесения, справки, дела.
Торопливо подписывали приговоры.
Зевали. Пили вино.

С утра раздавали солдатам водку.
Вечером при свече
Вызывали по спискам мужчин, женщин,
Сгоняли на темный двор,
Снимали с них обувь, белье, платье,
Связывали в тюки.
Грузили на подводу. Увозили.
Делили кольца, часы.
Ночью гнали разутых, голодных,
По оледенелой земле,
Под северовосточным ветром
За город, в пустыри.
Загоняли прикладами на край обрыва,
Освещали ручным фонарем.
Пол минуты работали пулеметы.
Приканчивали штыком.
Еще не добитых валили в яму.
Торопливо засыпали землей.
А потом с широкою русскою песней
Возвращались в город, домой [1, с.17].

Нахабна бездушність і ділова завзятість катів протиставляється онтологічному жаху і болі втрати рідних ні в чому неповинних людей:

А к рассвету пробирались к тем же оврагам
Жены, матери, псы.
Разрывали землю, грызлись за кости,
Целовали милую плоть [Там само].

У вірші «Червона весна» (1920) М. Волошин зображає іншу жахливу картину масових вбивств, скоєних під час червоного терору 1920-1921 рр. в Криму. У назві міститься певний оксюморон: концепт *весна* зазвичай асоціюється з пробудженням і розквітом природи, надією на відродження усього сущого й людства, уособлених у пасхальних святах. Однак, цієї весни, зазначає поет, «Христос не воскресал», оскільки нелюдські справи червоноармійців не можливо асоціювати з вірою у спасіння й божественну справедливість:

Зимою вдоль дорог валялись трупы
Людей и лошадей, и стаи псов
Въедались им в живот и рвали мясо.
Восточный ветер выл в разбитых окнах,
А под окном стучали пулеметы,
Свистя, как бич по мясу обнаженных
Мужских и женских тел. Весна пришла.
Зловещая, голодная, больная [1, с.13].

Танення снігу відкрило жахливу картину напіврозкладених трупів вздовж доріг та в урвищах. Їх кількість була такою значною, що кати не встигали їх ховати. Весняні квіти (проліски, фіалки, конвалії) пахли гниллю й тліном. Обличчя природи «налилося гнівом», а її колір замість зеленого набув червоних відтінків, що асоціюються з кольором крові. В уяві ліричного героя душі загиблих людей носилися вздовж доріг, викликаючи паніку і жагу помсти:

Лицо природы искажалось гневом
И ужасом. А души, вырванных
Насильственно из жизни – вились в ветре,
Носились по дорогам в пыльных вихрях,
Безумили живых могильным хмелем
Неизжитых страстей, неутоленной жизни,
Плодили мщенье, панику, заразу.
Зима была в тот год Страстной неделей
И красный май сплелся с кровавой Пасхой.
Но в ту весну Христос не воскресал [Там само].

Вірш М. Волошина «Бійня» (1921) повністю складається з риторичних запитань, які, як відомо, не потребують відповіді. Його написання припадає на другий рік червоного терору, коли арешти, масові вбивства, біль втрат і онтологічний шок перетворилися на буденну справу. Ліричний герой твору задається питаннями, чому люди блідніють і не дивляться друг другу в очі; звідки у дівчат воскові обличчя й круги під очима; чому під вечір місто спустошене; для кого солдати перекривають шляхи; чому з брязкотом відчиняються ворота; п'ятдесят чи сто людей сьогодні гонять вздовж темних вулиць поміж «осліплих вікон» та «глухих дверей»; чому мереживні хустки, панчохи й натільні хрестики валяються вздовж звалищ; чиє ім'я видряпане на камінні; чиї голоси грубо обривають команду й різко стихають шаги; що різко й чітко шмагало в темряві і що мовчки й квапливо роблять потім; чому після справ затягують пісню; чий стогін роздається, а потім затихає; хто біжить, залишаючи криваві сліди, стукає в зачинені ворота й ставні; чи розкрилася хоча б одні двері для них; чому вітер за карантином причитає пісню про юнаків, з крові й костей яких збирають страшний врожай і давлять вино; кого прикладами женуть солдати й за ким ридає жінка… Єдиною відповіддю у цьому переліку риторичних запитань є відповідь жінки, яка пояснює, що ридає вона не за загиблими, а за тими, кому долею призначено довго жити.

Антиреволюційні вірші М. Волошина є прикладом мужності й гуманізму поета-самовидця, який не продався владі, не підтримував жодну з ворогуючих сторін і постійно молився про те, щоб злий дух залишив російське народне серце і повернув йому колишню святість.

1. Бикова Т. (2002) *Масовий терор у період утвердження радянської влади в Криму (1920-1921).* Нариси історії політичного терору і тероризму в Україні XIX–XX ст. К.: Наукова думка. С. 191-207.

2. Бужор Е.С. (2012) *Осмысление русской революции в творчестве Максимилиана Волошина.* Электронное научное издание альманах Пространство и Время. Т. 1. Вып. 2. URL: https://cyberleninka.ru/article/v/osmyslenie-russkoy-revolyutsii-v-tvorchestve-maksimiliana-voloshina

3. Волошин М. (1969) *Пути России: второе издание*. М.: Эхо,. URL http://wysotsky.com/0009/063.htm#22

4. Волошин М. (1923) *Стихи о терроре. – Берлин: Книгоиз-во писателей в Берлине.* 72 с. URL: https://vtoraya-literatura.com/pdf/voloshin_stikhi_o_terrore_1923__ocr.pdf

5. Завалишин В. (1969) *Максимилиан Волошин (1877-1932).* Волошин М. Пути России: второе издание. М.: Эхо. URL: http://wysotsky.com/0009/063.htm#22

6. Зарубин В. (2013) *Глава X. Год 1921-й: война продолжается.* Проект «Украина». Крым в годы смуты (1917-1921). Харьков: Фолио. 379 с.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ «НАРЕЧЕНА» В ПАРЕМІОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Інна Стріжак
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Сорока Т. В.

Пареміологічний фонд кожного народу є «дзеркалом народу» в якому відображається його мудрість та досвід багатьох поколінь. В пареміологічних одиницях зберігається знання про світ та про місце людини в цьому світу. Саме це робить пареміологічні одиниці цікавим об'єктом лінгвістичних досліджень.

Поняття «мовна картина світу» стало дуже актуальним та популярним в сучасній лінгвістиці. Мовна картина світу складається з різноманітних фрагментів, які досліджуються на основі певного мовного матеріалу. Пареміологічна картина світу також є окремим фрагментом «мовної картини світу». Дослідження пареміологічного фонду кожного мовного колективу дає змогу реконструювати пареміологічну картину світу [1, с. 150].

В. фон Гумбольдт стверджував, що своєрідність будь-якої мови дуже чітко виражається в народному житті. А. Тейлор вважав, що саме прислів'я дають змогу визначити ідеї та ідеали певного народу. В пареміологічних одиницях відображаються моральні засади певного мовного колективу. В суспільстві пареміологічні одиниці виступають в якості «життєвих правил», які певною мірою регулюють повсякденне життя народу [4, с. 250].

Дуже яскраво проявляється в прислів'ях менталітет народу. Саме він відіграє важливу роль в формуванні пареміологічної картини світу. Менталітет – це сукупність характеристик, які визначають притаманне певному конкретному народу сприйняття навколишнього світу. Менталітет формує мовну картину світу та пареміологічну картину світу, а також яскраво відображається в них. Менталітет кожного народу стійкий та стабільний, але кожне нове покоління доповнює його своїми новими рисами [2, с. 50].

Вагоме значення в аналізі менталітету конкретного мовного колективу та побудові мовної картини відіграє дослідження пареміологічного фонду. Отже, актуальність даної статті полягає в тому, що на основі аналізу пареміологічних одиниць англійської мови можливо дослідити британську мовну картину світу та розкрити переконання британського народу щодо образу «нареченої».

Мета цієї статті полягає в дослідженні фрагменту пареміологічної картини світу британців на матеріалі пареміологічних одиниць англійської мови, які об'єднані на основі поняття «наречена».

Кожна дівчина мріє про хорошого чоловіка та міцний шлюб, але для цього треба докласти певні зусилля. Щасливе подружнє життя залежить від стосунків та почуттів, що існують між чоловіком та жінкою. В народній мудрості є чимало прислів'їв, що містять поради та настанови для дівчат, які вже досягли шлюбного віку, або збираються вийти заміж.

Отже, в пареміологічних одиницях відображаються ті риси характеру та манери поведінки, якими має володіти дівчина, яка бажає стати нареченою, а згодом дружиною та матір'ю. В них також звертається увага на ті риси та тип поведінки, які є не бажаними для молодої дівчини.

В деяких прислів'ях містяться поради для дівчини, яка має зробити один з найсерйозніших кроків в своєму житті – вийти заміж. Якими рисами, згідно англійським прислів'ям, має володіти завидна наречена?

По-перше, в пареміологічних одиницях англійської мови звертається увага на те, що дівчина, яка прагне вийти заміж має бути працьовитою та серйозною:

- *«A crooning cow, a crowing hen, and a whistling maid boded never luck to a house.»*

- «*While the tall maid is stooping the little one hath swept the house.»*

Негативною рисою є розпещеність дівчини. Вважається, що дівчата, яких з дитинства розпещували батьки, рідко коли стають хорошими дружинами: *«He has fault of a wife that marries mam's pet.».*

По-друге, дівчинамаєбутисамостійною, активноютакмітливою:*«It is better to marry a shrew than a sheep.*»[5, с. 125]. Зазвичай, в народі використовують це прислів'я як критику в адрес жінок, які не помічають, або роблять вигляд, що не помічають зраду чоловіка та дозволи зробити з себе безвільну людину.

Незважаючи на те, що звертається увага на самостійність та активність дівчини, вважається, що вона має розуміти, що головою сім'ї буде її майбутній чоловік: *«Shewillkeepherownsideofthehouse, andgoupanddowninyours.».*

Зазвичай, коли парубок вибирає собі наречену він обирає серцем, обирає ту дівчину, яку він кохає до нестями та хоче прожити з нею усе своє життя. Але в будь-якому соціумі завжди звертали, звертають та буть звертати увагу на матеріальний добробут та репутацію дівчини:

- «*Sheiswelcome, thatbringssomepresentunderherarm.»*
- *«Takeawineofagoodsoilandthedaughterofagoodmother.»*

Поряд з певними позитивними рисами характеру та манерами поведінки в англійських прислів'ях ілюструються деякі негативні звички та стиль поведінки молодої незаміжньої дівчини. Таким чином, надмірна балакучість, несерйозність та надмірне захоплення різноманітними розвагами молодої дівчини викликає несхвалення в народі:*«Mealy-mouthedmaidensstandlongatthemill.» [3, с. 345]*. Вважається, що занадто балакуча та несерйозна дівчина не викликає інтересу в парубків та може довго залишатися незаміжньою.

Дівчина, яка хоче вийти заміж має поводити себе скромно, поменше балакати та побільше слухати: «*Maidensmustbemildandmeek, swifttohearandslowtospeak.».* Вона має бути лагідною та покірною, а також вміти вислухати свого обранця та правильно підібрати слова для відповіді, не бути занадто балакучою, або грубою та сварливою.

З давніх-давен вважалося, що дівчина має зберегти цноту до вступу в законний шлюб. Незаміжню дівчину, яка завагітніла та народила дитину будучи неодруженою, тобто поза шлюбом, осуджували в суспільстві за інтимні стосунки з парубком поза шлюбом:

- *«She has been stung by a serpent. »*
- *«She has got a kid in her kilting. »*
- *«She has broken her elbow. »*

В британських прислів'ях звертається увага на те, що шлюб є необхідним для дівчини. В деяких пареміологічних одиницях стверджується, що кожна дівчина обов'язково зустріне своє кохання, свого судженого:

- *«All meats to be eaten, and all maids to be wed.»*
- *«If one will not, another will.»*
- *«There is no goose so grey in the lake, that cannot find a gander for her make.»*

Впевнихпареміологічниходиницяханглійськоїмовивисловлюєтьсятакождумка, щодівчинанемаєзанадтоприскіпливовідноситисядовиборумайбутньогочоловіка:

- «*A maiden with many wooers often chooses the worst.»*
- «*Better bad than without.»*
- «*Marry first, and love will come afterwards.»*
- *«You are mope-eyed by (with) living so long a maid.»*
- *«How can the cat help it if the maid be a fool?»*

З огляду на вищезгадані англійські прислів'я, можна підкреслити, що молодій дівчині рядять незволікати з створенням шлюбу та попереджають, що довго вибираючи та шукаючи ідеального жениха можна врешті-решт обрати ненайкращого з усіх.

Кожна молода дівчина мріє вийти заміж та мати чоловіка, який буде добре забезпечувати сім'ю. Отже, в багатьох випадках дівчина виходячи заміж прагне не тільки кохати та бути коханою, але також хоче отримати стабільне матеріальне становище:

- *«Maids want nothing but husbands, and when they have them they want everything.»*
- *«Maidens should be meek while (until) they be married.»*
- *«Maidens should be mim till they're married, and then they may burn kirks.»*

В цих прислів'ях наголошується, що до шлюбу молода дівчина хоче тільки одного – одружитися. Після весілля жінка починає висувати більше вимог до свого чоловіка, тобто стає більш вибагливою. Інколи навіть поведінка жінки після весілля міняється з часом. До шлюбу дівчина намагається справити хороше враження на парубка, щоб скоріше вийти заміж. Ставши законною дружиною жінка починає по-троху показувати всі свої скриті «здібності» та свій справжній характер:

- *«She hath broken her elbow at the church (kirk) door.»*
- *«All are good lasses but whence come bad wives?»*

Отже, ознайомлення з представленими в цій статті пареміологічними одиницями дало змогу розглянути ставлення британського народу до такої соціальної ролі дівчини як «наречена». Було визначено, що незаміжня дівчина, яка хоче створити сім'ю має володіти певними рисами характеру та дотримуватися певних норм поведінки. Англійська народна мудрість свідчить про те, що дівчина має бути працьовитою, серйозною, скромною, кмітливою, самостійною та доброю. Британці відають перевагу не зовнішнім якостям дівчини, а її рисам характеру та поведінці.

В пареміологічному фонді англійської мови є також прислів'я в яких згадується також певні моральні норми, яких має дотримуватися молода незаміжня дівчина. В першу чергу, в англійських прислів'ях засуджуються інтимні стосунки молодої дівчини та народження дитини поза шлюбом.

В багатьох пареміологічних одиницях є поради та застереження для незаміжньої дівчини. З одного боку, дівчині не радять поспішати з створенням сім'ї, а навпаки, стверджується, що для кожної знайдеться чоловік. З іншого богу, в деяких прислів'ях звертається увага на те, що дівчина яка дуже вибаглива до майбутнього обранця може довго «сидіти в дівках».

Таким чином, в результаті аналізу англійських прислів'їв було визначено уявлення британців щодо образу «нареченої». Саме в народних прислів'ях найбільш яскраво представлений досвід багатьох поколінь. Пареміологічних одиниць містять певні поради для молоді, яка тільки починає робити перші свої кроки в подружнє життя.

1. Алефиренко Н. Ф., Семененко Н. Н. (2009) *Фразеология и паремиология.*М.: Флинта: Наука. 344 с.

2. Корнилов О. А. (2003) *Языковые картины мира как производные национальных менталитетов.* М.: ЧеРо. 349 с.

3. МаргулисА., ХолоднаяА. (2000) *Русско-английский словарь пословиц и поговорок*. Russian-Englishdictionaryofproverbsandsayings.Jefferson, NorthCarolinaandLondon: McFarlandandCompany, Inc., Publishers. 487 с.

4. Маслова В. А. (2001) *Лингвокультурология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений*. М.: Издательский центр «Академия».208 с.

5. Салеева Д. А. (2004) *Этнические, возрастные и гендерные концепты в русских, английских и татарских паремиях*: дис. канд. филол. наук / Д. А. Салеева. – М.,. – 226 с.

НАЗВА ЯК ПАРАДОКСАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ РОМАНУ М.П. ШИШКІНА «ВЗЯТТЯ ІЗМАЇЛА»

Анастасія Тяка
студентка IV курсу факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник − доц. Савоськіна Т.О.

Творчість сучасного письменника Михайла Павловича Шишкінапривертає пильну увагу читачів та критиків. Письменник здобув широку популярність в Росії і за кордоном, про що може свідчити ряд отриманих ним престижних літературних премій: в 1993 році – премія журналу «Знамя» за кращий літературний дебют, в 1999 році – премія «Глобус» за роман «Взяття Ізмаїла» як твір, що сприяє зближенню народів і культур; у 2000 році – премія «Російський Букер», а в 2005 році – премія «Національний бестселер», двічі лауреат премії «Велика книга»:в 2006 році за роман «Венерин волос» і в 2011 році за роман «Письмовник». На думкуС.М. Лашової, кандидата філологічних наук, однією з причин творчого успіху М. П. Шишкіна є активна взаємодія в його прозі традицій російської реалістичної літератури з елементами постмодерністської образності, що робить художній світ творів відомимиі автентичними[3].

Одна з категорій «постмодерністської поетики» – безмежна гра з читачем. Простір гри заповнюють знаки, слова, цитати, стилі, хаотичне поєднання свого і чужого, автор вільно грає з чужими текстами, стилями, а тексти грають з ним. У статті «Смерть автора»теоретик постмодернізму Ролан Барт писав: «Текст являє собою не лінійний ланцюжок слів, що виражають єдиний сенс, але багатовимірний простір, де поєднуються і сперечаються один з одним різні види письма, жоден з яких не є первинним: текст зітканий із цитат, які посилаються на тисячі культурних джерел. Письменник лише може вічно наслідувати те, що було написано колись...» [5, с. 378]. На наш погляд, кращий зразок постмодерністської гри постає роман Михайла Шишкіна «Взяття Ізмаїла». Звертає на себе увагу алогічність заголовка роману письменника. З одного боку, він орієнтує читача на історичну тему, пов’язану з штурмом фортеці Ізмаїл російським полководцем О. Суворовим. З іншого боку, в тексті роману жодного разу не згадується російсько-турецька війна, що, безумовно, інтригує і спантеличує читача. Саме тому, мета статті – визначити парадоксальний сенс назви роману «Взяття Ізмаїлу».

Розробці логічно-філософської концепції парадоксу присвячено чимало праць сучасних вчених, серед яких особливу роль для лінгвістичного аналізу грає робота відомого французького філософа Жиля Делеза «Логіка сенсу», котра має важливе значення і для вивчення художнього тексту. «Здоровий глузд стверджує, що у всіх речей є чітко визначений зміст; але суть парадоксу полягає в утвердженні двох смислів одночасно»[2, с. 45].

У «Взяття Ізмаїла» мова йде не про конкретну історичну подію, яка позначено в назві роману. Весь твір – це хроніка російської історії, що викладена автором за допомогою символів, а також інтертекстуальних елементів. Письменник починає свій літопис з моменту створення Росії, уподібнюючи її судовому процесу. Самих же суддів письменник порівнює з язичницькими божествами Перуном, Велесом, Сварогом і тим самим співвідносить їх з древніми слов’янами. Автор намагається показати народ як «obscuri viri» (тобто темні люди), що підтверджується цитатою з «Повісті временних літ», вміло вплетеною автором в художній текст: «Дикари! Убиваху друг друга, ядяху все нечисто, и брака у них не бываше, но умыкиваху уводы девица, живах в лесах и срамословие в них пред отци и пред снохами!»[6, с. 57].

Використання уривка з пам’ятника давньоруської літератури виконує дві функції. По-перше, допомагає автору створити ілюзію об’єктивного уявлення російського народу з історичної точки зору. По-друге, воно покликане остаточно переконати читача, що мова йде саме про Росію. Ці ж функції виконують інші документальні матеріали, які

використовуються Шишкиним. Наприклад, архівна довідка з ГУЛАГу про справу Шпета Густава Густавовича, розстріляного в 1937 р.; лист Альберта Кампензе до папи Климента VI (1524 г.), вибірки з «Трактату про дві Сарматії» Матвія Міховского (1517 г.); фрагмент записки «Подорожі в Персію» Амбоджіо Контаріні (1474-1477 рр.); уривок з «Книги про великого і могутнього царя Росії і князя московському» Р. Ченслера (1553 г.); сцени з «Записок про Московію» Г. Штадена і так далі [4]. Таке вибіркове «зшивання» фрагментів історичних довідок різних часових періодів дозволяє автору створити історичну панораму Росії як вічний бій. Вона імпліцитно звернена до іронічного назвою роману.

Тонку насмішку заголовка роману «Взяття Ізмаїла» підсилює циркові прийоми, які особливо проявляються в сцені приготування фрагментарного героя Олександра Суворова до штурму Ізмаїльської фортеці і, як наслідок, іронічне зниження героїчного пафосу цього історичного подвигу. М. Шишкінрозмірковує про приховану сутність людини і тварини, описує крихку межу між людиною і твариною. Образи тварин в романі мають різні значення і виконують різні функції. Так, наприклад, слова Ольги Веніамінівна, звернені до свого таємного коханця Олександру Васильовичу: «Мне иногда кажется, Саша, что я – какое-то животное в цирке.», підкреслюють, що героїня відчуває себе твариною, що позбавлена своєї волі. [6, с. 32] Автор роману детально описує образ цирку. Перед очима постає освітленийманеж, «Запах деревянные скамейки, обитые кумачом, где-то далеко в вышине колышется на ветру брезентовый купол, слышны нетерпеливые аплодисменты публики» [6, с. 38]. Майданчик манежу заповнюється запахом «лошадиного мыла, пропотевшей кожаной упряжи, подмокших опилок, рыбы, выпавшей из кармана коверного...» [6, с. 38]. Ольга Буреніна-Петрова, російський літературознавець, вважає, що опис світу циркув цьому епізоді, серед іншого, схожий наархаїчний ритуал підготовки до війни: «И нужнонаучиться ловить апач, на лету рассекать шамберьером подброшенное яблоко, прокалывать себе язык, кожу на груди, мускулы» [6, с. 38]. З чого можна зробити висновок, що автор проводить пряму аналогію циркового номера з приготуваннями Олександра Суворова до штурму Ізмаїльської фортеці.

На перший погляд, незначний цирковий епізод отримує несподіване продовження у подальшій частині розповіді. Хлопчик Костя, пристрастю якого були тварини після відвідування цирку, натхненний атракціоном з мишачою залізницею, спорудив фортецю. Голосом циркового глашатая Костя оголосив Олександру Васильовичу, що перед ним атракціон «Взяття Ізмаїла», в якому білі дресировані миші «должны будут перебираться через ров, карабкаться на стены и, взобравшись на башню, тянуть за веревочку, которая опускает турецкий флаг и поднимает русский.» [6 с. 163]. На питання, що потрібно зробити, щоб миші його послухалися, хлопчик відповів: «Там везде будут кусочки сыра! А вы как думали?! Все дело в сыре!»[6, с. 163]. Мрія хлопчика виражає авторське відношення не тільки до конкретної історичної події, а й позначає історичну характеристику російського народу, який як миші, готові виконати будь-яку примху «господаря» заради шматка «сиру».

Таким чином, історичний подвиг Суворова та автобіографічні алюзії з сюжетної лінії «взяття» життя-фортеці журналіста Михайла («Эту жизнь, Мишка, нужно брать, как крепость!» [6, с. 212]) сходяться в одній точці циркового простору. Життя героїв постає як циркове шоу, де величезна країна − це арена, а персонажі − позбавлені своєї волі. [1, с. 26.]

Проаналізувавши роман М. Шишкіна «Взяття Ізмаїла», ми помітили, що автор парадоксально поєднує різні теми, часи і простори в єдину ментальну картографію. Не менш парадоксальним є назва роману «Взяття Ізмаїла», що не має чіткого зв'язку з історичними подіями XVIII століття. Даний іронічний парадокс репрезентує основний зміст твору, проявляючись в тексті на рівні прямих висловлювань героїв, які використовуються автором, і перш за все, в назві роману.

1. Буреніна-Петрова О. Д. (2015) *Цирк в просторі культури*. Москва : НЛО. 500 с.
2. Делеза Ж.. (2011) *Логіка сенсу*.М.: Академічний Проект. 472 с.
3.Лашова С. М. (2012) *Поетика Михайла Шишкіна: система мотивів і розповідних стратегії:* дис. ... канд. філ. наук:10.01.01. Пермь. 178 с.
4.Личманова Т. (2012) *Значення слова і його трансформація в назві романів*. М. Шишкіна «Взяття Ізмаїла», «Письмовник».Parus. №19.
5. Ролан Б. (1994) *Смерть автора. Вибрані работи*: Поетика. М. 400 с.
6. Шишкін М. П. (2010) *Взяття Ізмаїла*. М.: Ва. 480 с.

ФУТУРОЛОГІЧНІ ПЕРЕДБАЧЕННЯ У НАУКОВІЙ ФАНТАСТИЦІ Г. УЕЛЛСА

Олеся Фетова
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – проф. Шевчук Т.С.

Однією з базових людських потреб, що визначаються домінантою людської психіки, є пізнавальна потреба – отримання знання про властивості навколишнього світу. У зв'язку з цим найактуальнішою проблемою, яку вирішує людство з найдавніших часів і до наших днів, є проблема свідомого вибору майбутнього. У проріканнях оракулів, релігійно-філософських навчаннях, міфах люди намагалися знайти відповіді на питання про долю світу, людини, космосу і історії, про їх початок і кінець, про те, що за цим кінцем слідує. Сьогодні, як і в минулому, майбутнє прагнуть передбачити, прогнозувати, екстраполювати. Майбутнє можна також планувати, програмувати, проектувати. Стосовно майбутнього можна висувати цілепокладання і приймати рішення. Поняттям, що об'єднує всі різновиди одержання інформації про майбутнє, є передбачення. У ньому містяться всі основні риси, суперечності, рушійні сили, фактори досліджуваних процесів [3]. Провісники і пророки жили в усі часи. Ще в Стародавній Греції люди відвідували храм Аполлона, щоб дізнатися про прийдешнє. З давніх років люди вірили і прислухалися до пророкувань, почутим від «ясновидців». А ось фантастику завжди вважали літературою другого сорту, вигадкою для незрілих умів. Але саме письменники-фантасти напророкували той світ, який оточує нас зараз. Хоч і не всі передбачення цього жанру вже здійснилися, немає жодного великого науково-технічного відкриття, яке не було б передбачене письменниками-фантастами, що пояснює *актуальність* теми даної статті. До того ж, крім наукових винаходів, якими ми користуємося, вони передбачали проблеми, з якими людству довелося зіткнутися, і рішення, які потрібно прийняти.

Наукова фантастика поєднує в собі два методи пізнання і відображення світу – метод художньої літератури, у якому діють такі потужні знаряддя, як уява й інтуїція, та науковий метод – сувора логіка аналізу й експериментальна основа. Саме поєднання цих двох методів дає змогу жанру протягом століть дивувати точністю передбачення наукових відкриттів і соціального розвитку суспільства. Ця точність настільки разюча, що дозволяє стверджувати: читачі наукової фантастики, на відміну від решти, вже мали можливість зазирнути в майбутнє, вони жили в ньому, вони знають його, як ніхто інший. [2]

Наукова фантастика є культурно історичним феноменом і пророкує не події, а їх ймовірність. Коріння цього феномену йдуть в міфологічну свідомість народів світу, релігійні та філософські вчення, в твори романтиків і соціальні утопії епохи Відродження. Як особливий вид художньої літератури, наукова фантастика, виникнувши в контексті історичного розвитку цивілізації і культури, пройшла своє становлення в XVII-XIX століттях, одночасно з сучасною наукою і науковим передбаченням.

Народженню наукової фантастики в XIX столітті сприяло, насамперед, узагальнення досвіду, накопиченого на той час людством в різних областях знань. Автори утопій змалювали всі варіанти соціальної облаштованості суспільства, розповіли про все,

що нам довелося і що маємо ще пережити, у тому числі різноманітні варіанти миру та війн.

Одним з авторів-фантастів, який передбачив не тільки безліч відкриттів науки, а й побачив соціальні, етичні, психологічні проблеми людини майбутнього був Герберт Джордж Уеллс. *Мета* даної статті – аналізуючи твори письменника, виявити передбачення та з'ясувати, які з них здійснились та які можуть здійснитись у майбутньому. *Новизна* полягає у тому, що у статті подаються уточнення, конкретизація вже відомих результатів досліджень науковців з даної теми.

Уеллса по праву вважають батьком філософської наукової фантастики. Його перу належать 40 романів і кілька томів оповідань, більше десятка полемічних творів з філософської проблематики і перебудові суспільства, два посібники з всесвітньої історії, близько 30 томів з політичними і соціальними прогнозами, три книги для дітей і автобіографія. Перші романи він писав, коли в Британії будинки освітлювалися свічками і лампами, а найбільш просунутою технікою були велосипед з ланцюговим приводом і надувними шинами і кінокамера. Проте, Уеллс вигадав практично все, що ми бачимо навколо, зокрема опалення в трубах і платні автомобільні дороги [1].

Спочатку до фантастичних прогнозів Уеллса критики ставилися холодно. Вони вважали його книги ненауковою фантастикою, але тільки до тих пір, поки фантазії письменника не стали реальністю. Сучасні дослідники його творчості стверджують, що прогнози фантаста збулися майже на 80 відсотків. А. Ейнштейн, прочитавши про атомну бомбу, зробив заяву про те, що така ідея немислима. Але через 30 років атомні бомбардування стерли з лиця землі Хіросіму і Нагасакі. Уеллс є першовідкривачем багатьох тем, які стали популярними і породили безліч напрямків в сучасній фантастиці. До таких тем належать:

- чотиривимірний простір-час;
- світові війни із застосуванням ядерної, хімічної і біологічної зброї;
- опис нових технічних винаходів для ведення війн: авіація, танки, лазери;
- паралельні світи;
- антигравітація;
- ефект невидимості;
- існування життя на інших планетах і інопланетне вторгнення;
- кріоніка.

Крім цього, він став одним з перших, хто зміг передбачити соціальні зміни суспільства майбутнього: глобалізацію, технократичну революцію, бум розвитку інформаційних технологій, а також процеси, пов'язані з наслідками цих явищ.

У 1895 році вийшов перший роман Уеллса – «Машина часу». За 10 років до відкриттів А. Ейнштейна і Г. Маньківського в романі з'явилася можливість існування чотиривимірного простору-часу. Образ «Машини часу» з'явився у письменника після того, як на засіданні дискусійного клубу він почув доповідь «Про можливості неевклідової геометрії» за мотивами книги Ч. Хинтона «Що таке четвертий вимір» (1884).

У 1891 році Уеллс написав есе «Нерухомий Всесвіт», в якому пояснював концепцію чотиривимірного світу, з чотирма координатами: довжина, ширина, висота (простір) і протяжність (час). У видавництві його есе відхилили через те, що видавець зрозумів не більше ніж 10 відсотків того, про що писав Уеллс. Вперше в романі була представлена ідея про подорожі в часі, яка в подальшому отримала велику популярність у письменників. Концепція технічного винаходу – машини часу – розбурхує свідомість вчених і письменників досі.

Наступним романом став «Людина-невидимка» (1897 рік). Автор описав ефект невидимості, який в повній мірі недоступний для сучасної науки. Персонаж роману студент-медик Гріффін знаходить спосіб, завдяки якому світло огинає його тіло таким чином, щоб не відбиватися від нього. Для написання роману Уеллс звертає свою увагу на

дослідження властивостей медуз, які практично непомітні в воді. Ідея невидимості стала дуже привабливою для військових комплексів Америки. Сьогодні винайдені невидимі для радарів стелс-літаки і метаречовинний камуфляж.

Тема інопланетного вторгнення була представлена вперше в фантастичній літературі в книзі «Війна світів» в 1898 році. Її створення було навіяно передовими відкриттями в астрономії того часу, зокрема, дослідженнями астронома-математика Персиваля Лоуелла. В результаті спостережень за Марсом в 1877 і 1892 роках астрономи змогли вивчити його детально: були виявлені його супутники, вивчені полярні шапки і система каналів на поверхні планети. Після цих відкриттів з'явилося припущення про можливість існування життя на Марсі.

У романі Уеллс передбачив використання зброї масового ураження і авіації у військових цілях, що як раз і здійснилося в ході Першої Світової війни. «Війна світів» дуже вразила Лео Сциларда, який в майбутньому приступив до розробки атомної зброї. А Роберт Годдарт присвятив своє життя ракетобудуванню, надихнувшись романом.

В «Острові доктора Моро» (1896) автор описує наслідки генетичних дослідів і вирощування зверолюдей. Такі досліди не давали позитивних результатів в XX столітті, але зараз проводиться дослідження по вирощуванню овець, біологічно схожих на людей. Це дозволяє вирощувати органи для пересадки людині.

У романі «Коли сплячий прокинеться» (1899) Уеллс описує процес кріоніки, яка дозволяє заморозити тіло для того, щоб воскресити його в майбутньому. Таким чином, з'являється новий спосіб подорожі в майбутнє і збільшення тривалості життя.

У 1901 році вийшла його книга, присвячена прогнозам розвитку техніки в XX столітті під назвою «Передбачення» і підзаголовком «Про вплив прогресу механіки і науки на людське життя і думку». Тираж перевищив тиражі всіх ранніх науково-фантастичних романів Уеллса. Ось як Уеллс описав в ній побут XX століття: «В современном хозяйстве прислуга необходима главным образом из-за неправильного устройства домов. В будущем их, вероятно, будут строить разумнее. Метенье мусора и стирание пыли было бы легко устранить при разумном устройстве домов. Так как не существует хороших согревательных приспособлений, приходится приносить в дома огромные количества угля, а вместе с ним и грязи, которую приходится удалять с огромной затратой труда. В будущем дома, вероятно, станут нагреваться при помощи труб, проведённых в стены, от общего сильного источника тепла. Дома будут вентилироваться через трубы в стенах, в которых воздух будет нагреваться, пыль задерживаться, а испорченный воздух выводиться простым механизмом. Во многих домах ещё сохранён обычай наливать в лампы керосин и чистить ваксой обувь, и этим занимается прислуга. В будущем хозяйстве керосиновых ламп не будет, а что касается обуви, то умные люди осознают, как неловко носить на себе очевидные признаки постоянного чужого труда, и станут носить такую обувь, чистка которой займёт не более минуты. Массу излишней работы берёт в настоящее время и стол. Мытьё посуды означает перемыванье и перетиранье каждого предмета отдельно, тогда как можно было бы всю грязную посуду класть разом на несколько минут в очищающий растворитель и затем, сливши его, обсушивать».

Мрії про освоєння космосу привели Уеллса до написання книги «Перші люди на Місяці» (1901). Нововведення письменника полягало в створенні антигравітації за допомогою «кейворіта», що дозволяє позбутися від гравітації. Подорож у такий спосіб до Місяця зараз здається вигадкою, але вона набула неочікуваного повороту – створення концепції транспорту майбутнього «MagLev», який буде «парити» за допомогою магнітних подушок.

Свої уявлення про прекрасне майбутнє Уеллс ілюстрував в романі «Люди як боги». Жителі Утопії прекрасні зовні і внутрішньо, завдяки науковим досягненням. Створення «наукової держави» дозволило управляти спадковістю (євгеніка), завдяки чому ліниві і апатичні особини вимерли, і залишилися тільки діяльні й творчі.

Вперше в фантастиці Уеллс зачіпає тему паралельних світів, яку почав в оповіданні «Двері в стіні» і розвинув далі в романі. Ця ідея зробила революцію в співтоваристві фантастів, а через 62 роки – у фізиці, завдяки відкриттям Х. Еверетта, який запропонував многоміровая інтерпретацію квантової механіки.

Фантастичні світи Уеллса знайшли своє відображення в літературі наступних поколінь фантастів. Екранізації його творів досі викликають чималий інтерес у режисерів і глядачів. Але найголовніше – його ідеї спрямовані в те майбутнє, яке ми в змозі застати. Надихаючи вчених-сучасників на відкриття, Герберт Уеллс продовжує впливати на світлі уми сучасності. Ознайомившись з величезним спектром його діяльності, залишається тільки наслідувати його приклад і йти за мрією, іноді похмурою і переповненою безліччю перешкод. Успіх Герберта Джорджа Уеллса пов'язаний не стільки з його природним талантом, скільки з його завзятістю і працьовитістю.

1. Городецкий А. (2014) *Предсказания Герберта Уэллса: от посудомоечной машины до водородной бомбы*.URL: https://vm.ru/culture/609541-predskazaniya-gerberta-uellsa-ot-posudomoechnoj-mashiny-do-vodorodnoj-bomby
2. Росоховатський І. (2000) *Провісники прийдешнього*.Зеркало недели. Украина. https://dt.ua/SOCIETY/provisniki_priydeshnogo.html.
3. Цветков Е. В. (2008) *Научная фантастика и научное предвидение*. Вестник Северного (Арктического) Федерального Университета. Серия: Гуманитарные и социальные науки. Архангельск. С. 49-54.

ШЛЯХИ ОНОВЛЕННЯ ТЕРМІНОСИСТЕМИ «ОСВІТА» В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Валерія Хлопіна
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Сорока Т.В.

Поява нового поняття найчастіше викликає необхідність у створенні нового значення, а іноді і нової форми. І ця нова позначена форма стає реальністю в певній мовній системі, а саме громадській, яка створила це нове поняття.

Неологія є необхідною в спеціальних областях, де постійна поява нових понять вимагає безперервного створення лексики. У термінології особливо виділяють два типи неологічних ситуацій: перший тип, коли два або кілька позначень мають тільки одне поняття, коли дане явище ускладнює спілкування; другий тип, коли спеціальна мова не володіє необхідним позначенням, щоб висловити поняття. У першому випадку, для забезпечення спілкування необхідно спростити різні форми і скоротити їх до однієї; у другому випадку слід створити нову позначену форму для вираження нового поняття.

Існують різні параметри визначення терміна «неологія»:

процес створення нових лексичних одиниць будується відповідно до звичайних механізмів творчого процесу в розвитку мови;

теоретичне і прикладне дослідження створення лексичних одиниць, способи утворення слів, критерії визнання, прийняття і поширення неологізмів, соціокультурні аспекти неології;

систематично організована діяльність інститутів для обліку, створення, запису, поширення і впровадження неологізмів у чіткі рамки мовної політики;

задача зі встановлення нових терміносистем і недавно створених галузей, що мають прогалини в термінології і вимагають її впровадження; лексикографічна система відносин зі словниками виходить з двох аспектів: використання словника в якості фільтруючого засобу з визнання неологізмів і аналіз їх обробки всередині словників.

Слід також підкреслити, що область неології відкрита для наукового дослідження і практичної роботи, хоча поняття неології ускладнюється через відносини, які, з одного боку, існує між процесом лексичного утворення слів, з іншого, між словниками, створенням термінів для позначення нових понять в науково-технічній сфері і політикою мовного упорядкування.

Одним із основних питань неології є питання про причини появи нових слів, про ті рушійні сили, які сприяють цьому природному руху в мові. Всім відома екстралінгвістична обумовленість лексичних змін.

Незважаючи на те, що впливові зовнішніх факторів належитьсуттєва роль у розвитку словникового складу мови, далеко не завжди лексичні зміни знаходяться в прямій залежності від позамовних причин. Будучи проявом життя мови, поповнення словника регулюється факторами не тільки зовнішнього, але внутрішнього порядку.

Саме функціонування мови як знаряддя комунікації здатне породити імпульси таких змін, які самі по собі не є залежними від історії народу.

Дія зовнішніх чинників виражена досить яскраво. Внутрішні перетворення в мові менш помітні. Обумовлені ними неологізми, як правило, не позначають нових предметів і понять і використовуються переважно для найменування вже існуючих реалій, які раніше позначалися або описово, або вже відомим в мові окремим словом. Тому вони менш помітні, експресія їх новизни виражена не так яскраво. Складність, недостатня розробленість загальної проблеми внутрішніх законів розвитку мови пояснюють той факт, що внутрішньо-системні новоутворення часто залишаються поза увагою дослідників.

Тематично аналізовані неологізмисфериосвіти в англійській мові можна розділити на кілька груп. По-перше, це позначення сучасних особливостей процесу викладання, його типів, особливостей дискурсу; по-друге, назви предметів і методик, способів оцінки знань; по-третє, це ті соціальні явища, які безпосередньо пов’язані з освітою.

Розглянемо першу тематичну групу і неологізми (нові значення старих слів і нові слова, що позначають нові явища і поняття), що включають перш за все традиційну лексему education– в її повному або скороченому вигляді. Подібних одиниць було знайдено більше двадцяти, причому майже всі вони з’явилися під впливом змін в англомовному соціумі в цілому внаслідок появи нових освітніх парадигм. Так, з початку 2000-х рр. активно стало застосовуватися словосполучення equityeducation (вперше з’явилося в газетній статті в жовтні 1989 р), під яким розуміється спрямованість навчання (і відображення цього в освітніх програмах) на шанобливе і толерантне ставлення до представників меншин, підліткам із неблагополучних сімей, своєрідності їхнього способу життя і мислення, забезпечення їм рівного права на освіту та доступ до освітніх ресурсів [2, с. 48-49].

Учитель, викладач є основною фігурою в процесі навчання, однак зміна парадигми викладання, поява нових технологій навчання і т.ін. призвели до того, що в XXI ст. з’явився досить великий синонімічний ряд слів, що позначають фахівців, зайнятих у викладанні, навчанні, освіті, психологічнійпідтримці учнів: lecturer, tutor (нове значення), trainer, educator, facilitator, instructor, licensedteacher, certifiedteacher, careercoach, lifecoach, etc. Електроннийсловник Word Spy наводить ще одне слово з цього синонімічного ряду: paraeducator: n. A teachingassistant, particularly one who work sindividuallywithchildrenwhohavespeciallanguageorlearningneeds. Also: paraeducator (пор. укр. репетитор).

Друга тематична група (назви предметів і методик, способів оцінки знань) включає близько десятка одиниць. Так, масова захопленість відеоіграми і комп’ютерними іграми, поява віртуальної реальності підштовхнули психологів, антропологів, економістів та соціологів спочатку до комплексного вивчення цього нового феномена, який отримав назву ludology (ludos – лат. гра), а потім зумовилизапровадження в 2005-2006 рр. в американських коледжах спеціального предмета ludology (пор. укр. теорія ігор), присвяченого аналізу ігор як культурного артефакту, закономірностям їх побудови,

лінгвістичним характеристикам («gamephilology»), віртуальній економіці, наприклад, в грі EverQuest, а також психологічним особливостям ігрової діяльності, моделям і жанрам – незалежно, як і нарратологія, від середовища, що підтримує цю діяльність. Спеціаліст в цій області отримав назву ludologist.

У 2000-і рр. набув популярності і новий термін ethnomathematics (ethno-mathematics), запропонований в 1995 р бразильським математиком У. Д'Амброзіо для позначення концептів, практик і артефактів, через які розкриваються математичні уявлення представників «незахідних» цивілізацій, маргінальних груп (деривати цього неологізму – ethnomathematical, ethnomathematician). Прихильники цього напрямку закликають зробити навчальну дисципліну «математика» зрозумілішою для носіїв інших культур, які навчаються в школах і коледжах США, шляхомурахування при викладанні математики національних когнітивних стилів [3, с. 64].

До цієї ж групи ми віднесли неологізми, що описують різні методики оцінки знань. Звертають на себе увагу два вирази: T-shaped і J-curve. Першийіз них, побудований за аналогією з однією з літер алфавіту, з'явився в 1995 р. для позначення всебічно грамотного фахівця («варіація людини Відродження»), здатного не тільки працювати в сфері інформаційних технологій, а й бути хорошим управлінцем – енергійним, з розвиненою інтуїцією, хорошим психологом і т.ін. Пізніше, у 2000-х рр. ця концепція була взята на озброєння вишівськими викладачами для глибокої і всебічної підготовки дослідників.

Другий вираз ілюструє нову освітню філософію, яка передбачає пересування всіх студентів зі середнього рівня навченості вгору – в верхню частину J-подібної кривої на основі переконання, що всі можуть добре навчатися.

Оскільки освіта – важлива складова частина соціального життя, що відображає проблеми і настрої суспільства, за останні роки в англійській мові з'явилося багато нових слів і виразів, що відображають їх взаємозв'язок і взаємовідносини (третя тематична група). Так, з'явилося словосполучення educationmortgage (іпотека на освіту). Наплив студентів до певної місцевості для навчання в університетідістав назвystudentification; про нещодавнього випускникавишу, який обтяжений боргами і не має перспектив знайти хорошу роботу, прийнято казатиsadgrad; абревіатура NEET (Notinemployment, education, ortraining) відноситься до молодих людей, які не працюють і не охоплені жодним видом освіти).

Проведений аналіз словникових одиниць показав, що аналізована предметна сфера розвивається, постійно збагачується новими словами, які є, в основному, номінативними, концептивними, семантичними, авторськими, а беруть участь в їх утворенні різноманітні засоби: активно використовуються можливості англійської морфології, метафори, але мало застосовуваними залишаються запозичення та абревіатури. Велика частина проаналізованих неологізмів має варіативну графіку. Тематична класифікація лексики зі сфери «Освіта» дозволяє наочно уявити її у всьому різноманітті і в нерозривному зв'язку з соціолінгвістичними та соціокультурними феноменами.

1. Иванова Н.К. (2010) *Системы письма в русском и в английском языках: общее в формировании и развитии.*Известия высших учебных заведений. Серия «Гуманитарные науки». Т. 1. № 1. С. 44-51.

2. Котелова Н.З. (1988) *Теоретические аспекты лексикографического описания неологизмов.*Советская лексикография*:* Сб. статей.Москва: Русский язык. С. 46-63.

3. Эпштейн М. *Слово как произведение. О жанре однословия*. URL: http://old.rus.ru/antjlog/intelnet/ds.odnoslovie1.html (Дата звернення: 13.10.2019).

4. MacFedries P. *Word Spy. The Word Lover's Guide to Modern Culture*. URL: http://www.wordspy.com (Дата звернення: 13.10.2019).

НІМЕЦЬКА ФАУСТІАНА: ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ

Костянтин Чепой
студент V курсу факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Дзіковська Л. М.

У світовій літературі існують герої, подібні Прометею, Гамлету, Дон Кіхоту, Дон Жуану, що виходять завдяки своєму загальнолюдському змісту далеко за межі породившої їх конкретно-історичної епохи. «Літературні типи величезної узагальнюючої сили», вони, за словами Є. Мелетинського, «самі стали своєрідними зразками (на зразок міфологічних парадигм) для подальшої літератури»[1, с.15-18]. До цього ж ряду «вічних образів» відноситься і Фауст – сміливий шукач істини, який підписав договір з сатаною в ім'я знання і прогресу, що став однією з визначальних вершин у розвитку європейської художньої культури.

Легенда про Фауста виникла в Німеччині епохи Відродження і підсумувала у своєму сюжеті численні європейські середньовічні історії про союз людини з дияволом і про магію, заснованої на цьому союзі. Однак ядро фаустовського сюжету зародилося набагато раніше і прямо пов'язане з старозавітним міфом про гріхопадіння людини, з міфологемою втраченого і знову знайденого Раю. Фауст, який прагне до пізнання будь-якою ціною, і перші люди, зайняті загадкою дерева пізнання добра і зла, типологічно близькі. Недарма і диявол зіграв в їхніх долях роль не тільки фатальну, вони втратили єдність з Богом і стали мандрівниками, але і щасливу: дух заперечення привів в рух шестерні механізму людської історії. Гріх, покаяння, спокутування гріха – ці категорії з тієї пори стали визначати моральні норми поведінки людини, яка мріє про досконалість і незмінно прагне до нього. Таким чином, архетиповим прообразом Фауста служить біблійна міфологема Едему, яка трактується на рубежі XV-XVI ст. з позиції відродженської картини світу і включається в ренесансний космос.

У свою чергу і Фауст, з точки зору літератури наступних століть, придбав якість метафори архетипової поведінки, тому і фаустовська легенда була архетипічно узаконена. Так, європейський Ренесанс довів, що міф не є виняткова приналежність якогось раннього етапу людського розвитку, що відрізнявся відповідним рівнем свідомості, що міфологічний символ вічний і спільнолюдський, всюдисущий і щоденний, який потенційно невичерпний і може бути реалізований людиною в тому чи іншому варіанті в будь-яку епоху[2]. Йдеться про те, що архетипи не є щось застигле; повторюючись в кожному поколінні; вони збагачуються за рахунок історичного досвіду, заснованого на розширенні людського пізнання всесвіту і природи, суспільства і особистості, знаходяться в постійному розвитку, діалектично змінюючись залежно від соціально-політичних і морально-естетичних особливостей конкретної епохи і від ментальної специфіки конкретного народу, який усвідомлює певні архетипічні ідеї. Нам відомі оригінальні національно-історичні тлумачення фаустовського архетипу в літературах Англії (К. Марло, Дж.Мільтон, Байрон, П. Шеллі, Е. Гамільтон, О.Уайльд, Б. Стокер), Франції (Ж. Казот, Бальзак, П. Валері), Росії (Пушкін, Лермонтов, Одоєвський, Тургенєв, Достоєвський, Брюсов, Л. Андрєєв, Сологуб, Леонов, М. Горький, Каверін, Пастернак, М. Булгаков, А. Ахматова та ін.), Австрії (Вайдман, Грильпарцер, Ленау, Майринк, Кратцманн, Верфель, Рот, Бекс, Меркель), США (Ірвінг, Мелвілл, М. Твен, Керуак, Д. Сіммонс, С. Кінг), Іспанії (Лопе де Вега, П.Кальдерон), Угорщини (Мадах, Дюрк), України (П. Тичина, В. Шевчук), Латвії (М. Зарінь) , Швейцарії (Г.Гессе), Японії (Акутагава) і, зрозуміло, в літературі Німеччини. Саме в цій країні, як зауважив одного разу Я. Буркхардт в листі А. Бреннеру, Фауст зачіпає щось в душі кожного німця, що сприймає історію легендарного героя як «справжній міф, тобто великий споконвічний образ, в якому кожен може передбачити і відчути свою долю»[3]. Закономірно то, що

фаустовський архетип, починаючи з епохи Реформації аж до сучасності, залишається улюбленим в Німеччині.

Перша літературна обробка фаустовської легенди була зроблена в 1587 р, коли І. Шпис опублікував в своєму видавництві книгу «Історія про доктора Йоганна Фауста, знаменитого чарівника і чорнокнижника». Починаючи з цього часу, кожна епоха прагне заново осмислити легендарний образ, який набував яскраво виражені риси історичного часу, його ідеології, політики, естетики, етики. Так, в книгах Г.В. Відмана «Достовірна історія Фауста» (1599) та Н.І. Пфітцера «Життя Фауста» (1674), створених на вильоті епохи Відродження, герой народної легенди перестає бути титаном духу та думки, перетворюючись лише в грішника, чия доля повинна служити повчанням і застереженням усім істинно віруючим християнам.

Протягом XVII – першої половини XVIII ст. фаустианськатема в Німеччині представлена переважно на театральних підмостках. В оперно-балетних претензійних спектаклях і лялькових комедіях переробляють «золоту легенду» відповідно до смаків своїх глядачів, відбувається подальше зниження високої патетики першоджерела. В одному випадку образ Фауста трактувався в стилі манерного придворного мистецтва, в іншому – в традиціях масової літератури з її пристрастю до феєрії і буфонади.

Ситуація змінюється в епоху Просвітництва, коли фаустианська тема знову увійшла в ужиток класичної німецької літератури. У 1755-75 рр. в «Листах про новітну літературу», в начерках трагедії, Лессінг заклав основи просвітницької концепції образу Фауста, людини сміливого розуму, молодого вченого, повного прагнення до істини і перейнятого спрагою пізнання.

Слідом за Лессінгом, до цієї теми звертаються представники «Бурі і натиску». У 1770-і рр. з’являються «Пра-Фауст» І.В. Гете (1773-75), драматичний уривок «Фауст в пеклі» Я.-Р. Ленца (1777), перша частина прозової драми «Життя та смерть доктора Фауста» Ф. Мюллера (1778); дещо пізніше був написаний роман Ф.-М. Клінгера «Фауст, його життя, діяння і повалення в пекло» (1790). Штюрмери трактували героя народної легенди як «бурхливого генія», бунтівного індивідуаліста, надлюдину, яка виступає проти убозтва сучасного йому філістерського суспільства [4, с.28].

Ідея про Фауста в дусі гуманізму, віри в людину і його творчі сили, яка була запропонована Лессінгом, знайшла найбільш повне і глибоке художнє втілення в німецькій трагедії І.В. Гете «Фауст» (1773-1831).

Просвітницька інтерпретація одного з вічних літературних образів суттєво відозмінюється в епоху романтизму.З одного боку, К. Брентано в поемі «Романси про Розу» (1803-1812), А. фон Арнім в романі «Хранителі корони» (1817),Е.Т.А. Гофман в романі «Еліксири сатани» (1815-1816), – одностайні в прагненні знизити накал фаустовських пристрастей. Їх герої П'єтро Акопов, доктор Фауст, монах Медард є карикатурою на легендарного персонажа німецького Відродження і пов'язані зі сталим в Європі торгашеським духом Нового часу. Це авантюристи, шарлатани, злочинці, яким невідомі благородні пориви; загальнонародні і загальнонаціональні уявлення, високі почуття і задуми, які не можуть піднятися вище міркувань примітивного особистого комфорту.

З іншого боку, А. фон Шамиссо в повісті «Дивовижна історія Пітера Шлемиля» (1813) створює ще один антифаустовський персонажа, з корисливих інтересів продає свою тінь дияволу. Однак, на відміну від «антигероїв» гейдельбергских романтиків і Гофмана, персонаж Шамиссо еволюціонує, перетворюючись в героя, типологічно близького просвітницькому ідеалу. Пітер Шлемиль, людина натовпу, знаходить в собі сили розірвати з лукавим і тільки після цього, стає великим вченим, знаходить сенс життя в дослідженні природи і служінні потребам людства.

У другій половині XIX початку XX ст. фаустианська тема в Німеччині стає надбанням історії німецької літератури і одночасно яскраво заявляє про себе в німецькій філософії. У книгах Ф. Ніцше «Так казав Заратустра» (1883) і О. Шпенглера «Занепад

Європи» (1918-1922) відбувається оригінальне відродження персонажа «народної книги». Останній романтик XIX ст., Ніцше створює декадентського Фауста – Заратустру, в якому, подібно гейдельбергцям, переосмислює традиції просвітницької фаустианської концепції Гете.

Гетевської ідеї про діяльність виняткової особистості на благо людства і в ім'я встановлення світової гармонії Ніцше протиставляє свою – про надлюдину, яка оволодіває над осліпленої натовпом недолюдей. При цьому демонстративне ніцшеанське трактування Фауста, в даному разі перегукується зі штюрмерським розумінням героя «золотої легенди», сусідить зі зверненням Ніцше до ненімецьких літературних традицій і його внесенням у споконвічну німецьку фаустовську міфологему загальноєвропейського змісту. Шпенглер слідом за романтиками та Ніцше пише свою фаустовську концепцію, протилежну гетевській. Трактування фаустовського архетипу, запропонованої в Століття Розуму, він протиставляє модерністську версію міфологічного персонажа, який стає у нього титульним героєм західної культури і цивілізації. Мить найбільшого торжества героя просвітницької трагедії прочитується їм як доказ ентропії Всесвіту.

Таким чином, декадентсько-модерністське тлумачення фаустовської міфологеми на рубежі XIX-XX ст., коли Ніцше і Шпенглер переосмислили і переакцентували класичну спадщину, запропонували принципово нетрадиційні філософсько-художні концепції «вічного образу» в німецькій літературі XX століття.

У XX столітті Німеччина з її національною трагедією і її провиною перед людством в черговий раз звертається до фаустівської теми, щоб в художньо-філософській формі осмислити своє минуле і сьогодення. Письменники Німеччини XX століттяпрагнуть усвідомити, чому в їхній країні, славній великими культурними традиціями, стало можливим варварство націонал-соціалізму, які причини духовного феномену німецького фашизму. Тому німецька фаустіана XX століття присвячена перш за все долі і ролі творчої інтелігенції в роки кризи, що переживається Німеччиною. Про це розмірковують А. Нойман в романі «Диявол» (1926), К. Манн – в романі «Мефістофель» (1936), Е. Ласкер-Шюлер – у віршованій драмі «Я та я» (1944), Т. Манн – в романі «доктор Фаустус»т(1943-47), Е. Юнгер – в романі «Геліополіс» (1949), С. Гейм – в романі «Агасфер»(1981).

На відміну від попередніх періодів розвитку фаустівської теми в Німеччині, коли існувала якась однаковість в підході до розв'язання цієї проблеми, та коли можна було говорити про провідну тенденцію в трактуванні легендарного героя, література XX століття демонструє множинність тлумачень «вічного образу». Якщо Нойман досліджує психологічний феномен холопства, зведеного в ранг демонічної величі, то К. Манн зайнятий історією талановитого актора, який продався фашистському режиму та повністю розтрощений як творча особистість. Якщо Ласкер-Шюлер розглядає долю інтелігенції при фашизмі в кілька абстрактному плані як вічне безсилля духу перед владою, то Т. Манн показує Фауста епохи декадансу, здобуває перемогу над часом. Якщо Юнгер створює Фауста «в стилі екзистенції», то Гейм по-постмодерністські знущається над своїм персонажем, який, повторюючи всі зовнішні дії «золотої легенди», не відповідає їй по суті.

Навіть з цього попереднього огляду ми бачимо, що образ Фауста багатогранний і принципово невичерпний. Він постійно бере участь у розвитку духовної культури Німеччини і живе в кожен новий етап історії новим життям. У кожного часу свій Фауст. Іє всі підстави говорити про різних Фаустів – ренесансному, просвітницькому, бароковому, штюрмерскому, романтичному, реалістичному, екзистенційному, модерністському, постмодерністському. У кожному разі концепція «вічного образу» тісно пов'язана з конкретно-історичною суспільною ситуацією, являє собою чергову версію фаустівської історії у всій своєрідності авторських ідейних, естетичних, етичних принципів.

Ми маємо справу, таким чином, за термінологією Юнга, зі «змістом часу», яке виражає художник, використовуючи фаустівський архетип. При цьому процес сприйняття

літературного твору фаустовської тематики виявляється для читачів всіх часів співтворчістю, що породжує такий собі додатковий сенс. Кожен з реципієнтів знаходить в класичному образі нові грані, дає йому своє трактування. При цьому німецька фаустіана дозволяє наблизитися до вирішення проблем німецького національного характеру, німецької самосвідомості та ідентичності.

1.Асмус В. (1962) *Німецька естетика XVIII століття.* М.
2. Бабанов І. (1996) *Апологія Дон Жуана*. Зірка,. № 10.
3. Білецький А. (1911) *Легенда про Фауста*. Записки Неофілологічного суспільства при С.-Петербурзькому університеті. Вип. V.
4. Білий А. (1917) *Рудольф Штайнер і Гете у світогляді сучасності.*
5. Бухарін Н. (1988) *Гете і його історичне значення*. Избрані праці. Л.

ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ-ПАРАФОРМ

Анастасія Шаповал
студентка V курсу факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Головіна Н.Б.

У вітчизняному та зарубіжному мовознавстві дослідження фразеології різних мов становлять одну з розвинутих наукових ділянок завдяки працям таких відомих фразеологів як Віктор Володимирович Виноградов, Ірина Іванівна Чернишева, Ханс Георг Мюллер, Вольфганг Фляйшер, Гарольд Бургер та інших.Загальною науковою думкою про значення фразеологічних одиниць є їх здатність розширювати словниковий склад мови, створити певне стилістичне забарвлення та допомогти мовцеві більш яскраво висловити власну думку та передати власне ставлення до певного предмету або події. Рольф-Бернхард Ессіг казав: «Redensartenund Sprichwörterkönnenebenvielmehr, alsnurunsere Redewürzen. Siekönnenhelfen, inschwierigen Situationenkühlen Kopfzubewahrenoder Mutzufassen, siekönnentrösten, Ratgebenodereinenaufbauen, weilinihnen die Gedanken, vielleichtsogar die Weisheitenvon Jahrtausendenstecken», що перекладі означає «Приказки та прислів'я можуть зробити набагато більше, ніж просто прикрасити нашу мову. Вони можуть допомогти зберегти самовладання в складних ситуаціях або набратися мужності, вони можуть заспокоїти, навіть дати пораду, а все тому, що в них закладені думки мільйонів, а можливо навіть мудрість тисяч років».

Актуальність теми зумовлюється загальним інтересом сучасної науки до фразеологічних фондів мов світу, в яких найбільшим чином відбито національно-культурну специфіку мови та її зв'язок з історією розвитку того чи іншого суспільства. Звернення до фразеології дозволяє дослідникові встановити глибинні процеси, що відбуваються на різних рівнях мови – лексичному, граматичному, стилістичному, та визначити їх специфіку.

Фразеологія, яка вивчає фразеологічні одиниці мови, стала самостійним розділом лінгвістики лише у 1940-х роках завдяки вченому-лінгвісту В.В. Виноградову, але фразеологізми існували завжди, вони були невід'ємною частиною повсякденного спілкування. Перші збірки існували ще у біблійні часи («Книга мудрості Соломона»). У період античності Гомер у своїх творах використовував вислів «крилаті слова», у 1500 році Еразм Ротердамський опублікував збірку «народної мудрості», яка включала в себе латинські прислів'я та приказки під назвою «Adagiorum Collectanea».

Найстаріша збірка німецьких прислів'їв та приказок – тритомна робота М. Ф. Петерс «Der Teutschen Weiβheit» 1604 року. У 1663 році вчений Й.Г. Шоттель написав роботу під назвою «Ausführliche Arbeit von der Teutschen Haubt-Sprache», де докладно розкрив сутність німецьких прислів'їв та приказок [4, с. 11]. У 19 столітті

з'явилися перші «чисті» збірки приказок та прислів'їв. Авторами були Г. Шрадер, У. Борчард, та А. Ріхтер. У той же час з'явилася перша робота, у котрій автор намагався розрізнити прислів'я від приказок – праця К.Ф.У. Вандера «Das Sprichwort, betrachtet nach Form und Wesen, für Schule und Leben, als Einleitung zu einem großen volksthümlichen Sprichwörterschatz» 1836 року [4, с. 12]

За даними німецького словника сталих словосполучень «Duden. Redewendungen» [3, с. 530], у німецькій мові нараховано більш ніж 10 000 сталих словосполучень, приказок, прислів'їв, ідіом, ФО. Велика кількість з них використовується у повсякденному житті німців, збагачуючи мовлення та насичуючи його барвами.

Фразеологізми-параформи або Wortpaare чи Zwillingsformeln – у вузькому сенсі це стійкі словосполучення(або стилістичні фігури за Мюллером), які складаються з двох слів, переважно однієї частини мови, які сполучуються між собою за допомогою сполучників та(und), або(oder), ні…ні…(weder…noch…), або…або….(entweder…oder), рідше за допомогою прийменників для (für), в (in), на, наприклад dann und wann – іноді, зрідка, часом [2, с. 139].

Параформи ще називаються Біномінали (Binomiale /englisch: binomial pairs/) або Хендіадіони(Hendiadyoine). Остання назва походить з грецької мови та дослівно означає «одне через два» («eins durch zwei») та цим самим описує спосіб функціонування даних стилістичних фігур: два слова пов'язані між собою сполучником або прийменником, причому значення кожного компонента не сприймається окремо, а в рамках усього виразу. У широкому сенсі, за Мюллером, співставлення певних складів, наприклад(«naja», «Mama») може бути розглянуто як форма фразеологізму-параформи. Типова риса параформ – їхня «стійкість», завдяки якій вони рідко змінюються. Мюллер називає це незворотністю (Irreversibilität) [5, с. 46].

За Мюллером існує декілька способів формування фразеологізмів-параформ у німецькій мові:

● Простеподвоєння (einfache Doppelung): Klein-Klein, Arm in Arm, von Fall zu Fall, gluck gluck, nach und nach, Spiel der Spiele;

● Римованеподвоєння (Endreimdoppelung): Schickimicki, Schorlemorle, Techtelmechtel, doppelt gemoppelt, mit Sack und Pack, außer Rand und Band, unter Dach und Fach, ratzfatz;

● Альтернаціязаблаутом (Ablautalternation): bim bam, dingdong, Hickhack, Pingpong, ritze ratze, Schnickschnack, schnippschnapp, Singsang, ticktack, Tingeltangel, zicke zacke, Zickzack;

● Алітерація (Stabreimdoppelung): über Stock und Stein, mit allem Drum und Dran, in Bausch und Bogen, auf Biegen und Brechen, in Feld und Flur, mit Glanz und Gloria;

● Асонанси (Assonanzen): alt und schwach, Alter und Weisheit, angst und bange, brav und artig, brav und tapfer, Brief und Siegel, gehupt wie gesprungen, Hinz und Kurz, hungern und dursten. [5,с. 13]

За структурою формування та вживанням єднальних елементів (прийменників, сполучників) фразеологізми-параформи можна розділити на такі групи:

1. Конструкції зі сполучником «und», найпоширеніший вид параформ: frank und frei – відверто, прямо, без натяків[22, с. 222]; Art und Weise – спосіб, манера [2, с. 48]; im großen und im kleinen – (ком.) оптом і в роздріб[2, с. 282];

2. Конструкції зі сполучником «oder»: über kurz oder lang – рано чи пізно [2, с. 416]; gern oder ungern – волею-неволею, хочеш не хочеш, хоч-не-хоч [2, с. 258]

3. Конструкції зі сполучниками «entweder…oder»: entweder Hammer oder Amboß – хоч пан, хоч пропав; або виграв, або програв [2, с. 301];

4. Конструкції зі сполучниками «weder…noch»: weder Fisch noch Fleisch – ні риба, ні м'ясо; ні пава, ні ґава[2, с. 213]; weder kalt noch warm – ні холодно ні жарко [2, с. 365];

5. Конструкції з прийменником «in»: alles in allem – загалом, у цілому; усього-на-всього; усе; у всякому разі [2, с. 27]; Arm in Arm – рука в руку, пліч-о-пліч.

6. Конструкції з прийменником «für»: Schritt für Schritt

7. Конструкції прийменниками «von…bis»: von früh bis spät – з ранку до вечора [2, с. 228]; von hinten bis vorn – від початку до кінця [2, с. 340]; von Kopf bis Fuß – з голови до ніг, з голови до п'ят [2, с. 403];

8. Конструкції з прийменником «mit»: mit Feuer und Gift – шалено, люто, несамовито [2, с. 207]; mit Hab und Gut – (розм.) з усім майном, з усіма пожитками [22, с. 291]; mit Hangen und Bangen – дуже хвилюючись, з великим хвилюванням, занепокоєнням; ледве-ледве, на превелику силу [2, с. 310];

9. Речення-фразеологізми близькі за формою до параформ: wie der Anfang, so das Ende – який початок, такий і кінець [2, с. 31]; wie die Arbeit, so das Lohn – яка робота, така і плата [2, с. 44].

За лексико-семантичним принципом можна виділяти такі категорії:

1. Дієслівні (основний компонент – дієслово): angehängt und erledigt – (жарт.) розмову закінчено, питання вичерпане, все ясно [2, с. 34] ; bitten und betteln (розм., фам.) канючити [2,с. 104];

2. Іменникові (основний компонент - іменник): Fleisch und Blut – (висок.) своя плоть і кров, плоть від плоті своєї [2, с. 216] ; Freund und Feind – усі, друзі й вороги, друг і недруг [2, с. 224]; weder Fisch noch Fleisch – ні риба, ні м'ясо; ні пава, ні ґава[2, с. 213];

3. Прикметникові (виконують роль означення у реченні): blank und bloß – зовсім голий [2, с. 105]; blink und blank – (розм.) що виблискує чистотою, блискучий, чистий[2, с. 105]; heil und ganz – у повній цілості; цілий і неушкоджений, цілий і здоровий [2, с. 319];

4. Займенникові (основний компонент – займенник): alles und jedes – усе без винятку [2, с. 27]; dies und das – те і се, дещо, усяка всячина [2, с. 148];

5. Обставинні (виконують роль обставини у реченні), які в свою чергу поділяються на обставини:

a) за часом : früh und spät – вранці і ввечері; завжди, будь-коли [2, с. 228]; für und für – постійно [2, с. 231] ;

b) за місцем : da und da – там і там [2, с. 135]; da und dort - тут і там, там і сям, де-не-де; часом, інколи [2, с. 135]; hier und da – тут і там, там і сям, де-не-де; часом, інколи [2, с. 335];

c) за способом дії: mit Ach und Krach – (розм.) насилу, ледве-ледве, з горем пополам [2, с. 2]; mit Ach und Weh – (розм.) охаючи і зітхаючи; стогнучи [2, с. 2]; mit Ächzen und Krächzen – (розм., жарт.) крех куючи та зітхаючи, знехотя [2, с. 22];

d) за умовою: mit Kind und Kegel (розм.) з усією сім'єю, з чадами і домочадцями; з усім добром [2, с. 375]; mit Kling und Klang – з брязкотом, з дзеньканням [2, с. 386];

Семантична класицікайія фразеологізмів-параформ:

I. Параформи за значенням емоційного стану людини :

1. Hangen und bangen – боятися, тремтітивідстраху [2, с. 310];
2. in Angst und Not – у страшенному неспокої [2, с. 33];
3. jubeln und jauchzen – дуже радіти, радісно вигукувати [2, с. 362];
4. mit Feuer und Gift – шалено, люто, несамовито [2, с. 207];
5. mit Hangen und Bangen – дужехвилюючись [2, с. 310];

II. Параформи за значенням відстані, напряму та місця:

1. aufundab – туди й назад; туди й сюди.
2. Brust an Brust – впритул, близько, груди в груди [2, с. 127];
3. da und dort - тут і там, там і сям, де-не-де; [2, с. 135];
4. kreuz und quer – в усіх напрямах, уздовж і поперек [2, с. 410];
5. von hinten bis vorn – від початку до кінця [2, с. 340];

III. Параформи за значенням часу та тривалості процесу:
1. abundzu – час від часу, іноді, часом.
2. fürundfür – постійно.
3. kurzundschmerzlos – (розм.) швидко і безболісно.
4. überkurzoderlang – рано чи пізно.
5. vonAnfangbis (zu)Ende – від початку до кінця.

IV. Параформи за значенням вигуків :
1. aber, aber – ах-ах (здивув.); но-но,ну-ну (застереж.) [2, с. 13];
2. April! April! – (розм.) з першим квітня!; обдурити [2, с. 43];
3. Backen und Banken! – (мор.) достолу, обідати! [2, с. 69];
4. Hals- und Beinbruch! – (розм.) ні пір'я, ні луски! [2, с. 299];
5. Himmel und Hölle! – прокляття!; сто чортів! [2, с. 336];
6. Bewegung, Bewegung – (розм.) швидше, швидше! [2, с. 99];

V. Параформи за значенням кількості людей :
1. alles und jedes – усібезвинятку[2, с. 27];
2. alt und jung – старіймалі; гетьусі[2, с. 27];
3. Freund und Feind – усі, друзійвороги, другінедруг [2, с. 224];
4. hoch und niedrig – кожний, всякий; усібезвинятку [2, с. 342];
5. Kämpfer und Waffen – (військ.) живасилаітехніка [2, с. 366];

VI. Параформи за значенням кількості та обсягу :
1. alles in allem – загалом, усе; у всякому разі [2, с. 27];
2. dies und das – те і се, дещо, усяка всячина [2, с. 148];
3. ganz und gar – зовсім, цілком, абсолютно [2, с. 237];
4. Geld und Gut – усе майно, багатство [2, с. 251];
5. in Hülle und Fülle – удосталь, досхочу; хоч відбавляй [2, с. 352].

VII. Параформи пов'язані зі спілкуванням людей:
1. frank und frei – відверто, прямо, без натяків [2, с. 222];
2. bitten und betteln (розм., фам.) –канючити [2, с. 104];
3. in Frage und Antwort – уформізапитаньвідповідей [2, с. 221];
4. knapp und schneidig – короткоіясно, беззайвихслів [2, с. 388];
5. kurz und gut – одним словом, коротше кажучи [2, с. 287];

VIII. Параформи за значенням способу дії:
1. gernoderungern – волею-неволею, хоч-не-хоч.
2. gut und gerne – охоче; без будь-яких труднощів [2, с. 287];
3. kurz und klein – вщент, пух і прах [2, с. 385];
4. mit Hängen und Würgen – насилу, з лихом пополам [2, с. 310];
5. wie Kraut und Rüben – (розм., фам.) упереміж, абияк [2, с. 409];

Отже, німецькі фразеологізми-параформи мають свої особливості, що відрізняють їх від інших ФО та зворотів. Безперечно, фразеологізми насичують мовлення, додають певного стилістичного забарвлення, допомагають влучно та коротко охарактеризувати певну ситуацію або обставини, особливо це стосується фразеологізмів-параформ, адже вони за своїм складом та будовою є легкими для запам'ятовування та вживання. Велика кількість лінгвістів та мовознавців вивчали суть, формування та структуру ФО, але й до сьогодні така наука як фразеологія приховує певні нюанси і вважається, що можна витратити ще багато часу аби дослідити її. В німецькій мові існує багато класифікацій фразеологізмів, що свідчить про розмаїття видів фразеологізмів.Проведений аналіз дає змогу сказати, що фразеологія, ФО, а в особливості фразеологізми-параформи – багатий матеріал для подальших досліджень.

1. Маркиш С. П. (1971) *Знакомство с Эразмом из Роттердама.* М.: Художественная литература. 223 с.

2. Гаврись В.І., Пророченко О.П. (1981) *Німецько-український фразеологічний словник*. У 2 т. К.: Рад. школа.Т. 1. 416 с.

3. Duden. (1992) *Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten*. Wörterbuch der deutschen Idiomatik. Duden Bd. 11. Mannheim: Dudenverlag,.

4. Fleischer W. (1997) *Phraseolodie der deutschen Gegenwartssprache.* Max Niemeyer Verlag,. 299 S.

5. Müller, Hans-Georg(2009) *Adleraug und Luchsenohr* : deutsche Zwillingsformeln und ihr Gebrauch.Hans-Georg Müller, Frankfurt am Main : Lang,.

ОБРАЗИ ЕВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ОЧИМА ГЕНРІХА ГЕЙНЕ

Анастасія Шишман
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – проф. Шевчук Т.С.

У німецькій літературі творчість Генріха Гейне займає одне із найвизначніших місць. Німецький письменник та поет зміг висловити головні тенденції та протиріччя своє епохи. У більшість творів Генріха Гейне увійшли описи європейських країн, якими поет подорожував.

Метою цієї статі є визначення образів європейських країн у творчості Генріха Гейне. **Наукова новизна** роботи полягає в дослідженні зображення країн очима чужоземця. Для досягнення мети були поставлені наступні **завдання**: розглянути жанрові особливості опису чужих країн, відобразити полеміку щодо зображень різних європейських країн у творчості Генріха Гейне.

В античності був започаткований один із жанрів художньої літератури – жанр-подорожі. У «Короткому словнику літературознавчих термінів» М.П. Венгерова і Л.В. Тимофіїва поняття «подорож» трактується як «твір, в якому розповідається про колишнє в дійсності або про вигадану подорож в чужому та малознайомому краї» [4, с.124]. Спочатку в літературній подорожі розповідалось про самі подорожі. Наприклад, у праці Марко Поло «Книга про різноманітність світу» зображується подорож автора до Китаю. З часом в подібних творах більш уваги стало приділятися внутрішнім переживання головного героя. На розвиток жанру-подорожі у німецькій літературі значний вплив зробила праця Лоренса Стерна «Сентиментальна подорож», а пізніше – Генріха Гейне «Шляхові картини».

«Шляхові картини» стали важливим етапом у розвитку творчості німецького письменника Генріха Гейне. Даний твір вийшов у 1826 році [1, с.24]. Близько шести років автор присвятив на написання знакової праці, яка принесла йому великий успіх. Спочатку Гейне збирався дати іншу назву «Шляховим картинам». Вони повинні були називатися «Книга мандрів» та об’єднувати три роботи письменника. Але остаточною назвою своєї роботи він обрав «Шляхові картини», які складаються з трьох частин:

- «Подорож по Гарцу»
- «Північне море»
- «Подорож від Мюнхена до Генуї».

Кожні частини різняться між собою композицією, манерою оповіді та відношенням лірико-романтичного та публіцистично-сатиричного початків [2, с.11]. У «Шляхових картин» Гейне не приділяє велику увагу місцевому колориту та історичним пам’яткам. Він піднімає політичні, культурні та літературні питання.

У першій частині, Генріх Гейне розповідає про його подорож до гір Гарц, яка дає йому можливість намалювати яскраві пейзажи та створити образи випадкових супутників. Він розмірковує про провінціалізм німецького життя, про дрібності масштабів «філістерського» мислення, яке панує в Німеччині.

У другій частині поет вирушає на острів Нордерней під час літніх курортних сезонів 1825-1826 років. В даній частині автор відкриває новий світ – світ моря. До цього ні один поет не знав та не оспівував так море, як Гейне: «Я люблю море, как свою душу. Часто даже мне кажется, что море, собственно, и есть моя душа; как в море есть невидимые подводные растения, всплывающие на поверхность лишь в миг цветения и вновь тонущие, когда отцветут, так и из глубины души моей всплывают порою чудесные цветущие образы и благоухают, и светятся, и опять исчезают …» [6, с. 154]

В «Північному морі» центральне місце займають ліричні роздуми автора: «Если бы кто-нибудь, обладающий знанием всего прошедшего, мог взглянуть сверху на дела человеческие! Когда ночью брожу у моря, прислушиваясь к пению волн, и во мне пробуждаются всякие предчувствия и воспоминания, мне чудится, что когда-то я так загляну сверху вниз и от головокружительного испуга упаду на землю; чудится мне также, будто глаза мои обладали той телескопической остротой зрения, что я созерцаю звезды в натуральную величину в их небесном течении и был ослеплен всем этим блестящим круговоротом, словно из тысячелетней глубины приходят тогда ко мне всевозможные мысли, мысли древней мудрости, но они так туманны, что мне не понять их значения. Знаю только, что все наши многоумные познания, стремления, достижения представляются какому-нибудь высшему духу столь же малыми и ничтожными, каким мне казался тот паук, которого я часто наблюдал в геттингенской библиотеке» [6, с.158].

У 1829 році була опублікована третя частина «Шляхових картин» Гейне – «Подорож від Мюнхена до Генуї». В даній частині поет відобразив своє перебування у Мюнхені у період з 1827 – 1828 роки, а також його подальшу подорож до Італії.

Свою подорож у третій частині Гейне починає з Мюнхена. Перебування в баварській столиці не випадково – поет намагається отримати професорське місце у Мюнхенському університеті. В своїй праці Гейне описував Мюнхен як місто, яке створене самими людьми: «Ведь Мюнхен – город, созданный самим народом, и притом целым рядом поколений, дух которых до сих пор еще отражается в постройках, так что в Мюнхене, как в макбетовской сцене с ведьмами, можно наблюдать ряд духов в хронологическом порядке, начиная с багрово-красного духа Средневековья, появляющегося в латах из готических дверей какого-нибудь храма, и кончая просвещенно-светлым духом нашего времени, протягивающим нам зеркало, в коем каждый из нас с удовольствием узнает себя» [6, 161].

Генріх Гейне вважав, що Мюнхен, як культурний центр, суперничав з Берліном. Автор не вважає Берлін містом: «Берлин – лишь место, где собирается множество людей, и среди них немало умных, которым все равно, где они находятся; они то и составляют интеллигенцию Берлина» [6, с.161].

Але, незважаючи на вподобання до баварської столиці та неприязні до Берліна, Генріх Гейне не залишився в цих містах. Він прагнув мати змогу на незалежну думку та почувати себе як вдома. Через політичний стан країни поету це не вдалося. Тому він вирушає до Італії, де відвідує Інсбрук, потім Штейнмах, Бріксен, Трієнт, Алу, Верону, Брешію, Бергамо, Мілан, Маренго, Генуї, Ліворно, Лукські води та Флоренцію.

В Італії Гейне вбачав все істотне в сьогоднішньому її дні. В італійській частині «Шляхових картин» автор ніколи не забуває про Німеччину. Він постійно проводить прямі або приховані паралелі між Німеччиною та Італією. В ній природним чином знаходять своє відображення теми і характерно-німецькі фігури.

Одним із творів циклу «Шляхові картини» Генріха Гейне є «Англійські фрагменти». Гейне зображував світ Англії як нетривалий та спотворений. Основою зображення всіх аспектів життя став принцип опозиції. У світі, який відобразив німецький письменник, борються сміх та трагізм, багатство та бідність, пуританство та фривольність. При цьому протиборчі сили не розділені, а співіснують у кожному описуваному об’єкті: «Непомерное богатство и нищета, правоверие и неверие, свобода и рабство, жестокость и

милосердие, честность и плутовство (…) – все это до такой степени связано, что нельзя представить себе одно без другого».

Але, крім боротьби між реакційними і прогресивними силами всередині панівних класів, автор побачив в Англії глибоку колізію між трудовим народом та капіталістичною системою. Він зміг її відчути як художник та передати в «Англійських фрагментах» весь її морок, тяжкий гніт та трагічний колорит, який вона повідомляє автору.

Генріх Гейне відомий не тільки як письменник, але і як талановитий поет. У його творчості особливе місце відводиться ліриці. У політичній ліриці Гейне велику роль відіграв вірш «Сілезькі течі» («Die schlesischen Weber»). Цей вірш – це реакція поета на повстання, яке відбувалося у Сілезії. Гейне був справжнім борцем за правду та свободу, тому не міг залишатися осторонь.

У «Сілезьких течіях» автор порушує проблеми робочого класу. Він активно виступає проти знищення старого суспільства.

На початку вірша Генріх Гейне відобразив почуття народу, яке було знесилене та втомлене:

Im dusteren Auge keine Trane,
sie sitzen am Webstuhl und fletschen die Zahne… [3, c.15]

Після цього автор зображує прокляття, якими погрожують ткачі експлуататорам:

Deutschland, wir weben dein Leichentuch,
wir weben hinein den dreifachen Fluch… [3, c.15]

В наступних строфах автор відобразив революційну відповідь людей на прусський лозунг, який був проголошений в період визвольних війн проти Наполеону, а також розповідь ткачів про своє тяжке життя:

Ein Fluch dem Gotte, zu dem wir gebeten,
In Winterskalte und Hungersnöten;
Wir haben vergebens gehofft und geharrt,
Er hat uns geäfft und getoppt und genarrt [3, c.16].

Король готовий позбавити бідних людей останньої копійки, за що його і проклинають ткачі:

Den unser Elend nicht konnte erweichen,
Der den letzten Groschen von uns erpresst
Und uns wie Hunde erschießen lässt [3, c.17].

Ткачі палають лютою ненавистю до країни, де проживають. Автор пояснює це тим, що в цій країні панує ганьба, безлад та сором. Ткачі її вважають духовно та економічно занедбаною.

Wo nur gedeihen Schmach und Schande,
Wo jede Blume früh geknickt,
Wo Fäulnis und Moder den Wurm erquickt –
Wir weben! [5, c.18]

В кінці вірша ткачі роблять акцент на тому, що вони не будуть відступати та займуться ткацтвом цього савану для старої Німеччини. Дані рядки є підсиленням кульмінації почуттів бунтарів. Цим пронизана вся поезія.

Таким чином, у німецькій літературі жанр подорожі займає одне із найвизначніших місць. Значний внесок у розвиток даного жанру у Німеччині зробив німецький публіцист, поет та прозаїк Генріх Гейне. Найвідоміший його цикл творів «Шляхові картини», в яких автор відобразив країни очима чужоземця. В основу його описів лягли політичні, культурні та літературні проблеми країни, яку він зображує. Роботи Генріха Гейне слугують безцінним матеріалом для розуміння передачі образів країн.

1. Аверинцев С.С. (2003). *История всемирной литературы*. т.1. М. Элитариум. 455 с.
2. Барашкова С.Н. (1982). *«Путевые картины» Генриха Гейне и немецкий путевой очерк первой половины XIX века. Автореф. дис...канд. фил. наук.* М.: МГУ. 23 с.
3. Дьяконова Н.Я. (1997). *Генрих Гейне и Вильям Хэзлитт*. Жизнь и творчество Генриха Гейне. К двухсотлетию со дня рождения. СПб. Образование. С. 13-17.
4. Тимофіїв Л., Венгеров Н. (1963). *Короткий словник літературознавчих термінів.* М.: Учпедгиз. 511 с.
5. Тронская М.Л. (1956). *Творчество Гейне.* Л.: О-во по распространению полит, и науч. знаний РСФСР. Ленингр. отд-ние. 54 с.
6. Чернишевський Н.Р. (1948). *Повний збірник творів.* М.: ГИХЛ. Т. IV. 997 с.

ЗВ'ЯЗОК ЛІТЕРАТУРИ І МУЗИКИ В ЕСТЕТИЧНИХ ТЕОРІЯХ НІМЕЦЬКИХ РОМАНТИКІВ

Наталія Янцос
магістрантка факультету іноземних мов
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – проф. Шевчук Т.С.

Стан сучасного мистецтва підтверджує той факт, що у наш час велике значення набуває ідея синтезу мистецтв. Яскравим прикладом цього є спектакль «Христина» у постановці театру «Шаубюне» (Берлін), який виходить за рамки театральної мови і вторгається в область кінематографа. Також треба зазначити про «Річ Штирфета» в постановці театру «Види-Лозанн», представлений у Москві у 2013 році. Це був театр без акторів, музикально-літературна інсталяція. Це означає що процес взаємодії між різними видами мистецтва є один з головних шляхів розвитку мистецтва.

Зацікавленість до цього питання підтверджується тим, що за останні десятиріччя було проведено багато міжнародних конференцій, де поєднувалися різні види мистецтва : «Literatur und Musik. Ein Handbuch zur Theorie und Praxis eines komparatistischen Grenzgebiets»(Berlin 1984), «Література в системі мистецтв: методологія міждисциплінарних досліджень» (Санкт-Петербург 2000), «Word and Music Studies» (Amsterdam – New York: 2002, 2005, 2008). Треба також зазначити, що у 2006 році було засновано австрійський Центр інтермедійних досліджень в Граці (Centre for Intermediality Studies in Graz (CIMIG)), результатом чого став періодичний вихід наукової літератури серії «Studies in Intermediality» (SIM). Тобто актуальність даної теми підтверджується великим інтересом до синтезу мистецтв.

Розкриття питання синтезу мистецтв ми можемо побачити в працях як зарубіжних, так і вітчизняних науковців : Стівена Пол Шера, Йєнса Шрьотера, Ірини Борисової, Наталії Тішуніної, Анастасії Хамінової, Ігоря Драча, Олі Шикиринської та інші.

Витоки ідеї про синтез мистецтв знаходять своє місце у XIX столітті, коли зароджувався романтизм. Спочатку як літературне явище, а потім як ціла літературна епоха, він зародився у Німеччині в 1798-1801 рр. в рамках йенського гуртка. Романтична епоха була часом активного розвитку та розквіту таких видів мистецтва як література, живопис, музика та театр. Перший у кого з'явилися ідеї стосовно синтезу мистецтв був

Вильгельм Генрих Ваккенродер. Рік виходу книги Ваккенродера «HerzensergiessungeneineskunstliebendenKlosterbruders» (Сердечные излияния монаха, любящего искусство) (1797) можна вважати першою датою німецького романтизму, спочатку ще не диференційованого і виявляє більш-менш цілісне світовідчуття. «Серцеві виливу» склали невеликі ліричні статті про мистецтво і художників і повість про невдаху музиканта, Йосипа Берглінгере, що має автобіографічне значення. У книзі Ваккенродера розповів про своє життя, повної поривів до творчості і сумнівів в своєму покликанні, отруєної нерозумінням оточуючих. Внутрішньо об'єднує книжку настрій, – це благоговіння перед мистецтвом як божественним одкровенням[1, с. 12].

Романтична ідея заключала в собі прагнення к осягненню світу як живої, рухомої та мінливої єдності, де істина світу розглядається як «захована» в глибині, за зовнішньою оболонкою речей, явищ, слів. І тільки універсальне мистецтво могло б приблизити к розкриттю таємниці буття. В такому дусі в надрах романтичної культури з'явилася ідея про абсолютні знання, виражені в художній формі. Тому проблема видів мистецтва – їх специфіка, співвідносність, взаємозв'язки – в епоху романтична займала велике місце. Саме в цю епоху в перше за всю історію культури специфічні особливості окремих мистецтв набувають категоріальні значення. Романтики говорять не тільки про особливості поезії, музики, скульптури та живопису, як про окремі види мистецтва, але і про поетичність, музикальність, пластичність, живописність як властивості мистецтва. Тут треба згадати твердження братів Шлегелей про те, що інша властивість може характеризувати мистецтво цілої епохи: такими властивостями були пластичність античного мистецтва, та живописність – сучасного. У романтиків також можна часто зустріти зауваження про музикальність вірша, співучості лінії малюнка, мальовничість музики і колірних акордах в живописі, про картинність поетичних описів.

З встановленні спільності всіх мистецтв випливало, що і в процесі свого розвитку вони так само можуть надавати взаємний вплив, збагачуючи тим самим один одного своїми особливостями. Це взаємовплив веде до розмежування їх кордонів.

З усіх видів мистецтва найбільше романтики цінували музику. Її виразна сила не вимагала перекладу на мову розуму. У музиці романтики знаходили себе і за допомогою неї могли висловити свої почуття без слів, повністю розкрити людський дух. Романтизм і музика були немов створені одне для одного. Музика – «єдине мистецтво, яке зводить все різноманітні і суперечливі руху нашої душі до одних і тих же прекрасним мелодіям» – писав німецький романтик В. Г. Вакенродер[2, с.264]. Музика в романтичній концепції виступає в особливій ролі – головного і вищого в ієрархії мистецтв.

Одне з найяскравіших прагнень в епоху романтизму була універсалізація музичного мистецтва. Деякі з романтиків висували концепцію «панмузичності». Згідно з цієї концепції, внутрішня музика пронизувала будь-яке явище природи та людське життя у цілому. Такі погляди можна зустріти у Тика, Шлегеля, Шеллинга – німецькі романтики.

Процес пошуку універсальних форм не відбувався тільки у музиці, а й активно розвивався і в літературі. Пошук універсальних форм в будь-якому виді мистецтва є можливим тільки завдяки їх взаємодії. Література входить у набагато тісніше, ніж раніше, взаємодію з іншими видами мистецтва. Особливо це можна спостерігати у творах Гофмана, в яких велике місце займають проблеми і образи музикального мистецтва. У фрагменті про інструментальну музику Бетховена з «Крейслеріани», в діалозі «Поет та композитор» із «Серапионових братів» музика стає суттєвою складовою змісту літературного оповідання, принципи музикальної форми проникають в саме поетичне мистецтво.

Е. Т. А. Гофман, (Эрнст Теодор Амадей Гофман) так само як і більшість його попередників по романтичної школі, шукає ідеали не в релігії, а в мистецтві. Він втілив у своїй творчості і безпосередньо в собі самому уявлення Вакенродера про синтез мистецтв, будучи літератором, композитором і живописцем одночасно. Герої його творів – теж

музиканти, художники, поети, що створюють за допомогою свого таланту і уяви новий світ, більш досконалий, ніж той, де вони приречені існувати повсякденно [3, с.455].

Однією з тенденцій романтизму є надання мистецтву божественності, це ми бачимо не тільки в літературі, але і музичних пошуків Гофмана, які немов зливаються воєдино вже в першому фрагменті його «Крейслеріана» («Музичні страждання капельмейстера Йоганнеса Крейслера»), яка описує перипетії життєвого і творчого шляху Йоганнеса Крейслера, alter ego Е. Т. А. Гофмана.

Зв'язок літератури з музикою можна побачити не тільки в епічних прикладах, але і в ліричних. Говорячи про музикальні форми в поетичному мистецтві треба підкреслити, що музикальний устрій вірша був повністю перейнятим лише у пізньому романтизмі. Свою реалізацію ця тенденція знайшла у поетичній творчості Й. Ейхендорфа та К. Брентано. В їхніх віршах особливу приділяються римі, асонансу, рефрену, а звуковий вплив іноді є настільки сильним, що відволікає від самого змісту[4. с, 45].

Паралельно з музикою, на літературу впливає і живопис. Зближення літератури з живописом позначалося до прагнення яскравого картинного опису, які буди своєрідними для епохи романтизму. Літературні образи становились наочніше істотне значення придбали зорові уявлення. В свою чергу, живопис та музика не тільки збагачували літературу, а і самі відчували її вплив. В музиці помітно рух к сюжетності, с однієї сторони, та картинності – з іншої.

З проблемою пошуку універсальних форм в мистецтві було пов'язано найбільше явище романтизму – оперна реформа Р. Вангера, отримала широке обґрунтування в його теоретичних працях. У своїх творах він вийшов далеко за межі музичного мистецтва, намагаючись більш повно відповісти на питання про принципові засади синтезу мистецтв. Знайомлячись зі станом сучасної для нього опери, він створює свою теорію «мистецтва майбутнього» і прагне к її в музикальних творах – «музикальна драма». Основні теоретичні праці Вангера, такі як «Мистецтво і революція», «Твори мистецтва майбутнього», «Опера і драма», «Звернення до моїх друзів», були написані період «швейцарського визнання»[5. с, 56].

Також важно відзначити, що Вангер був не першим композитором, який шукав універсальні форми. Ці же принципи відстоювали майже всі композитори-романтики в сфері так названої «програмної музики». Ференц Ліст був признаний «батьком» цього напрямку, створюючи музичні втілення великих творів живопису і літератури. Роберт Шуман ілюстрував музикою свої статті і новели, а статями-новелами – музику. Гектор Берліоз писав розгорнуті пояснювальні тексти до сценічної дії своїх чисто інструментальних творів[6, с. 128].

Таким чином, ми бачимо, що епоха романтизму дала народження зовсім новим ідеям та тенденціям у світі прагнення до універсальних всеохоплюючих форм в мистецтві, що можливо лише завдяки синтезу мистецтв, тобто їх взаємодії. Саме в Німеччині, де ця літературна епоха і зароджувалася, ми маємо геніальні приклади творів, завдяки синтезування двох мистецтв. Найяскравіше це помітно, коли ми говоримо про музику і літературу. Підтвердженням цього є твори Вильгельма Генриха Ваккенродера «Серцеві виливу ченця, люблячого мистецтво», Эрнста Гофмана «Музичні страждання капельмейстера Йоганнеса Крейслера», Ріхарда Вангера «Мистецтво і революція», «Твори мистецтва майбутнього» та інших представників епохи романтизму.

1. *ВаккенродерВ.-Г.* (1988) *Сердечные излияния монаха, любящего искусство*. Б.,.
2. *Вакенродер В.-Г.* (1977) *Фантазии об искусстве*. М.: Искусство.
3. *Берковский, Н. Я.*(2001) *Романтизм в Германии*.СПб.: Азбука-классика.510с.
4. *Никифорова А.С.*(2015) *Идея синтеза искусств в литературе немецкого романтизма*. Вестн. Моск. Ун-Та. Сер. 7. Философия. № 3.
5. *Лосев А.Ф.*(1978) *Исторический смысл эстетического мировоззрения Рихарда Вагнера*. Избр. работы. М.
6. *MageeB.*(1968) *Aspects of Wagner*. L.

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДОСКОНАЛЕННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ ОСВІТНІХ УСТАНОВ

Володимир Буружиу
магістрант факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Сорока Л. М.

Сьогодні в системі освіти відбуваються зміни, в основі яких лежать об'єктивні потреби в розвитку суспільства та системи освіти загалом. Найважливіший фактор ефективності та конкурентоспроможності освітньої установи – кадровий потенціал. Суттю кадрової політики є така робота з персоналом, яка б відповідала концепції розвитку установи. Тому частиною стратегічно орієнтованої політики будь-якої освітньої організації є кадрова політика. Забезпечення оптимального балансу, чисельного та якісного кадрового складу, розвиток його потенціалу, його необхідне оновлення і є метою кадрової політики, що проводиться керівництвом організації. Виникає необхідність у постійному підвищенні продуктивності праці педагогів, які працюють в освітніх установах. Цю проблему можна розв'язати удосконаленням кадрової політики в установах освіти.

Головним елементом організації є її співробітники. Кадрова політика будь-якої компанії створює базис для формування системи роботи з персоналом при розгляді різних аспектів управління людськими ресурсами і служить відправною точкою для менеджерів при прийнятті конкретних рішень відносно співробітників.Кадрова політика обґрунтовує необхідність використання на практиці тих чи інших конкретних методів набору, розстановки і використання кадрів.

Гарною кадровою політикою можна назвати загальну кадрову стратегію, яка об'єднує різні аспекти політики освітньої установи щодо персоналу і плани для використання робочої сили. Без чітко налагодженої кадрової системи складно збільшувати можливості освітньої установи, реагувати на вимоги технології та ринку в найближчому майбутньому, створювати сприятливі умови праці, забезпечувати можливість просування по службі та необхідний ступінь упевненості в завтрашньому дні.

Під політикою компанії зазвичай розуміється концепція правил, відповідно до яких працюють співробітники. Важливою складовою частиною стратегічно спрямованої політики компанії є її кадрова політика, яка встановлює філософію і принципи, що діють стосовно людських ресурсів. Мета кадрової політики – надання раціонального балансу процесів оновлення і заощадження чисельного та якісного складу персоналу відповідно до потреб самої компанії, умов чинного законодавства та ринку праці [2, 5]

Дослідженню проблем формування кадрової політики, і зокрема кадрової політики освітніх організацій присвячено значну кількість робіт, серед яких можна відзначити праці таких авторів, як: В. Андрющенко, Т. Базаров, В. Гальперина, Л. Карташова, М. Мельник, Л. Попова, В. Ребкал, С. Фалько та ін. Дослідженням теоретико-методологічних засад державної політики в галузі кадрової політики присвятили свої праці В. Дарманський, Д. Дзвінчук та ін. Зазначені проблеми активно вивчали відомі в цій галузі зарубіжні фахівці А. Адамський, П. Браун, Д. П'ю, У. Мастенбрук, Дж. Пфеффер та ін.

«Кадрова політика організації – це система поглядів, вимог, норм, принципів, обмежень, що визначають основні напрями, форми, методи роботи з персоналом» [1].

Термін «кадрова політика» може мати широке й вузьке значення.

У широкому сенсі – це система правил і норм, що приводятьлюдські ресурси до відповідності зі стратегією фірми (звідси випливає, що всі заходи з роботи з кадрами – відбір, складання штатного розкладу, атестація, навчання, просування – заздалегідь плануються і узгоджуються із загальним розумінням цілей і завдань підприємства).

У вузькому значенні – це набір певних правил, побажань і обмежень (найчастіше неусвідомлених) у взаєминах людей і компанії [2].

Можна виділити кілька підходів до визначення кадрової політики. Як зазначає Л.В. Карташова, «кадрова політика виступає проміжною ланкою між стратегією управління людськими ресурсами (кадровою стратегією) і повсякденному управлінською діяльністю» [3].

Успішна кадрова політика, в першу чергу, базується на регулярному обліку та аналізі впливу навколишнього світу, адаптації установи до зовнішніх впливів.

Кадрова політика – процес, спрямований на реалізацію конкретних цілей і завдань, розвиток пріоритетних напрямів усередині організації. Дану позицію узагальнює О.І. Турчинов, який вважає кадрову політику «Соціальним явищем, що відображає найбільш загальні, стратегічні напрямки діяльності суб'єкта соціологічного управління щодо формування, розвитку та раціонального використання професійного і трудового потенціалу підприємства, організації, суспільства» [1].

Характерні проблеми організацій узагальнив А.Я. Кібанов. Він назвав серед них недостатній приплив і повільне оновлення молодихпрацівників, низький рівень підвищення кваліфікації зазначених, малу кількість інформації про проведення атестації, формування резерву кадрів [4]. Цей висновок особливо можна віднести до освітніх установ.

З метою успішного існування в умовах зменшення бюджетного фінансування, системи цінностей, що стрімко змінюються, освітня установа як некомерційна організація повинна звернутися до проблеми якості освіти. Якість – мета всіх інноваційних процесів.

Очікуваний результат можна досягти за умови, що кожен співробітник, а не тільки вчитель, викладач націлений на якість освіти, має відповідну мотивацію. Звідси визначаються завдання кадрової стратегії:

- підготовка кадрів. Саме підготовка. Вивчаючи професійні можливості своїх співробітників, директор може створити неформальну систему творчих груп, проблемних семінарів, направити своїх людей на «проблемні, особистісні» курси підвищення кваліфікації;

- створення так званого кваліфікованого запасу кадрів, який до сьогоднішньої ситуації може здаватися надмірним, проте в перспективі дасть можливість розвивати якість процесу. Зазначені кадри можна легко буде перекваліфікувати, вони адаптуються швидше в нових структурних змінах. Наприклад, передбачаючи скорочення початкової школи, ряду вчителів, у яких адміністрація бачила ціннісний ресурс, може бути запропоновано перекваліфікуватися на інші спеціальності, наприклад, логопедія, психологія тощо. Разом із цим зберігаються професійні кадри до періоду закінчення кризи, зберігається гідність педагогів, розв'язуються кадрові завдання освітньої установи без проблем, пов'язаних з безробіттям вчителів. Зростає імідж закладу освіти, який піклується про своїх співробітників;

- розробка нових форм стимулювання;

- створення системи зворотного зв'язку. Це складова частина управлінських функцій, що часто «западає»;

- делегування, передача повноважень і відповідальності за додатковий функціонал;

- встановлення правильного співвідношення довіри і контролю, свободи, чіткості виконавської дисципліни та творчої ініціативи.

Отже, сьогодні в системі освіти потрібні управлінці, які віддають роблять ставку на перспективи та інновації, які не розраховують на миттєву віддачу. Ці керівники бачать переваги змін в організації та беруться за їх здійснення. Зазначена роль передбачає

наявність стратегічного мислення, здатності здійснювати довгострокове прогнозування і вміння моделювати будь-які проблеми і ситуації, що виникають у ході управлінської діяльності.

1. Веснин В. Р. (2014) *Стратегическое управление*: учебное пособие. М. : Изд-во Проспект. 192 с.
2. Грянина Е. А. (2010) *Кадровый учет и управление персоналом.* М. : Паблишинг.190 с.
3. Карташова Л. В. (2014)*Управление человеческими ресурсами*. М. : Инфра-М. 239 с.
4. Кибанов А. Я. (2016) *Концепция компетентностного подхода в управлении персоналом* : Монография. Москва : Изд-во : ИНФРА-М. 156 с.
5. Рогожин М. Ю. (2011) *Кадровая служба предприятия*. М. : РОСБУХ. 234 с.
6. Турчинов А. И. (2011) *Социальное измерение государственной кадровой политики.* Человек и труд. № 7. С. 58-40.

ФАНДРЕЙЗИНГ У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ: НАЙТИПОВІШІ ПОМИЛКИ ТА ШЛЯХИ ДО ПРОВЕДЕННЯ УСПІШНОЇ КАМПАНІЇ

Наталія Вєтрова
магістрантка факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Яковенко О.І.

В умовах формування нових соціально-економічних відносин була створена нова система ресурсного забезпечення ЗО, яка передбачає можливість певної господарсько-економічної діяльності, незалежної від освітніх установ, і різноманітність джерел їх фінансування. Паралельно з базовим фінансуванням з бюджету, широкого вжитку почали набувати заходи ЗО щодо залучення позабюджетних фінансових ресурсів. В умовах неухильного скорочення бюджетного фінансування та оптимізації мережі ЗО проблема позабюджетного фінансування стає все більш актуальною [2, с. 68].

Дослідження особливостей фандрейзингової діяльності закладу освіти, виявлення основних помилок фандрейзерів та пошук шляхів проведення успішної діяльності із залучення додаткового фінансування є основною метою статті.

Реалізація поставленої мети потребує вирішення наступних завдань:

- виявлення типових недоліків та помилок, припущенних керівниками ЗО при проведенні фандрейзингової діяльності;
- надання пропозицій щодо здійснення ефективного фандрейзингу керівниками закладів освіти.

Практика і закордонний досвід діяльності ЗО показують, що поповнення бюджету освітньої установи можливо не тільки за допомогою комерційного маркетингу, а й за рахунок інших форм і методів роботи.

Таким чином, механізм залучення коштів до фінансування освітніх установ та пошук додаткових джерел фінансування є об’єктом досліджень.

Слід зазначити, що фандрейзинг налічує декілька стандартних напрямів:

- гранти, видані благодійними організаціями та фондами, в т.ч. міжнародними;
- кошти, виділені з місцевих бюджетів;
- кошти, виділені з інших фондів;
- участь у регіональних/ державних цільових програмах;
- звернення до комерційних організацій/банків;
- заходи щодо збору пожертв [5, с. 12].

Останнім часом переважна більшість ЗО залучає додаткові кошти, беручи участь в різних заходах для отримання грантів, розробляючи проекти для різних фондів (донорів).

Гранти присуджуються в результаті грантових програм – конкурсів, оголошених некомерційними організаціями.

Зауважимо, що не існує стовідсоткової формули для успішного фандрейзингу і гарантованого способу отримання коштів, у відповідь на прохання про їх отримання.

Однак для цього потрібно бути впевненим у надійності організації для її персоналу, підготувати конкурс для потенційних донорів і довести їм, що саме вашій організації потрібно отримати фінансування.

Зауважимо, що фандрейзинг має свої певні правила. Існує низка «міфів» про фандрейзинг, які потрібно спростувати.

Перший – це впевненість, що потенційні донори самі знайдуть вашу організацію. Слід зазначити, що пошук коштів потребує значної активності. Зрештою, поки ви чекаєте, ваші конкуренти вже у пошуку. Тому ви повинні активно шукати можливості отримати фінансування.

Інша помилкова думка полягає в тому, що чим більше грошей ви вказуєте в грантовому проекті, тим більше грошей отримуєте. Переважно, чим більший бюджет проекту, тим складніше його отримати. На значні гранти можуть розраховувати лише відомі та перевірені організації, проекти яких є успішними. Якщо ви молода організація, почніть з малого. Однак, коли ідея проекту не може виправдати необхідні заявлені кошти, може статися, що навіть дуже скромний запит може здатися занадто високим для донорів.

Третій «міф» полягає в тому, що фонд, який колись надав фінансування, буде продовжувати це робити. Жоден грант не може гарантувати автоматичне отримання нових коштів з того ж фонду. Необхідно показати іншому донору, що у вас вже є мережа фінансових ресурсів, яку ви можете використовувати для підтримки свого проекту стільки, скільки вам потрібно. Пріоритети фонду змінюються досить часто.

Також дуже важливо пам’ятати, що пожертви ведуть до укладання угод з організацією, яка зобов’язана реалізувати проект, що відповідає потребам (інтересам, пріоритетам) самого фонду. Таким чином, ваш проект стає документом, який зобов’язує вас юридично і документально. Згідно з угодою, ви повинні якомога швидше надати фонду всі документи, звіти, зміни програми та інше.

Існує правило: «Грант покладає на вас, перш за все, певні зобов’язання» [3, с. 27].

Слід зазначити, що успішна кампанія повинна відповідати наступним вимогам:

1. Цілі кампанії по збору коштів повинні бути переконливими, та невідхильними від мети. Потенційні донори повинні вірити і позитивно реагувати на мету кампанії.

2. Перше звернення до потенційних донорів – необхідність надання доказів досвіду та кваліфікації лідерів кампаній у своїй галузі.

3. Організація або її ключові лідери повинні бути «видимими» для людей, підтримка яких очікується. Лідери повинні бути добре відомими волонтерам та перспективним донорам.

4. Керівник має бути 245ктуальний245етентним, повністю відданим цілі.

5. Цілі кампанії по збору коштів повинні бути конкретними, приваблювати донорів, орієнтуватися на людей і мати важливість нагальності, терміновості. Необхідно вміти чітко аргументувати, чому проект є переконливим та захоплюючим, хто отримає користь у результаті.

6. Результати кампанії повинні бути вимірними. Потенційному донору необхідно конкретно і точно показати, що буде зроблено з його внеском, а також показати часові рамки відповідних дій та досягнень [1, с. 8].

Не всі фандрейзингові кампанії успішні. Кампанії зі збору коштів провалюються через неправильне розуміння фандрейзингу.

Дослідження показали, що найбільш поширеними помилками у фандрейзинговій діяльності є:

1. Твердження: «Фандрейзинг – це випрошування».

Випрошування пов'язано з пошуком грошей для бідних, голодних, нещасних і нужденних. Це апелює до жалощів.

Однак успішні кампанії фандрейзингу – для фінансування освітніх, економічних, культурних, мистецьких центрів – проводяться на зовсім іншому мотиваційному рівні.

Люди приєднаються до вашої організації тільки в тому випадку, якщо вони вважають, що ваша група підвищить якість життя в їх містах, регіонах, країнах або по всьому світу. Тому ваш власний підхід – від планування до звернення за підтримкою і пожертвуванням – має вирішальне значення.

2. Впевненість у тому, що актуальність проекту є гарантією отримання великої кількості вкладів (внесків, пожертвувань).

Якби це було так, не було б необхідності вивчати правила фандрейзингової діяльності. За винятком звернень в кризових ситуаціях (стихійні лиха, техногенні катастрофи), такі пожертви просто неможливо отримати.

Спосіб отримання пожертвувань полягає в тому, щоб запропонувати дійсно актуальний проект для фінансування, знайти перспективних донорів, переконати їх підтримати проект і найняти високо мотивованих добровольців для представлення проекту.

3. Недостатня комунікація, яка проявляється при спробі отримати багато грошей, написавши листи потенційним донорам.

Письмові звернення придатні для фондів та невеликих внесків. Великі пожертви потребують особистого неодноразового контакту: лист, звернення по телефону, організація зустрічі потенціальних донорів (сприяння змаганню між ними: хто більше пожертвує), персональний візит до донора тощо.

4. Очікування від кількох наявних донорів приблизно однакових грошових внесків, та упевненість у досягненні мети фандрейзингу таким чином [4, с. 115].

Підсумовуючи, варто зазначити, що методи збору коштів дуже різноманітні, але мають спільну мету: максимально ефективно перерозподілити певні ресурси на користь тих, кому їх не вистачає. Успішний збір коштів залежить від особистих якостей, здібностей та інших особистих особливостей залучених до нього людей, а також від чіткого розуміння обраної ними стратегії та тактики досягнення мети.

Фандрейзинг в Україні має дуже широкі перспективи, оскільки, не беручи до уваги на існування в нашій країні великої кількості некомерційних організацій, невирішених соціальних проблем, а також збільшення кількості потенційних донорів, можливості залучення коштів були недостатньо використані. Визначено основні помилки, допущені керівниками навчальних закладів у зусиллях зі збирання коштів, спростуванні неправдивих звинувачень та наданні важливих порад щодо правильної реалізації проектів.

Тому одним із головних завдань керівника закладу освіти є визнання діяльності зі збору коштів як суспільно корисної діяльності.

1. Биков І.(2015)*Маркетинг в освіті та зв'язки з громадськістю*. Директор школи.. № 2. С. 8-11.

2. Ворон М. (2016) *Школа як осередок розвитку громади.* Підручник для директора. № 9. С. 67-70.

3. Даниленко Л. І. (2017) *Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах: монографія.* Київ: Міленіум,. 358 с.

4. Довбищенко В. І. (2014) *Підготовка керівників школи до проектної діяльності.* Підготовка керівника середнього закладу освіти: навчальний посібник. Київ: Міленіум,. С. 113-133.

5. Мармаза О. (2016) *Інноваційні підходи до управління навчальним закладом.* Харків: Основа, 240 с.

БРЕНДИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Любов Деркач
студентка V курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Метіль Т.К.

Брендинг як масове явище і предмет уваги фахівців з маркетингу і продажів вперше з'явився у XIX ст. – це відбувалося на фоні виведення на ринок перших марочних товарів масового споживання, що швидко продаються.

Однак справжній розквіт ідеї брендингу припав на другу половину XX ст. Цепов'язано з появою на ринку великої кількості подібних товарів, та, очевидно,становлення глобальної мережі супермаркетів та, відповідно, різкого зростанняролі торгівельного капіталу.

Провідний спеціаліст в галузі брендингу, американський професорД. Аакер відзначає, що нова епоха – це епоха створення брендів [1, с. 24]. В XXI сторіччібренди замінили товари, позиціонування бренда зробило неактуальною ціновуконкуренцію, а на заміну рекламі виникли інтегровані бренд- комунікації Водночас, Ф. Котлер наполягає: «Найважливіше поняття в маркетингу –поняття бренду Якщо ви не бренд – ви не існуєте» [2, с.140]. Відтак, саме брендстворює вартість і феноменом сучасного бізнесу стала висока ефективність іпереважно визначальна роль бренду у досягненні комерційного успіху. З метоювизначення критеріїв, етапів формування ефективного брендингу та факторіввпливу насамперед є необхідним ґрунтовне категоріальне дослідженнятермінології брендингової теорії.

Визначення поняття «бренд» змінюються в літературі відповіднорозвитку теорії брендингу. Єдиного трактування поняття «бренд» не існує,кожен хто використовує його, вкладає свої характеристики і робить специфічнінаголоси (табл.1).

Велика кількість визначень надихнула дослідників ранжувати їх заокремими аспектами:

- образ марки у свідомості покупця (1956);
- механізм диференціації товарів (1960);
- засіб індивідуалізації (1985);
- додаткова вартість (1986);
- правовий інструмент (1987);
- ідентифікація товару покупцем (1991);
- ідентифікація компанії-виробника (1992);
- сутність, розвивається у часі (1996);
- набір асоціацій (1998) [3, с. 55].

Таблиця 1

Підходи до трактування категорії «бренд»

Підхід	Трактування поняття «бренд»
Лінгвістичний	Бренд – це клеймо, спосіб графічної ідентифікації продукції конкретного виробника
Рекламний	Бренд – це сума всіх характеристик, матеріальних або нематеріальних, яка робить комерційну пропозицію унікальною;

	це – комбінація враження, яке він справляє на споживачів і результату їх досвіду використання бренду.
Стратегічний	Бренд – це засіб управління взаєминами між організацією та її цільовими аудиторіями, спрямоване на усунення апріорі існуючого інтересу конфліктів

Відтак К.Л. Келлер наголошує, що бренд – поняття досить широке ійогоструктура, включає наступні елементи: а) сутність бренда (brand ssence) –основна характеристика бренда, легенда; б) атрибути бренда (brand ttributes/brand identify) – набір асоціацій (звукових, візуальних, емоційних), озитивнихчи негативних[4, с.40].

Процес створення бренду та управління ним називається брендингом(branding). Він може містити у собі формування, посилення, репозиціонування,відновлення й зміну стадії розвитку бренду, його розширення і поглиблення. Брендинг передбачає діяльність у галузі маркетингу, реклами та суспільних зв'язків, розвитку комунікацій із потенційними споживачами і контрагентами.

Основна мета брендингу – забезпечити інформаційну присутність бренду в найрізноманітніших джерелах, упізнаваність його назви в масовій свідомості через образи локальних ексклюзивних відмінностей, іміджеві характеристики і репутацію, що забезпечують йому можливість стати силою впливу, транслювати самостійні рішення та збільшувати власні ресурси Загальна теорія брендингу передбачає такі основні функції сфокусованого брендингу:

а) підтримувати запланований обсяг продажу на конкретному ринку іреалізовувати на ньому довгострокову програму зі створення та закріплення усвідомості споживачів образу товару або товарної групи;

б) забезпечити збільшення прибутковості внаслідок розширенняасортименту товарів і знань про їхні загальні унікальні якості, впроваджуванихза допомогою колективного образу;

в) передати в рекламних матеріалах і кампаніях культуру країни,регіону,міста, де виготовлений товар, врахувати запити споживачів, для яких вінпризначений, а також особливості території, де він продається;

г) використовувати три фактори, важливі для звернення до рекламноїаудиторії: історичні корені, національний менталітет, нинішні реалії і прогнозина перспективу.

Управління брендом потребує вміння працювати з інтелектуальноювласністю, товарними знаками, дизайном і текстами. Ідентифікація торговоїмарки в процесі рекламного контакту необхідна для досягнення першоїкомунікативної мети брендингу – створення поінформованості.

Поінформованість може виражатися у двох формах: популярність торговоїмарки та згадування про неї. При створенні поінформованостівикористовується принцип кодування, сформульований Е. Тулвінгом як тезапро те що успішне відтворення (в пам'яті) залежить від збігу інформації,закодованої під час запам'ятовування, з інформацією, яка існує на час їївідтворення, тобто якщо споживачеві необхідно впізнати упаковку товару, тореклама повинна чітко показати товар у фірмовій упаковці серед аналогічнихтоварів відповідної категорії .

Одним із основних завдань за визначенням цінностей бренда є те, щосаме бренд – інструмент формування довгострокових конкурентних перевагпідприємства. Також слід підкреслити перевагу споживачів до брендів, дляяких характерними є почуття довіри, задоволення потреб від використанняцього виду товару чи послуги, де вагому роль

відіграють поінформованість,висока якість та допустима ціна, інноваційна та комунікативна підтримка,вишуканість, престиж, глобальні зв'язки[5, с. 34].

Для вітчизняних підприємств бренд хоч і не є новинкою, але при йогорозробці і просуванні враховуються далеко не всі аспекти цього поняття.Бренд має бути унікальним. Це ім'я, заради якого споживач готовийзаплатити більше, або ж надати перевагу саме цьому продукту. В умовахглобалізації саме брендова продукція здатна конкурувати на світовому ринку.

Для України, яка прагне євроінтеграції, стратегічно важливим є створеннянових брендів та просування вже сформованих.Для позиціонування себе як успішного гравця на ринку потрібнорозвивати та удосконалювати безпосередні складові бренду, що є основними впобудові позитивного іміджу компанії. Відомо, що самими стабільними іекономічно вигідними є ті фірми, які мають високі показники ступеню довіри.

Бренд має відповідати тому рівню якості, на який очікує споживач. Якість маєбути сталою, або ж постійно покращуватись. Проте багато виробників припервинному просуванні бренду випускають продукцію з високим рівнем якості,а потім поступово знижують її для зменшення собівартості Проте це можепідірвати довіру споживача до бренду, що негативно відобразиться наподальшій діяльності фірми.

Також продукція має бути доступною і забезпечуватись надійноюсистемою роздрібної торгівлі.

В умовах кризи споживач шукає бренди, де співвідношення ціна/якість єнайбільш прийнятною для нього. У такому випадку набуває актуальностірозвиток брендів-імітаторів, брендів-замінників та регіональних брендів.

Також слід зазначити, що багато українських брендових товаріввиробляється з імпортної сировини. Використання вітчизняної сировинидозволить знизити залежність від валютних коливань і укріпити ринок. Алепоруч з цим існує проблема невідповідності якості українського продуктуміжнародним стандартам.

За умов глобалізації в жорсткій конкуренції виживає лише та компанія,яка найоперативніше реагує на настрої споживачів. Тому виникає необхідністьстворення спеціальних апаратів моніторингу ринку та реагування на зміни вньому. Це дозволить українському бренду тримати позиції на внутрішньомуринку та виходити на міжнародні.

Отже, в сучасних економічних умовах вітчизняні підприємствастикаються із підвищенням конкуренції на внутрішньому ринку і необхідністювиходу на світовий. Існує декілька напрямів, що дозволять українськимпідприємствам конкурувати із іноземними компаніями, і одним із них єрозвиток справжнього унікального бренду. Це дозволить Україні затвердитисебе як повноцінного члена світових економічних відносин. Визначенняосновних аспектів цінності бренда доводить, що саме бренд надає можливостізрозуміти сильні та слабкі сторони підприємства, сконцентрувати ресурси впевному напрямку, досягти більш високого результату. Сильний бренд ізяскраво вираженими ціннісними позиціями є найціннішим активомкомпанії, інструментом формування довгострокових конкурентних перевагпідприємства, створенням додаткової вартості капіталу, просування товару навітчизняних та світових ринках. Використання прогресивних маркетинговихтехнологій і формування позитивного іміджу українських брендів сприяєсталому розвитку економічних відносин як в країні, так і за її межами.

Отже, використовуючи концепцію брендингу підприємства створюютьстійкі конкурентні переваги для своїх торгових марок, що знаходитьвідображення у лояльності споживачів. Власне, на сучасному ринку йдеборотьба торгових марок та їх рекламних образів за місце у свідомостіпокупців. Результатом цієї боротьби є пріоритетність в поведінціиндивідуальних споживачів емоційних мотивів щодо раціональних. Внаслідокцього конкурентні переваги споживчих товарів і послуг базуються не наоб'єктивно заданих, а на суб'єктивно сприйнятих споживачами перевагах.

1. Аакер Д.А. (2003) *Создание сильных брендов.*Москва: Издательский Дом Гребенникова. 340 с.

2. Котлер Ф. (2006) *Основы маркетинга*. 2-е европ. Изд. Москва, Спб., К.: Изд. дом «Вильямс». 944 с.

3. Котова Н.О. (2010) *Територіальний маркетинг, територіальний брендинг: визначення сутності та особливості*. Державне будівництво. №1. С. 55-66.

4. Келлер К.Л. (2005) *Стратегический брэнд-менеджмент: создание, оценка и управление марочным капиталом.* 2-е изд. Москва : Изд. дом «Вильямс». 704 с.

5. Мороз О. В. (2003) *Теорія сучасного брендингу*: монографія. Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця. 104 с

УПРАВЛІННЯ ТОВАРНИМИ ЗАПАСАМИ ПІДПРИЄМСТВА РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Анастасія Димченко
студентка IV курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Башинська М.І.

Торгівля на сучасному етапі соціально-економічного розвитку нашої країни виступає в якості своєрідного каталізатора, що активізує товарний обіг, сприяючи тим самим досягненню мети суспільного виробництва, найбільш повного задоволення існуючих і передбачуваних потреб суспільства. Актуальність проблеми оптимізації запасів підприємства та ефективного управління ними обумовлена тим, що стан запасів справляє визначальний вплив на конкурентоспроможність підприємства, його фінансовий стан та фінансові результати.

Товарні запаси – це частина товарного забезпечення, що являє собою сукупність товарної маси в процесі руху її зі сфери виробництва до споживача [1, с.36].

Кожна комерційна організація, шляхом управління товарними запасами, прагне збільшити їх оборотність, щоб при меншій площі складів і менших витрат на утримання запасів, отримати найбільший обсяг продажів і, отже, прибуток. Зрозуміло, ідеальною була б продаж без всякого зберігання. Однак, така торгівля багатьма видами товарів, неможлива, тому оборотність запасів, є важливим критерієм, який ретельно аналізується фірмами.

На підприємствах торгівлі питома вага запасів вище, ніж по іншим підприємствам в цілому, тому управління запасами в торгівлі повинна приділятися особлива увага.

Метою управління є ефективний вплив на об’єкт управління – запаси, що дозволяє підприємству не створювати дефіциту товарів і створювати такі запаси, які позитивно впливають на фінансовий стан підприємства.

Залежно від цільового призначення запаси поділяються на такі категорії:

–поточні (циклічні) запаси обсягом в 1 партію. Підприємства, як правило, замовляють товари в кількостях, надмірних по відношенню до необхідних на даний момент обсягами. Для цього є ряд причин - затримки з отриманням чергової партії товару, можливість вибору постачальників, обмеження на мінімальні партії і знижки при придбанні значних обсягів;

–підготовчі запаси виділяються з поточних запасів при необхідності їх додаткової підготовки до споживання;

–страхові запаси служать джерелом постачання, коли попит на товар у покупців перевищує очікуваний, на випадок можливих перебоїв в поставках сировини;

–сезонні запаси утворюються при сезонному характері споживання або значного коливання цін на товар протягом року.

Підприємства роздрібної торгівлі продуктами харчування створюють сезонні запаси. Так, в літній період збільшується продаж води, пива та інших прохолодних напоїв, тому запаси цих товарів дуже високі. Сезонні запаси забезпечують безперервність реалізації продукції і забезпечують економію, якщо відбувається значна зміна цін на товари.

Одним з основних способів поліпшення фінансового стану торговельних підприємств є управління товарними запасами. Запаси безпосередньо впливають на фінансовий стан підприємства, його ліквідність, рентабельність і оборотність [3, с.536].

Крім того, на підприємствах торгівлі виділяють ліквідні і неліквідні товарні запаси. Ліквідні – це запаси, придатні до реалізації. До них відносять товари, на які не закінчився термін реалізації, не браковані, що користуються попитом. Неліквідні це запаси, непридатні до реалізації: браковані, на які закінчився термін реалізації, які не користуються попитом.

У разі, якщо товари можуть бути визнані ліквідними, їх вартість буде впливати на загальну ліквідність підприємства. Підприємствам роздрібної торгівлі продуктами харчування слід враховувати, що якщо величина товарних запасів більше деякого об'єму, який підприємство може реалізувати за певний період, то це негативно позначиться на його фінансовому стані та ліквідності. Тому торговельним підприємствам необхідно регулярно стежити за рівнем запасів і не створювати зайвих. Це призведе до вивільнення додаткових коштів і зниження загального рівня товарних запасів.

Вивільняються оборотні кошти які можуть бути спрямовані на погашення короткострокових пасивів або вкладені в високоліквідні активи (цінні папери, депозити банків та інше або ліквідні товарні запаси). Дані вкладення принесуть підприємству додатковий дохід, який в підсумку підвищить рентабельність підприємства. У свою чергу, зниження величини товарних запасів призведе до зменшення обсягу бракованих, зіпсованих товарів, товарів, на які закінчився термін реалізації, витрат на зберігання і призведе до підвищення рівня оборотності запасів.

Однією з важливих задач, є визначення оптимального розміру запасу і замовлення на основні види товарів, при яких досягається мінімізація витрат, пов'язаних з підтриманням запасів.

Для того щоб забезпечити досягнення цілей, які пов'язані з оптимізацією і поліпшенням результатів управління товарними запасами як елемента закупівельної діяльності, торгові підприємства зобов'язані постійно проводити аналіз товарообігу, товарних запасів і коригувати номенклатурні плани закупівель [2, с. 271].

Спочатку рекомендується скласти список значущих для підприємства постачальників. Потім визначити цілі переговорів по кожному з них. Основними цілями можуть бути – зниження вартості, збільшення відстрочки платежу і ліміту по кредиту, точне виконання специфікації поставки, миттєва і повна компенсація за пред'явленими претензіями.

Загальний підхід до формування запасів на підприємстві, повинен бути наступним: запаси повинні збільшуватися до тих пір, поки що отримується економія перевищує загальні витрати, пов'язані з підтриманням додаткових запасів.

Існує багато причин для створення надлишкових товарно-матеріальних запасів:

1) підприємство може купувати товари великими партіями з метою отримання додаткових знижок і зниження витрат на перевезення;

2) ефективніше організовувати продажу та задовольняти попит покупців.

Очевидною негативною стороною великих запасів є загальні витрати з їх утримання, включаючи витрати на зберігання, перевезення, вартість коштів, вкладених в запаси, а також загрозу старіння і псування запасів.

Для запобігання створенню зайвих запасів необхідно використовувати моделі управління товарними запасами, які дозволять визначити їх оптимальний рівень.

Управління товарними запасами відбувається на підставі спеціалізованих технологічних карт. При їх розробці варто враховувати розташування приміщень

магазину і взаємопов'язані компоненти, розміщення товарів в залі і обсяги їх продажів, а також багато іншого. Технологічні карти допомагають визначити склад операцій і переходів, встановити порядок їх виконання, технічні умови і вимоги, а також дані про склад устаткування і механізмів, які потрібні в процесі виконання передбачених картами операцій [4, с.112-116].

На сьогоднішній день немає якоїсь єдиної системи показників, за якими можна повністю провести оцінку результатів управління товарними запасами. Кожне торгове підприємство формує цей список відповідно до своїх потреб. Наявність подібних даних і забезпеченість ними дозволяють оптимізувати тривалість операційного циклу, рівень наявних витрат на зберігання і передпродажну підготовку, скоротити транс акційні витрати по закупівлях. У свою чергу, це дозволяє звільнити з поточного обороту в господарської діяльності частина коштів.

Кожне торгове підприємство бажає отримати максимальний прибуток. Крім чинників зростання обсягу реалізації товарів, варто робити кроки щодо зменшення або оптимізації витрат обігу. Результативне управління товарними запасами допомагає значно скоротити витрати, створити додаткові ресурси для стратегічного розвитку і гарантувати певну кількість товарів для забезпечення торговельної діяльності. Управління товарними запасами має охоплювати певні стадії робіт, серед яких можна виділити:

1. Аналіз запасів товарно-матеріальних цінностей за попередній звітний період. Головним завданням даного аналізу вважається виявлення рівня забезпеченості організації товарно-матеріальними цінностями в попередньому періоді і оцінка результативності їх застосування.

2. Виявлення мети створення запасів. Запаси в торгових організаціях можуть формуватися для забезпечення поточної діяльності по реалізації товарів, для обліку фактора сезонності. Це дозволить забезпечити роботу торгового підприємства в майбутньому періоді.

3. Оптимізація обсягів цільових груп запасів. Вона необхідна в зв'язку з розподілом запасів товарних і матеріальних цінностей на кілька типів.

4. Оптимізація загальної суми запасів товарно-матеріальних цінностей, які входять до складу оборотних активів.

5. Забезпечення високих обертів і результативних форм руху запасів [5, с. 88].

Отже, управління запасами позитивно впливає на фінансовий стан підприємства, його ліквідність, оборотність і рентабельність. Тому рекомендовано підприємствам торгівлі оптимізувати свої товарні запаси з метою поліпшення свого фінансового стану.

1. Лебедева Л.А. (2012) *Организационно-экономический аспект управления товарными потоками в системе потребительской кооперации.* Дис. канд. экон. наук, Белгород. 188 с.

2. Латфуллин, Р.Р. (2013) *Анализ существующих подходов к системе управления запасами на современном предприятии.* Экономика и управление: анализ тенденций и перспектив развития. №3. С.271

3. Савіцкая Г.В. (2009) *Аналіз господарську діяльність підприємства.* 5-ті вид., Перераб. ідоп. Москва: Инфра-М. 536 с.

4. Живаева, Т. В. (2015) *Методика оперативного управління товарними запасами*. Фундаментальні дослідження. №6. С.112-116

5. Карлоф, Б. (1991) *Деловая стратегия.* Москва: Экономика. 239 с.

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ.

Крістіна Димченко
студентка IV курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Метіль Т.К.

Туризм упродовж усієї історії свого економічного існування переконливо утримує репутацію специфічної сфери, яка динамічно розвивається у складі галузей обслуговування і посідає все більш помітне місце в світовій економіці за показником швидкості обігу капіталу, кількістю зайнятих, обсягом експорту послуг, в якості джерела доходів для національних бюджетів. Рівень споживання туристичних послуг є одним з важливих індикаторів якості життя.

Лижний туризм в Україні має вже більш ніж сторічну історію. Саме в ті часи сягають перші лижні подорожі по Карпатах. Організаційно він зміг сформуватися у 50-ті роки XX століття – коли з'явилися перші осередки (секції) лижного туризму в містах України. Найбільшого свого розвитку і масовості в Україні лижний туризм досягнув на початку 90-х років XX століття, коли у спортивні лижні походи щорічно ходило кілька тисяч чоловік, а комісії з лижного туризму існували практично при всіх обласних федераціях туризму.

В України, на сьогодні, функціонують чотири основні гірськолижні курорти, це – Буковель, Яблуниця, Славсько та Драгобарт.

Гори розташовані на території 4 областей України: Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської і Чернівецький. Регіон також умовно поділяється на 2 частині – Прикарпаття і Закарпаття. Прикарпаття – це Івано-Франківська і Чернівецька області, Закарпаття – Закарпатська область. Частина Львівської області також розташована на території гір (південна частина).

Експерти зазначають: вихід України на світовий ринок з конкурентоспроможним «гірськолижним» продуктом значною мірою визначатиметься перспективністю політики соціально-економічної реконструкції регіону. Практична реалізація такої грамотної політики забезпечила б необхідні соціально та екологічно орієнтовані зміни у всіх галузях господарства вітчизняного Карпатського регіону.

Незважаючи на природну привабливість, легку транспортну доступність, умовно помірні ціни, відсутність мовного бар'єра та інші принади «зелених легенів Європи», більшість українців, залюблених у гірськолижний спорт, все ж таки віддають перевагу подорожам за кордон – до сусідніх Словаччини, Польщі та більш віддалених Туреччини й Австрії. На природне запитання, чому ж вони не обирають Українські Карпати, наші співвітчизники, а також сусіди-країни резонно відповідають: замало інформації про курорти та реклами їх, нерозвинена інфраструктура, низький рівень сервісу, зумовлений майже повною відсутністю конкуренції. Та й, зрештою, елементарна інерція подорожей за кордон, укорінена в думці «там краще», яка, своєю чергою, ґрунтується на масовій рекламі вітчизняних туроператорів.

Зауважимо однак, що останні роки позначені-таки певними кроками в розвитку карпатського туризму. Відновлюються наявні бази та готелі, розбудовуються нові туристичні комплекси тощо. Проте дякувати за ці малопомітні на загальнодержавному тлі зміни місцеве населення має передовсім своїм підприємливим землякам, і аж ніяк не київським або ж регіонального розливу владним структурам.

Вважаємо доцільним розібратись, чому карпатські гірськолижні курорти розвиваються не так швидко, як хотілося б, хоч потенційні інвестори (і не лише вітчизняних) вкладають кошти в гірськолижні центри Українських Карпат?

Однією з головних проблем є незрозуміла й нестабільна ситуація навколо системи оподаткування. Попри численні й регулярні обіцянки та запевнення вітчизняних

чиновників. Ще один камінь спотикання – те, що у структур, які забезпечують побут туристів, належний стан гірськолижних спусків та ін., немає одного господаря. Їх, цих маленьких власників, досить багато: лісгоспи, відомства, комунальні заклади тощо. Комерційні структури беруть гроші за послуги, але не відомо, як сплачують податки. А, наприклад, сільська рада Славського мусить позичати значні кошти на побудову сучасного водогону, яким згодом користуватимуться всі охочі.

Аналогічну проблему мали наші західні сусіди словаки. Розв'язали ж вони її шляхом створення акціонерних товариств, де кожна із зацікавлених у розвитку курорту сторін мала свою частку. Причому інвестиції окупились доволі швидко (протягом трьох-чотирьох років). Навіть послуги дорогих вертолітних бригад, які займаються евакуацією гірськолижників, виправдовують себе за рахунок погашення страховки.

Технічні стандарти облаштування схилів на гірськолижних курортах України абсолютно не відповідають сучасним вимогам. У 2003-2004 рр. у країні існувала лише одна система генерації штучного снігу. Ратраків (машини для вирівнювання та ущільнення снігових схилів) – лише декілька. Підйомники старі. Навіть якщо йдеться про недавно змонтовані витяги, то придбане за кордоном обладнання має вік не менше 20 років.

Особливе занепокоєння викликає безпека канатних доріг. Багато туристів отримують травми, практично всі відвідувачі гірськолижних центрів стають свідками аварій. За неофіційними даними, в минулому сезоні на одному з вітчизняних гірськолижних курортів трапилась аварія на канатній дорозі, яка забрала життя чотирьох осіб. На думку експертів, діючі системи безпеки, передбачені виробником, вийшли з ладу практично на всіх підйомниках і просто відключені. Якщо технічний контроль за станом канатних доріг і передбачений, то він здійснюється формально. Такий стан справ пояснюється тим, що сервісне обслуговування технічного обладнання не виділене в окрему галузь і перебуває у віданні гірськолижних центрів.

Цікавий і, вочевидь, корисний відповідний досвід наших західних сусідів – Польщі та Словаччини, а також зачорноморської Туреччини.

Польсько-Словацькі Татри – приклад двосторонньої моделі розвитку гірськолижного туризму. Так, у Польщі (зокрема курорт Закопане) йому дала поштовх продумана державна політика, яка була зорієнтована на зовнішній попит. Держава надала колосальну підтримку малому і середньому бізнесу, вручивши їм розбудову матеріальної та спеціалізованої транспортної інфраструктури. Словаччина, чиї традиції розвитку гірськолижного туризму сягають ще часів соцтабору, втратила свої позиції з розпадом країни і, не маючи централізованої підтримки держави, орієнтується у своєму розвитку на приватну ініціативу, віддавши готелі та підйомники до рук акціонерним товариствам. Гірськолижний туризм розвивається тут значно повільнішими темпами, ніж у сусідній Польщі, хоча країна має більший природно-ресурсний потенціал.

Яскравий приклад активної підтримки розвитку туризму державою – Туреччина. Турецька модель – приклад ринкової орієнтації, де, з одного боку, внутрішній попит дав поштовх розбудові гірськолижних центрів місцевого значення, а з іншого – зростання зовнішнього попиту на відповідний вид туризму стало каталізатором створення нових альтернативних гірськолижних курортів, орієнтованих на міжнародний ринок. Усі готелі в гірськолижних центрах побудовані за кошти приватних підприємців. При цьому з часу побудови нового готелю держава звільняє господарів від податків на термін від п'яти років і надає значну підтримку в рекламі вітчизняного турпродукту на міжнародному ринку.

Експерти зазначають: вихід України на світовий ринок з конкурентоспроможним «гірськолижним» продуктом значною мірою визначатиметься перспективністю політики соціально-економічної реконструкції регіону. Практична реалізація такої грамотної політики забезпечила б необхідні соціально та екологічно орієнтовані зміни у всіх галузях господарства вітчизняного Карпатського регіону.

Серед міжнародних програм особливе місце посідає Карпатська конвенція 2003 р., основна мета якої – бути інструментом сприяння стійкому розвитку регіону шляхом узгодження місцевого розвитку з природоохоронними інтересами. Зокрема через стабільний розвиток туризму. Реалізація відповідних програм також сприятиме, на думку фахівців, покращанню «туристичного» інвестиційного клімату в Карпатському регіоні, а це – використання кредитних ліній та залучення кредитів, грантів міжнародних фінансових організацій; використання міжнародних програм для малого та середнього бізнесу.

До пріоритетних напрямів державної політики в галузі туризму і рекреації належать наступні: удосконалення правових засад регулювання відносин у галузі туризму; забезпечення становлення туризму як високорентабельної галузі економіки України, заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму, створення нових робочих місць; розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, сільського (зеленого), екологічного туризму; розширення міжнародного співробітництва, утвердження України на світовому туристському ринку; створення сприятливих для розвитку туризму умов шляхом спрощення та гармонізації податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання; забезпечення доступності туризму та екскурсійних відвідувань для дітей, молоді, людей похилого віку, інвалідів та малозабезпечених громадян шляхом запровадження пільг стосовно цих категорій осіб. Забезпечувати збереження, відновлення та раціональне використання рекреаційно-туристських ресурсів України, які є чинником реалізації цих напрямів, покликані регіональні та інші програми розвитку туризму та рекреації. Нижче наводяться основні напрями національної туристсько-рекреаційної політики, подані згідно з державною програмою розвитку туризму на 2015-2020 рр. і власною позицією автора у розрізі 5 ресурсно-рекреаційних районів.

Причорноморський ресурсно-рекреаційний район (АР Крим, Миколаївська, Одеська, Херсонська області). Зважаючи на приморське розташування, подальшого розвитку набуватимуть круїзний морський туризм, яхтинг, інтенсифікаціія використання «актуальної смуги» – її забудова закладами розміщення, а наявність гірських, передгірських (Крим) та річкових (Нижній Дніпро, Південний Буг, Нижній Дунай) ландшафтів сприятиме розширенню мережі маршрутів екотуризму. Завдяки наявності ряду унікальних спелеоб'єктів та значній закарстованості території (її площа становить 41 тис. км^2) розвиватиметься спелеотуризм.

Карпатсько-Подільський ресурсно-рекреаційний район (Вінницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька). Враховуючи гірське та передгірське розташування, особливості гірдрографічної мережі району, наявність спелеоб'єктів світового значення (печера Оптимістична) та значну закарстованість території (її площа становить 27,4 тис. км^2), подальшого розвитку набуватимуть пішохідний, спелеотуризм і водні види туризму у літній сезон та гірськолижний – у зимовий, інтенсифікаціія використання орографічних рекреаційних ресурсів (спорудження підйомників, бугельних трас, закладів розміщення).

Полісько-Столичний ресурсно-рекреаційний район (Волинська, Житомирська, Київська, Полтавська, Рівненська, Черкаська, Чернігівська області). Зважаючи на прирічкове розташування, подальшого розвитку набуватимуть круїзи по Дніпру, яхтинг, водний туризм, реконструкція закладів розміщення та інтенсифікація берегової забудови.

Придніпровсько-Донецький ресурсно-рекреаційний район (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Кіровоградська, Луганська області). Зважаючи на приморське та прирічкове розташування, подальшого розвитку набуватимуть круїзне освоєння Дніпровського «рекреаційного коридору», яхтинг, реконструкція та інтенсифікаціія берегової забудови (особливо це стосується приморських курортів).

Харківський ресурсно-рекреаційний район. (Харківська, Сумська області). Враховуючи незначне забезпечення району рекреаційно-туристськими ресурсами, прогнозується розвиток оздоровчої рекреації на берегах водосховищ Харківської обл., а

також помітна міграція рекреантів в інші, більш привабливі в ресурсно-туристському відношенні, райони.

Таким чином, основні положення обласних програм розвитку туризму і рекреації віддзеркалюють ресурсно-рекреаційні можливості тієї чи іншої території, які при їх реалізації можуть призвести до суттєвого пожвавлення регіональної економічної діяльності.

Аналізуючи гірськолижний туризм в Україні, можна зробити висновок, що цей вид туризму являє собою основу розвитку туризму в Україні не тільки у зимовий період, але українські гірськолижні курорти все ще не можуть конкурувати із західними аналогами, актуалізує проблему розробки якісних турів для українських споживачів в гірські райони Європи. Україна має всі необхідні умови для розвитку гірськолижного туризму та щоб досягти успіху потрібне належне фінансування, створення програм розвитку, щодо відповідних проектів, а також вирішення вже існуючих проблем.

1. Гнатяк І.С. (2004) *Динаміка снігового покриву і поверхні рельєфу на гірськолижних трасах Сколівських Бескид.* Наукові записки Тернопільського педуніверситету. Серія: географія. Випуск №3(7). Тернопіль. С.129-135.

2. Клапчук О. (2009) *Гірськолижний туризм у Львівській області: сучасний стан та перспективи розвитку.* Наукові записки. Серія: географія. Випуск №4(7). Тернопіль. С.123-129.

3. *Правила безпеки з улаштування безпечної експлуатації та утримання гірськолижних трас.* Наказ МНС України від 07.12.2011р.

4. (2000) *Стратегія розвитку туристичної індустрії та активних видів туризму*. Київ:142 с.

5. URL: http://carpathia.gov.ua/ua/news/detail/1808.htm (дата звернення 10.10.19)

ЕЛЕКТРОНІ ЖУРНАЛИ Й ЩОДЕННИКИ ЯК СУЧАСНИЙ ЗАСІБ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Марина Дмитрієва
магістрантка факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Науковий керівник – доц. Мізюк В.А.

Ми живемо в умовах глобальної інформатизації світового простору. Інформатизація проникла в усі сфери людської діяльності і є одним з головних умов досягнення успіху. У зв’язку з цим, роль школи як освітнього закладу зазнає великих змін. Головна проблема сучасного освітнього закладу – забезпечити якість освіти.

Підвищення якості освіти можна домогтися за рахунок широкого використання інформаційних ресурсів і комп’ютерних технологій в навчанні. Єдиний інформаційний простір школи – це система, в якій задіяні і на інформаційному рівні пов’язані всі учасники навчального процесу: адміністрація, викладачі, учні та їх батьки. Встановити між ними зв’язок на сьогоднішній день можливо за допомогою системи електронних журналів і щоденників.

Особливості впровадження електронних журналів у закладах вищої освіти досліджували такі науковці як Р. Я. Грудецький, Н. Думанський, О. Тимовчак-Максимець, Н. М. Титова, М. Червінська, Я. Шендюх та інші. Питання застосування електронних журналів і щоденників у закладах загальної середньої освіти висвітлено в працях О. О. Барабаш, В. М. Гладкова, О. В. Діденко, А.С. Кушнірук, Л. В. Павлюченко, А. Г. Панченко та інші.

Так, Н. М. Титовою доведено, що електронний журнал є одним з ефективних інструментів моніторингу якості освіти, сприяє активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, їх самонавчанню й рефлексії [3, с.218]. Я. Шендюх і Н. Думанський провели порівняльний аналіз сервісів електронного журналу, виявили недоліки й переваги

програмного забезпечення [4, с. 198]. Р. Я. Грудецький [1], О. В. Діденко [2] презентували власні розробки електронних журналів на різних платформах (у форматі електронних таблиць MS Excel, баз даних, на основі мережевої архітектури «клієнт – сервер» тощо).

Мета нашої статті – висвітлити досвід використання електронного журналу, представленого для використання закладами загальної середньої освіти всеукраїнською платформою «E-Schools».

Зазначимо, що електронний журнал – це електронна версія нормативного документу, в якому фіксується успішність учнів з навчальних предметів. Зазвичай, шкільні вчителі проводять такі роботу у паперовому журналі. Однак, можливості ІКТ для управління освітнім процесом сприяли тому, що автоматизація ведення документації поступово переводиться у цифровий формат, у тому числі, й ведення журналу успішності учнів.

Зауважимо, що електронний журнал має ряд незаперечних переваг перед своїм паперовим прототипом. По-перше, він доступний в будь-якому місці, де є інтернет, за ним не треба «стояти в черзі», як це часто буває в школах, в тому числі і в нашій, коли вчителі довго не можуть передати один одному класний журнал для заповнення поточних і четвертних оцінок. Що вже говорити про класних керівників та адміністрації, які повинні працювати за підсумками навчальних періодів з уже заповненим журналом.

По-друге, в електронних журналах відображається повна статистика як окремо на кожного учня, так і по предметам. Наприклад, програма вираховує середній бал за поточними відмітками, відображає результати успішності учнів з предметів у вигляді різних графіків і діаграм. Звіти в школі, які заповнювалися вручну, електронний журнал створює автоматично.

По-третє, адміністрація має можливість контролювати заповнюваність журналу і бачить повну картину успішності в будь-яких зрізах: за класом, з предметів, індивідуально по вчителю або учневі. Електронні журнали в цьому плані також є добрими помічниками і для класних керівників, і для батьків.

І головна, на нашу думку, перевага заклечається у тому, що батьки бачать оцінки своїх дітей й отримані зауваження від вчителів, кількість пропущених уроків, мають інформацію про домашнє завдання з предметів.

Так, у рамках магістерської роботи було розпочато ведення електронного журналу у Матроському НВК «Загальноосвітній навчальний заклад І-ІІІ ступенів – дошкільний навчальний заклад» на порталі E-Schools.info.

E-schools.info – це зручний комплекс інформаційно-аналітичних та облікових інструментів для загальноосвітніх навчальних закладів України, розроблений в рамках єдиного освітнього електронного ресурсу під егідою МОН України [5].

Під час впровадження даної системи можемо констатувати, що:

1) електронний журнал схожий на шкільний паперовий журнал і має простий спосіб заповнення *(мал.1);*

				Вересень									Жовтень								
	Теми уроків:																				
	/ Середня / Рейтинг			02 пн	03 вт	09 пн	10 вт	16 пн	17 вт	23 пн	24 вт	Зоши 30 пн	01 вт	07 пн	08 вт	15 вт	21 пн	Зоши 22 вт	04 пн	05 вт	11 пн
1. Дупан Сніжана	5	5.6	6							н	н	7				3	5	7		6	
2. Карасьов Леонід	3	3.33	3				н			н	н	4		н		2	н	4			н
3. Карп Крістіна	6	6.83	7							н	6	7		9			7	7	5		н
4. Котов Микита	7	8.86	9						10	11		8			9		8	7	9		н
5. Максименко Людмила	7	5	5								4	6			9	4	1	6		5	
6. Манойлова Дарія	4	7.25	7				н		н	н	8	7	н	н		н	н	7	н	7	
7. Недельниченко Даніїл	6	8.17	7					7				8			12		8	7		7	
8. Поповіченко Роман	2	6	—			н	н					5	н			н	н	7	н		н
9. Ремішевський Максим	6	5.67	5					7				6		8			2	6		5	
10. Смілянська Анастасія	8	8.13	8				9				6	9			10		7	9	6	9	
11. Хмельниченко Владислав	7	9	9					7			8	10			8		10	10	н	10	
12. Хмельниченко Юлія	6	8.33	7				10					8		8		10		7		7	
13. Храмцова Вікторія	5	5.4	4				н		н			7			2			9	5	4	
Домашні завдання:													✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
				02 пн	03 вт	09 пн	10 вт	16 пн	17 вт	23 пн	24 вт	30 пн	01 вт	07 пн	08 вт	15 вт	21 пн	22 вт	04 пн	05 вт	11 пн

Мал.1. *Вид стрінки класу в електронному журналі*

2) дані учня про оцінки (а також інші відомості, що вносяться до електронного журналу, такі як зауваження, пропуски і т.д.) доступні тільки тим, хто має право їх бачити, а саме вчителі, адміністрація школи, батьки (в електронному щоденнику учня) (мал.2);

← 4 - 10 листопада → Поточний тиждень

Понеділок , 4	Домашнє завдання	Відмітка
1. Алгебра	№ 7, 16, № 7, 20 ст.69, завдання 7	9
2. Іст. Укр.		9
3. Інформ.		
4. Інформ.		
5. Фіз. культ.	рівномірний біг до 1500м	
6. Біологія	опрацювати п.13	
7. Ін. мова		
8. Біологія	опрацювати п.14	

Четвер, 7	Домашнє завдання	Відмітка
1. Укр. мова	п.9 (правила), Впр. 86 (письмово)	
2. Укр. літ.		
3. Ін. мова		
4. Захист Вітч.		
5. Фіз. культ.	повторити правила гри у баскетбол	11
6. Заруб. літ.		
7. ТК		
8. Економіка		

Мал.2*. Вид електронного щоденника учня*

3) учні та їхні батьки мають можливість контролювати середню оцінку з предметів, тим самим працювати над підвищенням успішності.

4) електронний журнал здійснює контроль кількості і повноти виставлення оцінок, що забезпечує об’єктивну атестацію учнів. Класний керівник і адміністрація школи мають інструменти контролю і діагностики успішності класу з кожного предмету, по окремих класах, по кожному вчителю і по кожному учневі (мал. 3-4);

Мал 3*. Успішність одного учня з обраного предмета*

Рис.4*. Середній бал учнів класу з усіх предметів*

5) електронний журнал забезпечує можливість контролю за пропусками уроків, за датою і по предмету (за окрему додаткову оплату) (рис.6);

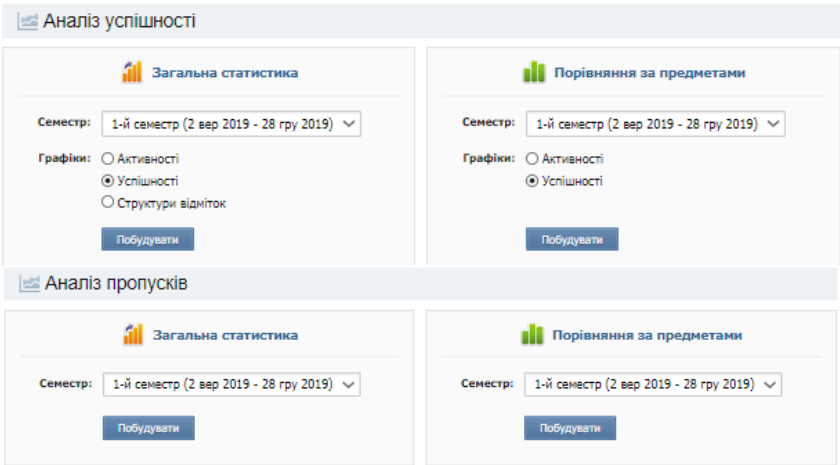

***Мал.6**. Статистичні дані учня*

6) користувачі електронного журналу мають можливість на сторінці класу візуально розрізняти оцінки за контрольні, самостійні та інші види робіт.

Отже, мета електронного журналу – сприяти своєчасному виявленню навчальних проблем учнів та їх своєчасній ліквідації, плануванню діяльності вчителя і учня щодо підвищення якості предметної навченості. Електронний журнал не вимагає нічого, крім доступу в інтернет. Вчителі можуть працювати з ним з дому, а батьки дивитися за успіхами дитини – прямо з роботи. Це дозволяє заощадити масу часу.

Вчителям електронний журнал полегшує виставлення оцінок (наприклад, перевіряючи контрольні роботи, перебуваючи вдома); допомагає відобразити реальну картину успішності; полегшує організацію індивідуальної траєкторії розвитку учня через індивідуальні домашні завдання для кожного учня; надає можливість додати до кожного уроку додатковий матеріал; залишити коментар про діяльність кожного учня на кожному уроці і т.д.

Учні також можуть користуватися інструментами електронного журналу. Вони можуть бачити актуальний розклад занять з урахуванням запланованих замін; домашнє завдання, записане самим учителем в електронному щоденнику; стежити за своєю середньою оцінкою.

Зазначимо, що усі статистичні дані у електронному журналі доступні лише адміністрації та вчителям. Повний доступ до такого типу інформації можуть отримати і батьки, але на платній основі. Також однією з платних додаткових функцій є повідомлення за допомогою електронної пошти та SMS-повідомлень, які дозволяють оперативно підтримувати контакт з батьками

Отже, електронний шкільний журнал – це новий стандарт інформатизації школи у найближчому майбутньому. Він дозволяє школі встати на сучасну ступіньінформаційно-комунікативних технологій, відповідати всім її вимогам. Крім того, оперативний контроль за успішністю учнів допомагає на ранніх стадіях виявити проблеми із засвоєнням будь-яких дисциплін і своєчасно звернути увагу батьків на цю ситуацію.

1. Грудецький Р. Я. (2017) *Електронний журнал як засіб обліку навчальних занять і успішності студентів у ВНЗ.* Наукові нотатки Луцький національний технічний університет. Вип. 59. С. 76-79. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nn_2017_59_15.

2. Діденко О. В. (2015) *Електронний журнал обліку успішності слухачів (курсантів, студентів) як засіб раціоналізації навчально-виховного процесу.*Інформаційні технології і засоби навчання. Т. 47, Вип. 3. С. 110-123.

3. Титова Н. М. (2017) *Електронний журнал обліку успішності студентів як ефективний інструмент моніторингу якості вищої освіти.* Innovative processes in education: Collective monograph. AMEET Sp.z.o.o., Lodz, Poland,. P. 218-229. URL:http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/12973/1/Tytova%20NM,%202017,%20Poland.pdf

4. Шендюх Я., Думанський Н.. (2016) *Порівняння електронних журналів обліку успішності студентів.* INFORMATION, COMMUNICATION, SOCIETY (ICS-2016), 19-21 May 2016, Lviv. C.198-199. URL:http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/33374/1/91-198-199.pdf

5. *E-Schools: освітній ресурс*. URL:https://e-schools.info/

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ

Олена Іваненко
студентка ІІ курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Метіль Т.К.

Разом з людиною змінюється і світ навколо неї. На сьогодні в суспільстві відбувається безліч змін, які можуть бути як позитивного, так і негативного характеру. Для того, щоб суспільство не знаходилося в постійному хаосі, йому потрібна певна система керування. Максимально ефективна діяльність колективу досягається тоді, коли організація чітко володіє конкретними методами управління. Знаючи, як керувати людськими ресурсами, можна значно легше і ефективніше досягти успіху в будь-якій сфері діяльності. Відомо, що методи управління поділяються на три групи: адміністративні, економічні та соціально-психологічні, з яких останні дві мають непрямий характер управлінського впливу. Особливе місце в системі управління займають соціально-психологічні методи. Отже, від способів керування безпосередньо залежить успішне функціонування кожної організації.

Мета дослідження полягає у вивченні сутності методів управління, а конкретно соціально-психологічних у системі управлінської діяльності.

Наука про управління є найголовнішою ланкою, яка повинна розглядатися у життєдіяльності колективу в структурі організації. Персонал – це дуже складний організм, що являє собою певну систему відносин між людьми, який враховує взаємодію між компетентностями, функціями та здібностями кожного члену колективу. Керуюча система впливає на робітників виробленими методами менеджменту, що забезпечує координацію, мотивацію праці та управління їх діяльністю. Вагоме місце в управлінській системі займають соціально-психологічні методи управління.

Усім відомо, що керування людськими ресурсами дуже важкий процес, який постійно зазнає змін, що націлений на досягнення певної мети.

Потрібно відмітити, що засоби впливу на трудовий колектив чи на окремих працівників називають методами управління [1, с. 90].

Звичайно, соціально-психологічні методи зображуються як найтоншим інструментом впливу на людину та групи, що формуються в системі організації, але особливої уваги потребує отримання певних результатів, що забезпечує управлінська діяльність.

Основним завданням керуючих різної кваліфікації є:

- розробка способів та прийомів, що є дієвими з боку впливу на працівників;
- вибір найефективніших методів управління;
- створення механізму впровадження управлінського впливу у життя робітників.

Соціально-психологічні методи – це способи реалізації управлінського впливу на персонал, що ґрунтуються на використанні закономірностей соціології і психології [6, с. 93].

Соціальні і психологічні методи постають системою конкретних прийомів управлінського впливу на взаємовідносини, процеси, які виникають у колективах. Спираючись на мотивацію до праці, вони діють на індивіда за допомогою прийомів з психології (авторитет, власний приклад), маючи на меті трансформування адміністративних задач на внутрішньо усвідомлені потреби особи.

Основна мета застосування соціально-психологічних методів – формування позитивного морально-психологічного клімату в колективі, який активізує ініціативу кожного працівника, творчу мету, самодисципліну. Японські соціологи стверджують, що залежно від настрою, бажання людини до праці та морально-психологічного клімату в колективі продуктивність праці може зрости або зменшитися в 1,5 рази [2, с. 45].

Використання методів соціології та психології зумовлене набуттям професійної діяльності працівників, розвитком відповідних психологічних та соціальних умов їх діяльності. Безперечно, ці методи спрямовані на дотримання принципів психофізіологічної сумісності в колективі, а також на розвиток почуття колективізму, єдності, взаємодопомоги, товариськості та поваги.

До соціально-психологічних методів належать:

–соціальні плани, які передбачають створення умов праці, відпочинку, організації будинку, охорони здоров'я, охорони праці тощо;

–моральні стимули, які впливають на нагородження орденами, медалями, дипломами, званнями тощо;

–методи формування колективів та соціально-психологічний клімат у них, тим самим надаючи вплив на принципи відбору членів колективів за характеристиками характеру, досвідом роботи, їх розташуванням на відповідних робочих місцях тощо [3, с. 46].

Методи соціального впливу спрямовані на гармонізацію соціальних відносин у колективі, задоволення соціальних потреб працівників, особистісного розвитку та соціального захисту [1, с. 110]. Безперечно, підґрунтям для цих методів є врахування взаємостосунків колег, їх форма комунікації, культурні цінності та норми. Через них здійснюється керування зв'язками колективу та команд. Вони забезпечують створення і модернізування трудових колективів, спираючись на керування поведінкою та свідомістю особистості через мотиви, інтереси, цілі, потреби тощо.

Залежно від специфіки цілей управління розрізняють такі методи:

–підвищення соціальної та продуктивної активності (ініціатива та інновації, обмін досвідом, конкуренція, моральне заохочення, дискусія, цінності, критика, визначення проблем та перспективних цілей);

–соціально-історична спадщина (суспільно-виробничі традиції, обряди, ритуали: наприклад, трудові канікули, посвячення у робітники, урочисті збори та вечори; вони виступають як методи управління, якщо їх підтримують);

–рольове управління поведінкою (професійна роль характеризується змістом, правами та обов'язками, соціальним статусом, престижем). Роль завжди виступає визначальним фактором людської діяльності. Ця особливість ролі використовується для поліпшення соціальних та виробничих відносин, що досягається зміною характеристик ролі. Наприклад, загроза зменшення соціального статусу людини через звільнення змушує його / її бути більш відповідальним у виконанні своїх обов'язків;

–поліпшення спілкування (формування неформальних відносин у групі, які сприяють розслабленню особистості, більшої довіри між членами колективу);

–соціальне регулювання (угоди, взаємні зобов'язання, використання різних систем відбору, компромісу та інтеграції інтересів);

–пропаганда та агітація (поширення та пояснення економічної політики; суспільне життя; формування переконань та ідеалів);

–власний приклад (керівник повинен бути зразком у роботі, поведінці, ставленні до підлеглих);

–умови організації (формування певної організаційної культури). Крім того у теорії менеджменту існують й інші види соціальних методів [4, с. 36].

Найскладнішою проблемою сучасного менеджменту є людські відносини. Кожна людина – носій певного соціального статусу (підлеглий, колега, керівник тощо), а також наділена певними психологічними якостями особистість.

В умовах постійних змін сучасне підприємництво потребує, безумовно, високопрофесійного персоналу, який вимагає відповідної заробітної плати. Психологічна мотивація праці, якою важко оволодіти без знань методів і прийомів управлінського впливу на робітників, зазнає неабиякої уваги за таких обставин.

Треба відмітити, що психологічні якості індивіда описує і вивчає психологія –наука про людську психіку (про закономірності виникнення, функціонування і розвитку психіки) [5, с. 82].

Відомо, що під час будь-якої трудової діяльності, у людини формуються психологічні відносини. Таким чином, ці відносини згуртовуються й з іншими різновидами, а саме: соціально-економічними, організаційно-управлінськими та функціональними, утворюючи спільне ядро і втілюючись у практичній діяльності кожного індивіда та їх угруповань.

Методи психології використовують з метою врівноваження стосунків членів колективу підприємства і формування сприятливого психологічного клімату, що допомагає зберегти активну діяльність всієї команди.

Методи психологічного управління поділяються на такі групи:

–методи становлення та розвитку трудового колективу. Вони дають можливість підтримувати на оптимальному рівні кількісні відносини між працівниками, враховуючи їх психологічну сумісність, регулювати групові стосунки всередині колективу;

–методи гуманізації стосунків у робочій силі. Орієнтовано на розвиток стилю керівництва, культури управління та організації праці, етику управлінської діяльності, створення оптимальних відносин між підлеглими та керівником, утвердження принципів соціальної справедливості щодо умов праці тощо;

–методи психологічної стимуляції (мотивації). Вони спрямовані на розвиток мотивації високопродуктивних працівників через розвиток ініціативи та підприємництва. Вони найбільш ефективні з точки зору зосередженості працівників на довгострокових цілях, оскільки короткі методи мотивації з тимчасовими невдачами можуть знизити активність працівників або навіть призвести до бажання змінити роботу;

–методи професійного відбору та навчання. Забезпечити відповідність психологічних характеристик людини тій роботі, яку вона виконує.

Робота формує особистість і в роботі це найбільш яскраво проявляється. Прояв психіки людей у процесі будь-якої трудової діяльності робітник не завжди робить те, що хоче. Головна його мета – це втілювати те, що потрібно для подальшого розвитку підприємства. Отже, саме психологічні та соціальні методи менеджменту слугують для забезпечення ефективної організації труда, утворення трудових колективів та для регулювання стосунків між членами команд, впливаючи на індивідуальну психологію кожного.

Таким чином, для підтримання сприятливого соціально-психологічного клімату колективу потрібно насамперед визначити методи управління, прийоми та механізми застосування управлінського впливу і, звісно, ознайомитися з особливостями психіки кожного члену соціуму.

Ознаками найсприятливішого соціально-психологічного клімату насамперед є ознака довіри, доброзичливості, звернена вимогливість і ділова критика стосовно колективу; відсутність тиску на робітників і достатня інформованість з боку керівників щодо завдань і обов’язків персоналу; енергійність, емоційна складова і взаємодопомога, свідома відповідальність під час виконання доручень і почуття задоволеності від приналежності до команди.

Отже, соціально-психологічні методи управління підбираються особисто керівництвом з урахуванням всіх умов, обставин та особливостей підприємства. Все це

свідчить про якісний підхід до ефективного здійснення цілей організації, а також досягнення успіху взагалі.

Поряд з тим, встановлено, що між станом соціально-психологічного клімату і ефективністю діяльності колективу існує постійний зв'язок. Отож, необхідно використовувати всі наявні можливості, методи та прийоми задля того, щоб досягти найбільшої результативності керуючої системи.

1. Бардась А.В., Бойченко М.В., Дудник А.В. (2012) *Менеджмент*: навч. посіб. Д.: Національний гірничий університет. 381 с.

2. Дідковська Л.Г., Гордієнко П.Л. (2007) *Менеджмент:* Навчальний посібник. Київ: Алерта, КНТ. 516 с.

3. Кузьмін О.Є. (2002) *Менеджмент*: Навч. посіб. Львів.: Центр Європи. 231с.

4. Пазиніч Ю.М., Калюжна Т.М. (2012) *Психологія:* навч. посіб. Донецьк: Національний гірничий університет. 156 с.

5. Скібіцька Л.І., Скібіцький О.М. (2007) *Менеджмент.*Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури. 416 с.

6. Шатун В.Т.(2006) *Основи менеджменту:* Навчальний посібник. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили. 376 с.

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЇ ВИХОДУ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗОВНІШНІ РИНКИ

Вікторія Калінку
студентки IV курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – проф. Степанова К.В.

Вихід на зовнішній ринок для українських підприємств в умовах світової фінансової кризи та значного зниження платоспроможності споживачів на внутрішньому ринку є досить актуальною проблемою.

На зовнішньому ринку, де панує жорстка конкуренція, вихід українських підприємств можливий лише завдяки використанню сучасних методів управління. Міжнародний ринок є надзвичайно містким, і це створює значні перспективи для підприємства, але одночасно висуває і додаткові вимоги до керівництва. Експортно-імпортна політика підприємства потребує специфічного підходу до підтримання конкурентоспроможності продукції та фірми безпосередньо, як з кількісних, так і з якісних параметрів і більш старанного дотримання принципів і методів маркетингу.

Основним елементом еволюційного розвитку підприємства в умовах глобалізації виступає зовнішньоекономічна діяльність. Багато часу в існувала думка про те, що глобалізація і є одна зі стратегій підприємств, якщо має на меті завоювання зовнішніх ринків. Якщо розглянути українські підприємства, то можна спостерігати у більшості випадків, що на початку зовнішньоекономічної діяльності дуже рідко використовувались методи стратегічного управління, так як основним мотивом виходу на зовнішні ринки була цікавість.

Сама стратегія являє собою специфічний управлінський план дій, які спрямовані на досягнення встановлених цілей підприємства. Також вона визначає, як підприємство розвиватиметься, та яких підприємницьких, конкурентних і функціональних заходів воно прийме для організації досягнення бажаного стану.

Будь-яке підприємство для розробки стратегії виходу на зовнішні ринки повинно розуміти та враховувати такі важливі елементи своєї діяльності як місію, конкурентні переваги, особливості організації бізнесу, ринки збуту, на яких діє фірма; продукцію, послуги, ресурси, структуру, виробничу програму.

Для формуванням стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності та її реалізацією, треба провести оцінку існуючої стратегії. Це необхідно тому, що не можна спланувати майбутнє, якщо немає чіткого уявлення про те, в якому стані знаходиться організація і які стратегії вона реалізує.

Стратегія виходу на зовнішні ринки повинна базуватися на принципах побудови спільної стратегії. Але вона повинна мати власні інструменти аналізу. Серед них – методи експорту продукції, аналіз продукції.

Якщо підприємство працює лише на внутрішньому ринку і тільки починає свою роботу для виходу на зовнішні ринки, доцільно проаналізувати всі відомі стратегії, досвід конкурента (якщо це можливо) та його фінансові можливості виходу на зовнішній ринок, щоб обґрунтувати свої практичні дії .

Виходячи на зовнішній ринок, підприємство вступає в умови жорсткої міжнародної конкуренції. У цих умовах ми можемо успішно працювати лише застосовуючи сучасні методи управління, включаючи маркетинг. Сам маркетинг – це складна система організації виробництва та збуту, орієнтована на задоволення потреб конкретних споживачів та прибутку на основі дослідження ринку та прогнозування, вивчення внутрішнього та зовнішнього середовища компанії-експортера, розробки стратегій та тактик поведінки ринку через маркетингові програми.

Маркетингова стратегія – раціональна, логічна побудова, керуючись якою організаційний підрозділ розраховує вирішити свої маркетингові проблеми. Він включає конкретні стратегії для цільових ринків, маркетинговий мікс та рівень маркетингових витрат.

Для ефективної інтеграції у світовий економічний простір українським підприємствам потрібно виробляти продукцію, яка буде конкурентоспроможною на зовнішніх ринках. Це може бути досягнуто на підставі розробки стратегії просування національного експорту на світовому ринку. Така стратегія повинна полягати не в простому збільшенні обсягів експорту, а в просуванні довгострокових конкурентних переваг та стабільному розширенні, якісному покращенню, виходячи з цих переваг, позицій країни на світовому ринку [1, с.26].

Проаналізувавши стратегії українських підприємств на зовнішніх ринках (хоча більшість з них не схильні коментувати свої дії як стратегію), є два типи, які протилежні за призначенням та основними методами реалізації. Ми називаємо їх початковим накопиченням капіталу, яке спрямоване на максимізацію прибутку сьогодні будь-яким способом та стратегію довгострокового перебування, спрямовану на стабільне зростання бізнесу в певному напрямку та стилі. Основна мета, з якою компанії виходять на зовнішній ринок – максимізація прибутку за рахунок використання економії від масштабу.

Досягнення цієї мети не виключає всіх елементів мотиваційного складу, що є одним із найрізноманітніших збуджених мотивів. Водночас не слід залишати поза уваги і інших факторів, які залишають під сумнівом доцільність виходу підприємства на зовнішні ринки [2, с.15].

Одним із найпростіших способів виходу українських підприємств на зовнішній ринок є ліцензування. Ліцензіат укладає договір з ліцензіатом на зовнішньому ринку, передаючи права на використання виробничого процесу, торговельної марки, патенту, комерційної таємниці в обмін на плату або плату за ліцензію. Ліцензіар потрапляє на ринок з мінімальним ризиком, і ліцензіату не потрібно починати з нуля, оскільки він негайно набуває виробничого досвіду, відомого товару чи назви.

Великий диверсифікований бізнес концентрує свої зусилля на сильних сторонах свого високопродуктивного бізнесу, дивлячись на їхній асортимент продукції. Продаючи ліцензії, вони відмовляються від продуктів і технологій, які сьогодні не представляють інтересу. Це стратегічний мотив ліцензійної угоди. Політичні та правові підстави лежать в основі ліцензійної угоди, коли існує обмеження на придбання іноземцями майна в країні одержувача або відсутність захисту іноземної власності. Цей метод характеризується

наявністю ліцензованого патентом товару чи ноу-хау, який використовується для проникнення на новий ринок, обмеженими інвестиційними витратами та поточними зобов'язаннями [3].

Стратегія прямого інвестування – ще один спосіб виходу підприємства на зовнішні ринки. Велика кількість зовнішньоторговельних підприємств врешті-решт засновують власні виробничі галузі за кордоном для виробництва товарів, споживаних на зовнішньому ринку. Цей спосіб виходу на зовнішній ринок передбачає вкладення капіталу у створення власних складальних чи виробничих підрозділів за кордоном, забезпечуючи всебічне залучення підприємства до зовнішньоекономічної діяльності.

Занадто часто підприємства виявляються нездатними здійснити обрану стратегію. Причинами цього є: неправильний аналіз та неправильні висновки; відсутність передбачуваних змін у навколишньому середовищі; нездатність підприємства залучати свій внутрішній потенціал до реалізації стратегії.

Успішна реалізація стратегії сприяє наступним вимогам: цілі стратегії повинні бути добре структуровані, повідомлені та сприйняті працівниками; необхідно мати чіткий план виконання стратегії, яка забезпечує всі необхідні ресурси.

Вибір стратегії фірми здійснюється керівництвом на основі трьох компонентів: ключових факторів, які характеризують стратегію; результати аналізу асортименту продукції, альтернативних стратегій; результати аналізу товарного асортименту; альтернативні стратегії.

Після вибору стратегії, її реалізації або після прийняття рішення про зміну стратегічних напрямків цілі її потрібно оцінити. Це робиться у формі аналізу того, як вони враховують вирішальні фактори його формування. Результати оцінки дозволяють нам визначити, чи призведе обрана стратегія до досягнення цілей фірми.

Українські підприємства мають кілька важливих мотивів виходу на міжнародний ринок, включаючи негативні процеси внутрішнього ринку, незалежність від негативних тенденцій на внутрішньому ринку та необхідність використання ресурсів підприємства, що використовуються на внутрішньому ринку, для досягнення більших і перспективних цілей.

Однак на шляху виходу на міжнародні ринки є деякі проблеми: недостатній рівень фінансування, невідповідність української інфраструктури міжнародним стандартам, мовні та культурні бар'єри.

Тому, незважаючи на значний обсяг роботи в галузі стратегічного планування, питання розробки ефективної стратегії виходу на зовнішні ринки та інтеграції вітчизняних підприємств у сучасну світову економіку залишаються недостатньо розвиненими і тому потребують подальшого вивчення у всіх організаційних підрозділах.

Перш за все, це необхідно на рівні підприємств, які безпосередньо беруть участь у зовнішній торгівлі. Практичний досвід показує, що більшість проблемних питань впровадження підприємств ЗЕД є управлінськими.

1. Дідківський М.І. (2006) *Зовнішньоекономічна діяльність підприємства:* Навч. пос. К.: Знання. 462 с.

2. Козак Ю.Г., Логвінова Н.С., Сіваченко І.Ю. (2006) *Зовнішньоекономічна діяльність підприємств*: Навч. пос. К.: Центр навч. л-ри. 792с.

3. Наливайко А.П. (2001) *Теорія стратегії підприємства*. Сучасний стан та напрямки розвитку : моногр. К.: КНЕУ, 227с.

ЕЛЕКТРОННІ ДИДАКТИЧНІ МАТЕРІАЛИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Яна Караконстантин
студентка IV курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. ПінтійськаО.В.

На сьогоднішній день особлива увага приділяється використанню в школах нових технологій навчання, до числа яких відносяться технології інтерактивного навчання та інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ).

Вчитель, використовуючи в своїй професійній діяльності інформаційні технології, має можливість провести урок на більш високому рівні. Він перестає бути пасивним учасником процесу використання ІКТ, а стає творцем авторських електронних дидактичних матеріалів. Це призводить до того, що процес навчання і перевірки знань стає більш цікавим. Застосування на уроках інтерактивних завдань, активізує пізнавальну діяльність учнів, полегшує засвоєнню навчального матеріалу та мотивує на більш поглиблене вивчення предмета [1, с. 205-207].

Електронні дидактичні матеріали (ЕДМ) – це створені в онлайн-сервісах вправи, завдання з різних предметів, на основі яких можна розробити і створити тести, кросворди, навчальні презентації, відео, пазли. Завдяки інтерактивності такі завдання стали дуже популярні останнім часом.

Сервіси на яких можна створювати електронні дидактичні матеріали поділяються на тематичні блоки:

1. Планування, структурування інформації, презентації:
   - FreeMind – програма дозволяє візуалізувати великі обсяги інформаціі – подавати їх у структурованій формі для кращого сприйняття;
   - Prezi – створення інтерактивних мультимедійних презентацій з нелінійною структурою. Інтерактивний формат створюється за допомогою технології масштабування;
   - Cacoo – інструмент для колективного створення діаграм онлайн.
2. Робота в команді, реалізації проекту:
   - GoogleMaps – дозволяє створити онлайн-подорож в різні куточки світу;
   - VOXOPOP – проведення колективних обговорень (теми уроку чи проекту);
   - Moodle – онлайн-платформа, що дає можливість створювати ефективні сайти для віртуального навчання.
3. Інструменти для цікавого навчання:
   - PurpozeGames – створення тематичних онлайн-ігор/вікторин;
   - QR-код – спеціальний код-гіперпосилання, в який можна «зашифрувати» будь-яку інформацію. Розпізнати зашифроване допомагає мобільний телефон, планшет;
   - OnlineTestPad – створення тестів на перевірку знань;
   - ClassTools.net – створення навчальних ігор, діаграм, вікторин.
4. Робота з фото та відео:
   - Windowsmoviemaker – програма для створення, монтажу, редагування відеороликів чи фільмів;
   - Glogster – сервіс пропонує створення інтерактивних плакатів з використанням фото, відео, текстів, звуків, посилань;
   - FastStoneScreenCapture – програма, яка дозволяє редагувати графічні файли, а також робити знімки з екрану чи навіть «знімати з екрану» невеликі шматки відео [2, с. 97-99].

У технологію створення і застосування електронних дидактичних матеріалів входить:

- Визначення цілей навчання.
- Відбір змісту навчального матеріалу.
- Розробка системи комп'ютерних уроків.
- Формування методичного апарату.
- Розробка засобів контролю знань і способів їх застосування.
- Включення ЕДМ як дидактичний засіб в освітній процес.
- Інтерпретація отриманих результатів.

Електронний дидактичний матеріал можна використовувати на уроках:

- вивчення нового матеріалу;
- вдосконалення знань, умінь, навичок;
- узагальнення і систематизації вивченого матеріалу;
- перевірки, контролю та корекції знань і умінь.

Вчитель повинен пам'ятати, що під час розробки дидактичних матеріалів треба дотримуватися принципів навчання, а саме:

- принципу доступності, тобто дидактичні матеріали розробляються вчителем відповідно до досягнутого рівня учнів;
- принципу самостійної діяльності;
- принципу індивідуальної спрямованості;
- принципу наочності;
- принципу міцності;
- принципу пізнавальної мотивації;
- принципу проблемності [3, с. 22-25].

В своїй професійній діяльності мною були розроблені та використовуються різні типи завдань, що спрямовані на досягнення конкретних результатів і підвищенню мотивації до навчального процесу.

Так, наприклад, на уроці інформатики під час вдосконалення знань, умінь та навичок з теми «Пристрої введення та виведення даних» можна використати онлайн-сервіс LearningApps, на якому розміщено безліч вправ, вікторин стосовно цієї темою. Одна з них має назву «Пристрої ПК». Мета цієї вправи згрупувати слова за групами: пристрої введення інформації та маніпулятори, пристрої виведення інформації, пристрої зберігання інформації, пристрої зберігання інформації. Таким чином, за допомоги цієї вправи ми можемо побачити як учні засвоїли цей матеріал.

Також під час вивчення розділу «Комп'ютерна графіка» в 9-ому класі можна вжити вправу «Растрова та векторна графіка», яка займає мало часу. Це в свою чергу, дозволяє застосовувати її для повторення матеріалу на початку уроку. В цій вправі пропонується встановити, що є особливістю растрового зображення, а що векторного.

Також в своїй професійній діяльності використовуює QR-коди. За допомогою QR-кодів можна:

1. Зашифрувати відповіді на завдання, а пізніше запропонувати учням перевірити себе, прочитавши код.
2. Створити гру-квест, привчаючи учнів шукати за допомогою смартфонів корисну інформацію.
3. Проводити миттєві фронтальні опитування.

Проведення миттєвих фронтальних опитувань реалізується за допомогою спеціальних сервісів, одним з них є Plickers. Для того, щоб можна було використовувати цей сервіс, необхідно зареєструватися на офіційному сайті, встановити додаток Plickers на свій смартфон та створити «віртуальний клас», додавши ім'я кожного учня.

Цей сервіс можна використати під час перевірки, контролю та корекції знань і умінь на уроках інформатики. По-перше, вчителю потрібно роздати учням картки з

отриманими QR-кодами. По-друге, створити тест, зачитати запитання з варіантами відповіді. Учням потрібно відповісти на запитання, піднявши картку тією чи іншою стороною вгору. Далі вчителю необхідно провести смартфоном, з включеним додатком Plickers, уздовж класу і за мить вже є всі результати в систематизованому вигляді.

Треба сказати, що електронний дидактичний матеріал в професійній діяльності вчителя має свої переваги та недоліки. До переваг ми можемо віднести:

1. Підвищення мотивації до вивчення предмета, стимулювання учнів.
2. Автоматизація результатів діяльності з діагностикою помилок і оцінкою результатів.
3. Використання комп'ютера дає можливість вчителю індивідуалізувати процес навчання.
4. Швидко дізнатися, наскільки добре учні розібралися в вивченому матеріалі та оперативно внести в нього необхідні зміни.

В свою чергу, присутні наступні недоліки:

1. Наявність швидкого інтернету.
2. Займає багато часу вчителя для підготовки цих матеріалів.

З усього вище сказаного можна зробити висновок про те, що під час застосування електронних дидактичних матеріалів підвищується навчальна активність учнів, яка виражається в бажанні більшості учнів класу виконати інтерактивні завдання, підвищується інтерес до вивчення предметів. Учні з захопленням включаються в процес навчання в ігровій формі, що дозволяє залучити більшу частину класу в активну діяльність, створити сприятливу атмосферу на уроці і підтримувати емоційний контакт з учням. Як говорив К.Д. Ушинський: «Голова учня це не посудина, яку потрібно наповнити, а факел, який потрібно запалити».

1. Гуревич Р. С. (2006) *Використання інформаційних технологій у навчальному процесі* (з досвіду роботи експериментального педагогічного майданчика у ВПУ №4 м.Вінниці) : для педагогічних працівників ПТНЗ, СЗШ, ВНЗ і слухачів навчальних закладів та установ післядипломної освіти. Вінниця : ТОВ «Діло». 296 с.
2. Пометун О., ПироженкоЛ. (2002) *Інтерактивні технології навчання : теорія, практика, досвід*: метод. посіб. К. : А.Н.Н. 136 с.
3. Головань М. С. (2000) *Зміст дидактичних принципів в умовах навчання на основі нових інформаційних технологій.*Педагогічні науки : збірник наукових праць. Суми : СДПУ ім. Макаренка. С. 7-25.

КРАУДФАНДИНГ – ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ У ФІНАНСУВАННІ ІННОВАЦІЙ

Дарина Карликова
Студентка 4 курсу
Придунайська філія ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом»
Науковий керівник – к.е.н.Боденчук Л. Б.

Тенденції світового розвитку характеризуються значним технічним прогресом, впровадженням інновацій в усіх сферах економіки, без яких неможливо уявити сьогодні нашого життя. Інтеграція малого та середнього бізнесу України в Європейський Союз, доцільність оновлення технологій, техніки, підвищення ефективності використання науково-технічного потенціалу дає змогу постійно стимулювати інноваційний шлях розвитку економіки країни.

Існує багато різних способів спонсорування та фінансування інноваційних проектів (*мал. 1*).

Краудфандінг дозволяє механізму фінансування стає простішою, прозорішою і демократичнішою. Завдяки цьому інструменту можливо не тільки залучити кошти, але і оцінити потенційний успіх нового продукту або проекту, вивчаючи інтерес користувачів до нього [1]. Збір коштів може бути спрямований на наступні цілі: допомога постраждалим від стихійних лих, підтримка з боку вболівальників футбольних команд, фінансування починаючих інноваційних компаній тощо [2]. Завдяки краудфандінгу здійснилося будівництво статуї свободи в Нью-Йорку. Багато пам'ятників, будівель або навіть предметів мистецтва, на які збиралися кошти «всім світом», – це і є краудфандінг.

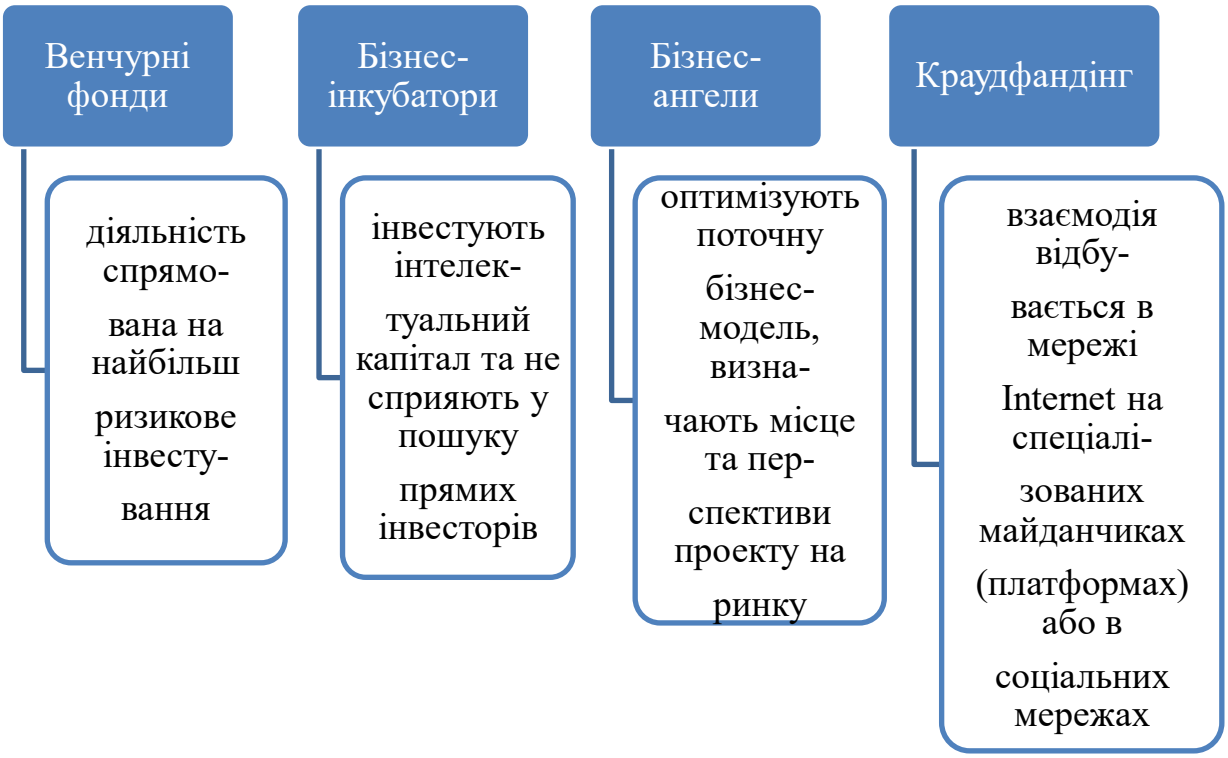

Мал. 1. *Порівняльний аналіз нетрадиційних джерел фінансування*

Досить складно назвати дату виникнення краудфандингу. Колективний збір коштів для реалізації будь-якої ідеї застосовується з давніх часів. Вважається, що цей інструмент отримав новий виток розвитку на рубежі XX-XXI ст., коли шанувальники британської рок-групи «Marillion» організували та провели інтернет-кампанію по збору коштів для фінансування музичного туру групи на всій території США. Заснована в 2000 році в США компанія «ArtistShare» вважається першим краудфандінговим сайтом для музичної сфери. Після успішного впровадження в сфері некомерційних культурних і соціальних проектів краудфандінг став застосовуватися і у сфері фінансування інноваційних проектів. При цьому соціальні мережі відіграють важливу роль у розвитку і просуванні краудфандингу. «Facebook», «Вконтакте», «Twitter» є найважливішими інструментами для обміну інформацією про краудфандінгові проектах і сприяють перетворенню соціального капіталу у фінансовий капітал.

Краудфандінг являє собою механізм фінансування, заснований на колаборації. Під колаборацією розуміється об'єднання людей для досягнення спільної мети. На цьому механізмі базується не тільки краудфандинг, який, по суті, є різновидом краудсорсингу. На механізмі колаборації побудовані краудлендинг і краудінвестинг.

Краудсорсінг – залучення до вирішення тих чи інших проблем інноваційної діяльності широкого кола осіб для використання їх творчих здібностей, знань і досвіду за

типом субпідрядної роботи на добровільних засадах із застосуванням інформаційних технологій.

Краудфандінг – різновид краудсорсингу яка являє собою мобілізацію фінансових ресурсів людей за допомогою інформаційних технологій з метою вирішення завдань, що стоять перед бізнесом, державою і суспільством в цілому

Краудлендинг – різновид краудфандингу. Метод онлайн-кредитування фізичними особами інших фізичних осіб або компаній через спеціально створені Інтернет-ресурси (майданчики або платформи).

Краудінвестинг (акціонерний краудфандінг) – різновид краудфандінгу. Фінансовий інструмент для залучення капіталу в інноваційні проекти та/або підприємства малого бізнесу від широкого кола інвесторів.

Різновидами краудфандингу є краудлендинг і краудінвестинг. Краудлендінговий механізм має два різновиди: Peer-to-Peer (рівний до рівного) та Person-to-Business (від людини до бізнесу). Peer-to-Peer (P2P) – надання позик не пов'язаними між собою фізичними особами або «рівноправними сторонами» без залучення традиційного фінансового посередника (банку). Person-to-Business (P2B) – надання позик, що видаються фізичною особою юридичній особі чи індивідуальному підприємцю. Одна юридична особа може отримати позику в безлічі фізичних осіб.

Однак більш привабливий для малих інноваційних підприємств, яким необхідні невеликі інвестиції для запуску або розширення бізнесу, механізм акціонерного краудфандингу. Подібні проекти починаючих інноваційних компаній не дуже цікаві венчурним фондам, але, в свою чергу, вони можуть бути привабливі для непрофесійних інвесторів (вкладників), які володіють незначними фінансовими засобами [3].

Однією з перших успішних американських краудінвестингових платформ вважається компанія «EquityNet», створена в 2005 році [4]. Проте, в цей період функціонування краудінвестингових платформ в США було скрутним. Комісія з цінних паперів і бірж США призупинила роботу краудінвестингового сайту, пославшись на «неаккредитованність» інвесторів. Згодом, у квітні 2012 року в США був підписаний «Закон про фінансування стартапів». В жовтні 2013 році Комісія США з цінних паперів і бірж схвалила необхідний звід правил для існування краудінвестинга, який отримав офіційне визнання в якості моделі для залучення капіталу. Основним завданням вищезгаданого закону є стимулювання фінансування і розвиток нових видів бізнесу в США, при цьому некваліфіковані інвестори застраховані від втрати вкладених коштів. У 2014 році вступила в силу остання глава закону, яка б дозволила приймати інвестиції від звичайних громадян в обмін на акції, забезпечивши інтерес до процесу створення і розвитку починаючих інноваційних компаній в країні [5].

З усіх країн Європи найбільш ліберальне законодавство в області краудінвестинга у Великобританії. На сайті «SyndicateRoom», що відкрився в 2013 році, розміщуються списки компаній, що знаходяться на ранній стадії розвитку і які одержали інвестиції від професійних інвесторів.

Першим в північній Європі краудінвестинговим порталом став фінський «Invesdor», запущений у травні 2012 року. За наступні два роки він залучив 1,5 млн євро в 12 починаючих інноваційних компаній. У квітні 2015 року «Invesdor» отримав першу ліцензію MiFID на роботу в 31 країні Європейського союзу та Європейського економічного простору.

Особливості та механізм краудфандінгу. До проектів, які є об'єктами збору коштів шляхом участі в краудфандінгових платформах, висуваються певні умови. Зокрема, проект не повинен обов'язково зібрати 100% заявленої суми. Якщо зібрано 50%, але з їх допомогою можна реалізувати проект, то кошти залишаються у розробників даного проекту.

Краудфандінг має свої переваги і недоліки. До переваг можна віднести:

• демократизацію процесу підтримки соціально значущих проектів, а також отримання додаткового доходу для них;

• підтримку інноваційних проектів і починаючих інноваційних компаній, що мають високий ризик. У разі успіху їх реалізації в подальшому можуть бути залучені інші інвестори;

• створення прозорого та ефективного механізму для фінансування проектів, у якому можуть взяти участь всі бажаючі.

Розглядаючи переваги краудфандінгу, не можна не відзначити і його недоліки. По-перше, це відсутність законодавчого регулювання у вітчизняній практиці. Беручи участь вкраудфандінгової платформі, інвестор не має правового захисту та, на жаль, ніяк не застрахований. Така проблема існує не тільки в нашій країні. Тим не менш, все більша кількість країн приймає закони, які легалізують цей спосіб залучення капіталу і, відповідно, по всьому світу з'являються нові платформи [7].

По-друге, досить складно оцінити обсяг необхідного інвестування. Звичайна практика передбачає виставлення суми, необхідної для реалізації проекту, ще до того, як процес зрушить із місця. Але ця сума може не збігтися з необхідної і бізнесу будуть потрібні додаткові інвестиції [8].

По-третє, це конфлікт інтересів. Так як в управлінні проектом бере участь не тільки підприємець, але і інвестори, можуть виникнути конфлікти інтересів щодо шляхів розвитку бізнесу [9]. Для вирішення цієї проблеми деякі платформи пропонують проінвестувати 50% суми, необхідної для реалізації проекту, самому підприємцю. Він стає власником контрольного пакета акцій компанії і не зазнає великого сорому при прийнятті рішень щодо розвитку бізнесу.

Висновок. Незважаючи на наявні недоліки краудфандінг викликає величезний інтерес у бізнес-спільноти, так як надає можливість починаючим компаніям зручний, а іноді єдиний, інструмент залучення фінансування для запуску або розширення свого бізнесу. Необхідно відзначити, що поряд з соціальними і некомерційними завданнями, краудфандінг може стати альтернативною формою фінансування інноваційних проектів, що знаходяться на ранній стадії розвитку, що має найбільш високий комерційний ризик.

1. Кушнір С.О. (2015) *Краудфандинг як одна з реальних можливостей фінансування стартапів та перспективи його розвитку в Україні.*Науковий вісник Херсонського державного університету. Випуск 13. Частина 3. С .132-133.

2. *European Parliament resolution of 9 July 2015 on Building a Capital Markets Union (2015/2634(RSP)).*URL:http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0268+0+DOC+XML+V0//EN.

3. *Top 15 Crowdfunding Platforms in Europe.*URL: http://crowdsourcingweek.com/blog/top-15-crowdfunding-platforms-in-europe/

4. (2016) *Top 8 USA Crowdfunding Sites.*URL:http://myefunder.com/blog/tag/which-are-the-best-usa-crowdfunding-sites/

5. *Report: Global Crowdfunding Market 2016-2020.*URL: http://crowdfundbeat.com/2016/02/03/report-global-crowdfunding-market-2016-2020

МОЖЛИОСТІ ЦИФРОВИХ КОМУНІКАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ

Тетяна Кожухар
студентка IV курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Дущенко О.С.

Основою розвитку цифрових комунікацій є уміння створювати повідомлення та правильно їх обробляти за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Будь-яка комунікація передбачає наявність комуніканта, тобто автора повідомлення, реципієнта – отримувача повідомлення, власне повідомлення та способу його передання.

В сучасному світі, для здійснення комунікативного процесу людство обирає сучасні ґаджети: персональні комп'ютери, ноутбуки, нетбуки, смартфони, телефони та інші пристрої.

Отже, цифрові комунікації – це обмін повідомленнями в онлайн-середовищі із використання цифрових технологій. До цифрових технологій ми відносимо як способи розміщення інформації – сайти, блоги, соціальні мережі, групи у месенджерах, так і способи їх подальшого поширення – хмарні сервіси, агрегатори, аналітичні програми з використанням штучного інтелекту.

Поставимо за мету проаналізувати застосування цифрових комунікацій у професійній діяльності документознавця.

У лютому 2017 році в межах грантової програми «Нарощування цифрового потенціалу громадянського суспільства» за підтримки Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні був запроваджений онлайн-курс «Цифрові комунікації в глобальному просторі» створений соціальним освітнім проектом ITArts. Даний онлайн-курс розрахований для нефахівців, що прагнуть дізнатися більше про інформаційні технології, для адаптації до потреб повсякденності та майбутньому.

Курс «Цифрові комунікації в глобальному просторі» є корисним та пізнавальним для студентів спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність». Оскільки діяльність студентів пов'язана з вирішенням завдань засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Слід звернути увагу, що одним із важливих етапів розвитку мережі Інтернет є етап Web 2.0, етап розвитку служби WWW, який характеризується тим, що користувачі самі беруть активну участь у тому, щоб наповнювати Інтернет-сервіси інформацією, розвивати та покращувати Інтернет-сервіси (наприклад, це блоги, вікі-ресурси, соціальні мережі тощо).

Інтернет-сервіс – це веб-ресурс, який виконує певні функції: прокладає маршрути, перекладає тексти, допомагає перекладати голос у текст, зберігає наші файли в мережі й взагалі може здійснювати величезну кількість різноманітних дій. Розповсюдженість цих сервісів є ще однією важливою ознакою етапу Web 2.0.

Розглянемо деякі сервіси Google, які можуть застосовувати майбутні спеціалісти з «Документознавства та інформаційної діяльності». Саме сервіси Google було обрано через той факт, що ці сервіси є найбільш розгалуженою системою сервісів.

По-перше, це всім нам знайомий пошуковий сервіс. Знайти щось релевантне у сучасному потоці інформації надзвичайно важко, тому слід знати, як саме працюють пошукові системи і як саме швидко знайти інформацію. Розрізняють наступні основні типи пошукових систем – з пошуковими роботами, під керуванням людини, гібридні та метасистеми. Google є гібридною пошуковою системою, в якій використовують і роботів, і роботу людини.

Якщо правильно використати пошуковий інструментарій, то можна знайти будь-яку інформацію. Наприклад, ви напишете будь-яке словосполучення у пошуковому полі,

побачите результат за кількісним та часовим показником, тобто скільки сторінок знайдено і скільки часу витрачено на їх пошук. Щоб звузити результати пошуку потрібно використовувати спеціальні символи. Серед них використовуються мінус, плюс, тільда, амперсант, зірочка та інші.

- Якщо ви хочете виключити слово із пошуку, то перед ним потрібно поставити знак мінус.
- Якщо поставити знак плюс безпосередньо перед словом, Google знайде точні відповідності саме цьому слову.
- Знак тільда допоможе знайти слова синоніми, тобто одержати приблизний результат.
- Щоб знайти слова в одному реченні або дуже близько в тексті, використовується знак амперсант або знак англомовне позначення «і» - &, поєднавши ним слова у пошуковому рядку.
- Якщо ви шукаєте конкретний вираз чи фразу, достатньо взяти його у лапки, тоді пошук буде здійснюватись не за словами, а за конкретною фразою.
- Якщо в запиті вказати зірочку, то вона буде означати будь-яке невідоме пошукове слово, що дозволяє знайти найкращі відповідності.
- Шукати можна конкретні типи документів, вказавши, наприклад, filetype: pdf і ви знайдете файл у форматі pdf.
- Google дозволяє вказувати, що результати пошуку повинні бути із вказаного веб-сайта. Для цього потрібно вказати (site:).
- Також Google можна використовувати як словник, зазначаючи «define» та двокрапку перед запитом.

Останнім часом все популярніші стають хмарні сервіси. Хмарні технології – це технології, що надають користувачам доступ до програмного забезпечення, платформи, інфраструктури в мережі Інтернет.

Залежно від характеру послуги хмарні технології поділяють на 3 великі категорії:

- Програмне забезпечення як послуга (від англ. SaaS – software as a service) надає можливість оренди програм, доступ до яких здійснюється через Інтернет.
- Платформа як послуга (від англ. PaaS – Platform as a service) надається через Інтернет і включає в себе операційну систему, бази даних, прикладне програмне забезпечення.
- Інфраструктура як послуга (від англ. IaaS – Infrastructure as a Service) передбачає можливість оренди апаратних ресурсів – серверів, пристроїв зберігання даних, мережного обладнання. Модель IaaS дозволяє споживачеві формулювати потребу у ресурсах: кількість процесорів, оперативної пам’яті, дискового простору, мережних комунікацій та базового програмного забезпечення [1, с. 31].

До хмарних сервісів Google належить Google Диск. Google Диск – це дуже зручний сервіс, який має 15 Гб безкоштовного об’єму пам’яті. Він відрізняється від інших хмарних технологій можливістю адаптувати більше 30 типів форматів файлів, наявністю безкоштовного онлайн-офісу, що містить текстовий, табличний процесори та редактор презентацій. Даний хмарний сервіс можна інсталювати на комп’ютер, а можна використовувати через браузер. Також можна додавати доступ незареєстрованим користувачам через електронну пошту, можна налаштувати спільну працю з файлами або захистити паролем доступ до документів.

Google Диск підтримує автономну роботу з Документами Google, тобто якщо на даний момент часу ви не маєте доступу до Інтернету, все одно є можливість працювати з документом. Як тільки з’явиться Інтернет усі зміни будуть відображатися в Google Диску.

Поштовий сервіс gmail.com – один з найважливіших типів сервісів. Пошту gmail.com можна використовувати як в професійній діяльності, так і для навчальної

діяльності. Вона є досить потужна, до того ж постійно удосконалюється. Пошта gmail.com має багато особливостей, які відрізняють її від інших поштових сервісів:

1. можливість миттєво переглянути вкладені повідомлення або файли;
2. синхронізація з Google Диском;
3. наявність вбудований чат;
4. можливість використання методу категоризації повідомлень;
5. архівація файлів;
6. розвинений список контактів;
7. використання відеозв'язку;
8. використання міток;
9. використання операторів пошуку листів;
10. використання ключових слів;
11. можливість використовувати комбінації клавіш;
12. підтримка різних мов;
13. вбудована орфографічна перевірка;
14. підтримка RSS каналів;
15. демонстрація власного екрану для віддаленого користувача;
16. відміна відправки листа;
17. імпорт зі старих електронних поштових скриньок.

Наступний сервіс Google – це Google Календар, за допомогою якого ви маєте можливість формувати свій робочий графік. Це сервіс, що має можливість створити декілька календарів та синхронізувати їх між собою; також є можливість синхронізувати календарі інших користувачів; крім цього можна додати місце проведення заходу. Кожен календар має 3 види повідомлень: через електронну пошту, через вікно, що спливає у браузері та через особисте повідомлення.

Блог – це динамічне електронне видання (тобто постійно оновлюється у режимі реального часу), що містить статті на різні теми, які додаються періодично у хронологічному порядку.

Зараз блоги не є такими популярними, як раніше: їх витіснили різноманітні соціальні мережі, проте існують платформи, де ви можете писати інформативні повідомлення та розповсюджувати їх. Так, платформа Blogger відноситься до сервісів Google та в порівнянні з іншими платформами, користується великою популярністю.

До основних особливостей блогів відноситься: хронологічність, регулярність публікацій, коментування запису тощо.

Блоги виконують комунікативну функцію через коментування публікацій; функцію само презентації виконують через представлення інформації в конкретному виді діяльності; функцію саморозвитку – за допомогою аналізу представленої інформації в блозі. Функції самопрезентації та саморозвитку є взаємопов'язаними між собою та важливими для здійснення успішної діяльності.

Платформа Blogger спрямована на професійну діяльність, у якій можна розміщувати певну інформацію стосовно конкретного питання. Щодо можливостей Blogger, то на цій платформі можна додавати гіперпосилання та різноманітні ґаджети (пошук, архів блога, зображення, ярлики, статистика блога, логотип, канал, посилання для підписки, опитування, перекладач, атрибуція тощо).

Отже, за допомогою сервісів Google можна вирішити професійні завдання майбутніх фахівців-документознавців. Вивчаючи можливості цифрових комунікацій, сучасні фахівці адаптуються до сучасних умов праці та готові до появи інновацій в професійній діяльності.

1. Литвинова С. Г. (2014) *Поняття й основні характеристики хмаро орієнтованого навчального середовища середньої школи.* Інформаційні технології і засоби навчання. Т. 40, Вип. 2. С. 26-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2014_40_2_5

2. Патаракін Є.Д. (2007) *Створення учнівських, студентських і викладацьких спільнот на базі мережевих сервісів Веб 2.0.*К.: Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні». 88 с.

3. Соціальні сервіси Веб 2.0 та основні напрямки їх використання в освіті. URL: http://library.ippro.com.ua/attachments/article/185/соціальні%20d.pdf

4. Тім О'Рейлі Що таке Веб 2.0 / О'Рейлі Тім. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://royallib.com/read/oreyl_tm/shcho_take_veb_20.html#0

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ, ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГІОНІ

Данило Кримський
студент І курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Євсєєва Д. В.

Екологічні проблеми навколишнього середовища у наш час дуже актуальні в усьому світі. Не винятком є і Україна. Одеський регіон вважається одним з найбільш перспективних рекреаційних регіонів приморського типу, який виділяється завдяки наявності великих об'єктів природно-заповідного фонду регіонального, національного і міжнародного масштабу. В даний час в Одеській області спостерігаються тенденція до економічного зростання. Позитивні зміни економічного характеру, підвищення туристичного потенціалу регіону – сприяють збільшенню забруднення навколишнього середовища.

В регіоні склалася напружена і подекуди кризова екологічна ситуація, яка в окремих випадках вже являє загрозу для життєдіяльності та здоров'я населення. За рівнем забруднення природного середовища Одеська область наближується до таких промислових регіонів України, як Донбас та Придніпров'я. Зокрема, Одеса входить до міст України з найбільшими викидами шкідливих речовин в атмосферне повітря, морська вода біля берегів Одеси найбільш забруднена на усьому Чорноморському узбережжі [1].

До актуальних екологічних проблем в Одеській області можна віднести:

- низьку забезпеченість якісною питною водою;
- незадовільний (аварійний) стан каналізаційних очисних споруд;
- деградацію приморських рекреаційних зон;
- прогресуюче підтоплення територій населених пунктів;
- розповсюдженні зсувні процеси;
- високий рівень забруднення атмосферного повітря в тому числі викидами від автотранспорту;
- проблему утилізації відходів, а також утилізація непридатних для використання хімічних засобів захисту рослин;
- зберігання, утилізація та знешкодження токсичних (небезпечних) відходів;
- незадовільна санітарно-екологічна ситуація озера Сасик та прилеглих територій;
- незадовільний екологічний стан басейнів річок Дунай і Дністер (основні джерела водопостачання регіону);
- вирішення проблем по збереженню та відновленню водних ресурсів Придунайських озер та малих річок;
- побудований нафто-термінал Джурджулешти (Республіка Молдова);
- скиди забруднюючих речовин у транскордонні водотоки з території Республіки Молдова, Румунії;
- екологічну проблему, яка пов'язана з експлуатацією ЗАТ Молдавська ДРЕС [2].

Кожній людині необхіден відпочинок та оздоровлення. Одеський регіон має усі сприятливі кліматичні умови для повноцінного відновлення. Розвитку рекреаційного господарства сприяють: тепле море, численні піщані пляжі, джерела лікувальних вод, запаси лікувальних грязей. Вигідним з точки зору туристичної привабливості є те, що Одеська область має приморське та прикордонне положення, широкий вихід до Азовсько-Чорноморського басейну, а також до річкових магістралей – Дону, Дніпра, Дністра та Дунаю. Завдяки морським та річковим шляхам можливо розширити туристичну привабливість регіону. На території області розташовані об'єкти природно-заповідного фонду, які мають регіональне, національне та міжнародне значення. Національне та міжнародне значення та високий біосферний потенціал регіону формують унікальні природні комплекси, водно-болотні угіддя та екосистеми, що розташовані на морських узбережжях та в шельфовій зоні, у пониззі Дунаю, Дністру та лиманів області.

З моменту тимчасової окупації території Автономної Республіки Крим, проведення АТО на території частини Донецької та Луганських областей, місце Одеського регіону в сфері надання туристичних послуг значно піднялося в рейтингу України. Для розвитку туристичної привабливості регіону слід брати до уваги й такі актуальні екологічні проблеми для області, як: атмосферне повітря; забруднення водних об'єктів (поверхневі та підземні води); стан земельних ресурсів, проблеми їх використання й охорони; проблеми накопичення, зберігання твердих і промислових відходів; сучасні фізико-географічні процеси; проблеми захисту рекреаційних ресурсів; екологічний стан Чорного моря; охорона лісових ресурсів; охорона та відтворення тваринного світу; екологічна мережа.

Завдяки приморському розташуванню Одеський регіон характеризується особливими приподними умовами. В атмосферному повітрі завдяки наявності бризових циркуляцій, значній кількості днів з туманами здійснюється інтенсивне накопичення забруднюючих речовин на великих територіях. Стаціонарними джерелами забруднення атмосферного повітря перш за все є нафто і газопереробні підприємства та підприємства енергетики. Шкідливі речовини, які вони викидають це – сірчистий ангідрид, оксиди азоту, оксид вуглецю, пил, аміак, формальдегід, фтористий водень та деякі інші. Найбільше забруднюють атмосферне повітря пересувні джерела (викиди транспортних засобів). Причиною цього є збільшення кількості автомобільного транспорту в Одеській області. На якість повітря має негативний вплив використання у туризмі різних видів транспорту, що в подальшому призводить до небажаних змін в екосистемі. Ці зміни можуть спровокувати появу кислотних дощів, спричинити небажані зміни у складі місцевої флори і фауни. В майбутньому забруднення атмосфери нашкодить не тільки природі, а й туристичним об'єктам та пам'яткам архітектури.

За данними дослідників, від кислотних дощів хворіють 60% швейцарських лісів. Серед пам'яток, що стали «жертвами» кислотних дощів – капела Сигізмунда у Вавельському соборі Кракова (XVI ст.), золота покрівля якої до такої міри «розчинилась» під впливом хімікатів, що її довелося замінити [3].

Досить актуальною є проблема екологічного стану водних об'єктів Одеського регіону. Одеська область має низьку забезпеченість підземними водами та прісними водними ресурсами, запаси поверхневих вод розподілені нерівномірно по території. На території області знаходяться тільки пониззя річок Дунай та Дністер, які забезпечують водою даний регіон. Через своє розташування ці ріки найбільше потерпають від промислового забруднення.

На жаль в Одеському регіоні спостерігається забруднення підземних вод пестицидами, нітритами та нітратами, важкими металами та нафтопродуктами – це потребує додаткових коштів для доочищення води. На сьогодні в області, через фінансові труднощі будівництво та реконструкція очисних споруд та каналізаційних мереж здійснюється частково. Більшість очисних споруд знаходяться в незадовільному технічному стані. Деградують лікувальні лимани: Куяльницький, Хаджибейський,

Будацький, які є цінними в туристичному відношенні. Нестабільний стан якості води мають і придунайські озера.

Для приваблення туристів потрібні екологічно чисті регіони, де людина зможе повністю насолодитися природою. Для забезпечення усіх потреб туристів, потрібне споживання великої кількості водних ресурсів, системи очищення та видалення стічних вод повинні бути в належному модернізованому згідно європейських норм стані.

Найбільшого негативного екологічного впливу на туристичну діяльність зазнав район Сасицького водосховища. Колись озеро Сасик (Кундук) мало бальнеологічне та курортне значення та входило до переліку водних об'єктів, які відносяться до категорії лікувальних.

Створена Дунай-Дністровська зрошувальна система на початку 70-х років минулого століття, урядом колишнього СРСР, яка була побудована на базі перетворення морського лиману Сасик в водосховище стало причиною виключно негативної екологічної трансформації. На сьогоднішній день втручання в природну систему людини – привело до виникнення надзвичайно гострих економічних, екологічних, соціальних проблем та конфліктів навколо Сасика і вимагає проведення термінових заходів для його оздоровлення та відновлення.

До найбільш небезпечних процесів відносять зсуви ґрунтів, які викликають втрату сільськогосподарських земель та руйнування споруд, які в подальшому вимагають значних капіталовкладень на ліквідацію та захисні заходи. Частіше зсувам підвержено морське узбережжя та схили лиманів. На території області площа зсувонебезпечних ділянок складає 20%.

Протизсувні заходи в області носять локальний характер і виконуються в останні роки тільки у разі аварійного стану споруд, руйнування транспортних мереж. Разом з тим, сучасний стан узбережжя, у першу чергу, в межах населених пунктів, вимагає термінового вжиття систематичних заходів для проведення будівництва, реконструкції або ремонту протизсувних споруд [2].

За останній рік наймаштабніші зсувні процеси відбулися на пляжах самої Одеси, курортних містах Чорноморську та Санжейці. Такі зсуви на Одещині не дивина, ці процеси мають негативний вплив на розвиток туризму в курортному регіоні.

Слід зазначити про зниження якості рекреаційних ресурсів через значне забруднення вод Чорного моря. Найбільше забруднення мають великі морські порти, які в більшості забруднюються нафтопродуктами. В більшій мірі незадовільний стан Чорного моря характеризується великим обсягом надходження забруднюючих речовин перед здатністю морської системи до асимілізації.

Усі названі проблеми та їхні наслідки різного ступеня інтенсивності мають вплив на розвиток туристичної діяльності в Одеському регіоні. Погіршення та незадовільний екологічний стан мають вплив на туристичний потік у регіон (зменшують кількість туристів). Треба зазначити, що природно-рекреаційні території Одеської області, з її узбережжям Чорного моря, завжди приваблювали велику кількість рекреантів своєю унікальністю й лікувальними властивостями. Крім унікальності природного походження, вигідного географічного розташування, приваблюють туристів до Одеського регіону ще: історико-культурна спадщина області, строкатість етнографічного складу населення. Треба звернуту увагу, не те, що приплив туристів призведе не тільки до збільшення економічних показників регіону, а й до негативних екологічних наслідків на Одещині. Для Одеського регіону перспективним напрямком розвитку є туристична діяльність. Для ліквідації негативного впливу на туризм потрібно особливу увагу приділяти екологічним факторам, стежити за станом довкілля та не допускати погіршення цього стану. В деяких випадках примусово зменшувати (обмежувати) навантаження на рекреаційно-туристичні ресурси, задля збереження природної унікальності для наступних поколінь.

1. Топчієв О. Г. (2012) *Одеський регіон: Передумови формування, структура та територіальна організація господарства*. Навчальний посібник. Одеса. 336с.

2. *Екологічний паспорт Одеської області за 2018 рік*. URL: https://oda.odessa.gov.ua/aboutodessa/pasport-oblasti.

3. Сокол Т. Г. (2004) *Основи туристичної діяльності:* Підручник. К.: Грамота. 327 с.

4. Кекушев В.П., Сергєєв В.П., Степаницкий В.Б (2001) *Основи менеджменту екологічного туризму.* Навчальний посібник. М: Видавництво МНЭПУ. 60 с.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Олена Лабунець
магістрантка факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Мізюк В.А.

Ефективність освітнього процесу залежить від професійних компетентностей вчителів освітнього закладу. А тому, для створення належних умов для реалізації освітнього процесу на високому рівні, необхідно звернути увагу на кадрові характеристики закладу. Це є одним із важливіших завдань управління навчальним закладом.

Кадрові характеристики закладу, як зазначає Є.М.Хриков, визначаються формальними і якісними показниками. До формальних показників виконання кадрових умов відносяться відповідність складу працівників штатному розкладу, а до якісних – «…відповідність педагогів вимогам кваліфікаційних характеристик та посадових обов'язків, завданням, що стоять перед ними, рівневі професіоналізму їхніх особистостей і діяльності» [5, с. 53]. На компетентність педагога, його фаховий рівень, розвиток у педагогічному колективі творчості й новаторства впливають, за словами Є.М.Хрикова, своєчасність і якість підвищення кваліфікації. За цим напрямом діяльності освітнього закладу має опікуватися методична служба.

Роль методичних служб в підвищенні кваліфікації педагогічних працівників розкрито в працях таких науковців як Н. І. Воробей, В. Громовий, Г. С. Данилова, О. М. Ігнатова, Г. М. Литвиненко, В. Луговий, С. Макаренко, Л. А. Мартинець В. І.Саюк, В. В. Сидоренко, Н. Побірченко, Ж.М.Ферсилеєва, І. О. Цунікова, Н.М. Чернякова та інших. Вченими досліджено мету й завдання методичної роботи у школі, особливості її організації, форми й методи організації роботи вчителів.

Мета нашого дослідження – виявити сучасні підходи до організації методичної роботи у закладах загальної середньої освіти.

Відповідно до термінологічного словника, методична служба – це «організаційна форма колективної методичної роботи у системі підвищення кваліфікації учителів» [4, с. 39].

Аналіз інших наукових праць (В. Громовий, Г. С. Данилова, Г. М. Литвиненко, С. Макаренко, В. І. Саюк, В. В. Сидоренко) показав, що вчені тлумачать методичну службу як об'єднання професіоналів, які займаються пошуком й поширені найбільш раціональних методів і прийомів навчання й виховання учнів, підвищенні рівня загально-дидактичної й методичної підготовленості педагога до організації й ведення навчально-виховного процесу, обміном досвідом між членами колективу, виявленні й поширені передового педагогічного досвіду.

Як видно з поданих визначень, мета й завдання методичної роботи у закладі загальної середньої освіти тісно пов'язані із системою внутрішньо-шкільного управління і

головною метою її роботи є підвищення рівня педагогічної майстерності кожного окремого вчителя і всього колективу у цілому.

Аналіз літератури показав, що при плануванні роботи методичної служби є певні недоліки, такі як неконкретність постановки цілей і завдань, безсистемність, одноманітність форм і методів, неуважність до створення сприятливих умов для підвищення кваліфікації й майстерності педагогів, слабкий зв'язок теорії й практики. Все це знижує результативність методичної роботи.

Подібні проблеми мали місце й роботі методичної служби нашої базової школи, які було виявлено під час аналізу роботи школи за рік. Так, методична робота у плані роботи школи була представлена такими двома напрямами:

- Підвищення професійної компетентності педагогів;
- Організація роботи з вивчення й поширення педагогічного досвіду.

Таке планування роботи явно не відповідає головній меті роботи методичної служби, а саме «розвиток професіоналізму вчителів, їх педагогічної майстерності, мобільності та компетентності в мінливому світі» [2, с.59].

Найважливішим фактором в ефективній роботі методичної служби є системний характер, послідовність управлінських дій від планування й організації до управління й контролю. Також важливу роль у створенні ефективної моделі методичної роботи у сучасній школі є вибір форм роботи.

Участь педагогів у науково-практичних конференціях, семінарах, відвідування організаційно-методичних заходів, проведених районними й міськими методичними службами й у закладі, – це традиційні засоби, які впливають на підвищення професійної компетентності педагогів.

В умовах реформування освіти необхідно обирати більш ефективні форми роботи, які сприяють створенню таких умов для організації інноваційної роботи як:

- встановлення взаємозв'язку між теорією й практикою у методичній роботі, посилення практичної спрямованості на надання реальної допомоги педагогам;
- ознайомлення педагогів інформацією про інноваційні форми проведення дослідно-експериментальної діяльності;
- врахування індивідуальні особливості кожного вчителя;
- активізація творчості й ініціативи кожного педагога через стимулювання до впровадження інноваційних форм навчальної роботи [3, с.118].

З огляду на вищесказане, методичну роботу в базовій школі ми запропонували доповнити до планування наступні напрями:

1. Вивчення питань теорії предмета, що викладають вчителі, встановлення можливостей диференціації його змісту, доцільних напрямків поглибленого вивчання предмету.
2. Ознайомлення з дидактичними й методичними новинками й науковими дослідженнями з методики викладання предмету, відбір найбільш дієвих в умовах закладу, колективне обговорення й розробка методики їх апробування.
3. Практичне відпрацьовування окремих фрагментів педагогічної техніки, опанування сучасними методиками й технологіями навчання школярів.

З цією метою у структурі методичної служби було сформовано тимчасові творчі групи вчителів.

Як зазначає В.В. Григораш, «такими об'єднаннями можуть бути групи кваліфікаційні (відповідно до досвіду роботи або рівня кваліфікації); за змістом професійних утруднень педагогів; за рівнем вирішення проблем (рутинний, селективний, адаптаційний, інноваційний); власне проблемні (за змістом окремих напрямків удосконалення діяльності); за професійними інтересами» [1, с. 18]. Автор додає, що тимчасові професійні об'єднання педагогів доцільно створювати для реалізації певної цілі, яка постала перед колективом після проведення діагностики. Групи «об'єднуються задля того, щоб разом знаходити оптимальні шляхи педагогічного впливу; методи, прийоми

навчання відносно конкретної групи школярів. Вони будуть тимчасовими, адже інтереси, утруднення, проблеми, рівень професійної компетентності педагогів з часом не можуть не змінюватися» [1, с. 18].

На відміну від постійно діючих методичних об'єднань, склад тимчасових творчих груп є не постійний, чисельність також може змінюватися у залежності від мети роботи. Керівника творчої групи обирають самі члени групи серед найбільш активних й ініціативних учасників.

Робота творчої групи починається з виникнення нової ідеї, з пошуків однодумців, з визначення плану і розробки виниклої ідеї. Потім кожний член групи самостійно вивчає публікації й передовий досвід з напрямку роботи, ділиться ним з колегами. У ході дискусій формулюються теоретичні основи досліджуваної проблеми, теоретичні рекомендації перевіряються на практиці у ході проведення навчальних занять.

Так, у нашій школі – Шабській ЗОШ І-ІІІ ступенів, таку форму роботу було апробовано у вересні 2018 року. У структурі методичної служби була створена тимчасова творча група, яка розпочала працювати над проблемою адаптація учнів 5-х класів до нових умов організації навчального процесу. У роботу групи активно включилися вчителі початкових класів, педагоги, що працюють у 5-х класах, шкільний психолог, адміністрація школи.

Під час експериментальної роботи було вивчено рекомендації науковців до проблеми адаптації п'ятикласників, велось посилене спостереження за учнями, проводилася діагностика поведінкових і навчальних аспектів. В результаті було зібрано багато матеріалу, на основі якого сформульовано рекомендації вчителям на наступний рік щодо мінімізації строку адаптації учнів при переході з початкової школи у старшу.

Отже, діяльність подібних тимчасових об'єднань спрямована на покращення якості освітнього процесу, пробуджує педагогічну творчість, сприяє апробації й пошуку нових авторських прийомів і методів, розробку авторських програм тощо. Тільки через обмін думками, спільні зусилля, загальне рішення труднощів і питань, що виникають у професійній роботі, можна одержати найкращий результат.

Ще однією креативною інноваційною формою роботи методичної служби є соціально-психологічний театр, зокрема, такий його різновид, як плейбек-театр.

За словами авторів цієї форми Л.А. Присяжнюк і Н.А. Уманська плейбек-театр – це інтеграція «розповідей глядачами (педагогами) особистих історій на публіку та миттєвої інсценізації акторами (педагогами) цих розповідей» [3, с.119-120]. Ця форма роботи допомагає відвести розглянути проблему зі сторони, оцінити участь у ній учасників і виробити об'єктивне її рішення.

Перелік проблем, які можна за допомогою плейбек-театру обіграти досить широкий. Наприклад, проблеми, що стосуються організації освітнього процесу, морально-етичні ситуації, що виникають з учнями або їх батьками, або проблеми, які виникають у середовищі самого педагогічного колективу закладу тощо.

Основна мета плейбек-театру як форми роботи з учителями – створити умови для самоаналізу власної освітньої діяльності, сформувати досвід педагогічної рефлексії, налагодити позитивні відносини у педагогічному колективі. У підсумку, як зазначають вчені, це приводить до підвищення професійної компетентності вчителів і формуванню позитивного соціально-психологічного клімату у колективі [3, с.120].

Отже, від результатів організації методичної роботи у школі залежить результативність навчання, виховання й розвитку учнів, задоволеність учителів своєю працею. Шкільна методична служба має змінювати традиційні форми роботи, шукати нові форми її удосконалення, апробовувати креативні знахідки інших колег та не боятися вдосконалювати новинки у практику своєї роботи. Така робота значно підвищує професійні компетентності вчителів, а це, у свою чергу, дзеркально відображається на якості надання освітніх послуг.

1. Григораш В.В. (2013) *Організація науково-методичної роботи в школі.* Нова педагогічна думка. № 2. С.14-20. URL: nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2013_2_6.

2. Мартинець Л. А. (2018) *Управлінська діяльність керівника навчального закладу*: навч. посібн. / Л. А. Мартинець. Вінниця. 196 с.

3. Присяжнюк Л.А. Уманська Н.А. (2018) *Використання інноваційних форм методичної роботи з педагогами в закладах освіти* Young Scientist. № 5.2. С.117-121. URL: molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/5.2/23.pdf

4. Демченко В.В. (2012) *Тезаурус методичного працівника*. Рівне: РОІППО. 72 с. URL: uad.exdat.com/docs/index-717355.html

5. Хриков Є.М. (2006) *Управління навчальним закладом: навч. посібн.* К.: Знання. 365 с.

ВИКОРИСТАННЯ СТАТИСТИЧНИХ МЕТОДІВ В ПЛАНУВАННІ АСОРТИМЕНТУ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Олена Младінова
студентка IV курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Степанова Н.О.

Процес планування асортименту продукції визначається як планування всіх видів діяльності, спрямованих на відбір продукції для майбутнього виробництва та приведення технічних, функціональних та естетичних властивостей цієї продукції у повну відповідність потребам споживачів. Планування асортименту продукції на підприємстві – це завдання втілення наявних та потенційних технічних та матеріальних можливостей у продукції, яка приносить прибуток виробнику, має споживчу цінність, задовольняє покупця.

Планування асортименту продукції – це обгрунтований вибір продукції для майбутнього виробництва та збуту, а також приведення всіх характеристик продукції у відповідність із вимогами споживачів[1,с.325].

Асортиментна політика – визначення набору товарних груп, що є найбільш пріоритетним для успішної роботи на ринку та забезпечує економічну ефективність підприємства в цілому.

До завдань планування асортименту входять[2,с.123]:

1. Задоволення споживачів – один із основних принципів маркетингу, який відповідає завданню глибокої сегментації та диференціації ринку та забезпечує тісний зв’язок із споживачами;

2. Оптимальне використання технологічних знань та досвіду підприємства;

3. Оптимізація фінансових результатів підприємства – формування асортименту ґрунтується на очікуваній рентабельності та величині прибутку, що є більш поширеним у практиці підприємств, але може бути виправданим у складній фінансовій ситуації, браку альтернатив тощо;

4. Завоювання нових клієнтів шляхом розширення сфери дії існуючої виробничої програми. Цей підхід є досить консервативним, оскільки він розрахований на короткострокові результати та передбачає продовження життєвого циклу застарілої продукції шляхом пошуку нових ринків збуту;

5. Дотримання принципів гнучкості через диверсифікацію сфер діяльності підприємства галузі та включення до них нетрадиційних галузей;

6. Дотримання принципу синергізму, який передбачає розширення сфер виробництва та послуг підприємства, пов’язаних між собою певною технологією, єдиною кваліфікацією персоналу та іншою логічною залежністю.

Є виробничий і торговий асортимент товарів.

Виробничий асортимент – це номенклатура товарів, що виробляються промисловими або сільськогосподарськими підприємствами. Як правило, компанії, що виробляють товари, випускають вузький асортимент продукції, що дозволяє їм впроваджувати передові технології виробництва, вдосконалювати асортимент продукції, підвищувати їх якість.

Торговельний асортимент – це номенклатура товарів, що продаються в роздрібній мережі. Він включає асортимент продукції, що виробляється багатьма підприємствами, і поділяється на два продуктові галузі: виробничі та невиробничі товари.

Формуванню асортименту передує розвиток концепції асортименту на підприємстві. Це спрямовано на побудову оптимальної асортиментної структури, пропозиції товарів, враховуючи, з одного боку, споживчі потреби певних груп (сегменти ринку), а з іншого – необхідність забезпечення найбільш ефективного використання сировини, технологічні, фінансові та інші ресурси для виробництва товарів з низькими витратами[3,с.23].

Формування асортименту – це проблема конкретних товарів, їх окремих серій, що визначають взаємозв'язок між «старими» та «новими» товарами, одиничним та серійним виробництвом, «високотехнологічними» та «звичайними» товарами, предметними товарами та або ліцензіями та «ноу-хау». При формуванні асортименту виникають проблеми з цінами, якістю, гарантіями, сервісом, чи має намір виробник виконувати роль лідера у створенні принципово нових видів продукції чи змушений наслідувати інших виробників.

Процес планування асортименту самого підприємства включає три основні етапи.

На першому етапі встановлюється груповий асортимент товарів, тобто визначається асортиментний профіль організації та її збутової мережі. Визначається місце та роль підприємства в загальній системі торговельного обслуговування даної галузі. Другий етап включає встановлення кількісного співвідношення окремих груп товарів, тобто розраховується структура групового асортименту. На третьому етапі визначається внутрішньогруповий асортимент, тобто підбір конкретних різновидів товарів кожної групи за різними ознаками. У той же час кожна компанія повинна забезпечити відповідність пропонованого асортименту попиту покупців. Розглянемо також вплив різних факторів на побудову ареалу, основними з яких є:

1) тип і розмір підприємства;
2) технічне оснащення підприємства;
3) умови товарного постачання;
4) кількість обслуговується населенням підприємства;
5) місцезнаходження підприємства по відношенню до інших підприємств;
6) транспортні зв'язки між населеними пунктами та інші специфічні фактори, які впливають на формування асортименту товарів у кожній компанії.

Методи планування асортименту продукції:

- метод експлуатаційного важеля;
- метод ранжування асортименту продукції на основі матриці BCG;
- метод лінійного програмування.

Метод експлуатаційного важеля.

Цей метод також називають операційним аналізом, або витрата – обсяг – прибуток, вартість – обсяг – прибуток.

Основними поняттями операційного аналізу є: операційний (економічний) важіль, точка беззбитковості, закон фінансової стабільності підприємства. Ці елементи доповнюються граничним доходом, його використання дозволяє оцінити операційні прогнози на основі співвідношення постійних та змінних витрат, які визначають вплив операційного важеля. Чим вище рівень постійних витрат, тим більший вплив діючого важеля.

Вихідними поняттями є: змінні та постійні витрати підприємства, дохід від реалізації, обсяг продукції, виробленої в натуральній формі.

Широке використання маржинального доходу в аналізі дозволяє сформувати оптимальний асортимент виробництва, визначити ціну, обсяг виробництва та продажу для отримання запланованого прибутку, врахувати обмеження на ресурси, фінансові можливості при виборі продукції, визначити, які товари вигідніше виробляти, а які купувати; для обгрунтування вибору обладнання, виробничих технологій і т. д. Аналіз маржі виявляє не тільки критичний обсяг продажів, який відповідає точці беззбитковості, але і обсяг продажів, що виправдовує рішення про виробництво або купівлю», вибір машин та обладнання, аналіз ефективності технологій при плануванні та прогнозуванні виробництва.

Найважливішою складовою оперативного аналізу є поділ змінних витрат і постійних витрат.

Змінні витрати – це ті витрати підприємства, які збільшуються або зменшуються пропорційно обсягу виробництва. Це витрати на придбання сировини, споживання електроенергії, транспортні витрати, торгівлю та комісійні та інші витрати. Фіксовані (постійні, непропорційні) витрати – це ті, які не залежать від обсягів виробництва: орендна плата, відсотки за кредит, амортизація, зарплата адміністративно-адміністративного апарату, витрати на управління тощо.

Метод ранжирування асортименту продукції на основі матриці BCG.

Одним з найпоширеніших методів оцінки якості диверсифікованої компанії є матричний аналіз її економічного портфеля. Матриця бізнес-портфеля – це таблиця, яка порівнює стратегічні позиції кожного структурного підрозділу компанії. Матриця БЦЖ не лише відображає важливість володіння часткою ринку, але також відображає прагнення організацій мати продукти, які б підтримували розвиток один одного.

Відповідно існують групи товарів: «Зірки», «Важкі діти», «справжні корови» та «Собаки».

Зірки займають значну частку ринку і характеризуються високим зростанням продажів. Активні корови мають високу частку ринку та низький приріст продажів. Такі товари мають своїх постійних клієнтів, що важко переконати купувати подібні товари у конкурентів. Heavy Kids має низьку частку ринку та високий ріст продажів. Підтримка споживачів незначна, адже продукція конкурентів займає лідируючі позиції на ринку. Незважаючи на достатньо тривалу присутність на ринку, «Собаки» не змогли залучити достатню кількість споживачів, і це значно відстає від своїх конкурентів.

Метод лінійного програмування.

Необхідність прийняття оптимального планувального рішення (максимізація результатів та мінімізація витрат).

Отже, безперервні інновації у виробництві продукції – необхідна умова виживання компанії на ринку. Планування асортименту продукції полягає у плануванні всіх заходів, спрямованих на вибір продукції для майбутнього виробництва та збуту, розробці специфікацій та характеристик цієї продукції відповідно до вимог споживачів. Планування асортименту починається або тоді, коли визначається потреба, або коли формується основний товарний вигляд у результаті дослідження ринку чи іншої інформації.

1. Абрютина, А.В. (1998) *Экономический анализ торговой деятельности.* М.: Финансы и статистика. 416 с.

2. Брагин Л.А. (1997) *Торговое дело – экономика и организация.* М.: ИНФРА. 576 с.

3. Катусова, Е.Г. (2008)*Стратегическое планирование ассортимента*. Современная торговля. №7. С. 21-27.

ПІДВИЩЕННЯ ІМІДЖУ ЗАКЛАДУ ЗА ДОПОМОГОЮ МОБІЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Олександр Односум
студент IV курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Абросімов Є. О.

Поняття «імідж», як і більшість наукових категорій, можна інтерпретувати по-різному. Із однієї сторони імідж означає широке розуміння всієї сукупності природних і спеціально розроблених властивостей об'єкта, тоді як з другої сторони розуміється свідомо сформований імідж об'єкта, який надає йому додаткові значення і дає можливість зробити таке враження про об'єкт, ставлення до нього і його оцінках, в яких потребує сам творець [1].

У менеджменту існує своє визначення іміджу: «імідж (image – образ, зображення) – образ, репутація, думка широкої публіки, споживачів і клієнтів про авторитет організації, її продуктах і послугах, репутації керівників», а свої специфічні особливості мають імідж марки, імідж організації, імідж продукту. Оскільки в даному випадку об'єктом виступає освітній заклад, то мова піде про імідж організації. У зв'язку, з чим доцільно буде привести визначення іміджу освітньої установи –«це емоційно забарвлений образ навчального залогу (школи, училища, університету), нерідко свідомо сформований, що володіє цілеспрямовано заданими рисами і покликаний чинити психологічний вплив певної спрямованості на конкретні групи соціуму» [2]. В умовах сучасності, де нове покоління студентів і глобальна конкуренція в сфері вищої освіти та розвитку мобільних технологій парадигма взаємодії студента і вузу змінюються, вузи приходять до нового розуміння того, як люди повинні і можуть отримувати інформацію про вищий навчальний заклад. Тому вузи все частіше застосовують інформаційні технології в процесі взаємодії студентів і абітурієнтів і активно вводять їх в експлуатацію як один із способів підвищення впізнаваності ВНЗ.

Одним з таких способів є створення свого мобільного додатка. На сьогоднішній день все більше людей вважають кращим мобільний і швидкий доступ до інформації. З кожним роком відсоток користувачів мобільних версій сайтів зростає, а отже, комп'ютерні версії стають все менш популярні.

Згідно з інформацією сайту Wearesocial.com за жовтень 2019, кількість різних мобільних пристроїв досягло рівня 5,1 млрд. У порівнянні з 5 мільярдами в 2018 г. [3]. Статистика сайту Sostav.ua говорить про те, що мобільним телефоном в Україні володіє 85 відсотків населення [4]. Отже, інформацію варто адаптувати саме підсмартфони, ніж під персональні комп'ютери.

За даними узятим з сайту alexa.com [5], на офіційний сайт Ізмаїльського державного гуманітарного університетущодня заходять в середньому 350 осіб. Близько 40% з них використовуютьпри цьому мобільні пристрої. Така ситуація відбувається через те, що більшість користувачів сайту нашого вузу є студентами ізнаходяться у віковому діапазоні 16-25 років, а в цьому віці люди мобільні і частіше користуються сайтом через смартфони та планшети, ніж через стаціонарні машини.

На даний момент користування сайтом з мобільного пристрою створює ряд незручностей. Потрібно запам'ятовувати адресу сайту, або шукати його в пошуковику. На самому сайті серед дрібного тексту шукати потрібний розділ, середвеличезної кількості посилань, різного ступеня корисності.

Вузи не те, що повинні, вони зобов'язані цікаво і привабливо просувати свій заклад в соціальних мережах, в тих місцях, де молоде покоління проводить багато часу, потрібно показати потенційним студентам, що саме ваш заклад краще й сучасніше іншого, потрібно

йти в «ногу» з часом. Тим самим підвищується не тільки впізнаваність, а й імідж навчального закладу.

У зв'язку з цим було прийнято рішення розробити мобільний додаток, для факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності Ізмаїльського державного гуманітарного університету яке повністю включає в себе важливу інформацію з сайту, а також пропонує додатковий інтерактив.

Мобільний додаток– це програмне забезпечення, спеціально розроблене під конкретну мобільну платформу (iOS, Android) Призначено для використання на смартфонах, фаблетах, планшетах, розумних годинниках і інших мобільних пристроях. Мобільні додатки пишуться на мовах програмування високого рівня, а потім компілюються в машинний код операційної системи для отримання максимальної продуктивності. Розробка додатків має свої особливості: мобільні пристрої працюють від батареї і комплектуються менш продуктивними процесорами, ніж персональні комп'ютери. Крім того, сучасні смартфони та планшети повсюдно оснащені додатковими пристроями, такими як гіроскопи, акселерометри і фотокамери, що дають унікальні можливості для розширення функціоналу програми [6].

Зазвичай мобільні пристрої продаються вже з деякими встановленими додатками. Решта за бажанням користувача можна завантажити (як платно, так і безкоштовно) на спеціалізованих сервісах: Apple AppStore, Google Play, Windows Phone Store та інших. Перші магазини додатків, такі як Apple AppStore і Android Market, який став згодом Google Play, з'явилися в 2008 році. Через два роки Американське діалектичне суспільство назвало термін «додаток» словом року.

Багато вузів вже розробили або почали розробляти свої мобільні додатки. Серед популярних вузів Європи «мобілізовані»: університет П'єра и Марії Кюрі, Швейцарський федеральний технологічний інститут Цюріха, Манчестерській університет Manchester University, університет П'єра и Марії Кюрі, Університет Единбурга, Швейцарський федеральний технологічний інститут Цюріха, Кембріджський університет, Оксфордський університет та ін. Для студентів Мюнхена розроблено додаток StudentAppMьnchen, який вміщає в себе інформацію про всі місцеві вузи та їх новини.

Треба зазначити й старт роботи вітчизняних вузів зі створенням додатків для смартфонів. Таким чином, додаток Studbox.knu, розроблений для студентів, викладачів та абітурієнтів Київського національного університету ім. Т. Шевченка, має просту навігацію на сайті та функціональність, а також Пуш-повідомлення для своєчасного оповіщення студентів про новини університету або факультету [7].

Studbox дає важливі повідомлення про розклад занять; оновлення та конкретну інформацію про події, що відбудуться в університеті або на факультеті; Важливу інформацію про конференції та стажування, які проходять в Україні або в інших державах; інформацію про місця робіт для студентів; розклад роботи студентського медичного закладу; дошку повідомлень StudStore, де кожен може помістити своє оголошення; інтересні та актуальні події, які проходяться в місті; інформацію про життя студентського містечка и багато іншого [8].

Для Ужгородського національного університету розроблено офіційний Android-додаток «УжНУ: Інфо-центр», його ціль – допомога студентам, що дає змогу отримати простий і швидкий доступ до розкладу занять, повідомлення та іншої цікавої інформації з офіційного сайту.

Має свій додаток і Національний університет «Острозька академія», який повідомляє студентів із важливими подіями та новинами вузу, інформацією про факультети, кафедри та викладачів університету, надає можливість перегляду фотографій, відео звітів, а також ділитися інформацією в соціальних мережах.

Додаток для смартфонів національного університету «Львівська політехніка» «НУЛП» дає можливість користувачеві (студентам и викладачам) завантажити та переглядати розклад з офіційного сайту Львівської Політехніки; зберігати, оновлювати і

видаляти необхідні розклади для доступу в оф лайн режимі; обраховувати середній бал; додавати завдання.

Нами було розроблено і вийшло в тестування перша версія програми «FUAID Online», де була розміщена інформація про історію факультету, спеціальності, форма зворотного зв'язку і інформація про викладачів. Пізніше до цього списку додався ще й розклад для викладачів і студентів. Воно поширювалося за допомогою QR-коду. Додаток тестувався близько року поки не були виправлені всі недоліки і помилки. У вересні 2019 року вийшла нова версія додатка «FUAID Online»

В якому додалася інформація про надходження, всі соціальні мережі, а також значно змінився дизайн, в якому вдалося підвищити юзабіліті додатку (*Мал.1*).

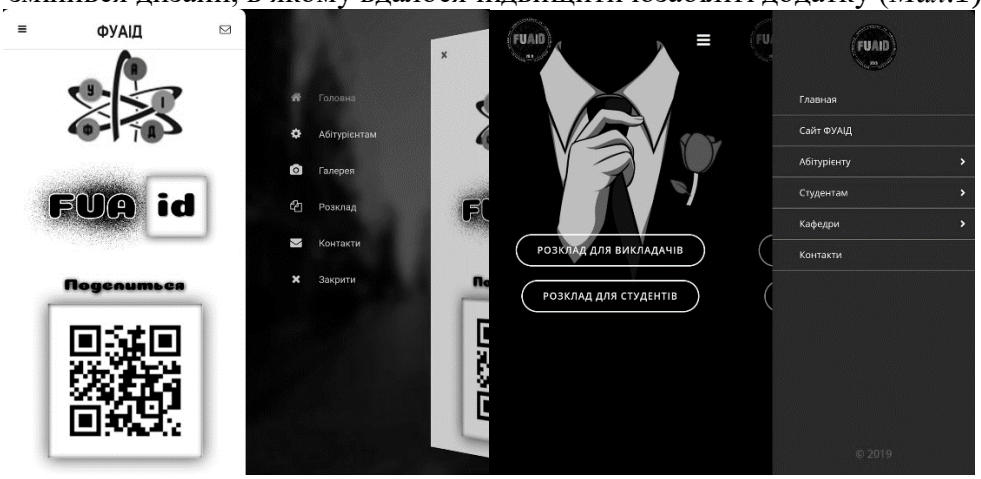

Мал.1 *Перша та друга версія додатку.*

Візьмемо статистику за рік першої версії додатка (*Мал.2*).

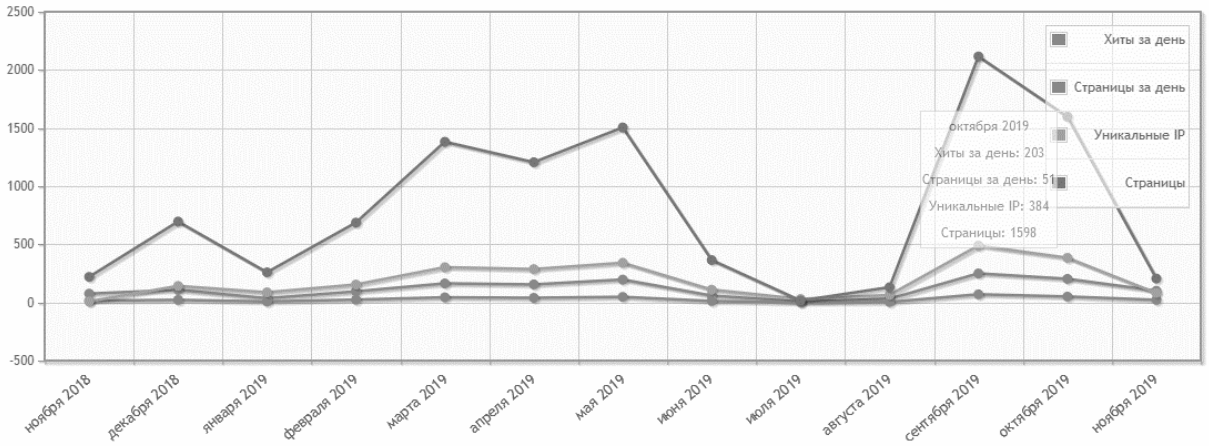

Мал.2 *Графік відвідуваності першої версії додатку.*

В середньому його відвідували близько 250 чоловік, що досить непогано, враховуючи, що додаток особливо не поширювався.

Статистика нової версії додатка (*Мал. 3*) говорить про те, що додаток тільки набирає обертів.

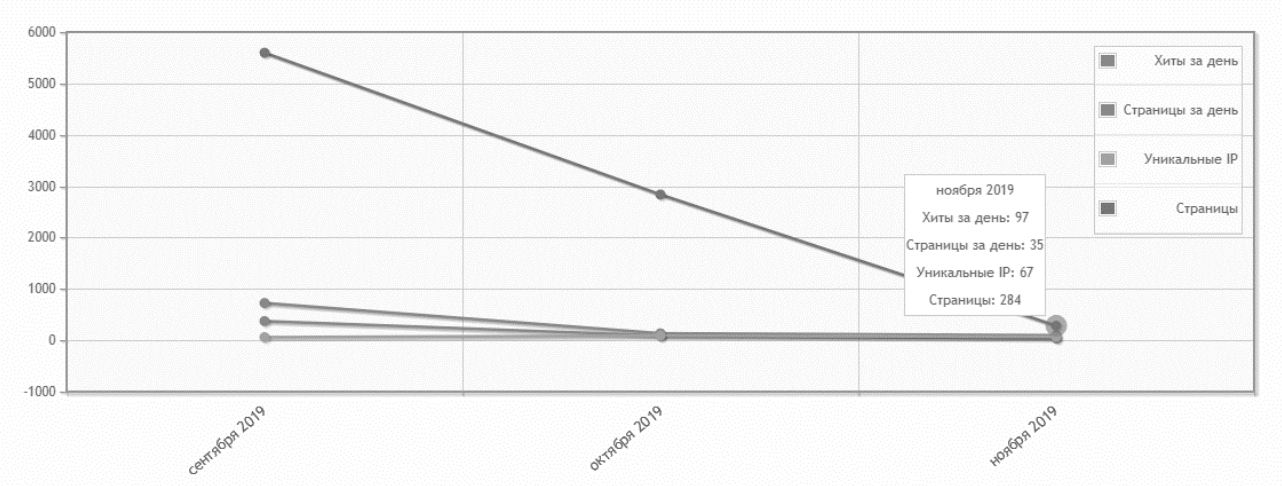

Мал. 3. *Графік відвідуваності другої версії додатку.*

Наша задумка була не конкурувати з сайтом університету, а виділити з нього все найкорисніше для наших студентів і зібрати це в одному місці з швидким і комфортним доступом. Так само, величезним плюсом є відсутність завантаження оновлень. Всі нововведення не тільки додаються в ваш смартфон автоматично при підключенні до інтернету, але і зберігає пам'ять на вашому пристрої.

Можна зробити висновок, що використання мобільного застосування, присвяченого ІДГУ або окремим його підрозділам, не тільки спростить сприйняття інформації на мобільному пристрої, але і дозволить користувачеві швидко взаємодіяти з безліччю інтерактивних елементів сайту.

1. Бачинська О. М. *Роль іміджу в структурі забезпечення конкурентоспроможності ВНЗ*URL: http://www.confcontact.com/20130214_econ/4_bachinska.htm

2. Присяжнюк Т. (2017) *Формування іміджу ВНЗ.*URL: https://naub.oa.edu.ua/2017/сутність-конструкция-та-формування-імі/.

3. (2019) *Статистика кількості*. URL: https://wearesocial.com/blog/2019/10/the-global-state-of-digital-in-october-2019.

4. (2018) *Кількість користувачів смартфонів в Україні* URL: https://sostav.ua/publication/kolichestvo-polzovatelej-smartfonov-v-ukraine-dostiglo-85-79227.html.

5. Кількість відвідувачів веб-сайту.URL: https://www.alexa.com/siteinfo/idgu.edu.ua

6. *Чим відрізняється мобільний додаток від мобільної версії веб-сайту*.URL: https://www.quality-assurance-group.com/mobilnyj-dodatok-vnosymo-rozuminnya-u-znachennya-terminu

7. Бондаренко В. (2017) *Мобільні застосунки як засіб комунікації в суспільстві знань: освітній нюанс* URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3552:mobilni-zastosunki-yak-zasib-komunikatsiji-v-suspilstvi-znan-osvitnij-aspekt&catid=81&Itemid=415

8. *Історичний департамент Київського національного університету імені Тараса Шевченка*.URL: http://www.history.univ.kiev.ua/en/home-en-gb/2-uncategorised/111-studbox-knu. Дата звернення: 26.08.2017.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ВЕБ-ДИЗАЙНУ

Ігор Печерських
студент ІІ курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Дущенко О. С.

При створенні веб-сайтів, інформаційних ресурсів, веб-додатків та програмних продуктів важливим є дотримуватись правил оформлення, тому знання веб-дизайна є необхідною умовою при створенні якісних розробок. Поставимо за мету розкрити особливості сучасного веб-дизайну.

Розглянемо спочатку, що означає поняття веб-дизайн. *Веб-дизайн* – це процес створення веб-сайтів, який включає в себе не тільки технічну розробку і структурування інформації, а й творче натхнення. І від цього залежить яким повинен бути кінцевий результат вашої веб-сторінки.

Суть веб-дизайну полягає в розробці і проектуванні інтерфейсів для різних сайтів і веб-додатків. Цей процес включає в себе створення структури кожної окремої сторінки таким чином, щоб розміщення інформації відбувалося максимально зручно для користувачів [1].

З огляду на той факт, що на сьогоднішній день Інтернет відіграє неймовірно важливу роль в діяльності людей, класифікація web-дизайну досить обширна. Виділяють такі види:

- персональна сторінка і корпоративні сайти;
- некомерційні ресурси або тематичні сайти.

Веб-дизайн включає в себе кілька напрямів, які самі по собі є самодостатніми. Об’єднання цих напрямів і є «веб-дизайном». Сюди включаються: графічний інтерфейс, який ми бачимо, відкривши сайт; проектування навігаційної системи сайту; контент-проект ресурсу, тобто інформаційний вміст сайту, врахований при його розробці.

Таким чином, веб-дизайн можна назвати процесом створення сайту. Веб-дизайн будується на відмінних знаннях сучасних технологій Інтернету в комбінації з художніми здібностями. Саме це поєднання навичок і дозволяє створити першокласні сайти, які стають популярними у користувачів і змушують їх багаторазово відвідувати сайт.

Розрізняють такі етапи веб-дизайну:

1. Технічне завдання. Визначення мети створення веб-сайту, розуміння структури і зовнішнього вигляду, функціональності. Після вирішення цих моментів, важливим є обговорення майбутнього проєкту із замовником. Після цього підтвердження етап можна вважати завершеним.

2. Структурування інформації на сторінці. На цьому етапі відбувається створення загальної модульної сітки і формування майбутньої структури представлення контенту веб-сайту.

3. Графічне оформлення. Потім йде розроблення дизайну веб-сайтузасобами графічних редакторів.Це, напевно, найкращий етап професії веб-дизайнера, адже можна проявити творчість і спробувати реалізувати власні креативні ідеї.

4. Верстка. Цей етап полягає у розподілі графічного зображення веб-сторінки на складники. Реалізується трансформування веб-дизайну в код засобами таких технологій, як мова гіпертекстової розмітки HTML і каскадних таблиць стилів CSS.

5. Веб-мастерінг. Останнім етапом є розміщення веб-сайту в мережі інтернет, тобто веб-хостинг, та оптимізація для пошукових систем для швидкого пошуку в мережі інтернет [2].

Існує така професія як веб-дизайнер – людина, яка самостійно виконує кожен етап розробки сайту і здійснює його подальший запуск. Однак потрібно враховувати, що деякі завдання він може запозичувати у інших професіоналів. Робиться це для того, щоб

заощадити власний час. Проте, він сам контролює весь процес створення майбутнього проекту [2].

До основних якостей, якими повинен володіти веб-дизайнер відносяться:

- креативне мислення;
- чітке розуміння поставленого завдання;
- розуміння, знання UX / UI інтерфейси;
- організованість;
- прагнення до саморозвитку;
- креативне подання візуального контенту;
- позитивний погляд на життя.

Виділяють переваги та недоліки професії веб-дизайнера. До переваг відносяться:

- стійкий професійний і особистісний ріст, можливість постійно вчитися;
- попит на послуги веб-дизайнерів знаходиться в стадії росту;
- можливість віддаленої роботи як у себе в країні, так і за кордоном;
- завдання завжди різноманітні, цікаві, залишається можливість для експериментів і прояву своїх творчих навичок;
- рівень доходів в цій професії не має обмежень і залежить тільки від компетенції, вміння себе «продавати».

До недоліків професії відносяться:

- необхідність постійного пошуку нових замовників при величезній конкуренції з іншими веб-дизайнерами;
- завдання, поставлені замовниками, доводиться вирішувати при постійному дефіциті часу, а часто і при фінансових ускладненнях;
- можливі численні правки проєкту на вимогу замовника [3].

Нами було розроблено веб-сайт з теми «Системи керування контентом CMS», який містить такі розділи (рис. 1-6):

На веб-сайті наявні такі ефекти, як: ефект сірого зображення, поява діалогового вікна, кнопка прокрутки сторінки нагору, поява анімації, спливаючі повідомлення.

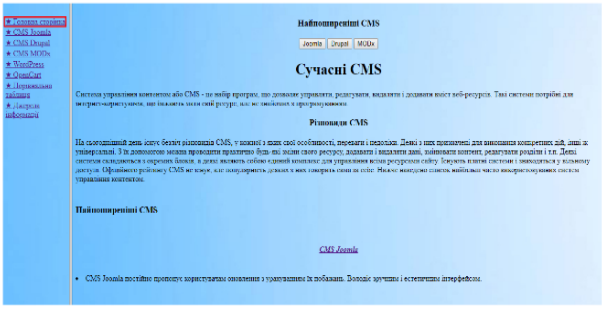

Рис. 1. Розділ «Головна сторінка»

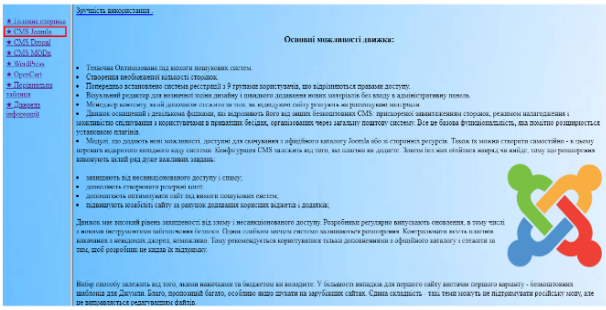

Рис. 2. Розділ «CMS Joomla»

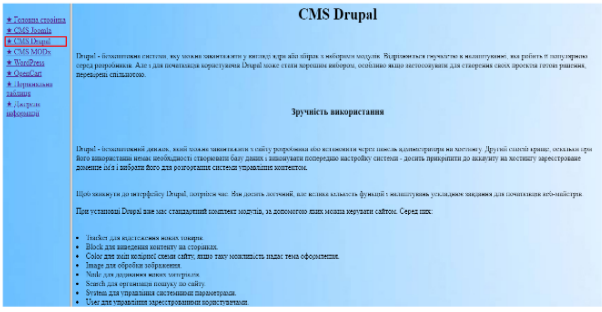

Рис. 3. Розділ «CMS Drupal»

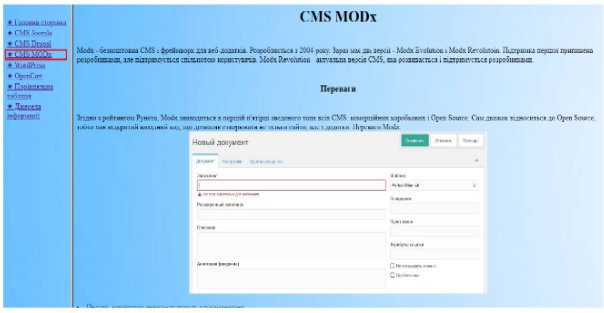

Рис. 4. Розділ «CMS MODx»

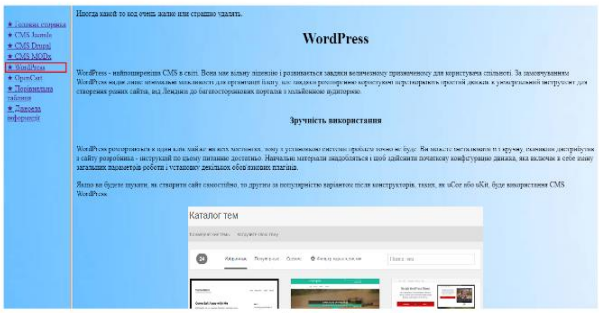

Рис. 5. Розділ «WordPress»

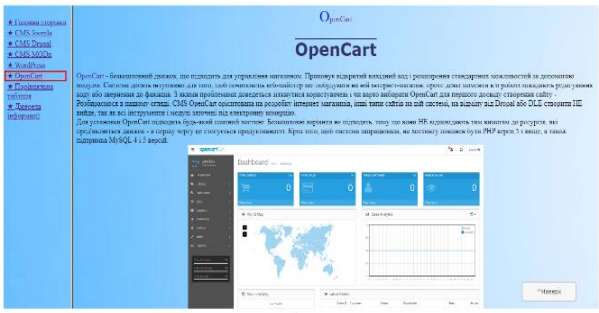

Рис. 6. Розділ «OpenCart»

Отже, особливості сучасного веб-дизайну полягають у правильній реалізації етапів веб-дизайну. Розроблений веб-сайт «Системи керування контентом CMS» можна використовувати при проходженні педагогічної практики для розміщення навчального матеріалу з інформатики та використання його під час проведення уроків, демонстрації при вивченні послуг мережі Інтернет, створенні веб-сайтів і т.д. Плануємо ще доробити та розмістити його в мережі Інтернет.

1. *Що таке веб-дизайн і з чим його їдять*? URL: https://webformyself.com/chto-takoe-veb-dizajn-i-s-chem-ego-edyat/.
2. *Професія Web-дизайнер*.URL: https://www.profguide.io/professions/web_designer.html.
3. *Веб-дизайнер: переваги та недоліки професії*. URL: http://educonsulting.ru/proforientaciya/professii/professiya-veb-dizajner.

ОГЛЯД СУЧАСНИХ МОВ ПРОГРАМУВАННЯ

Аліна Попазова
студентка ІІІ курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Дущенко О. С.

Сучасність не припиняє дивувати великою кількістю різних мов програмування, які застосовуються для створення різноманітних веб-сайтів, веб-додатків, ігор, програмних продуктів і т.д. Тому вивчення мов програмування є актуальним, адже їх поява внесла вагомий внесок в усі сфери освіти, науки, мистецтва і т.д.

Поставимо за мету охарактеризувати сучасні мови програмування та визначити найбільш популярні мови програмування.

Перед оглядом сучасних мов програмування визначимо тлумачення поняття «мова програмування» (МП). МП – формальний метод для запису комп’ютерних програм. Кожна така програма –комбінація інструкцій для обчислювальної машини і даних, що дозволяє виконувати розрахунки і здійснювати управління [1]. Природні мови використовуються для спілкування людей між собою, а мови програмування призначені для управління комп’ютером, тобто для вираження людських ідей в зрозумілому для комп’ютера вигляді.

МП підпорядковується тому завданню, яке стоїть перед комп’ютерною програмою. Вона залежить від обладнання, на якому виконується алгоритм. Відповідно, практично для кожного завдання і кожного обладнання можна використовувати найбільш оптимальну МП. Ось чому мов програмування так багато.

Розглянемо історію появи мов програмування. З моменту опису першого універсального програмованого пристрою в 1835 році – ним вважається різницева машина

Чарльза Беббіджа – людство створило понад 8000 мов програмування. Саме для цієї машини першу програму написала в 1842 році графиня Ада Лавлейс, її вважають першим в світі програмістом. На жаль, саму машину не вдалося повністю зібрати за життя творця через недосконалість технологій і скрупульозність Беббіджа. Машина зчитувала дані з перфокарт і використовувала паровий двигун як джерело енергії. Якби механізм зібрали за планом, то він став би першим в світі комп'ютером.

Уже на початку XIX століття з'явилися перші «програмовані» механізми: ткацькі верстати, музичні шкатулки і т.п. Кожен з них програмувався своїм власним набором інструкцій. Так з'явилися предметно-орієнтовані мови програмування, які у величезній кількості створюються досі в міру появи нових пристроїв і апаратного забезпечення [2].

Крім предметно-орієнтованих, існують навчальні мови програмування, які створені спеціально для навчання початківців програмістів. Наприклад, з однієї навчальної мови ABCзараз створена популярна мова програмування, яка має назву Python. Вонає простоюта зрозумілою.

Наприклад, наведемо фрагмент тексту програми для відображення «Hello, world» на мові Python:

>>> print («Hello, world»)

Існують ще езотеричні мови – своєрідні твори мистецтва, які неможливо застосовувати на реальних завданнях. Наприклад, мова Malbolge спеціально створена для максимального утруднення написання програм.До сих пір практично неможливо написати корисну програму на Malbolge.

Наведемо фрагмент тексту програми для відображення «Hello, world» на мові Malbolge:

(=<`:9876Z4321UT.-Q+*)M'&%$H"!~}|Bzy?=|{z]KwZY44Eq0/{mlk**hKs_dG5[m_BA{?-Y;;Vb'rR5431M}/.zHGwEDCBA@98\6543W10/.R,+O<

Крім згаданих навчальних, езотеричних і предметно-орієнтованих мов, є ще візуальні мови, де програмування полягає в маніпулюванні графічними елементами. В основному такі мови використовуються для створення програм з графічним інтерфейсом. Ще існують спеціалізовані мови СУБД, мови для промислової автоматизації та інші МП для вузького призначення.

Цікавими є дані світового рейтингу мов програмування за вересень 2019 року [3], які представлено на *Мал. 1*.

Sep 2019	Sep 2018	Change	Programming Language	Ratings	Change
1	1		Java	16.661%	-0.78%
2	2		C	15.205%	-0.24%
3	3		Python	9.874%	+2.22%
4	4		C++	5.635%	-1.76%
5	6	^	C#	3.399%	+0.10%
6	5	v	Visual Basic .NET	3.291%	-2.02%
7	8	^	JavaScript	2.128%	-0.00%
8	9	^	SQL	1.944%	-0.12%
9	7	v	PHP	1.863%	-0.91%
10	10		Objective-C	1.840%	+0.33%
11	34	^^	Groovy	1.502%	+1.20%
12	14	^	Assembly language	1.378%	+0.15%
13	11	v	Delphi/Object Pascal	1.335%	+0.04%
14	16	^	Go	1.220%	+0.14%
15	12	v	Ruby	1.211%	-0.08%
16	15	v	Swift	1.100%	-0.12%
17	20	^	Visual Basic	1.084%	+0.40%
18	13	vv	MATLAB	1.062%	-0.21%
19	18	v	R	1.049%	+0.03%
20	17	v	Perl	1.049%	-0.02%

***Мал. 1**. Рейтинг мов програмування*

Отже, бачимо на *мал. 1*, що перше місце займає така мова програмування, як Java, PHP втрачає позиції, а найшвидше зростає популярність у Groovy [3].
До першої трійці найпопулярніших мов увійшли такі мови, як: Java, C, Python.

Охарактеризуємо найбільш рейтингові мови програмування. Так, Java – об'єктно–орієнтована мова програмування, що розробляється компанією Sun Microsystems з 1991 року і офіційно випущена 23 травня 1995 року. Спочатку ця мова програмування мала назву Oak (James Gosling) і розроблялася для побутової електроніки, але згодом була перейменована в Java і стала використовуватися для написання аплетів, додатків і серверного програмного забезпечення [4].

Мова програмування C – універсальна мова програмування, яка дає можливість програмісту здійснювати безпосередній доступ до осередків пам'яті і регістрів комп'ютера, вимагаючи при цьому знання особливостей функціювання ЕОМ. Мова C була розроблена американцем Деннісом Рітчі в дослідницькому центрі Computer Science Research Center of Bell Laboratories корпорації AT & T в 1972 році. Первісна реалізація C була виконана на ЕОМ PDP-11 фірми DEC для створення операційної системи UNIX. Пізніше вона була перенесена в середовище багатьох операційних систем і існує незалежно від будь-якої з них. Мова C також використовується при складанні програм для мікроконтролерів [5].

Мова C зробила істотний вплив на розвиток індустрії програмного забезпечення, а її синтаксис став основою для таких мов програмування, як C ++, C #, Java, PHP та ін.

Python – це універсальна сучасна МП високого рівня, до переваг якої відносять високу продуктивність програмних рішень і структурованість, добре читається код. Синтаксис Python максимально полегшений, що дозволяє вивчити його за порівняно короткий час. Ядро має дуже зручну структуру, а широкий перелік вбудованих бібліотек дозволяє застосовувати значний набір корисних функцій і можливостей. МП може використовуватися для написання прикладних програм, а також розробки WEB-сервісів [6].

Отже, до найпопулярніших мов програмування відносяться:

1) Java – це мова, яка переважно використовується для написання серверних додатків у великих корпораціях. Надзвичайно часто Java використовується в банках, страхових компаніях, роздрібних мережах тощо.Широке застосування у веб-додатках, трейдингових додатках.

2) Мова C активно застосовується при створенні операційних систем і програмного забезпечення. Яскравими прикладами є: Linux, Microsoft Windows, Mac OS, повністю написані на мові C.

3) Python – це універсальна сучасна мова програмування високого рівня. Вона використовується у веб-розробці, створенні десктопних і мобільних додатків, машинному навчанні, програмуванні ігор, а також в аналітиці.

4) Мова програмування C++ використовується в усіх сферах діяльності програмування. Основний плюс висока швидкість. За допомогою цієї мови пишуть різні системи управлінь, а також використовується для розробки ігор на різних графічних движках, для написання різних редакторів, у свою чергу, для написання драйверів для різних пристроїв.

5) Visual Basic .NET (VB.NET) – об'єктно-орієнтована мова програмування, яка перш за все, використовується для розробки Windows додатків, а також можна створити виконувані програми (EXE файли), елементи керування ActiveX, бібліотеки DLL.

Усі мови програмування мають свою сферу застосування. Але, на наш погляд, оптимальнішою за своїми можливостями є мова C++, адже, C++ створювалась на основі мови C, отже, мова C++ увібрала у себе усі переваги мови C. На C++ можна написати як web-сервер, так і гри, будь-які комп'ютерні програми, компоненти і т.п. Мова

використовується всіма великими компаніями і кожні три роки її покращують. Більш того, вона завжди затребувана, і входить в п'ятірку кращих мов програмування.

1. *Мови програмування.*URL: https://life-prog.ru/ukr/.
2. *Как развивались языки программирования.*URL: https://skillbox.ru/media/code/kak_razvivalis_yazyki_programmirovaniya/.
3. *Мировой рейтинг языков программирования.*URL: https://pr-cy.ru/news/p/7648-mirovoy-reyting-yazykov-programmirovaniya-indeks-tiobe-sentyabr-2019.
4. *Можливості та технології Java*. URL: https://studway.com.ua/code-part-6/.
5. Вілсон Б. К. *Мова програмування С,* друге видання. 232 с.
6. Подоба В. (2014) *Веб-розробка з Python та Django для початківців.*

ОЗНАКИ ІННОВАЦІЙНО-АКТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Лілія Сікорська
студентка IV курсу
Придунайська філія ПрАТ
«ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом»
Науковий керівник – доц. Боденчук Л. Б.

В сучасних умовах господарювання, в конкурентній боротьбі виграють ті підприємства, які позиціонують себе інноваційно-активними. Якщо ж підприємство не є лідером галузі, то саме інноваційна активність стає запорукою збереження його на ринку.

Значна інноваційна активність дає змогу підприємству, а отже, і країні, реалізувати свої потенційні переваги, знайти гідне місце на світовому ринку, посісти провідні позиції в тих сферах економічної діяльності, де вона має для цього умови.

На сьогоднішній день рівень інноваційної активності підприємств України є достатньо низьким, в порівнянні з розвиненими країнами світу. Така ситуація складається через низку причин, головною з яких є відсутність налагодженого зв'язку між розробниками та споживачами продуктів інноваційної діяльності. Також, суттєво впливає на рівень інноваційної активності підприємств України недостатнє фінансування, відсутність інноваційного менталітету та чіткого розуміння того, що представляє собою інноваційний шлях розвитку.

Небезпека ситуації полягає в тому, що при подальшому розвитку інноваційних технологій та освоєнні нових видів продукції, нестача фінансування та відсутність якісної системи управління інноваціями призведе до втрати Україною самостійності у виборі шляху розвитку.

За таких умов держава повинна націлити всі сили на стимулювання інноваційної активності підприємств, тому вже зараз необхідно розробити механізми та інструменти підтримки інновацій, визначити пріоритетні напрямки розвитку економіки і розробити чітку стратегію підтримки цих напрямків.

Для реалізації вищезазначеного необхідно визначити показники за якими оцінюється інноваційна активність підприємства. Вчені досі сперечаються з приводу вірного тлумачення даного терміна, адже з плином часу змінилася сама природа інноватики.

Оскільки в економічній літературі не існує єдиної думки щодо визначення цього поняття, доцільним буде розглянути думки декількох дослідників даного питання, вони відображені в *таблиці 1.*

Аналізуючи визначення приведені в таблиці 1, інноваційна активність підприємства характеризує ступінь участі підприємства в здійсненні інноваційної діяльності в цілому або окремих її видів протягом певного періоду часу.

Рівень інноваційної активності зазвичай визначається як відношення числа інноваційно-активних підприємств, таких, які здійснювали технологічні, організаційні або

маркетингові інновації, до загальної кількості обстежених за певний період часу організацій в країні, галузі, регіоні.

Таблиця 1.

Варіації визначення поняття «інноваційна активність

Автор	Визначення
А.Г.Пригожий [2].	Динаміка дій підприємства щодо створення інновацій та їх практичної реалізації; є індикатором руху підприємства щодо формування кокурентних переваг в умовах активізації диаміки змін зовнішнього середовища та обмеженості ресурсів.
О.Н.Мельников,В.Н.Шувалов[3] .	Творча діяльність (творча енергія) виробників товару або послуги, виражена в досягненні визначених попитом приростах новизни техніко-технологічних, економічних, організаційних, управлінських, соціальних, психологічих та інших показників процесів, товарів або послуг, що пропонуються ринку та виробляються підприємством у конкурентоздатний проміжок часу.
К.В.Балдін, А.В.Баришева, М.М.Іщенко, І.І.Передеряєв[1].	Окрема категорія інноватики, сутністю якої є оцінка характеру інноваційної діяльості підприємства.

Інноваційну активність виробників визначають наступні групи факторів:

1. Зовнішні або загальноекономічні фактори, що відображають вплив мак-росередовища.

Серед зовнішньоекономічних факторів можна виділити політичну ситуацію в країні, розвиток інноваційної інфраструктури та правові чинники.

2. Зовнішні регіональні фактори:
   - частка регіону в загальній структурі інноваційної активності країни;
   - інноваційна інфраструктура регіону;
   - інвестиційна привабливість регіону.
3. внутрішні чинники (галузева направленість підприємств, пільги, державна підтримка, наявність матеріальних ресурсів).

Ці фактори тісно пов’язані між собою і формують інноваційну активність суб’єктів господарювання. Вона визначається двома основними чиниками:

1. станом інноваційного потенціалу підприємства;
2. ефективністю системи управління інноваціями.

Інноваційна активність підприємств країни відображається наступними показниками:

1. питома вага підприємств, які займаються впровадженям інновацій;
2. питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової;
3. кількість освоєних інноваційних видів продукції;
4. кількість впроваджених нових технологічних процесів (в тому числі маловідходних і ресурсозберігаючих).

В табл. 2 і 3 наведені дані про показники інноваційної активності промислових підприємств України [1].

За даними *таблиці 2,*протягом зазначеного проміжку часу частка підприємств, які займалися інноваціями, мала незначні зміни. Пік припадає на 2016 рік (18,9%), після чого спостерігається деякий спад. Серед промислових підприємств, пік впровадження інновацій припадає, також, на 2016 рік. Незважаючи на подальший спад, показник 2018 року все ж виріс на 1,3% в порівнянні з 2017 роком.

Таблиця 2

Загальний обсяг підприємств, що займалися впровадженням інновацій і питома вага впроваджених інновацій в обсязі промислових протягом 2014-2018 років

Рік	Питома вага підприємств,що займалися впровадженням інновацій,%	З них питома вага промислових підприємств, що впроваджували інновації,%
2014	16,1	12,1
2015	17,3	15,2
2016	18,9	16,6
2017	16,2	14,3
2018	16,4	15,6

Розглянувши дані по впровадженню нових технологічних процесів на промислових підприємствах за 2014-2018 роки, наведені в таблиці 3, можна відзначити, що відбувалися незначні коливання в їх кількості, але пік припадає на 2016 рік і становить 3489 технологічних процесів, а найменше їх впроваджувалося в 2015 році. Попри не найкращий показник впровадження нових технологічних процесів в 2018 році (2002 од.), частка маловідходних та ресурсозберігаючих процесів становить 46,25 %. Це найкращий показник за обраний період.

Аналізуючи динаміку освоєння інноваційних видів продукції, слід відзначити, що пік припадає на 2016 рік (4139 од.), після чого спостерігається різке скорочення протягом 2017 року. Але в 2018 році знову спостерігається ріст показника на 1456 од.

Частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової станом на 2018 сягає 0,8%, що є на 1,7% менше ніж в 2014 році. Але цей показник на 0,1% перевищує дані 2017 року (0,7%).

Отже, аналізуючи зазначені показники, можна зробити висновок, що попри невелике збільшення в 2018 році показників інноваційної активності підприємств України в порівнянні з 2017 роком, в умовах стрімкої трансформації економіки ці показники залишаються далекими від європейських.

Таблиця 3.

Різновиди впроваджених інновацій на промислових підприємствах України протягом 2014-2018 років[4].

Рік	Впровадження нових технологічних процесів, од.	в т.ч. маловідходних, ресурсозберігаючих, од.	Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, од.	з них нові види техніки, од.	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості, %
2014	1743	447	3661	1314	2,5
2015	1217	458	3136	966	1,4
2016	3489	748	4139	1305	—
2017	1831	611	2387	751	0,7
2018	2002	926	3843	920	0,8

Таким чином, беручи євроінтегрований курс розвитку економіки, який проголосила Україна, слід: внести законодавчі зміни в галузі інновацій, чіткіше окресливши саме поняття інноваційної активності, налагодити зв'язок між розробниками та споживачами інновацій для раціонального використання державних коштів і праці науковців. Необхідно розширити джерела фінансування та налагодити взаємозв'язок з іноземними підприємствами, насамперед для обміну досвідом. Також, важливим є вирішення питання інформаційної непрозорості, яка провокує низьку мотивацію до розробки, просування та впровадження вітчизняних інновацій, які по суті є в рази дешевшими ніж закордонні.

Перспективний ріст інноваційної активності підприємства неможливий без підвищення інноваційної активності персоналу підприємства, адже важливою ланкою в створенні та впровадженні нових інноваційних продуктів є інтелектуальний потенціал. Тому, формуючи стратегію підвищення інноваційної активності слід приділити особливу увагу мотивації кваліфікованих кадрів.

Головною ланкою, яка повинна створити умови для перспективного розвитку інноваційної активності підприємств України залишається держава, адже вирішити сьогоднішні проблемні питання може лише ефективна система управління, яку повинен забезпечити саме державний апарат.

1. Балдін К. В., Баришева А. В., Іщенко М. М. (2008) *Инновационный менеджмент:* науч. пособ. М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К». 384 с.
2. *Методы оценки инновационной активности промышленных предприятий. Офіційна сторінка даних «Банк работ».*URL: http://www/bankrabot/com
3. Мельников О. Н., Шувалов В. Н. *Инновационная активность как фактор повышения конкурентоспособности.* Офіційна сторінка даних «Библиотека креативной экономики». URL: http://creativeconomy.ru
4. *Офіційний сайт статистики України.*URL: http://www.ukrstat.gov.ua/

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Крістіна Сімьонова
студентка IV курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Степанова Н.О.

Інноваційна діяльність підприємств дуже важлива на даному етапі розвитку економіки, так як вона характеризується високими темпами розвитку в науково-технічних областях: продовжує розвиватися сфера роботизації і цифровізації різних виробничих і фінансових процесів; із збільшеною частотою з'являються нові можливості для модернізації бізнесу; активна зовнішня і внутрішня політика держави також сприяє інноваційної діяльності підприємства. Ринок, побудований на принципах капіталізму (тобто в основі економічних відносин лежить приватна власність, юридичне рівність і свобода підприємницької діяльності) і пов'язаний з вільною конкуренцією (сформованої на основі попиту і пропозиції), змушує підприємства самостійно «існувати і виживати» на ринку, який стає прогресивним і інноваційним і розвиток якого йде в усіх напрямках. Отже, і завдання, які стоять перед підприємствами в області інноваційної діяльності, полягають в пошуку нових рішень, впровадження їх в технологію і організацію виробництва з метою підвищення якості продукції (послуги) і скорочення всіляких витрат. Відзначимо, що досягнення одного підприємства в інноваційній діяльності безпосередньо чи опосередковано впливають і на всю галузь, в якій задіяне підприємство.

Інноваційна діяльність підприємств проявляється в двох формах: продуктовій інновації та процесної інновації. Якщо говорити про інновації продуктової, то вона має на увазі під собою впровадження в виробничий процес нової техніки. А процесна інновація несе в собі розробку і впровадження нових способів виробництва, а також застосування вже наявних технологій в новому для них ролях. Якщо говорити про організацію інноваційної діяльності на підприємстві, то в науковій літературі виділено дві моделі її організації [1]. Але, перш ніж розглянемо відмінності між цими моделями, позначимо основні елементи в організації інноваційної діяльності підприємства. Перша і найбільш важлива, на нашу думку, складова – формування інноваційної стратегії, адже на її основі і проводиться подальша робота підприємства, націлена на досягнення мети інноваційної діяльності. Визначившись зі стратегією, підприємство формує творчі групи і розробляє систему стимулювання творчої активності задіяного персоналу, експертів і т. п. Важливим елементом в організації інноваційної діяльності є і вибір методу управління знаннями і результатами інтелектуальної діяльності творчих груп. А економічну основу для проведення досліджень і їх подальшої реалізації формують створені зовнішні і внутрішні венчурні фонди [2]. Перераховані вище елементи є невід'ємною частиною інноваційного процесу будь-якого підприємства, не дивлячись на те, яку модель організації інноваційної діяльності воно вибрало.

Перша модель організації інноваційної діяльності пов'язана з дослідженнями і розробками в області інновацій принципово нових. Особливість даної моделі полягає в тому, що такі інноваційні перетворення, дослідження і розробки вимагають значних, капітальних вкладень. Найчастіше принципово нові інновації пов'язані з НДДКР в прогресивних (або нових) областях науки; проводячи фундаментальні і прикладні дослідження, виробництво може на виході отримати: абсолютно нову продукцію, матеріали, винахід; альтернативний (новий) спосіб отримання джерел енергії, матеріалів, сировини; принципово модернізовану технологію виробництва; внесок в розвиток нової сфери застосування продуктів.

Друга модель носить назву «інновації відносної новизни». Можна сказати, це «друга хвиля», яка має на увазі використання в своїй інноваційної діяльності проміжних або кінцевих результатів інноваційної діяльності підприємств, що спеціалізуються на першій моделі організації та розвитку інновацій. Іншими словами, у своїй господарській діяльності підприємства другої моделі розвивають інновації щодо, і результатом їх діяльності може стати модернізована вдосконалена продукція, сюди ж віднесемо і продукцію порівняльної новизни (це може бути імітація або копія інноваційних продуктів). Більш серйозна робота відбувається в області створення і впровадження продукції в новій сфері застосування, яка є результатом діяльності підприємств першої моделі. У порівнянні з першою моделлю організації інноваційної діяльності у підприємств другої моделі на інноваційну діяльність виділяється менше власних коштів, відбувається порівняно менший потік фінансових і реальних інвестицій, кваліфікація основою маси персоналу може також поступатися. А в розрізі підприємств, що базуються на інноваціях відносної новизни, ці показники можуть значно відрізнятися один від одного, і з кожним роком вони збільшуються, так як конкуренція на ринку вимагає інноваційних рішень.

Цілком очевидно, що інноваційна діяльність підприємства пов'язана з інвестиційної. Тому далі розглянемо цей аспект інновацій більш докладно. Раніше ми вже сказали про те, що організації необхідно проаналізувати економічні показники для визначення свого інноваційного потенціалу, на основі якого, в свою чергу, буде формуватися фінансова стратегія забезпечення інвестиційної діяльності підприємства. На першому етапі економічного аналізу нам необхідно визначити сумарні витрати на НДДКР, далі оцінити економічну ефективність інновації, а також вартість самого інтелектуального продукту. На другому етапі вже проведемо більш глибокий аналіз і розрахуємо показники економічного ефекту інновації [5]. Результати такого аналізу допоможуть нам оцінити економічний ефект від результатів інновації діяльності

підприємства, врахувати можливі доходи і економію. Адже, як правило, в аналіз включається розрахунок таких показників, як коефіцієнт абсолютної економічної ефективності капітальних вкладень в інновації; річна економія від зниження собівартості при виготовленні нових виробів; економічний ефект від виробництва нової продукції; загальна економія матеріальних витрат; умовно-річна економія від впровадження інноваційної ідеї; вивільнення робочої сили при впровадженні інновації.

Розглянемо перший варіант інвестування інноваційної діяльності – розвиток інновацій за рахунок власних коштів. Це найчастіше самий важкий і довгий шлях до інноваційних змін, так як власних коштів одноразово і в повному обсязі не вистачає, а процес розвитку і впровадження інновацій стає повільним і поетапним. Відзначимо, що в період економічного спаду або криз даний вид джерела фінансування спрямовується на підтримку основного виду діяльності підприємства, а не на інноваційну. Але якщо підприємство тверезо враховує фактор «часу» і прогнози кон'юнктури ринку, то отримати фінансові кошти воно може через власні фонди, до яких найчастіше відносять фонд амортизаційних відрахувань та інші фонди спеціального призначення (наприклад, фонд розвитку виробництва). Засоби для фондів формуються за рахунок амортизаційних відрахувань і прибутку відповідно [6]. Є можливості і прискорити процес припливу нових інвестицій, і збільшити їх обсяг. В даному випадку ми продовжуємо говорити про те, що підприємство продовжує залучати ресурси власними силами. Збільшити свій капітал організація може шляхом випуску цінних паперів як підприємство, чиї акції з часом виростуть в ціні завдяки її інноваційним розробкам; шляхом об'єднання своїх ресурсів і коштів з декількома підприємствами для ведення загальної інноваційної діяльності. Оптимізація витрат і економія коштів у ході інноваційної діяльності може бути досягнута шляхом звернення до лізингу і ін.

Звернемося до наступного джерела інвестицій – державну підтримку. Плюсом такого роду фінансової підтримки є безоплатна і безповоротна основа виділяються грантів. Але бюджетні кошти на інноваційну діяльність підприємство може отримати, тільки витримавши конкуренцію і пройшовши кілька етапів перевірки: відповідність пріоритетним цілям державної інноваційної політики; реалістичність і адекватність економічного плану інноваційної діяльності (бізнес-план проекту). При цьому підприємство може звернутися до різних форм державної підтримки: програмами бюджетного фінансування; державним конкурсів; державних замовлень [7].

Наступна група джерел інвестиційних коштів представлена українськими недержавними фондами та компаніями. Для початку поговоримо про венчурному способі інвестування в інноваційну діяльність. Венчурні фонди і компанії спеціалізуються на допомозі підприємствам, які знаходяться на різних етапах процесу комерційної реалізації інновацій. Особливістю венчурного фінансування є те, що результати інноваційної діяльності підприємства не можуть дати гарантії успіху і, отже, пов'язані з високими ризиками втрат [8]. Але венчурне фінансування дозволяє отримати приплив коштів для реалізації інноваційних проектів на порівняно довгий термін (середнє значення -5-7 років, але може відрізнятися по галузях) і на безповоротній основі. Якщо говорити про фірмах, в яких здійснюється залучення коштів через венчурне фінансування, то це продаж акцій підприємства; кредитування на різних умовах (традиційно таке кредитування супроводжується конверсією в акції підприємства). Отже, «венчурний» інвестор практично завжди стає учасником статутного капіталу підприємства.

Наступна підгрупа даного джерела фінансування представлена інвестиційними організаціями. Інвестиційні фонди і компанії є концентрацію різних інвесторів, починаючи від звичайних громадян, які бажають прибутково вкласти свої кошти, закінчуючи організаціями, які орієнтовані на інвестиційну діяльність (незалежно від територіальної приналежності інвестора, тим самим концентруючи у себе кошти у вітчизняній та іноземній валютах). До цієї категорії інвесторів включаються і банківські організації, які вкладають свою кошти, а іноді і державні органи і структури. Причина

такої популярності інвестиційних організацій полягає в тому, що вони можуть виконувати довірену їм інвесторами функцію поручителя. Для підприємств інвестиційний фонд може надати кошти також після експертної оцінки їх бізнес-проектів інновацій, на безповоротній або ж поворотній основі. І відзначимо, що в Україні інвестиційні фонди і компанії відіграють дуже важливу роль в стимулюванні інноваційної діяльності підприємств.

Іноземні джерела фінансування в принципі представлені такими ж формами, як і розглянуті вище джерела фінансування інноваційної діяльності українськими недержавними об'єднаннями. Експерти відзначають, що на даний момент сформувалася чітка тенденція до зниження іноземного участі в українських компаніях [9]. Пояснюють цю тенденцію політичними і економічними процесами, які знаходять своє відображення в західних санкцій по відношенню до України і відповідні дії українського уряду. А часткова незатребуваність іноземних інвестицій з боку підприємств обумовлена нестабільністю курсу українського карбованця по відношенню до іноземних валют, внаслідок чого інвестиційні потоки з-за кордону стають важкодоступними і дорогими.

Отже, інноваційна діяльність організації в сучасних умовах стає невід'ємною і необхідною частиною господарської діяльності підприємств. Зростає попит споживачів на інноваційні товари, які характеризуються високою якістю, екологічністю виробництва, експлуатації та утилізації, сучасним дизайном, багатофункціональністю продукту, ціновою доступністю і т. п. Також існує і замовлення держави на розвиток фундаментальних і прикладних галузей науки. Виробники самі стають замовниками, які вимагають інноваційних рішень. Тому підприємствам незалежно від обраного напрямку діяльності (комерційна діяльність, спеціалізація на НДДКР, виконання державного замовлення і т. П.) Доводиться вирішувати ті чи інші завдання, які пов'язані з інноваційною діяльністю.

Аналіз джерел коштів фінансування інноваційної діяльності показав, що в сучасних умовах українські підприємства стикаються з такими особливостями: власних коштів у підприємств, як правило, недостатньо, і викликано це високим рівнем сучасних науково-технічних вимог до організації інновацій і т. п .; банківські кредити мають дуже високими процентними ставками і коротким періодом кредитування через високі ризики інноваційної діяльності; фінансування з державною участю – затребуваний і привабливий варіант для підприємств (для малого і середнього бізнесу – самий пріоритетний джерело фінансування), але жорсткі особливості його отримання гальмують зростання активності інноваційних проектів; український ринок фондів (венчурних компаній, бізнес-ангелів і т. д.) недооцінений з боку приватних інвесторів, що гальмує інвестиційні потоки; аналогічний іноземний фондовий ринок для українських підприємств в більшій мірі своєї є недоступним.

1. Гизатуллина О. М., Дворнікова Ю. В. (2014) *Формування адаптованої системи оцінки фінансової стійкості підприємства.*Наука і освіта транспорту: Матеріали VII Міжнар. науч.-практ. конф. Самара: СамГУПС. № 1. С. 124-126.

2. (2017) *Інвестування інноваційних проектів*. Студентський науковий форум. URL: https://scienceforum.ru/2017/article/2017035538.

3. Дворнікова Ю. В. (2010) *Розробка методичного підходу до оцінки економічної ефективності місцевого фінансування інноваційного проекту*. Вісник Самарського державного економічного університету. № 11 (73). С. 28-31.

4. Дворнікова Ю. В. (2006) *Економічна оцінка інноваційної діяльності на українських залізних дорогах:* дис. ... канд. екон. наук. Самара. 217 с.

5. *Інноваційна діяльність організації.* Центр Креативних Технологій. URL:https://www.inventech.ru/lib/predpr/predpr0053.

6. Кузнєцова О. А., Дворнікова Ю. В. (2015) *Проблеми оцінки потенційної фінансової стійкості організації.* Вісник СамГУПС. Самара: Самарський держ. ун-т шляхів сполучення. Вип. 4 (30). С. 30-34.

7. Міщеріна Т. В. (2015) *Інвестиції приватних професійних інвесторів в інноваційні проекти.*Журнал економічної теорії. № 1. С. 169-172.

8. (2017) *Інвестування інноваційних проектів.* Студентський науковий форум. URL: https://scienceforum.ru/2017/article/2017035538.

9. *Рекордне падіння обсягу прямих іноземних інвестицій.* ТАСС. URL: https://tass.ru/ekonomika/5670989.

ЗАДАЧИ ТА ФУНКЦІЇ МЕНЕДЖЕРІВ ПРИ ВИБОРІ ІНОЗЕМНИХ ПОСТАЧАЛЬНИКІВ

Артем Сорока
магістрант факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Сорока Л.М.

Ефективність ведення зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) суб'єктом підприємництва залежить від багатьох факторів. Це і наявність необхідних ресурсів: фінансових, трудових, сировинних і інших; і ефективна організаційна структура; і здатність виробляти конкурентоспроможний товар; і ефективний менеджмент тощо. Тому, пошук надійних партнерів-постачальників необхідних економічних ресурсів, у процесі здійснення ЗЕД, є одним із факторів-детермінантів на шляху досягнення успіху фірми як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках.

Ретельний пошук та обґрунтований вибір партнерів-постачальників на міжнародному ринку є важливою та необхідною складовою процесу управління організацією.

Процес вибору постачальника – це одне із головних завдань системи логістики підприємства. Однак, деякі менеджери не надають належної уваги процедурі відбору надійного постачальника, що призводить до зниження ефективності діяльності організації. Всім відомо, що не можливо виробляти якісні товари і послуги, які є конкурентоспроможними, якщо фірма не має надійних контрагентів.

Деякі дослідження показують, що в багатьох компаніях світу принаймні 50% проблем, пов'язаних з якістю, виникає через товари і послуги, якими забезпечили компанію постачальники. Тому ефективне рішення задачі вибору постачальника є основою успішного функціонування і створення стійкої бази постачання будь-якої компанії [1].

Саме тому перед менеджерами підприємства, яке має зовнішньоекономічну діяльність, постає проблема вирішення завдання вибору постачальника. Від грамотного вибору методів вирішення даного завдання залежить ефективність закупівельної діяльності підприємства, а значить і його конкурентоспроможність.

Відбір потенційних постачальників – це складний процес, який складається із багатьох етапів.

На першому етапі менеджери займаються пошуком можливих партнерів-постачальників. В рамках даного процесу управлінцями можуть виконувати безліч функцій таких як збір і обробка інформації про фірми-постачальники. З метою отримання необхідної інформації менеджери здійснюють такі заходи як: пошук інформації у мережі Інтернет; обробка матеріалів засобів масової інформації; знайомство із каталогами та прайс-листами; отримують інформацію з реклами; відвідують конкурси, виставки, ярмарки; дають об'яву про проведення конкурсу на проведення закупівель тощо.

Другий етап передбачає аналіз потенційних постачальників за деякими критеріями. Число та важливість критеріїв кожне підприємство-учасник ЗЕД встановлює індивідуально у залежності від багатьох важелів. Найбільш часто у такому процесі

використовуються наступні критерії оцінювання: якість продукції, ціна продукції, умови постачання, наявність після продажного сервісу, надійність фірми-постачальника та його фінансовий стан, географічне розташування постачальника, імідж потенційного партнера, транспортна інфраструктура тощо.

Набір перерахованих вище чинників може бути різним у кожного господарюючого суб'єкта, все залежить від галузі, у якій функціонує підприємство, від його розмірів і цілей розвитку.

У процесі виконання менеджером професійних обов'язків на даному етапі, можуть виникнути деякі проблеми. Наприклад, дорожнеча і тривалість пошуку та отримання інформації про постачальника; можливість виникнення політичних проблем; вірогідність упущення деяких видів витрат; складності юридичного характеру; мовні бар'єри; культурні особливості тощо.

Після проведення менеджерами ряду дій на попередніх етапах з'являються певні результати: набір критеріїв, які висуваються до потенціальних партнерів-постачальників і список фірм, які найбільш повно відповідають встановленим вимогам.

Тому, на слідуючому етапі основне завдання менеджерів – відібрати необхідну кількість постачальників.

Існує два найпоширених у практиці підходи до вибору найкращого зарубіжного постачальника із багатого різноманіття пропозицій на світовому ринку [2, с. 189].

Перший – експертний підхід, він базується на думці спеціалістів з приводу сутності постачальника. Вони здатні надати адекватну оцінку тим чи іншим параметрам, які дають характеристику іноземному партнеру. В результаті отримання інтегральних експертних оцінок встановлюється рейтинг і здійснюється вибір постачальника. До недоліків даного методу можна віднести можливу суб'єктивність думки експертів у випадку вибору між кількома з них. Проте чим більша кількість претендентів, тим менше проявляється суб'єктивний чинник.

Другий підхід, що на нашу думку може не завжди забезпечити точну оцінку потенційного партнера – аналітичний. Він базується на ряді розрахованих показників, які характеризують господарську діяльність постачальника. Але складність даного методу в тому, що не завжди є можливість отримати весь перелік необхідної коректної інформації для застосування даного методу. Так у результаті відсутності деяких даних, розрахунки не здатні повною мірою забезпечити відображення доцільності співпраці.

Сьогодні, найбільш поширеним методом відбору іноземного постачальника є перший метод – метод експертних оцінок, тому розглянемо його більш детально.

Цей метод застосовуються тоді, коли не має змоги використовувати аналітичні або експериментальні методи отримання інформації, а дана методика дозволяє отримати бажані результати, скориставшись досвідом та інтуїцією фахівців-експертів.

Шляхом експертного оцінювання остаточно формуються переліки критеріїв-детермінантів і встановлюються їх вагові коефіцієнти, які приймають участь у процедурі проведення рейтингового оцінювання потенційних постачальників.

За результатами рейтингового оцінювання менеджери отримують ранжований список потенційних іноземних постачальників і мають змогу запропонувати співпрацю тим, що мають найвищий рейтинг.

Існують й інші методи відбору постачальників, наприклад, метод оцінки витрат, метод домінуючих характеристик, метод категорій уподобань (переваг) та інші, але вони більш підходять до вибору постачальника на вітчизняному ринку.

Метод оцінки витрат також називають затратно-коефіцієнтним методом, або методом місій. Його сутність розкривається за допомогою поділу процесу постачання на декілька можливих місій, для кожної розраховують всі витрати та доходи. Далі з переліку варіантів, за критерієм загального прибутку, вибирають найбільш вигідний [3].

Метод домінуючих характеристик базується на тому, що менеджери обирають тільки один чинник, який, на їх погляд, найбільше впливає на процес відбору фірми-

постачальника. І опираючись тільки на обраний критерій, аналізують потенційних партнерів [3].

Досить цікавим є метод уподобань. Згідно з даним підходом, кожний підрозділ підприємства, яке проводить відбір партнера-постачальника, оцінює майбутнього контрагента за власними домінуючими критеріями, які є специфічними для даного структурного елемента. Задача менеджерів із відділу зовнішньоекономічної діяльності – зібрати інформацію з усіх внутрішніх джерел і прийняти вірне рішення.

Отже, проведення процедури вибору найкращого партнера-постачальника на міжнародному ринку – процес довготривалий та складний. Тому головна запорука успіху компанії – це наявність висококваліфікованих управлінських кадрів, які зможуть використати необхідні професійні знання та навички з метою досягнення фірмою поставлених цілей.

1. *Алгоритм і основні методи вибору постачальника*.URL: https://stud.com.ua/49104/logistika/algoritm_osnovni_metodi_viboru_postachalnika.

2. Козака Ю.Г. (2014) *Міжнародний маркетинг*: навч посіб. Київ: Центр учбової літератури. 294 с.

3. *Особливості вибору постачальника*.URL: https://pidruchniki.com/1957041150926/logistika/osoblivosti_viboru_postachalnika.

ЗНАЧЕННЯ ТА НЕОБХІДНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Марина Стойнова
студентка ІІІ курсу факультету економіки, управління та бізнесу
Придунайська філія «Міжрегіональна академія управління персоналом»
Науковий керівник – Боденчук С.В.

За останні десятиліття значно збільшився інтерес до інновацій як серед вчених-економістів так і серед підприємців, що закономірно, так як інновації стали одними з головних чинників економічного зростання. Інновації є необхідною умовою розвитку виробництва, підвищення якості та збільшення кількості появи нових товарів і послуг, а в умовах ринкової економіки вони є рушійною силою конкуренції, завдяки їм вдається використовувати сучасну технологію і організацію виробництва, забезпечувати успіх і ефективність діяльності підприємства. Інновації позитивно впливають на розвиток підприємств і економіки країни, тому необхідно сприяти ефективному здійсненню інноваційного процесу, систематичного створення і поширення наукових досліджень і розробок, від впровадження яких буде залежати конкурентоспроможність вітчизняних підприємств і країни в цілому.

Інновації є досить складною, багатогранною проблемою, які зачіпають весь комплекс відносин – дослідження, виробництва, збуту. Величезне значення в підвищенні ефективності інновації належить менеджменту [1,с.146].

Визначальними для інновацій є наступні ознаки:

1. вони завжди пов’язані з господарським/практичним використанням оригінальних рішень. У цьому полягає їх відмінність від технічних винаходів;
2. дають конкретну господарську та соціальну вигоду для підприємства;
3. означають перше використання нововведення на підприємстві незалежно від того, чи застосовувалося воно де-небудь раніше. Інакше кажучи, з точки зору окремої компанії навіть імітація може мати характер інновацій;
4. потребують творчого підходу і пов’язані з ризиками.

Постійна необхідність інновацій обумовлюється потребами вдосконалення, модифікування і відновлення товарів, створення нових товарів, розробки і впровадження

нових технологій, проведення науково-дослідних і конструкторських робіт. В інноваційну політику входить також впровадження більш досконалих форм і методів виходу на ще не освоєні ринки, використання елементів новизни в стимулюванні збуту і рекламної діяльності, перетворення організаційної структури фірми, інновації в управлінні нею, виявлення нових каналів руху товару.

Значення необхідності залучення інновацій постійно зростає, так як з плином часу з'являються все більше аналогів товару, нові конкуренти, підприємства просто змушені схилятися до використання інновацій.

Необхідність у інноваційній діяльності випливає не тільки через постійні зміну у зовнішньому середовищі, але і через загрозу старіння продукту. В результаті змін у суспільстві нові потреби, а потім і нові методи та способи задоволення цих потреб [2,с.69]

Темпи змін у світі нереально швидко збільшуються – поява нових технологій, зростання конкуренції, змінюється смак і переваги споживачів – усе це негативно впливає на життєвий цикл товару, скорочуючи його. Компанії, які не здатні модернізувати свою продукцію/товар, рано чи пізно поступаються місцем на ринку через нездатність витримувати конкурентоспроможність і віддають своє місце більш інноваційним організаціям.

Цілі інноваційної діяльності мають різну направленість та залежать від технічного озброєння, фінансово-економічного стану, політичного середовища, ресурсного потенціалу та ринкового характеру. В результаті, інноваційна діяльність є каталізатором на вимоги ринку, при цьому вона є дуже чутливою до обмеженості доступу до інноваційних технологій, ресурсні обмеження, зміни в податковій і фінансово-кредитній політиці.

З огляду на взаємопов'язаність цілей інноваційної діяльності і її чинників, характер і зміст цілей інновацій найбільш доцільним є поділ на стратегічні (прогнозні) та тактичні (оперативно-конкретні) цілі. В сучасних умовах стратегічні цілі більшості підприємств окреслені наступними напрямами

- збільшення прибутку;
- підвищення конкурентоспроможності;
- просування на нові ринки та закріплення своїх позицій на них

До тактичних цілей можна віднести:

- оновлення технічного оснащення підприємства;
- впровадження новітніх технологій, асортименту, якості
- зниження витратної частини
- підвищення якості продукції та екологічної безпеки

Виходячи з цього треба зазначити, що тактичні цілі підприємства стосовно інноваційної діяльності мають комплексний напрям. Для досягнення тактичних та стратегічних цілей обов'язково необхідно враховувати вище зазначені фактори, які мають різний характер.

При прийнятті управлінських рішень важливою дією є розділення факторі за групами та чітке пояснення з чого вони витікають.

Взагалі фактори, які відносяться до інноваційної діяльності класифікують за двома напрямками:

1. Внутрішні – фактори, які безпосередньо стосуються підприємства;
2. Зовнішні – фактори, на які підприємство не може ніяк сприяти.

При виявленні факторів зовнішньої групи, необхідно розділити їх на прямі та не прямі групи.

Зазначені фактори можуть впливати на підприємство, а більше за все на його інноваційну діяльність у різних комбінаціях або ж глобально, всією групою, тому це необхідно враховувати, коли виникає необхідність введення інноваційних дій на підприємстві.

Насамперед для підприємств внутрішня необхідність залучення інновацій стоїть на першому місті, до них можна віднести:

– Фізичний та моральний знос технічного оснащення,
– Застаріла технологія виробництва,
– Необхідність у зниженні енергоресурсів,
– Мета збільшення темпу випуску продукції

Сучасні підприємці також вважають, що один з основних факторі, що до управління інноваційною діяльністю є – інноваційний клімат в організації, та готовність персоналу до нововведень. Важливою для інновацій також є галузь підприємства. Саме від сфери діяльності підприємства залежить на скільки вона є привабливою ля інвесторів к вітчизняних так і іноземних, саме фактор галузі підвищує рівень інвестиційних потоків [4, с.174].

Основною метою інноваційної діяльності є підвищення рівня конкурентоспроможності товару, який реалізує певна організація чи підприємство.

Конкурентоспроможність – це певні риси товару, які відзначають його від товару-конкурента за ступенем відповідності певній потребі, так і за розміром витрат на її задоволення[3].

Головними складовими, які визначають конкурентоспроможність товару є:

1. Споживчі властивості,
2. Ціна

Розглядаючи ціну та якість потрібно звернути увагу і на інші не товарні фактори:

1. Залучення рекламної діяльності,
2. Імідж фірми,
3. Рівень обслуговування

Що до третього фактору, рівень обслуговування є також важливою складовою, яка дійсно може підвищити конкурентоспроможність товару.

Враховуючи все вище зазначене можна зробити висновок, що формула конкурентоспроможності виглядатиме саме так:

$$\mathbf{К=Я+Ц+О} \qquad \mathbf{(1)}$$

де К – конкурентоспроможність;
Я – якість;
Ц – ціна;
О – обслуговування.

Управління конкурентоспроможністю – це процес забезпечення таких умов, при яких співвідношення вищезазначених складових є оптимальним. Такі зусилля приводять до ирішення стратегічних питань, а саме:

– зниження витрат виробництва;
– збільшення прибутку;
– підвищення сервісного обслуговування;
– забезпечення балансу між ціною та якістю;

Результатом є підвищення економічної ефективності

Необхідність інноваційної стратегії – є моральне старіння продукції, що випускається і технології. У зв’язку з цим кожні три роки на підприємствах слід проводити атестацію виробів, технологій, обладнання та робочих місць, аналізувати ринок і канали розподілу товарів.

Таким чином вирішення проблеми формування повного відтворювального циклу підприємства лежить в інноваційній сфері; навіть невелике підприємство, що володіє технологією виробництва нової продукції, може успішно конкурувати в глобальній інноваційній економіці, зайнявши свою нішу в системі міжнародного поділу праці.

Інноваційна діяльність має величезне значення для підприємств, то саме вона формує те, на скільки організація може бути конкурентоспроможною, на скільки вона

може бути готова до зовнішніх та внутрішніх змін. Без залучення інноваційних технологій та способів управління організація приречена в певний момент віддати своє місце новому та прогресивному конкуренту в своїй сфері.

1. Савчук Л.М., Daniel Fic (2017) *Інноваційна діяльність та економічна безпека підприємств* : колективна монографія. Дніпро : Пороги. 480 с.

2. Носовець О. І., Волощук Л. О. (2017) *Проблематика здійснення інноваційної діяльності вітчизняними економічними суб'єктами в умовах чинного законодавства*. Бізнес Інформ. №7. С. 64-70

3. Васильців Т. Г., Шехлович А. М. (2016) *Пріоритети забезпечення інноваційної безпеки України в умовах зовнішньої агресії.*Бізнес Інформ. № 8.

4. Бервено О. В., Артамонова А. Ю. (2017) *Методичні підходи щодо активізації інноваційного потенціалу підприємства.* Бізнес Інформ. № 12. С. 171-176

ІНТЕРАКТИВНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАКАТ ЯК СУЧАСНИЙ ДИДАКТИЧНИЙ ЗАСІБ НАВЧАННЯ

Марина Шевченко
студентка ІІІ курсу факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Мізюк В.А.

Державний освітній стандарт загальної середньої освіти пред'являє високі вимоги до сучасної школи, які не можливо задовольнити, використовуючи тільки традиційні методи і засоби педагогічних технологій.

Кожного року науковці й вчителі-новатори шукають ефективні засоби, які сприятимуть підвищенню рівня засвоєння учнями навчального матеріалу, зацікавлять їх, мотивують до вивчення предмета, розвитку розумової діяльності і творчого потенціалу школярів. Застосування у навчанні освітніх інформаційних технологій дозволяє облегшити навчальний процес і активізувати пізнавальну діяльність учнів.

Аналіз літератури з проблем застосування ІКТ у навчанні показав, що серед засобів інтеграції різних за характером навчальної інформації набуває популярність сервіс для створення віртуальних інтерактивних плакатів.

Особливості розробки і застосування інтерактивних електронних плакатів досліджували такі вітчизняні вчені як О.І. Ільїна, С. Г. Литвинова, М. С. Мамута, І. В. Морквян, О. О. Рибалко, Т. І. Таблер, Г.Е. Ткачук, Н. А. Хміль та інші. Всі вчені одностайно підкреслюють ефективність використання віртуальних інтерактивних плакатів у навчальному процесі.

С. Г. Литвинова вказує, що інтерактивний плакат – це «електронний освітній засіб нового типу, який забезпечує високий рівень задіювання інформаційних каналів сприйняття наочності навчального процесу» [4, с.96]. А. О. Юрченко, характеризуючи цей засіб навчання, зазначає, що це «засіб подання інформації, що здатен «співпрацювати» з користувачем за для більш повного та глибокого ознайомлення з проілюстрованим на плакаті матеріалом» [8, с.98].

Як ми бачимо, інтерактивний плакат відносять до засобу передачі наочної інформації.

Якщо розглянути плакат як наочний засіб, можна стверджувати, що він є традиційним засобом, основна функція якого є демонстрація матеріалу. Але електронний плакат відрізняється від традиційного тим, що має іншу форму представлення, а саме в електронному виді. А тому, щоб працювати з таким засобом можна тільки за допомогою комп'ютера або інших електронних гаджетів, наприклад, планшетів, смартфонів тощо.

На електронному плакаті можна представити інформацію різного типу, а саме текстову, ілюстративну, схематичну, табличну, відео, тобто всю інформацію, яку можна представити за допомогою комп'ютерної техніки (див. *мал. 1*).

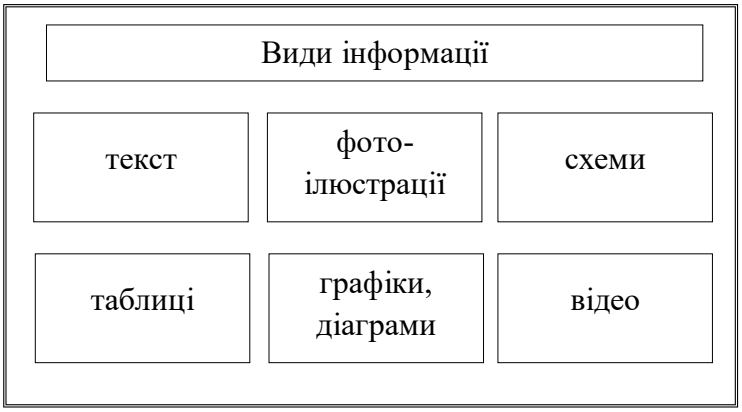

Мал. 1.*Різновид інформації, яку можна розмістити на електронному інтерактивному плакаті*

Для надання засобу інтерактивності, тобто можливості взаємодіяти учнів з інформацією, використовують технологію поступового розгортання інформації, тобто інформація з'являтися на екрані у повному обсязі не відразу, а залежно від дій користувача.

Щоб успішно створити навчальний інтерактивний плакат вчителю необхідно володіти певними навиками роботи з комп'ютерними програмами і Інтернетом.

У таблиці 1 ми представили найбільш відомі сервіси для розробки інтерактивного плакату, серед яких, як ми бачимо, є як платні, так і безкоштовні засоби.

Таблиця 1

Характеристика програмних засобів для створення інтерактивного плакату

Назва	Інтернет адреса	Мова інтерфейсу	Вартість
Glogster	https://edu.glogster.com/	платний	англомовний
Cacoo	https://cacoo.com/	платний	англомовний
Padlet	https://ru.padlet.com/	три плаката безкоштовно, додаткові платно	україномовний
Thinglink	https://www.thinglink.com/	платний	англомовний

Досвід показує, що електронний плакат можна створити й за допомогою таких програм як AdobeFlash і Microsoft PowerPoint. Потужностей даного програмного середовища дозволяє наповнити плакат необхідним матеріалом, додавати і оперативно змінювати елементи за вимогою користувача. Однак, презентація у даному випадку буде містити надто велику кількість слайдів, а часта зміна кадрів може призвести до зниження рівня уваги учнів [7].

Електронний плакат, створений за допомогою зазначених сервісів дозволяє зосередити інформацію на одному просторі у вигляді «опори», а інші навчальні матеріали прикріпляти до нього за допомогою вбудовування зовнішніх об'єктів або налаштування гіперпосилань [5].

На *малюнку 2* наведено приклади інтерактивних електронних плакатів, створених на різних платформах, однак які дозволяють працювати з різноманітною за видами інформацією.

а) б)

***Мал. 2**. Приклади інтерактивних електронних плакатів з а) математики [1], б) літератури [2].*

Як ми бачимо з наведених прикладів, електронний інтерактивний плакат може містити теоретичні відомості, історичну довідку, ілюстрації, табличні данні, довідкові матеріали для розв'язання задач, системи вправ для закріплення матеріалу або тестового опитування, для самостійної роботи тощо.

Г.Е.Ткачук зауважує, що інтерактивний плакат дозволяє «концентрувати навчальну інформацію кількох слайдів у вигляді «навчальної опори», опорного конспекту, який можна використовувати як на етапі вивчення нового матеріалу, так і на етапах закріплення й контролю» [6, с.45].

За допомогою плаката вчитель може організувати роботу як з усім класом, якщо проектувати його на інтерактивній дошці або демонстраційному екрані, так і з кожним учнем у виді індивідуальної роботи за комп'ютером.

Інтерактивний плакат дозволяє вчителю самостійно конструювати уроки, впроваджувати різні за видами і складністю завданнями, розширити можливість застосування мультимедії (відео, анімація) та наочних посібників в організації диференційного підходу до викладання матеріалу в класах з різним рівнем підготовки та самостійної роботи учнів. Однак, в процесі використання інтерактивних плакатів вчитель має звернути увагу, чи відповідає плакат навчальній програмі, є зручним і зрозумілим інтерфейс програми, чітко відображає текст, ілюстрації, формули, графіки, таблиці тощо.

Таким чином, інтерактивний плакат органічно інтегрується в класно-урочну систему і надає широкі можливості для організації навчального процесу. Він дуже простий у використанні, не вимагає інсталяцій, у нього зрозумілий інтерфейс. Інтерактивний плакат також багатий візуальними матеріалами – яскравими анімаціями явищ і процесів, фотографіями та ілюстраціями, який відрізняється від інших засобів навчання.

Проаналізувавши використання інтерактивних плакатів у навчальному процесі, ми погоджуємося з думкою вчителя-практика Л.Д. Желізняк, що при їх застосуванні учні краще сприймають матеріал, у них підвищується інтерес до предмета, ефективність самостійної роботи, що впливає на якість формування практичних умінь і навичок. Плакат забезпечує максимальну взаємодію учня з вмістом освітнього ресурсу на всіх етапах засвоєння інформації, а його використання допоможе в цікавій та доступній формі ознайомитися з новим матеріалом, засвоїти ключові поняття, загальні закономірності [3].

Таким чином, провідна ідея використання інтерактивного плаката як мультимедійного освітнього ресурсу у тому, що він наочно демонструє учневі навчальний матеріал, який зібрано в єдине ціле. Крім того, плакат виступає сучасним засобом організації роботи учнів на уроці, і може, на нашу думку, замінити традиційний план-конспект уроку.

1. *Інтерактивний електронний плакат з літератури*.URL: thinglink.com/card/853018678076112897?fullscreen=true

2. *Інтерактивний електронний плакат з математики*.URL: edu.glogster.com/glog/_/22jo0q962k0

3. Желізняк Л.Д. *Інтерактивний плакат як сучасний засіб навчання: Форум педагогічних ідей на сайті «Освіта.ua»*.URL: https://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/38576/

4. Литвинова С.Г. (2018) *Моделювання інтерактивних електронних плакатів*. Фізико-математична освіта. Випуск 4 (18). С. 96-100.

5. Таблер Т.І. (2013) *Сучасний дидактичний засіб – електронний інтерактивний плакат*.Розвиток сучасної природничо-математичної освіти: реалії, проблеми якості, інновації: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp14/Tabler.pdf.

6. Ткачук Г.Е. (2011) *Інтерактивний електронний плакат як сучасний дидактичний засіб навчання фізики.* Комп'ютер у школі та сім'ї. №8. С.45-46

7. Хміль Н. А., Морквян І. В. *Огляд віртуальних інтерактивних дощок: Інтернет-додаток до журналів видавничої групи «Основа»*.URL: http://osnova.com.ua/items/item-october-2016/index_4.html#point_4

8. Юрченко А.О. (2018) *Інтерактивний плакат як засіб подання навчального матеріалу*. Міжнародна науково-практична конференція «НПК – 2018», Суми. С. 98-100. URL: http://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/6149/1/Юрченко%20А.%20-Інтерактивний%20плакат%20НПК-2018.pdf

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІСТУ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Дмитро Яковенко
магістрант факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Яренчук Л.Г.

Сучасний стан інноваційного розвитку, постійне вдосконалення ІКТ, підвищення рівня інформатизації формують потребу у використанні нових підходів і форм навчання, зокрема впровадження дистанційної освіти.

Аналіз теоретичних джерел показав, що серед головних переваг дистанційної форми навчання науковці визначають:

- сприяння індивідуалізації процесу навчання;
- створення умов для самостійного формування траєкторії освітньої діяльності здобувачем освіти;
- спонукання до самостійної роботи, самоосвітньої діяльності та підвищення рівня інформаційної компетентності;
- забезпечує можливість підвищення професійної компетентності фахівців різних галузей національної економіки[1, с. 96].

Отже, необхідність впровадження дистанційної форми навчання в освітній процес здобувачів вищої освіти, зокрема спеціальності «Трудове навчання та технології» не викликає сумнівів. Тому вважаємо необхідним розглянути зміст та особливості дистанційного навчання.

У відповідності до чинного законодавства України дистанційна форма навчання - форма організації навчального процесу у закладах освіти (ВЗО, ЗПО, ПТЗО, ЗОЗ), яка забезпечує реалізацію дистанційного навчання та передбачає можливість отримання випускниками документів державного зразка про відповідний освітній або освітньо-кваліфікаційний ступень [2].

Слід відмітити, що на сьогодні не існує єдиного погляду науковців на зміст дефініції «дистанційне навчання». Основна розбіжність у трактуваннях науковців, за нашим дослідження полягає у тому, що одні — розкривають дистанційну освіту як різновид формальних форм, у межах якої спостерігається інтерактивний зв'язок між учасниками освітнього процесу засобами ІКТ, а інші вважають дистанційну освіту повністю автономною в основі якої покладено принцип самостійного навчання здобувача освіти.

Проте можна визначити такі характерні ознаки дистанційної форми навчання:

- віддаленість викладача і здобувача один від одного у просторі та часі в процесі освітньої діяльності;
- можливість використання різних технологій і засобів ІКТ у ході використання різноманітних засобі обміну навчальною інформацією;
- самостійність здобувача освіти у виборі часу, інтенсивності та місця здійснення освітньої діяльності.

Відмітимо, що зміст дистанційного навчання у різних каїнах має свої особливості. Так, Американська система дистанційного навчання передбачає наявність таких форм взаємодії між викладачами і здобувачами освіти, які навчаються дистанційно:

- проведення консультації (інструктажу) за допомогою мережі INTERNET або інших сучасних технологій зв’язку;
- безпосередні консультації з педагогами, які виїжджають як правило одноразово до місця проживання здобувачів освіти, щоб провести інструктаж, більш детально пояснити особливості навчання та налагодити зворотний зв’язок;
- залучення до консультацій з тьюторів;
- співпраця з працівниками технічного відділу щодо підвищення ефективності використовування мультимедійних технологій та можливості впровадження у освітній процес інноваційних ІКТ;
- створення якісної інформаційної бази електронних бібліотек та забезпечення вільного доступу до них здобувачів освіти;
- відвідування електронних лінків;
- забезпечення можливості використання електронної пошти для надання навчальних матеріалів та необхідної інформації за допомогою електронної пошти;
- забезпечення якісного зворотного зв’язку між учасниками освітньої діяльності.

Зазначимо, що серед найбільш поширених форм дистанційного навчання у США можна визначити такі: консультаційне і кореспондентське навчання, регульоване самонавчання, «кейс»-технологія, телекомунікаційне і мережеве навчання. Цікавим є те що дистанційне навчання є трирівневим, тобто передбачає базовий, підвищений і творчий рівень формування компетентностей.

Провідною організацією у країнах Європи, щодо впровадження дистанційної освіти є Європейська Асоціація Університетів з Дистанційним Навчанням (ЕАУДО) та Європейський відкритий університет (створено на базі Мережі Європейських Відкритих Університетів (СЕОУ) [3].

До найпотужніших у світі закладів ДО слід віднести Національний центр дистанційної освіти у Франції; відкритий університет Великої Британії; Голандський відкритий університет, тощо.

Відмітимо, що в Україні виокремлюють чотири найпоширеніші моделі організації дистанційної освіти.

Перша модель «Доповнення традиційної університетської освіти» є найбільш розповсюдженою за такої моделі ЗВО пропонують здобувачам освіти вивчення дистанційно окремих курсів іноді програм. Зазначимо, що єдиною відмінністю від традиційного навчання такої моделі організації дистанційної освіти полягає у додатковому забезпечені слухачів необхідним навчальним контентом засобами ІКТ.

Друга модель — «Консорціум» передбачає підписання угоди між освітніми закладами на регіональному або державному рівнях для забезпечення доступу до дистанційного навчання усіх бажаючих, підвищення його якості та сумісного використання інформаційних ресурсів, технологій і засобів. Документ про отримання освіти при цьому видає заклад де безпосередньо опановував програму дистанційного навчання здобувач.

Дещо відрізняється від консорціуму модель організації дистанційної освіти «Угоди». За такої моделі на договореній основі заклади освіти, науково-педагогічні працівники та \ або провайдери створюють певну організаційну структуру, що має право надавати документ про освіту незалежно у якій установі, що входить до цієї організації, було отримано освіту.

Четверта модель організації дистанційної освіти «Віртуальні університети» в Україні ще не набула великого поширення. Така модель передбачає надання більшої частини освітніх програм за допомогою засобів ІКТ. Найбільш часто у вітчизняній педагогічні практиці «Віртуальні університети» використовують у сфері післядипломної освіти та організації курсів підвищення кваліфікації (наприклад «EdEra».

Наголосимо, що для впровадження та поширення дистанційної освіти у вітчизняних закладах освіти застосовують безкоштовні системи створення дистанційних курсів: Moodle, ATutor, Ilias, Olat.

Отже, впровадження дистанційної освіти висуває нові вимоги до викладача не тільки з погляду змісту навчальних дисциплін але й підвищення їх інформаційно-комунікаційних компетентостей. У кожній країні дистанційна освіта має свої особливості. Найбільш важливими з них вважаємо інтерактивний характер, необхідність чіткого планування у часі, інтенсивність дискусій, необхідність участі здобувачів освіти у коригуванні структури, змісту і ефективності програм та/або дисциплін.

1. Юнчик В.Л. (2013) *Методичні особливості дистанційного навчання оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти:* Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 7 (50),. С.95-100.

2. Наказ Міністерства освіти і науки України «*Про внесення змін до Положення про дистанційне навчання»* від 25.042013 року № 466 від 14.07.2015 № 761 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0923-15 (дата звернення 08.11.19)

3. Огієнко О.І. *Дистанційна педагогічна освіта: зарубіжний та вітчизняний досвід: методичні рекомендації* URL: http://ipood.com.ua/data/NDR/Information_technology/2012_Ogienko_recomend.pdf (дата зверенння 08.11.19)

ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ НАУК

РОЗВИТОК ТА КОРЕКЦІЯ САМООЦІНКИ У СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ВУЗІ

Євгенія Анисимова
студентка IV курсу факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Жоха С.П.

Парадигма розвитку вищої освіти спрямована на створення умов для формування у студента механізмів самонавчання і самовиховання. Необхідною умовою запуску даних психологічних механізмів є адекватна самооцінка студента. Через усереднений підхід до студента страждає в тому числі самооцінка молодих людей. У свою чергу неадекватне оцінювання самого себе призводить до таких наслідків, як: підвищена тривожність, що продукує підвищену невротизацію, погана адаптація в колективі, низька академічна успішність, дисгармонія в особистому та сімейному житті, формування комплексів неповноцінності, проблеми в становленні професійної кар'єри, агресія до зовнішнього світу.

Самооцінка займає центральне місце в системі «Я-концепції» молодої людини. Чим нижче рівень самооцінки, тим вразливіша особистість до критики, тим більше проявляється схильність до самообману, домінування мотивації самоствердження, високий розвиток різних форм психологічного захисту. Самооцінювання визначає характер міжособистісних відносин. Чим більше індивід не поважає себе, тим більше не цінує і боїться інших, виявляє прагнення до самоствердження. Низька самооцінка проявляється як почуття меншовартості, що переховується за самовпевненістю, згодом виливається в систематичне приниження власних можливостей, самознищення, очікування від оточуючих або агресивних проявів по відношенню до них, або похвали.

Здатність молодої людини до свідомої регуляції своєї поведінки в 17-19 років недостатньо розвинена. Самооцінка здійснюється за допомогою порівняння «Я» ідеального і «Я»-реального, в той час як «Я» ідеальне не проаналізоване, а «Я»-реальне не оцінено самою особистістю. Таке протиріччя створює у молодої людини внутрішню невпевненість у власних силах. Самооцінка не тільки регулює поведінку, а й пов'язана з рівнем домагань. У разі успіху рівень домагань підвищується, в ситуації невдачі – знижується.

Самооцінка грає величезну роль протягом усього життя особистості. Будучи важливою частиною самосвідомості, вона визначає місце молодої людини в навколишньому світі, визначає характер взаємин з батьками, однокурсниками, викладачами.

Адекватність самооцінки визначається вихованням в ранньому дитинстві. Якщо батьки сприймали дитину як власність, то у нього формується почуття малоцінності. В авторитарній сім'ї, без емоційної доброзичливої атмосфери, з проявом деспотичними батьками надмірно суворих заходів виховання у особистості, що розвивається формується самобичування; в атмосфері постійного психологічного дискомфорту починають з'являтися різні комплекси: сором'язливість, страх помилок, відсутність спонтанності, високий самоконтроль. У студентів зі зниженою самооцінкою і самоповагою не складаються міжособистісні відносини з однокурсниками, викладачами, батьками. В інтимному плані вони відчувають сильні захоплення і пристрасть, що змінюються занепокоєнням, нав'язливими ревнощами, страхом втратити кохану людину. Пізніше ці почуття трактуються як невпевненість в собі, наполеглива вимога доказів вірності і поваги, згодом призводять до самотності і формування різноманітних форм психологічного захисту.

Способи компенсації низького самооцінювання різні. Знижуючи рівень домагань, індивід замикається в собі. Більш ефективним способом є зміна молодою людиною власного ставлення до ситуації, що склалася, поведінки, рівня домагання до своїх можливостей.

Психологічний розвиток особистості студента відбувається як виникнення і розв'язання суперечностей, саморуху, активної роботи над власною персоною.

Психолого-педагогічні впливи навчального напряму повинні бути спрямовані на підбадьорювання, заохочення не впевнених у собі учнів. Викладачі, що працюють в традиційній системі навчання, оцінюють студентів як слабковстигаючих тільки за результатами навчальної діяльності, не враховуючи індивідуальних особливостей кожного. Виховні впливи педагога-гуманіста спрямовані на формування критичності по відношенню до власної персони і становлення адекватної самооцінки. Головний принцип виховання студентів – прийняття людини такою, якою вона є, без прямих оцінок і настанов. Негативне оцінювання педагогом діяльності учня може справити негативний вплив на фізичний і психоемоційний стан студента. В результаті цього поступово розвивається деформована самооцінка, гіпертрофована незадоволеність життям, оточуючими, майбутньою професійною діяльністю.

Основною особливістю юнацького періоду є усвідомлення молодою людиною власної індивідуальності, значущості, неповторності в становленні і формуванні «Образа-Я», що включає пізнавальний, емоційний і поведінковий фактори. Якщо потреба юнака чи дівчини в досягненні не знаходить свого задоволення в основній діяльності, то зміщується до вибору інших сфер життя для самоствердження. Сприятливе становище студента в колективі сприяє нормальному розвитку його особистості. Педагог повинен допомогти тому, кого навчають в подоланні проблеми неадекватної самооцінки, організовуючи педагогічні ситуації, в яких навчають, стає значущим для оточуючих, отримує позитивну оцінку, що покращує його психоемоційний стан і підвищує самооцінку.

Р.С. Немов (2001) вважає, що низька самооцінка породжує внутрішнє самовідчуження молодої людини і супроводжується системою таких установок і поведінкових тенденцій, які самі по собі істотно ускладнюють міжособистісне спілкування. Студент з низькими самооцінюючими судженнями вважає, що і однокурсники відносяться до нього також, вразливо реагує на відмову у встановленні міжособистісних відносин, на тих, хто особисто його відкидає, гостро сприймає критику на свою адресу, вважаючи її підтвердженням власної неповноцінності. Такий індивід неадекватно сприймає компліменти, невпевнений у собі, у нього розвивається підвищена тривожність.

Низька самооцінка студента зумовлює появу цілого комплексу психологічно несприятливих чинників, що заважають емпатійним міжособистісним відносинам: самознищення, що проявляється в свідомості і поведінці, некомпетентність і т.д. Невдачі в спілкуванні провокують почуття відчуженості, відповідно, знижуючи самооцінку. У низької самооцінки учня, що підриває почуття власної гідності, спочатку закладений більший відсоток самотності, ніж в нормальній.

Для корекційної роботи, враховуючи індивідуальні особистісні характеристики студента, викладач може здійснювати необхідні психолого-педагогічні впливи в кожному конкретному випадку, використовуючи такі прийоми, як:

1) бесіди, необхідні для зняття підвищеної тривожності і невпевненості в своїх силах в ситуаціях можливого неуспіху;

2) заохочення, підбадьорення слабоуспевающіх і пасивних студентів з низькою самооцінкою;

3) бесіди з учнями з високою самооцінкою, що заважає їм реально оцінити власні можливості і позитивно сприймати оточуючих;

4) допомога в професійному самовизначенні учня з позиції психологічної корекції індивіда;

5) застосування проблемних методів навчання для стимуляції самостійної активності;

6) опора на позитивні емоції;

7) спільна зі студентом науково-дослідницька, творча діяльність;

8) оцінка, самооцінка учня як унікальної і вільної особистості.

1. Абдуліна О.А. (1993)*Особистість студента в процесі професійної підготовки*. № 3. С. 128.
2. Амонашвілі Ш.А., Загвязинский В. І. (2000)*Паритети, пріоритети й акценти.*Педагогіка. № 2. С. 97.
3. Берне Р. (1996)*Розвиток Я-концепції і виховання*. М. 348 с.
4. Долгова В.І., Кондратьєва О.А. (2014). *Психологічний захист особистості:* монографія. М .: Перо. 150 с.
5. Долгова В.І. Шумакова О.А. (2010). *Інноваційні технології діяльності педагога-психолога*: підручник. Москва. 86 с.

ПОНЯТТЯ І ЗМІСТ ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК ОДНІЄЇ З ФОРМ СПІВУЧАСТІ

Катерина Барбан
студентка ІІІ курсу, факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Метіль А. С.

Поняття «організована злочинність» утвердилося в науковій термінології в другій половині 80-х років. До того часу в літературі та наукових статтях дане поняття не використовувалось. У теорії кримінального права питання про види і форми співучасті так і не знайшло єдиного та однозначного вирішення, воно й досі залишається проблемним.

Спираючись та аналізуючи сьогодення, то можна помітити, що сьогодні злочинність в Україні та всьому світі тільки зростає та різноманітність злочинів дуже велика. Злочини вчиняються як однією особою так і групами осіб, за попередньою домовленістю та без неї. Останні можна віднести до поняття «організованої злочинності».

Частіше за все організовані групи скоюють такі тяжкі і особливо тяжкі правопорушення та злочини,як: крадіжки і заволодіння чужим майном у різних розмірах, розбої, злочинні заволодіння зброєю, рекет (вимагання), контрабанда, протиправні дії, пов’язані з наркотичними засобами. Також такими злочинними угрупуваннями здійснюються терористичні акти, нанесення тілесних ушкоджень різного ступеню тяжкості, захоплення заручників та інших особливо небезпечних злочинів та правопорушень.

Тому протидія організованій злочинності не тільки увійшла до числа одних із найважливіших завдань правоохоронних органів, але й стала однією із провідних проблем державного рівня.

Тому виходячи з усього вище переліченого, на мою думку, в сучасних умовах, а також зважаючи на те, що наша держава знаходиться в умовах реформації актуальність даного питання дуже висока та заслуговує на увагу, а також на його дослідження.

Метою даного дослідження є розкриття поняття злочинної організації, як форми співучасті через характеристику його головних ознак.

Вивченням та дослідженням питання щодо сутності злочинної організації, як форми співучасті займалися низка видатних юристів, вчених та правознавців, а саме Гуторова Н. О. у своїй праці про скоєння правопорушень організованою групою осіб. А також поняття та сутність форм співучасті у злочині розглядались у працях таких вчених, таких як І. П. Малахов, А. В. Савченко, П. Тельнов, А. Піонтковській та М. І. Ковальов ін.

Не зважаючи на те, що дане питання досліджували велика кількість науковців, окремі аспекти вчення співучасті не одержали кінцевого наукового осмислення та вирішення.

Співучасть в злочинні – це спільне, умисне діяння певної кількості осіб (суб'єктів злочину), спрямоване на здійснення умисного правопорушення та злочину, що утворює окремий самостійний інститут кримінального права України.

У чинній редакції Кримінального кодексу України вказано чотири основні форми співучасті, а саме: це вчинення злочину групою осіб, за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією (ст. 28 КК України) [1].

Дане виокремлення відбулося опираючись та аналізуючи суб'єктивні ознаки співучасті. Аналізуючи дану норму права, можна зробити висновок, що злочин вважається скоєним злочинною організацією, якщо він вчинений об'єднанням, що має ієрархічний та стійкий характер, об'єднана організація у своєму складі має декілька осіб (чотири і більше), члени якого за попередньою домовленістю зорганізувалися для здійснення протиправної дії з метою скоєння злочинів різного ступеню тяжкості.

Злочинна організація є однією з найнебезпечніших форм співучасті та відноситься до складної її форми.

Теорія кримінального права дає визначення злочинній організації як стійкому об'єднанню двох чи більше осіб, що навмисно об'єдналися для вчинення злочинів, які становлять особливу суспільну небезпеку, та забезпечення умов, необхідних для здійснення злочинної діяльності його учасниками, навіть якщо злочинної мети досягнуто не було [2].

Аналізуючи дане визначення, можна відокремити основні ознаки злочинної організації, а саме:

1. Стійкість та наявність ієрархії такого об'єднання;
2. Склад з або чотирьох і більше осіб (складна співучасть);
3. Наявність структури в будові злочинної організації;
4. Наявність організатора злочинної організації;
5. Наявність факту попередньої, до початку підготовки або скоєння злочину, зорганізованість (об'єднання в групу) та змова учасників;
6. Спрямованість дій на скоєння злочинів та правопорушень різного ступеню тяжкості;
7. Злочинна організація потребує наявність конкретного плану дій, розподіл функцій між учасниками злочинної організації;

У деякої конкретної злочинної організації можуть бути відсутні деякі із вище зазначених ознак. Але від того злочинне угруповання не перестає бути злочинною організацією, якщо воно має інші характерні ознаки такої організації.

Дуже важливим аспектом розгляду питання злочинної організації як форми співучасті є виокремлення співучасників такої організації, розподіл ролей у підготовці та вчинення злочину. До такої категорії можна віднести виконавця (співвиконавця), організатора злочину, підбурювача та пособника. Особливістю злочинної організації є те, що кожної категорії співучасників може бути більше, ніж одна особа.

Розглянемо ознаки та функції співучасників.

Виконавець – є головним суб'єктом злочину та вчиняє його в співучасті з іншими учасниками.

Організатор – організовує злочин, керує підготовкою до його вчинення, та є організатором злочинної організації, а також має всі керівні обов'язки над нею.

Підбурювач – особа, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або будь-якими іншими діями схилила інших співучасників до скоєння злочину.

Пособник – це особа, яка сприяла своїми порадами, вказівками чи іншими діями, скоєнню злочину.

Пособництво може мати вигляд інтелектуального та фізичного

Злочин вважається скоєним організованою групою, якщо його підготувала та скоїла певна кількість осіб (чотири і більше), які за попередньою домовленістю зорганізувалися у стійке об'єднання для скоєння певного злочину або злочинів, об'єднаних конкретним планом та спільною метою з поділом функцій між учасниками групи, спрямованих на досягнення поставленої мети та плану, про які знають всі учасники об'єднання.

На жаль, співучасть не створює та не забезпечує наявність особливих підстав для кримінальної відповідальності.

Таким чином, аналізуючи поняття злочинної організації та її головних ознак, у даній статі здійснено спробу продемонструвати та відокремити поняття злочинної організації, як одну із форм співучасті.

Злочинна організація – є однією з форм співучасті, визначених Кримінальним Кодексом України, яка вона має ряд особливих ознак, які характеризують її та відносять до форм злочинної діяльності та надають їй визначні характеристики організованої злочинності.

Визначені в ч. 4 ст. 28 КК ознаки злочинної організації по суті є ознаками злочинної діяльності, а не формами організації. Лише через позначення функцій, мети, мотиву, кількісного складу організованої групи можна отримати відповідь про рівень її організованості (організована злочинна група або злочинна організація).

У дійсному сучасному українському законодавстві формується кримінально-правова основа протидії та попередження злочинній організації. Злочинна організація є однією є найнебезпечніших форм співучасті. Проаналізувавши особливості можна дійти висновку, що злочинна організація має лише їй притаманні ознаки та її також слід виокремлювати як окрему форму співучасті.

1. *Кримінальний кодекс України.* Закон від 5.04.2001 р. (поточна редакція від 2018). 224 с.
2. *Злочинна організація як форма співучасті*.URL: https://www.pravo.vuzlib.su/book_z427_page_11.html (Дата звернення: 05.11.2019).
3. Козлов А.П. (2001) *Соучастие: традиции и реальность*. СПб.: Юрид. Центр Пресс. 212 с.
4. Матишевский П. С. (2001) *Кримінальне право України. Загальна частина* : підручник. К. : А.С.К., 352 с.
5. Мельник М. І., Хавронюк М. І. (2008) *Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України*. 5-те вид. переробл. і доп. К.: Юридична думка. С.1216
6. Сливич І.І. (2014) *Кримінальне право України. Особлива частина*: навч. посіб., Держ. ВНЗ «Ужгород. нац. ун-т», Ужгород: Гельветика, 655 с.
7. Сопільник Л.І. (2012) *Кримінальне право України. Загальна частина*: навч. посіб., Львів. ун-т бізнесу та права, ГУ МВС України у Львів. обл., Л., 463 с.

БУЛІНГ В ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖІ ТА ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЙОГО УЧАСНИКІВ

Валерія Брусановська
студентка IV курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Проданова О.М.

Однією з розповсюдженних проблем сьогодення став булінг в інтернет-мережі. Інтернет-цькування, або кібертравля – навмисні образи, погрози, дифамації і повідомлення іншим компрометуючих даних за допомогою сучасних засобів комунікації, як правило, протягом тривалого періоду часу [7, с. 50-54].

В сучасному суспільстві інтернетпростір став невід'ємною сферою життя і діяльності величезної кількості людей. Великий відсоток аудиторії користувачів Інтернету

складають особи підліткового і юнацького віку. Підлітки, вступаючи в інтернет-середовище, утворюють особливу підліткову середу спілкування,засвоюючи при цьому норми, цінності, установкимережі. Взаємодія підлітків в інтернетпросторі характеризується необов'язковістю дотримання загальноприйнятих норм, і тимсамим ускладнює процес контролю тих соціальних норм і форм поведінки, які засвоюють користувачі мережі Інтернет. Також гостро стоїть питання про нові типи і способи взаємодії між підлітками і різнимисоціальними групами, що характеризуються, втому числі, і соціально небезпечними проявами. У свою чергу, негативними наслідками можуть вважатися спілкування з носіями формдевіантної поведінки в Мережі, до якого належить хакерство, порушення режиму таємності,кібертероризм,комп'ютерна педофілія.

Таким чином, прицьому самі підлітки можуть мати як антисоціальну спрямованість діяльності в Інтернеті і бути причиною злочинних дій,так і самі потрапляти в статус жертви злочину. В даному випадку підлітки, як найбільш вразлива і сприйнятлива вікова категорія, можуть ненавмисно провокувати повідношенню до себе звершення протиправнихдій. Варіантами даної взаємодіїпідлітків у всесвітній мережі можуть бути наступні: встановлення з дитиною незаконногоконтакту, тобто грумінг, з подальшими злочинними діями, кіберпереслідування, онлайн насильство, та інше.

Дослідники відзначають, що для багатьох підлітків та обставина, що вони стали жертвою злочину, не є випадковою, а зумовлена їх поведінкою, особистісними особливостями (в тому числі і віковими), умовами виховання і життєвим досвідом [1, с. 215].

Дослідниками вивчають як позитивний, так і негативний вплив інтернеттехнологій на особистісний розвиток підростаючого покоління. Так, глобальна мережа Інтернетнадає миттєвий доступ до різноїінформації, ресурсів бібліотек, сайти різних вузів, надає можливість різнобічного пізнання світу, розширення кругозору, збільшення кола спілкування,збагачення соціального досвіду за рахунок стирання кордонів між різними державами, задоволення різних соціальних і освітніх потреб. Однак разом з тимвченими (А. Асмолов, Е. Белінська, Т.Ю.Больбот, А. Е. Войскунський, А. Жічкіна, Л.Н.Юр'єва, К. Янг та ін.) Відзначаються і негативніпрояви взаємодії людей в інтернетпросторі: феномен інтернет-адикції, інформаційніперевантаження, формування деструктивного образу світу та інші [4, с. 48].

Одними з перших проблему безпечної поведінки в мережі Інтернет стали займатисязахідні вчені. Американський дослідник Джон Палфрі виділяє три групи загрозпсихологічної безпеки дітей і підлітків в інтернеті: небажані контакти(призводять до сексуального насильства); кібербулінгу:агресивнінападки, переслідування в Мережі; «Небезпечні» матеріали – це порнографія, відеоролики, зображення і тексти сексуального, екстремістськогохарактеру, заклики до насильства.

Українські вчені Кочарян А.Б., Гущина Н.І. виділяють наступні інтернет-загрози: віруси;нелегальні і шкідливі матеріали, які невідповідають віковим особливостям і негативно впливають на фізичне і психічнездоров'я дітей (небажаний контент); кібер-хуліганство (кібер-булінг, кібер-гумлінг,грифери); отримання інформації про дитину та її сім'ю (фішинг, фармінг); онлайн-хижаки;створення профайлів для виявлення інтересівдитини; спам; недостовірна інформація[3, с. 100].

Також зовнішні джерела загрози безпеці особистості в Інтернеті досліджені С. Д. Максименко, С. І. Болтівцем, М.А. Чепой, І.В. Литовченко. Однак програми, побудованіза результатами цих досліджень, спрямовані на психологічне просвітництво батьківі не враховують особистісні особливості самихдітей. Г.Л. Смолян вказує в якості факторів ризику, притаманних самій людині: незрілість особистості, що виражається у нездатності до самостійного усвідомленого виборуінформації, релевантної своїм інтересам,переконанням і планам; установки особистості наконформізм, наслідування, на готовністьдо сприйняття маніпулятивного інформаційного впливу; стану соціуму, що сприяють підвищеної сугестивності, массовогозараження ідеями [6, с. 13-18]. Незважаючи

на значимістьпроведених досліджень, дослідники невраховують відмінності віртуальногота реального середовища, а особистісна незрілість досліджується внапрямку конформності.

Необхідно враховувати те, щосамі підлітки, перебуваючи в інтернет-просторі, можуть вести себе віктимно, провокуючи повідношенню до себе звершення протиправнихабо злочинних дій. В силу певнихсоціально-психологічних аспектів діяльності людини в Інтернеті (анонімність, фізична неподання партнера по спілкуванню і т.п.) у користувачів може створюватисявідчуття безпеки і відсутності будь-якої загрози, що може призводити до реалізаціїв інтернет-пространсві віктимних схильностейпідростаючого покоління і нести загрозу соціально-психологічному благополуччю підлітків.

Віктимна поведінка підлітків обумовлена сукупністю індивідуальних і соціально-психологічних факторів. В якості домінуючих соціальних факторів виступаютьіндивідуальний досвід переживання або спостереження факту насильства, низький соціально-економічний статус сім'ї і негативні стратегіїсімейного виховання. Т. М. Вакулич, до індивідуально-психологічних чинників віктимноїособистості підлітків, що призводять в сукупному впливі до особистісних деформацій іподальшої віктимізації, відносить:підліткові комплекси, емоційно-установчу готовність особистості дитини,яка проявляється або в агресивному реагуванні, або у вигляді конформної поведінки,тривожність,неадекватнасамооцінка: порушення ціннісних орієнтацій, наявність зразків віктимної поведінки[2, с. 49-56].

Можна виділити наступні особливості підлітків, схильних до віктимної поведінки в інтернет-мережі:

1. Модель агресивного типу віктимної поведінки в Інтернеті характеризується схильністю потрапляти в небезпечні ситуації в результатівиявленої ними агресії в формі нападучи іншої провокуючої поведінки (образа, наклеп, знущання і т.д.). Дляпідлітків даного типу інтернет-простір виступає місцемсамореалізації своїх здібностей, реалізацією можливості мати більше друзів, ніж вреальному житті, демонстрації своєї творчості іншим. При цьому дана самореалізаціяв Інтернеті може мати і антигромадськуспрямованість, в рамках якої буде проявлятися агресивність до певних користувачів, будуть навмисно створюватися абопровокуватися конфліктні ситуації. Дляданих користувачів може бути характерноюсхильність до антигромадської поведінки,порушення соціальних норм і правил.

2. Модель активного типу (підлітки зісхильністю до саморуйнівної поведінки). Для даних підлітків характерна жертовність, пов'язана зактивною поведінкою, що провокує ситуацію віктимності своїм проханням або зверненням в мережі. Для активних потерпілих характерна поведінка двох видів: провокує,якщо для заподіяння шкоди залучається інша особа, яка характеризується схильністю до ризику, необдуманої поведінки, часто небезпечного для себе іоточуючих. У мережі прикладом даної поведінки можуть виступати розміщення інформаціїпро себе і свою сім'ю, заклад небажанихконтактів, нових незнайомих друзів, зустріч зданими незнайомими людьми в реальному житті, що може призводити до зіткнення з насильством не тільки в просторі Інтернету, алеі в реальному житті підлітків.

3. Модель ініціативного типу (підлітки з гіперсоціальною віктимною поведінкою). Сюдивідносяться підлітки, позитивна поведінка яких звертає на них злочинні діїагресора. Користувачі даного типу вважаютьнеприпустимим ухилення від втручання вконфлікт, навіть якщо це може коштувати їм здоров'я або життя. Наслідки таких вчинківусвідомлюються не завжди. У спілкуванні на форумах, вгрупах вони проявляють чуйність, принциповість, вимогливість, готовність ризикувати. Користувачі нетерпимі до поведінки,що порушує громадський порядок.

4. Модель пасивного типу (підлітки з залежною поведінкою): характерна моральнанормативність; відсутність відчуття соціальної підтримки і включеності в

соціум. Через це дана категорія дітей шукає підтримку в просторі Інтернету. Для них характерна схильність до залежної, безпорадної поведінки. Дана несамостійністьі потреба в самостійності мотивує їхзвертатися за порадами і допомогою в різнігрупи і форуми. Данагрупа підлітків має високі показникизалученості в інтернет-простір, щоможе свідчити про їх схильності до інтернет-залежного поведінки.

5. Модель некритичного типу. До даної групи належать особи, які демонструють необачність, невміння правильно оцінювати життєві ситуації в реальномуі віртуальному житті. Підлітківнекритичного типу виявляє нерозбірливість у знайомствах, довірливість, легковажність. Схильні до ідеалізації людей,виправданню негативної поведінки інших, які непомічають небезпеки. Дані підлітки створюють псевдоніми, надають різнуінформацію про себе (реальну і вигадану), створюють безліч віртуальних особистостей, переносять норми віртуального світу вреальну взаємодію [5, с. 346].

Таким чином, забезпечення безпеки дітей і підлітків в интернет-мережі повинно вестися у двох напрямках одночасно: зниження ризиків з боку зовнішніх джерел (Робота з батьками, контроль над сайтами) і робота з внутрішніми факторами, зокрема – це супровід підлітків, схильних до віктимної поведінки. Так, недостатня розробка проблеми та її актуальність обумовлює необхідність проведення емпіричногодослідження з метою виявлення психологічних характеристик підлітків, схильних довіктимної поведінки в інтернет-мережі.

1. Андроннікова О. О. (2005).*Психологічні чинники виникнення віктимної поведінки підлітків*. Новосибірськ. С. 215.

2. Вакуліч Т.М.(2009). *Вивчення віктимності особистості неповнолітніх у псіхологічній літературі.* Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. т.XI. № 6.С. 49-56.

3. Гущіна Н.І., Кочарян А. Б. (2011)*Виховання культури користувача інтернету*. Безпека у всесвітній мережі. Навчально-методичний посібник. Київ. С. 100.

4. Литовченко І., Максименко С., Болтівець С. (2010)*Діти в Інтернеті: як навчити безпеці у віртуальному світі:* посібник для батьків. К.: «Аванпост-Прим». 48 с.

5. Малкіна-Пих І.Г. (2006).*Психологія поведінки жертви.* Довідник практичного психолога. К.:Видавництво «Ексмо». 346 с.

6. Смолян Г.Л. (2003)*Проблеми забезпечення гарантій безпеки інформаційного суспільства.* № 8. С. 13-18.

7. Федоренко С. В. (2010) *Глобалізація розвитку комп'ютерних технологій: інтернет, досягнення та наслідки*. Тернопіль. С. 50-54.

СОЦІАЛЬНЕ Й ІНДИВІДУАЛЬНЕ В УКРАЇНСЬКІЙ НОВОЖИТНІЙ ГОВІРЦІ МЕЖИРІЧЧЯ ДНІСТРА І ДУНАЮ

Ганна Гайдут
магістрантка факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – д.філ.н. Колесников А. О.

Діалектологи відзначають, що порівняння полілінгвального ареалу межиріччя Дністра і Дунаю з природною лінгвістичною лабораторією в середовищі його дослідників стало традиційним. Процес розвитку мов/діалектів у подібній етномовній ситуації актуалізує низку лінгвістичних проблем, зумовлює нагальну потребу різноаспектного вивчення контактних ідіомів [3, с. 262].

На думку А. О. Колесникова, в першу чергу, їх важливо вивчати в діахронному і соціолінгвістичному аспектах, адже наслідком мовного контакту в регіоні є висока темпоральна динаміка ідіомів, але, водночас, деякі фактори, теж не до кінця вивчені,

можуть сприяти консервації діалектів або мовних явищ. Спостереження над мовами і діалектами ареалу може дати новий поштовх розвитку порівняльно-історичного методу мовознавства, призвести до оновлення, удосконалення його дослідницьких процедур, розробці нових [3, с. 263].

З історії вивчення питання взаємодії та співвідношення соціального та індивідуального в говірці й етносі відомо, що ця проблема різко протиставляла та протиставляє етнографію і діалектологію. Якщо в етнографії індивідуальне не настільки помітне, приглушене, поступаючись місцем соціальним та іншим відмінностям в матеріальній та духовній культурі етносу, то в говірці і соціальне, й індивідуальне вирізняються більш помітно, хоча і тут, безсумнівно, переважає соціальне, загальне.

Ще Вільгельм фон Гумбольдт, визначаючи лінгвістику як науку однаковою мірою про індивідуум і про суспільство, писав, що у мові, таким чудесним чином поєднується індивідуальне з загальним, що однаково правильно сказати, що весь рід людський говорить однією мовою і що кожна людина володіє своєю мовою [1, с. 19].

У концепції найвідоміших східнослов'янських лінгвістів (О. О. Потебні, І. О. Бодуена де Куртене, О. О. Шахматова та ін.). Також враховувалася практична єдність у мові соціального та індивідуального складників, при цьому підкреслювалася важливість індивідуального, але не його превалювання. О. О. Потебня говорив про мову як сукупність взаємодіючих індивідуальних говірок. О. О. Шахматов відзначав, що вже під час найбільш поверхневого спостереження виявляється, що ці індивідуальні мови за своїми особливостями можуть бути розподілені на більш-менш великі групи, що утворюють частину ще більших груп; ці підгрупи, що вміщують в себе однорідні індивідуальні мови, можна назвати говорами, а групи подібних між собою говірок називають піднаріччями або говірками [2, с. 7].

О. О. Шахматов пов'язував початок людської мови з геніальною здогадкою якоїсь окремої людини, в той час як решта людства, вважав учений, засвоїло мову шляхом прямого або опосередкованого наслідування [1, с. 20]. Увесь подальший хід розвитку окремих мов представлявся вченому у вигляді різноманітної комбінації двох начал: активної ініціативи й активного сприйняття, супроводжуваного наслідуванням. Це активний початок О. О. Шахматов не відносив до свідомих актів, вважаючи, що людина, яка оволоділа мовленням, зовсім не замислювалася над ним, свідомо не аналізувала його, а тому не вносила до нього свідомих змін. Але звуки як матеріал мовних знаків, змінюючись, постійно змінювали самі ці знаки. Причину зміни звуків О. О. Шахматов вбачав саме в індивідуальному початку: 1) в нестачі слуху, 2) в помилках сприйняття, 3) індивідуальних особливостях ротової порожнини та інших органів, що беруть участь у мовному акті. Однак найбільш істотною причиною фонетичних змін вчений вважав психіку індивідуума. Зі словами, що складаються з членороздільних звуків, мовці пов'язували певний вислів.

Сукупність висловів в кожній індивідуальній свідомості створювала різноманітні асоціації, ланцюги та групи уявлень, що втягують у ці зв'язки групи слів і тим самим ведуть до розчленування речення на слова, а слів – на їх граматичні частини. Асоціативні зв'язки мовних одиниць, вважав О. О. Шахматов, цілком належачи індивідуальній психіці мовця, якраз і є джерелом будь-яких коливань і змін, очевидно, тих, що відбиваються на значенні знаків думки і на їх матеріальній стороні.

Різноманітності індивідуальних проявів протидіє «мовне середовище». Якщо б цього стримуючого початку не було б, мова, як вважав О. О. Шахматов, швидко б розпалася на стільки говорив, скільки на ній говорить індивідуумів, а ці говірки перетворилися б в самостійні мови – настільки велика руйнівна, анархічна сила індивідууму [1, с. 20]. Саме впливом соціального середовища пояснював академік виняток різких стрибків в зміні звуків і форм, неможливість проникати в мову якимось випадковим елементам, викликаним індивідуальними психо-фізичними відхиленнями.

На думку окремих лінгвістів [1], поняття і терміни «індивідуальна мова», «індивідуальне мовлення» в працях І. О. Бодуена де Куртене, О. О. Шахматова, В. О. Богородицького та низки зарубіжних вчених це те саме, що Фердинан де Сосюр назвав пізніше «мовою», протиставленою «мовленню» як явищу соціальному.

Погляд на говірку як єдність соціального й індивідуального, як на мову і мовлення реалізувався в слов'янському науковому просторі в розробці прийомів збору фактичного матеріалу, в пошуках умов для адекватного його тлумачення. Підсумки цієї великої роботи можна узагальнити так: 1) поступова перевага інтенсивного методу збору матеріалу над (повне обстеження кожної окремої говірки) екстенсивним (потроху, в якомога більшій кількості населених пунктів), оскільки останній не дозволяв отримати скільки-небудь ясного уявлення про говірку з метою її віднесення до того чи іншого діалекту, не давав можливості провести його межі останнього; 2) зростання інтересу до вікової, соціальної, статевої та іншої диференціації місцевої мови; 3) поступове усвідомлення говірки як системи і як елемента системи говірок в межах всієї мови; 4) пошуки прийомів «критики тексту», що відображає місцеву говірку; 5) залучення до джерел вивчення письмових текстів, які відображають говір тощо.

У східнослов'янській діалектології вирішувалося також питання про еталон для оцінки того чи того говору, про своєрідну точку відліку. Дискусія в основному точилася навколо двох можливих шляхів: 1) зіставлення говірки з літературною мовою, 2) зіставлення однієї говірки з будь-якою іншою: того самого діалекту або іншого.

Дослідники українських новожитніх говірок межиріччя Дністра і Дунаю відзначають, що мовна поведінка індивіда-діалектоносія тут заслуговує на окрему увагу діалектолога [3, с. 268]. В аналізованому регіоні цей вплив своєрідний, не завжди такий само, як в інших, моноетнічних регіонах України. Зокрема, неоднозначно впливають на індивідуальну мовну поведінку соціально-політичні чинники. Напр., у діалектних текстах відтворено позитивне vs негативне ставлення мовців до політичних подій, незгода vs згода з національною політикою: *ше не'пон'і'мали тан˙ц'у'ват' // це'ж'бо'йалис'а 'Бога 'сил'но / 'в'ірували 'сил'но // і бу'ло'ж це // е / посту'пиц':а 'даже бо'йалис' / сти'далис' л'у'дей // а ш'і'час н'і'чого не сти'дайуц':а! // то'д'і / йак сто'йіт' 'д'іўчина с х'лопцем / і'де хто с'ста'рих / у'же вт'ік'ли // не'майе / схо'валис'а // а ш'і'час 'бачите / сч˙ас отк'рито //; це йак 'жиз˙н' і'де / і ха'роше 'бачили і неха'роше // і: / вс'ак бу'ло / і 'голод пере'жили і вой'ну пере'жили / у 'голод 'баба че'тир'і 'раза 'йіздила аж в 'Западну / за ку'сок 'хл'іба*.

А. О. Колесников відзначив, що індивідуальна мовна поведінка, як компонент соціальної, посилює свій вплив на динаміку ідіому пропорційно її масовості. Зокрема, деструктивну дію на говірки ареалу, що становить, на думку вченого, серйозну загрозу українській мові в межиріччі Дністра і Дунаю, має така поширена тут модель мовної поведінки. Мешканці сіл Саф'яни, Матроска, Броска, Першотравневе (Ізмаїльський район), Шевченкове, Десантне, Трудове (Кілійський район) та ін., де домінують етнічні українці, приїжджаючи до міста Ізмаїл, в якому містяни говорять російською, «не бажаючи здаватися «селянами», відмовляються від неї як менш престижного ідіому і приймають, на їхню думку, більш престижний ідіом «городян» – російську мову, якої вони, проте, не знають достатньою мірою, не вчили і яка не є для них рідною, поступово стаючи, таким чином, дійсно носіями суржику» [3, с. 268].

Отже, в системі говірки, як і в мові загалом, проблема співвідношення соціального та індивідуального складника посідає важливе місце. У полімовному й полідіалектному ареалі межиріччя Дністра і Дунаю розв'язати це питання є нагальною потребою.

1. Макаров В. І. (1995)*Становлення східнослов'янської діалектології як самостійної науки* : Навчальний посібник. Київ : ІСДО, 104 с.
2. Шахматов А. А. (1916)*Введение в курс истории русского язика*. Петербург.122 с.

3. KolesnykovA. (2019)*HeuristicPotentialofNatural Linguistic Laboratory of Areabetween the Danube and the Dniester Rivers: the Investigation of theUkrainian Segment.* Journal of Danubian Studies and Research.Vol. 9.No 1.P. 262-274.

ЛІДЕРСТВО В СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Яна Денисова
студентка ІІІ курсу факультету української філології
та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Прокоф'єва Л. О.

Проблема лідерства залишається актуальною протягом багатьох десятиліть. Сучасне суспільство періодично переживає різного роду кризи, які, безсумнівно, відбиваються і на студентській молоді, котра визначає багато в чому стратегію розвитку різноманітних сфер діяльності. У сучасному світі зміни відбуваються щодня, висуваються нові вимоги до лідера, який повинен мати розвинутий емоційний інтелект, вміти відстоювати інтереси – як свої, так і групи. Такі ж вимоги висуваються і до лідера у студентському віці, коли відбувається формування лідерських здібностей і якостей.

Проблему лідерства розглядали як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, а саме: І. Адизес, Т.В.Бендас, Н.П. Беляцкий, К. Бланшар, І.В. Волков, Р. Л. Крічевський, А. Менегетті, К.В.Сильченок, Е.В. Кудряшов. Особливості прояву лідерських рис у студентських групах вивчали Н.В. Белякова, О.В. Пономарьов та ін. Також розвитком лідерських якостей цікавилися філософи Аристотель, Сократ, Платон. Психологічним особливостям студентського віку увагу приділяли Б.Г. Ананьєв, М. Д.Дворяшина, Л. С. Грановська, І.С. Кон.

Лідерство є унікальним феноменом громадянського життя, пов'язаним із виконанням владних функцій. Воно є неминучим у цивілізованому суспільстві і пронизує всі сфери життєдіяльності людини. Існують різні визначення феномену лідерства, зокрема воно розглядається як соціальні відносини домінування і підпорядкування в групі, організації, суспільстві, здатність лідерів приймати рішення і впливати; лідери повинні бути першими, посідати завжди перше місце у будь-чому; також лідерство трактується як здійснення впливу всередині групи та певне домінування над іншими.

У студентському віці розвиток молодих людей зумовлюється технологічним і соціальним ускладненням суспільного життя, появою нових вимог професійної освіти, особистісної зрілості і соціального стану.

Під лідерством розуміється, а саме: лідерство – групове життя людей, яке проявляється в наділенні одного індивіда (або декількох) правом визначальним чином вплинути на вирішення важливих групових завдань і на поведінку членів групи, а також визначення групою такого права за цим індивідом, що призводить до володіння одного або декількох видів влади в індивіда і заняття їм центральної позиції у статусній ієрархії групи [3, с. 49].

Із поняттям «лідерство» тісно пов'язаний такий термін, як «лідер». Явище лідерства обов'язково передбачає наявність лідера в групі.

Загальновизнаного визначення слова «лідер» не існує, розглянемо визначення різних авторів.

Лідер – той, хто здатний вести за собою інших людей.

А.А. Єршов під лідером має на увазі члена групи, який володіє необхідними організаторськими здібностями, займає центральне положення в структурі міжособистісних відносин і сприяє своїм прикладом, організацією і управлянням групою досягненню групових цілей найкращим чином [5, с. 288].

С.А. Багрець визначив лідера як члена групи, за яким всі інші члени визнають право приймати найбільш відповідальні рішення, що зачіпають інтереси всієї групи і визначають спрямованості їх діяльності.

Лідер – член групи, який ідентифікується найбільш повним набором групових цінностей, володіє найбільшим впливом і висувається в ході взаємодій (Р. Л. Кричевський)[1, с. 447].

Для студентів придбання знань і підготовка себе як фахівців і професіоналів є основним заняттям. Лідерство означає соціальну активність або життєву позицію молодого фахівця як якийсь гарант свіжих ідей, неординарних підходів, сміливих управлінських рішень. Кожна структура, сфера внутрішньогрупових відносин диктує свої вимоги до характеристик лідерства, висуваючи відповідні вимоги до лідерів.

Можна виділити такі типи лідерства в студентському середовищі:

– інтелектуальний – визначається якістю розумових здібностей, умінням застосовувати їх;

– організаторський – активна взаємодія з членами групи, налагодження громадських зав'язків і ділової інтеграції;

– емоційний – студенти, до яких інші члени групи йдуть по емоційну підтримку і співпереживання;

– ініціювання – креативний потенціал особистості, її активність;

– комунікативний – встановлюється за принципом бажаності і привабливості в спілкуванні.

Встановлено, що психологічні особливості студентських лідерів у різних сферах життєдіяльності групи проявляються в інтелектуальному, організаторському, ініціюванні, емоційному та комунікативному типах лідерства.

Інтелектуальне лідерство у дівчат засновано на прагненні бути зразком у навчальній діяльності, відповідальності та зацікавленості в отриманні високих оцінок. У хлопців лідерство виражається в здатності інтелектуально активізувати навчальну діяльність всієї групи, що проявляється в умінні аналізувати, нестандартно мислити і впливати на однокурсників. В організаторському лідерстві дівчата проявляють себе як тактовні і розважливі лідери, іноді – владні і вимогливі до виконавців. Хлопці переважно спираються на рядових членів групи і вважають за краще передати їм частину своїх обов'язків, вони менш вимогливі, але досить негативно ставляться до критики і з боку однокурсників, і з боку педагогів. Ініціювальне лідерство більшою мірою характерне для хлопців, у яких відзначається їх висока активність, коли необхідно придумати новий проект, скласти цікаву програму, запропонувати оригінальну ідею. Дівчата готові все це втілити в життя, наполегливо працювати до повного досягнення результатів, заглиблюючись навіть у незначні деталі. В емоційному лідерстві, пов'язаному з підвищенням рівня експресії, переважають дівчата, що сприяє вирішенню конфліктних ситуацій між членами колективу і встановленню сприятливого клімату в групі. Для хлопців цей тип характерний меншою мірою. У комунікативному лідерстві студенти обох статей практично однаково декларують особистісні характеристики у сфері спілкування.

У багатьох дослідженнях фіксується, що ставлення більшості опитаних студентів до лідера інтерпретується як позитивне. Сучасна психологічна наука розглядає лідерство і соціальну взаємодію студентів із позиції соціальної обдарованості, яка набуває різноманітних форм. Першорядну роль у ній грає особистісна характеристика людини, велике значення має той факт, як сприймають один одного і самих себе її члени. Для висунення на роль індивід повинен володіти певною сукупністю соціально – психологічних якостей, які будуть еталонними для групи.

Студентське середовище, особливості студентської групи мають потужний соціалізуючий і виховний вплив на особистість студента. У студентській групі відбуваються динамічні процеси структурування, формування і зміни міжособистісних взаємин , поділу групових ролей і висунення лідерів [2, с. 301].

Студентське середовище найбільш сприятливе для прояву лідерських якостей, причому не тільки у студентів , що володіють ними зі школи, а й у тих, хто раніше не виявляв такої активності. У цьому сенсі студентська група надає всім рівні стартові можливості у майбутній «боротьбі» за лідерство.

Студент, який ефективно поєднує навчання з громадською діяльністю, має набагато більше шансів стати з часом якщо не керівником колективу, то хоча б його неформальним лідером, що часто зустрічається в групах, людиною, яка багато в чому може впливати на психологічну атмосферу та міжособистісні відносини [4, с. 439]

Особистість лідера і стиль його поведінки, які домінують, визначають долю кожного учасника і всієї групи в цілому. Лідери впливають на соціалізацією індивідів. Ознаки лідерства можна виявити в будь-якій групі.

В якості психологічного інструментарію ми використали такі методики псих діагностичного методу: Діагностику лідерських здібностей (Є. Жариков, Є. Крушельницькій); Методику на виявлення схильності до лідерства. Ці методики дозволяють визначити, наскільки у випробуваних розвинені лідерські якості, вивчити, які саме якості потребують розвитку.

У дослідженні взяли участь 60 студентів із першого по п’ятий курс денної форми навчання, віком від 17 до 23 років.

Дані, отримані після обробки результатів методики діагностики лідерських здібностей (Є. Жариков, Є. Крушельницькій). У 38 % випробувальних лідерські якості виражені слабо. Це говорить про те, що їм необхідно розвивати свої якості лідера, бути більш рішучими й ініціативними. Середній рівень виявлено у 34% , ми можемо сказати, що ці студенти на додачу до всього вольові, терплячі, добре пристосовуються до нових умов. Високий рівень лідерських якостей 23%, свідчить про те, що ці студенти наполегливі, вольові та здатні долати перешкоди на шляху до своєї мети. Всього 5% випробовуваних набрали більше 40 балів, що свідчить про те, що ці особи, як лідери, схильні до диктату.

Результати методики на виявлення схильності до лідерства. У 38% випробуваних виявлено схильність до лідерства. Ми можемо стверджувати, що ці студенти мають хороші задатки, щоб впливати на людей, які їх оточують, змінювати їхню думку, керувати іншими. У взаєминах із людьми почуваються досить впевнено. Ці особи переконані, що не слід замикатися у собі, уникати людей, триматися осторонь і думати лише про себе. Вони відчувають потребу щось робити для тих, хто їх оточує, вказувати їм на помилки, вчити їх, щоб викликати в них інтерес до зовнішнього світу. У випадку з тими, хто не дозволяє повчати і не поділяє їхніх принципів, у них можуть виникати ускладнення. Але слід стежити, щоб їхнє ставлення до людей не перетворилося на тиранію, прагнення придушити будь-який опір не набуло рис деспотизму. У 62% випробуваних виявлено низьку схильність до лідерства, ми можемо сказати, що ці студенти бувають малопереконливими, навіть коли абсолютно мають рацію. Швидше за все, вони вважають, що і їхнє життя, і життя інших має будуватися за принципами дисципліни, здорового глузду та хороших звичок і бути добре прогнозованими. Коли виникають мінімальні відхилення від очікуваного оптимуму, такі люди розгублюються, не можуть знайти вихід. Інколи бувають занадто невпевнені в собі, і це блокує їхню волю й активність. Через це вони не можуть досягнути запланованого і виявляються несправедливо обділеними.

Отже, щоб зрозуміти сутність виникнення лідерства, необхідно враховувати не тільки внутрішньо групові чинники, уявлення і потреби учасників групи, але і психологію потенційних лідерів. Не буває лідерів без послідовників. Якщо у групі немає людей, орієнтованих на лідерство, то члени групи, опинившись без фактичного лідера, стають формальними учасниками групи, але не послідовниками. Таким чином, за цими методиками ми визначили, що студенти мають низький рівень схильностей і прагнення до лідерства, тому їм потрібно розвивати в собі лідерські здібності. Відповідно до цього,

потрібно розробити тренінгову програму з розвитку лідерських здібностей у студентів вищого навчального закладу.

1. Бендас Т.В.(2009)*Психология лидерства*: учеб.пособ. СПб.:Питер. 447 с.
2. Гоулман Д. (2005)*Емоційне лідерство:* Мистецтво управління людьми на основі емоційного інтелекту. М.:Альпіна. 301 с.
3. Єгорова-Гантман Є. В. (1999)*Політиками не народжуються: Як стати і залишатися ефективним політичним лідером.* М. С. 49-63.
4. Менегетті А. (2002). *Психологія лідера.* М.: Онтопсихологія. С. 489.
5.Трейсі Б., Шеєлен Ф.М. (2002). Особистість лідера. М.: Попурі. С. 288.

КОМПЕТЕНТНІСНО-ДІЯЛЬНІСНА ПАРАДИГМА СУЧАСНОГО УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК МЕТОДИЧНА СИСТЕМА

Наталя Дундукова
магістрантка факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Погорєлова А.Д.

Впровадження компетентісно зорієнтованого підходу в процесі навчання є одним із засобів реалізації задач, які ставить перед учителями-словесниками сучасне суспільство. На зміну знанням, вмінням та навичкам приходить поняття компетентності. Концепти компетентнісно-діяльнісної парадигми сучасного уроку української літератури обґрунтовано в Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти (2011) й розроблено в концептуальних засадах «Нової української школи» [4]. Компетентнісний підхід освіти взагалі та літератури став предметом вивчення науковців і практиків: З. Бакум, С. Бондар, М. Гончар, О. Горошкіна, О. Дахіна, О. Заболотської, Л. Овчарук, С. Паламар, О. Савченко, Г. Сазоненко, О. Семеног та ін. Методологічною основою організації компетентнісно орієнтованого навчання української літератури є засадничі ідеї діяльнісного, компетентнісного, особистісно зорієнтованого й культурологічного підходів.

За визначенням О. Савченко, компетентнісна освіта – це «особистісно-діяльнісна, результативна освіта» [5, с. 137]. Отже, щоб говорити про ефективну реалізацію мети і завдань, потрібно забезпечити особистісний розвиток, що виявляється в якісній зміні її діяльності. Основне завдання закладів загальної середньої освіти полягає в наданні змоги учневі осягнути внутрішню логіку предмета, що вивчається, у ретельному доборі навчального матеріалу за принципом життєвої доцільності й функціональності, в активізації ролі самостійного навчання.

Загальновизнано, що компетентнісний підхід поєднує у своїй основі такі поняття: «компетенцію» і «компетентність». Навчальна програма з української літератури (2019) покликана стати одним із інструментів упровадження засадничих ідей особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів у повсякденну практику [7]. З цього приводу сучасний методист-науковець Ю. Мальований, зазначає, що «компетентнісний підхід – це спрямування змісту навчання на формування певних компетентностей, що розглядають як здатність особистості успішно діяти у відповідних життєвих та навчальних ситуаціях і нести відповідальність за такі дії [3, с. 3].

Незважаючи на те, що компетентнісний підхід у методичній науці досить активно досліджують, проте до сьогодні вчені по-різному тлумачать і розуміють сутність понять «компетенція» і «компетентність», що й зумовлює актуальність порушеної проблеми. Варто зазначити, що в сучасній методиці літератури вони доволі поширені й мають багатогранне трактування. У Державному стандартові базової і повної загальної середньої освіти компетенцію визначено «як суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок,

ставлень у певній сфері діяльності людини», а компетентність – «як набуту в процесі навчання інтегровану здатність учня, що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, які можуть цілісно реалізовуватися на практиці» [2]. У Концепції Нової української школи зазначено, що «компетентність – це динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [4, с. 13].

Формулюючи базові характеристики дефініції «компетентність», конкретизуючи її змістове і практичне наповнення, один із найкомпетентніших сучасних науковців-методистів В. Шуляр зауважує, що «компетентність передбачає не стільки предметні знання і знання про способи діяльності, скільки володіння цими знаннями і способами діяльності як у стандартних, так і нестандартних ситуаціях, коли необхідно виявити творчий підхід для розв'язання навчальних і літературно-мистецьких завдань, проблем тощо» [8, с. 143]. За твердженням О. Гур'єва, «компетенція – це сукупність взаємопов'язаних якостей особистості…; компетентність – це результат якісного діалектичного стрибка, коли кількість необхідних якостей особистості переходить у нову якість – володіння людиною компетенціями, які дозволяють виявляти творчий підхід до розв'язування тієї чи іншої проблеми» [1, с. 86].

Компетентності поділяють на предметні (формуються засобами одного навчального предмета), міжпредметні (виробляються під час вивчення кількох предметів) і ключові (формуються в процесі навчання й соціалізації і необхідні особистості для життєдіяльності загалом). В освіті України виокремлено такі ключові компетентності: спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; спілкування іноземними мовами; математична компетентність; компетентності в природничих науках і технологіях; інформаційно-цифрова компетентність; уміння вчитися впродовж життя; ініціативність і підприємливість; соціальна та громадянська компетентності; обізнаність та самовираження у сфері культури; екологічна грамотність і здорове життя. Актуальною з цього приводу є думка О. Савченко, що «компетентність базується на предметних і надпредметних компетенціях – знаннях, уміннях, досвідові діяльності й емоційно-ціннісному ставленні до неї: знаю, що маю робити в проблемній ситуації і умію діяти (здатність), маю позитивний досвід вирішення проблем і вірю в себе й успіх (готовність)» [6, с. 6].

Концепція компетентнісно-діяльнісного уроку літератури розроблялася з урахуванням того, що навчальний процес взаємодії учителя-словесника й учнів-читачів здійснюються шляхом безпосереднього чи опосередкованого діалогу і взаємодії суб'єктів / об'єктів літературної освіти. Парадигму співпраці можемо представити в такому форматі: «учні-читачі – автор, літературний персонаж (художній твір і його композиційні компоненти) – засоби комунікації – учитель літератури у фасилітативному просторі» (В. Шуляр). Для реалізації мети компетентнісно-діяльнісного уроку літератури кожен має визначити цільову мету літературної освіти та уроку зокрема, спрогнозувати бажаний результат.

Основним завданням учителя є змоделювання набору ситуацій, які враховуватимуть процес навчання / учіння, виховання й розвитку для кожного учня-читача. Тоді навчання / учіння на уроці літератури розглядається як система, що спрямована на досягнення кожним суб'єктом планованого наперед результату. Позитивний потенціал компетентнісного підходу полягає в тому, що він не заперечує традиційні підходи до змісту освіти, дидактичних класифікацій сучасного уроку української літератури, а сприяє розвитку творчого підходу для розв'язання літературно-мистецьких завдань, проблем учнями-читачами у стандартних чи нестандартних ситуаціях.

Так, визначення сучасного компетентнісно-діяльнісного уроку розглядає у своїй монографії В. Шуляр, формулюючи думку, що «це гнучка цілісна динамічна система

взаємопов'язаних змістових ліній літературної освіти учнів-читачів, складових моделі компетентного учня-читача й учителя-словесника (компетенцій), компонентів моделі уроку і педагогічних ситуацій» [9, с. 244]. Компетентнісно-діяльнісний підхід акцентує увагу його суб'єктів на результаті літературно-читацької (для школярів) і професійно-фахової (для вчителя літератури) діяльності та співпраці, дотриманні принципів діяльнісного підходу.

Компетентнісний підхід до навчання літератури тісно пов'язаний із діяльнісно орієнтованим. Діяльнісний підхід як методологічна основа організації компетентнісно-діяльнісного уроку української літератури обґрунтований у працях Л. Виготського, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, Л. Фрідманом та ін. За твердженням В. Шуляра, «компетентнісно-діяльнісний урок української літератури включає: літературні знання, уміння й навички, загальні й специфічні компетенції, досвід літературно-мистецької й читацької діяльності школяра, орієнтування на вироблення соціального особистісно значущого продукту учнем-читачем» [9, с. 347].

Отже, компетентність формується, розвивається, поглиблюється і виявляється під час конкретної діяльності. Для цього необхідна цілісна система особистісно відібраних, осмислених й освоєних знань, умінь, процедур і прийнятих цінностей. Вона сприятиме руху до саморозвитку, оперативного реагування на ситуацію, проблему. В методичному дискурсі цілісна система з цього приводу перебуває на початковому етапі, тому визначає один із перспективних напрямів роботи вчителя-словесника у ході компетентнісно-діяльнісного уроку української літератури у зв'язку з особливостями розв'язання літературно-мистецьких проблем та їх творчого вирішення в нестандартній ситуації.

1. Гур'єва О. П. (2006). *Десять ключових компетентностей, які обслуговують особистість та її природний талант: реалізація в умовах шкільного навчання.* Науково-методичний посібник. К. 148 с.

2. (2011) *«Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти».* Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1392. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF.

3. Мальований Ю. В. (2005) *Післямова до стандарту.* Шлях освіти. № 3. С. 2-4.

4. Грищенка М. (2016) *Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи.* Київ. 40 с.

5. Савченко О. Я. (2002). *Дидактика початкової школи.* Підручник. Київ : Генеза. 368 с.

6. Савченко О. Я. (2011) *Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти.* Рідна школа. № 9. С. 4-8.

7. Котусенко О. Ю. (2019) *Українська література. 5-11 класи* : навчальна програма, методичні рекомендації про викладання навчального предмета у закладах загальної середньої освіти у 2019/2020 навчальному році Укладач. Харків : Вид-во «Ранок». 192 с.

8. Шуляр В. І. (2010) *Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання.* Монографія. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили. 348 с.

9. Шуляр В. І. (2012). *Сучасний урок української літератури : теорія, методика, технологія.* Монографія. Миколаїв : Іліон. 876 с.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Аліна Замілацька
студентка ІІ курсу, факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Метіль А. С.

На території української держави поряд із загальними суб'єктами будь-якої сфери діяльності, а саме громадянами України співіснують іноземці, до яких законодавство України може відносити громадян іноземних країн, осіб без громадянства, та тих, хто не належать до підданства чи громадянства жодної з держав.

На сьогоднішній день для позначення такого поняття, як осіб не громадян відповідної держави можна використовувати різні терміни такі, як іноземець, іноземний громадянин, особа без громадянства. Фізична особа, що не підпадає під громадянство України і належить до громадянства іншої країни називають іноземцем.

Особа без громадянства – це фізична, повноцінна особа, але яку жодна країна відповідно до свого внутрішнього законодавства не приймає у ряди своїх громадян.

Україна має певний досвід в роботі із іноземцями та особами без громадянства, адже впродовж 2015-2017 років прибуло 1/6 мільйонів осіб різних національностей. Серед них майже 2000 іноземців одержали робочі візи та дозвіл на постійне проживання. Інші ж декілька тисяч іноземних осіб щорічно офіційно набувають статусу біженця.

Значення цієї теми полягає в тому, що визначення правового статусу іноземців та осіб без громадянства в Україні є надзвичайно важливим. Не менш вагомим є питання щодо надання аналізу прав, свобод, інтересів та обов'язків іноземців та осіб без громадянства на території України.

Метою моєї роботи є розкриття наступних понять: іноземець та особа без громадянства, а також їх права та обов'язки.

Вивченням даного питання займалися такі дослідники та наукові діячі як А. Н. Макаров, Т.Н. Кирилова,О.А. Малиновська, М.О. Шульга, Є.Ю. Петров, С. Ф. Константинов та багато інших національних та закордонних діячів.

А. Н. Макаров у своєму першому науковому дослідженні про правовий статус іноземців у нашій державі, визначив таке поняття іноземця, як будь-яка особа, яка не підпадає під громадянство СРСР [3, с.7].

У свою чергу, Т.Н. Кириллова вважала, що іноземець – це людина, яка має постійні політичні, економічні та правові відносини зі станом свого громадянства і перебуває у тимчасових економічних та правових відносинах з іншими країнами [4, с.105].

Предметом дослідження є правовідносини, що виникають внаслідок здійснення ними правового статусу іноземцями та особами без громадянства в Україні. Предметом роботи можна назвати внутрішнє законодавство України, яке визначає статус іноземців та осіб без громадянства.

Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» встановив основу правового статусу іноземців та осіб без громадянства. Цей закон зазначає, що іноземці та особи без громадянства мають однакові права та свободи та виконують ті самі зобов'язання, що й громадяни України, якщо Конституцією, цими та іншими положеннями України не передбачено інше, а також міжнародними договорами України [2].

Одним із найважливіших принципів правового статусу іноземців та осіб без громадянства є можливість здійснення юридичних гарантій власних прав та свобод. Цей принцип додержується тоді, коли іноземці, які мають право звертатися за захистом в адміністративні органи та суд, перебувають на території України. Вони можуть звернутися за захистом своїх прав як до загальних судів, так і до Конституційного Суду України. Незалежно від походження, раси та національності, статі, мови та соціального та

майнового стану, іноземці та особи без громадянства рівні перед законом. Коли іноземці та особи без громадянства здійснюють свої права та свободи, вони не порушують національних інтересів України, прав та інтересів її громадян та інших осіб. Усі особи, незалежно від того, чи є вони громадянами України, чи є іноземцями, чи особами без громадянства, зобов'язані дотримуватися Конституції та всіх законів України.

Права і обов'язки, якими володіють іноземці, називають правовим режимом іноземців, але цей режим не є однаковим. За цим так званим статусом іноземців можна розділити на декілька категорій таких як, іноземці які мають імунітет від юрисдикції держави та іноземці які не мають імунітету від юрисдикції. Також при постійному перебуванні іноземців на території України, існує декілька видів правових режимів, ці режими є юридичними рішеннями питань про об'єм прав, які надаються іноземцям. До них відносяться національний режим, режим найбільшого сприяння та спеціальний режим.

Національний режим для зарубіжних країн ґрунтується на принципі закону, який гарантується ст. 26 Конституції України: «Іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України» [1, ст. 26].

Режим найбільшого сприяння має на увазі те, що держава надає іноземним громадянам однакові права, якими користуються чи будуть користуватися громадяни будь-якої третьої держави на його території. Спеціальний режим в свою чергу характерний тим, що надає іноземцям у певній сфері певних прав і встановлює для них певні зобов'язання, що відрізняються від тих, які передбачені в даній сфері власним громадянам.

Закон України визначає, що іноземці та особи без громадянства, які знаходиться на території України на законних підставах, користуються тими самими правами і несуть ті ж обов'язки, що і громадяни України, якщо інше не передбачено Конституцією України [2]. Але законодавство України визначає, що наступні права доступні лише громадянам України: право обирати і бути обраним в державні органи, право приймати участь у виборах та референдумах. Іноземці та особи без громадянства нарівні з громадянами України мають право вільно користуватися своїми правами і свободами, які є невід'ємними. До таких прав можна віднести право на життя, право на повагу гідності, право на вільний розвиток своєї особистості. Не менш важливим є право на працю, тобто існує можливість офіційного працевлаштування іноземців або осіб без громадянства на території України. Також кожний іноземець має право захищати свої права в будь-який законний спосіб.

До основних обов'язків кожної людини незалежно від громадянської приналежності, раси або національності відноситься обов'язок дотримуватися законів. Тому іноземці або особи без громадянства, які знаходяться на території України, зобов'язані дотримуватися саме її законодавства, навіть якщо ці закони відрізняються тих, до яких вони звикли знаходячись на території іншої держави. Також іноземці зобов'язані платити податки передбачені нормами законодавства України. Відповідно до статті 29 закону «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» іноземні громадяни та особи без громадянства можуть нести відповідальність за порушення законів України нарівні з громадянами України [2, ст. 29].

Підводячи підсумки можна сказати, що обсяг прав і обов'язків іноземців на території України не дуже сильно різниться від того обсягу прав і обов'язків, який покладено на громадян України. Певні відмінності пов'язані з відсутністю громадянства, яке є важливим компонентом адміністративно – правового статусу особи.

Для іноземних громадян однаково важливими та обов'язковими є норми Конституції та інших законів України, як і для громадян України, але незважаючи на це

іноземні громадяни не можуть користуватися частиною прав, які становлять групи виключних прав громадян України (виборче право, право мати паспорт громадянина України).

На мою думку законодавство України досить добре піклується про іноземних громадян та осіб без громадянства, надаючи їм однакові права, свободи, цінності і обов'язки, як для своїх громадян, забезпечує їх безпеку та реалізацію наданих їм прав і надаючи можливість захищати їх.

1. *Конституція України.* Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30 Ст. 141 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

2. *Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства*: Закон України від 22.09.2011р. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 19-20. ст.179. URL: https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3773-17

3. Васильченко О. П. (2014) *Особливості правового статусу іноземців та осіб без громадянства при забезпеченні принципу рівності прав і свобод в Україні*. Європейські перспективи. ст. 23-28.

4. Горжій О. В. (2013) *Проблемні питання визначення правового статусу іноземців та осіб без громадянства в Україні.*Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Юридичні науки2. ст. 28-32.

5. Москаль Г.Г. (2005) *Правовий статус іноземців та осіб без громадянства: проблеми правового регулювання.* Науковий вісник юридичної академії міністерство внутрішніх справ: Зб.наук.пр. Дніпропетровськ.. Вип.: 2. С.110-115.

РИСИ ЗАХІДНОПОЛІСЬКОГО ДІАЛЕКТУ В УКРАЇНСЬКИХ ГОВІРКАХ МЕЖИРІЧЧЯ ДНІСТРА І ДУНАЮ

Руслана Зоп
магістрантка факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Делюсто М. С.

У статті увагу звернено на ті типи говірок української мови, які раніше ставали об'єктами спостереження принагідно. Зокрема, на редуктивні говірки української мови в межиріччі Дністра і Дунаю Одеської області, що побутуючи в різних, зазвичай непростих, багатокомпонентних, неоднорідних, соціолінгвальних умовах, під впливом обставин втрачають свої генетичні діалектні риси.

Українські говірки межиріччя Дністра і Дунаю були об'єктом дослідження багатьох лінгвістів: А. А. Москаленка, А. М. Мукан, В. П. Дроздовського, П. Ю. Гриценка, Т. П. Заворотної, О. І. Бондаря, М. С. Делюсто, А. О. Колесникова та ін. Результатами цих досліджень стали передусім описові праці, див., напр. [3; 4; 6].

Відзначимо, що аналізований діалектний континуум неоднорідний: північно-західні райони Одеської області репрезентують старожитні подільські говірки (Любашівський, Подільський, Окнянський, Балтський, Кодимський, Савранський, Ананьївський, Захарівський); південні і східні – новожитні степові (напр., Татарбунарський, Білгород-Дністровський, Кілійський, Ізмаїльський, Саратський). Найстрокатіший характер має ареал межиріччя Дністра і Дунаю, де українська мова тісно взаємодіє з болгарськими, румунськими, російськими, гагаузькими та ін. говірками (Арцизький, Тарутинський район тощо).

Мета статті – розширити відомості про українські редуктивні говірки межиріччя Дністра і Дунаю з рисами західнополіського діалектного типу.

П. Ю. Гриценко зазначив, що редуктивні говірки часто функціонують у відриві від основного ареалу поширення відповідного діалекту або в оточенні інших мов (діалектів) за відсутності тісної взаємодії з іншими гомогенними говірками [2, с. 567]. Саме такі

моделі ареального вияву і мовної взаємодії (відірваність від основного ареалу, існування в іншомовному та іншодіалектному оточенні), на думку А. О. Колесникова, властиві для багатьох українських говірок Одещини, особливо – новожитніх, а саме, межиріччя Дністра і Дунаю [7].

З-поміж цих говірок виділено цілий мікроареал редуктивних українських діалектних мікросистем [5], що охоплює Ренійський, Болградський, незначну частину Арцизького і Тарутинського районів, де ці говірки побутують в умовах домінування болгарської, румунської, російської мов. Вони перебувають під чужомовним впливом, зумовленим як локальною мовною ситуацією в межах населеного пункту, так і ситуацією цілого мікроареалу.

Окремий тип редуктивних говірок репрезентують діалектні мікросистеми новішої формації, що мають неоднаковий ступінь редукції. Ці говірки становлять окремий мікроареал переважно в Арцизькому районі, а також утворюють мозаїчні вкраплення у мішані говірки Білгород-Дністровського та ін. районів, і відрізняються від решти південнобессарабських говірок часом формування (вони утворені в 40-60-ті рр. XX ст. у селищах бессарабських німців, виселених до Німеччини за радянсько-німецькою угодою в 1940 р.), особливостями переселення мовців та, як наслідок, лінгвальними (соціолінгвальними та діалектними) ознаками новосформованих говірок [6, с. 12–13]. Серед таких говірок новішої формації відзначають відносно стійкі, що зберігають як мовні, так і діалектні ознаки, з різними діалектними домінантами неоднакової виразності. Зокрема, західнополіську діалектну домінанту, за класифікацією А. О. Колесникова [6], мають говірки сіл Новоселівка, Мирнопілля, Веселий Кут, Вишняки.

Найрепрезентативнішою говіркою з рисами західнополіського типу є діалектна мікросистема с. Новоселівка з міцною материнською основою, що тяжіє до моногенних. Більшість її носіїв переїхали з сс. Заячівка, Черемошне Ковельського району, Стобихва Камінь-Каширського району, Бережниця та Більниця Маневицького району Волинської області, що контактують і на материнській території, вони навіть називають себе волинянами.

Діалектологи відзначають, що територія Західного Полісся цікава в мовному відношенні, адже входила до складу прабатьківщини слов'ян, а говірки її контактували з говіркам інших мов, зокрема з польськими і білоруськими [1].

На фонетичному рівні в говірці с. Новоселівка виявлено такі риси риси материнського діалекту: звукосполуки *гі, кі, хі* у формах іменників (ˈ*коникі,* ˈ*рокі,* ˈ*парубкі, му*ˈ*рахі*) і прикметників (*ве*ˈ*ликій, ши*ˈ*рокій,* ˈ*гіркій*); ненаголошений звук [*е*]наближається до [*и*] (*си*ˈ*ло, ми*ˈ*н'і*); ненаголошений звук [*о*] переходить в [*у*] (*гу*ˈ*дина, в кунˈц'і*).

На морфологічному рівні виявлено такі риси західнополіського типу: давальний відмінок іменників II і IV відміни з флексією *-ови* (ˈ*синови,* ˈ*братови, те*ˈ*л'ови*); поширеність форм прикметників називний відмінок однини середнього роду з нестягненими флексіями *-ейе* – для м'якої групи, *-ейе / -ойе* – для твердої (*ве*ˈ*селейе,* ˈ*добрейе*) та називний відмінок однини жіночого роду із закінченням *-айа* (ˈ*добрайа, ве*ˈ*селайа*); є й форми, що відображають індукцію твердої групи типу ˈ*сине,* ˈ*сина*; наявність форм називного відмінка множини з флексією *-и* (*дерев*ˈ*йани, го*ˈ*лодни*), що варіюються з нестягненими формами із закінченнями *-ійі* (ˈ*добр'ійі, ве*ˈ*сел'ійі*) та *-ейе* (*ста*ˈ*рейе* ˈ*л'уди*); форми родового відмінка однини жіночого роду із закінченням *-ейі* (*до ста*ˈ*рейі* ˈ*баби*); нестягнені форми знахідного відмінка однини жіночого роду з флексією *-уйу* (*моло*ˈ*дуйу*); форми давального відмінка множини м'якої групи прикметників з наслідками індукції твердої (ˈ*синим*); форми орудного відмінка однини жіночого роду (*моло*ˈ*дейу*); варіантність реалізацій числівника *чо*ˈ*тири, ш*ˈ*тири*; специфічні форми орудного відмінка числівників (*двой*ˈ*ма, пйат*ˈ*ми*); займенник *во*ˈ*на* в родовому відмінку використовують як присвійну форму (ˈ*нейін* ˈ*двір* – ˈ*йійі* ˈ*двір*); давальний відмінок цього займенника має форму *йі*ˈ*йо* (*йі*ˈ*йо с'ім* ˈ*рок'ів*); наявні нестягнені форми займенника *той* (ˈ*тойе,* ˈ*тайа, о*ˈ*тайа, т'і*ˈ*йейі, о*ˈ*т'ійі*) та стягнена форма орудного відмінка однини

жіночого роду *ˈтейу*; нестягнені форми займенника *цей* (*ˈцейе, ˈц'ойе, ˈц'айа, ˈц'уйу, ˈц'ійі*) і специфічна форма місцевого відмінка однини жіночого роду (*в ц'ой*); форми родового відмінка однини жіночого роду *ˈмейі, тˈвейі, сˈвейі*, варіантні до нестягнених *моˈйейі, твоˈйейі, своˈйейі*; превалюють дієслівні форми з чергуванням приголосних основи і наголосом на флексії (*хоˈжу* і *хоˈджу,крyˈчу, ноˈшу*), а не *ˈход'у, ˈкрут'у, ˈнос'у*, як в говірках ареалу основної формації; дієслівні форми наказового способу з флексією *-іте* (*роˈб'іте*); присутній градаційний прислівник *ˈвел'ми*[7].

Західнополіську генезу підтверджують й словотвірні ознаки: інфінітив твориться за допомогою форманта *-ти* (*коˈпати, роˈбити*), в той час, як в усьому південно-східному наріччі, і в ареалі, домінують форми на *-ть* (*коˈпат', роˈбит'*); регулярно вживається пестливий суфікс прикметників *-ейк-* (*леˈгейкий, маˈлейкий, тоˈнейкий*); прислівники творяться конфіксом *по-...-у* на місці літературного *по-...-и* (*по-ˈпол'ску, по-ˈруску*).

З лексичних особливостей звертають на себе увагу такі материнські ознаки: *ˈбосик* 'картопляний пиріг з квасолевою начинкою', *заˈга* 'те саме, що жога', 'печія', *заˈгони* 'місце, віддалене від села, де випасали худобу', *моˈроз'аний* 'морозний', ˈморшка 'зморшка', *моˈсол'* 'кістковий мозок', ˈ*пакула* 'відходи від чесання прядива' тощо, пор. [1].

Під впливом українських мішаних південнобессарабських говірок та інших мов у записаних діалектних текстах активно функціонують запозичення з болгарської мови (*арпаˈджик,каварˈма,ґраˈдина, ваˈда,* ˈ*манджа, м'іˈл'іна*), з російської (*ˈм'амл'а, колˈхос,оˈбично,коˈн'ешно,поˈс'олок,об'іˈзат'ел'но, предсиˈдател'*), зокрема словотвірному рівні (ˈ*бабушка,* ˈ*палочка, стаˈрушки*), з румунської (*стˈрунга,магаˈла,* ˈ*т'аски, наˈгут,плаˈчінда*), з німецької (*штˈрудл'і*) тощо.

Подальше дослідження редуктивних говірок межиріччя Дністра і Дунаю із рисами західнополіського діалектного типу дозволить усунути лакуни в ареальному дослідженні української мови, краще осягнути процеси динаміки діалектів.

1. Аркушин Г. Л. (2016)*Словник західнополіських говірок.* Луцьк : СНУ ім. Лесі Українки. XXIV.648 с.
2. Гриценко П. Ю. (2007)*Редуктивна говірка.*Українська мова. Енциклопедія.Київ. С. 567.
3. Делюсто М. С. (2010)*Граматика говірки у світлі тексту* : дис. … канд. філол. наук : 10.02.01. Київ. 235 с.
4. Дроздовський В. П. (1962)*Українські говірки Бессарабського Примор'я* (на матеріалі обстеження Саратського, Татарбунарського та Білгород-Дністровського районів Одеської області) : дис. ... канд. філол. наук. Одеса. 473 с.
5. Колесников А. О.(2016)*Атлас українських говірок межиріччя Дністра і Дунаю.* Ізмаїл : ІРБІС. 168 с.
6. Колесников А. О. (2015). *Морфологія українських південнобесарабських говірок:* генеза і динаміка. Ізмаїл : СМИЛ. 676 с.
7. Колесников А. О. (2019). *Українські редуктивні говірки Одещини: стан, проблеми і перспективи дослідження.* Мовознавчий вісник. Вип. 26. С. 68-73.

РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Марія Константинова
студентка IV курсу, педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Метіль А. С.

Земля є найважливішим компонентом біосфери. Це також основа життя людини, джерело задоволення його первинних потреб, необхідна умова існування. Для України це об'єктивна умова успішного функціонування сільського господарства, забезпечення його населення якісною їжею в необхідних обсягах.

У сучасних умовах господарювання проблема раціонального використання та охорони земель сільськогосподарського призначення набуває особливого значення. В основному це пов'язано з тим, що земельні ресурси зазнають значного антропогенного впливу, відбувається їх деградація, і як наслідок, знижується якість та родючість ґрунтів та погіршується екологічний стан земельних ресурсів.

Серед науковців, які вивчали правовий захист земель сільськогосподарського призначення та раціональне використання земель, слід зазначити таких як: Андрейцев В. І., Булигін С.Ю., Добряк Д.С., Ковальчук Т., Новаковський Л. Я., Семчик В. І., Хвесик М. А., Шульга М. В., Ярмолюк В.І. та інші. Однак існує ще низка проблем, пов'язаних із конкретним правовим дотриманням земель сільськогосподарського призначення, які потребують досліджень та вдосконалення.

Тому метою цієї публікації є розкриття природи та змісту понять раціонального використання та охорони земель сільськогосподарського призначення та їх взаємозалежності за законодавством України.

Раціональне використання та охорона земель є важливою екологічною та соціально-економічною передумовою сталого розвитку суспільного становлення. Саме тому питання раціонального використання та збереження земель, що мають унікальне значення – сільськогосподарські угіддя, сьогодні стали особливо гострими.

Земля сільськогосподарського призначення – це землі, доступні для сільськогосподарського виробництва, сільськогосподарських науково-дослідних та освітніх заходів, розміщення відповідної промислової інфраструктури або призначені для цього [5, с. 134]. Стан землекористування в Україні є критичним: надмірна оранка земель та майже повне припинення низки ґрунтозахисних заходів призводять до розвитку ерозійних та деградаційно-руйнівних процесів. У зв'язку з цим подальша деградація земельних ресурсів у сільському господарстві може мати катастрофічні наслідки для продовольчої безпеки країни та здоров'я нації.

У статті 4 Конституції України зазначено, що земля є основним національним надбанням і знаходиться під особливим захистом держави [3]. Жоден природний ресурс, крім землі, не наділений можливостями, що дозволяють використовувати його майже у всіх галузях національної економіки. Лише земля поєднує в собі такі характеристики, як територіальна основа розподілу продуктивних сил, властивість природних ресурсів та основні засоби виробництва. У сільськогосподарському секторі земля також підлягає праці.

Отже, з одного боку, земля, в нашому розумінні, виступає як самостійний об'єкт економічного використання, а з іншого – це складене середовище, яке сприяє формуванню складних природних утворень, тобто екологічних систем, і має біологічний вплив на створення ландшафти та інші природні комплекси.

Охорона земель є важливою складовою предмета землекористування – правового регулювання, саме тому майже всі інститути земельного законодавства мають земельні та охоронні зони. Статтею 1 Земельного кодексу України передбачено, що земля як основний національний актив перебуває під особливим захистом держави. Тому саме в системі охорони земель існує тісний зв'язок між навколишнім середовищем та земельним законодавством, в якому охорона земель є частиною широкого поняття охорони навколишнього середовища [2, с. 12].

Основне завдання охорони земель – гарантувати збереження та відтворення земельних ресурсів, екологічну цінність природних та набутих якостей земель.

Захист Землі включає:

• обґрунтування та забезпечення раціонального використання земель;

• захист сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників від необґрунтованого видалення для інших потреб;

• захист землі від ерозії, грязьових потоків, вологи, зневоднення, вторинного засолення, висушування, ущільнення, забруднення промисловими відходами, хімічними

та радіоактивними речовинами та від інших несприятливих природних та техногенних процесів;

• захист природних водно-болотних угідь;

• запобігання погіршенню естетичного стану та ролі довкілля в антропогенних ландшафтах;

• охорона деградованих та непродуктивних сільськогосподарських земель [4, с. 47-48] .

Науковець І. І. Сохнік вважає: « раціональне використання землі – це використання, яке відповідає його призначенню, забезпечує високу ефективність використання землі та її захист, спрямовану на запобігання невиправданому захопленню земель сільськогосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення та підвищення родючості ґрунтів, підвищення сільськогосподарської продуктивності лісів, забезпечення особливого режиму використання охорони земель» [4, с. 147].

Поліпшення стану земель та підвищення ефективності їх використання є головним завданням, що вимагає значних інвестицій як від держави, так і від конкретних землекористувачів.

Проблема вдосконалення землекористування на думку науковця Черевка Г. В. зводиться до вирішення наступних пріоритетів, кожен з яких має власний комплекс заходів:

- насамперед потрібно припинити масове скорочення площ, які з різних причин випадають з економічного обігу. Обробити раніше не використовувані ділянки.
- Захист ґрунту від ерозії та інших руйнівних процесів. Захист ґрунту та його родючість забезпечується широкою системою спеціальних заходів, які включають непокритий обробіток ґрунту, захист сільськогосподарських культур, лісонасадження полів та інші способи боротьби з вітровою та водною ерозією.
- Поліпшення родючості землі. Це досягається на основі заходів, які, з одного боку, збільшують вміст поживних речовин у ґрунті, а з іншого – покращують агрофізичні властивості та біологічну активність ґрунту. Тому поживні речовини, що містяться в ґрунті, стають доступнішими для поглинання рослинами. Такому якісному поліпшенню ґрунту сприяє внесення добрив, зрошення, дренаж, розвиток правильного сівозміну та багато інших заходів.
- Краще, повніше використовувати економічну родючість ґрунту. Для підвищення родючості ґрунту потрібні високопродуктивні сорти рослин. Важливе значення мають якість сільськогосподарських робіт та оптимальні терміни, заходи боротьби з бур'янами, хворобами та шкідниками рослин. Всі ці та інші заходи не збільшують вміст поживних речовин у ґрунті, не покращують його фізико-хімічні властивості, але дозволяють краще використовувати поживні речовини, що містяться в ґрунті, тепло та вологість [5, с. 104].

Вирішення всіх завдань щодо вдосконалення землекористування пов'язане із впровадженням та розвитком раціональної системи землеробства. Він являє собою. комплекс агротехнічних, культиваційних та організаційно-економічних заходів, спрямованих на раціональне використання земель, збереження, відновлення та підвищення родючості земель.

Таким чином, поняття «раціональне використання земель» та «охорона земель» у процесі забезпечення вигідного та екологічного використання сільськогосподарських земель повинні розглядатися в цілому. Це досягається шляхом впровадження системи заходів, спрямованих на забезпечення: оптимальної структури землекористування; оптимізація структури сільськогосподарських угідь; збереження та відтворення родючості ґрунтів; захист землі від водної та вітрової ерозії, зволоження, вторинного засолення, зсувів, шкідливого антропогенного впливу; відновлення порушених та охорона

малопродуктивних та деградованих земель; моніторинг використання ґрунтів та родючості ґрунтів.

1. Богіра М. С. (2011) *Землевпорядне проектування: теоретичні основи і територіальний землеустрій*. К. : Аграрна освіта. 416 с.

2. (2012) *Земельний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 22 лютого 2012 року*. К. : Видавець Паливода А. В. 116 с.

3. *Конституція України* : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня1996 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua

4. Горлачук В. В., В'юн В. В., СохничА. Я. (2002) *Управління земельними ресурсами* : навч. посіб.. Миколаїв : Вид-во МФ На УКМА. 316 с.

5. Черевко Г. В. (2005) *Економіка природокористування* : навч. посіб. Львів : Світ. 208 с.

ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЛІЛІНГВАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Надія Кравченко
магістранта факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Делюсто М. С.

Межиріччя Дністра і Дунаю є полінаціональним регіоном на півдні Одеської обл. України. Тут проживають мешканці різних національностей: українці, росіяни, болгари, молдавани, гагаузи, албанці, цигани та ін. Полілінгвальне середовище (полілінгвізм, мультилінгвізм) – середовище, в якому індивіди володіють трьома і більше мовами при спілкуванні (в основному, діалектними, а інколи й літературними формами мов в досконалості). На півдні України це явище вивчене недостатньо, бо тут співіснують між собою як споріднені, так і не споріднені мови.

Однією з найважливіших проблем у полілінгвальному середовищі є проблема вивчення державної мови. Україна стала незалежною зовсім нещодавно, але розвиток української мови та її вивчення значно поширюється і вдосконалюється. Це стосується і південного регіону країни, де наявний полілінгвізм, який, безумовно, впливає на вивчення державної мови в тому чи іншому середовищі, насиченому різними національностями. З одного боку, володіння іншою мовою трохи пригальмовує вивчення української, бо помітний значеннєвий вплив рідної мови на державну, а з іншого – знання кількох мов розширює свідомість людини і допомагає їй краще здобути нові знання і віднайти та розвинути внутрішнього генія [3].

Вивченню української мови в полімовному середовищі присвятили свої праці: П. Ю. Гриценко, Л. О. Ткач, В. О. Колесник, Л. Казанцева, Н. В. Горбунова, А. О. Колесников, М. С. Делюсто, Р. М. Мельникова.

Лариса Казанцева зазначає, що ефективність процесу розвитку вмінь і навичок українського мовлення у дітей в полікультурному мовленнєвому середовищі залежить від того, наскільки у змісті та методиці навчання буде враховано схожість і відмінність рідної та української мов, від питомої ваги функціонування української мови в полікультурному соціумі та в сім'ї, наявності зовнішніх (занурення дітей в активне україномовне середовище, наявність мовномовленнєвого зразка та ін.) та внутрішніх (бажання вивчати українську мову, інтерес до словникового складу української мови та ін.) стимулів, методичного супроводу навчання дітей української мови з використанням різноманітних форм організації україномовної навчально-мовленнєвої діяльності [2].

У статті «Урахування полілінгвізму мовців у процесі викладання української мови» М. С. Делюсто вказує на те, що під час засвоєння нерідної мови в учнів трапляються помилки, зумовлені впливом рідної мови. Українська і болгарська мови, українська і румунська мова, українська і гагаузька мови, українська і албанська мови є

різносистемними. Аби попередити інтерференцію, вчителю необхідні знання обох мов (рідної і державної). Не можна не погодитись, що успіх навчання української мови багато в чому буде залежати і від професійних якостей вчителя, рівня його підготовки за спеціальністю, педагогічної майстерності. Щоб увесь матеріал сприймався належним чином і з цікавістю, добре засвоювався, вважаємо, що уроки української мови в школах півдня Одещини з навчанням мовами національних меншостей варто будувати з урахуванням особливостей рідної мови. Досвід окремих вчителів засвідчує, що вивчення української мови, побудоване з урахуванням особливостей рідної, дає позитивні результати в розвитку і усного, і писемного мовлення [1].

Вивчення фонетики, граматики. лексики, синтаксису в полімовному середовищі проводять на такому ж рівні, як і в україномовному, але треба звертати увагу на певні труднощі в різних національностей і зупинятися конкретніше на тому чи іншому розділі.

Так, наприклад, в російськомовному середовищі можна натрапити на проблему неправильного перекладу та вживання слів у тексті: слова «уродливый» (потворний) і «вродливий» (красивий, гарний) є антонімами за лексичним значенням, незважаючи на схожість вимови. Також не багато дітей, зіткнувшись зі словом «краватка», зрозуміють, що це «галстук», а насамперед подумають про «кроватку», тобто маленьке ліжко. Такі ж проблеми спостерігаємо при перекладі слова «дурной», що російською позначає поганий, лихий, злий, на українську «дурний» – нерозумний.

Дуже часто при перекладі з російської на українську учні не враховують омонімію та синонімію. Так, наприклад, слово «способный», «способен» перекладається як «здібний» (талановитий) і «здатний» (спроможний на щось), і можна спостерігати такі випадки неправильного перекладу, як: «Мій син на таке не здібний» і «Молоді виявилися здатними учнями своїх батьків та дідів». Слово «любой» часто перекладають як «любий», замість «будь-який» («Ми згодні підтримувати контакти з любими організаціями»), хоча слово «любий» має зовсім інше значення (милий, коханий). Таких випадків дуже багато, і щоб уникнути комічних ситуацій, треба проводити більше мовленнєвих завдань – складання діалогу, читання та переказ тексту, складання творів, переклади і т.д.

Що стосується викладання української мови в болгарському середовищі, то там ситуація постає трохи інакше. Проблем із лексикою зазвичай немає, а от граматичні помилки є широко розповсюдженими. Це пов’язано з тим, що у болгарській мові наявні лише Називний, Давальний та Знахідний відмінки, в останніх випадках форми слова утворюються за допомогою прийменника та одного з трьох відмінків. Складність полягає у тому, що носій болгарської мови не відразу може поставити слово у певному відмінку, що гальмує правильне використання форм слів у мовленні. Оскільки це слов’янські мови, то проблем із синтаксисом як у російськомовному, так і в болгарськомовному середовищі у процесі вивчення української мови немає, тому що порядок слів вільний і всі синтаксичні конструкції майже однакові.

Що стосується молдовського та гагаузького середовища, то найпоширенішою для них є проблема вимови голосних і приголосних звуків, неправильний наголос й інтонація у реченні. З цими учнями треба проводити більше усних мовленнєвих завдань (читання вголос, усний переказ, діалог) та більше приділяти увагу транскрипції слів.

В усіх названих мовних середовищах є одна спільна проблема при вивченні української мови: носій іншої мови завжди формує думку спочатку рідною мовою, а потім перекладає її українською, і, навпаки, щоб краще зрозуміти матеріал, перекладає його рідною мовою, щоб пояснити собі своїми словами. Тому інколи важливо, щоб вчитель оперував цими мовами і зміг пояснити складні випадки правил мовою учня, провести паралель, навести приклади.

Труднощі також наявні й у процесі викладання української мови в україномовному середовищі – серед українських діалектоносіїв. Зокрема, пов’язані з тим, що паралель проводиться не між різними мовами, а між діалектною і літературною формами однієї мови. І якщо проблем із фонетикою, лексикою і синтаксисом тут не буде,

то морфологію треба буде вивчати досконало, наприклад, щоб уникнути проблем із чергуванням в іменниках, дієсловах на зразок: *ходю, носю, в ухі, на ялинкі, на дорогі* тощо.

Безперечно, методика навчання української мови в полілінгвальному середовищі має базуватися на традиційній методиці викладання, але обов'язково треба враховувати багатомовність населення й використовувати це під час навчання.

Отже, межиріччя Дністра і Дунаю – типовий полікультурний регіон, де локально співіснують мешканці різних національностей: української, болгарської, румунської, гагаузької, албанської, циганської. Кожна з них спілкується своєю рідною мовою впродовж життя, тому під час вивчення державної мови в закладах освіти варто обов'язково враховувати полілінгвізм мовців, щоб уникнути помилок у мовленні і на письмі.

1. Делюсто М. С. (2019)*Урахування полілінгвізму мовців у процесі викладання української мови.* Матеріали міжнародної конференції «Подолання мовних і комунікативних бар'єрів». Київ.

2. Казанцева Л. І. (2014)*Теоретичні і методичні засади навчання дітей старшого дошкільного віку української мови в полікультурному просторі*: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра пед. наук. Одеса. 44 с.

3. Колесников А. О. (2018)*Динаміка українських південнобессарабських говірок: збереження і розвиток vs редукція національних рис в умовах мультилінгвізму.* Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: збірник наукових праць. Серія «Філологічні науки». Ізмаїл. Вип. 38. С. 15-19.

ПОЧАТОК КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ПОДУНАВ'Ї

Христина Кравченко
магістранта факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – к.іст.н. Морошан Н. В.

Події, віддалені сімома десятками років, сьогодні вкотре привертають увагу науковців своєю складністю й суперечливістю. Сільське господарство – домінуюча галузь виробництва і головний об'єктивний системоутворюючий чинник розвитку місцевої економіки Південної Бессарабії перших повоєнних років. У цей час село стало основною сферою, з якої у щойно возз'єднаному з Україною регіоні політично-примусовими методами місцевими комуністами і центральними компартійно-державними органами СРСР та УРСР розгорнулося цілеспрямоване насадження радянської моделі політичних і соціально-економічних відносин господарювання та адміністративно-директивного управління. Селянство краю було відчужене від землі і закріпачене колгоспно-радгоспним ладом.

Внаслідок націоналізації земель, було ліквідовано великі поміщицькі володіння. З метою розкуркулення селян-одноосібників та забезпечення землею населення, проводився перерозподіл власності. Сільські господарства були звільнені від сплати податків, які напередодні були введені румунською владою. Безземельним селянам у користування передавались 230 тис. га орної землі; 2,5 тис. га садів; 20 тис. голів худоби та різноманітний сільськогосподарський реманент. Все це так чи інакше було відібрано у поміщиків і «кулаків» [7, с.6].

Відповідно до Постанови Ради Народних Комісарів УРСР «Про податки з селянських господарств Бессарабії і Північної Буковини» від 15 серпня 1940 р. селяни звільнялись від сплати недоїмок за податками. Широкого значення набував розвиток тваринництва, яке не розвивалось при румунській владі. З приходом радянської влади, одним із перших завдань на селі постало питання розвитку племінного тваринництва: вирощування великої рогатої худоби, овець деяких порід (Манзбург, Посталь та ін.),поголів'я свиней англійської породи та німецької Едельшвайн.З метою ефективного

розвитку тваринництва було виведено районування. Залучалось багато науковців у питаннях швидкого зростання кількості тварин. Для цього будувалися спеціальні будинки Тваринників [7, с.44-45].Станом на 1 січня 1941 р. в області нараховувалось: коней – 124,4 тис. голів; великої рогатої худоби – 102,7 тис. голів; свиней – 102,7 тис. голів; овець – 447,4 тис. голів.

Чільне місце у Південній Бессарабії займало виноградарство та виноробство. До Другої Світової війни в області під виноградники надавалось 32 тис. га землі, з них 1 503га належали винним колгоспам. Всього їх налічувалось 5, та 11 пунктів переробки винограду[7, с. 46-47]. Починаючи з 1940 р., радянський режим започаткував аграрні перетворення в Подунав'ї, основні заходи з метою як технічного переозброєння аграрної праці: націоналізація землі та організація на селі перших колективних господарств, утворення широкої мережі державних машинно-тракторних станцій (МТС). До завдання останніх входила нагальна потреба обслуговувати колгоспи сільськогосподарською технікою. Функції МТС, включали в себе необхідність забезпечувати комплексну механізацію збирання врожаю, обробку ґрунтів, а також інші види спеціальних робіт. У перший рік колективного будівництва МТС Ізмаїльської області отримали зі Сталінградського та Харківського машинобудівних заводів – 419 тракторів, 174 комбайни, косарки, бурякокомбайни, картоплекопальні та картоплезбиральні машини[3].

За період перших років колективізації кількість техніки місцевих МТС, збільшилась у 42 рази, зокрема, комбайнів – у 68,2 рази[7, с.38].Так, до Суворівського МТС було направлено 1088 тракторів, 250 комбайнів, 620 тракторних плугів, 840 культиваторів, 400 лущильників [4, с.265].

Мешканці Південної Бессарабії чинили спротив новій владі, яка реквізувала у них землю, худобу, сільськогосподарський реманент та інше збіжжя. Одним із основних чинників, застосованих радянською владою в краї, було розкуркулення селянства та знищення його, як класу. Спочатку це проходило у завуальованій формі, як би в інтересах люмпенізованих верств населення. Вже згодом, 107 тис. селянських господарств примусово загнали у колгоспи. Люди в краї чинили опір. Через це їх почали сприймати як «ворожих елементів» СРСР. Чоловіків відправляли до Сибіру, жінок з дітьми – до Казахстану, Красноярського краю, Алтаю, Республіки Комі, Омської та Новоросійської області та інші східні регіони. Число депортованих складає 30 389 осібнайбільше постраждалих – вихідці з Бессарабії, зокрема, Молдавії, Ізмаїльської та Чернівецької області [1].

Наступним кроком влади, який доповнював розкуркулення, були депортації та переселення українців, німців, французів, татар, гагаузів та інших народів. Зокрема, у червні 1940 р. з французьких колоній, таких, наприклад, як Шабо, французьке населення було вивезено до Швейцарії, а вже в жовтні 1940 р. кілька тисяч бессарабських німців, які мешкали в Сараті, Тарутіно, Арцизі та інших колоніях. Останнім було інкриміновано експлуатація бессарабського населення, а також підтримка німецьких фашистів [4, с.246].

Поряд з певними особливостями, радянізація Бессарабського краю проходила соціалістичними заходами, які йшли з радянського центру. Виходячи з загальноприйнятої моделі побудови соціалізму, яка передбачала: індустріалізацію, колективізацію та культурну революцію, провідники радянізації стали активно впроваджувати антицерковну кампанію в регіоні. Нехтуючи історичними обставинами, щодо великої набожності населення краю, «совєти» розпочали жорстокі репресії проти священників та інших служителів культу щойно вступивши на приєднані землі (28 червня 1940 р.). Звинувачення носили різноманітний характер: «фашистська діяльність», «контрреволюція», «шпигунство», причетність до румунських політичних партій («кузістів», «цараністів», «жоржистів», «Фронту національного визволення»), антирадянська діяльність. Через такі обмовлення постраждало чимало священників та церковнослужителів. Зокрема, священик церкви в с. Нерушай – о. Георгій Мунтяну, викладач Ізмаїльської духовної семінарії, був заарештований опергрупою УДБ НКВС у

липні 1940 р. Постраждали також прихожани православних храмів міста Болград (заарештовано 12 членів селянської партії «цараністів»). Серед них – регент церковного хору Василь Агура. В Ізмаїльському районі репресії проти духовенства набули небачених обертів: в селі Хаджи-Курда (нині Комишівка) – отець Афанасій Кострицький, в селі Матроска – священик Антон Вустян були заарештовані без усяких підстав [3].

Населення Південної Бессарабії відчуло на собі вагомі перегини двох влад – румунської та радянської. Перша, в свій час, з нагайкою гнала людей до церкви, друга – руйнувала церковні споруди, репресувала служителів культу, спонукала населення краю до атеїстичних світобачень. Жорна комуністичної влади охопили своїми репресивними методами усі верстви південнобессарабського суспільства, включаючи селян та інтелігенцію. Дорадянський суспільно-політичний та релігійний соціум не співпадав з намірами та завданнями соціалістичного будівництва, яке стрімко нав'язувало комуністичну мораль і нові засоби її втілення. Колективізація, як один із вагомих елементів радянізації в Придунайському краї розпочалася у 1940 р. і, фактично, була перервана Радянсько-німецькою війною в 1941 р.

Колективізація сільського господарства регіону, крім аграрно-культурних аспектів, включала в себе велику сукупність інших факторів. Зокрема, існував міф про добровільну колективізацію Південної Бессарабії, а насправді, вона була насильницькою та повномасштабною.

Держава, надаючи дозвіл на створення колгоспів, автоматично видала наказ на підтримання лише їх. Своїми постановами та наказами, тоталітарна машина взяла курс на насильницьку та повномасштабну колективізацію будь-якою ціною, заохочуючи і санкціонуючи беззаконня. Масова націоналізація земель селян-одноосібників, реквізиція їх сільськогосподарського реманенту часто наштовхувалась на спротив людського фактора. Державно-партійні структурні органи розпочали процес розкуркулення та масові депортації заможного селянства. Для здійснення своїх намірів «сталінські опричники» направили у Південну Бессарабію зі східних областей України та РРФСР велику кількість працівників НКВС, НКДБ, партійних функціонерів та державних чиновників. Кадрова політика проходила під лозунгом – «Кадри вирішують все». Особливість цієї зміни керівників, переведення їх з одного регіону в інший, полягав, насамперед, у тому, щоб з більшою силою притиснути місцеве населення краю, заганяючи селян у новостворені колгоспи.

Отже, основними засобами прискорення темпів колективізації в Подунав'ї були: залякування, побої, терор, виселення селян до Сибіру та інших віддалених районів СРСР. Крім певних особливостей в Південній Бессарабії проводились такі ж самі заходи, застосовувались ті ж методи, що і в 20-30-х рр. в східних областях.

1. Верховцева І.Г. (2011) *Колективізація сільського господарства в Українському Подунав'ї: аграрно-культурні аспекти*.Гуржіївські історичні читання. Вип. 4. С. 264-266.

2. Грекова І. (2010) *Колективізація та розкуркулювання 1948 р. в болгарських селах Північного Причорномор'я*. Питання історії України. Т. 13. С. 241-244.

3.Дротенко Віктор Йосипович 1938 р.н., с. Дивізія Татарбунарського району Одеської області.

4.Делі-Славова Надія Іванівна 1936 р.н., с. Вільне Тарутинського району Одеської області.

5.Залож Федір Іванович 1934 р.н., с. Утконосівка Ізмаїльського району Одеської області.

6. Ануфрієв Л. О., Бачинський А. Д., БоровойС.Я. (1978) *Історія міст і сіл УРСР.* Одеська область. К.: Харківська книжкова фабрика ім. М. В. Фрунзе. 910 с.

7.Лебеденко О.М., Тичина А.К. (2002) *Українське Подунав'я: минуле та сучасне*: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Одеса: Астропринт. 208 с.

7. Бачинский А.Д. (1968) *СоветскийПридунайский край*(1940-1945 гг.): документы и материалы.Одесса: Маяк. 407 с.

СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ

Надія Куртєва
студентка ІІІ курсу факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Метіль А. С.

Тема соціального забезпечення дітей в Україні стає дедалі актуальнішою з роками: соціальна галузь нашої держави все ще переживає етап формування, а після подій 2014 року її вже традиційну модель починають змінювати на користь західноєвропейської концепції соціального захисту.

Крім того, на загальну соціальну сферу впливає і стан неоголошеної війни, через що на забезпечення потреб національної безпеки та оборони у національному бюджеті України відводиться велика частка фінансування (близько 60% бюджету), що призводить до недофінансування гуманітарно-соціальної галузі.

В умовах змін наскрізними стають питання реалізації соціальних проектів щодо забезпечення дітей України необхідними правами та дослідженням їхньої реалізації в умовах реалії держави.

Усе, зазначене вище, робить питання про функціонування системи соціального забезпечення дітей в Україні вкрай важливою: незважаючи на велику цікавість таких вітчизняних вчених до цього питання, як В.С. Бакірова, В.В. Буреги, О.І. Вишняка, В. Б. Євтуха та інших, поява нових законодавчих актів у питаннях регулювання соціального захисту, так як, наприклад, Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» редакцією від 2018 року унеможливлюють прийняття до уваги останніх змін у структурі соціального забезпечення дітей у нашій державі.

Виходячи із цього, метою нашого дослідження є проаналізувати існуючу систему соціального забезпечення дітей в Україні, а відповідно до цього ставиться завдання дослідити існуючі законодавчі акти з питання соціального забезпечення дітей; наявну систему державних інституційних взаємовідносин з цього питання; охарактеризувати ступень соціального забезпечення дітей в Україні у цілому.

Під соціальним забезпеченням нами розуміється організована державою форма допомоги для затвердженого кола осіб, що надається при настанні певних юридичних фактів, в встановлених законом ситуаціях, з метою вирівнювання соціального стану громадян. Відповідно, соціальне забезпечення дітей має таку ж саму характеристику з однією умовою: вік затвердженого кола осіб не може перевищувати 18 років [2, 29].

В законодавстві України використовується поняття соціального забезпечення охоплює всі заходи, що передбачають надання допомоги в грошовій або натуральній формі з метою забезпечення захисту, зокрема в разі:

- відсутності пов’язаного з трудовою діяльністю доходу (або нестачі доходу) через хворобу, інвалідність, народження дитини, виробничий травматизм, безробіття, старості або смерті члена сім’ї;
- відсутність доступу до медичного обслуговування або фінансової недоступності медичних послуг;
- недостатньої підтримки з боку сім’ї, особливо дітей і дорослих утриманців;
- загальної бідності та соціальної ізоляції [2, с. 31].

Основним міжнародним актом, присвяченим дітям, є Конвенція ООН про права дитини. У статті 1 Конвенції – дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше.

В усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами,

адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини, це закріплено у частині 1 статті Конвенції.

Відповідно до юристів та соціологів, найхарактернішими характеристиками системи соціального забезпечення є наступні:

● Державний характер встановлюваних в суспільстві організаційно-правових способів розподілу сукупного суспільного продукту через систему соціального забезпечення. Джерела фінансування: за рахунок коштів державного бюджету та спеціальних позабюджетних фондів, утворених державою;

● Законодавче закріплення переліку соціальних ризиків, визнаних державою в якості підстав для подання тих чи інших видів соціального забезпечення. Тобто право на соціальне забезпечення встановлюється для певної групи громадян тільки при настанні обставин, зазначених у законі; переважно це події, наприклад, досягнення певного віку, інвалідність, смерть, народження;

● Закріплення в нормах права або в договорах, санкціонованих державою, кола осіб, які підлягають забезпеченню, тобто певних категорій громадян, встановлених законом;

● Нормування державою соціального стандарту забезпечення, нижче якого воно не може бути, шляхом законодавчого закріплення видів забезпечення, його рівня і умов надання [2, 39].

В Україні реалізацією соціального забезпечення дітей займається Міністерство соціальної політики шляхом розробки ряду законів. При цьому, соціальне забезпечення дітей в Україні прийнято розділяти на пряме та опосередковане.

Під прямим соціальним забезпеченням розуміється виконання норм законів, кінцевим отримувачем вигоди від яких виступають власне діти. Такі обставини стосуються ряду випадків, наприклад, коли дитина потребує грошової або іншої допомоги та у наслідок діяльності держави отримує її.

Опосередковане соціальне забезпечення дітей в Україні характеризується рядом дій з боку держави, отримувачем вигоди яких є батьки або опікуни дітей, які потребують допомоги. Серед таких, наприклад, є отримання фінансової допомоги батьками при народженні дитини або унеможливлення звільнення вагітних матерів.

При цьому, відповідно до ряду чинних законів України, соціальне забезпечення у нашій країні надається наступним категоріям дітей: дитина-сирота; діти, позбавлені батьківського піклування; дитина, яка перебуває в складних життєвих обставинах; дитина, розлучена із сім'єю; безпритульна дитина; дитина з інвалідністю; дитина-біженець; дитина, яка потребує додаткового захисту; дитина, яка потребує тимчасового захисту; дитина з багатодітної родини та дитина з неповної сім'ї [1].

Реалізацію права на соціальне забезпечення покладене на Кабінет міністрів України, який у свою чергу виконує норми законів через визначену ієрархію виконавчої влади. При цьому, право на соціальне забезпечення визнано в якості одного з прав людини в основних документах з прав людини, зокрема закріплено у Загальній декларації прав людини та Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права.

Незважаючи на запевнення міністра соціальної політики Юлії Соколовської, що розмір соціальних виплат та допомога дітям є головним пріоритетом державного бюджету на 2020 рік, станом на сьогодні державна допомога дітям в Україні є досить низькою [3]. Складнощів додає і відсутність ратифікації міжнародних стандартизуючих документів щодо розміру допомоги дітям у якості соціального забезпечення, зокрема – Конвенції ООН 1952 року про мінімальні норми соціального забезпечення, прийняття якої в Україні відкладають, незважаючи на обраний курс євроінтеграції держави [4].

Зазначимо, що це – єдина міжнародна конвенція, яка визначає дев'ять областей соціального забезпечення, встановлює мінімальні норми для кожної з цих областей, принципи сталого розвитку та методи ефективного управління в цих областях. Інша важлива особливість цієї конвенції полягає в тому, що вона містить гнучкі положення, що

дозволяють її державам-учасницям прийняти як мінімум три з дев'яти областей соціального забезпечення, якщо хоча б одна з цих трьох областей може бути застосована до довгострокових випадків, які вимагають тривалої допомоги, або до випадків безробіття, щоб максимально можливе число країн могли відповідати вимогам, зазначеним в конвенції [4].

У відповідності до низького рівня соціального забезпечення дітей в Україні, допомога держави у деяких випадках є недостатньою, а тому лише здатна частково компенсувати збитки від ряду визначених випадків, що робить його неефективним при вирішенні довгострокових соціальних проблем.

Крім того, реалізація окремих видів соціального забезпечення потребує тісної взаємодії між Міністерством соціальної політики України та Міністерством освіти та науки. І якщо перше, зі слів свого керівника, отримає додаткове фінансування під час другого читання проекту закону про державний бюджет на 2020 рік, то фінансування на надання освітніх послуг скорочується, що є тенденцією розвитку системи освіти в Україні вже останні 5 років.

Відповідно до такої тенденції, забезпечення освітніх потреб у якості соціального забезпечення дітей унеможливлюється недофінансуванням непрофільного міністерства, навіть кількість освітніх закладів для дітей з особливими потребами у яких залишається без істотних змін.

Аналізуючи проаналізовану у даній науковій роботі інформацію, можна дійти до висновків, що соціальне забезпечення дітей в Україні здійснюється через ряд законів під контролем Міністерства соціальної політики та з урахуванням ряду міжнародних правових актів та конвенцій.

В українській тенденції державного управління існують визначені чинники, які унеможливлюють збільшення фінансування на соціальні потреби з боку держави, проте у проект бюджету 2020 років закладений зріст витрат на дітей у наступному році за словами міністра Мінсоцполітики Юлії Соколовської.

Проте відсутність ратифікації таких стратегічно важливих документів як Конвенції ООН 1952 року про мінімальні норми соціального забезпечення роблять такі виплати недостатніми, що не гарантує дітям, які захищаються законами, повного відновлення прав соціального забезпечення на рівень із іншими однолітками.

Відповідно до цього, Україні слід адаптуватися до нових умов соціального забезпечення, характерного для інших передових держав світу та модернізувати законодавчу систему відповідно до світових стандартів, про що, до речі, йде мова і у доповіді ООН «Соціальне забезпечення в цілях соціальної справедливості і справедливої глобалізації» від 2018 року.

1. *Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування».* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15

2. Захаров М. Л., Тучкова Э. Г. (2004) *Понятия социального обеспечения, социального страхования и социальной защиты населения.* Функции социального обеспечения. М.: Волтерс Клувер (WoltersKluwer). С. 29-39.

3. *Міністерство соціальної політики України*. URL: https://www.msp.gov.ua/

4. (2018) *Социальное обеспечение в целях социальной справедливости и справедливой глобализации.*Доклад Организации Объедененных Наций. Женева: Международное бюро труда. 205 с.

МІСТОБУДІВЕЛЬНИЙ РОЗВИТОК ІСТОРИЧНИХ РАЙОНІВ МІСТА БОЛГРАД (1812 – 1912 рр.)

Софія Лазебна
магістрантка факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – проф. Циганенко Л. Ф.

Болград – місто Одеської області, районний центр. Знаходиться на східному березі озера Ялпуг. Станом на 2017 рік кількість населення складала близько 15 тисяч, з яких 45,5 % болгари [6, с. 331]. Заснування міста пов'язано з переселенням на цю територію болгар з Македонії та Болгарії та подіями російсько-турецької війни.

Російсько-турецька війна 1806 – 1812 рр. завершилася підписанням Бухарестського мирного договору, згідно з яким територія Бессарабії увійшла до складу Російської імперії. Царська адміністрація запрошувала іноземних колоністів для освоєння приєднаних земель. Впродовж 1806 – 1812 рр. відбулося перше масове переселення болгар до регіону [9, с.36].

Рятуючись від турецького гніту, болгари втікали на цю територію та селилися поблизу селища Табак. Дослідник Скальковський називає його «розсадником болградським» [11, с. 216], оскільки саме тут зароджувалося управління болгарськими колоніями. Цю думку підтверджує дослідник Тіторов, який у своїй праці «Българите в Бесарабия» зауважив, що Табак був адміністративним центром болгарських переселенців в Бессарабії до першої чверті XIX ст. [11, с. 208, 216].За проханням жителів, селище Табак було дозволено перейменувати в Болград на згадку про батьківщину Болгарію. Так, на карті 1820 р.вказано «Табак, что ныне Болград».

Кількість переселенців щороку зростала. У 1818 р. було створено опікунський комітет у справах іноземних колоністів Півдня Росії. Болгарські переселенці, у своєму проханні імператору Олександру I, клопотали, аби вони «приведені були під покровительство людинолюбного полководця генерал-лейтенанта Інзова Івана Микитовича…». 10 січня 1818 р. Інзов обійняв посаду Головного попечителя та голови Комітету іноземних поселенців південного краю Росії [2, с. 83].

На початку XIX ст., правове становище задунайських переселенців не сприяло розвитку колоній. Саме завдяки проханню Інзова у грудні 1819 р. згідно з Височайше затвердженим положенням «Про поселення в Бессарабській області болгар та інших задунайських переселенців» болгарське населення отримало права іноземних колоністів. М. Хазін, справедливо зауважив, що діяльність Іван Микитовича була направлена на те, щоб болгарське населення зробити рівноправними та достойними громадянами Росії [5, с. 191].

Інзова не покидала думка створення Нової Болгарії. За його пропозицією, було вирішено закласти нове місто, яке у подальшому стане столицею болгар в Бессарабії. Офіційно місто іменують Болград, а селищу Табак була повернена стара назва. Дата заснування міста все ще залишається не вирішеним питанням серед дослідників. Так, Скальковський датує заснування міста роком видання указу (1819 р.). І. Тіторов та С. Бернштейн зазначають, що фактичне містобудування розпочалося у 1823 р. Проте дослідники на чолі з Думініка Іван, на основі архівних даних, вказують на 1821 р., коли назва «колонія Болград» вперше з'являється в документах адміністрації колонії [5, с. 205].

Деякий час місто ще неофіційно називали Сопот. Переселенці прибули на цю територію з однойменного болгарського поселення. У 1828-1834 рр. відбулося друге масове переселення болгар до регіону. Окрім селян сюди прибуло багато торговців зі Слівена, купців та майстрів з виготовлення сукна. З появою нових переселенців, стара назва Сопот поступово виходить з ужитку [11, с. 209]. Одна з його частин називалася – Слівенська, друга – Ямбольська, за назвою міст, звідки прибули колоністи [4, с. 360-361].

Вигідне географічне положення та привілеї, які отримали болгари в Бессарабії, сприяли швидкому зростанню економіки краю, а це в свою чергу призвело до активної забудови міста. Так, у 1827 р. Ключевський нараховував будинків з каменю – 36, споруджених з саману або плетню з глиною – 278 [8, с. 400]. Іван Микитович, маючи досвід польового військового життя, проводив роз'яснювальну роботу щодо зведення будинків та формування зовнішнього вигляду колонії. На той час на теренах Російської імперії панував стиль ампір в архітектурі. Міське планування відбувалося за римським взірцем, для якого є характерним впорядкованість та логічність.

Можна простежити вплив моди на характер забудови міста. Так, особливістю закладки міста стало виокремлення основної магістралі, вирізнявся своєю шириною бульвар, що підводив до головної площі з собором. Сторони кварталів мали довжину 220 м., кожна зі сторін головного громадського центру – площі, на якій розташований Храм Преображення, мала 120 м. В місті налічувалося 11 повздовжніх вулиць та 13 перехресних. Розміри кварталів були однаковими як і парцеляція садиб [7, с. 35]. Давидович у своїй праці 1898 р. вказував, що «місто Болград своїм місцерозташуванням та чистою зовнішністю справляє дуже приємне враження. Вулиці в ньому широкі та прямі, багато зелені, чудовий бульвар. Болград, після Ізмаїлу, посідає друге місце в повіті» [3, с. 183]

При закладанні міста було спроектовано чотири площі: Соборна (на якій розташований собор, а пізніше і основні громадські, адміністративні та освітні установи),у південній частині Бульварної вулиці – Миколаївська (до зведення у 1881 р. церкви Св. Миколая мала назву Новобазарної), Магазинна (розташована на заході від Соборної; назву отримала від розташованого тут магазину-комори, куди жителі складали зерно) та Лікарняна (розташована на сході від Соборної, спершу називалася Скотарською) [7, с. 35]. Таке розпланування зафіксовано планом міста Болград 1908 р. У першій половині – середині XX ст. останні дві площі забудуються жителями.

Візитівкою міста був громадський, так званий Казенний сад, який було закладено на південно – західних околицях міста. На його території у 1825 р., за проектом головного архітектора міста, інженер-підполковника С. М. Малявинського, було зведено для Інзова будинок в романтичному стилі. За рахунок розміщення будинку на природньому підвищенні рельєфу, будівля панує над оточуючим ландшафтом. Акцентом композиції будівлі був перекритий конічним дахом циліндричний об'єм, що нагадував середньовічну вежу [7, с. 36]. Романтизм в будівлі проявляється через складний силует, багатство форм, свободу планувального рішення, використання металевих конструкцій. Іван Микитович цікавився ботанікою, тому в саду були представлені всі породи дерев, що можуть рости в цьому кліматі. Переважали акації, які були висаджені уздовж алей. Сад прикрашали чотири фонтани. В місті їх було більше десяти [11, с. 211].

У 1833 р. було закладено фундамент собору Преображення Господнього, який мав стати головною міською домінантою, до якого спрямовані візуально вісі усього комплексу утворень. Існує припущення що архітектором собору був Авраам Мельников. Зведений з місцевого ташлицького каменю, купол дерев'яний, стіни потиньковані. Хрестовий у плані, з невеликими квадратними приміщеннями [1, с. 272]. Собор є пам'яткою архітектури стилю класицизм. У1838 р. храм було освячено архієпископом Димитрієм у присутності колоністів та їх попечителя Інзова. Кошти збирав весь болгарський народ на честь тих прав, що надав їм російський монарх. На знак вдячності, акт 1820 р. було покладено на збереження до вівтаря храму.

У 1845 р. І.М. Інзов помирає. За клопотанням болгарських колоністів його останки привезли та поховали у новозбудованій церкві Св. Митрофана, яка з того часу отримала назву мавзолей Інзова. Споруда збудована в стилі класицизму з місцевого ракушняку, потинькована. Являє собою ротонду – круглу споруду, яка увінчана куполом, з колонами. В мавзолей ведуть кам'яні сходи. Дослідник В. І. Тимофієнко підкреслює, що одним з

характерних прикладів храмів у вигляді витриманої у стилі ампіру циліндричної споруди є мавзолей Інзова [10, с. 55].

Ще однією знаковою спорудою стала Миколаївська церква. Будівництво розпочалося в 1871 р., коли Болград входив до складу Молдавського князівства. Освячена у 1881 р., тобто в період повернення цих територій Російській імперії. Церква розташована у північній частині Бульварної вулиці на Новобазарній площі, тобто майже на одній осі з Преображенським собором. Споруджена в стилі класицизм, хрестовокупольна, потинькована. Оскільки будівництво припало на «молдавський період» то почасти відчутні риси притаманні молдавській провінційній архітектурі.

У забудові міста широко представлені громадські споруди – адміністративні, освітні та торгівельні заклади. Це будинки чоловічої гімназії (болгарського центрального училища, 1858 р.), жіночої гімназії (1878-1881 рр.), ратуші (1880 р.), торгових рядів (40-х – 50-х XIX ст.), колоніального банку (кінець XIX ст.). Більшість з них зведена в стилі класицизму. Будинок жіночої гімназії – в стилі еклектики, але також з переважанням рис класицизму. Еклектика це поєднання різнорідних стильових елементів для будівель. Промислова архітектура представлена будинком управління винних складів (кінець XIX – початок XX ст.), пожежною каланчею (кінець XIX ст.). Найбільшого поширення отримав так званий «цегляний стиль». Для нього характерним є повна відмова від покриття фасадів тиньком та рясне використання цегляного декору. Така популярність зумовлена тим, що цегляні будинки витримували різні погодні умови.

Отже, ми можемо зробити висновок, що Болград є історичним містом, в якому зберіглося багато взірців архітектури початку – середини XIX ст. Вже від часу заснування до середини XIX ст. склалася основна просторово-візуальна структура та розпланування історичної частини міста. На формування особливостей історичної забудови вплинули такі чинники як відносна моноетнічність та перебування у складі різних державних утворень, які диктували власну моду на архітектурний стиль забудови. Причинами збереження високої кількості історичних споруд є будівництво з довготривалого матеріалу (каменю) та невисокий відсоток природних чи техногенних катаклізмів. Незважаючи на це, відчутна поступова деградація архітектури в місті. Це відбулося через забудову історичної частини міста типовими невиразними спорудами. Це стосується центральної Миколаївської площі та Соборного проспекту. Деякі пам’ятки архітектури, як то будинок Інзова (Малявинського), потребує негайної реставрації, без якої існує ризик його зникнення.

1. (1985) *Болград, город. Памятники градостроительства и архитектуры УССР* : (ил. справ.-кат.). В 4 т. Госстрой УССР, Укрпроектреставрация, Киев НИИТИ. Т. 3.

2. Гончарова Н. О. (2012) *Попечительська діяльність Івана Інзова.* Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Сер.: «Історія та географія». Вип. 44. С. 82-84.URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ist_2012_44_18.

3. Давидович С. (1898) *Воссоединенная Бессарабия. Живописная Россия. Отечество наше в его земельном, историческом, племенном, экономическом и бытовом значении*. СПб.; М. : Изд. Товарищества М. О. Вольф. Т. 5 : Малороссия и Новороссия, ч. 2. Бессарабская, Херсонская, Екатеринославская и Таврическая губернии. С. 173-186.

4. Дихан М. Д. (1969) *Болград Історія міст і сіл Української РСР*. К. : Голов. ред. УРЕ АН УРСР. В 26 т. : Одеська область.С. 360-373.

5. Думиника И. (2015) *Българските преселници в Бесарабия в края на XVIII – първата половина на XIX век в историографията*. Кишинев: Lexon-Prim; S.Ş.B.440 с.

6. Смолій В. А. (2003) *Енциклопедія історії України:* Т. 1: А-В. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка». 688 с.

7. (2016) *Історико-архітектурний опорний план м. Болград Одеської області з визначенням меж і режимів використання зон охорони пам’яток та історичних ареалів.* Київ.

8. Корнилович С. (1899) *Статистическое описание Бессарабии собственно так называемой, или Буджака, с приложением генерального плана его края, составленное при*

гражданской съемке Бессарабии, производившей по высочайшему повелению размежевание земель оной на участки с 1822 по 1828-й год. Аккерман : Аккерм. земство.

9. Мещерюк И. И. (1970) *Социально-экономическое развитие болгарских и гагаузских сел Южной Бессарабии* (1808 – 1856 гг.). Кишинев : Редакционно-издательский отдел академии наук молдавской ССР. 301 с.

10.Тимофієнко В.І. (2005) *Центричні та базилікальні храми на Півдні України.*Центр пам'яткознавства НАН України і Укр. т-во охорони пам'яток історії та культури. К. : Центр пам'яткознавства НАН України та УТОПІК. Вип. 7. С. 43-75.

11.Чебан И. Н. (2009) *Краткая история Бессарабии и бессарабских болгар:* Пустия Сихитика, Онглос, Онгыл, Буджак и с 1813 г. Измаил: СМИЛ. 299 с.

АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА СЕРЕД ПІДЛІТКІВ: ПРИЧИНИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПОДОЛАННЯ

Любов Македонська
студентка ІІІ курсу факультету країнської філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Проданова О.М.

У сучасному світі з кожним днем зростає рівень агресивності та жорстокості в поведінці підлітків, що, природньо, викликає занепокоєння і тривогу батьків, педагогів та психологів. Чим би це ні було: відображенням реальної ситуації розвитку нинішньої цивілізації або тенденціями поточного соціально-економічного стану суспільства, ця проблема викликає гострий інтерес.

На сьогоднішній день нерідко зустрічаєш на вулиці, в школі, в дружній компанії і, навіть, в громадських місцях задиристих, озлоблених, забіякуватих підлітків, які проявляють жорстокість при спілкуванні один з одним.

Сучасний підліток – це відображення суспільних змін, поведінкових реакцій дорослих на важкі життєві ситуації. Слід пам'ятати, що відмінною рисою підліткового віку є суперечливість і нестійкість поглядів та відносин. Це може бути обумовлено тим, що в даному віці підліток відчуває гостру потребу в схваленні і прийнятті, в позитивній оцінці їх особистісної та мотиваційно-потребностній сферах.

Проблемі агресивної поведінки особистості в цілому, і підлітків, зокрема, присвячена велика кількість робіт, як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Дослідження агресивної поведінки підлітків виступає центральною ланкою в роботах К. Бютнер, Л. М. Семенюк, І.А. Фурманова, Ю.Б. Можгинського.

Кожен автор дає своє визначення поняттю «агресивна поведінка». Найбільш загальне і точне дають Р.Р. Річардсон і Р. Берон. Під «агресивністю» вони, в основному, розуміли якусь особливу властивість особистості, цілеспрямовану, руйнівну поведінку, яка полягає в наявності деструктивних тенденцій, метою яких є нанесення шкоди і збитків оточуючим людям [2, с. 351].

Причини агресії:

– високий рівень недовіри суспільства, в результаті якого підлітки нерідко сприймають світ як вороже середовище, в якому кращий захист – це напад;
– агресія в сім'ї, засвоєна з раннього дитинства, і агресія з боку педагогів;
– вікові кризи, підліткові «бунти», дорослішання нерідко супроводжується тривогами: страхом перед невідомістю, сумнівами в собі, боязню невдач та ін. Це може вести до накопичення агресії;
– складнощі з навчанням і спілкуванням, самотність;
– сімейні драми: розставання батьків та ін.
– соціальне неблагополуччя сім'ї, бідність, це провокує постійний стрес, який може призводити до ворожого ставлення до оточуючих;

– шкідливі звички: алкоголізм, наркоманія, куріння;

– невпевненість в собі, саме через невпевненість підліток починає протидіяти і буде самостверджуватися за рахунок слабких.

– вплив індустрії розваг і ЗМІ: агресивні персонажі часто зображуються «крутими», насильство трактується як варіант вирішення проблем. В результаті діти починають вважати, що агресія – кращий спосіб відвоювати своє місце під сонцем. Уявлення про норму поведінки зміщуються [1, с. 416].

Дуже велику роль в агресивній поведінці підлітків грають відносини з батьками та близькими родичами. Все йде з сім'ї. Найчастіше причиною підліткової агресії є нестача уваги батьків. Викликати агресивну поведінку дітей можна і гіперопікою. З одного боку, дитиною займаються, але насправді пригнічують її. Навіть при начебто ідеальній картині сім'ї, де, здається, все добре, але немає теплих емоційних відносин між самими батьками, батьками і підлітками, ми отримуємо агресію.

Звичайно, способи подолання прояву підлітками агресивної поведінки залежить від конкретного випадку, виду і ступеня агресії, індивідуальних особливостей дитини, причин, які стимулюють таку поведінку. Тому підхід до вирішення проблеми повинен бути суто індивідуальний. Однак, психологами були сформульовані кілька рекомендацій для батьків щодо подолання проявів агресивної поведінки підлітками, які можуть використовуватися, як і профілактичні заходи щодо попередження агресивної поведінки підлітків.

- Потрібно переглянути стиль виховання дитини і манеру поведінки. Найчастіше саме помилки в виховному процесі стають причинами виникнення агресивної поведінки підлітка. Також слід пам'ятати, що батьки для дитини головні орієнтири для наслідування. Будьте позитивним прикладом.
- Дитині необхідно дати можливість приймати рішення і нести за них відповідальність.
- Станьте кращим другом для своєї дитини. Хваліть, радійте разом з неї з її нових досягнень, підтримуйте починання, захоплення, залучайте до суспільно корисних справ.
- Необхідно направити «вируючу» енергію підлітка у правильне русло. Вибрати хобі, в якому б ця енергія придбала позитивну спрямованість – це можуть бути всілякі гуртки, спортивні секції, танці, спів і багато іншого. Регулярно відвідуючи заняття, у підлітка з часом сформується почуття відповідальності і дисципліни [4, с. 60].

Агресивна поведінка підлітка залежить від багатьох причин: від його характеру, від умов проживання, від ставлення до нього батьків, однолітків, друзів і т.д. Тому прояви теж бувають різні. Основними формами прояву агресивної поведінки у підлітків є:

1. Вербальна агресія – більш «легкий» прояв у вигляді суперечок, погроз, лайки.
2. Фізична атака – використовується фізична сила, тобто заподіюється шкода, біль іншій особі.
3. Непряма агресія – вчиняються дії на іншу людину маніпуляціями (плітки, тупання ногами, злісні жарти, ляскання дверима).
4. Негативізм виражається в опозиції проти законів і звичаїв.
5. Образа – заздрість і ненависть підлітка до оточуючих, що обумовлено почуттям гіркоти, гніву на весь світ.
6. Підозрілість – недовіра і настороженість до оточуючих.
7. Дратівливість – проявляє різкість, грубість.
8. Прихована агресія – тиск на кого-небудь без відкритоі прояви ворожості.

Аналізуючи основні положення, які стосуються питання агресивної поведінки, його видів, форм і причин, нами було проведено дослідження особливостей агресивної поведінки підлітків, що навчаються в загальноосвітній школі міста.Дослідження провели за допомогою методики дослідження рівня агресивності, розробленого А. Бассом та А. Дарки і призначеному для дослідження рівня агресивності особистості.

В данному дослідженні прийняли участь 35 учнів. Серед них 14 хлопчиків та 21 дівчинка у віці 14-15 років.

Проаналізувавши дані, які були отримані в ході дослідження, з'ясувалося, що найбільш поширеним видом серед сучасних школярів підліткового віку виступила вербальна агресія 57%; такий прояв агресії, як дратівливість 24%; і фізична агресія – 17% опитуваних.

Отримані результати свідчать про те, що дані підлітки часто висловлюють негативні почуття через погрози, крик, дратівливість. Почуття провини перед будь-ким може привести до прояву агресії навіть по відношенню до самого себе.

Що стосується результатів на визначення індексу агресивності, то були отримані наступні дані: 18% показали високий індекс агресивності, середній індекс – 32%, і низький рівень агресії –53% піддослідних. Середній та низький індекс агресивності властиві підліткам, які не виявляють в звичайних умовах агресивності, але в особливо значущих для них ситуаціях можливий прояв різних форм агресивної поведінки.

Відносно вимірювання індексу ворожості були отримані наступні результати, – низький рівень показали 14% підлітків, середній рівень 58%, і високий рівень мають 28% підлітків. Даний результат означає, що підлітки не можуть сприймати критику з боку оточуючих, рахуватися з чужою думкою, яке з якихось причин розходиться від їх власної думки. І на будь-яке зауваження, суперечку вони реагують дуже гостро, проявляючи агресію.

Таким чином, можна сказати, що в підлітковому віці агресія проявляється досить часто. Сучасним підліткам притаманні такі види агресії, як вербальна агресія, а також дратівливість і відчуття провини.

Безумовно, підвищена агресивність дітей є однією з найбільш гострих проблем сучасного суспільства. Завдання дорослих допомогти дитині, а, саме, висловити наболіле – це перший крок з подолання агресивної поведінки; намагатися зберегти в родині атмосферу відкритості та довіри; бути тактовним у прояві заходів впливу на дитину; не боятися поділитися з дитиною своїми почуттями і слабкостями; частіше хвалити і відзначати будь-які досягнення дитини, і, звичайно, постійно приділяти доброзичливу увагу [5, с. 14].

Агресивна поведінка неповнолітніх не є «стихійним лихом», вона керована. Для цього важливо знати її причини і знайти адекватні рішення щодо виховання особистості, навчальння спілкуванню та вирішення проблем.

1. Берковиц Л. (2001) *Агрессия: причины, последствия и контроль*. СПб. : Прайм. ЕВРОЗНАК. 512 с.

2. Бэрон Р., Ричардсон Д. (2001) *Агрессия*. СПб: Питер. 352 с.

3. Бовть О.Б. (1997) *Проблеми психологічної діагностики агресивної поведінки дітей та підлітків*.Педагогіка і психологія. № 3. С. 22-28.

4. Дронова О. С. (2010) *Теоретико-прикладні засади профілактики та корекції агресивної поведінки неповнолітніх.* Практична психологія та соціальна робота. №7. С. 57-60

5. Нікітіна Л. (2010) *Профілактика агресивності і жорстокості серед неповнолітніх і молоді*. Соціальний педагог. №3 С. 12-20.

ВИСВІТЛЕННЯ ПОДІЙ 1946-1947 рр. НА СТОРІНКАХ ГАЗЕТИ «СТАЛІНЕЦЬ»

Тетяна Маламен

студентка І курсу педагогічного факультету

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Науковий керівник – к.іст.н. Морошан Н. В.

Видатний український письменник О. Довженко писав: «Народ, що не знає своєї історії, є народ сліпців» [1, с. 242]. Саме такий народ завжди зневажають і поневолюють. Україна зможе

розвиватися лише знаючи свою історію, шануючи традиції тих людей, які віддали своє життя задля процвітання своєї держави.

У час виникнення масового голоду, держава має повідомити про це іншим країнам світу, щоб отримати необхідну допомогу. Влада СРСР піклувалась про репутацію держави, тому голод 1946-1947 рр. просто приховали від інших. На сторінках газет звітували про значні досягнення у різноманітних галузях, особливо в сільськогосподарському секторі. Не стала виключенням і місцева газета «Сталінець», яка виходила в ті часи у районному центрі смт. Суворове Ізмаїльської області. З самої назви вже зрозуміло, інтереси якої партії і влади підтримувала газета. На той час відповідальним редактором був Г.А. Іваненко.

Посуха 1946 р. зіграла свою негативну роль, але це не головна причина. Голод можна було зупинити на «самому початку», якщо б СРСР жив в умовах нормальної економічної системи. За офіційними статистичними даними, у посушливому 1946 р. було зібрано 27,9 млн. т. зерна. Радянська влада фактично спровокувала голод 1946-1947 рр. Від посухи він почався в Україні, Молдові та Росії, пізніше голод перенісся до Сибіру та Казахстану. Колгоспи повинні були здавати 70-80% врожаю. Якщо колгосп не виковував норму плану, то зерно забирали повністю. Влада прикривала голод посухою 1946 р., якої за звітами держплану СРСР не було впродовж 50 років. Так, у статті газети «Сталінець» знаходимо повідомлення СРСР «Про підсумки виконання державного плану відновлення і розвитку народного господарства в 1946 р.»,де нечітко описуються розміри території, які були ушкоджені посухою. Розміри ушкодженої території надаються не в гектарах, а лише в порівнянні з 1921 та 1891 рр.: «Такої посухи не було на території СРСР за останні 50 років. Розміри території, ураженої посухою в 1946 р., були більше, ніж в 1921 р. і наближалися до 1891 р. Незважаючи на це, валовий врожай і товарна продукція зерна в 1946 р. незрівнянно вищі рівня 1921 р., що могло мати місце лише завдяки соціалістичній організації виробництва з його машинно-тракторними станціями і колгоспним ладом, створених у роки сталінських п’ятирічок» [3].

Радянське господарство мало змогу в 1946-1947 рр. врятувати населення від голодної смерті та злочинів. На 1 лютого 1947 р. у резервах СРСР було 10 млн. т. зерна. Таким чином, державні запаси зерна могли зупинити голод. У той час, коли люди вмирали від голоду, влада СРСР надавала безвідплатну допомогу державам Східної Європи, де комуністи знаходилися при владі. Лише в липні 1947 р. було дозволено виділити з державного резерву 61 620 т. зерна, які повинні були повернутися державі до 15 вересня того ж року.

Голод почався у липні 1946 р. і тривав до лютого-серпня 1947 р., після чого його темпи швидко зменшувались, хоча деякі люди вмирали від голоду і в 1948 р. Від страшного голоду померло від 1 до 1,5 млн. людей. Найбільше від голоду 1946-1947 рр. постраждали Росія, Україна та Молдова. Демографічні проблеми були практично невирішальними, враховуючи те, що, окрім високої смертності, рівень народжуваності різко скоротився.

Не обійшлитяжкі часи і Бессарабію. В цей час на сторінках газет звітували про достаток і виконання планів. Так, у статті газети «Сталінець», яка вийшла 23 лютого 1947 р. зазначається: «Виконано піврічний план м’ясопоставок. Селяни с. Кислиця, борючись за першість у соціалістичному змаганні, до 20 лютого на чотири місяці раніше терміну, виконали піврічний план м’ясопоставок державі» [6]. Більшовицька партія намагалася усіма засобами покращити показники розвитку сільського господарства, навіть шляхом терору і ганьби. У газетах постійно друкувались заклики до праці від Компартії: «... колгоспники і колгоспниці, селяни і селянки, робітники і робітниці МТС та радгоспів, працівники сільського господарства! Втілимо в життя бойову програму підйому сільського господарства в післявоєнний період, прийняту лютневим Пленумом Центрального Комітету партії більшовиків...» [7]. Хоча люди голодували, вони не мали права про це повідомляти, тому що їх могли заарештувати. На зборах, як і раніше, будувалися плани, які повинні були бути виконаними за короткий час.5 грудня 1947 р. в газеті «Сталінець» з’явилась стаття «Патріотичний підйом в колгоспах», в якій вказувалося, що: «колгоспники нашого району зустріли заклик трудящих міста Леніна з почуттям величезної радості. На загальних зборах колгоспники беруть на себе зобов’язання вирощувати великий врожай, достроково виконувати всі свої зобов’язання перед державою, боротися за підвищення продуктивності праці» [8].

Проаналізувавши статтю, можемо стверджувати, що про голод ніхто не насмілювався писати, навпаки, писалося про те, як люди прагнуть вчасно здати врожай пшениці, щоб на них не пала якась підозра. В іншому випадку була загроза стати ворогом держави.

З газети «Сталінець» можемо дізнатись і цікаві факти з життя колгоспників того часу. Так, наприклад, у статті «Навчають корів роботі»йдеться про те, що замість техніки, якої на полях в ті часи не вистачало, використовували корів, яких спеціально для цього навчали. Колгоспники брали на себе зобов'язання до 9 лютого вже навчити певну кількість корів: «... в колгоспі «ім. 28 червня» навчається 26 корів, «4-та п'ятирічка» – 40 корів, в селах Комишівка і Саф'яни навчаються роботі по 80, а в Багатому – 100 корів» [3].

Слідзауважити, що часи правління Сталіна були під чітким керівництвом: контроль над людьми був дуже жорстким, ніхто не мав права на власну думку і слово. Це в деякій мірі зупиняло розвиток держави. Проте, слід зазначити, що у засобах масової інформації неодноразово друкувалися статті про права радянського громадянина. Повідомлялося, що кожен громадянин СРСР має право на працю та відпочинок. У газеті «Сталінець» від 19 січня 1947 р. знаходимо: «У радянській країні немає і бути не може криз і безробіття, бо немає умов, що їх породжують. Право на працю в СРСР гарантоване. У нашій країні кожен працює за своїми можливостями... Право на працю – одне з найбільших здобутків радянського народу» [2].

Щодо права на відпочинок, зазначалося: «Право на відпочинок забезпечується встановленою законом тривалістю робочого дня, обов'язковим наданням щорічних відпусток робітникам і службовцям із збереженням заробітної плати, надання для обслуговування робітників широкої мережі санаторіїв, будинків відпочинку, клубів. Жодна конституція у світі, крім Радянської Конституції, не може гарантувати трудящим таке право, бо конституції буржуазних держав покликані захищати інтереси буржуазії, а не інтереси трудового народу» [2].Отже, можемо зробити висновок, що влада повністю підкорила засоби масової інформації, адже насправді влада не виконувала своїх обіцянок. Керівники продовжували дотримуватись тоталітарного режиму, тому серед населення нічого не змінювалось. Люди важко працювали в колгоспах і повинні були виконувати усі накази та досягати потрібного показника у будь-якій справі за визначеним планом.

Особливістю радянської влади був метод «батога і пряника». Через те, щовлада добре знала про усі події розвитку Радянського Союзу, у газетах почали публікувати статті, в яких народ лише хвалили, або сварили за якусь дрібницю. Найдивовижнішим є те, що всі люди за думкою свого керівництва, були або прикладом для країни, або ж ганьбою всієї нації. Наведемо приклад із газети «Сталінець»: «Мирончeнко Н.Х. працював головою Броського сільпо. Вся виручка від реалізації товарів проходила через його руки. Користуючись цим, а також безконтрольністю, він розтринькував державні кошти. За кооперативні гроші Мирончeнко придбав собі коня, купував зерно, м'ясо, систематично пиячив. За час роботи в сільпо він привласнив і розтратив 13 700 руб. кооперативних грошей. Днями Народний суд розглянув справу Мирончeнко і засудив розтратника до восьми років ув'язнення з позбавленням виборчих прав терміном на п'ять років. Збиток в 13 700 руб. стягнуто на користь сільпо» [4].

Ситуація на цей час у країні була дуже важкою, 1947 р.запам'ятався людям як рік третього голоду. Населенню, яке проживало в селах, було дужеважко: по 200 г. хліба на трудодень та 7 коп. На колгоспних зборах збирали кошти на сільськогосподарський інвентар. З усіх боків давили податки, люди не могли їх сплатити. Примушували підписувати облігації, а також платити так звані «холостяцькі» (податок на бездітність у розмірі 6% від заробітної праці). В газеті знаходимо статті «Підтримаємо патріотичний почин ланки Марка Озерного», «Колгоспники продовжують здавати насіння з особистих запасів», в яких йдеться мова про ініціативу ланкового колгоспу «Червоний партизан» Лиховського району, Дніпропетровської області, лауреата Сталінської премії Марка Остаповича Озерного, який призвав продати чи позичити колгоспам зерно з особистих запасів та підтримку цього почину в селах Ізмаїльщини [5]. Зі спогадів очевидців, дізнаємося, як виконувалась така ініціатива, які перегиби здійснювались на місцях, щоб лише виконати призиви партії. Насправді ні про яку позику і продаж запасів зерна мови і не йшлося. У людей забирали все: від схованого на зиму зерна до особистих речей, харчів для дітей.

У липні 1947 р. за спогадами очевидців, положення народу покращилося. Про це свідчить і випуск «Сталінця» від 18 грудня 1947 р., в якому надається Постанова Ради Міністрів «Про проведення грошової реформи і скасування карток на продовольчі та промислові товари» [9].

Таким чином, голод 1946-1947 рр. був однією з найбільш жорстоких та масштабних акцій знищення мирного населення, в першу чергу українського селянства. Лише в селищі Суворове загинуло близько 139 людей. Проте на сторінках місцевої газети «Сталінець» радянська влада звітували про значні досягнення, патріотичний підйом і підвищення рівня життя населення.

1. Довженко О. (2008) *Зачарована Десна: Кіноповісті, оповідання, щоденник*. Харків: Фоліо. 287 с.
2. Сталінець. 1947. № 6. 19 января.
3. Сталінець. 1947. № 8-9. 27 января.
4. Сталінець. 1947. № 12. 9 февраля.
5. Сталінець. 1947. № 13. 13 февраля.
6. Сталінець. 1947. № 16. 23 февраля.
7. Сталінець. 1947. № 34. 28 апреля.
8. Сталінець. 1947. № 97-98. 5 декабря.
9. Сталінець. 1947. № 102. 18 декабря.

ПРЕЦЕДЕНТНІ ФЕНОМЕНИ ЯК СКЛАДНИК ІДІОСТИЛЮ АМЕРИКАНСЬКОГО ПИСЬМЕННИКА

Альона Маринюк
студентка ІІ курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Делюсто М. С.

Наразі відбувається процес розширення знань про те, що відбувається в мові: це пов'язано з введенням в науковий обіг нових лексем і з вдосконаленням методів, що дозволяють виявити нові факти у використанні вже вивчених мов [1, с. 9]. Пильна увага вчених до явища мовної особистості супроводжується й підвищеним інтересом дослідників до феноменів, які визначаються в науковій літературі як прецедентні. Однак, сам термін «прецедентний феномен» ще не віднесено до визначених однозначно [3, с. 5].

Культурологічне дослідження мови передбачає аналіз мовних явищ з метою встановлення національно-культурної специфіки, закріпленої в мові і виявленої у мовленні. Водночас у мові існують не тільки слова та вислови, що передають у концентрованому вигляді специфічний досвід того чи іншого народу, у ній є велика група слів і зворотів, які мають універсальний характер для людства в цілому.

Лінгвокультурологічне дослідження мовотворчості певного письменника здійснюється через призму мовної особистості, картини світу, ментальності та соціального простору.

Поняття «мовна особистість» – об'єкт для лінгвістики не новий: тільки за останній час з'явилось кілька робіт В. І. Карасика, В. В. Красних, В. Г. Костомарова відповідної проблематики. Однак наукова традиція склалася таким чином, що вивчення цього об'єкта відносно конкретних мовних особистостей не знаходиться в центрі уваги мовознавців і розглядається поверхово. Досліджуються лише такі його складові, як тезаурус, лексикон, граматикон, а розгляд мовної особистості – як зберігача і носія культури народу – залишається поза увагою мовознавців [2; 3].

Відзначимо, що для розвитку мовознавства важливий набір нових фактів при дослідженні мови, в тому числі і нових фактів його художнього використання. Одним з таких фактів є використання прецедентних феноменів у художньому мовленні, вивчене досить добре стосовно мови в засобах масової інформації і в деяких художніх творах, але

порівняно мало – в текстах, які, можна назвати мультикультурними. Навіть при дослідженні таких текстів прецедентні феномени вивченні недостатньо, саме цим і визначається **актуальність** нашого дослідження, присвяченого прецедентним феноменам як виразним засобам художнього тексту і моделюванню діалогу культур.

Мета статті – показати, яку роль в текстах американського письменника відіграють прецедентні феномени, пов'язані з іншою культурою, як і для чого вони вживаються.

Мультикультурний текст – це текст, написаний автором, що належить до однієї культури, але живе і пише на мові іншої культури. Автори подібних текстів активно використовують різні види прецедентних феноменів як сюжето-утворюючі й стилістичні прийоми, що характеризують персонажів з опорою на рідну етнокультурну приналежність, а також прецедентні феномени нової, американської культури.

Прецедентні феномени, символи й образи, вводяться автором і в своїй мові, і в мові персонажів з різною метою: щоб надати динамічності й спрямування сюжету; передати багато значень, які приховані в знаннях культури, ілюстраціях етнокультурної приналежності персонажів, для ознайомлення читача з іншої для нього культурою. Прецедентні феномени в творах авторів з бінарною етноідентичністю відіграють важливу роль в побудові сюжету і моделюють міжкультурну комунікацію як автора з читачем, так і персонажем.

Прецедентний феномен може мати для двох різних культур однакову форму вираження, але різний зміст. Так, білий колір в Індії сприймається як колір смерті, а для представника іншої лінгвокультурної спільноти (наприклад, українців) білий колір сприймається як колір чистоти (уявлення про весілля). Тому для дослідження художніх текстів важливо враховувати, що письменник, може використовувати різні типи прецедентних феноменів, спираючись на свою етнокультурну належність, і як спеціальний прийом, який показує етнокультурну належність свого персонажа. При цьому автор може спиратися на джерело прецедентного феномена, оскільки знає, що читач не завжди може розуміти, що це прецедентний феномен чужої культури і, навіть розуміючи, що це прецедентний феномен, він може не розуміти всього сенсу, який за ним стоїть.

Сучасна американська нація поєднує народи усього світу. Це вплинуло на художню літературу. В американській літературі виділяють такі найбільш відомі види художніх творів: азіатсько-американська, мексикансько-американська література, афроамериканська і літератури корінних американців – індіанців. Найменш вивченою в літературі США є азіатсько-американська складова, проте цей напрямок став одним з найдинамічніших в історії американської літератури. До представників цієї літератури належать такі автори, як: Моніка Сон, Суї Сін Фар, Емі Тан, Арундаті Рой, Майкл Ондатже, Джумпи Лахірі та ін..

Твір Емі Тан «The Joy Luck Club» написано англійською мовою, але рідними для письменниці є китайська культура, тому в творі спостерігаються риси національного колориту і особливого екзотизми Сходу. Емі Тан – американська письменниця китайського походження, яскрава представниця азіатсько-американської літератури. Роман «The Joy Luck Club» складається з шістнадцяти новел, кожна новела йде від першої особи, але при цьому постійно змінюється. Новели Емі Тан становлять особливий інтерес з погляду взаємин в сім'ї між дочкою-китаянкою, яка виросла і вихована в Америці, та її матір'ю. Американське виховання впливає на світосприйняття дочки, вона не може так глибоко, як її мати, розуміти реалії, символи і звичаї Китаю.

Прецедентні імена в тексті Емі Тан передають етнокультурну особливість героя. Етнічна китаянка-емігрантка першого покоління в Америці, описуючи своїй доньці той рід, з якого вона виникла, в невеликому діалозі, вживає як мінімум шість прецедентних назв і імен: *Sun Wei* (Сун Вей), *Genghis Khan* (Чингісхан), *Taiyuan* (Тайюань), *the Jong clan* (клан Чжун), *the Sun clan* (клан Сун), *SunYat-sen* (Сунь Ятсен),

У романі Емі Тан «The Joy Luck Club» авторка знайомить читача з окупацією Північно-Східного Китаю Японією (1931 рік). Війна Японії з Китаєм – це прецедентна ситуація. Письменниця веде оповідь про місто *Куейлінь* –прецедентна назва, яка виступає як особливий стилістичний прийом, який формує сюжет новели. Триступеневий підхід дозволяє формувати сюжет навколо смислових складників кожного етапу оповіді і служить засобом акцентуації того, що прецедентна назва *Куейлінь* вжита не випадково, а як засіб виходу до сюжетотвірною прецедентної ситуації. Мета митця – показати жахи війни, але не залучати до них читача. Особливе значення має дорога в *Чункінг,* на якій молода жінка залишає своїх дітей заради їхнього порятунку. Так, переходячи від однієї прецедентної назви до іншої, бачимо, як з'являється і сама прецедентна ситуація, яка є для даної новели сюжетотвірною.

Отже, проведений аналіз показав, що прецедентні феномени в творах досліджуваної американської письменниці створюють етнічну характеристику автора та персонажів, нерідко саме навколо них розгортається вся розповідь. Не всі автори з бінарною етноідентичністю зберігають схильність в своїй творчості до рідної культури, іноді вони використовують чужу культуру з певною метою. Аналіз ролі прецедентних феноменів у творах американської письменниці з бінарною етноідентичністю показав, що національний менталітет реалізується як бачення особистістю навколишнього світу, реагування особистості на цей світ. Свідомість людей, які розмовляють однією мовою, але належать до різних культур, різниться так само, як і свідомість людей, що живуть в одній культурі, але розмовляють різними мовами.

1. Алпатов В. М. (2015)*Что и как изучает языкознание*. Вопросы языкознания. № 3. С. 7-21.
2. Карасик В. И. (2004)*Языковой круг: личность, концепты, дискурс.* Москва : Гнозис. 390 с.
3. Красних В. В. (1997)*Система прецедентных феноменов в контексте современных исследований.* Мова, свідомість, комунікація. М. : Філологія. Вип. 2. С. 5-12.

ІМЕННИКОВА ПАРАДИГМАТИКА В УКРАЇНСЬКИХ ПІВДЕННОБЕССАРАБСЬКИХ ГОВІРКАХ

Дар'я Меліхова
магістрантка факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – д.філол.н. Колесников А.О.

Морфологія українських південнобессарабських говірок (межиріччя Дністра і Дунаю Одеської обл. України) досліджена А. Мукан, В. Дроздовським, М. Делюсто, А. Колесниковим, описана в «Атласі української мови» (т.3, ч.2), «Атласі українських говірок межиріччя Дністра і Дунаю» А. Колесникова, і сьогодні привертає увагу лінгвістів. Адже, діалектотворчі процеси в цих говірках, що мають переселенський характер (у мовленні діалектоносіїв спостережено риси усіх трьох наріч української мови (південно-західного, південно-східного та північного), побутують у полілінгвальному середовищі (у межиріччі Дністра і Дунаю суттєво представлені 5 національних мов – українська, російська, румунська, болгарська, гагаузька – та їх діалекти) потребують подальшого докладного системного вивчення.

Мета статті – представити окремі морфологічні особливості цих українських говірок, пов'язані із словозміною іменника.

Відзначимо, що серед загальних, що можуть впливати на різні типи субстантивної відміни, слід назвати процеси, пов'язані із взаємодією типів відміни за твердістю / м'якістю, зокрема тенденцію до диспалаталізації деяких фінальних приголосних основ в

окремих типах досліджуваних говірок; а також усунення чергувань. Так, відома в низці говірок з південно-західною діалектною основою тенденція до ствердіння [с] і [ц] зумовлює послідовне відповідне оформлення основ I і II відміни в різних відмінках (ца|рица, |вулицу, сер|цах, горо|бец тощо – села Ройлянка Саратського району, Височанське, Петрівка Тарутинського району). Обмеженням пом'якшення [ц] пояснюють деякі форми множини з переходом [ц] в [ч], фіксовані в говірках цього типу. Напр., у с. Петрівка іменник х|лопец у називному відмінку множини може мати форму х|лопч'е / х|лопч'і [2].

На оформлення основ впливає й ствердіння [р], поширене в ареалі, зокрема у приморській смузі Білгород-Дністровського району (села Миколаївка, Приморське) [р], як правило, твердий (рату|вати, бура|ки), що відбито в низці морфологічних форм (|варут', го|ворут'), зокрема й іменникових (|коло |мора). На відміну від твердого [р] в основах іменників II відміни чол. р. літературної мови, в українських південнобессарабських говірках подекуди спостерігається пом'якшення, лексикалізоване, але послідовніше в говірках з південно-західною основою (ба|зар', ба|зар'ом, |сахар',|сахар'ом; а також у словах при|мар', ма|гар', |повар', гек|тар', т|рактор', |д'івор', зав|гар', бога|тир'), що властиво материнським говіркам.

Дослідники говірок ареалу наголошували: «Взагалі іменники жіночого роду як I, так і III відмін мають значно менше специфічних словозмінних особливостей, ніж, скажімо, іменники чоловічого і середнього родів» [1, с. 141], а II відміну характеризує значно більше локальних особливостей, ніж I, власне словозмінна специфіка викликана переважно дією аналогії, уніфікацією в межах основ і флексій. Остання полягає, по-перше, в руйнуванні IV і почасти III відміни, по-друге, в уподібненні системи флексій за твердим типом безвідносно до фонетичних умов. Відзначені тенденції до уніфікації підтверджені й сучасними дослідженнями як потужні динамічні чинники українських говірок ареалу [2].

У наз. відм. множ. чол. і жін. р. засвідчено паралельні форми на -и / -і, -а (мат|роси – матро|са, д|руз'і – дру|з'а, учитеи|л'і – учитеи|л'а); -и, -і (трахто|ри – трахто|р'і, |кури – |кур'і, гуси – |гус'і, пожа|ри – пожа|р'і). Наразі не знаходить підтвердження пояснення закінчення -і в наз. відм. множ. іменників му|р'і, чаму|р'і, ш|кур'і, па|р'і та ін., варіантного для множинних іменників у різнотипних говірках або властивого лексемам х|мар'і і |кур'і у зв'язку з палаталізацією [р], сумнівною, на думку А. О. Колесникова, є також інтерпретація форм з флексією -а (учите|л'а, с'н'і|га, дохто|ра, агроно|ма) тільки впливом говорів російської мов [2]. Закінчення -а в наз. відм. множ. іменників II відміни (тракто|ра, вчитеи|л'а, шофеи|р'а, сн'і|га, го|да, дру|з'а) лексикалізоване, хоч і неоднаково, властиве говіркам різних генетичних типів ареалу, є відносно спорадичним і часто конкурентним до літературно нормативних. З-поміж тлумачень форм на -а заслуговує на увагу й можливість їх зумовленості граматичною аналогією до іменників сер. роду цієї ж відміни (по|л'а, мо|р'а, |села, ста|да), адже ступінь контактності українських говірок з російськими, де спостережена ця риса, та редуктивності не має безпосереднього стосунку до її вияву [2]. До того ж, -а в іменниках з основою на [р] (вечо|ра, в'іт|ра) зафіксовано «в північних, південно-східних і у волинському та подільському південно-західних говорах» [3, с. 57].

Діалектну основу південнобессарабських говірок, що сягають менш протиставлюваних одне одному за морфологічними ознаками північного і південно-східного наріч, допомагають установити форми наз. відм. множ. іменників твердої групи (як множинних, так і інших типів відміни, і не лише з основою на [р]) з флексією -і, які в літературному стандарті та говірках з південно-східною основою мають флексію -и (|кур'і, |гон'і, |пар'і), що властиво північним говорам і вирізняє їх з-поміж південних [3, с. 57]. Форми |кур'і, |гус'і переважають у с. Ярославка Саратського району. На думку І. Г. Матвіяса, закінчення -і в іменників з основою на [р] властиве західнополіському і південно-західним говорам [Там само, с. 57]. Спорадичними і локальними, напр. у с. Вишняки Арцизького району з доволі розмитою західнополіською основою, є форми

множини з флексією -и іменників м'якої групи (л'у|биў |кони). З генетично інформативними фонетичними і позиційними факторами пов'язана флексія -ы у говірці закарпатського типу с. Прямобалка (ж'ін|кы).

У род. відм. множ. іменників I і II відмін, поряд із загальновживаними формами з нульовою флексією, трапляються закінчення -іў, -ей (во|рон'іў, ка|биц'іў; ру|кей, кри|сей, но|гей; |сел'іў, пи|р'іў); а до форм II і III відмін на -ей – паралельні з флексією -іў та нульовою фіналлю (|гос'ц'іў, |ноч'іў, |т'ін'іў, су|с'ід, ру|мин, зу|бей, дней, ву|хей); варіантність літературно нормативних та специфічних форм відзначена й у множинних іменників (ко|нопл'іў, г|рош'іў, д|вер'іў, |с'ін'іў). На тлі продовження поширення флексії -іў наразі спостережено поступове стирання -ей та домінування – -ий.

Більше, ніж в літературній мові, поширення -іў в чол. р. (ру|мин'іў, кро|л'іў, муж|чин'іў, го|д'іў, ци|ган'іў, сол|дат'іў, молдо|ван'іў, ку|м'іў, бол|гар'іў) послідовне в різних генетичних типах говірок, але не в усіх притаманне назвам осіб. Це явище пов'язують із вирівнюванням в деяких з них основ у межах відмінково-числової парадигми (бол|гар – наз. відм. одн. / бол|гари – наз. відм. множ. / бол|гар'іў – род. відм. множ.), з уникненням можливої омонімії наз. відм. одн. і род. відм. множ. [2]. На думку В. Дроздовського, активність форм род. відм. множ. на -ей (с'л'о|зей, ви|лей, ву|хей, зу|бей, ко|зей, му|хей, ру|кей) зумовлена впливом відповідних форм іменників чол. і сер. р. (гос|тей, о|чей), множинних іменників (двеи|рей, гро|шей) та іменників ку|рей, д'і|тей, про що свідчить й однотипність наголосу цих форм (на флексії) та висока частота їх уживання. Натомість іменники III відміни, що закінчуються на -ей, можуть підтримувати ці форми лише частково, адже значна їх частина відрізняється наголосом (|т'іней), форми III відміни на -ей побутують рідше, а сама III відміна зазнає впливу II відміни у вигляді форм на -іў (|радос'ц'іў, |в'іс'ц'іў, |печ'іў) [1].

У дав. відм. множ. попередниками відзначено частотність наголошеної флексії в іменниках сви|н'ам, л'у|д'ам, сва|хам, що спостережено й тепер, але форм дав. відм. множ. з флексією -ом, описаних як лексикалізованих у с. Ройлянка Саратського району (|кон'ом, х|лопцом), не зауважено ні в цій, ні в генетично споріднених говірках. Лише у говірці західнополіської генези с. Мирнопілля Арцизького району виявлено ц'ім |л'уд'ом.

Щодо форм місц. відм. множ. було зафіксовано, що в різних відмінах набуває поширення варіантна форма на -ам (по |горам, по до|мам), але, як свідчить аналіз, її функціонування тепер дуже обмежене (вона ніде не витісняє українські форми на -ах), що відбивають діалектні тексти. Подібна форма асоціюється з російськомовним впливом, хоч її активізації може сприяти й аналогія з дав. відм. множ.

Отже, вивчення іменникової парадигматики українських південнобессарабських говірок уможливлює фіксацію багатьох специфічних явищ, що стосуються не лише типів відміни, а й динаміки системи відмінювання.

1. Дроздовський В. П. (1962). Українські говірки Бессарабського Примор'я (на матеріалі обстеження Саратського, Татарбунарського та Білгород-Дністровського районів Одеської області): дис. ... кандидата філол. наук. Одеса. 473 с.

2. Колесников А. О. (2015). Морфологія українських південнобесарабських говірок: генеза і динаміка. Ізмаїл : «СМИЛ». 676 с.

3. Матвіяс І. Г. (2006). Діалектна основа словозміни в українській мові. Мовознавство. 2006. № 5. С. 52–65.

ОБРАЗ «ЗОВНІШНЬОГО ВОРОГА» В РАДЯНСЬКІЙ ПРОПАГАНДІ ПЕРІОДУ РОЗРЯДКИ (НА МАТЕРІАЛАХ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПРЕСИ)

Андрій Михайліченко
магустрант факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Церковна В. Г.

На етапі боротьби Української держави у «гібридній» війні з активним використанням пропагандистської зброї потрібно зрозуміти, яким чином вона розвивалася і які існують у неї слабкі місця. Для цього ми проаналізуємо образ західного «ворога», яким лякали і продовжують лякати наше суспільство. Найбільш цікавим для дослідження образу «ворога» з наукової точки зору є період «холодної війни», бо саме в цей період відбулися основні трансформаційні процеси, що вплинули на сприйняття нашим суспільством «ворожості» Заходу. Саме на шпальтах радянських газет формувалося поняття спільності радянських народів у боротьбі проти «інших», імперіалістичних народів.

Переважна більшість праць радянських істориків присвячена політичним, економічним та військовим аспектам протистояння СРСР і США. Образ «ворога» вони висвітлювали відповідно до марксистсько-ленінських ідеологем. Упродовж останніх трьох десятиліть образ «ворога» є предметом досліджень російських і українські вчених. Серед найбільш відомих робіт слід виділити праці Л. Гудкова та А. Фатєєва. Серед українських дослідників зазначеної проблеми можна назвати Ю. Колісника, Г. Мельник, А. Яковлєва, В. Покляцьку. Вони працюють в основному над проблемами відносин СРСР та США за матеріалами преси всесоюзного значення, не досліджуючи «другорядних ворогів» ідеологічного простору

Основним джерелом вивчення трансформації образу «ворога» у період «холодної війни» стала радянська регіональна преса, зокрема, газета «Придунайская правда» і «Придунайская искра». Ці часописи, як і центральні та республіканські видання, повністю перебували під контролем офіційної влади, слугували засобом вироблення потрібної громадської думки. У висвітленні подій «холодної війни» ці газети формували образ «зовнішнього ворога», замовчували та фальсифікували факти з метою дискримінації західного світу.

Головною метою є виявлення основних прогалин в пропагандистському висвітленні відносин між СРСР та США у періоди «розрядки» і «перебудови». Основна увага акумульована на з'ясуванні того яким чином пропагандистська преса підлаштовувалася під мінливу політику СРСР у ставленні до «ворогів» соціалізму, аналізі трансформаційних процесів та характеристики образу «ворога».

Для формування образу «зовнішнього ворога» у післявоєнний період радянська пропаганда не вигадала нічого нового. Головною доктриною, що визначала «ворогів» радянського суспільства, була марксистсько-ленінська ідеологія. Основною проблемою для пропагандистів було висвітлення конфронтації СРСР з країнами Заходу, що були його союзниками у війні з нацистською Німеччиною. Проте все змінилось наприкінці 60-х років XX ст., коли радянський уряд та США знайшли порозуміння у питаннях ядерної зброї. Окрім того, з'являються нові вороги, які мали особливе значення для пропаганди. Наприклад, Югославія, Китай та Ізраїль, яких у певній мірі не можна було назвати імперіалістичними, а це поставило під сумнів чіткість кордонів в ідентифікації «ворога». Реакція преси на такі процеси проявлялася, перш за все, у використанні старих термінів без обґрунтованої позиції. Наприклад, вже в 1969 р. у газетах зустрічаються такі характеристики Ізраїлю як «фашист» чи «імперіаліст» [14, с. 2]. Окрім того характерним для періоду розрядки було обережне ставлення радянської преси, особливо регіональної, до подій, пов'язаних із США. На кожну критичну статтю про цю державу можемо знайти іншу, у якій підкреслювалася їх здатність до компромісу.

Проблемою ЗМІ було також висвітлення дій радянської влади, які за змістом були подібні до дій «імперіалістичних» держав. Наприклад, інтервенції, втручання у справи демократичних держав тощо. Важким ударом для пропаганди стало вторгнення СРСР в Афганістан, яке свідчило про закінчення періоду розрядки. Слід зазначити, що радянська преса на подібні дії керівництва реагувала стриманим мовчанням і тотальним викривленням подій, що помітно навіть за доступними радянському суспільству джерелам. Прикладом нерозважливого висвітлення подій в Афганістані стали регулярні статті з ілюстраціями, що виходили на останніх сторінках «Придунайськой искре». Згідно з публікацією, у 1979 р. відбулася Афганська революція і радянські війська надавали допомогу, а вже взимку 1980 р. народ цієї держави став на шлях стрімкого розвитку і про війну взагалі не йшлося [24, с. 3]. Натомість у війні Ірану з Іраком, яка почалася в тому ж році, почали звинувачувати американців. Аналізуючи статті про висвітлення війн, прослідковується тенденція до «подвійних стандартів». Повідомлення про війну Ізраїлю з арабськими державами завжди мали проарабський та відповідно антиізраїльський характер. У статті «Подлинное лицо сионизма» із застосуванням найбільш принизливих художніх засобів, читачам пропонується коротка історія сіоністського руху. Автор статті кандидат історичних наук використовував терміни «злодеи», «пособники империалистов», «злобные реакционеры», «агрессоры», «подрыватели прогрессивных режимов на ближнем Востоке» і навіть приписував сіоністам змову з угорськими фашистами в період Другої світової війни [14, с. 2]. Проте деяких ворогів Ізраїлю можна було зарахувати до табору «ворогів», наприклад, монархічну Йорданію. Але такі «деталі» у більшості випадків у пресі не згадувалися. Конфлікт Ізраїлю та Палестини набув хронічного характеру і став показовим для радянських ЗМІ. Цікаво, що навіть у періоди миру і розрядки, «терор» Ізраїлю не припинявся.

Окрім висвітлення образу «зовнішнього ворога» у публікаціях про міжнародні конфлікти, формували цей образ також статті про боротьбу «імперіалістичних» урядів із своїм народом. Одним з таких сюжетів була боротьба комуністів Італії за «справедливість». Ще з 50-х років XX ст. Італія привертала увагу преси і відповідно радянська пропаганда завжди підтримувала комуністичні сили та їх боротьбу з «угнетателями». З газетних статтей про Італію читачі дізнавалися про серйозні антикомуністичні та реакційні заходи, про постійні протести комуністів проти свавілля ХДП і пасивності італійських соціалістів [13, с. 3]. Але у статті «Под маской революционеров» за 1987 р. вже не зустрічаємо однозначної характеристики італійських комуністів через теракти «червоних бригад».

Не було однозначної позиції в радянській пресі й щодо Югославії. Югославія завжди у пресі описувалася як держава, що продалася західним країнам і не може розглядатися як партнер для соціалістичних держав. Проте після смерті Й. Тіто, лідера Югославії, характер статей почав змінюватися. Вже у жовтні 1988 р. негативна позиція щодо Югославії змінилася на співчутливу. Вона постала для читача як бідна, кризова держава, що знаходиться на перехресті й Радянський Союз підтримує позитивні зміни, які мали відбутися у цій державі в найближчі роки [25, с. 3]. Одним з найсильніших ударів у формуванні «зовнішнього ворога» був інцидент на радянсько-китайському кордоні. Цей факт та і реакція на нього у пресі була одним з найяскравіших прикладів неспроможності швидко і якісно реагувати на зміни зовнішньополітичних обставин. Розглянувши цю подію детальніше, ми зрозуміємо масштаби фарсу радянської преси. На початку березня 1969 р. у газеті «Придунайская искра» опублікували декілька невеликих статей про те, що на кордоні СРСР з Китаєм спалахнув конфлікт. Вже 11 березня ця газета надрукувала матеріали прес-конференції міністерства іноземних справ СРСР. Після цього 13 березня вийшла друком стаття «Позор провокаторам!», в якій висловлювалося обурення всього радянського народу [6 с. 2]. І лише 25 березня в «Придунайской искре» почали публіковувати звернення жителів Ренійського району, в яких виражалося прагнення до

покарання «провокаторів» [19, с. 1]. Отже, впродовж чотирьох тижнів преса змінювала оцінку однієї події. Таких прикладів є досить багато.

Питання викривлення подій і фальсифікації фактів заслуговує окремої уваги. Як це не парадоксально, але якщо порівняти пропаганду сталінського, брежнєвського та горбачовського періодів, то спостерігається певна тенденція до збільшення неправдоподібності в описі образу «зовнішнього ворога». Зумовлено це, перш за все, скрупульозністю, з якою відносилися до цензури в пресі у різні періоди. До того ж, у пресі 50-х років XX ст. частіше використовувалися матеріали з іноземних джерел. Публікувалися навіть статті американських видавництв, трохи виправлені ТАРС. У 60-ті роки ми вже не спостерігаємо такої кількості інформації з інших джерел окрім ТАРС, а у 80-ті роки, не зважаючи на доктрину «гласності», викривлення фактів та кількість відвертих помилок у статтях різко збільшується.

На послідовний розвиток пропаганди образу «ворога» досить сильно вплинула «перебудова». Система ціннісного підходу зображалась майже в усіх «сюжетах» періоду з 1950 р. і до 1987 р. Тому можна зробити висновок що ця ідеологічна складова була основною в радянському сприйнятті «ворогів».

Що ж послугувало основним каталізатором краху ціннісної системи в описі «зовнішнього ворога»? На це питання не можна відповісти однозначно. Перш за все, у 1987 р. відбулося підписання договору між СРСР та США про скорочення ядерного озброєння. Багато дослідників «холодної війни» рубежем виділяють 1985 р. Хоча у радянській пресі, як зазначала В. Покляцька, навіть у 1986-1987 рр. особливих змін не відбулося [17, с. 85]. Дослідник Л.Гудков датує цей рубіж 1987 р. [4, с. 76]. Впродовж цього року було опубліковано дуже багато статей, в яких держави-члени НАТО звинувачувалися у гальмуванні заборони ядерного озброєння. Почала формуватися теза про те, що США є винуватцем усіх проблем з безпекою у світі. У статті від 10 грудня 1987 р. про підписання радянсько-американського договору ми вже не спостерігаємо істерії щодо ядерного озброєння. Через півроку, 31 травня 1988 р. на перших шпальтах з'являються статті про офіційний візит М.Горбачова у США [20, с. 1]. В описі «зовнішнього ворога» майже повністю були відсутні такі терміни як «імперіалісти», «вороги прогресу», «вороги трудового народу» тощо, які підкреслювали ідеологічне протистояння. Проте теза про небезпечність США залишилася. Таким чином, майже повністю була ліквідована диференційована система опису «ворога», були нівельовані сюжетні лінії усіх категорій, окрім першої, зникло ідеологічне забарвлення. Це призвело до зміни ставлення радянського населення до США. Почало домінувати світобачення, за яким усі вороги Радянського Союзу були маріонетками США. Поступово формувалося нове пояснення про геополітичний чинник ворожості США до СРСР. Це викликало певну реакцію у свідомості людей. Тепер незалежно від уряду США та панівної ідеології, ця держава все одно залишалася ворожою до Радянського Союзу.

Розповсюджуючи американофобію, газети розгорнули масштабну кампанію під назвою «в усьому винні США». Впродовж 80-х років публікуються численні статті про події в Афганістані, у Перській затоці, в Африці та Південно-Східній Азії [9, с. 2; 11, с. 3].

Що ж змінилося у такому випадку? Радянська пропаганда трансформувалася під впливом зовнішніх і внутрішніх подій, а намагання бути гнучкою штовхало всю систему ЗМІ на переформатування. Погіршення відносин з Китаєм, все більше залякування агресією імперіалістів та «холодна війна» і проект «перебудови» робили виклики, з котрими преса не завжди могла впоратися. Статей на тему «ворогів» ставало менше, але їхня якість погіршувалася. Ідеологічне підґрунтя майже не використовувалося. Дуже багато почало залежати від редакційного керівництва на місцях. Якщо у 50-х роках газета «Правда» чітко контролювала свої філії, то у 80-ті роки спостерігається різниця у тому, як газети подають інформацію на міжнародну тематику. Прикладом може бути газета «Советский Измаил», яка за весь 1988 р. уникала багатьох важливих подій.

До чого ж призводять такі трансформації та чому вони мали місце? Найдокладніше це питання висвітлив Л. Гудков у своїх працях присвячених філософії образу «ворога» [8]. Основною метою формування образу «зовнішнього ворога» було вироблення у суспільстві думки про радянську ідентичність у порівнянні з «іншими». Можливо, спочатку уряд мав певні сподівання на комуністичну інтеграцію європейських держав, а тому популяризував ідею про постійну боротьбу народів західних держав проти їх реакційних урядів. У 1980-ті рр. з проголошенням «перебудови» стало зрозуміло, що світова революція не відбувається. З'являється нова доктрина: вибудувати стійку конструкцію «ми-вони», яка б дозволила перетворити ідеологічну неприязнь у ненависть та фобію до Заходу в цілому, незалежно від того, ліві чи праві сили знаходяться там при владі.

Офіційно пропаганда по-різному висвітлювала «ворогів» радянського народу. Розвинуті держави Заходу називали «імперіалістами», «триклятими реакціонерами» та «агресорами». Ізраїль характеризували як «посіпак імперіалістів», «підривників прогресивних режимів», «фашистів-сіоністів». Для висвітлення подій у Китаї та Югославії використовували терміни «аферисти», «провокатори», «банда», «кліка». Навішування ярликів було типовим для радянської пропаганди. Проте у 80-х роках потрібно було сконцентрувати увагу суспільства на головному ворогу всього СРСР. Тому поступово яскраві художні засоби у більшості випадків припинили використовувати. Також спостерігається більш лояльне ставлення преси до жертв американських інтриг. Наприклад Іран, Ірак, Лаос, КНР, Ізраїль та Югославія [2, с. 3; 3, с. 3; 25, с. 3].

Цікавим є те, що радянська пропаганда офіційно у 1985 р. визнавала, що основним напрямом її роботи є контрпропаганда. У певному значенні це відповідає дійсності у державах з обмеженою свободою слова, адже їх уряди здійснювали інформаційний вплив на населення виключно з метою впливати на його свідомість і не дати змоги відчути, що десь краще. Навіть те, що у 50-ті роки США розглядали як ідейного ворога, якого потрібно «перегнати» у 80-ті, вже сприймали як ворога особистого. В регіональній пресі чітко простежується актуалізація тези особистого ворога. Наприклад, у грудні 1987 р. на перших шпальтах виходили статті, в яких робітники та доярки закликали до провідної ролі СРСР встановити «без'ядерний мир», а в інших статтях – як складно це здійснити через небажання Заходу [5, с. 1;6, с. 1; 8с. 1; 12с. 1; 21, с. 1].

Неспроможність ТАРС забезпечити газети точними формулюваннями, яким повинен бути «ворог», вплинула на деградацію і крах образу багатьох «ворогів». Попри те, що приводом до краху всієї ціннісної системи було пожвавлення дипломатичних стосунків СРСР та США, радянське суспільство не сприймало це як привід до дружби. Таким чином, ціннісні орієнтири комуністів замінилися одним елементом – повним абстрагуванням від Заходу. Відбулася «ціннісна компенсація», що продовжила розвиватися і після завершення «холодної війни». Відбулася також зміна у баченні могутності «ворога»: від «несостоятельности» і до всюдисущого нав'язування своєї волі. Саме з цього періоду популяризуються конспірологічні теорії про США та їх роль у світових проблемах.

Аналіз матеріалів радянської регіональної преси в період «холодної війни» свідчить, що у 1950-1989 рр. в описі та представленні образу «зовнішнього ворога» відбулися певні трансформації. Ці зміни пояснюються загостренням або поліпшенням у міжнародних відносинах і були відображенням головних зовнішньополітичних настанов Радянського Союзу та його ідеологічної політики.

Видозміни, що відбувалися з образом «ворога» в період «холодної війни», свідчать про неспроможність радянської пропаганди адекватно реагувати на зміни у світі. Видання у своїй інформаційній політиці змінили пріоритети у зображенні «ворогів». Це спричинило популяризацію образу одного «ворога» – США. До 1987 р. оформлюється теза про монолітність Заходу і негативний вплив США на розвиток нормальних відносин СРСР з іншими державами.

Після перегляду американо-радянських відносин у 1987 р. ситуація з описом «зовнішнього ворога» змінилася. З цього часу починається оновлення поняття «ідейний ворог». Згодом радянська преса кінця «холодної війни» відмовилася від конструювання образу «зовнішнього ворога» в площині конфронтації із Заходом. На пострадянському просторі та у пострадянських ЗМІ продовжувала панувати теза, що США та Захід – головні «вороги» незалежного розвитку народів СРСР.

1. (1970) *Агрессор играет с огнем*. Придунайская искра. №20(2269). С. 2.
2. (1988) *Будет ли использован шанс*.Придунайская искра. №92(5174). С. 3.
3. (1988) *В духе нового мышления*.Придунайская искра. №67(5149). С. 3.
4. Гудков Л.(2005) *Идеологема врага. «Враги» как массовый синдром и механизм социокультурной интеграции*. Негативная идентичность. Статьи 1997-2002 годов.Москва. ОГИ. С. 7-79.
5. (1988) *Думать о доме для всей Европы*. Придунайская искра.. №147(5231). С. 3.
6. (1988) *За безъядерный мир*.Придунайская искра.. №6(5088). С. 1.
7. (1970) *Затяжной итальянский кризис*.Придунайская искра. №90(2339). С. 2.
8. (1987) *Защитим мир на Земле* Придунайская искра. №8(4934). С. 1.
9. (1980) *Кампучия: добре перемены необратимы.* Придунайская искра.. №150(3970) С. 2.
10. (1969) *Крепнет отпор агрессору*. Придунайская искра. №44(2139). С. 2.
11. (1980) *Маневры вокруг Намибии*.Придунайская искра. №141(3961) С. 3.
12. (1980) *Персидский залив: кому выгоден конфлікт.* Придунайская искра. №141(3961). С. 3.
13. (1987) *Под маской революционеров*. Придунайская искра. №22(4963). С. 3.
14. (1970) *Подлинное лицо сионизма*. Придунайская искра. №41(2290). С. 2;4.
15. (1987) *Подписание советско-американского договора*. Придунайская искра.. №147(5073). С. 1.
16. (1969) *Позор провокаторам!* Придунайская искра. №31(2126). С. 2.
17. Покляцька В. В. (2017) *Еволюція «образу ворога» в Американсько-Радянських відносинах у 1979-1991 рр.* Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Київ. С. 271.
18. (1969) *Пресс – конференция в МИД СССР*. Придунайская искра. №30(2125). С 2.
19. (1969) *Провокаторов к ответу*.Придунайская искра. №36(2131).С. 1.
20. (1988) *С официальным визитом*.Придунайская искра. №65(5147). С. 1.
21. (1987) *Смотрим с уверенностью в завтра* Придунайская искра.. №148(5074). С. 1.
22. (1970) *События в Китае*. Придунайская искра.. №29(2277). С. 2.
23. (1988) *СССР – США: ракеты и опросы* Придунайская искра.. №105(5187) С. 3.
24. (1980) *Твердая поступь революции*. Придунайская правда.. №133(3953). С. 3.
25. (1988) *Югославия, пора тревог и ожиданий* Придунайская искра.. №125(5207). С 3.

ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА У СПОГАДАХ МЕШКАНЦІВ ПІВДЕННОЇ БЕССАРАБІЇ

Віолетта Міщенко
студентка 1 курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Морошан Н. В.

Війна… Стає моторошно від цього слова. Скільки жалю, болі, нестримного розпачу викликає ця страшна подія. Друга світова війна не обійшла й Південну Бессарабію. Скільки наших людей пішло на фронт. Коли ви вже доросла та свідома особистість, яка розуміє всю складність ситуації вам легше впоратися зі своїми почуттями, емоціями, легше стримуватися та брати себе в руки. А що в такому випадку відчуває маленька, ще не пристосована до складнощів життя, дитина? Звісно, всі негативні події вона сприймає більш чуттєво, ніж дорослі. І просто не вкладається в голові, який відбиток війна може накласти на психіку дитини. Напевно, саме тому, багато дітей війни пам’ятають кожен

окремий випадок цієї страшної події, який відбувався декілька десятиліть тому, так, немов минуло декілька днів.

Український народ через відсутність власної незалежної держави найбільше постраждав під час Другої світової війни. Сотні тисяч українців узяли безпосередню участь у запеклих битвах під час захоплення Бессарабії [2, с. 338].

Сьогодні історія Другої світової війни викликає особливе зацікавлення і прискіпливе дослідження. Накопичені роками історичні міфи, факти, спогади, розповіді часто змушують фахівців заново розпочинати дослідження проблем цієї події. Працюючи над статтею, я усвідомлювала всю відповідальність цієї праці та неможливість охопити повністю всі аспекти життя бессарабського народу цього періоду. Адже, в цьому питанні й досі є дуже багато ще невідомого нам.

Спогади про початок Другої світової війни зберегла Михайлова Віра Марківна (с. Саф'яни, Ізмаїльський район, 1937 р.н.): «Дізналися про війну незабаром після її початку. Батька майже одразу забрали на фронт. Проводжали ми його з Ізмаїльського залізничного вокзалу. Пам'ятаю, що всі дуже плакали. Повернувся наш татко лише в 1947 р. Був поранений і контужений, втратив можливість розрізняти смаки» [6].

В екстремальних умовах люди робили те, що здається ніколи не зробила би сучасна людина. Розповідь Барбер Ганни Дмитрівни (м. Рені, 1928 р.н.) вражає тим, наскільки людина в незвичних для неї умовах може бути вигадливою та винахідливою: «Ранок 22 червня 1941 р. розпочався з того, що в наш город впав снаряд. Навколо запанувала паніка і хаос. З перших же днів старшого брата забрали до Червоної Армії, незважаючи на неповнолітній вік. Батько відправив сім'ю на підводі в с. Куза-Вода. На той час мати була вагітна молодшим братом і в дорозі у неї почалися перейми. Народила вона під мостом, сама перекусила пуповину» [1].

Аналізуючи втрати людей під час Другої світової, можна ужахнутися від тих цифр, які нам надає статистика. Звернемося до спогадів Цуркану Семена Яковича (с. Першотравневе, Лиманський район, 1937 р.н.): «Ну збори на фронт, як збиралися: ось значить повістка прийшла, чоловіки збираються, забрали абсолютно всіх чоловіків, а повернулося чотири…один тільки прийшов цілий, а решта хто без руки, хто обморожений» [8].

Кохання…Куди ж без нього? І війна тому не виняток. Спогади Лепського Іллі Лазаровича (с. Броска, Ізмаїльський район, 1941 р.н.) викликають сльози на очах та душевну тривогу: «Пам'ятаю, як мати проводжала батька на фронт, як клала в звичайну хустинку калачі. Як плакала, обіймала, цілувала. Тато і мати дуже кохали один одного. Матері одного дня прийшов документ, як вдові загиблого воїна. Чоловік і два матчиних брати загинули на війні. Вважається, що вони зникли без вісті» [5].

Деякі історія дітей війни викликають в нас повне нерозуміння того, якими жорстокими можуть бути люди, навіть по відношенню до дітей. Барбер Г.Д. згадує: «Недалеко від нас жили німці, коли розпочався наступ Радянської Армії окупанти забрали у місцевого населення коней. Прийшли вони і до мого батька, попросили вивести коня. Батько вивів і поцікавився навіщо, на що отримав відповідь: «Для військових потреб». Коли офіцер підійшов щоб забрати коня, батько ударив коня в бік. Звісно, тварина втекла. Німець ледь не пристрелив батька, але мабуть його збентежила присутність дітей. Декілька днів, під час війни, у нас мешкали троє радянських солдатів. Один з них був контужений. Якось він підійшов до мене і здавив мені до болю руку. Я закричала і плюнула йому в обличчя. Контужений солдат, не довго думаючи, пішов за пістолетом! Тоді його товариш по службі покликав мою матір і порадив мене сховати. Три дні я сиділа у підвалі, доки солдати не поїхали на фронт» [1].

Проте, навіть пі час війни необхідно залишатися людиною, не дивлячись на її жорстокість. Так, Ікім Афанасій Якович (с. Орлівка, Ренійський район, 1939 р.н.) згадує: «Мій батько служив у армії, дійшов до Будапешту. Повернувся з залізною пластиною в голові і обгорілою медаллю «За взяття Будапешта». Часто згадував як випадок допоміг

йому вижити: під Будапештом його поранили і залишили помирати, пам'ятає, що було дуже холодно і він декілька діб то замерзав, то відмерзав. Одного разу він почув румунську мову (за національністю ми молдовани), на якій чоловік казав, що мій батько майже мертвий. Тато зібрався з останніми силами, взяв гвинтівку, і сказав на румунській, що якщо вони його не спасуть, він їх розстріляє. Виявилося, що ці армійці були з сусіднього села Озерного» [3].

Сучасним дітям важко зрозуміти життя дітей війни. Те життя, коли, іноді, не було навіть шматка хліба. Коли не було дитинства, і діти дуже швидко виростали. Широкова Любов Кіндратівна (м. Ізмаїл, 1941 р.н.) пригадує: «Якщо говорити про їжу під час війни, то особливої різноманітності не було. Їли ми переважно рослинні продукти. Коли цвіла акація, всією родиною збирали квіточки, які висушували і робили з них пиріжки. Також їли дерезу – корінці молодого очерету. Найсмачнішою їжею для мене було молоко, яке дуже рідко вдавалося придбати» [9].

У Південній Бессарабії під час війни після збирання врожаю кожен селянин зобов'язувався підписати декларацію, в якій доповідалося про наявність у сім'ї зернових та інших сільгосппродуктів [4, с. 300]. Прокурор Євдокія Миколаївна (с. Багате, Ізмаїльський район, 1928 р.н.) згадує: «Про початок війни дізналася від батьків. Ця звістка мене налякала. Життя змінилося в гіршу сторону. Коли прийшли радянські солдати, жити стало нестерпно. Вони наводили свої порядки, жорстоко ставилися до населення, грабували, крали дівчат і вивозили їх до Росії, хлопчиків відвозили працювати на Донбас. На той час мені було 13 років. Я допомагала матері по господарству, працювала разом з батьками на нашій землі, яку трохи пізніше відібрали. Найважчим став 1943 р., коли померли батьки. Ми осиротіли. Я була змушена піти працювати в колгосп. Одного разу, повернувшись з роботи, побачила, що обікрали. Дуже засмутилася, плакала» [7].

Отже, пам'ять про Другу світову війну назавжди залишиться в наших серцях, в серцях наших дітей і наступних поколінь. Адже, якщо не знати минулого, то не побудувати майбутнього. Я сподіваюся, що більше ніколи земля не буде стогнати під вистрілами танків і автоматів, гинути від бомб і мін.

1. Барбер Ганна Дмитрівна (1928 р.н.), м. Рені.
2. В'ятрович В., Громенко С., Майоров М., Патриляк І., Примаченко Я. (2017). *Від Рейхстагу до Іводзіми. У полум'ї війни*. Україна та українці у Другій світовій. Харків: Клуб сімейного дозвілля. 352 с.
3. Ікім Афанасій Якович (1939 р.н.), с. Орлівка Ренійського району.
4. Левіт І.Е. (1981)*Участь фашистської Румунії в агресії проти СРСР: витоки, плани, реалізація* (01.09.1939-19.11.1942 рр.). Кишинів: Штіінца. 389 с.
5. Лепський Ілля Лазарович (1941 р.н.), с. Броска Ізмаїльського району.
6. Михайлова Віра Марківна (1937 р.н.), с. Саф'яни Ізмаїльського району.
7. Прокурор Євдокія Миколаївна (1928 р.н.), с. Багате Ізмаїльського району.
8. Цуркану Семен Якович (1937 р.н.), с. Першотравневе Лиманського району.
9. Широкова Любов Кіндратівна (1941 р.н.), м. Ізмаїл.

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ПОЛУСУБЕКТНОГО СЕРЕДОВИЩА ДОДАТКОВОЇ ОСВІТИ

Дмитро Ніколаєв
студента 4 курсу факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – к. псих. н. Кічук А. В.

Старші підлітки з урахуванням своїх інтересів включаються в систему додаткової освіти, де вони прагнуть реалізувати свій потенціал. У концепції розвитку додаткової освіти дітей в відбивається пріоритет освіти – перетворення життєвого простору в

мотивуючий простір, що визначає самоактуалізацію і самореалізацію особистості, де виховання людини починається з формування мотивації до пізнання, творчості, праці, спорту, залученню до цінностей і традицій багатонаціональної культури російського народу. В цьому випадку додаткову освіту стає сферою не лише задоволення потреб, інтересів підлітків в самореалізації, а й суб'єктом стимулювання формування у них ціннісних орієнтирів. Даний факт підвищує вимоги до додаткового утворення як соціокультурному середовищі формування ціннісних орієнтацій старших підлітків. Характерною особливістю додаткової освіти, орієнтованого на роботу зі старшими підлітками є полісуб'єктність соціокультурного середовища.У ній і вихователі, і вихованці виступають суб'єктами реалізації цілей додаткової освіти, що визначає додаткові можливості для реалізації потенціалу цього середовища в процесі формування у старших подростковценностних орієнтацій.Викладене вище дозволяє констатувати необхідність повишеніяролі установ додаткової освіти у формуванні ціннісних хоріентацій старших підлітків в умовах полісуб'єктную середовища.

Мета дослідження: проаналізувати проблему формування основ ціннісних орієнтацій старших підлітків.

Відповідно до мети визначено такі завдання дослідження:

1) Охарактеризувати полісуб'єктную середу додаткової освіти у формуванні ціннісних орієнтацій старших підлітків.

2) Розкрити потенціал додаткової освіти як фактор формування моральних ціннісних орієнтацій старших підлітків.

Психологи стверджують, що формування особистісної системи цінностей відбувається поступово, на всіх етапах його онтогенетичного розвитку, в процесі соціалізації. Найбільш активно воно проходить в підлітковому віці в ході включення підлітка в різноманітні види діяльності. Підлітковий вік в різних авторів розглядається по-різному: одні визначають його як неподільний етап розвитку (10-15 років).

Одним з найбільш інтенсивних періодів розвитку людини, в якому відбувається формування ціннісних орієнтацій, вважається підлітковий вік. Саме в цьому віці закладаються основи структури особистісних цінностей і, в першу чергу, духовної сфери особистості.

Таким чином, як відзначають вчені, підлітковий вік – це сенситивний період формування і розвитку особистості, серйозних психофізичних змін, що вимагає особливої уваги і допомоги з боку педагогів і батьків. У цей період особливу складність і важливість представляє процес формування ціннісних орієнтацій, основ світогляду і власного позитивного ставлення до навколишньої дійсності.

Система ціннісних орієнтацій складається в процесі діяльнісного распредмечивания індивідами змісту суспільних цінностей, об'єктивувати в творах матеріальної і духовної культури. Як справедливо вказує Г.П. Медведєва, – несуперечливість, цілісність і стійкість ціннісних орієнтацій є важливим показником, що характеризує зрілу, самостійну і автономну особистість, стійкий, згуртований колектив [3].

Використовуючи моральні цінності навколишнього його соціокультурного простору як орієнтири в різних життєвих ситуаціях, дитина освоює універсальний досвід культуротворчества, культуросозіданія [1].

Таким чином, ціннісні орієнтації виступають результатом усвідомлення людиною, суспільною групою всієї сукупності бажаних матеріальних і духовних благ, способу життя, необхідних моральних норм і вибір з них найбільш бажаних [2, с. 185].

Цінності можна розглядати як підстави, умови і засоби життєдіяльності людини і суспільства, так як будь-яка діяльність може бути представлена як діяльність по реалізації соціально і індивідуально значущих цінностей. Вони є загальним підставою людської діяльності і її універсальним регулятором, тому важливо, щоб ціннісні підстави як окремої

особистості, так і групи, і суспільства в цілому відповідали уявленням про благо людини і суспільства [3].

Сучасне додаткову освіту є тип освіти, що об'єднує виховання, навчання і розвиток в єдиний процес з метою задоволення і розвитку пізнавальних інтересів, творчого потенціалу дитини, сприяють самореалізації і соціалізації особистості і спирається на вільний вибір дитиною видів діяльності.Мета такого утворення полягає в соціально-педагогічної супроводі дитини в процесі його соціальногосамоопределенія, творчого та особистісного розвитку, формування основценностних орієнтацій.Педагоги додаткової освіти спільно з батьківською громадськістю включаються в процес супроводу дитини, що сприяє подоланню наявної дезадаптації і ефективності формування ціннісних орієнтацій.

У «Концепції розвитку додаткової освіти дітей» відзначається, що особливо додаткової освіти дітей спрямовані на самоактуалізацію, саморозвиток, розвиток особистості, її мотивації до творчості, праці, спорту, залученню до цінностей і традицій багатонаціональної культури російського народу .

Установи додаткової освіти є, з одного боку, формою організації вільного часу дітей різного віку, статі та рівня розвитку, з іншого, – простором для розвитку художнього, технічного, соціального, іншого творчості дитини.Спочатку було визначено, що цінності, що лежать в основі створення полісуб'єктную середовища в додатковій освіті, повинні бути орієнтовані на пріоритет загальнолюдських і національних цінностей суспільства.

Гармонійне соціальну взаємодію дитини з середовищем додаткової освіти передбачає його соціально-педагогічну підтримку, спрямовану на взаємодопомога, формування активної життєвої позиції, максимальне розкриття потенціалу дитини. Отже, створення полісуб'єктную середовища в системі додаткової освіти – є неодмінна умова процесу формування ціннісних орієнтацій старших підлітків. Воно здійснюється в кілька етапів [4]:

- на першому етапі здійснюється розробка освітньої програми додаткової освіти;
- на другому етапе- підбір і підготовка педагогічного персоналу для реалізації освітньої програми. На цьому ж етапі здійснюється розробка заходів і доопрацювання освітньої програми;
- на третьому етапі педагог і дитина (можливо і батьки) спільно будують індивідуальну освітню траєкторію, вибираючи найбільш цікаві напрямки програми;
- на четвертому етапі в процесі спільної діяльності по реалізації освітньої програми йде творчий пошук змісту, методів, форм дослідницької, творчої діяльності. Здійснюється творчий процес реалізації особистісного потенціалу дитини і педагога;
- на п'ятому етапі педагогічний колектив, педагог, дитина визначають варіанти пред'явлення, аналізу продуктів спільної і самостійної діяльності. Варіанти постійно змінюються в залежності від продукту діяльності, потреб, можливостей дитини, педагога і програми.

Ціннісні орієнтації старшого підлітка – це рушій в його самовиявлення, обумовленому інтересами, вподобаннями і прагненнями досягти певних цілей. Прийняті на особистісному рівні ціннісні орієнтації істотно позначаються на його соціальному розвитку, процесі формування соціально-значущих установок, норм поведінки, соціалізації та інтеграції в суспільство на етапі становлення дорослості.

Основними компонентами ціннісних орієнтацій підлітка є: цільовий (що планує досягти); мотиваційно-діяльнісний (спонукання індивіда, що активізують його діяльність); емоціональноволевой (переживання індивідом свого ставлення до відповідного самовияву і проявляється зусилля в досягненні прогнозованої мети); рефлексивно-оцінний (самооцінка дій і вчинків). Критеріями оцінки прояву основних компонентів ціннісних орієнтацій підлітка виступають: соціальна значущість діяльності; спрямованість

самоактивності в діяльності; вираженість почуттів і волі, розвиненість самооцінки вчинків.

На формування ціннісних орієнтацій старших підлітків впливають численні фактори і умови навколишнього світу. Значний вплив на процес формування ціннісних орієнтацій надає соціокультурна виховне середовище їх життєдіяльності (сім'я, школа, спортивні секції, ЗМІ, пр.).

Особливим потенціалом щодо формування моральних ціннісних орієнтацій має полісуб'єктную середовища додатковою освіти в силу своїх особливостей і традицій. Виступаючи суб'єктом такого процесу, старший підліток має можливість для найбільш повного самовияву, накопичуючи досвід самореалізації, розвиваючи відповідні якості і властивості особистості. Ціннісні орієнтації старших підлітків, включених в систему додаткової освіти, сприяють формуванню основ їх соціального становлення, професійно-педагогічної спрямованості, мотивів діяльності, моральних життєвих ідеалів, норм і правил поведінки, а також основ світогляду.

1. Крилова Н.Б. (2007) *Культурна парадигма як основа розвитку сучасної школи*. Культурна парадигма. Серія «Нові цінності освіти». Вип. 4 (34). М.

2.Мардахаев Л. В. (2002) *Словник з соціальної педагогіки:* Учеб. Посібник для студ. Вищих навч. закладів. М .: Видавничий центр «Академія». 368 с.

3. Медведева Г.П. (2001) *Професійно-етичні основи соціальної роботи* (курс лекцій). М: РГСУ. 260 с

4. Утором О.Р. (2008) *Самореалізація підлітка в умовах співуправління установою додаткової освіти*: дис ... канд. пед. наук: 13.00.01. Челябінськ. 186 с.

ПОВСЯКДЕННЕ СІЛЬСЬКЕ ЖИТТЯ В УМОВАХ ГОЛОДУ 1946-1947 рр. (НА ПРИКЛАДІ С. ДОЛИНСЬКЕ РЕНІЙСЬКОГО РАЙОНУ)

Валерія Попова
студентка ІІІ курсу
факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Гончарова Н. О.

З останньої третини XX ст. об'єктом вивчення історії, філософії та соціології стала повсякденність. Повсякденність – це буденне і природне середовище, усі життєві реалії, які актуальні тут і зараз. Відправним пунктом осмислення історії та культури повсякденності стала людина з різноманітністю потреб та інтересів [1, с. 17–18]. В академічному «Словнику української мови» (т. 6) слово «повсякденність» трактується, як «те, що буває кожного дня, щодня» [10, с. 695].

Повсякденність – це унікальне явище, адже вона не змушує людину занурюватись у раціональне усвідомлення власних вчинків і дій, не потребує розв'язувати «гамлетівські» питання, не вимагає тотального контролю за емоційно-почуттєвими проявами.

Історики при дослідженні повсякденності насамперед звертають увагу на приватне життя людей, дозвілля, домашнє побутування соціальних груп, сімейні і трудові відносини, історію матеріального і культурного середовища, в якому і відбувається задоволення нагальних потреб. Це площина історії, в котрій безпосередньо перебувають всі і кожен, щомиті і повсякчас.

Науковці зазначають, що поштовхом підвищеного зацікавлення історією повсякденності стало руйнування віри в суспільний прогрес, що загострило увагу дослідників на буденному житті так званої «маленької особи», причому людини не лише не успішної, але й «ображеної і знедоленої». До класичної тріади повсякденності В. Щербаков відносить харчування, одяг, житло, що становлять її матеріальний бік [11, с.

472–473]. Отже, повсякденність – це сфера діяльності, що визначається чіткою спрямованістю на «проживання життя».

На важливості врахування специфіки повсякденності при проведенні усноісторичних досліджень наголошує у своїй розвідці Н. Гончарова: вона створює додаткові умови активізації процесу згадування. Адже людину оточують побутові речі, світлини, предмети інтер'єру. Звертаючись до них, респондент може згадати більше подробиць [2, с. 27]. Окрім того, для інтерв'юера є можливість кращого зрозуміння інформанта через спостереження за ним у звичному «середовищі проживання».

Метою статті є висвітлення повсякденних буднів села Долинське Ренійського району в післявоєнний період через аналіз спогадів мешканців даного населеного пункту.

Головним джерелом дослідження є спогади очевидців, які дозволяють відкрити правду про становище і життя населення села в ті роки й зберегти свідчення живих для наступних поколінь. Респондентами були обрані: Бринза Микола Дмитрович 1938 р. н., Куртєв Андрій Васильович 1937 р. н., Пейча Олена Георгіївна 1939 р. н., Попова Дарина Іванівна 1937 р. н., Рошу Ганна Семенівна 1945 р. н., Станєва Олена Миколаївна 1938 р. н., Чобану Ганна Іллівна 1932 р. н.

Тогочасне повсякденне життя характеризувалося різними аспектами. Насамперед, опитані мешканці с. Долинське розповіли, що в повоєнний період голод нещадно забирав людські життя. Серед головних причин голоду відзначають засуху та неврожай. На початку голоду в людей ще залишалися запаси продуктів, але в основному вони їли мамалигу (з кукурудзи) з розсолом квашеної капусти. Лише на початку голоду, в кого ще була корова, варили кашу на молоці. Брали ядра соняшника розтирали і робили коржі. Готували «терчь» – рідку кашу з меленого ячменя або пшениці, кукурудзи, здебільшого на воді. В їжу споживали ягоди, трави, варили листя кропиви.

З часом у селі не лишилося ні собак, ні котів. Респонденти згадують, що в м. Рені знаходився магазин, в якому продавали шкіри свиней, коней, корів. Люди їх купували, мили, варили та їли. Наприкінці 1946 р. ситуація настільки погіршилась, що почали випарювати, варити взуття, зроблене з натуральної шкіри.

Ті, хто вступав до колгоспу, працювали за корж («терчь») і кисіль. Працівникам ферми (зокрема, дояркам) давали кашу на молоці з кукурудзяної крупи («ionel»).

Людей тоді померло багато, але небіжчиків не завжди ховали – не було сил. «В однієї жінки померла донька, і вона вирішила поховати її сама. В одній руці вона тримала лопату, а в іншій – несла доньку на кладовищі. Тоді була зима і земля була замерзлою. Не маючи сил викопати могилу, жінка поховала доньку в снігу» [3].

Мертвих збирали і вивозили на візках («арабах»). Їх ховали в могилах, а замість хреста ставили камінь, і до цього дня збереглися ці могили з величезними каменями замість хрестів. Випадків людоїдства в с. Долинське респонденти не пам'ятають. Варто наголосити, що згідно зі спогадами в 1946–1947 рр. чимало населення села постраждало і від тифу.

Другою характерною особливістю життя селян досліджуваного періоду було постійне почуття страху. Працівникам держзаготівель видавалась спеціальна форма та вогнепальна зброя (начебто, з метою самозахисту). Вони ходили по подвір'ях і жорсткими вимаганнями, знущаннями та побиттям вилучали зерно, худобу, овочі… Вони навіть солому трусили, щоб там не залишалось зерна. Обшуки були доволі частим явищем. У селі були і донощики, які за кілограм пшениці здавали своїх односельців. «Одного разу до нас вночі увірвалися троє людей зі зброєю і почали обшукувати будинок. Вони нічого не знайшли. Щоб змусити батьків говорити, вони почали знущатися над дворічним сином Іваном» [9].

Людей поставили в безвихідне положення. Активно проводилась насильницька колективізація. «Брат мого батька не записався до колгоспу й залишився одноосібником. Спочатку у них все забрали, а потім сім'ю з чотирма малолітніми дітьми вислали до Сибіру. По дорозі в потязі загинули його дружина і дві дитини» [5].

Жорстко карала влада і тих, хто таємно, вночі ходив по полях і збирав колосся пшениці. Поля на той час охоронялись представниками влади. «16-річну доньку нашої сусідки помітили в полі зі жмутком колосків, спіймали і засудили на десять років» [4].

Третьою особливістю тогочасного життя селян був простий побут. Багато будинків були зруйновані після війни, люди своїми силами їх відбудовували. Всі опитані респонденти зазначають, що жили вони в маленьких дерев'яних або глиняних будинках, вкритих очеретом, який взимку зберігав тепло, а влітку – прохолоду. Паркан був з очерету і палиць.

Влітку збирали папороть і плели рогожки, які стелили на підлогу та ліжко, щоб зберігати тепло, бо голодним людям дуже важко було зберігати нормальну температуру тіла. Очевидці говорили, що вони постійно мерзли і були сині від холоду. До речі, медичного обслуговування не було. Лікували, в основному, знахарки, цілителі.

Спали на ліжках, зроблених із глини та соломи. Зверху клали рогожку. Подушки наповнювали соломою. Полиці були дерев'яні. Посередині кімнати був маленький круглий стіл із маленькими стільцями. За таким столом уся родина збиралася на обід чи вечерю.

У кожному будинку була піч. Між грубкою і стіною було місце, де зазвичай спали маленькі діти. Освітлення було з «канделі» (склянка, наповнена олією, з гнітом із вати) і лампи з газом (але це було рідкістю).

Одягались в те, що мали. В основному, одяг був з: вовни, яку тесали власноруч (з неї шили штани, спідниці, піджаки); конопель (cânipă); бавовни (bumbac); тютюну (tutun). Взувались в «окіньчь» (постоли). Взуття робили зі свинячої і конячої шкіри. Якщо залишалися клаптики тканини, їх не викидали, а робили з них «цоалі» (маленькі килимки).

Люди прагнули вижити, вижити за будь-яких умов та при будь-якій владі. До 1940 р. село знаходилось під владою Румунії, тому навчання велось румунською мовою. На той час функціонувала лише початкова школа. Подальше навчання діти заможних батьків продовжували в Румунії. Записи про народження, вінчання, померлих велися в місцевій Свято-Георгіївській церкві. Під час навчання в школі від дітей вимагали знати хоча б одну молитву. Якщо хтось із них не знав, то били різками по руках. Після приходу радянської влади церква була закрита, але в кожній хаті зберігалась маленька ікона, якій люди молились.

Після приєднання Бессарабії до СРСР навчання велось російською мовою. З 1943 р. у використанні з'явилось перо з чорнилом (чорнильниці). Діти писали грифелем на дошках (чорного кольору), потім ці дошки мили і використовували повторно. Рахували за допомогою дерев'яних паличок завдовжки 7 см. Під час війни школа була закрита, тому жителі здебільшого лишились неграмотними. В роки голоду навчання не велося, тому освіту в домашніх умовах давали матері.

Більшість з опитаних людей зазначають, що вижили завдяки взаємодопомозі. Саме ця риса відрізняє село від міста, адже в селі всі знають один одного і завжди допоможуть в скрутній ситуації. «Ми вижили завдяки моїй тітці, яка працювала в колгоспі. В неї не було дітей, тому вона частенько приносила нам терчь, які їй давали за роботу» [7]. І таких прикладів можна навести дуже багато.

Велика роль відводиться в спогадах респондентів матері чи батьку. Інформанти зазначають, що обов'язково в родині був хтось, хто брав на себе основну відповідальність за збереження сім'ї. Найчастіше зустрічалось таке, що в родині працював лише батько, а мати залишалась із дітьми і займалась їх вихованням. «Для того, щоб якось прогодувати сім'ю, батько збирав взимку дрова і обмінював їх на продукти» [8].

«Мати завжди робила запаси зерна. Їх ховали в ліжку, в якому було зроблено дно і зверху були покладені дошки» [6]. «Батьком в стозі сіна була вирита яма, в якій знаходилися мішки з зерном. Зверху були дошки, засипані землею» [9].

Характерним для тогочасних повсякденних буднів було те, що люди виживали, але не жили. На розваги у них не було ні часу, ні бажання, тому вони були рідкістю.

Здебільшого збиралися на розі кварталу і влаштовували танці (horă) в музичному супроводі флейти, гармошки, барабана, баяна.

За будь-яких обставин діти залишаються дітьми. Іграшок на той час не було. Діти ліпили фігурки овець і одного осла з піску, дорожнього пилу, глини. Бігаючи навколо них, малеча уявляла себе пастухами. Грались з колінною кісткою від вівці (jiolâ), в «бечку» з каменю (орел і решка) [4, 5, 9].

Отже, в сучасній науці ще не всі аспекти голоду 1946–1947 рр. є достатньо вивченими на регіональному рівні. Спогади очевидців, крім основного значення – свідчень про саму подію (голод), можуть слугувати основою для розуміння й інших складових. Зокрема, вони містять інформацію про повсякденне побутування людей. В спогадах міститься, крім опису реального рівня життя населення, ще певний аналіз та визначення причин голоду, його наслідків.

1. Георгиева Т. С. (2005) *Культура повседневности*: В 3-х кн. Кн. 1. Москва : Высшая школа. 334 с.

2. Гончарова Н. О. (2019) Місце інтерв'ю як чинник пам'яті. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету* : збірник наукових праць. Серія «Історичні науки». Ізмаїл : РВВ ІДГУ. Вип. 43. С. 24–30.

3. *Інтерв'ю* зі Станєвою Оленою Миколаївною, 1938 р. н., с. Долинське Ренійського району. Особистий архів В. С. Попової.

4. *Інтерв'ю* з Пейча Оленою Георгіївною, 1939 р. н., с. Долинське Ренійського району. Особистий архів В. С. Попової.

5. *Інтерв'ю* з Бринза Миколою Дмитровичем, 1938 р. н., с. Долинське Ренійського району. Особистий архів В. С. Попової.

6. *Інтерв'ю* з Куртєвим Андрієм Васильовичем, 1937 р. н., с. Долинське Ренійського району. Особистий архів В. С. Попової.

7. *Інтерв'ю* з Поповою Дариною Іванівною 1937 р. н., с. Долинське Ренійського району. Особистий архів В. С. Попової.

8. *Інтерв'ю* з Рошу Ганною Семенівною 1945 р. н., с. Долинське Ренійського району. Особистий архів В. С. Попової.

9. *Інтерв'ю* з Чобану Ганною Іллівною 1932 р. н., с. Долинське Ренійського району. Особистий архів В. С. Попової.

10. *Словник української мови* (1975) В 11 т. Редкол. : І. К. Білодід (голова) та ін. Т. VI. П–Поїти. Ред. тому : А. В. Лагутіна, К. В. Ленець. Київ : Наукова думка. 832 с.

11. Щербаков В. П. (2005) Homo soveticus в сетях повседневности. *Человек постсоветского пространства* : Сборник материалов конференции. Под ред. В. В. Парцвания. Вып. 3. Санкт-Петербург : Санкт-Петербургское философское общество. С. 471–476.

СЕКСУАЛЬНА ЕКСПЛУАТАЦІЯ ЖІНОК ЯК РІЗНОВИД ТРАФІКІНГУ

Марина Решетникова
студентка 2 курсу факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. МетільА.С.

Проблема торгівлі людьми в Україні бере свій початок з дня оголошення незалежності. За даними Міжнародної організації з міграції з 1991 року і по сьогоднішній день більше ніж 230 тисяч українців визнано потерпілих від торгівлі людьми. Відповідно до цих даних Україна є однією з основних країн походження постраждалих від сучасного рабства.

Щорічно, від проблеми торгівлі людьми в різних її проявах потерпає велика кількість людей. Ця цифра невпинно зростає порівняно із минулорічними показниками.

У всьому світі від проблеми торгівлі людьми потерпає приблизно 40,3 мільйони осіб: 10 мільйонів з них складають діти; 24,9 – залучені до примусової праці; 15,4 мільйони знаходяться у примусовому шлюбі і 4,8 мільйонів осіб стають жертвами сексуальної експлуатації. Кількість осіб, що потерпають від даного виду рабства відносно мала, однак, в умовах сьогодення питанню сексуальної експлуатації приділяється більше уваги. Це обумовлено збільшенням кількості жінок, які були продані до сексуального рабства у різні країни світу і в подальшому були змушені займатися проституцією, або їх було залучено до борделів, або вони ставали жертвами порнобізнесу. Громадяни України стають жертвами сексуального рабства в таких країнах світу, як: Ірак, Туреччина, Польща, Росія, та інших країнах.

Вивченням даного питання займалися такі науковці та вчені, як: А. Пунда, В. Чігер, О. Святун, А. Орлеан, О. Бандурка, В. Навороцький, Т. Татаринцева, В. Саморокова та інші.

Актуальність роботи зумовлена збільшенням кількості жінок, які потерпають від даного виду сучасного рабства на теренах України.

Метою роботи є дослідження поняття сексуальної експлуатації, як одного із найбільш прогресуючих в умовах сьогодення різновидів сучасного рабства.

Завдання:

- дати характеристику поняттю «торгівля людьми»;
- визначити поняття «сексуальна експлуатація» та її прояви;
- запропонувати заходи для запобігання торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації.

Торгівлю людьми розуміють як відкрите або таємне заволодіння людиною, яке має на меті законне або незаконне її переміщення, зі згодою чи без такої, за кордон або на теренах України з метою отримання грошових виплат.

На сьогоднішній день поняття «торгівля людьми» стає більш відомим, як «трафікінг», тобто сучасна форма рабства, а особи, які є учасниками процесу продажу – звуться трафікерами.

Згідно із Конвенцією про рабство: становище особи, до якої здійснюється атрибут права власності називається рабством.

Існує велика кількість різновидів трафікінгу, до яких можна віднести: усиновлення в комерційних цілях, а саме: з метою залучення до жебрацтва або вилучення та продажу органів; експлуатація праці; залучення в боргову кабалу; використання у збройних конфліктах та інші. Однак, на мою думку, одним із найбільш прогресуючих в умовах сьогодення є торгівля людьми, що має на меті сексуальну експлуатацію людини.

Під сексуальною експлуатацією розуміють один із різновиді експлуатації праці, а саме в сфері проституції (вчиненні будь-яких дій сексуального характеру, що має на меті отримання грошових виплат, а не особистої симпатії людини), або у тотожних сферах з нею.

До сексуальної експлуатації також відносять використання осіб у порнобізнесі – це розуміється як примусове використання людини для створення продукції порнографічного характеру, незалежно від волі людини.

До ознак сексуальної експлуатації можна віднести:

- недобровільний характер даної діяльності;
- неможливість розпоряджатися власними прибутками, що були отримані за надання своїх послуг.

В Україні кількість постраждалих від трафікінгу, а саме від сексуальної експлуатації в останні роки стрімко збільшується. Так, кількість потерпілих від даного різновиду рабства на сьогоднішній день становить приблизно 131 особу на рік, більшу частку з них складають жінки, меншу – неповнолітні, однак, ця цифра – це лише кількість

людей, що отримали офіційний статус особи постраждалої від трафікінгу, насправді, ці показники є значно більшими.

Осіб, які постраждали від сексуального рабства, як правило класифікують наступним чином:

- особи, що стали жертвами сексуальної експлуатації випадково;
- особи, що проявляли провокуючу поведінку;
- особи, що добровільно готові надавати послуги сексуального характеру, які в більшій мірі і не визнають себе жертвами торгівлі людьми [6].

Частіше за все жертвами трафікнгу стають особи, на яких впливають наступні чинники: наявність в країні бідності та привабливість кращого становища за кордоном; низький рівень соціального захисту населення; високий рівень безробіття; незахищеність людей від даного злочину; дискримінація жінок; політична нестабільність держави та корумпованість влади.

Зростанню попиту на трафікінг в сфері сексуальної експлуатації сприяють такі чинники як:

- сексуальна індустрія;
- попит на експлуатацію праці.

В останні роки дослідженням проблеми сексуальної експлуатації жінок займаються не тільки з теоретичного боку, а і з практичного. Відомий борець із работоргівлею у сфері сексуальної експлуатації Ігор Гнат зазначав, що: сексуальне рабство можна вважати цілою індустрією, а Європа багата на постачальників живого товару. За підтримки І.Гната та німецьких журналістів на теренах Німеччини зняли фільм жанру розслідування про тонкощі цього бізнесу. Журналістами було орендовано готель в місті Берлін, який замаскували під бордель, що отримав назву ескорт-сервіс «Київ» та в цей же час поширено в мережі Інтернет та друкованих газетах інформацію про пошук дівчат. З цього моменту почали з'являтися пропозиції, відносно запропонованого в оголошенні.

Після поширення даної інформації на зв'язок вийшли так звані постачальники живого товару, які робили акцент на тому, що можуть в необмеженій кількості постачати жінок, як товар.

Як підсумок було зазначено, що в Німеччині є дуже великий попит на українських жінок. Адже відповідно до чинного там законодавства проституція є легальною. Саме тому безправні секс-рабині вважаються дуже вигідним товаром [5].

На сьогоднішній день на теренах України проституція є протизаконною дією це визначається Кримінальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення, а саме статтями: 302 ККУ – яка регламентує діяльність у сфері створення або утримання місць розпусти і звідництва; 303 ККУ – щодо сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією [1] та 181 статтею КУпАП про заняття проституцією [2].

Незважаючи на це проституція в Україні дуже швидко та широко поширюється і опору з боку правоохоронців для зменшення її кількості немає. В умовах сьогодення проституція є одним із приводів для розвитку корупції в різних структурах країни, а також за її межами.

Українські жінки визнані товаром, на який є дуже великий попит, як на міжнародному ринку, так і на державному. Велика кількість жінок потрапляє до сексуального рабства шляхом обману, однак, виокремлюються і такі випадки, коли жінки добровільно залучають себе до цього бізнесу, маючи на меті заробіток, про те стають безкоштовними рабами власників борделів.

Для боротьби з торгівлею людьми в сфері сексуального рабства з боку державних, а також недержавних організацій можна запропонувати такі заходи запобігання, як:

- розробка документації пов'язаної з торгівлею людьми в сфері сексуальної експлуатації;

- поширення інформації про небезпеку сексуального рабства в закладах середньої та вищої освіти [3];
- створення програм, направлених на покращення людьми обізнаності з цього питання;
- залучення ЗМІ для поширення інформації з питання сексуальної експлуатації, а також інформування про наслідки;
- створення організацій, спрямованих на подолання наслідків для осіб, що зазнали сучасного сексуального рабства;
- вживання заходів для забезпечення догляду за залізничними станціями, авіапортами, портами, а також, іншими громадськими місцями [4];
- легалізація проституції, задля забезпечення права особи займатися тією діяльністю, якою вона бажає, при цьому робити це законно.

Опрацювавши певну інформацію з питання торгівлі людьми, а саме, з сексуального рабства можна зробити наступні висновки. Українські жінки є одним із найбільш розповсюджених товарів на міжнародних та державних ринках. Попит на них щорічно зростає із невпинною швидкістю. Регламентацію питань з приводу сексуального рабства встановлюють норми Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та інші нормативно-правові акти.

Проблема продажу жінок, на мою думку, поширюється в Україні, через низький соціальний рівень людей, а також, їх соціальну незахищеність. Саме з цим пов'язано і продаж людей в цілому у різного виду рабства. Через безкарність цей бізнес залишається одним із найбільш прогресуючих, а українське населення несе великі втрати.

Для запобігання цьому виду злочину варто не лише чекати на створення державою програм, документів, або ж легалізацію проституції. Варто внести кожній людині свій вклад для запобігання і попередження інших про можливість потрапляння до сексуального рабства. Дотримуючись формули «поінформований – озброєний» викорінити цей злочин не вдасться, однак це допоможе збільшити кількість людей, ознайомлених з цим питанням, і можливо знизити кількість постраждалих у майбутньому.

1. *Кримінальний кодекс*: Закон від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131

2. *Кодекс України про адміністративні правопорушення*: Закон від 07.12.84 №8074-10.Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122

3. *Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи «Про сексуальну експлуатацію, порнографію, проституцію, а також торгівлю людьми і підлітками»* (прийнята 9 вересня, 1991 року на 461-му засіданні заступників міністрів) URL: http://www.coe.kiev.ua/docs/km/r(91)11.htm

4. *Конвенція ООН про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами* (прийнята на IV сесії Генеральної Асамблеї 00Н 2 грудня 1949 року) URL: https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_162

5. *Торговля людьми. Как украинци тисячами попадают в рабство.*URL: https://112.ua/statji/torgovlya-lyudmi-kak-ukraincy-tysyachami-popadayut-v-rabstvo-487767.html

6. *Торгівля людьми. Основні поняття та види експлуатації.*URL: https://www.msp.gov.ua/news/16080.html

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ САМОВРЯДУВАННЯ М. РЕНІ НА ПОЧАТКУ XX СТ.

Микола Семенов
магістрант факультету української філології та соціальних наук,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Чорна Л. В.

У сучасній історіографії, як українській, так і світовій, одним із найперспективніших напрямків історичного дослідження є регіональний сегмент.

Висвітлення будь-яких процесів в історичному контексті неможливо здійснити за орієнтуванням на загальний вимір вивчення дослідження, не зачепивши регіональний вимір.Це стосується й вивчення діяльності місцевого самоврядування як України взагалі, так і Південної Бессарабії. Вплив міст як осередків промисловості, торгівлі та культури на розвиток української державності важко переоцінити. Знаходження українських земель у складі декількох держав призвело до отримання різного історичного досвіду розвитку міст,зокрема, їхньої взаємодії з власним населенням, провінційною та центральною владою.

Саме явище міського самоврядування виникло у XII ст. у німецькому місті Магдебурзі (звідки і назва), а згодом поширилося на інші європейські міста [1, с. 413]. У XIV ст. магдебурзьке право досягло українських земель, де за наступнестоліття набуло значного поширення. З плином часу, коли українські землі потрапили під владу Російської імперії, магдебурзьке право було ліквідоване і згодом замінене на іншу систему самоуправління [1, с. 7].

У XIX ст. Південна Бессарабія тимчасово потрапила під владу Румунії, що відклало свій відбитокна розвиток самоврядування цієї території. Навіть коли Росія повернула Бессарабію повністю під свій контроль та провела управлінські реформи 1870 та 1892 рр. дещо з румунської системи міського самоврядування залишилося[2, с. 575].

На межі XIX-XX ст. Рені було невеликим містом з населення майже 7 000 осіб. Це було портове місто з важливим митним пунктом. Крім того, у місті знаходилось декілька великих виробництв різного характеру. Головним конкурентом, що перешкоджав тоді і перешкоджає розвитку міста зараз, виступає румунське місто Галац[12, с. 575].

Діяльність міського самоврядування міста Рені охоплювала фінансово-майновий, медично-санітарний та освітній напрями.

Про фінансові справи найбільше можна дізнатися з касових книг міської управи. Всі фінансові надходження і витрати здійснювалися не лише готівкою, але і дорогоцінними паперами. Так, наприклад, у надходження в бюджет Ренійської міської управи за 1900 р. записали залишки бюджету 1899 р., які складали 35 рублів готівкою та 9000 рублів цінними паперами [4, с. 1].

Цікавий факт відкриває справа №103 того ж третього фонду. З'ясувалося, що існували касові книги-чернетки. Так, у ході пошукової роботи в архівах була знайдена чернетка касової книги за 1913 рік. Але знайти різницю між чернеткою і офіційним документом нам не вдалося, оскільки офіційної версії знайдено нами не було. За інші роки, у період з 1900 по 1917 рр., були присутні тільки офіційні версії касових книг, а чернеток не знайдено. На нашу думку, варіант-чернетка міг використовуватися для зменшення помилок в оригіналі – офіційному документі. Але чому чернеткова касова книга міської управи міста Рені за 1913 рік була єдиною чернеткою, що збереглася? Скоріш за все, після створення офіційної версії-чистовика, чернетка ліквідовувалася, тому чернеток за інші роки не збереглося. А ось з офіційною касовою книгою за 1913 рік щось трапилось (що саме – можна тільки здогадуватися), і тому для ведення офіційної документації використали чернеткову версію [9, с. 1].

Не дивлячись на те, що місто Рені було досить невеликим, воно продовжувало активно розвиватися. Про це свідчать збільшення фінансових надходжень та витрат впродовж 10 років (з 1900 по 1909 рік). На кінець 1900 року про використання бюджету Ренійської міської управи свідчать такі дані: надходження – 38 120 рублів і 24 копійки, витрати – 36 840 рублів і 8 копійок[4, с. 75]. На кінець 1909 року надходження до міського бюджету становили 49 928 рублів і 18 копійок, витрати – 44 657 рублів і 3 копійки [7, с. 130]. Отже, за період з 1900 по 1909 рік надходження до бюджету міста виросли на 11 808 рублів, а витрати на 7 817 рублів.За нашими підрахунками, в середньому надходження до бюджету зростали на 1 312 рублів кожен рік, а витрати, у свою чергу, в середньому, зростали приблизно на 868 рублів кожен рік.

Формування бюджету міста Рені відбувалося, в першу чергу, через митний збір та різноманітні податки. На податках зупинимось докладніше. Податки вносили здебільшого підприємці, торговці та землевласники. Ці надходження складали основну міського бюджету. Під оподаткування підпадали шляхи сполучення, міські дороги, виноградники, городи, випас худоби та реклама товарів на вітринах. Оподаткувалися також всерухоме майно (6% від вартості)та грошові надходження (1,9% за кожні 100 рублів). З цієї загальної суми 30% відходило до скарбниці земства і тільки 20% до скарбниці міської управи [8, с. 5]. Наприклад, згідно з квитанцією №959 від 01 жовтня 1912 року, пан Марш сплатив податки за друге півріччя 1912 року. Варто зазначити, що на квитанції сума не вказана. Взагалі нічого не вказано –скільки утрималося з нього грошейіна що вони спрямовані. Такий випадок не був одиничним. Інші писали занижені суми [8, с. 5-14]. Крім того, як свідчать документи, іноді податки виплачували за декілька років відразу. Згідно з квитанцією№44 від 11 лютого 1910 року пан Реєр сплатив податки відразу за 1907, 1908 та 1909 роки,але повний обсяг виплат не вказаний [8, с. 16].

Кошти міська управа використовувала у різних напрямах – від забезпечення заробітною платнею держслужбовців до оплати різних господарських робіт. Наприклад, на початку XX ст. податковий інспектор отримував заробітну плату у розмірі 15 рублів і 70 копійок, а судовий пристав – 30 рублів[5, с. 1-4]. Регістратор управи, людина що працювала з документацією органу міського самоврядування, у місяць отримував 90 рублів [7, с. 7].

У 1909 році Ренійська міська управа виділяла кошти для забезпечення хворихпродовольчими товарами на місяць у розмірі 131 рублів і 24 копійок. Управа виплачувала гроші тим міщанам, що розміщували в себе для тимчасового проживання чиновників, військовослужбовців тощо. Так, пан Модачевський за квартирування офіцера в нього вдома щомісяця отримував суму у розмірі 44 рублів і 50 копійок. Навіть вказували витрати на канцелярію. У тому ж 1909 році на канцелярію було виділено 139 рублів і 98 копійок [7, с. 5-12].

Не забувало міське самоврядування м. Рені про освіту. На початку 1904 року було прийнято рішення про побудову нової церковно-парафіяльної школи. На жаль, навіть орієнтовну вартість будівництва не було вказано. Кошти виділялися поступово і в незначному обсязі – рідко такі «транши» перевищували суму у 100 рублів. Так, за одним із рахунків Ренійської міської управи на суму у 96 рублів і 82 копійки було закуплено близько 300 цвяхів, двоє дверцят для пічок, сім дверцят для духовок, два літри емалі, два літри білої фарби, 10 пудів вареної олії та 10 аркушів скляного паперу. Пізніше було виділено 249 рублів і 15 копійок для закупівлі 325 дощок різних розмірів. Влітку 1906 року школу було відкрито, а у вересні спеціальна Спостережна Комісія за зведенням будівель Церковно-парафіяльної школи визнала заклад готовим для виконання своєї безпосередньої функції. Повторно Комісія відвідала школу у грудні того ж року для перевірки якості будівельних робіт. Вона була здійснена задля перевірки впливу змін пір року на шкільні будівлі, а також їх стан після трьохмісячної експлуатації [6, с. 1-11].

Особливої уваги заслуговує діяльність міського самоврядування м. Рені у період Першої світової війни. Війна стала часом нових проблем і викликів для самоврядування міст Південної Бессарабії. Перша світова війна негативно вплинула на економічний розвиток Російської імперії. Це, в свою чергу, вилилось у погіршення якості життя пересічного населення. У 1915 році у Південній Бессарабії почалася продовольча криза. Не вистачало товарів першого вжитку. Для регуляції торгівлі певною продукцією впроваджувалися спеціальні накази [3, с. 63].

У другій половині 1915 – 1916 рр. особливо гостро постала проблема постачання цукру у міста Південної Бессарабії. У березні 1906 року було встановлення безпосередній контроль на торгівлею цукром. Губернська влада пояснювала нестачу цукру ускладненими умовами перевезення (більша частина залізничних колій використовувалася безпосередньо для військових цілей), а також важкими умовами

виробництва поблизу фронту [13, с. 52]. Не покращувала ситуацію і спалах епідемії холери.

Нестача цукру відчувалася і у місті Рені. Для повного забезпечення міста у місяць потрібно було постачати 2 000 пудів цукру. У зв'язку з його постійною нестачею, міська влада впровадила карткову систему для придбання цукру у бакалійних крамницях. Норма цукру на одну картку становила 3 пуди [11, с. 2-19].

Окрім продовольчої проблеми важким тягарем на плечі населення лягло перебування декількох військових частин. У лютому 1916 року у Рені були розміщені нижчі чини 507-го Речицького піхотного полку у кількості 57 військослужбовців з 1-ї, 2-ї, 3-ї, 9-ї, 10-ї та 11-ї рот. Згідно документів міська управа лише частково надавала паливо для обігріву та продовольчі товари. Також міське самоврядування не мало інформації, яка частина квартирувалася за тою чи іншою адресою. Потім це призвело до інциденту щодо відшкодування збитків панові С. П. Дропуло у розмірі 326 рублів. На той час, 507-й піхотний полк вже відбув з міста. У ході діалогу командування військового з'єднання зробило запит до Ренійської міської управи для підтвердження того, що саме солдати, а не власник житла, заподіяли вказану шкоду. Пан Дропуло навести таких доказів не зміг. Після цього, командування зробило загальний запит до управи на рахунок претензій з боку міста до полку, на що органи влади відповіли, що більше претензій не мають [10, с. 1-22].

Отже, діяльність органів самоврядування міста Рені була різноплановою і насиченою. Дійсно, ренійське самоуправління приділяло увагу вчасній виплаті зарплатні, підтримці діяльності медичних установ та поліпшення перебування пацієнтів у них. Також увагу приділили і розбудові освітньої галузі, але не за необхідної кількості, що вбачається у вкрай малому фінансування розбудови нового освітнього закладу. У вирі Першої світової війни влада міста Рені зіткнулася з новими викликами. Працюючи у тандемі з центральною владою, ренійське самоврядування стабілізує ситуацію з більш-менш нормальним забезпеченням свого населення необхідними товарами першого вжитку. Це вбачається і під час квартирування військових частин, коли міська влада все одно залишає у пріоритеті забезпечення містян, хоча і частково змушена витрачати свої дорогоцінні ресурси на забезпечення військових.

1. Білоус Н. О. (2009) *Магдебурзьке право.*Енциклопедія історії України : у 10 т.Інститут історії України НАН України. К.: Наук. думка,.Т. 6 : ЛаМі.760 с.

2. Дорошева А. О. (2009) *Самоврядування в приморських містах Півдня України у другій половині XIX ст.*. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Одеса. 19 с.

3. Дроздов В. В. (2016) *Дефіцит споживчих товарів у містах Південної Бессарабії в роки Першої світової війни.*Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: збірник наукових праць. Серія «Історичні науки». Ізмаїл. Вип. 34. С. 60-64.

4. Комунальна установа «Ізмаїльський архів» (КУІА), ф. 3 «Ренийская городская управа, г. РениИзмаильскогоуезда Бессарабской губернии», оп. 1, спр. 77 «Кассовая книга Ренийской городской управы за 1900 год (2января 1900 г. – 31декабря 1900 г.) », 76арк.

5. КУІА, ф. 3. «Ренийская городская управа, г. Рени Измаильскогоуезда Бессарабской губернии», оп. 1, спр. 78. «Дело обизрасходовании денежных средств на должностные лица полиции и управы (20января 1900г. – 3ноября 1900г.)», 53арк.

6. КУІА, ф. 3. «Ренийская городская управа, г. Рени Измаильскогоуезда Бессарабской губернии», оп. 1, спр. 88. «Дело обизрасходовании денежных средств напостройку и содержание церковно-приходской школы (24 февраля 1906 г. – 18декабря 1906г.)», 15арк.

7. КУІА, ф. 3. «Ренийская городская управа, г. Рени Измаильскогоуезда Бессарабской губернии», оп. 1, спр. 95. «Кассовая книга управы за 1909 год (2 января 1909 г. – 31 декабря 1909 г.)», 150арк.

8. КУІА, ф. 3. «Ренийская городская управа, г. Рени Измаильскогоуезда Бессарабской губернии», оп. 1, спр. 99. «Квитанционная книга по сбору казенных податей, налогов и недоимок за 1910 год (9 января 1910г. – 30 декабря 1910 р.)», 80арк.

9. КУІА, ф. 3. «Ренийская городская управа, г. Рени Измаильскогоуезда Бессарабской губернии», оп. 1, спр. 103. «Черновая кассовая книга Ренийской городской управы на 1913 год (2 января 1913 г. – 31 декабря 1913 г.)», 111арк.

10. КУІА, ф. 3. «Ренийская городская управа, г. Рени Измаильскогоуезда Бессарабской губернии», оп. 1, спр. 107. «Дело оботводе обывательских квартир под постой воинских частей в 1916 году (8февраля 1916 р. – 21 декабря 1916р.)», 131арк.

11. КУІА, ф. 3. «Ренийская городская управа, г. Рени Измаильскогоуезда Бессарабской губернии», оп. 1, спр. 108. «Дело о поставках сахара в город (9 июля 1916 г. – 1 марта 1917 г.)», 163 арк.

12. *Рени, город Бессарабской губернии.* Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона : в 86 т. (82 т. и 4 доп.).СПб., 1890-1907.URL:https://ru.wikisource.org/wiki/ЭСБЕ/Рени_(город)

13. (1917) *Узаконения и распоряжения по продовольственному делу за 1914-1917 гг.* Ч. 1. Пг. :Изд-е Министерства продовольствия,. XCVIII, 787 с.

СПОГАДИ МЕШКАНЦІВ с. САФ'ЯНИ ПРО ГОЛОДОМОР 1932-1933 РР.

Вікторія Тарасенко
студентка 1 курсу, педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Морошан Н.В.

Голодомор 1932-1933 років – катастрофа XX ст. планетарного характеру. Геноцид було сплановано вищим партійним керівництвом більшовицької партії СРСР на чолі з Й. Сталіним і реалізовано в УРСР через адміністративно-командний апарат. Смертельних ударів сталінських репресій 1932-1933 рр. зазнали українська інтелігенція, компартійно-радянський апарат, багатомільйонне селянство.Сучасні історичні дослідження називають Голодомор політичним терором.

Особливості сталінського політичного терору:

- масовий характер (застосовувався як регуляторний та постійний метод управління країною);
- превентивний характер (держава діяла на випередження, запобігаючи проявам спротиву своїй політиці);
- терор здійснювався як за класовою, так і за національною ознакою (в окремих випадках ці критерії зливалися в єдине) [2, с. 9].

Голодомор 1932-1933 рр. є зразком комбінованого тероризування. По-перше, він став одним із методів суцільної колективізації українського суспільства (з 1929 р.): засобом голоду людей примушували вступати до колгоспів (форма терору – «ліквідація куркульства як класу»). По-друге, за допомогою голоду селян привчали до сумлінної праці в державному господарстві – колгоспі. І нарешті, терор голодом став методом політичного упокорення українців. Не випадково він збігся у часи зі згортанням українізації, з масовим винищенням національної інтелігенції. Наукова цінність документів доби колективізації сільського господарства в радянській Україні невелика, оскільки факти у ті часи завжди підтасовувались і інтерпретувалися відповідно до офіційної ідеології.

Причинами голодомору були:

- суцільна колективізація;
- насильницькі хлібозаготівлі;
- повернення до політики продрозкладки;
- надіндустріалізація;
- штучний характер;
- терор голодом (надзвичайні комісії викачували не тільки хліб, а і всі продовольчі запаси);

- прагнення винищити українське селянство як основу нації [4, с. 8].

Голодомор 1932-1933 рр. надовго залишився у спогадах багатьох людей, в тому числі жителів села Саф'яни Ізмаїльського району.В школі ми вирішили створити групу учні, які цікавились спогадами очевидців. Навчаючисьу 5 класі, я з однокласницею брала інтерв'ю у мешканкиСаф'янКоваленко Василиси Григорівни1927 р.н. Її слова були такими: «У сім'ї було нас четверо дітей. Два сини і дві доньки. Я була сама менша. Батько помер рано від голоду, мати лишилася з малими дітьми. Старша сестра ходила до людей, наймалася на різну роботу за кусок хліба та жменю зерна. Мені було п'ять років. Мама брала мене із собою в колгосп у поле садити кукурудзу. Щоб накормити дітей, вона часто лишалася голодною, а нам варила баланду (жменя зерна і вода). Від води у нас були дуже великі животи, а самі ми були дуже виснажені. Люди пухли від голоду, в тому числі й ми. Їли все, що бачили: траву, собак, мишей» [1].

Також ми брали інтерв'ю у Ляха Андрія Костянтиновича 1923 р.н. Під час голодомору він проживав у Харківській області, а після війни одруживсяі залишився в селі Саф'яни. З його слів: «Мені пригадуються роки голодомору 1932-1933 рр. У 1932 р. була сильна посуха та неврожай. У той час землю ділили лише на чоловіків сім'ї, жінкам не давали. Нас у сім'ї було сім дітей, шість дочок і один син – я. Землю ми отримали на батька і на мене. А це було дуже мало для нашої родини. Почалася колективізація. Люди здавали землю в колгосп і почали її обробляти колективно. У колгоспі варили їсти, з голоду не вмирали ті, хто працював на полі. В 1933 ро. зібрали врожай. Частково в нас забрали його, а в деяких і повністю. Доводилося шукати собі зерна, щоб змолоти на муку. Правда, працювати було важко в колгоспі, проте ми не дуже голодували через те, що хоч щось можна було заховати від продовольчої комісії. Пригадується, що голодували ті, хто не був у колгоспі бо в них не було ні крихти хліба» [3].

Звернемося до спогадів Сердюка Олексія Олександровича 1930 р.н., який народився в с. Котовка Волинського району Кіровоградської області в сім'ї колгоспника. Він казав: «Я був ще дуже малим, коли розпочався голод 1932-1933 рр. Дітей в сім'ї було двоє. Діда «розкулачили», забрали останнє до колгоспу, який створювали в селі – коня, корову. Щоб вижити, мати міняла одежу на хліб і крупу. Батько в літню пору року працював в колгоспі, а в зимовій період їздив до шахти, добував вугілля. Через кожні 10 днів тато привозив нам свій шахтарський пайок – буханець хліба, і мама ділила його нам по шматочку.А ось голод 1946-1947 р. був ще страшнішим для нашої сім'ї, тому що батько познайомившись на шахті з іншою жінкою, залишив нас. Помер дідусь. Мати важко працювала. Ми з братом збирали на полі колоски, ловили ховрахів, сушили трави, коріння. Отримували один раз на день тарілку супу – гуманітарну допомогу. Ми вижили. А сусіди повмирали. Важко згадувати ті часи» [5].

Англійський журналіст В. Вітіямс у своєму репортажі «Моя Подорож по Росії, побитій голодом» зазначав: «Я бачив на власні очі в Советській Україні урожайні поля, нива за нивою покриті незібраним збіжжям, яке було залишене гнити. Були такі райони, де ми могли їхати цілий день між нивами почорнілої пшениці і бачили тільки де-не-де малу оазу, де було зібрано жниво. Це тому, що минулої весни так багато хліборобів померло з голоду, а інших вивезли – була відповідь, яку постійно одержував, коли розпитував про це неймовірне марнотратство…» [2,с. 7].

З цих страшних слів, можна зробити висновок, що життя при голодоморі було жахливим. Люди виживали як могли. Села обезлюдніли. Живі не мали сил ховати мертвих. Чорні прапори майоріли над сільрадами у вимерлих селах, а Й. Сталін виконував міжнародні торговельні зобов'язання Союзу РСР.

Таким чином, штучно організований голодомор – одна з найстрашніших трагедій і історії українського народу і один з найбільших злочинів сталінщини, більшовизму перед українством. Мі не можемо і не сміємо мовчати про це. Мертві вже не можуть розповісти про муки голодної смерті, яких вони зазнали. Тому наш обов'язок – сказати правду про ті події за них, донести її до наступних поколінь.

1. Коваленко Василиса Григорівна(1927 р.н.), с. Саф'яни Ізмаїльського району.
2. (2003) *Кульчицький Причини голоду 1933 в Україні.*Історія України. № 43. С. 7-12.
3. Лях Андрій Костянтинович (1923 р.н.),с. Саф'яни Ізмаїльського району.
4. Савченко М. (2008) *Голодомор 1932-1933 років в Україні.*Історія України.. № 13.С. 7-11.
5. Сердюк Олексій Олександрович (1930 р.н.), с. Саф'яни Ізмаїльського району.

ПРОФЕСІЯ НОТАРІУС : ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Ольга Терзі
студентка 2 курсу, факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Метіль А. С.

Професія «нотаріус» з'явилася саме в той час, коли усний доказ змінився на письмовий, як більш надійний. Сьогодні нотаріус надає доказовості різноманітним документам. На професію нотаріуса покладається вчинення таких наступних дій в Україні як праця в державних нотаріальних конторах, архівах або також зайняття приватною нотаріальною діяльністю.

Джерелами функціонування та становлення професії нотаріуса є Конституція України, Закон України «Про нотаріат», наказ Міністерства юстиції «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України» та інші нормативно правові акти України.

На даний час, дана тема, є досить актуальною для великої кількості населення, так як багато хто, бажає пов'язати своє життя саме з цією професією. На сьогоднішній день професія нотаріуса є найпопулярнішою для людини з вищою юридичною освітою. В останні роки спостерігається тенденція до зростання ролі нотаріату в українському суспільстві. Це зумовлює, в свою чергу, підвищену увагу до нотаріальної діяльності з боку держави, що виражається, передусім, в удосконаленні змісту галузевих законодавчих актів. Об'єктивно існуюча потреба в якісному наданні нотаріальних послуг спонукає законодавця приділити особливу увагу питанню кадрового добору, тобто створенню умов за яких було б можливим залучення до нотаріальної діяльності висококваліфікованих юристів з відповідною профільною підготовкою.

Вивченням та дослідженням даної тематики займалися велика кількість національних та закордонних дослідників, науковців та практикуючих юристів. До них ми можемо віднести С.Я. Фурса, В.Ф. Усенко, Я.Ф. Медвідь, Л.С. Сміяна, Ю. В. Нікітіна, В. М. Бесчастного, О.В. Філонова, В.Д. Степаненко та інших.

Метою даного дослідження є розкриття поняття «нотаріус», особливості цієї професії та питання, яке мабуть, багатьом цікаве: «Як стати нотаріусом в Україні?»

Протягом останнього десятиліття законодавство у сфері діяльності нотаріальних органів держави зазнало суттєвих змін. Проголошення Україною незалежності ознаменувало початок активного розвитку суспільних відносин у сфері приватної власності, що зумовило необхідність створення ефективно діючої системи національного нотаріату. Можна навіть сказати про те, що нині чинна редакція Закону України «Про нотаріат», що зазнала найсуттєвіших змін в останні два роки, найбільш повно відповідає досягненню поставленої мети про створення ідеальної картини професії нотаріуса, що в свою чергу було необхідною умовою вступу українського нотаріату до Міжнародного Союзу Латинського Нотаріату.

Міжнародний Союз Латинського Нотаріату (МСН) – це неурядова організація, яка об'єднує країни з нотаріальною системою латинського типу. Завдання МСН полягає у

підтримці, координації та розвитку нотаріальної діяльності на міжнародному рівні. На основі близького співробітництва між національними нотаріатами, Союз повинен забезпечувати незалежність і високе значення нотаріату в цілях кращого захисту прав окремих осіб і суспільства в цілому [4].

Можна погодитися із думкою таких вчених як В. В. Баранкова та В. В. Комарова в тому, що до нотаріуса ставляться досить високі вимоги і як до професійного юриста, і як до людини з точки зору її особистих якостей [1, с.52].

Завдання нотаріуса – забезпечити захист та безпеку власності, правам та законним інтересам фізичних та юридичних осіб, здійснити допомогу у зміцненні верховенства права та законності, а також запобігання злочинності.

До обов'язкових функціональних характеристик трудової направленості нотаріуса можна віднести такі види діяльності, що були розглянуті І. М. Кашуріною та В. В. Ярковою, а саме:

1) соціальна, до якої автор звертається при розгляді профілактичних функцій, право-забезпечувальних та правоохоронних;

2) змістовна, в якій зосереджується сам зміст та сутність нотаріальної діяльності та, яка виявляється у законотворчості та охороні;

3) доказова, взаємопов'язана із змістом та сутністю нотаріальної діяльності – виражається створенням кваліфікованих письмових доказів [2, с.53-62].

Нотаріус захищає не лише права та інтереси осіб, від імені яких засвідчуються договори, а також тих, чиї права можуть порушуватися цими угодами. На відміну від адвоката нотаріус, як юридичний радник представляє та захищає інтереси, не суто однієї сторони, а і усіх сторін з певної угоди. Нотаріус – це не просто юрист, а перш за все офіційна особа, головними функціями якої є підготовка, складання, а також оформлення нотаріальних актів та інших документів.

Кожному нотаріусу мають бути притаманні такі якості, як: чесність, мудрість, щирий гуманізм, терпіння, моральна свідомість та інші якості. Нотаріат та доброчесність майже синонімічні. Часто нотаріус має справу з нечесністю та спробами шахрайства клієнтів. У той же час він не може спокуситися заробляти гроші, шляхом виконання незаконних дій.

Відповідно до Закону України «Про нотаріат» нотаріусом може бути громадянин України, який має науковий ступінь (університет, академія, інститут) та пройшов стажування протягом шести місяців у нотаріуса чи нотаріальної контори, склав кваліфікаційний іспит та отримав свідоцтво права на нотаріальну практику. Особа, яка має судимість, не може бути нотаріусом [2, с.12].

Нотаріусу властиві наступні риси:

- наявність громадянства України;
- вища юридична освіту;
- свідоцтво на заняття нотаріальною діяльністю, для отримання якого необхідно скласти кваліфікаційний іспит;
- відсутність судимості.

Призначення праці нотаріуса вимагає від нього глибоких знань не лише чистої галузі права, а й обов'язкової демонстрації високої правової культури. Мало мати теоретичні знання, ви повинні вміти правильно застосовувати їх на практиці. Нотаріальні помилки є частіше за все досить дорогими для його клієнтів; тільки суд може їх виправити, при цьому це досить тривалий втрачений час, велика кількість зіпсованих нервових клітин та викинуті гроші на вітер. Документ, завірений нотаріусом, має юридичну силу, тому він повинен бути бездоганним.

Підводячи підсумки варто зазначити, що діяльність нотаріусу вагомо впливає на велику кількість аспектів суспільного життя не лише людей, а і країни і цілому. Від якості роботи нотаріусів та від їх морально-професійного рівня залежить повноцінне

функціонування цивільного обороту країни, а також, ефективність охорони та захисту прав та інтересів не тільки громадян, але й організацій.

Для здійснення професійних обов'язків нотаріусу варто, знати не лише право та дотримуватися вимог чинного в Україні законодавства, складати документи, а також, вільно, красиво та доступно викладати власні думки, володіти знаннями з філософії, політології та інших наук, ввічливо спілкуватися із людьми. Тобто, окрім професійних здібностей кожен нотаріус має володіти певною системною духовних цінностей, що в цілому складають поняття загальної культури особи.

Отже, хоча професія нотаріуса в умовах сьогодення є доволі розповсюджено, однак, для її отримання необхідно вкласти багато часу і зусиль.

1. *Постанова РНК УСРС «Про утворення народних нотаріальних камер»* : від 25.02.1919 р. ЗУ УРСР. 1919. № 15. Ст. 163.

2. *Про нотаріат,*Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 39, ст.383

3. *Нотариальное право России.* Учебник. Под ред: Яркова В.В., М.: Волтерс Клувер, 2003. 408 с.

4. *Латинский нотариат.* Центр нотариальных исследований.URL: http://www.notiss.ru/index.php?id=28

АРХЕТИП ДОЛІ У СТРУКТУРІ АВТОРСЬКОГО ТЕКСТУ ТАТАРБУНАРСЬКОЇ ПОЕТЕСИ ГАЛИНИ ЛИСОЇ

Валентина Титаренко
магістрантка факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – проф. Райбедюк Г. Б.

Творчість поетів Придунав'я останніми роками активно входить до наукового обігу розвідками дослідників Ізмаїльського державного гуманітарного університету, зокрема, викладачів (Г. Райбедюк, А. Соколова, О. Томчук, Л. Фоміна, Т. Шевчук) та магістрантів (М. Бобогло, М. Коваль, І. Усатенко). Одним із найменш вивчених на сьогодні є доробок унікальної татарбунарської поетеси Галини Лисої (1948-2018). Його репрезентує сім збірок («Сільська мадонна», «Моя соломинка», «Ехо душі», «Дивоквіт любові: Пісні», «Свіча», «Доля», «Слово – не птах...»), а також вірші, розпорошені на шпальтах місцевої періодики. Чимало з них знаходяться в приватному архіві поетеси й чекають на своє оприлюднення та адекватну оцінку, відтак потребують об'єктивного наукового осмислення. Тому вже саме звернення до творчого надбання поетеси засвідчує його актуальність.

Фахове освоєння художньої спадщини Г. Лисої поки перебуває на початковій стадії. На сьогодні фактично відсутні розвідки про її справжні естетичні набутки. Чи не єдиною спеціальною публікацією, присвяченою висвітленню аспектів ідіостилю поетеси, є стаття Г. Райбедюк «Біблійний код як основа художньо-естетичних пошуків бессарабської поетеси Галини Лисої», опублікована на сторінках «Наукового вісника Ізмаїльського державного гуманітарного університету» [10].

Рідкісна скромність Г. Лисої була на заваді її публічного входження до контексту літературного процесу Придунав'я. Навіть передмови до своїх збірок вона писала особисто. Звертаючись до читача, завжди просила Всевишнього «благословити Слово»: «Дорогий мій читачу! Я знаю: моральні перемоги не зараховуються, тому прошу прийняти моє звернення на захист Слова, яке я виряджаю до тебе. З Богом!»[5, с. 4]. Доробок поетеси «поки для науковців, як, власне, й для широкого загалу читачів, залишається *terraincognita»* [10, с. 72].

Лірика Г. Лисої характеризується багатою й проникливою образністю та своєрідним бачення світу. Основним джерелом художності її поетичного слова є Святе Письмо. Важливу складову естетичного простору лірики визначили й фольклорні джерела, що стали свого роду призмою індивідуального сприймання та освоєння дійсності. На формування мистецької постави поетеси відчутно вплинула й українська літературна традиція, насамперед, Т. Шевченко, про що вона зізнавалась особисто: «Я люблю його [Шевченка. В. Т.] вірші, і ця любов залишиться зі мною назавжди...» [7].

У творчості Г. Лисої відображено вічні цінності: любов, добро, духовність, красу. Домінантними ж темами, котрі формують мотивну структуру її авторського тексту в цілому, є Бог і Любов. Смислове осердя всього художнього доробку поетеси визначають буттєві реалії людини в її матеріальному та метафізичному вимірах. У цьому контексті на особливий статус претендує стрижневий образ *долі*, про що свідчить і символічна назва її концептуальної збірки віршів «Доля» (Одеса, 2004). В художньому просторі лірики поетеси цей образ можна вважати архетипним у тому сенсі, в якому його означив теоретик аналітичної психології К.-Г. Юнг як «форму, наділену енергетичною силою, що походить з неусвідомленого і має властивість формувати уявлення» [3, с. 373].

У семантичному спектрі архетипу *долі* в ліриці Г. Лисої одночасно функціонують такі значеннєві коди, як доля конкретної земної жінки з її буденними клопотами та духовним світом і водночас як феномен метафізичного рівня, тобто доля як приреченість, фатум. Усебічне вивчення смислових акцентів цього художнього синтезу, а також індивідуальних шляхів творчої репрезентації Г. Лисою архетипу долі визначає нашу мету й комплекс відповідних дослідницьких завдань.

В українському фольклорі та писемній літературі, як зазначає Л. Голомб, «архетип долі породив незчисленні образні втілення й метаморфози» [2, с. 86]. Образ долі, що має виразно архетипну ґенезу, а також її різні модифікації в ліриці Г. Лисої, потверджують слушну думку дослідниці. Образно-метафоричний лад із смисловою домінантою концепту «доля» в її авторському тексті акумулює у філософські, культурні, естетичні, етичні, соціально-психологічні проблеми, визначаючи іманентну стильову домінанту. Відтак його творча репрезентація тут має кілька тематичних рівнів: доля як творчість; доля як фатум (Божа даність); доля як реальність; доля як єдність індивіда й нації.

Наскрізно крізь сюжетику віршів збірки (як, власне, й усієї творчості) проходить мотив долі як творчості, її ототожнення зі словом поета. Переконливо з огляду на сказане звучить представлене у збірці мистецьке самоокреслення авторки, котра глибоко усвідомлює власне життєве призначення, свого роду доленосне месіанство: «Немов у воду – пірну у тишу, / Покличу слово до себе я. / І так про долю чиюсь напишу, / Що стане кожному, як своя» [5, с. 111]; «О, Господи! Прийми мої вірші, / Я знаю: Ти – Любов, Ти – Дух, Ти – Сила...»[6, с. 7].

За основними науковими узагальненнями сучасних дослідників, архетипу долі властивий не лише онтологічний характер. Як зазначає Л. Тарнашинська, цей архетип функціонує в «широкому екзистенційному полі як цілої нації, так і окремої особистості. Це також категорія етична, моральна...» [11, с. 201]. Художній образ-архетип долі в авторському текст поетеси увібрав у себе свідомість митця, що ґрунтується на глибокому знанні народного життя, його культурних потреб, психології тощо.

Відомо, що доля – вельми яскравий концепт українського культурного ареалу. Внутрішня форма цього слова розкриває уявлення українців про існування вищої сили, яка наділяє кожну людину щасливим («щастя й доля», «щасти доле», «хвалити долю») або нещасливим (доля – «чорна», «лиха», «гірка», «щербата» й под.) життям. Із давніх-давен віра в долю була закладена в основу світогляду людини з її переконаністю у невідворотності долі.

У національній філософсько-мистецькій традиції доля нерідко пов’язується з національними символами архетипної генези. Тут на перший план виступає образ матері, який становить важливий ментально-емоційний комплекс в етнопсихології українства

загалом, виражаючи вічну стихію (нерідко – несвідому), що асоціюється з містичною причетністю до духовних джерел предків, тобто створює понадособистісну основу буття роду, характеризує змістовий аспект колективного несвідомого, що його К.-Г. Юнг трактував як архетип [13].

Означений ракурс характеристики архетипної образності з домінантним концептом «доля» у творчій практиці Г. Лисої передбачає поєднання найчастотніших національних архетипів (мати, хата) з усталеною літературно-фольклорною символікою (рушник). Особливо часто зустрічаються подібні сюжетні мікроконтексти у піснях поетеси, що увійшли до її збірки «Дивоквіт любові» (Тернопіль, 1999). Наводимо один із багатьох можливих прикладів – фрагмент пісні «Вишивала мати рушники» (музика Кузьми Смаля): «...Через мою долю рушники / Простелились пам'яті мостом, / Наче довгі мамині роки, / Чорно-білим вишиті хрестом» [4, с. 25].

Найповнішого творчого розвитку в образній системі лірики Г. Лисої здобула духовно-релігійна традиція народу вбачати у власній долі Божий знак. За свідченнями близького оточення поетеси, вона була глибоко віруючою людиною. Тому в інтерпретації архетипу долі в її ліриці прочитується фаталістична тенденція, неспростовна залежність від незбагненної метафізичної сфери, від Усевишнього. Мабуть, саме з цієї причини збірка «Доля» «складається зі звертань до Бога, вірші просякнуті християнськими мотивами» [12]. Вроджена духовність, сильне особистісне начало – органічні складові індивідуальної творчої манери Г. Лисої. Тож закономірно, що саме з духовними субстанціями в її авторському тексті пов'язується архетип *долі*. Його метафізичний зміст увиразнює міфологічне ядро біблійного першотексту й у жанровому плані асоціюються із подячною молитвою: «Спасибі, Господи, за все, / Що я живу на цьому світі, / Що бачать сонце мої діти, / За все, що нам життя несе – / Спасибі, Господи, за все…» [5, с. 34].

Як видно з цитованих рядків, поетеса намагається донести до Вищих сил подяку за щастя й спокій, за власну долю та долю своєї родини. При цьому вона використовує естетично доцільно традиційну образно-стилістичну атрибутику агіографічної лірики. В її віршах відповідного змістового поля неважко помітити подібне до Шевченкового «інтуїтивне відчуття метафізичної залежності людини від долі як трансцендентного феномену» [9, с. 460]: «Дай Боже сил мені не помилитись, / Не змінити на золото мідь» [5, с. 9].

Ще одним тематичним виміром художнього втілення архетипу *долі* в ліриці Г. Лисої є її переакцентація на долю конкретної людини, її емоційно-психологічний стан: «Я багата. Я така багата, / Бо у мене ти на світі є...» [5, с. 82]; «... Спалю сама до буднів всі мости / Й сама собі влаштую в будень свято» [6, с. 22]. Лірична героїня, значною мірою автобіографічна, представлена звичайною сільською жінкою, заглибленою у щоденні турботи, але сповненою глибоких почуттів. Вона прагне з'єднатися з Богом шляхом розчинення в ньому власної свідомості та повсякденного життя у спілкуванні з Творцем («Боже! Навчи мене жити...»). Водночас у її ліричних одкровеннях прочитуються нотки радості від земного щастя закоханої жінки, як, приміром, у вірші «Вальс»: «Обдарувала доля нас, / Маленьку радість в руки дала, / На двох подарувала вальс / І вільно в танці закружляла...» [5, с. 176]. У подібних ліричних контекстах доля – «надзвичайно реально, абсолютно життєва категорія», це «не вигадка, а жорстокі кліщі, в які затиснене наше життя» [8, с. 144]. Семантика образних структур з архетипом *долі* тут базується завперш на екстрапсихологічному елементі, що його Гегель свого часу окреслив у такий спосіб: «У долі людина пізнає власне життя, і мольба, що звернена до долі, не є мольбою, зверненою до верхньої особи, але поверненням та наближенням до самої себе» [1, с. 12].

У тематичному спектрі образної репрезентації архетипу *долі* в авторському тексті Г. Лисої рельєфно окреслюється ще один її вимір. Ідеться про зв'язок долі поета й долі народу, що визначив сутнісне джерело екзистенції – життєвої і творчої. У зверненні «До читача» (передмова до збірки «Доля») поетеса зізнається в глибоко особистісному розумінні сутності творчості й місця поета в житті інших людей, усього народу: «Не

дивуйтесь назві моєї книжки – «Доля», бо в кожному вірші живе чиясь доля, відгукуються найзлободенніші події життя простої людини. Невичерпним джерелом для моєї поезії були люди, що оточували мене...» [5, с. 4].

Г. Лиса висловлює свої переживання за Україну, котрі свідчать про те, що долю своєї Батьківщини вона сприймає як власну. Її вірші пронизані високою духовністю й молитвами до Творця за рідну країну («Боже, Україну бережи!..»; «Щастя-долі дай у кожну хату...»), за увесь народ («...За рідний батьківський поріг / Молитви шепчуть Ярославни…» [6, с. 60]. В синтезі з долею країни, народу архетип *долі* окремої людини в художньо-естетичному осмисленні поетеси дозволяє охопити широкий спектр відчуттів і глибоке вірування в національні вартощі та християнські святощі.

Отже, глибоке осмислення й мистецьке втілення в авторському тексті Г. Лисої образного спектру архетипу *долі* вирізняється органічною цілісністю й гармонійністю, що досягається передусім його духовним змістом, гуманістичною енергетикою. Представленими у статті аспектами не вичерпується повний зміст уявлень про його індивідуальну текстуалізацію в ліриці поетеси. Поза межами нашої уваги поки залишаються екзистенційні проблем, розуміння добра, співпереживання як необхідності – і для окремої людини, й для всього народу загалом. Окреслені маркери архетипального модусу лірики татарбунарської поетеси визначають перспективність подальшого наукового осмислення її творчого доробку в цілісності як естетично завершеної художньої системи.

1. Гегель Г. В. Ф. (1976)*Философия религии* : у 2 т. Т. 1. Москва : Мысль. 532 с.
2. Голомб Л. Г. (2006)*Архетип долі в ліриці Івана Франка*. Новаторські тенденції в українській літературі кінця XIX – перших десятиліть XX ст. Ужгород : Ґражда. С. 86-99.
3. Зборовська Н. В. (2003)*Психоаналіз і літературознавство*: Посібник. Київ: Академвидав. 392 с.
4. Лиса Г. П. (1999)*Дивоквіт любові : Пісні.* Тернопіль. 36 с.
5. Лиса Г. П. (2004)*Доля: Вірші.* Одеса : Друкарський дім. 234 с.
6. Лиса Г. П. (2005). *Слово – не птах...* : Вірші. Ізмаїл : СМИЛ. 164 с.
7. Лысая Г. П. *Тихое мое слово.*URL: http://plus.gambler.ru/tavlei/lit/poetry_1c.htm (дата звернення 11. 11. 2019).
8. Лосев А. Ф. (1991)*Философия. Мифология. Культура*. Москва : Политиздат. 525 с.
9. Нахлік Є. К. (2003)*Доля – Los – Судьба : Шевченко і польські та російські романтики*. Львів : НАН України.568 с.
10. Райбедюк Г. Б. (2019)*Біблійний код як основа художньо-естетичних пошуків бессарабської поетеси Галини Лисої.* Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Вип. 41. С. 71-78.
11. Тарнашинська Л. Б. (2008)*Презумпція доцільності : Абрис сучасної літературознавчої концептології.* Київ : ВД «Києво-Могилянська академія». 534 с.
12. Шульга Н. *Життя та творчість Галини Лисої.*URL: http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/2617/1/Шульга%20Н.pdf (дата звернення 13. 11. 2019).
13. Юнг К.-Г. (1991)*Архетип и символ*. Москва : Ренессанс. 300 с.

ТЕМАТИЧНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ СЛЕНГУ ФІКРАЙТЕРІВ

Любов Титаренко
магістрантка факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Циганок І. Б.

Мова віртуально існує у свідомості як окремого мовця, так і цілого колективу. Мову культури потрібно розуміти як сукупність культурних об’єктів, що формуються та функціонують тільки у зв’язку з взаємодією людей, у певній спільноті, де визнано норми і правила цієї мови. Вона є основним засобом комунікації в культурі (субкультурі), а отже, і

ключовим елементом соціалізації. Розглянемо її роль у Інтернет-субкультурі фікрайтерів (авторів фанфіків). Загальновідомо, що фанфікшен – соціальне віртуальне утворення, котре потребувало виникнення окремої мови, яка б задовольняла потребу носіїв субкультури у спілкуванні. Такою мовою для фікрайтерів став своєрідний Інтернет-сленг, покликаний забезпечити можливість спілкування людей з однаковими інтересами в мережі.

Вивченням молодіжного сленгу, зокрема й фікрайтерів, займалися такі вчені, як Ю. Антипіна [1], Н. Афанасова [2], Н. Буйлова [3; 4], Ю. Буханцева [5], О. Ляшевська [4] та ін.

Актуальною наразі видається проблема типології сленгізмів фікрайтерів у зв'язку з поширенням субкультури не лише у світовому, а й в українському медіа-просторі.

Метою нашої розвідки є спроба тематичної класифікації лексичних сленгізмів фікрайтерів.

Однією з основних рис їхньої мови є творча орієнтація, спрямованість на створення фанатського твору. Виходячи з цього, а також спираючись на роботи Н. Афанасової [2] та Н. Буйлової [3], виділяємо нижчеподані тематичні групи жаргонної лексики.

Перша тематична група «Стиль життя фікрайтерів» сленгу фікрайтерів об'єднує лексеми, які використовуються представниками субкультури для:

1) вираження суб'єктивної оцінки: няша, няшка – слово зі сленгу анімешників на позначення чогось дуже милого, чарівного; *кавай* – японське запозичення зі значенням 'милий, гарненький' та протилежне йому *ковай* – 'жахливий, страшний' [8]; *дебак* – з семантикою 'крайній ступінь здивування, приголомшення', *біас* – 'улюбленець'. [6].

2) заміни звичайних українських етикетних вигуків та формул звертання: *аріґато* (з японської), *кумао* (з корейської) – 'дякую'; *гоме* (з японської) [8], *м'яне* (з корейської) – 'перепрошую'[6]; гамбате (з японської) [8], *файтін* (з корейської) – побажання успіху; *онні* – звертання дівчини до старшої сестри чи подруги; *оппа* – звертання дівчини до старшого брата чи хлопця та ін. [6].

3) найменування дій та процесів, що стосуються творчої діяльності фікрайтерів: *викласти фік* (опублікувати роботу, розмістити її на сервері); *рейтингувати* (встановити рейтинг твору, або змінити його вже в процесі написання); *бетити* (редагувати; перевіряти на граматичні та стилістичні помилки); *увімкнути публічну бету/увімкнути ПБ* (зробити можливим редагування фанфіку читачами); *шиперити* (обрати пари головних та другорядних персонажів для твору) [7].

До *другої тематичної групи* сленгізмів фанфікшену відносимо лексеми, використовувані для позначення *жанрових різновидів фан-творів* і виконують номінативну функцію. Оскільки фанфік є вторинним літературним твором, то поділ таких робіт на жанри досить умовний. Крім того, на розвиток жанрової системи фанфікшену неабиякий вплив мають жанри аніме та манґи, тож у окремих випадках вони можуть повністю збігатися. З огляду на це, Ю. Антипіна пропонує виділити такі три категорії жанрів: 1) жанри, запозичені з інших літературних категорій; 2) жанри, запозичені з англомовної системи фанфікшену; 3) жанри, які повністю відповідають традиційно виділеним літературним жанрам [1].

Взявши за основу вищезазначену типологію, можемо так диференціювати тематичну групу *«Жанри фанфіків»*:

1) назви жанрів, що відображують особливості оповіді і відповідають літературним жанрам: *драбл* (замальовка, яка може стати основою повноцінного фанфіку); *максі фанфік* (великий твір, обсягом понад 70 друкованих сторінок), який можна прирівняти до роману; *міді* (середній обсяг фанфіку 20-70 друкованих сторінок), дещо подібний до повісті; *міні* (маленький твір від 1 до 20 друкованих сторінок) – фанфік-оповідання [9];

2) жанри, назва яких відображає основні сюжетні особливості оповіді, її модель, структуру та мають аналоги серед літературних жанрів: *романтика, або романс* (жанр творів фанфікшену, зосереджений на закоханих персонажах); *драма* (жанр, зосереджений

на конфліктах героїв з собою, суспільством чи одного з одним); *вірші* (твір, який відрізняється наявністю рими та будується за певним ритмічним зразком); *детектив* (твір, в основу сюжету якого покладено детективну історію, розслідування загадкових подій); *пародія* (робота, створена за мотивами відомого твору, комічний ефект у ній досягається завдяки навмисному повторенню унікальних рис твору у зміненій, але впізнаваній формі) [7];

3) жанри, назви яких запозичені у англомовних фікрайтерів або анімешників:

- *жанри, виділені на основі типології персонажа:вампіри* (твір, у якому чільне місце займають персонажі-вампіри); *кроссовер* (будь-який твір, у якому задіяні персонажі та реалії більш ніж одного фандому); *міфічні істоти* (твір, де автор торкається опису вигаданих міфічних істот); *йокаї* (робота, зосереджена на надприродних істотах з японської поезії); *наги* (твори, в яких персонажі, зображуються як змії з людським торсом та головою) [7];
- *жанри, на виділення яких впливає місцевість, де відбуваються події*: *омегаверс* (фанфік, дія в якому відбувається у світі, де персонажі розподіляються на три типи: альфи, бети та омеги); *учбові заклади* (твір, основна дія в якому відбувається в освітньому закладі); *постапокаліптика/постапокаліпсис* (робота, у якій описується світ, у якому сталася якась катастрофа, що може призвести до знищення людства) [7];
- *жанри залежно від особливостей написання роботи: сонгфік* (англ. songfic – твір, написаний за мотивами пісні чи музичної композиції); *фікарт/артфік* (фанфік, написаний за мотивами арту чи ілюстрації); *рольовка* (робота, яка почергово пишеться кількома авторами) [7];
- *жанри за ступенем відвертості зображуваних сцен та їх характером – направленістю*: *гет* (англ. het – твір про романтичні та інтимні стосунки між чоловіком та жінкою); *джен* (англ. gen – твір, у якому може бути романтична лінія, але вона не буде впливати на розвиток сюжету); *слеш* (англ. slash – твір про романтичні стосунки між чоловіками) [9] тощо;
- *жанри, в яких велику роль відіграє саме емоційна складова: дарк/даркфік* (англ. darkfic – фанфік, мета якого викликати у читача негативні переживання); *ангст* (англ. angst – твір про сильні душевні або фізичні переживання персонажа, негативну емоційну напругу); *харт/комфорт* (англ. hurt/comfort – фанфік, у якому один із персонажів страждає, а інший приходить йому на допомогу) [7];

Третю тематичну групу становлять слова, які представники субкультури фікрайтерів використовують для характеристики фан-робіт.

На основі проаналізованого матеріалу можемо виділити кілька підгруп лексем: *рейтингова система фанфікшену* (сленгізми, що вказують на вікові обмеження щодо прочитання того чи іншого фанатського твору: *Джі* (G – твір, який не має вікових обмежень)); *ПіДжі* (PG – рекомендується присутність батьків); *ПіДжі-13* (PG-13 – рекомендується перегляд з батьками дітям до 13 років); *Ер* (R – рекомендується перегляд з батьками дітям до 17 років); *ЕнЦе-17/Енца* (NC-17 – не допускається перегляд особами до 17 років); *ЕнЦе-21/Енца* (NC-21 – заборонено до прочитання особами до 21 року), а також похідні від цих іменників прикметники типу *«енцушний»* [9]; *технології, які використовуються при написанні фанфіків:саммарі* (англ. summary – короткий зміст твору, анотація); *варнінг* (англ. warning – попередження, котрі інформують про те, що певні події твору можуть бути неприйнятні для читача); *дисклеймер* (англ. disclaimer – вказівка в «шапці» фанфіку, яка інформує про некомерційне спрямування твору й указує на справжніх власників права щодо використання персонажів) [9].

Четверта тематична група охоплює назви людей, котрі створюють фанфіки: а) *залежно від їх професійних навичок у написанні творів*, поділяються на: *«йуних аффтарів»* (люди, які часто пишуть та публікують твори з дуже низьким рівнем грамотності та шаблонними сюжетами); *юних авторів* (автори-початківці, котрі нейтрально або позитивно ставляться до критики, намагаються покращити свої навички);

обраних авторів/майстерів (автори фанфіків, які отримують велику кількість позитивних відгуків та оцінок) [6]; б) *залежно від функцій у процесі створення фан-твору* всі фікрайтери поділяються на: *альф* (англ. alpha – автори); *бет* (англ. beta, beta-reader, editor – редактори, які виправляють орфографічні та пунктуаційні помилки у тексті) та *гам* (англ. gamma – люди, відповідальні за змістове навантаження фіку) [6; 7]; в) *залежно від жанрів фанфікшену, які використовують найчастіше*, можна виділити: *гетщиків* (прихильники жанрової спрямованості «гет»); слешерів (люди, які використовують жанрову спрямованість «слеш»), а також за аналогією до них *дженисів, яойщиків, стьобщиків, пародистів* [6; 7]; *залежно від персонажів, яких вони використовують у своїх творах: шаволи* (члени фандому південно-корейського гурту Shinee); *ельфи* (члени фандому Super Junior); *поттерщики* (прихильники фандому «Гаррі Поттер»); *екзотик/екзотики* (члени фандому гурту EXO); *армис/арми* (члени фандому гурту BTS) та ін.

До *п'ятої тематичної групи* жаргонної лексики фікрайтерів доречно віднести найменування *форматів текстового опису у фан-творах*. Так, наприклад помітка *POV* у шапці фанфіку, а також у тексті твору з приписом імені персонажа означає, що далі оповідь буде йти від особи вказаного персонажа. *Т/І робота* – фанфік, написаний у форматі, який дозволяє замінити Т/І («Твоє ім'я») на власне ім'я при прочитанні твору і стати одним із головних персонажів [6]. До форматів також відносимо стилізацію (*щоденники, чатфік, новелізація, листи* тощо).

Шоста тематична група сленгу фікрайтерів, репрезентована лексемами для виокремлення *типів персонажів у фан-творах*. Сюди відносимо дві підгрупи номінації персонажів: *оригінальні, створені фікрайтером персонажі*: *оригінальний персонаж* – персонаж, вигаданий особисто автором і ніяк не зафіксований у каноні; *ОЖП* (оригінальний жіночий персонаж) – створений автором, неканонічний жіночий персонаж; *ОЧП* (оригінальний чоловічий персонаж); *Мері Сью* (англ. Marry Sue)/*Марті Сью* – оригінальний персонаж, який найчастіше є уособленням самого автора або того, яким він хотів би бути, ідеалізований персонаж; *злостивий автор* – вписаний в канву твору як персонаж, який іронізує над долями інших [9]; *типові для фанфіків персонажі*, що використовуються не тільки учасниками субкультури фікрайтерів, а також анімешниками, отаку та кей-поперами й проникають у сленг фанфікшену з жаргону цих субкультур: *альфа, бета, омега* – персонажі в творах жанру омегаверс; *центрік* – головний персонаж [7]; *бісьонен; яндере; цунцун* – мізантроп, злодій, котрий не знає жалю; *цундере* [6; 8].

До сьомої тематичної групи «Антропоніміка фікрайтерів» відносимо: *номінації персонажів* найпопулярніших у фікрайтерів творів, з імен який створюються назви перйрінгів: *ДжонКі* –Джонхьон та Кібом; *Делена* – Деймон та Єлена; *Туміни* – Темін та Мінхо; *номінації реальних людей*, якийм присвячені твори, а також назви їх фандомів та агенцій, студій, людей, з якими вони працюють: *Соша* – Чан Гинсок; *Данон* – Сон Донун; *Сирник* – Чхве Синрі; *Дракоша* – G-Dragon; *Яша* – Теян [8]. Більшою мірою це фамільярно забарвлені імена учасників південнокорейських гуртів.

*Восьму тематичну групу*сленгу фікрайтерів складають *акроніми, абревіатури, запозичення та кальки*. Сленгізми цієї групи дозволяють одразу зрозуміти, наскільки сильно автор змінює канонічні події та характери персонажів і в якому напрямку ці події будуть розвиватися далі: *канон* (англ. canon), або *офіційний Всесвіт* – факти, перенесені з твору-першоджерела, а також факти із джерел, опублікованих правовласниками; *субканон, розширений канон* (англ. Extended Universe, EU) – факти із офіційних джерел, що з'явилися після створення канонічного твору; *фанон* (англ. fan+canon) – визнаний широким колом осіб факт чи їх сукупність, не згадана в каноні [6; 7; 9].

Отже, сленг фікрайтерів представлений доволі розгалуженими тематичними групами: «Стиль життя фікрайтерів»; «Жанри фанфіків»; «Основні характеристики фан-робіт»; «Характеристика авторів фанфіків»; «Формати текстового опису у фанфіках»;

«Типи персонажів у фанфіках»; «Антропоніміка фікрайтерів»; «Особливості зміни канону».

Подальші дослідження вбачаємо в цілісному описі сленгу фікрайтерів.

1. Антипина Ю. В. (2011) *Жанровый особенности фанатской прозы (на примере фанфикшена по творчеству братьев Стругацких).* Вестник Челябинского государственного университета. №13. С. 21-25.

2. Афанасова Н. В. (2016) *Язык фикрайтеров в рунете: особенности формирования и функционирования*: дисс. канд. филол. наук. 10.02.01 – русский язык. Липецк,. 249 с.

3. Буйлова Н. Н. (2013) *Классификация лексем аниме-сленга* (на основе материалов русскоязычных форумов). Языкознание.. №5 (44). С. 79-85.

4. Буйлова Н. Н., Ляшевская О. Н. (2014) *Так говорять анимешники. Современный русский язык в интернете.* Москва: Языки славянской культуры. С. 229-328.

5. Буханцева Ю. В. *Трансформация естественного языка как явление субкультуры.* Языкознание. 2016. №1 (55). Ч.1. С.97-99.

6. Записано зі слів Саріти, 1997 року народження, вчителя (м. Тернопіль).

7. *Словарь фикрайтеров.* URL: http//ficbook.net>readfic

8. Клименко Н. О. (2017) *Субкультура аніме у молодіжному середовищі: інформаційна довідка із серії «Панорама світу»*. КЗ КОЗ «КОБЮ». Київ. 36 с.

9. *Терминология фикрайтеров*. URL: http//odscompani.wixsite.com/fanfics/

ТІМАРІОТИ ЯК ОСНОВА ДЕРЖАВНОЇ ТА ВІЙСЬКОВОЇ СИСТЕМИ ОСМАНСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

В'ячеслав Тополенко

студент 4 курсу факультету української філології та соціальних наук

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Науковий керівник – к.іст.н. Єрич Т.Г.

Тема та проблематика армії, військової організації та військового мистецтва завжди актуальна, адже війна як соціально-історичне явище була і є невід'ємною частиною природи людини і людського суспільства в усі часи. Історія османського війська нерозривно і тісно пов'язана з історією держави османів. Протягом століть, безперервно змінюючись і пристосовуючись до нових умов, армія захищала інтереси Османської держави спочатку як бейліка, а згодом як імперії. Вона пройшла довгу і складну еволюцію від племінного ополчення, що збиралося за перших беях, до майже професійного війська, поява якого була справжньою несподіванкою для європейських та азійських сусідів османів. Саме армія служила вирішальним фактором в успішній завойовницькій політиці Османської імперії, а її наймасовішою часткою було ополчення тримателів державних земель – тімаріотів.

Основу османського війська складали загони топракли, що включали в себе ополчення тімаріотів. Тімаріотська міліція (тімарли сипахи) виникла дуже рано. Османські хроніки свідчать, що основи помісної системи були закладені ще за бея Османа (1258-1324 рр.). Указ Османа в їх викладі звучав так: «Тімар, який я дам кому-небудь, нехай без причини не віднімають. А якщо той, кому я дав тімар, помре, то нехай передадуть синові його. Якщо син малий, то все одно нехай передадуть, щоб під час війни слуги його ходили в похід до тих пір, поки він сам не стане придатним ...». Примітно, що на перших порах мова йшла не стільки про маєтки, скільки про годівлю – бей роздавав своїм служивим людям в користування на правах умовного володіння не тільки земельні ділянки з селянами, але також села, лавки, базари і навіть міста. У будь-якому випадку розмір тімару характеризувався доходом, отриманим з нього і кількістю воїнів, що виставляються відповідно до цього доходу. І якщо на перших порах тімар був свого роду платнею за будь-яку службу, то з часів Мурада I і Баязида I остаточно встановився

порядок передачі тімарів у спадок по чоловічій лінії і заборона на роздачу тім арів невійськовим – «калеміє» («людям пера»). Тільки військова служба, перебування в числі «сейфіє» («людей меча»), гарантувала отримання пожалування від султана [3, с. 235].

Тімар найменшого розміру, з якого виставлявся в похід один кінний воїн, іменувався «килидж» (в перекладі – «меч»). У першій половині XVII ст. в Румелії дохід з килидж-тімару становив 3 тис. акче на рік, тоді як в Анатолії – 2 тис. акче. Великі тімари-зеамети, що роздавалися з 1375 р., давали своїм власникам дохід від 20 до 100 тис. акче, а хасси, що з'явилися пізніше, мали дохід від 100 тис. акче і більше. Можна припустити, що на перших порах кількість виставлених з кожного тімару воїнів не була чітко регламентованою і визначалася в кожному конкретному випадку умовами передачі прав на тімар від султана воїну, але до середини XVI ст. певний порядок служби тімаріота встановився остаточно. Кінний воїн-сипахи, власник тімару як служила людина султана був зобов'язаний виступати в похід за першим сигналом «кінно, людно й оружно». Залежно від розмірів доходу з тімару він вирушав на війну в супроводі певної кількості кінних ратників-джебелю та слуг-гулямів [2, с. 125].

В своєму трактаті «Асаф-наме» великий візир султана Сулеймана, Лютфі-паша, писав, що «... хто має тімар [з доходом] шість тисяч акче виставляє двох джебелю, [з доходом] десять тисяч акче – трьох джебелю. Зеамет [з доходом] двадцять тисяч акче виставляє чотирьох джебелю ...» [1, с. 114]. Про це ж через сто років говорив інший турецький письменник, Мустафа Кочібей Гюмюрджинській, пропонуючи повернутися до колишніх порядків як ідеальним: «... Кожному заіму слід вивести на кожні 5000 акче [доходу] одного спорядженого латника (джебелю), а власнику тімару – на кожні 3000 акче [доходу] одного спорядженого джебелю. По древньому закону тімар з доходом до 20 000 акче дає трьох джебелю» [1, с. 123]. Для боротьби з дезертирством і недобросовісним ставленням до служби султанска влада регулярно проводила перевірки облікового складу тімаріотської міліції – так звані йоклама.

Жорсткий контроль, дисципліна і порядок, підтриманню яких на ранніх етапах існування Османської держави приділялася велика увага, успішні походи, які приносили величезну здобич – все це зумовило ефективність дії тімаріотської системи. Фактично, всю свою енергію османські феодали направляли на створення боєздатної армії та підтримку в імперії суворої військової дисципліни. І в цьому відношенні османи на початку своєї історії були сильнішими від більшості сучасних їм держав. Спочатку турецька військово-ленна система була організована дуже чітко, діяла безвідмовно і забезпечила всі успіхи османських завоювань. Тімаріотська міліція, що дешево обходилася султанській скарбниці, бо фактично була на самозабезпеченні, а також відрізнялася на перших порах високою боєздатністю, швидко витіснила акинджі та мюселлемів (загони воїнів-волонтерів) на другі, допоміжні ролі і зайняла їх місце в османському війську [4, с. 83].

Розширення імперії супроводжувалось зростанням чисельності тімаріотського ополчення та ускладнення його організації. Спочатку в основі її лежав десятковий принцип – вершники-сипахи об'єднувалися в десятки і сотні, які, в свою чергу, зводилися в тисячні полки-алаї на чолі з алайбеєм і його заступником субаші. Однак у міру того, як зростала кількість тімарів, а сама система поширювалася на все нові і нові території, в структуру сипахійської кінноти вносилися зміни. За Мурада I з'явилися перші санджаки (в перекладі – «прапори», свого роду територіальні полки) – військово-адміністративні одиниці. Тепер сипахи виступали в похід по санджаках. Потім настала черга більших округів – в 1362 р. був утворений бейлербейлік Румелі (Румелія), що розкинувся на європейських володіннях султана, а 1393 р. – бейлербейлік Анадолу (Анатолія), який об'єднав малоазіатські санджаки. Згодом число бейлербейліків значно зросла і за часів Сулеймана I, до 1566 р. склало вже 16. Відповідним чином збільшилася і кількість санджаків. Таким чином, була створена струнка система військово-адміністративного управління імперією. Тімаріоти підпорядковувалися санджакбеям, а ті, в свою чергу,

бейлербеям. При цьому, як зазначала дослідник С. Орешкова, сформувалася тісна зв'язка структур армійських і адміністративних: «... формуючись в ході завоювань, османська держава свій внутрішній устрій базувала на армійських структурах. Провінційні адміністратори – бейлербеї та санджакбеї, були командирами військ сипахійської кавалерії, воїни якої отримували від султана для забезпечення свого життя і військового екіпірування земельне володіння – тімар. Тімаріоти в своїх володіннях виконували функції поліцейського, податкового збирача, наглядача за господарською експлуатацією землі, тобто виступали як нижча ланка державної адміністрації. Саме на базі тімарної системи османи адміністративно та господарським способом освоювали території, які включили до складу своєї держави в XIV – XV ст.» [2, с. 136].

Зважаючи на ефективність тімаріотів як вояків та постійне розширення кордонів Османської держави, корпус тімарли-сипахі постійно зростав. Судячи з даних візантійських джерел, в першій третині XIV ст. бей Осман та його спадкоємець Орхан не могли виставити в поле більше 10 тис. вояків. Однак потім, по мірі розширення меж турецької держави, початку роботи тімарної системи та появи яя ве мюселлем і яничарів, чисельність османського війська зростає в кілька разів. Менш ніж за 100 років Мехмед II Фатіх мав військом чисельністю щонайменше до 100 тис. воїнів, з них – 22 тис. сипахів, які виступали в похід під керівництвом румелійського бейлербея, ще 17 тис. сипахів виставляв бейлербей Анадолу [5, с. 24].

На цьому зростання османського війська не припинилося. За Сулеймана Кануні чисельність воїнів перевалила за 150 тис. З них тімаріотів та їхніх почтів на початку його правління налічувалося, за приблизними оцінками, не менше 90 тис. Тенденція до подальшого збільшення воїнів (хоча б і на папері) збереглася і згодом. Так, в середині XVII ст., згідно з даними, наведеними в трактаті Алі Чауші з Софії, тільки Румелійський ейялет за списками мав 35 тис. спахів та їх слуг. Турецький письменник сер. XVII ст. Кочібей Гюмюрджинський, повідомляючи, що під керівництвом румелійського губернатора-валі знаходяться, не рахуючи понадштатних, 12 тис. сипахів і 18 тис. виставлених ними джебелю, мав всі підстави заявляти, що «... для того, щоб дати відсіч німецькому королю, волею Всевишнього, досить було одного лише румелійського війська ...» [1, с. 132]. І в цілому він мав рацію, тому що створена першими султанами-нащадками Османа система мобілізації людських ресурсів дозволяла виставляти в поле дійсно великі, якщо не величезні, як на ті часи армії.

Таким чином, військово-ленна система стала становим хребтом Османської імперії, а її інтереси виявилися тісно переплетеними з інтересами держави. Образно кажучи, що добре було для тімаріотів, те було добре для імперії, і те, що добре було для імперії, обов'язково повинно було бути добре і для тімаріотів. Інакше і бути не могло – від нормального функціонування тімаріотської організації залежала нормальна і ефективна діяльність всього державного організму, і навпаки. Однак, поступове згортання завойовницької політики призвело до кризи тімарної системи імперії, що в свою чергу підірвало могутність османської армії у XVIII ст.

1. Аграрный строй Османской Империи XV-XVII вв.: документы и материалы / Сост., перев., коммент. А. С. Тверитиновой. АН СССР. Институт народов Азии. М.: Изд-вовосточной литературы, 1963. 224 с.

2. Гасратян М.А., Орешкова С.Ф., Петросян Ю.А. Очеркии стории Турции. М.: Главная редакція восточной литературы издательства "Наука", 1983. 296 с.

3. История Османского государства, общества и цивилизации: В 2 т./ под ред. Э. Ихсаноглу; Исслед. Центр исламской истории, искусства и культуры. История Османского государства и общества. М., 2006 Т. 1. 602 с.

4. Петросян Ю.А. Османская империя: могущество и гибель. Исторические очерки. М., 1990. 181 с.

5. Nicolle David. Armies of the Ottoman Turks 1300–1774. London, 1996. 48 p.

СКОВОРОДИНІВСЬКА ГІПОТЕЗА БУТТЯ В ХУДОЖНЬОМУ ПРОСТОРІ ПОЕЗІЇ КИЇВСЬКИХ НЕОКЛАСИКІВ

Тетяна Узун
магістрантка факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Фоміна Л. Г.

У багатьох сферах сучасної гуманітаристики наскрізною є проблема реабілітації людської особистості. В літературознавстві означена тенденція зумовила потребу нових підходів до інтерпретації художніх феноменів, відтак ламання усталених стереотипів у поглядах на мистецьке явище, конкретний текст, творчу поставу того чи того письменника.

Без новітніх уявлень та дослідницького інструментарію філологічної науки годі вести мову про новаторські погляди на літературу в усьому її розмаїтті й багатоаспектності. В науковому дискурсі останніх років спостерігаємо повернення до традицій національної філософсько-естетичної думки, що актуалізувало антропоцентричні вектори літературознавства щодо проблеми «Людина і світ» в її естетичному осмисленні. У цьому сенсі неоціненно важлива роль належить антропоцентричній концепції Г. Сковороди.

Філософська гіпотеза буття мислителя впродовж історії української літератури активно засвоюється й реалізується у творчій практиці багатьох письменників. Особливим чином це стосується аполітичних поетів XX століття, художня система яких сягає корінням етичного й естетичного підґрунтя його філософських ідей (покоління «Розстріляного відродження», еміграційні автори, шістдесятники, дисиденти).

До такого роду митців належить літературне угрупування київських неокласиків (М. Зеров, М. Рильський, П. Филипович, М. Драй-Хмара, О. Бургардт-Юрій Клен), чия поезія виразно контрастувала з антигуманною дійсністю 1920-30-х років, що знівелювала ідентичність людини – особистісну, громадянську, національну. Творчість неокласичного «грона» була виразно опозиційною щодо патетики та публіцистичної риторики романтичної літератури пореволюційної доби. В їхніх віршах у різних контекстах домінує мотив гармонійної єдності всього сущого; стрижневу філософему визначає гуманізм, що структурував сковородинівську гіпотезу буття.

За київськими неокласиками традиційно закріпилося означення «європеїсти» як маркер їх мистецької самоідентифікації. Відтак дослідники переважно акцентують увагу на культурологічних вимірах неокласичного тексту. Цьому аспекту поетики колективного естетичного феномену «грона п'ятірного» та його індивідуальних модусів творчої репрезентації присвячено немало студій науковців і материкової України (В. Агеєва, В. Брюховецький, І. Дзюба, І. Заславський, Ю. Ковалів, Д. Наливайко, Г. Райбедюк, О. Томчук та ін.), і діаспорного літературознавства (О. Ашер, З. Геник-Березовська, В. Державин, М. Орест, Е. Райс, Ю. Шерех).

Тим часом усебічний фаховий аналіз художнього доробку неокласиків засвідчує органічний зв'язок «із філософською системою Г. Сковороди з її ненастанним пошуком віднайти гармонію між людиною, природою і всесвітом» [11, с. 84]. Окремі аспекти філософського інтертексту мислителя в літературній і науковій спадщині репрезентантів «грона» розглядають у навчально-методичному посібнику «Вивчення творчості київських неокласиків» (Ізмаїл, 2010) Г. Райбедюк та О. Томчук [6]. Проекцію його філософських ідей на мотивну структуру їх поезії досліджує В. Чобанюк [11]. Сковородинівські традиції вбачати в душі людини «внутнішньоглибинні (від рефлекторно-інтуїтивних до усвідомлених) устремління» з'ясовує у статті «Антропологічні домінанти поезії київських неокласиків» Г. Райбедюк [5]. Символіко-антропоцентричний напрям «філософії серця» Г. Сковороди в художньому просторі авторського тексту М. Драй-Хмари досліджує О. Томчук [9].

Попри значний корпус різноаспектних розвідок про неокласиків, означений темою статті ракурс наукової рецепції та інтерпретації поезії «грона» лише пунктирно окреслено в деяких локальних і більш ширших розвідках (О. Астаф'єва, О. Гальчук, І. Мунтян, В. Сарапин). Він ще не ставав вихідною точкою літературно-критичної рецепції їх спадщини, а відтак об'єктом спеціального наукового вивчення, що й зумовлює актуальність порушеної наукової проблеми.

Метою статті є з'ясування інтенсивності впливу художньо-філософської спадщини давньоукраїнського мислителя на формування й становлення естетичної системи київських неокласиків. Основними завданнями вбачаємо дослідження присутності сковородинівської традиції на різних рівнях неокласичного тексту (ідея, мотив, образ, алюзія, титул, ремінісценція тощо).

Засвоєння сковородинівського філософського інтертексту репрезентантами неокласичного грона пов'язане з основними ідейно-естетичними настановами кожного з них. Визначальним об'єднуючим чинником ліричної образності вїх віршах виступає переживання світу в собі, що формує моделі автогероя, котрі функціонують у просторі філософської системи Г. Сковороди з її націленістю на віталізм, апологетизацію гармонійного універсуму, краси світу (М. Рильський: «... Солов'ї сміються / У гаю святому. / Кожний з них – твій вісник, / Посланець окрилений... / Світ увесь для мене – / Невід золотий» ..» [7, с. 165]; М. Драй-Хмара: «Дивлюся й слухаю: прозоро / співає струмінь битія, / і віриться, що скоро-скоро / так само заспіваю я» [2, с. 51]; П. Филипович: («... І всі колись з'єднаються в просторі – / Людина, звір, і квітка, і блакить» [10, с.49]; Юрій Клен: «Всі голоси, і бурні, і спокійні / Глибоких надр і височин / ввіллються в душу гармонійно..» [4, с. 54]).

У філософських рефлексіях та художніх текстах давньоукраїнського мислителя простежуються ненастанні пошуки сенсу буття. В центрі його осяянь перебуває феномен людини як основи літературного задуму та головний постулат філософії творчості. Щодо зорієнтованості до людини як центру буття показовим може бути діалог «Розмова про давній світ», зокрема вкладені в уста одного з персонажів Лонгина такі міркування: «Стань же, якщо хочеш, на рівному місці і звели поставити навколо себе сотню дзеркал. Тоді побачиш, що один твій тілесний бовван володіє сотнею видів, які залежать від нього одного. А як тільки забрати дзеркала, раптом усі копії ховаються у своїй правічності чи оригіналі, наче гілки у своєму зерні. Однак же тілесний наш бовван і саме є лиш єдина тінь істинної людини» [8, с. 314]. Творчість неокласиків репрезентує розгортання художньої версії кількох наріжних граней гіпотези буття філософа. І саме означена в цитованому діалозі сковородинівська концепція антропоцентризму знайшла найповніше віддзеркалення в їх авторській картині світу. Її переконливо виразив П. Филипович у вірші «Дивись, дивись, безмежні перелоги...» такою образно-метафоричною формулою: «Став чоловік над чорною ріллею, як небо, гордий, сильний, як земля» [10, с. 48].

У філософсько-естетичній системі Г. Сковороди рельєфно прочитуються такі антропологічні концепти, як самопізнання і самопроростання індивідуального духу, «очищення, просвітлення, екстаза» (Д. Чижевський), «вникнення у свій внутрішній світ», «друге народження» людини, її оновлення, прийняття в себе таємниць світу. Він ставить у центр своїх філософських розмислів і художніх осяянь «людину, що пізнає». Його ідея саморозвитку й духовного самовдосконалення особистості найповніше розкрита у філософському трактаті «Симфонія, названа книга Асхань, про пізнання самого себе»: «Нічого не можна ні пізнати, ні робити, якщо не пізнати себе самого» [8, с. 210]. Сковородинівську ідею самопізнання в широкому спектрі мотивів розгортає П. Филипович: «Людино! / Здобувай / Незнане слово...» [10, с. 74].

Виразною ознакою філософської системи Г. Сковороди є антропоморфізм, що проявився передусім «при викладі етичних проблем і уявлень про людину та її душу» [1, с. 66]. В поезії неокласиків присутній сковородинівський комплекс душі як маркера душевного світу людини, її духовної сутності. У матриці авторського тексту кожного з

них концепт «душа» формує «образний світ, окреслює стабільний мікрокосм, передає духовні інтенції та добростверджувальні наміри, конституює шляхи долання непоборних драматичних меж життя, врешті-решт – наповнює внутрішній світ людини новою метою, новим смислом в умовах апокаліптичних візій, коли руйнуються моральні основи буття» [5, с. 93]. Виразною художньою ілюстрацією цієї важливої грані сковородинівської гіпотези буття можуть бути рядки Юрія Клена: «... Душі лише співать: «Цвіти, цвіти!», / Аж власний світ у ній почне рости, / В якому будуть теж сонця і зорі...» [4, с. 54].

Лейтмотивом проходить сковородинівська тема душі й у ліричному наративі інших неокласиків, оприявнюючи широкий спектр конотацій у різних інтертекстуальних контекстах (літературному, філософському, біблійному): М. Рильський: «Як тепло приторк божої руки / Втішає душу, ще недавно хору!» [7, с. 160]; М. Зеров: «В душі плекали сон далекої Еллади» [3, с. 79]; П. Филипович: «Будую душі, викликаю гнів, / Любов і волю вводжу в кожний дім» [10, с. 60]. Цитовані фрагменти художньо-філософського освоєння неокласиками ідей Г. Сковороди переконливо свідчать, що «душа, будучи відображенням світу і людської особистості, настільки багатогранна, що існує безліч аспектів її аналізу» [12, с. 186].

Космогонічні ідеї мислителя, зокрема, його теза про органічну єдність «мікрокосму» і «макрокосму», знайшли своє художньо-естетичне втілення в мотиві особистої присутності людини у світі, ідейно співзвучному зі сковородинівським ідеалом екогармонії (М. Драй-Хмара: «Я з землею зрісся – не вирну...» [2, с. 78]; П. Филипович: «Уся земля, мов килим, під тобою, / З усіх джерел дзвенять мої пісні...» [10, с. 101]. Сутнісним річищем поетичного самовияву кожного з неокласиків виступає освоєння проблеми гармонійного співіснування людини й універсуму та відповідні параметри етики буття («Вбирати в себе вітер і простори, / І ліс, і лан, і небо неозоре...» [4, с. 54]), що природно й послідовно переводяться ними у план естетичний. Тут відгукуються стрижневі настанови практичної антропології філософа: «... І, може, іншого шляху немає, Щоб з хаосу душі створити світ» [4, с. 55]. Естетичну систему представників «грона», попри індивідуальні модуси репрезентації ключових ідей мислителя, об’єднують «онтологічно важливі істини (плинність життя, колообіг буття, гармонія в світі), що узгоджуються [...] зі сковородинівським ідеалом екогармонії, відчуттям причетності до вічної краси творчості й життя, наповнення його вищим смислом» [6, с. 227].

Духовна система Г. Сковороди, як підкреслює З. Геник-Березовська, «залишається відкритою саме завдячуючи вченню про серце» [1, с. 66]. Одним із фундаментальних концептів, що структурує філософську доктрину давньоукраїнського мислителя, є концепт «серце». Він визначає шляхи естетичного освоєння світу та його художнього втілення у творчості київських неокласиків, яким, попри раціоналістичний тип світогляду, притаманні й ознаки кордоцентричного світобачення. «Антропологема філософія серця» (Л. Тарнашинська) в їх поезії також є ключем дешифрування антропологічного коду. Найпродуктивніше вона реалізована в ліриці М. Драй-Хмари. Образ-символ серця, як і у творах Г. Сковороди (філософських і художніх), виступає тут не просто означенням емоційного стану ліричного героя («... з серця в серце наллю я пісень»; «О серце, оповите снами»; «Хрусткий на серці стигне лід», «І хтось у серці радість множить» і под.). «Корелюючи зі світоглядним кордоцентризмом нації, цей образ у концепції неокласика співвідноситься насамперед з гуманістичною традицією Г. Сковороди, що в хаосі драматичної пореволюційної доби набула особливої гостроти» [9, с. 293].

Світоглядна близькість неокласикам розуміння Г. Сковородою сенсу людського життя заявлена ними не тільки широким спектром естетично осмислених і художньо втілених ідей філософа, але й уведенням до ліричної сюжетики своїх віршів безпосередньої постаті самого мислителя (М. Рильський: «... У нові села й городи / Прямує тінь неутолима / Григорія Сковороди» [7, с. 226]; П. Филипович: «... Широким шляхом йде Сковорода, / І ластівки радіють і кружляють» [10, с. 90]; М. Драй-Хмара: «... і я помандрую, як Сковорода» [2, с. 43]). Юрій Клен, апелюючи до сковородинівської ідеї

рівноваги зі світом як концептуальної ідеї естетичної доктрини самих неокласиків, називає один із своїх програмних творів іменем давньоукраїнського філософа (сонет «Сковорода»). В ньому він утверджує майже містичну, суто сковородинівську єдність індивіда з Абсолютом.

Своєрідно засвоює переживання світу Г. Сковородою М. Зеров. Він, зокрема, перекладав його латиномовні твори відповідного смислового поля («От вона, молодість року!», «Похвала бідності», «Епіграма» та ін.). У такий спосіб лідер неокласиків увиразнював особисті естетичні настанови (культурологічні пріоритети), водночас, і аспекти власної етики (проповідувані філософом проблеми душевної чистоти, високої моралі тощо): «Зрівноважений дух, мудра розсудливість / Та веселість ясна, що з верховин своїх / На глухоту людську дивиться з осміхом...» [3, с. 389].

Отже, сковородинівський текст київських неокласиків не є механічним запозиченням образів та ідей давньоукраїнського мислителя, а їх розгорнутою авторською аргументацією, художньо-естетичним втіленням, що увиразнює аспекти ідіостилю кожного із «грона п'ятірного». В літературознавчому дискурсі рефлексія з цього приводу перебуває на початковому етапі, тому визначає один із перспективних напрямів вивчення й осмислення їхньої спадщини у зв'язку з особливостями авторської свідомості, позатекстовими факторами становлення світогляду та формування мистецької ідентичності.

1. Геник-Березовська З. (2000). *Духовний і поетичний заповіт Григорія Сковороди*. Грані культур. Бароко, романтизм, модернізм. Київ : Гелікон. С. 51-71.
2. Драй-Хмара М. П. (1989). *Вибране*. Київ : Дніпро. 542 с.
3. Зеров М. К. (1990). *Твори : у 2 т. Т. 1*. Київ : Дніпро. 843 с.
4. Клен Ю. (1991). *Вибране.* Київ : Дніпро. 461 с.
5. Райбедюк Г. Б. (2018) *Антропологічні домінанти поезії київських неокласиків*. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Вип. 10. С. 89-95.
6. Райбедюк Г. Б., Томчук О. Ф. (2010). *Вивчення творчості київських неокласиків*. Навчально-методичний посібник. Ізмаїл : СМИЛ. 348 с.
7. Рильський М. Т. (1983). *Зібрання творів:* у 20 т. Т. 1. Київ : Наукова думка. 535 с.
8. Сковорода Г. С. (1994). *Твори:* у 2т. Т. 1. Київ : АО «Обереги». 528 с.
9. Томчук О. Ф. (2006). *Г. Сковорода в духовному просторі М. Драй-Хмари.* Література. Фольклор. Проблеми поетики: Зб. наук. праць. Вип. 24. Ч. 1. С. 285-295.
10. Филипович П. П. (1991). *Поезії*. Київ : Радянський письменник. 196 с.
11. Чобанюк В. Я. (2015). *Сковородинівські мотиви у творчості київських неокласиків*. Філологічний дискурс. Вип. 2. С. 83-87.
12. Юнг К.-Г. (2003). *Дух в человеке, искусстве, литературе*. Мн. : Харвест. 384 с.

ТІЛЕСНІСТЬ ЯК ПРОСТІР МИСТЕЦЬКОЇ САМОІДЕНТИЧНОСТІ ІЗМАЇЛЬСЬКОЇ ПОЕТЕСИ ТАМІЛИ КІБКАЛО

Інна Усатенко
магістрантка факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – проф. Райбедюк Г. Б.

У сучасному інтелектуально-духовному дискурсі особливе місце посідає проблематика, пов'язана з найрізноманітнішими виявами людської іманентності. Відтак ключовим концептом багатьох модерних методологій виступає антропоцентризм, що дає підстави вести мову про «антропологічний поворот» (К. Вульф) у гуманітарних і соціальних, культурологічних і природничих науках. Сьогодні в «гуманітарному просторі точаться дискусії про постгуманізм і кіберкультуру. Ці нові форми реальності відводять людину від емоційно-почуттєвого виміру, наближаючи людське до чогось

мутантоподібного» [2, с. 312]. Тож звернення до проблеми гуманістично-антропологічних колізій художньої свідомості письменників диктується життям, а також теоретичними пошуками нових методологічних і методичних підходів до аналізу гуманістичного потенціалу творчості того чи того автора. Ця проблема актуальна завдяки своїй контроверсійності щодо теорії та практики постмодернізму, що позначений деструктивністю і є виявом дегуманізаційних процесів у нинішньому бутті.

Саме до означеного типу методологій відноситься літературознавча антропологія, потрактована Л. Тарнашинською як «новий методологічний проект» [9]. Вона підставово перебуває у сфері культури як цивілізаційного набутку людства й культури як інтегральної цілісності, в якій людині відведено ключове місце. Ця аналітична методологія адсорбує антропоцентричні філософські підходи «людиновдивляння», пояснює навколишній світ і саму людину як унікальний вияв життя і як творця культури та історії, відображених у художніх творах.

Означений тип гуманістичного світомислення репрезентує творчість Таміли Кібкало (нар. 1937 р.), усебічний фаховий аналіз якої засадничо потребує залучення до аналізу ресурсів літературознавчої антропології. Лірика ізмаїльської поетеси – «чисте мистецтво і справжній талант, який завжди викликає у людей світлу радість і бажання самим зробити що-небудь по-справжньому добре» [8]. Доброчинність як підставова світоглядна категорія формує в її віршах тематичні духовні домінанти, визначаючи сутність естетичного ідеалу, заснованого на гуманістичних традиціях. Мистецька самоідентичність реалізується в антропологічному полі ліричного наративу поетеси крізь призму ключових концептів художньої антропології («добро», «досвід», «тіло», «душа»).

Творчий доробок Т. Кібкало лише останніми роками почав увіходити до рецептивного поля фахівців. Більшість її книжок друкувались без передмов. Газетні публікації дають небагато для наукового уявлення про мистецький феномен цієї, поза сумнівом, талановитої майстрині слова, котра «несе до читача світло своєї душі, добро серця, висоту Духу» [7, с. 60]. Тому саме означений темою статті аспект наукового осмислення творчого самовираження поетеси потребує першочерговості, що й пояснює *актуальність* наших спостережень та узагальнень щодо ключових антропологічних маркерів її мистецької самоідентичності. При цьому під мистецькою ідентичністю розуміємо «систему онтологічних, естетичних та етичних переконань митця, які виникають під час його ідентифікації» [6, с. 168]. Тобто ідеться про ототожнення авторського «Я» з іншими людьми, з нацією, із собою (самоідентифікація). Серед наших дослідницьких завдань – виявлення та характеристика художньої репрезентації тілесності в ліриці Т. Кібкало як підставової грані гуманістичної концепції особистості, міри її «життєвості» (Т. Цвєтус-Сальхова).

Інтерес до людської тілесності, який відчутно посилився на рубежі XX-XXI ст. й причинився до активізації антропологічних студій, зумовлений відчутними змінами в усіх сферах життя. Як справедливо підкреслює один із авторитетних дослідників художньої тілесності Ф. Штейнбук, антропологія неможлива «без тіла так само, як тіло не існує без антропології, простіше кажучи, без людини» [11, с. 80]. За слушними спостереженнями М. Ткачука, в сучасних інтерпретаційних методологіях значна роль відводиться саме «питанню онтологічних універсалій, оцінкам людського тіла з погляду сутнісних та екзистенційних характеристик як явища культури та природи, складних взаємовідношень між тілом і душею» [10, с. 47].

Поняття «тіло», «тілесне», «тілесність» стали чи не найпопулярнішими в сучасному науковому дискурсі. В основі категорії «тілесність» лежить постулат про «нерозривність чуттєвого й інтелектуального начал» [3, с. 299]. У новітній парадигмі гуманітаристики людська тілесність постає як «складне утворення, основане на складній взаємодії біологічного і культурного, індивідуального й соціального» [6, с. 94]. Атрибути тілесності в інтелектуально-духовному просторі лірики структурують антропологічну візію тексту, ключовим концептом якої виступає антропоцентризм, смисловий вимір

якого визначається буттєвою сферою людини як унікальної особистості. В цьому проблемному колі – природа людини, її фізична організація, функціональність тіла, його іманентні (матеріальні й трансцендентні) якості.

Лірика Т. Кібкало оприявнює широкий спектр проблем, пов'язаних із людською тілесністю. Крізь призму цієї категорії поетеса виявляє, так би мовити, «больові точки», «світосприйняття сучасника, для якого важливе віднайдення гармонії між приватним і суспільним, тілесним і духовним» [6, с. 111]. Особливе місце у філософсько-антропологічній проблематиці вона відводить тілу як виразнику онтологічних універсалій, сутнісних екзистенційних характеристик людини, культури, природи.

Тілесні образи (очі, долоні, уста, лице, скроні) та образи надтілесної реальності (серце, душа, голос) передаються поетесою за допомогою незужитих індивідуально-авторських метафор, субститути яких виражені численними соматизмами. Наведемо низку художніх ілюстрацій із її віршів різного тематичного поля (в тім числі й поезії для дітей), що в загальному контексті творчості оприявнюють розгалужені конотації: «Як мої радіють очі! / Як вони від щастя сяють…» [5, с. 4]; «…коли багряний лист кленовий / в долоню падає мені...» [5, с. 10]; «…тануть білії сніжинки / на долоньках у малят» [5, с. 21]; «…а киця сидить біля мене, / у киці очиці зелені» [5, с. 44]; «Щоб веселими були / твої карі очі, / щоб їх ніжно цілували / вустонька дівочі» [5, с. 64].

У смисловій сфері художньої антропології Т. Кібкало тіло, попри його амбівалентність і презентацію як сегмента матеріального світу, постає завперш у площині метафізичній: «Христос Воскрес!» – всім сповіщає він, / його любов'ю всі серця зігріті. / Пливе над містом Великодній передзвін...» [5, с. 88]. Тілесний простір її тексту наділений тим діалектичним ферментом, який перетворює його в універсальний простір. Тіло стає для поетеси «оформленим» просторовим буттям людини, більше того, осердям її «просторового самовизначення». Важливу ідейно-тематичну вісь, довкола якої обертається художній світ Т. Кібкало, становить дихотомія (душа/тіло). Поетеса репрезентує переважно тілесність, що є наслідком подолання дуалізму душі й тіла: «Джерельна вода має силу – / Оновлює душу й тіло» [5, с. 89]. Подібний художній синтез формує образний світ лірики, передає духовну атмосферу його внутрішнього простору, зумовлену інтенціями авторки, особливостями її самоідентичності, вболіваннями за долю інших: «...Тече поезії ріка, / і кожен бачить, / об чім поетова душа / болить і плаче...» [4, с. 12].

В антропологічній концепції Т. Кібкало тіло є видимою формою, зримою ідеєю душі. Із концептом «душа» вона пов'язує такі аспекти гуманізму, як милосердя, біль за людські страждання: «...А на землі, о Боже, / стільки горя!» [4, с. 8]; «З моїх страждань народяться пісні. / Веселі чи сумні – не знаю...» [4, с. 5]. Звідси й частотні образні окреслення сутності людської душі, спрямовані на співпереживання («згорьовані душі»).

У віршах поетеси образний концепт «душа» повсякчас супроводжується лексемою «молитва» та її інваріантами («Молитвами вчасно / Вилікуйте душі...» [5, с. 92]), що увиразнює духовні підстави аксіологічної сфери її художнього світу. Перед читачем постає надзвичайно широкий діапазон почуттів, що їх переживає людина. Вони передаються через різноманітні мікроконтексти з лексемою «душа»: «Де ж злива та, що напріч змиє / твої сліди в душі моїй» [4, с. 9]; «...ті веселі мудрі очі / в душу дивляться мені» [4, с. 9]. Душа, як і сама людина, виступає носієм і виразником духовних цінностей («наповнює любов'ю душі» [5, с. 88]). Вона не лише генерує почуття, психологічні стани, але й сама їх переживає, як жива істота: «Душа радіє, серце щастя просить…» [5, с. 20]; «Душа болить, і серце мліє, / і сльози котяться з-під вій...» [4, с. 9]; «Душа у вирій полетіла» [4, с. 9]. У подібних художніх висловлюваннях явно відгукується літературно-фольклорна традиція персоніфікувати душу.

Нерідко Т. Кібкало синтезує метафізичний дискурс із біографічним, залучаючи для його увиразнення матеріальну тілесну образність. Так, на площині одного тексту (строфи) в одну метафоричну структуру поєднуються образи-знаки людського тіла з різними

семантичними контекстами концепту «душа»: «І ці слова, і мамині долоні / зігріли душу страдницьку мою» [5, с. 91]. Як і в багатьох інших віршах, у цій поезії, присвяченій матері («Усміхнена, як сонечко весною...»), прочитується ієрархічність концепту «душа» відповідно до змістового поля тексту. В подібних рядках відчутні сліди автора-інтроверта, художня свідомість якого спрямована до власного «Я», є проявом етичного буття й водночас маркером духовної сутності особистості самої поетеси, її мистецької ідентичності.

Найчастіше в одну образну сув'язь із «душею» Т. Кібкало поєднує такий тілесний маркер, як «серце», що визначає іманентну ознаку художньої візії тілесності загалом і формує високий духовний потенціал її авторського тексту: «А серце моє передзвін той чує, / наповнює любов'ю душі він» [5, с. 88]. За трактуванням відомого представника української традиції «філософії серця» П. Юркевича, серце у всіх священних книгах та в богонатхненних авторів розглядається як «осереддя всього тілесного й духовного життя людини, як найістотніший орган і щонайближче містище всіх сил, функцій, рухів, бажань, почувань і думок людини» [12, с. 73].

Образ серця доволі частотний і постулює сутнісні виміри художньої антропології Т. Кібкало, структуруючи модус духовності антропологічного поля її лірики й водночас увиразнюючи риси мистецької самоідентифікації, почасти й біографічних реалей: «…Згадала золотий гарбуз на грядці, / До щему в серці захотілось у село» [5, с. 94]. У віршах поетеси концепт «серце» виступає маркером емоційно-психологічного стану («За вікнами дощ накрапає, / А серце чекає, чекає...» [4, с. 9]), однпк переважно виражає центр духовного життя людини, що оприявнює лейтмотив вертикалі як індивідуальну екзистенційну формулу людського дуття, тенденцію висхідного (трансцендентного) руху душі до Бога (Абсолюту): «Знає серденько моє – / Милість Божа всюди є...» [5, с. 92].

Для увиразнення людських почуттів Т. Кібкало використовує відому в духовній ліриці традицію зосереджувати увагу на зорових образах. Із мотивом одухотворення навіть повсякденного життя людини (дитини) вона пов'язує образ очей. С. Андрусів відзначає, що очі – то «знаки духовного й тілесного в європейській культурній традиції. Недаремно на іконописних ликах центром духовності й святості були великі очі» [1, с. 261]. Українські письменники надто обережно вводили до національної культурни дискурсію «людське тіло». Тут переважно домінує духовне начало. Мабуть, це й зумовило пильну увагу до людських очей як дзеркала душі. В ліриці Т. Кібкало цей метафоричний ряд доволі широкий та оригінальний: «…а доня дрімає, примружує очі, / Бо сонця промінчик їй вії лоскоче..» [5, с. 90]; «…в неї очі голубі…» [5, с. 52]; «...коли твої очі уві сні побачу…» [5, с. 68] і под. У деяких випадках він оприявнює біографічний аспект авторської ідентичності: «Згадала все, що радувало око... / І руки батькові у затишній оселі, / Що підкидали донечку до стелі» [5, с. 94].

Антропологічний вимір авторського тексту Т. Кібкало маркують не тільки узвичаєні тілесні (очі, уста, долоні) й надтілесні (душа, серце) образи, але й концепти феноменологічного рівня. У цьому плані особливий інтерес становить концепт *голосу.* Його феноменологічною сутністю є здатність надавати життя людському тілу, «оживлювати» (Ж. Дерріда) його, перетворювати на «вираз, повний смислу», на «душу мови, яка, як здається, не відділяє себе від себе, від своєї власної присутності» [11, с. 117]. Антропологічний вимір голосу є одним із функціональних образів-концептів, що формує феноменологію тілесного міметизму, про що свідчить назва збірки «Голос душі» Т. Кібкало. (Це тема окремого спеціального дослідження).

Отже, тілоцентричність у ліриці Т. Кібкало становить сутнісну складову її мистецької самоідентифікації. Пріоритетними в її художньому просторі постають гуманістичні домінанти й апологія морального начала, що безпосередньо пов'язані з одухотвореною тілесністю в презентованій нею концепції особистості. Візія тілесності як органічна складова авторського «Я» оприявнює органічний для художнього мислення поетеси модус ідеально згармонійованого світу. Усебічне вивчення усіх складових

тілесного коду лірики Т. Кібкало, в тім числі й феноменологічного, дасть змогу створити повніше уявлення про духовні координати її художньої аксіології.

1. Андрусів С. М. (2000). *Модус національної ідентичності* : *Львівський текст 30-х років XX ст.:* Монографія. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка; Тернопіль : Джура. 340 с.
2. Дроздовський Д. І. (2001). *Хвилі Часу. Костенко Л. В. Річка Геракліта.* Київ : Либідь. С. 280-321.
3. Ильин И. П. (2001). *Постмодернизм: Словарь терминов*. Москва : Интрада. 384 с.
4. Кибкало Т. О. (2005). *Дві мови – два крила.* Ізмаїл : СМИЛ. 64 с.
5. Кібкало Т. О. (2017). *На Дунаї хвиля грає:* Збірка віршів для дітей. Ізмаїл : Ірбіс. 100 с.
6. Богданець-Білоскаленко Н. І., Бровко О. О. (2018) *Проблема ідентичностей у сучасній українській літературі: виміри «Коронації слова»:* Монографія. Чернівці : Видавничий дім «Букрек». 224 с.
7. Райбедюк Г. Б. (2017). *Світло душі Таміли Кібкало: штрихи до портрета берегині рідного слова в українському Придунав'ї.* Українська мова і література в школах України. № 9. С. 60-63.
8. Тамила Кибкало. *Берег детства.* URL: http://izmail.es/article/12249 (дата звернення 15. 11. 2019 р.).
9. Тарнашинська Л. Б. (2009). *Літературознавча антропологія : новий методологічний проект у дзеркалі філософських аналогій*. Слово і Час. № 5. С. 48-61.
10. Ткачук М. П. (2009). *Творчість Івана Котляревського : антропологічний та естетичний дискурси*: Монографія. Суми : Вид-во СумДУ. 216 с.
11. Штейнбук Ф. М. (2007). *Засади тілесного міметизму у текстових стратегіях постмодерністської літератури кінця XX – початку XXI століття:* Монографія. Київ : Педагогічна преса. 292 с.
12. Юркевич П. Д. (1993). *Вибране*. Київ : Абрис. 397 с.

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЖІНОК В УКРАЇНІ

Анна Флоря
студентка 2 курсу факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Метіль А. С.

Правове регулювання жіночої праці завжди мало велике значення, оскільки економіка України потребує широкого використання праці жінок, яка сьогодні характеризується високими професійними стандартами. Хоча існують спеціальні юридичні гарантії, які надають жінкам можливість поєднувати роботу та материнство, працюючі матері все ще стикаються із значними труднощами у використанні можливостей працевлаштування. В умовах ринкових механізмів ця проблема посилюється. Оскільки підприємницька діяльність не дозволяє здійснювати некомерційну діяльність, підприємці не зацікавлені в працевлаштуванні жінок, змушених виходити у тривалі відпустки через вагітність та пологи, догляд за дітьми.

Дана тема є досить актуальною, так як національні інтереси України повинні адаптувати своє законодавство до стандартів Європейського Союзу, які у 2015 році були визначені у Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, що на даний момент нажаль втратила чинність [3].

За час існування України як незалежної держави всебічного вивчення питання правового регулювання жіночої праці не проводилося з урахуванням функції материнства, хоча безробіття та інші негативні наслідки ринкової економіки вплинули на цю категорію жінок.

Гендерна рівність та заборона дискримінації в будь-якій формі вираження гарантовані Конституцією України. На жаль, закріплення таких стандартів у законодавстві

не свідчить про їх практичну реалізацію. Дискримінація жінок існує в законодавстві про працю, наприклад, у галузі зайнятості, оплати праці та захисту материнства [4, с. 49]. Це можна пояснити недоліками в законодавстві, недотриманням роботодавцями правил надання пільг та гарантій для жінок. Слід також зазначити, що головною перешкодою на шляху до гендерної рівності є стійкі тенденції, традиції та уявлення суспільства щодо місця та ролі жінки в житті.

Вивченням цього питання займалися такі вчені, як Б. О. Лозан, В. В. Герасименко, Г. К. Дмітрієва, М. А. Покровська, М. М. Грекова, Н. Н. Шептуліна, О. А. Абрамова, М. Г. Александрова, О. Т. Барабаш, Н. Б. Болотіна, Г. С. Гончарова, В. Я. Гоц, П. І. Жигалкін, І. В. Зуа, Р. І. Кондратьєв, В. І. Нікітинський, В. П. Пастухов, П. Д. Пилипен, В. І. Прокопенко, С. М. Прилипко, В. Г. Ротань, О. В. Смирнов, В. М. Толкунова, Н. М. Хуторян та інші науковці.

Метою дослідження є аналіз правових норм, що стосуються особливостей жіночої праці, виявлення проблем, що виникають на практиці, недоліки правових норм та на цій основі пошук шляхів подолання проблем.

Сьогодні Україна домагається зближення з Європейським Союзом, саме тому однією з перших підписала міжнародні договори про дискримінацію, рівність жінок та захист материнства. Однак робота жінки та їх захист залишаються ключовим питанням для України.

Конституція України на найвищому законодавчому рівні гарантувала рівність між чоловіками та жінками [1, с. 16]. У той же час, трудове законодавство, враховуючи фізіологічні особливості жіночого організму, інтереси материнства та захисту дитинства, встановлює спеціальні правила охорони праці та здоров’я жінки.

Згідно зі статтею 174 Кодексу законів про працю України забороняється застосування праці жінок на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах, крім деяких підземних робіт (нефізичних робіт або робіт по санітарному та побутовому обслуговуванню) [2, с. 146].

Забороняється також залучення жінок до підіймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми.

Перелік важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок, а також граничні норми підіймання і переміщення важких речей жінками затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров’я, за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони праці [2, с. 147]. Робота жінок у нічний час (з 10:00 до 6:00 вечора) не допускається, за винятком галузей економіки, де це необхідно і дозволено як тимчасовий захід.

Законодавство про охорону праці надає великого значення наданню пільг вагітним жінкам та жінкам, які мають дітей до трьох років. Таким жінкам не дозволяється працевлаштовуватися до роботи у нічний час, понаднормово та у вихідні дні, а також відправляти їх у відрядження. Крім того, жінки з дітьми віком від трьох до чотирнадцяти років або діти-інваліди не можуть займатися понаднормовою роботою або у відрядженні без їх згоди. Вагітні, згідно з медичним висновком, знижують виробничі норми, стандарти обслуговування або переводять їх на іншу роботу, що простіше і запобігає впливу несприятливих виробничих факторів, зберігаючи середній заробіток від попередньої роботи.

Забороняється відмовляти у роботи жінкам та знижувати їхню оплату з причин, пов’язаних із вагітністю чи наявності дітей до трьох років. Жінок, які мають дітей віком до трьох (шести) років, не допускається з ініціативи власника або уповноваженого ним органу, за винятком випадків повної ліквідації підприємства, установи, організації, але з обов’язковим працевлаштуванням.

Хоча жінки мають рівні права на роботу з чоловіками, вимоги до умов та видів роботи повинні бути пристосовані до анатомічно-фізіологічних особливостей жіночого організму. Виходячи з цих особливостей, правові норми, що стосуються жіночої праці, умовно поділяються на дві групи:

1) для всіх жінок з урахуванням анатомо-фізіологічних особливостей жіночого організму, які є основою для підтримки репродуктивної функції;

2) для періоду активного материнства.

Ці групи потребують належного захисту. Особливості охорони праці жінок забезпечують безпеку умов праці організму майбутньої матері та її потомства шляхом збереження та забезпечення належного функціонування в подальшій материнській функції. Стан здоров'я матері визначає здоров'я її новонароджених дітей, а отже, і наступних поколінь. Важливим фактором, який негативно впливає на здоров'я та репродуктивні функції жінки, є погані умови праці. Адже рівень безпеки будь-якої роботи на суспільному виробництві багато в чому залежить від якості та повноти встановлення відповідних вимог щодо умов праці в законах та інших нормативно-правових актах, інакше кажучи, від рівня правового забезпечення.

Україна розробляє національні, галузеві, регіональні та промислові програми для покращення умов та безпеки жінок на роботі. Під час виконання цих програм були створені основи вдосконалення державної системи управління охороною праці, впровадження методів управління економікою, вирішення організаційного, наукового та нормативно-правового забезпечення роботи з охорони праці. Були розроблені для працівників засоби захисту, яких раніше не було в Україні

Ці спеціальні правила створюють особливий захист жіночої праці, оскільки, враховуючи психологічні, фізіологічні та інші характеристики, правове регулювання жіночої праці відрізняється стосовно інших категорій осіб.

Підводячи підсумок, можна стверджувати, що особливості правових норм, що стосуються жіночої праці, полягають у тому, що вони мають набір специфічних ознак, які їх відрізняють та роблять залежними від правових норм, а їх різноманітність залежить від виду та характеру роботи.

1. *Конституція України.* Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30 Ст. 141 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

2. *Кодекс законів про працю України* : закон України від 10.12.1971, № 322-VIII ст.375. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08

3. *Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу.* Указ Президента України від 11 червня 1998 року N 615/98, втратив чинність на підставі Указу Президента N 398/2015 (398/2015) від 07.07.2015.

4. Кучава К. О. (2014) *Проблеми гендерної рівності у сфері трудових відносин жінок*. Збірник наукових робіт «Управління розвитком». № 6(169). С. 48-50.

ЗАКОНОДАВЧА ОСНОВА РЕЛІГІЙНОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ЩОДО НІМЦІВ-ПРОТЕСТАНТІВ ПІВДЕННОЇ БЕССАРАБІЇ (XIX – ПОЧ. XX СТ.)

Євген Фучеджи
магістрант факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Церковна В. Г.

В умовах тісних політичних, економічних і культурних взаємозв'язків України з країнами світової спільноти величезне значення набуває міграція населення з різних країн, таким чином виникає питання регулювання статусу іноземця. На початку XIX ст. цей аспект особливо гостро постав у Південній Бессарабії, куди емігрувала значна кількість вихідців з інших регіонів, зокрема німців.

Перші німецькі колоністи, переселилися у Буджак з герцогства Варшавського в 1813-1815 рр., тоді їх прибуло 1443 родини. Починаючи з 1818 р., в Бессарабію прибули вихідці з Вюртемберзького і Баварського королівства. До 1842 р. німецькими переселенцями у Південній Бессарабії було засновано вже 24 поселення – «німецьких колоній». Загальна чисельність німецького населення коливалася від 25 646 до 28 812 осіб [4, с. 158]. Переважно це були люди, які сповідували протестантизм. З огляду на це поставало питання державно-правового регулювання діяльності євангелічно-лютеранської і реформатської церкви.

Правове становище «інославних» християнських віросповідань в Росії аж до 30-х рр. XIX ст. регулювалося фрагментарно та це стосувалося в основному правил здійснення ними господарської діяльності. На початок XIX ст. в Російській імперії було понад 500 лютеранських парафій, не рахуючи Прибалтики та Фінляндії [6, с. 80]. Назріла необхідність певної структуризації Євангелічно-Лютеранської Церкви як державного органу, що суттєво впливав на культурний, духовний та, як наслідок, соціально-економічний розвиток німецьких колоній в імперії. У 1832 р. було прийнято та затверджено Статут Євангелічно-Лютеранської Церкви, котрий містив загальні законоположення. З прийняттям основного конфесійного документа Лютеранська-Церква набула якісно нового правового статусу і юридичну основу, на якій міг будуватися її подальший розвиток та існування. Цей документ базувався на Загальному шведському церковному статуті, Літургійній установі 1805 р. та Прусському церковному статуті 1828 р. [3, с. 85].

Статут Євангелічно-Лютеранської Церкви складався з 512 статей і так званого Наказу духовенству. У ст. 1 проголошувалися основи євангелічно-лютеранського віровчення. Строго заборонялися прозелітизм і будь-які прояви неповаги до представників інших конфесій, визнаних у Російській імперії (Гл. 1. § 5). Стати пастором міг чоловік не молодше 25 років, який був хрещений, конфірмований, успішно закінчив богословський факультет університету і досить добре володів російською мовою (Гл. 5. § 138). Випускник університету, який бажав стати кандидатом у духівництво, повинен був пройти в консисторії 2 випробування: перше – для здобуття права проповідувати (лат. Pro venia concionadi), друге – для отримання парафії (pro ministerio).

Згідно зі статутом, приходи ділилися на два види: в одних право призначати проповідника належало короні, а в інших – парафіяни самі обирали пастора, якого імператор лише затверджував (Гл. 1. § 158-159). Обрання проповідника відбувалося на зборах парафіян в присутності пробста або члена консисторії більшістю голосів. Жоден пастор не міг бути призначений на посаду всупереч бажанню парафіян (Гл. 1. § 164). Обряд посвячення в проповідники відбувався суперінтендантом або генерал-суперінтендантом, обряд введення цієї особи на посаду міг здійснювати настоятель.

Проповідник був зобов'язаний відвідувати хворих, ув' язнених, піклуватися про бідних, стежити за релігійною освітою молоді, відвідувати школи. Він повинен був складати перелік всіх народжених, хрещених, конфірмованих, заручених, одружених і померлих у своїй парафії. Списки хрещених, одружених і померлих щорічно здавалися у консисторію. Пастор мав вести загальний реєстр прихожан і писати хроніку приходу, фіксуючи найважливіші події, що відбулися у громадах. Проповіднику заборонялося займатися торгівлею, ремеслами та іншими, несумісними з його духовним саном, справами, подавати позови до суду, крім справ, що стосувалися його особисто або родини, відлучатися з приходу у неділю, а також більш ніж на тиждень без дозволу начальства. Пастор мав право на отримання титулу, нагородження золотим наперсним хрестом, звільнявся від сплати вагових грошей при відправленні пошти і від тілесних покарань, це розповсюджувалося на дружин і дітей духовних осіб. Впродовж року після смерті цієї духовної особи його вдова могла користуватися житлом і всіма доходами чоловіка, а потім отримувати допомогу із спеціальних пасторських вдовино-сирітських кас. Крім платні, яку платила пасторам держава, їм дозволялося приймати винагороди за вчинення

треб. Доходи проповідників не могли бути зменшені з волі парафіян. Закон детально фіксував злочини, які міг скоїти проповідник, підсудність і форми покарання: звичайна і сувора догана, відмова від посади і позбавлення духовного сану (Гл. 1. § 225-258) [1].

Після оприлюднення цей Статут був розісланий в усі євангельські громади і парафії імперії, в тому числі й у Південну Бессарабію і діяв 92 роки. Прийняття та затвердження Статуту 1832 р. зміцнило особливе становище населення лютеранського сповідання серед інших неправославних християнських конфесій у Росії. Відповідно до нового закону лютеранство ставало не тільки офіційно «терпимою» деномінацією в імперії, але офіційною церковною організацією, що отримала державний статус поряд з православ'ям [2, с. 132].

Звід законів Російської імперії, розглянутий Державною Радою і введений в дію з 1 січня 1832 р., який до Жовтневого перевороту 1917 р. регулював правові відносини між державою і Євангелічно-Лютеранською Церквою, визначав її місце серед конфесійного різноманіття в Росії. Відповідно до нього віросповідання ділилися на три категорії. До першої чільної категорії належала Російська Православна Церква. Євангелічно-Лютеранська і «терпима» Римсько-Католицька церкви відносилися до другої офіційної категорії. Іслам, буддизм, іудаїзм були включені до третьої категорії. Старообрядництво і сектантство переслідувалися [5, с. 184].

Відповідно до положення «Про духовенство» 1842 р. всі пастори «іноземних» сповідань повинні були мати російське підданство, вільно володіти російською мовою, якою, за приписом 1852 р., мали проводити конфірмаційні заняття, а з 1863 р. – богослужіння та біблійні (літургійні) години. Незважаючи на свій статус, Лютеранська Церква не мала права займатися прозелітичною і проповідницькою діяльністю серед православного населення імперії. Цей привілей залишався за «primus inter parus», першою серед рівних – Російською Православною Церквою, в тому числі і в інославному середовищі. Тобто навернення в протестантизм пастори Південної Бессарабії здійснювати не могли.

В Російській імперії в 1845 р. було прийнято «Ухвалу про кримінальні та виправні покарання», яка ознаменувала перехід країни до цивілізованих норм права. Один з перших розділів Ухвали називався «Про злочини проти віри і про порушення постанов, котрі її захищають». Отже, злочини проти віри і церкви все ще залишалися на одному з перших місць. Законом встановлювалося покарання за богохульство і осуд віри. Справедливості ради слід зазначити, що вперше російським законодавством захищалися інтереси не лише Православної Церкви, а й інших християнських конфесій [3, с. 96]. Таким чином, права Євангелічно-Лютеранської Церкви, як і Православної, перебували під заступництвом і захистом держави.

Загальні законоположення про протестантство в імперії, згідно із Зводом законів видання 1896 р. (т. 1, ст. 1, 2), проголошували повну свободу Аугсбургского віросповідання і відправлення євангелічно-лютеранських богослужінь. Крім того, Звід законів Російської імперії визначав права і обов'язки лютеранських священнослужителів, встановлював порядок здійснення богослужінь, передбачав внутрішню будову Лютеранської Церкви, устрій лютеранських парафій і громад та порядок їх управління [3, с. 98].

Таким чином законодавча основа релігійної політики щодо німців-протестантів Південної Бессарабії майже не відрізнялася від інших регіонів Російської імперії. Держава до середини XIX ст. намагалася цілком і повністю підпорядкувати собі Лютеранську Церкву, законодавчо обмежуючи її вплив серед народу, де вона була однією з форм соціально-духовного самовираження з властивою їй прагматичністю і християнської свободою. Юридичне визнання Лютеранської Церкви державою надало новий імпульс міжконфесійному діалогу з Російською Православною Церквою. Лютеранська меншість відчула себе затишніше, це додало їм впевненості у завтрашньому дні і позначилося на подальшому соціально-економічному розвитку німецьких колоній, в тому числі і

Бессарабії, а також окремих галузей промислового виробництва, де найчастіше управлінські та фінансові рішення приймали представники послідовників євангелічно-лютеранського віросповідання.

1. Евангелическо-Лютеранская Церковь в России, Украине, Казахстане и Средней Азии. URL:http://www.pravenc.ru/text/186839.html (дата звернення: 11.11.2019).
2. Курило О. В. Очерки по истории лютеран в России: XVI-XX вв. М.: Фонд лютеранского наследия, 1996. 289 с.
3. Лиценбергер О.А. Евангелическо-Лютеранская Церковь в российской истории: XVI-XX вв. М.: Лютеранское культурное наследие, 2003. 544 с.
4. Радова О., Капустин С. О переселении народов Балканского полуострова и Центральной Европы в Буджак в XVIII – начале XIX в. *Русин*. 2006. № 4(6). С. 155-162.
5. Ткаченко П.Г. Государственно-правовое регулирование деятельности Евангелическо-лютеранской и Реформатской церквей в Российской империи в XIX – начале XX вв. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики.* 2011. № 5 (11). Ч. IV. С. 180-187.
6. Чеснок Е.В. Немецкие колонии Области войска Донского. *Российские немцы на Дону, Кавказе и Волге. М.* 1995. С. 79-98.

ПРИХОВАНА ІСТОРІЯ: ГОЛОД 1946-1947 РР. У С. УТКОНОСІВКА ІЗМАЇЛЬСЬКОГО РАЙОНУ

Олеся Чепой
студентка 1 курсу педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Морошан Н.В.

Після закінчення Другої світової війни Бессарабії довелося пережити новий період дефіциту та негараздів. Настав голод, який продовжувався протягом двох років – з 1946 по 1947рр.Минуло вже 73 років з цієї страшної трагедії, проте наші дідусі і бабусі не забули цей складний період життя.

Голод 1946-1947 рр. – державна політика чи наслідки посухи? З'ясовувати це питання історики розпочали ще в 90-і роки XX ст. і продовжують до сьогоднішнього дня. Голод знищив сотні тисяч життів. Вважається, що перш за все голод був організований радянською владою. Крім цього, причинами голоду стали руйнування сільського господарства, викликане війною, посуха і відсутність реакції держави на потреби народу.

Запаси пшениці були вилучені у населення в 1945 р. Восени 1946 р. комісари забирали всі продукти харчування у селян. Історик С. Кульчицький зазначає: «Держава відібрала у селян продовольче зерно, залишивши їх напризволяще» [6, с. 11, 13]. За спогадами Дакі (за дівочим прізвищем – Кіру) Наталі Іванівні1939 р.н.: «...голод розпочався в 1946 р. Я добре пам'ятаю, адже тоді помер мій дідусь. Мої бабуся і дідусь були працьовитими і мали господарство з великою кількістю худоби та запасами хліба, а коли настав голод нічого з цього не залишилося. Влада забрала все що мали, всю худобу і хліб. У моєї матері був прихований хліб, але і його забрали. Забрали все-все, навіть стільці на яких ми сиділи» [3].

Наведемо деякі уривки зі спогадів – Кіру (за дівочим прізвищем Кулава) Степаниди Панасівни 1927р.н.: «… вилученням продуктів у селян займалися представники сільської ради за наказами зверху. Вони приходили додому і запитували людей. Люди в той час зраджували один одного і говорили, якщо бачили щось з продуктів у сусідів або у родичів. Представники сільської ради питали мають селяни щось чи ні. Якщо люди відповідали «немає», то вони шукали й, зазвичай, знаходили сховане зерно в ямах, сараях, коморах. Все це вони забирали. Когось били, а інших саджали до в'язниці. Покарання залежало від кількості зерна, яке ховали» [5].

У 1947 р. спостерігалося чітке зростання смертності у порівнянні з 1946 р. Ситуація погіршилася взимку та на початку весни, коли рівень смертності майже подвоївся. Звернемося до спогадів: «... повсякденно на вулиці можна було почути – «хочу їсти». З сільської ради кожного дня видавався один віз, який збирав по вулицям мертвих людей» [3].

Дакі Н. І. згадує: «…сусідки казали моїй матері, що бачили дві голови на кладовищі. Хтось помер від голоду, а у родичів не було сил їх поховати і вони просто залишили тіла на кладовище. Собаки їх з'їли і залишили лише голови. Говорили, що одна голова належала жінці, а на тій голові була красива коса» [3].

Одним із наслідків голоду стало масове поширення захворювань зі смертельним результатом. З 1946 по 1948 рр. від голоду і викликаних ним хвороб, за приблизними підрахунками В.Ф. Зими, загинуло близько 2 млн людей, в основному селян. Різного роду захворювання,викликані голодом (дистрофія, дизентерія, септична ангіна, тиф та ін.) відобразились на здоров'ї 4 млн людей. Дослідник приходить до висновку, що голод був наслідком чотирьох найголовніших причин: післявоєнних труднощів, посухи 1946 р., політики продрозкладки щодо колгоспів і радгоспів та неефективної допомоги голодуючим [4, с. 170; 179].

Посуха 1946 р. була однією з найжорстокіших у XX ст. Так, І.М. Волков зазначає, що за силою і масштабами охоплення території посуха 1946 р. була більшою, ніж у 1921 р. і нагадувала посуху 1891 р. У посушливому 1921 р. за травень-червень випало в два рази більше опадів, ніж у 1946 р. [1, с. 3-20].

Під час голоду були випадки канібалізму, проте в селі Утконосівка такого не спостерігалося: «... у нашому селі говорили що їли котів,собак, деякі їли польових мишей, горобців, ховрахів. Я пам'ятаю випадок, коли у моїх сусідів померла вівця і вони приготували її та з'їли» [5].

Під час голоду не було продуктів харчування, тому люди харчувалися тим,що знаходили на вулицях: «... я їла коріння рогозу. Мама і мій брат йшли і витягали коріння з землі і приносили додому, вони їх мили і чистили, потім сушили і робили з цього борошно. Мама чекала, щоб вода закипіла і ставила туди це борошно з коріння рогозу. На вигляд це було схожим на каву. Напій був коричневим і мав приємний аромат. Їли також підземний арахіс (його ще називають «земляний горіх»). Це така трава, яку люди викопували. Плоди арахісу були схожими на картоплю. Ми їх варилиі вони нагадували варену картоплю. Завдяки цьому ми вижили. Весною ми ламали гілки з дерева шовковиці і смоктали ту солодкість, яка була під шкіркою гілки. Той сік був дуже солодким» [3].

Зі спогадів Кіру С. П.: «… я була молодою жінкою з маленькою дитиною на руках і не мала чим її годувати. Я всю ніч тримала її біля грудей і у мене з'явилися від цього рани. Вдень, щоб дитина не плакала,я брала шматочки хліба,подрібнювала їх і крихти розсипала на килимок з рогозу і моє дитя цілий день шукала по цьому килимку крихти і їла якщо знаходила» [5].

Доктор історичних наук В.Ф. Зима в своєму дослідженні доводить, що голоду 46-47 рр. не було б, якби Сталін з 1946 по 1948 рр. не віддавав розпорядження на експорт зерна за кордон в обсязі понад 5 млн тон.

Харчі надавалися лише дітям учасників Другої світової війни: «…найобразливіший момент, якого я не забуду до смерті, трапився зі мною, коли я навчалася в 1 класі. В цей час школа годувала лише тих дітей, у яких батьки померли від голоду або на фронті. Вранці їм давали чай і хліб з повидлом, а на обід гороховий суп і компот. Наша вчителька Єфросинія Парфент'євна, яку я ніколи не забуду, зайшла в клас на великій перерві й на підносі принесла хліб з повидлом і весь клас наповнився тим запахом повидла. Вона ходила з підносом і давала їжу дітям, у яких не було батьків. Я настільки була голодна, що дивилася на цей піднос великими очима. Вчителька побачила це, встала на середину класу і говорить всім дітям: «Кіру дивиться такими великими очима, як у бика,але я їй не дам, бо її батько втік до Румунії». Мені 81 рік і я не забула про це і ніколи не забуду,бо це була

найбільша образа в житті. Після слів вчительки я вийшла боса з класу, бо була взута в гумові капці, які були мені великі, і по снігу пішла до моїх тіток, щоб вони мені дали щось поїсти» [3].

Сумнозвісний «указ 7-8», або як його ще називали в народі «закон про 3 колоски» активно застосовувався під час повоєнного голоду. Так, за декілька зірваних в полі колосків пшениці давали 10 років таборів. Люди неодноразово зверталися до уряду СРСР, повідомляючи про важку ситуацію в Україні. В результаті, мінімальна допомога насінням і фуражним зерном все ж була надана. Мешканка села Утконосівка Дакі Ольга Степанівна1932 р.н.,згадує: «…мого батька визвали до району,і сказали, щоб він організував третій колгосп. З усього села йому вдалося зібрали лише 15 коней,тому що люди їх розпродали. Тато поїхав до Саф'ян і йому дали 2 трактори. Почали землю орати. Проте не було що сіяти і батько пішов до району, написав заяву і йому прислали озимину. Вони засіяли це на суху землю. Я добре пам'ятаю день коли пішов дощ – це було 17 листопада. Дощ йшов протягом тижня. Батько пішов до поля і побачив, що озимина почала зростати. Після дощу почався сніг, а коли він розтанув, було видно зелені верхівки озимини на цьому полі. Висота озимини становила 1,20 см. Пізніше люди годувалися врожаєм з цього поля» [2].

Таким чином, голод 1946-1947 рр. не оминув Бессарабію. Торкнувся він і села Утконосівка, про що нам розповідають очевидці тих страшних подій. Третій голод в Україні був викликаний, перш за все, сталінським керівництвом, яке нехтувала життями мільйонів українців заради імперських інтересів.

1. Волков И. М. (1991) *Засуха, голод 1946-1947 гг.* История СССР.. № 4. С. 28-36.
2. Дакі Ольга Степанівна (1932 р.н.), с. Утконосівка Ізмаїльського району.
3. Дакі Наталя Іванівна (1939 р.н.), с. Утконосівка Ізмаїльського району.
4. Зима В.Ф. (1996) *Голод в СССР 1946-1947 годов: происхождение и последствия.* М.: «ИРИ». 265 с.
5. Кіру Степаніда Панасівна (1927 р.н.), с. Утконосівка Ізмаїльського району.
6. Кульчицький С. В. (1991) *Новітня історія України.* Український історичний журнал. №10. С. 11-20.

БЕСАРАБСЬКІ НІМЦІ: ІСТОРІЯ І СЬОГОДЕННЯ

Чолак Н.Д.
студентка 4-Б курсу відділення «Початкова освіта»
Комунального закладу «Білгород-Дністровський педагогічний коледж»
Науковий керівник – Осадча С.І.

З раннього дитинства ми чули від батьків і дідів слова «Бессарабія», «бессарабці», «ми – бессарабці». Тоді ми не розуміли значення цих слів, але згодом дізналися, що Бессарабія – наш рідний край, де народилося декілька поколінь наших сімей, де народилися наші батьки і де народилися ми.

Історія Бессарабії це історія багатьох поколінь людей різних національностей і народів, сповнена важкої праці по розбудові та розвитку цього багатого краю.

Ми потомки болгарських переселенців, ми живемо в селі, яке заснували німецькі колоністи, живемо в німецьких будинках і вчимося в школі, збудованій в XX ст. німцями-колоністами, тому зобов'язані знати історію свого рідного села, історію переселення німців в Бессарабію.

Бессарабія – історична область між Прутом, Дністром і гирлом Дунаю. Значна частина Бессарабії в наш час входить до складу Молдови. Землі на півдні і півночі належать Україні. Загальна площа 450 км. Це були безкрайні степи, майже не заселені: 450 км в довжину і 100 км в ширину [1, 20-23].

Територія Бессарабії була здавна заселена племенами скіфів, даків, антів, угличів, тиверців – IV ст. У IX-X ст. Бессарабія була у складі Київської держави, пізніше вона входила в Галицько-Волинське князівство. Із середини XIV ст. вона увійшла до складу Молдавського князівства. У 1545 році Молдову і Бессарабію захопила султанська Туреччина. Після зруйнування в 1775 р. Запорозької Січі козаки заснували на півдні Бессарабії Задунайську Січ.

За Бухарестським мирним договором 1812 р. Бессарабія увійшла до складу Російської імперії.

Це були багаті, але майже незаселені землі. Ці території треба було розбудувати землеробською працею. Місцеве населення землею не займалося, тому що страждало від пограбувань і набігів татар та османів (турок). Хліб тут не вирощувався. Російський уряд навіть видавав місцевому населенню «хлібні кошти». Росія була неспроможною освоїти нові землі своїми силами.

Під час правління Олександра I у 1803-1823 рр. розпочалося активне заселення Бессарабії. Які ж були підґрунтя для переселення німців саме до цієї родючого та багатого краю? Це, перш за все:

- багато німців в Варшавському герцогстві, князівствах Вюртемберг, Пфальц, Ельзас, Пруссія були бідними, безземельними;
- в Німеччині того часу склалося дуже тяжке економічне становище в результаті багаторічних війн з Наполеоном і не тільки. Податки для населення постійно росли, чоловіків забирали в армію, а жінки і діти помирали від голоду і війн;
- багато німців зазнавало утисків через приналежність до релігії [1, 31-33].

Саме в ці тяжкі часи німці дізналися про Маніфест російського царя Олександра I, який був виданий у 1813 році. Цей Маніфест доповнив привілеї для переселенців, які пропонувала свого часу Катерина II. Колоністам надавалась: свобода релігії; свобода від податків на 10 років; свобода від воєнної та громадянської служби; всім колоністам безкоштовно надавалися 60 десятин землі (1 дес. = 1,09 га); всім переселенцям видавалися гроші на продукти харчування (до першого власного урожаю); видавався кредит на будівництво і господарство – 300 карбованців; дозволялось відкривати власні школи, церкви, власне управління громадою; дозволялось заводити фабрики, підприємства, торгувати і продавати вироби по всій Російській імперії.

Німці початку XIX ст. вже не бачили в своїй країні перспектив для себе, просте населення не могло забезпечити існування для своїх сімей. Їх гнала війна та голод, і німці вирушили в дорогу в пошуках кращого життя.

Дев'ять тисяч німців з Варшавського герцогства вирушили в 1813-1814 рр. до Бессарабії. Частина німців прибула із Вюртемберзького королівства.

Протягом 1814-1817 рр. в Бессарабії німці заснували 12 населених пунктів: Тарутіно (1814), Бородіно (1814), Красне (1814).

Через рік виникли: Лейпціг (1815) – Серпневе, Кульм (1815) – Підгірне, Клястіц (1815) – Весела Долина, Віттенберг (1815) – Малоярославець I.

Ще через рік: Березине (1816), Брієне (1816) – Арциз, Теплиця (1816), Париж (1816) – Веселий Кут, Alt-Elft – Садове (1816). [2, 19-23]

З південно-західних німецьких земель (Вюртемберг, Баден, Ельзас, Пфальц, Баварія, частково Швабія) за період з 1814 по 1842 до Бессарабії емігрувало близько 2000 сімей, в цілому близько 9000 чоловік. Переселенці отримували штамп до паспорту від німецької влади, після чого розпочинали свою подорож довжиною до 2000 км, яка тривала до шести місяців. Подорож зазвичай розпочиналася на Дунаї, біля Ульма, де вони сідали до кораблів, які пливли до Дунайської дельти і Чорноморських портів. Багато хто з мігрантів гинув дорогою від хвороб. Переселенців розміщували на карантин на острові поблизу Ізмаїла.

Кількість німецьких емігрантів зі Східної Німеччини і від німецьких областей Польщі оцінюється приблизно в 1500 сімей. Вони долали шлях на конях та бричках і під час подорожі страждали від захворювань не менше від західних мігрантів.

В межах 10-50% переселенців не досягли свого кінцевого пункту подорожі.

1814-1842 рр. – перший етап заселення півдня Бессарабії. В цей час утворюються 25 німецьких так званих материнських колоній. Умови заселення перших двох десятиріч були вкрай тяжкими. Холод, голод, епідемії, неврожаї ускладнили розвиток колоній.

Життя перших колоністів було сповнене труднощів і титанічної праці. Вони спочатку будували приміщення для тварин, бо ті були важливіші ніж люди. Без тварин не можна було жити і працювати. Далі будувалися землянки для людей, заглиблені на 1 метр в землю і накриті примітивним дахом з комишу.

Далі будували церкву і школу, розбивали широкі вулиці і лише потім будували будинки для людей. Села колоністів виглядали однаково. В центрі церква, школа і магазин, від яких в обидва кінці простягалася широка вулиця з будинками, кам'яним забором і просторим подвір'ям.

Це була важка, майже непосильна праця – обробляти неторкнутий людською рукою степ. У розпорядженні колоністів були тільки найпростіші приладдя і коні, які того часу були найголовнішою цінністю.

Потім колоністи говорили: *Перше покоління пізнало смерть.* Майже кожен другий загинув. *Друге покоління нужденність*: незважаючи на привілеї, наданими на початку, умови життя колоністів були важкими. Незвичний клімат і захворювання знищували цілі родини. І *лише третє покоління мало хліб***.** Суттєвий внесок у розвиток колоній вніс працьовитий характер німецького народу, також їх релігійність, висока народжуваність, ощадливість [2, 27-33].

В 1860 році почався другий етап заселення Бессарабії. З 1860 по 1914 рік засновано більше 100 німецьких так званих дочірніх колоній [4, 69-70].

Серед сіл, заснованих німецькими колоністами є і моє село Садове. У червні 1816 року на території степу № 11 була заснована колонія імені Михайла Слави з 126 сімей і розташована на західному березі річки Когельнік. Ця назва існувала недовго і село було перейменовано російською владою в офіційну назву Fere-Champenoise. Це було зроблено, щоб ознаменувати переможну битву з наполеонівськими військами в однойменному місті Франції 25 березня 1814 року. Проте жителі назвали своє село одинадцятим, як позначення колишнього степу до заснування колонії. На швабському діалекті «Елефт 'Колоні'!» Нині це село Садове Арцизького району Одеської області України.

В 1828 р. були закладені перші виноградники. Також люди займалися посівами пшениці, соняшника, кукурудзи, розведенням м'ясомолочної худоби.

В 1924 році була побудована нова школа, яка живе й нині. В 1842 році була відкрита перша церква. Між 1894 і 1896 роками була побудована нова церква на 800 чоловік. Вартість: 37000 золотих рублів. Сьогодні колишня церква є місцем зустрічі сучасних жителів. Це одночасно і сільський клуб, і в ньому розміщена бібліотека. Праворуч від церкви знаходилася красива будівля пасторату. Сьогодні тут розташовані магазини.

У 1940 році в колонії проживало 1549 німців і 36 представників інших національностей. У жовтні 1940 року жителі Альт-Ельфта були депортовані до Німеччини, а село засноване ними з такими зусиллями і любов'ю, живе і сьогодні.

І тоді ж у звільнені будинки стали заселятися переселенці із західної України, Росії, Молдавії.

В пам'ять про своїх предків колишні жителі з Німеччини встановили пам'ятну дошку з побажаннями «Ми, колишні жителі Альт- Ельфта бажаємо вам мирного і благополучного майбутнього».

Бессарабія завжди відрізнялась великою кількістю різних національностей. Південна Бессарабія першої половини XIX ст. складалася з місцевого населення і

переселенців. Переселенцями були не тільки німці і болгари, а й українці з різних губерній України. В Ізмаїльському та Аккерманському повітах українці жили в 145 селах. В Бессарабії XIX ст. проживали молдовани (румуни), українці, болгари, німці, євреї, росіяни, поляки, гагаузи, албанці та інші національності. Як же відбувалася взаємодія німецького населення і людей інших національностей? Ця проблема є малодослідженою, але вона цікавить нас, сучасних громадян Бессарабії.

Спробуємо знайти відповіді на ці питання.

Природно, що сумісне проживання сприяло контактам у повсякденному житті. Одним із важливих шляхів взаємодії була мова. В словниковому запасі бессарабських німців є українські, румунські слова, які вони засвоїли в період проживання в Бессарабії і зберегли до теперішнього часу [2, 45].

Народні або парафіяльні школи також відігравали значну роль у взаємодії німців і українців, тому що в селах зі змішаним населенням усі відомства піклувались про поширення знань і початкову освіту, не зважали на етнічну приналежність жителів того чи іншого села. Сільські відомства піклувались про бідних дітей всіх національностей, забезпечували їх одягом, особливо взимку, слідкували, щоб діти постійно відвідували школу.

Так протягом майже 130 років жили разом на Бессарабії представники різних національностей. Вони мирно співіснували, допомагали один одному.

Всі етноси Бессарабії жили в мирі та злагоді, поважали культуру та традиції своїх сусідів. Історичні факти і народна пам’ять не зафіксували жодного конфлікту на міжнаціональній основі.

Німці привезли нові елементи побуту колоній: щомісяця перевірявся санітарний стан колоній і гігієна населення.

Що ж залишили німці-переселенці за 126 років перебування на цій землі?

В 1940 році на території сучасної Одеської області залишилося більше 150 німецьких поселень, це були повністю забудовані і готові для проживання села. Рівень розвитку цих поселень був дуже високим.

Що перейняло місцеве населення у німців?

- ✓ місцеве населення навчилося у німців користуватися сільськогосподарськими машинами ;
- ✓ навчилося технології будування будівель;
- ✓ навчилося виробляти паливо для печей;
- ✓ перейняло технологію консервування овочів та фруктів, коптіння м’яса;
- ✓ перейняло елементи опалення будинків: стали робити груби, лежанки;
- ✓ навчилося робити черепицю та будівельні цеглини;
- ✓ перейняло проекти будинків.

Що перейняли німці у нас?

- ✓ наші південні страви
- ✓ деякі елементи одягу.

Колишні німецькі колоністи не забули своєї історичної Батьківщини. Вже декілька десятків років здійснюють вони подорожі до Бессарабії, відвідують села, де народилися, і здійснюють велику допомогу населенню Бессарабії.

На гербі бессарабських німців два кольори голубий і жовтий. Вони символізують голубе небо і безкраї поля пшениці, які колись вирощували німці колоністи і за якими сумували потім декілька поколінь німців, які вимушені були покинути Бессарабію у 1940 році.

Серед всесвітньовідомих вихідців з Бессарабії можна назвати таких людей як Катаріна Вітт – відома німецька фігуристка, бабуся якої була родом з Арцизу, Хорст Келлер, президент Федеративної Республіки Німеччина з 2004 по 2010 рік, рідні якого родом з Бессарабії.

Підводячи підсумки можна сказати:

- Бессарабські німці мали особливу культуру, традиції, побут, які відрізнялись від місцевих традицій.
- Німці принесли з собою на Бессарабію європейську цивілізацію, яка спостерігалася в освіті, в сільському господарстві, в архітектурі, в культурі та побуті.
- Місцеве населення перейняло у німців методи обробки землі, методи будівництва.
- На Бессарабії відбулося взаємне збагачення різних культур і традицій, в результаті чого утворилася нова спільнота – бессарабці, які зберегли свою етнічну неповторність і культуру в полікультурному оточенні.
- Німецька Бессарабська спілка, яка існує зараз в Німеччині, сприяє зміцненню дружніх відносин між Україною і Німеччиною.

1. Immanuel Wagner: *Zur Geschichte der Deutschen in Bessarabien*. Heimatmuseum der Deutschen in Bessarabien. Melter, Mühlacker 1958, (2. Auflage, unveränderter fotomechanischer Nachdruck: Heimatmuseum der Deutschen in Bessarabien, Mühlacker 1982, (*Heimatmuseum der Deutschen aus Bessarabien* Schriftenreihe A 1, ZDB-ID 1333223-5), (Reproduktion Christian Fiess, Hrsg.)).
2. Alois Leinz: *Heimatbuch der Bessarabiendeutschen - 20 Jahre nach der Umsiedlung*. Herausgegeben im Auftrag der Bessarabiendeutschen Landsmannschaft Rheinland-Pfalz. Wester, Andernach 1960.
3. Alfred Cammann: *Vom Volkstum der Deutschen aus Bessarabien*. Holzner Würzburg 1962, (*Göttinger Arbeitskreis* Schriftenreihe 66, ZDB-ID 846807-2), (*Göttinger Arbeitskreis* Veröffentlichung 259).
4. Albert Kern (Hrsg.): *Heimatbuch der Bessarabiendeutschen*. Hilfskomitee der Evangelisch-Lutherischen Kirche aus Bessarabien, Hannover 1964.
5. Jakob Becker: *Bessarabien und sein Deutschtum*. Krug, Bietigheim 1966.
6. Ute Schmidt: *Bessarabien. Deutsche Kolonisten am Schwarzen Meer*. Deutsches Kulturforum Östliches Europa, Potsdam 2008, ISBN 978-3-936168-20-4, (*Potsdamer Bibliothek Östliches Europa - Geschichte*).

ІНТЕГРАЦІЯ ЯК БАЗОВИЙ ПРИНЦИП КОНСТРУЮВАННЯ ІННОВАЦІЙ НА УРОЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Тетяна Чорна
магістрантка факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Погорєлова А. Д.

Зміни в суспільному житті, сучасній освіті передбачають формування всебічно розвиненої та духовно багатої особистості, а також висувають нові вимоги до вивчення української літератури в закладах загальної середньої освіти. У зв’язку з цим вчителі-словесники намагаються розробляти й проводити нетрадиційні уроки. Саме таким урокам приділяється велика увага в сучасній методичній літературі.

Принцип інтеграції дозволяє учням досягти міжпредметних узагальнень і кращого засвоєння матеріалу, «поміж складовими літературної освіти в системі загальноосвітньої школи повинна існувати тісна взаємодія, адже всі разом вони забезпечують цілісність літературного розвитку школярів, формують компетенції творчого читача» [5, с. 13], про що також наголошується і в новій редакції Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (2011 р.) [1]. Сучасна школа прагне спрямувати енергію підростаючого покоління на розвиток пізнавальної діяльності, що у подальшому слугуватиме процесові здобуття знань та формування умінь. Тому головним завданням освіти залишається підготовка молоді до сучасного життя, а ідея інтегрованого навчання, яка є надзвичайно актуальною, сприяє досягненню мети якісної освіти, формуванню

творчої особистості учня, усвідомленню значення своєї праці та досягненню її результативності [3].

Інтеграція навчальних предметів освітньої галузі «Мова і література» передбачає формування в учнів цілісної духовної та мовної картини світу і здійснюється на рівні мети й завдань шкільних програм, «зміст мовного і літературного компонента в основній школі спрямований на досягнення належного рівня сформованості вміння користуватися мовними засобами в усіх видах мовленнєвої діяльності, читати й усвідомлювати прочитане; розвиток інтересу до художньої літератури і системного читання; формування гуманістичного світогляду особистості, розширення її культурно-пізнавальних інтересів, виховання в учнів любові, поваги до традицій свого народу, толерантного ставлення до культурних традицій інших народів» [1].

Інтегроване навчання (від лат. integer – повний, цілісний) можна визначити як органічне поєднання відомостей з різних навчальних предметів, об'єднаних навколо однієї теми, що сприяє інформаційному збагаченню сприймання, мислення і почуттів учнів за рахунок залучення цікавого матеріалу, що також дає змогу з різних сторін пізнати певне явище, поняття, досягти цілісності знань, що передбачає узгодженість між навчальними предметами та «дає змогу розглядати факти і явища реальної дійсності з різних сторін, з позиції навчальних предметів» [8, с. 7].

Теоретичні та практичні застосування інтегрованого навчання на уроках української літератури були предметом досліджень вітчизняних й зарубіжних педагогів (С. Гончаренко, К. Гуз, Ю. Жидецький, Л. Джулай, О. Джулик, О. Савченко, В. Сидоренко, М. Фіцула, В. Фоменко та ін.). Педагогічно осмислювали значення літературних паралелей і мистецьких аналогій у процесі літературної освіти школярів та розробляли методику уроку літератури на засадах рівневої інтеграції (О. Бандура, А. Градовський, С. Жила, О. Ісаєва, А. Лісовський, Л. Мірошниченко, О. Ніколенко, С. Пультер, А. Ситченко). Проте однією з малодосліджених проблем методики залишається обґрунтування теоретико-методологічних засад впровадження інтеграції на уроках української літератури. Сучасний науковець-методист В. Шуляр зауважує, що «під час літературної освіти школярів поглиблення інтеграції має передбачати формування міждисциплінарного підходу до вивчення явищ і процесів, розвиток системного мислення учнів, які здатні толерантно ввійти у світ вітчизняного і світового мистецтва». [9, с. 154].

В «Енциклопедії освіти» чітко визначено можливості доцільного об'єднання кількох змістових елементів освіти в системну цілісність: «Інтегративний підхід реалізується під час вивчення інтегрованих курсів чи окремих предметів з освітньої галузі, коли цілісність знань формується завдяки інтеграції їх на основі спільних для всіх предметів понять, застосуванню методів і форм навчання, контролю і корекції навчальних досягнень учнів, що спрямовують навчальний процес на об'єднання знань» [4, с. 356]. О. Савченко вважає правомірною таку дефініцію назви інтегрованих уроків як таких, що поєднують блоки знань з різних предметів, підпорядковані одній темі [6]. Т. Донченко пропонує називати уроки, що інтегрують два або три предмети (мову і літературу, історію, географію тощо), уроками словесності, які дають змогу «глибше пізнати слово, а через слово пізнати й самий дух народу, його неповторні національні риси» [3, с. 36].

Інтеграція як методичне поняття передбачає процес упорядкування, узгодження та об'єднання навчального матеріалу з різних предметів чи галузей знань для цілісного й різнобічного вивчення важливих наскрізних тем, проблем у системі літературної освіти школярів на різних рівнях з метою формування цілісної, духовно багатої, естетично-розвиненої Я (особистості) учня-читача. Слушною є думка С. Б. Тройницької про те, що інтегровані уроки створюють передумови для «різнобічного розгляду учнями певного об'єкта, поняття, явища, формування системного мислення, збудження уяви, позитивного емоційного ставлення до пізнання» [7, с. 44].

У зв'язку з цим доцільно окреслити роботу вчителя-словесника з організації інтегрованого уроку з української літератури, який має такі етапи:

1. Підготовчий етап (добір учителем матеріалу, необхідного для інтеграції.

2. Етап активної співпраці (залучення учнів до вибору предмета інтеграції, пошук інформації.

3. Етап дидактичної взаємодії. Опрацювання урочного матеріалу, діагностичне визначення та досягнення навчальних, виховних, розвивальних цілей уроку.

4. Підсумковий етап. Творчі роботи учнів.

Інтегрований урок літератури передбачає вивчення споріднених складних тем, дослідження літературно-мистецького об'єкта, який може бути предметом розгляду суміжних навчальних дисциплін учителем літератури спільно з учнями-читачами. Наприклад, «Образ матері (жінки, України) в поетичній і мистецькій спадщині Тараса Шевченка», «Пісенно-поетичний Андрій Малишко (Павло Тичина)» – учитель літератури, музичного мистецтва, художньої культури).

Найвідповідальнішим етапом організації та підготовки інтегрованого заняття є визначення мети і завдань уроку, адже він має сприяти цілісності навчального процесу, формуванню знань і вмінь учнів на якісному рівні. Слушною є думка О. Савченко про те, що метою інтегрованих уроків є «створення передумов для різнобічного розгляду учнями певного об'єкта, поняття, явища, формування системного мислення, збудження уяви, позитивного емоційного ставлення до пізнання» [6, с. 261].

Важливим методичним аспектом є визначення перспективних методів і прийомів, добір дидактичного матеріалу для інтегрованих уроків. Вправи, що можуть бути застосовані на інтегрованих уроках мови, мовлення й літератури, мають на меті виконання завдань здебільшого зіставного, творчого характеру, при цьому тренувальні вправи майже відсутні.

Досягнути високої ефективності реалізації інтегрованих уроків з української літератури допоможе застосування на них різноманітних засобів навчання – мультимедійні дошки, ілюстрації, відеофільми, аудіозаписи, природний матеріал (колекції, гербарії), символічні засоби (карти, графіки) тощо. Найбільш оптимальним є проведення інтегрованих уроків у спеціально обладнаних кабінетах, що дає можливість наочно показати інтеграцію певних наук на практиці за допомогою використання різних матеріалів.

Отже, інтегровані уроки української літератури забезпечують опанування учнями взаємопов'язаного програмового матеріалу, цілісну реалізацію змістових ліній чинної навчальної програми з літератури, сприяють формуванню інтелектуального і творчого розвитку учнів, створюючи умови самореалізації та саморозвитку особистості. Подальшу роботу вбачаємо у розробленні системи інтегрованих уроків мови і літератури для учнів 5-9 класів. В практичному впровадженні інтеграція з цього приводу ще недостатньо вивчена, тому вбачаємо її у розробленні системи інтегрованих уроків літератури для учнів 5-11 класів.

1. (2011) *Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти*. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1392 «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF.

2. Донченко Т. К. (1995). *Організація навчальної діяльності учнів на уроках рідної мови*. Київ : Фундація ім. О. Ольжича. 223 с.

3. Дорофеєва Є.А. (2008). *Реалізація інтегрованого підходу на уроках української мови*. URL: http://s-journal.cdu.edu.ua.

4. (2008). *Енциклопедія освіти.* Київ: Юрінком Інтер. 1040 с.

5. (2010). *Концепція літературної освіти в 11-річній загальноосвітній школі.* Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. № 10. С. 10-20.

6. Савченко О. Я. (2002). *Дидактика початкової школи.* Підручник. Київ : Ґенеза. 368 с.

7. Тройницька С. Б. (2002). *Використання міжпредметних зв'язків в навчальновиховному процесі сучасної школи.* Імідж сучасного педагога № 3. С. 43-47.

8. Усатенко Т. В. (1996). *Інтеграція змісту освіти та навчання літератури.* Українська мова та література в школі. № 11. С. 6-9.

9. Шуляр В. І. (2005). *Інтеграція у процесі вивчення літератури.* Науково-методичний посібник. Миколаїв : ОІППО. 72 с.

АРХІТЕКТУРА НІМЕЦЬКИХ КОЛОНІСТІВ В ПІВДЕННІЙ БЕССАРАБІЇ

Андрій Шеремет
студент 4 курсу факультету української філології та соціальних наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – к.і.н. Татаринов І. Є.

Район Буджаку є своєрідним сплавом культурних особливостей різних національних груп, спадщина яких має значний вплив, в тому числі й спадщина німецького населення краю, що яскраво представлена в архітектурних пам'ятках. Тому дуже важливим є якомога чіткіше й об’єктивніше висвітлити певні незвичні риси архітектурного стилю німецьких переселенців та формування їхніх колоній на території Південної Бессарабії.

На початку XIX ст. державні землі, що були виділені німецьким колоністам в Бессарабії для створення 150 колоній складали 154 тис. га (на кожне поселення приблизно1500 кв.м.). Більша частина німецьких колоністів переселилася до південнобессарабського регіону в період з 1814 – 1818 рр. За цей період було зареєстровано близько 1464 сімей, що заснували ряд поселень таких як Єлизаветівка (Тарутино), Александер (Бородіно), Кльостіц (Весела Долина), Красна (Красне) , Кульм (Підгірне), Лейпциг (Серпневе), Арциз, Березино, Тепліц (Теплиця) та інші. Саме дані поселення загальною кількістю 25 одиниць закріпили за собою статус материнських колоній, що стали в подальшому основою для формування нових поселень, наприклад, Денневіц (Прямобалка), Ной-Арциз (Вишняки), Ной-Ельфт (Новоселівка), Альтт-Постталь (Малоярославець II) [3, С. 14-21].

На відміну від інших поселень Південної Бессарабії німецькі колонії вирізнялися своєю структурою. В основному вони представляли собою будівлі розташовані у вільному порядку вздовж однієї головної вулиці. Причиною цього стало планове будівництво поселень згідно з правилами, вказаними російською колоніальною адміністрацією, що регламентували розташування поселень, порядок споруд. На пізніших етапах почало переважати розміщення в шаховому порядку, що й збереглося на сьогоднішній день. За виключенням колонії Березина, всі поселення засновані до 1821 року були створені у вигляді однієї вулиці. Засновані пізніше дочірні населені пункти дотримувались того ж принципу. Слід зазначити, що вулиці поселень могли мати значну протяжність й досягали в довжину декількох кілометрів. Все залежало від розмірів господарств колоністів. Характерною рисою для вулиць була не лише довжина, а й їхня широта та наявність значних розмірів площ. Все це було зроблено за для того, щоб у разі пожежі уникнути її розповсюдження. Окрім того, населенню необхідні були великі території для худоби [1, С. 218-223].

Слід відзначити нехарактерну структуру поселень Сарата, Гнаденталь, Ліхтенталь, в яких з самого початку була наявна значна кількість пересічних вулиць. Особливо відрізнялося планування колонії Сарата у вигляді циферблату, запропоноване одним з поплічників Ігнаца Ліндля, годинниковим майстром Алоїсом Шертцингером [6, С. 224-226].

В спустошливій степовій місцевості при виборі місця для заснування селища ключову роль відігравав факт наявності чистої, придатної до вживання води. Тому, виходячи з цього твердження, ми можемо умовно виділити два типи вулиць з розташуванням на них будинків: замкненого типу, при якому вулиця обмежовувалася з обох боків будівлями, та річковий тип – ряд споруд розділений водними артерією. Більшість поселень відносились до першого типу – Бородіно, Кльостіц, Париж та Тепліц [3, С.21-23].

Формування господарських дворів та місце розташування було більш-менш типовим та орієнтувалося за одним типом. За звичай, популярним було будівництво

видовжених житлових споруд з двостороннім дахом та направленістю фронтона в бік дороги. Яскравою особливістю колоніальних господарських дворів являлися їхні значні розміри – 40-60 метрів в ширину та 80-100 метрів в довжину. В деяких випадках довжина подвір'їв могла сягати до декількох сотень метрів. На самому подвір'ї простежується наявність великої кількості господарських споруд та прибудов, що розташовувалися в лінію за головним житловим будинком: сарай для возів для сільськогосподарських знарядь, конюшні, комори, хліви для худоби, в кінці двору знаходилися млин, сіновал, сад, виноградник та город [1, С. 157 – 158].

Характерною особливістю при плануванні розміщення будівель було виведення окремого місця, напроти будинку та сільськогосподарських споруд, для своєрідного «морозильника» – нетиповий льох, заглиблений на п'ять-шість метрів в землю, який взимку наповнявся брилами льоду та мав окремий вхід, що вкривався очеретяним дахом та засаджувався рослинами. Окрім того, у великих будинках були наявні окремі, глибокі та просторі кам'яні підвали, що використовувалися для збільшення терміну збереження різноманітних продуктів харчування [5, С. 154-155].

Також типовим для дворів німецьких колоній на ряду з іншими поселеннями регіону є створення літньої кухні з каменю або цегли-сирця, що було обов'язковою умовою колоніального правління – за для пожежної безпеки. В теплі пори року жителі зобов'язувалися розпалювати вогонь, готувати їжу та обідати в окремій будівлі за для уникнення загрози спалаху полум'я в будинку. Окрім цього в будинку зберігалася стабільна прохолода та відсутність комах та інших шкідників [6, С. 162].

На початковому періоді німецькі мігранти, що приїздили з Герцогства Варшавського, були в досить скрутному становищі. Часто сім'ї навіть не отримували земельних наділів на яких вони могли б оселитися. Ніхто не піклувався про надання їм житла. Тому дуже часто переселенці розміщуватись в невеликих молдавських поселеннях, де вони проживали протягом місяців, а інколи навіть й років. Багато хто змушений проживати у викопаних землянках або тимчасових бараках, споруджених з жердин, трави та соломи. В деяких місцях була наявна необхідна для будівництва деревина й лоза для плетіння з яких вони будували так звані «казенні» будинки. Такі будинки будувалися частково за кошти з державного бюджету – казни, за що й отримали характерну назву. В довжину вони були близько 10 метрів, в ширину – 8 й розташовувався вздовж вулиці та відділялися від інших споруд огорожею. Двох-, рідше, чотирьохскатні дахи вкривалися дошками з поверх настеленою соломою або очеретом. Як матеріал для кладки стін використовувалася саман (будівельний матеріал з глини та соломи) або обмазані глиною плетені каркаси [4, С.22].

Наприкінці XIX на початку XX сторіччя характерним є повсюдна заміна невеличких та убогих за своєю оздобою казенних домів періоду розселення на добротні та масивні будинки з каменю та батценів, що на той момент вже значно вирізнялися більш ширшим та різноманітнішим інтер'єром. Враховуючи той факт, що камінь(черепашник або піщаник) активно використовувалися як будівельний матеріал, то каменоломні, яких нараховувалося декілька (Деневіц та Альт-Ельфт, де за рахунок значної кількості ресурсів знаходилась значна кількість саме кам'яних споруд – 853 та 932 відповідно) [2, С. 154], відгравали важливу роль. Черепашник використовувався у різаному та колотому вигляді для обкладання дверних та віконних отворів через те, що легше піддавався обробці. Оскільки деревина була порівняно дорогою та доставлялася з дунайських портів та лісистих регіонів, під час будівництва господарських прибудов використовували вже відомі батцени, які краще зберігали тепло ніж камінь. Для того ж ефекту термоізоляції кам'яні будинки теж обкладалися батценами або обмазувалися глиною. Замість очерету та соломи набрала попиту, незважаючи на свою дорожнечу, обпалена черепиця. Також використовувався гонт або дахове залізо. На рубежі століть більш популярним стала довговічна цементна черепиця [6, С. 212-217].

Класичний німецький колоніальний будинок, будучи одноповерховим, вирізнявся значною місткістю та солідністю за рахунок вражаючих розмірів – в ширину від 7 до 9 метрів, а в довжину близько 25 метрів. Розташування та призначення кімнат залишалося консервативним: дві житлові кімнати, вітальня та комора між якими знаходилися коридор, що вів до головного входу, та кухня. Найбільша кімната в будинку, вітальня (або світлиця), розташовувалася вікнами до вулиці та добре провітрювалась та отоплювалася й була з комфортом обставлена вишуканими меблями та іншими елементами інтер'єру, як,

наприклад, фісгармонія. Характерним є також популярність дерев'яної підлоги, каміну або кахельної печі. Ззовні фасад будинків був дуже різноманітним та багатокомпонентним. Стіни будинків прикрашали ліпниною, дахи – різьбою на кониках, а ганок – візерунчастими козирками. Відкриті, а частіше засклені веранди були закриті від дощу, вітру чи літньої спеки. Характерними елементами оздоблення будинків були лиштви з візерунками на вікнах або модерними декоративними віконними арками у південноросійському стилі. Взагалі, південноросійський стиль був характерним для багатьох споруд, окрім житлових. Наприклад, навчальні заклади або заклади економічної діяльності широко використовували даний стиль при створенні приміщень [4, С. 11-12].

Відчутною різницею у оздобленні є факт різної конфесійної приналежності німецьких колоністів. Для поселень з католицьким віросповіданням (Красна, Емменталь, Бальмаз, Ларга) характерними є яскраві кольори, якими фарбувалися фронтони та огорожі, на відміну від протестантських поселень, в яких присутня лаконічність та гармонія кольорів й тонів [6, С. 175-177].

Також слід зазначити, що такий інтенсивний розвиток у різних сферах діяльності, в тому ж числі й у архітектурі притаманний німецьким поселенням саме південного регіону Бессарабії. Німецькі колонії центральної та північної Бессарабії значно відставали у темпі розвитку від своїх співвітчизників. В цих регіонах будинки були значно простішими, збудовані з саману та мали солом'яні дахи. Часто ділилися між декількома сім'ями [2, С. 187-191].

Отже, ми можемо дійти висновку, що німецькі будівлі Південної Бессарабії отримали свої характерні автентичні риси не лише в наслідок майже повної відходу від своїх попередніх матеріальних та стильових методів, а й в наслідок своєрідного еволюційного розвитку від створення першопочаткових примітивних бараків до спорудження справжніх шедеврів архітектури, що в стильовому направленні стали певним гармонійним симбіозом класичної архітектури XIX ст. з місцевими особливостями, що включають в себе властиві для регіону будівельні матеріали та елементи конструкції та оздоблення. Відчутним є вплив особистих ціннісних поглядів німецького населення Південної Бессарабії на мистецьке відображення в архітектурі, що грунтувалися в основному на релігійних основах різних конфесій. Серед мігрантів були представники католицизму та різноманітних течій протестантизму.

1. Комунальна установа «Ізмаїльський архів», ф.1 «Акерманська міська дума», оп.1 спр. 47 «Перепис населення Акерманського повіту». (1823-1824рр.). 273 арк.
2. Комунальна установа «Ізмаїльський архів», ф. 47 «Акерманська міська дума м. Акерман Бессарабської області», оп. 1, спр. 66 «Відомості про рух населення, стан тваринництва, сільскогосподарському розподілу земель та інші в розрізі волостей і сіл повіту за 1910 рік». (22 грудня 1910 – 8 лютого 1911 рр.). 382 арк.
3. Васильчук В. (2017) *Етапи розселення німців в Україні:* матеріали всеукраїнської наукової конференції. Київ. С.4-25.
4. Плеська Е. (2010) *Одеські німці вчора і сьогодні: історико-краєзнавчий нарис*. Одесса. С.28.
5. Шитюк М. М. (2009) *Німці Півдня України: Історія і сучасність.* Миколаїв. С.343.
6. Шмідт У. (2014) *Бессарабія. Німецькі колоністи Причорномор'я.* Одеса. С. 474.

НАУКОВИЙ ПОШУК СТУДЕНТА:
сучасні проблеми та тенденції розвитку гуманітарних
і соціально-економічних наук

Збірник студентських наукових праць

У збірнику публікуються праці українською, російською та румунською мовами.

Упорядники: Т. Р. Кожухар

Верстка та дизайн: Г. І. Градинар, Т. Р. Кожухар

Матеріали доповідей подані в авторській редакції. Відповідальність за зміст, технічні помилки, грамотність, достовірність інформації та точність викладених фактів несе автор та науковий керівник.
Зважаючи на свободу наукової творчості, редколегія бере до публікації статті й тих авторів, думки яких не в усьому поділяє.

Підписано до друку 24.12.2019. Формат 60х90/8.
Ум. друк. арк. 8,8.Тираж 300 прим. Зам. № 531

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Адреса: 68610, Одеська обл., м. Ізмаїл, вул. Рєпіна, 12, каб. 208
Тел.: (04841) 4-82-42
E-mail: nauka_idgu@ukr.net.